

HISTORIALLISTA TUTKIMUKSIA

JULKAISUT

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

LIV

JOUKO TEPERI

VIIPURILAINEN OSAKUNTA

1828—1868

VIIPURILAINEN OSAKUNTA

1828—1868

KIRJOITTANUT
JOUKO TEPERI
Fil. lis.

Mit einem Auszug
in deutscher Sprache

HELSINKI 1959

Forssa 1959 - Forssan Kirjapaino Oy

Sisällysluettelo

Tekijä kiittää	9
<i>I Turun akatemiasta keisarilliseen Aleksanterin yliopistoon</i>	11
<i>II Viipurilaisen osakunnan jako</i>	17
<i>III Maamme erikoislaatuisin osa: Vanha Suomi ja sen ylioppilaat</i>	34
1. Vanha ja uusi alue	34
2. Lahjoitusmaiden ja saksalaisen vaikutuksen alainen maakunta	36
3. Opintielle	46
4. Osakunnan jäsenmäärä	57
<i>IV Viipurilaisen osakunnan ylioppilaat</i>	60
1. Säätyläisylioppilaiden yhtenäinen osakunta	60
2. Opintosuunta ja alan valinta	65
3. Kuinka kauan osakunnassa viivytettiin	72
4. Osakuntalaisten sijoittuminen yhteiskuntaan	75
<i>V Yliopistokaupunki ja sen tarjoamia mahdollisuuksia</i>	79
<i>VI Osakunta korporaationa</i>	87
1. Mikä oli Viipurilainen osakunta	87
2. Demokratisoituvat säännöt	94
3. Johtajat ja virkailijat	98
4. Ketkä osakunnassa toimivat	110
5. Huoneisto ja kokoukset	114

6. Taloudellinen yhteisö	121
7. Kirjasto	130
8. Vapaita harrastuksia ja juhlia	134
<i>VII Periaatepolitiikan hiljaiset vuodet</i>	<i>143</i>
<i>VIII Suomalaisuuden harrastus herää</i>	<i>151</i>
1. Pohjaa luodaan	151
2. Snellmanin vaikutus	157
<i>IX Viipurilaisten voimakkaan toiminnan kausi</i>	<i>169</i>
1. Taistelu osakunnan perustuslaista	169
2. Haave yhtyneestä ylioppilaskunnasta	192
3. Toiminta kansansivistyksen hyväksi	204
4. Meidän on kiittäminen vuotta 1848	224
5. Kysymys suomalaisuuden edistämisestä joutuu uuteen vaiheeseen ..	245
6. Kun kristinusko yritettiin murskata	268
<i>X Osakuntien lakkauttaminen</i>	<i>298</i>
<i>XI Viipurilaisen osakunnan perintö</i>	<i>320</i>
<i>XII Epävirallinen osakunta</i>	<i>330</i>
1. Osakunta-aate leimahtaa	330
2. Vanhalta pohjalta uudelleen elpynyt osakunta ja sen miehet	344
3. Entiset aatteet jatkuvat — ja väljähtyvät	356
4. Osakuntien laillistaminen	376
<i>Lähdeluettelo</i>	<i>383</i>
<i>Henkilöhakemisto</i>	<i>395</i>
<i>Referat</i>	<i>401</i>
<i>Litteet (Taulut 1—10)</i>	<i>409</i>

Lähdeviitteissä käytetyt lyhennykset

Tavanomaisten ja yleisesti esiintyvien lyhennysten lisäksi on lähdeviitteissä tekstin yhteydessä käytetty seuraavia erikoislyhennyksiä:

Tidskrift för Wiborgska Afdelningen = Tidskrift,

Wiborgska Kringlan = Kringlan,

Wiborgska Smällen = Smällen,

Viipurilaisen osakunnan matrikkeli (käsikirjoitus Viipurilaisen osakunnan hallussa) = matrikkeli,

Viipurilaisen osakunnan pöytäkirja = ptk. ja

Viipurilaisen osakunnan tilikirja = tilikirja.

Kaikki viitteissä mainitut painamattomat lähteet, joiden yhteydessä ei ole ilmoitettu säilytyspaikkaa, ovat Helsingin yliopiston kirjastossa, jonka kokoelmaan «Acta Nationum Studiosorum» po. lähteiden mahdolliset signumit viittaavat.

Useiden lähdeteosten pitkiä nimiä on lyhennetty, mutta niiden täydelliset nimet ovat lähdeluettelossa.

Tekijä kiittää

Monivuotisen työni nyt lähestyessä loppuaan on minulla ilo kiittää niitä henkilöitä ja yhteisöjä, jotka työni eri vaiheissa ovat minua monin tavoin tukeneet.

Tutkimuksen aloittamiseen vaikuttivat ratkaisevasti opiskeluaikani Viipurilaisen osakunnan inspektori, nyttemmin jo manan majoille siirtynyt professori Arno Saxén ja kuraattori varatuomari Erkki Tynkkynen sekä professori Jalmari Jaakkola. Osakunnan nykyinen inspektori professori K. E. Kallio on auttanut minua työni loppuvaiheessa ilmenneiden käytännöllisten kysymysten järjestelyssä. Osakunnan historiatoimikunnan puheenjohtaja fil. tri Sulo Haltsonen on ennen kaikkea opastanut minua aiheeni kannalta tarpeellisen venäjänkielisen kirjallisuuden tuntemiseen. Myös osakunta kokonaisuutena sekä sen asettama historiatoimikunta ovat tukeneet työskentelyäni. Lääkintöneuvos Herman Lavoniuksen osakunnalle vuonna 1953 lahjoittamat Wiborgska Smällen lehden kevätlukukauden 1852 numerot ovat olleet korvaamattomaksi avuksi tutkimukselleni.

Aatehistoriallisen tutkimuksen moniin pulmakysymyksiin ovat minua johdattaneet ennen kaikkea professori Pentti Renvall, dosentti Martti Ruutu sekä professori Mikko Juva. Useita työni osia on tarkastettu ensiksi mainitun johtamassa lisensiaattiseminaarissa. Kaikkien heidän rakentava ja kannustava kritiikkinsä on ollut työlleni sen monissa eri vaiheissa ensiluokkaisen tärkeää. Jos työn tulokset eivät ole nähdyn suuren vaivan arvoisia, on syy oppilaan, ei opettajien. Monen muunkin niin vanhempaan kuin omaankin ikäpolveeni kuuluvan historian tutkijan kanssa olen keskustellut työni eri kohdista ja saanut heiltä arvokkaita vüitteitä. Tässä yhteydessä en myöskään halua unohtaa opiskeluaikani akateemisia opettajia ja heidän kylvöään.

Fil. tri Maunu Niinistö on lukenut käsikirjoitukseni ja tehnyt sen kielellisen asun suhteen arvokkaita huomautuksia, jotka olen ottanut varteen. Fil. tri Marta Römer on kääntänyt lopussa olevan lyhennelmän saksan kielelle.

Kaikille edellä mainituille niin yksityisille kuin yhteisöillekin olen pysyvästi kiitollinen.

Kiitollisuuteni kohdistuu myös Suomen Historialliseen Seuraan, joka on ottanut tutkimukseni julkaisusarjaansa, sekä työnantajani Oy Helsingin Yhteiskoulu ja Realilukion johtokuntaan, jonka ymmärtäväinen suhtautuminen on ollut minulle suureksi avuksi.

Pyydän myös esittää kiitokseni niille nimeltä mainitsemattomille henkilöille, jotka ovat minua auttaneet. Erikoisesti haluan tässä yhteydessä muistaa kirjastojen ja arkistojen virkailijoita ja Forssan Kirjapaino Oy:n niin johtajia kuin työntekijöitäkin, joita olen joutunut vaamaan.

Aviopuolison ja isän oman toimensa ohella tapahtuva tieteellinen työskentely ei ole perhe-elämälle vain hyväksi, sillä keskittyminen tutkimuksiin vaatii monet hetket kokonaan itselleen. Vaimoni monin tavoin työlleni antama tuki ja apu on tämän vuoksi ollut minulle mitä suuriarvoisinta.

Taipalsaaren Hovinmäessä heinäkuun 28. päivänä 1959.

JOUKO TEPERI

I. Turun Akatemiasta keisarilliseen Aleksanterin yliopistoon

Syyskuun puolimaissa vuonna 1827 tiesi Wiburgs Wochenblatt, ainoa Karjalan pääkaupungissa tuolloin ilmestynvä sanomalehti, kertoa, että «Turun kaupunki, joka vuosisatoja on ollut Suomen suuriruhtinaskunnan pääkaupunkina ja nyt sen maineikas muusain keskus, on muuttunut tuhkakasaksi. 24. ja 25. päivän välisenä yönä vanhaa lukua (syyskuun 4. päivänä uutta lukua) on onnettomuus tapahtunut. Varomattomuudesta irtipäässyt tuli levisi myrskyn auttamana niin turmiollisesti ympäriinsä, että 7 tunnissa kaupunki molemmin puolin jokea sekä silta olivat liekeissä. Nyt kohoavat raunioina savuavista soraläjistä ikivanha tuomio-kirkko, hovioikeus, yliopiston rakennus, raatihuone, apteekit, postitalo, liikkeet ja kertovat siitä Turusta, joka on ollut.»¹

Noin kolme neljännestä Turun kaupungista tuhoutui tuossa onnettomuudessa, jonka suuruuden tajusi koko Suomi. Yliopiston kärsimät vauriot olivat myös erittäin suuret. Raha- ja mitalikokoelmat, fysiikan ja kirurgian opetukseen hankitut kalliit koneet olivat tuhoutuneet. Tuhkana oli myös akatemian kirjapaino ja kasvihuone. Korvaamaton vahinko oli lähes kolmen vuosisadan ajan kootun kirjaston menetys. Vain pieniä rippeitä sen aarteista säilyi jälkimaailmalle.²

Osa akatemian arvokkaasta arkistosta saatiin sen sijaan viedyksi turvaan. Säilyneiden asiakirjojen joukossa olivat mm. konsistorin pöytäkirjat ja kanslerin kirjeet. Pääansio arkiston pelastustyöstä lankeaa Vii-

¹ Wiburgs Wochenblatt n:o 37 15. 9. 1827. Yksityiskohtaisia tietoja palosta oli vasta seuraavassa numerossa 22. 9. 1827. — Turun palosta ks. esim. *Dahlström*, Åbo brand ja *Saarenseppä*, Turun palo.

² *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 383—385. — *Jørgensen*, Nikolai I ja yliopiston kirjasto, s. 28—29. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 9—10.

purilaisen kansakunnan kuraattorille Gabriel Reinille ja silloiselle viipurilaiselle ylioppilaalle Matthias Akianderille, josta myöhemmin tuli maamane ja Karjalan historian maineikas tutkija ja professori. Gabriel Rein oli niin innokas viemään turvaan noita korvaamattomia asiakirjoja, että hänen omat, tulevaan kotiin hankkimansa tavarat joutuivat tuhon omiksi. Tämän johdosta — niin kerrotaan — hänen naimisiinsa menonsakin lykkääntyi parilla vuodella, vaikka häääpäivä oli jo määrätty ennen Turun paloa.³

Niin suuret kuin akatemian kärsimät vahingot olivat, jäi sentään paljon jäljellekin. Itse akatemiarakennuksessa olivat juhlasali, konsistorin istuntohuone, alakerran aulat, pari vartijain huonetta ja karsseri säilyneet miltei vahingoittumattomina. Vartiovuorella sijainnut observatorion rakennus oli niinikään kunnossa, koska tuli ei ollut ulottunut sinne asti.⁴

Nopeasti aloitettiin jälleenrakennustyöt, joskaan työskentelyä ei kailta osiltaan heti saatu käyntiin. Asuntoja ei ollut ylioppilaiden saatavissa, sillä v.t. kansleri, kreivi Reh binder ei hyväksynyt anomusta, että venäläinen sotilassairaala olisi luovutettu ylioppilaille majapaikaksi. Siksi kehoitettiin ilmoittautumaan vain niitä, joilla oli tutkintoja suoritettavanaan. Kaikki tuntui vähitellen järjestyvän parhain päin, kunnes keisarillisen ratsulähetin saapuminen suoraan Pietarista teki kaikki toivorikkaat suunnitelmat tyhjiksi. Käsikirjeessä, jonka lähetti toi ja joka sittemmin julkaistiin myös suomeksi, säädettiin, «että Turussa oleva Akademia tulee asetettavaksi Helsingin-kaupunkiin ja ynnä sen Suomenmaan unhotettamattoman Hyväntekijän muistoksi kutsuttavaksi ALEKSANDERIN Akademiaksi Suomenmaassa.»⁵

Keisarin määräys ei voinut olla aiheuttamatta suurta hämmästystä ja närkästystä. Olihan maan pääkaupungin siirtoa Turusta Helsinkiin perusteltu juuri sillä, että «nykyään Turun kaupungissa sijaitsevat monet laitokset ja virastot aiheuttamalla ei ainoastaan yleistä kalleutta, mutta myös laajempaa ja sille rauhallisuudelle, joka tieteen harjoittajille on tarpeen, sopimatonta seuraelämää, epäilemättä aiheuttaa sikäläisen aka-

³ Rein, Gabriel Rein, s. 13. — Cederberg, Matthias Akiander, s. 83.

⁴ Heikel, emt., s. 383—385.

⁵ von Bonsdorff, Muutto Turusta Helsinkiin, s. 14. — Helanen, emt., s. 13.
— Keisarillisen Majestäatin Armollinen Julistus 21. 10. 1827.

temian rappeutumisen. . . «Nyt akatemia piti siirtää Helsinkiin «rappeutumaan». Ratkaisu oli tapahtunut poliittisista syistä. Katsottiin myös, että ylioppilaat olisivat Helsingissä paremmin valvottavissa ja Ruotsin turmiollisena pidetty vaikutus estyisi.⁶

Näin joutui Turun akatemia muuttamaan ja samalla se sai luopua vuosisataisesta arvokkaasta nimestään, kuten keisarin käskykirjeestäkin käy ilmi. Vanha ja arvokas «academia» muuttui keskiajan latinasta saatun «universitas» sanaan nimessä «Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto».

Kevätlukukaudella 1828 ei pidetty mitään luentoja. Vain tutkintoja oli oikeus suorittaa. Helsingissä piti yliopiston aloittaa toimintansa loka-kuun 1. päivänä samana vuonna.⁷

Maamme uusi pääkaupunki, johon yliopisto näin siirtyi, oli tuon ajan mittapuun mukaan jo ehtinyt kehittyä verraten suureksi kaupungiksi. Juuri siirron aikoihin ylitti sen väkiluku 10.000 henkeä, joka oli myös Turun kaupungin väestömäärä ennen paloa. Vertauksen vuoksi mainittakoon, että Viipurin kaupungin asukasluku oli samoihin aikoihin henkikirjojen mukaan noin 3.500 henkeä. Seuraavan kahden vuosikymmenen aikana pääkaupungin väkiluku jatkuvasti nousee ja kohoaa vuosisadan puolivälissä yli kahdenkymmenentuhannen.⁸

Omia rakennuksia ei yliopistolla tietenkään heti alussa ollut, joten työskentelyn piti tapahtua väliaikaisissa tiloissa. Ensimmäiset lukukauden avajaiset Helsingissä pidettiin senaatin talon itäisessä siipirakennuksessa, jota omien rakennusten valmistumiseen asti käytettiin varsinkin kirjaston tarpeisiin ja akateemisiin juhliin. Luennot ja konsistorin istunnot pidettiin Etelä-Esplanaadilla sijaitsevassa silloisessa divisioonan komentajan talossa, joka sittemmin oli kenraalikuvernöörin asuntona ja tunnetaan nykyisin valtioneuvoston juhlahuoneistona. Ensimmäisen lukukauden avajaisjumalanpalvelus pidettiin juuri valmistuneessa uudessa kirkossa, joka kuitenkin jo muutaman vuosikymmenen kuluttua sai Nikolain kirkon valmistuttua muuttua «vanhaksi kirkoksi».

Yliopiston Helsinkiin muuttua järjestelevän komitean ensimmäisiä

⁶ *Palmén*, Helsinki 1800—1900, s. 3—4. — *von Bonsdorff*, em. tutkimus, s. 9, 17—19.

⁷ *Heikel*, emt., s. 387.

⁸ *Waris*, Helsingiläisyhteiskunta, s. 11. — *Ruuth*, Viipurin kaupungin historia II, s. 1164.

tehtäviä oli ryhtyä suunnittelemaan uusia yliopiston rakennuksia. Piirustusten laatiminen annettiin Carl Ludwig Engelille, arkkitehdille ja yleisten rakennusten intendentille, jonka käsialaa oli myös senaatin talo; sitä vastapäästä yliopiston tuli saada sijaintipaikkansa. Yliopiston päärakennus oli valmiina v. 1832, jolloin pidettiin sen juhlalliset vihkiäiset. Turun akatemian perustamiskirja seurasi sekin yliopistoa Helsinkiin ikäänkuin korostaen sitä traditioiden jatkuvuutta, jota ilman ei mikään tieteitä palveleva laitos juuri voi elää.

Rakentamista jatkui muiden rakennusten osalta aina 1840-luvun lopulle asti. Kirjasto — senkin piirustukset laati Engel — valmistui lopullisesti v. 1844.⁹

Yliopisto sai Helsinkiin siirtymisvuotenaan myös uudet perussäännöt, jotka olivat voimassa aina osakuntalaitoksen lakkauttamiseen, vuoteen 1852 saakka. Professorien lukumäärä pysytettiin pääasiallisesti samana, miksi se yliopiston menosäännössä vuonna 1811 oli vahvistettu.

Lukukausien kestoajaksi määrättiin syyskuun 15. päivän ja joulukuun 15. päivän sekä tammikuun 15. päivän ja kesäkuun 23. päivän väliset ajat. Luennot olivat jatkuvasti maksuttomia, mutta ylioppilaiden pyynnöstä voitiin pitää maksullisia luentoja.

Ulkomaalaisetkin saattoivat vapaasti opiskella yliopistossa, sillä määrättiin, että «ei ainoastaan Venäjän keisarikunnan ja Suomen suuriruhtinaskunnan alamaisilla, vaan myös ulkomaalaisilla, jotka tahtovat yliopistossa harjoittaa kirjallisia opintoja, on oikeus käydä kaikilla luennoilla ja kaikissa harjoituksissa, joita siellä pidetään. . .»

Yliopistoon pääsyä tiukennettiin. Kun aikaisemmin akateemisen kansalaisen arvoon pyrkineet olivat päässet filosofisen tiedekunnan dekaanin pitämällä kuulustelulla, tuli nyt hänen lisäksi kaksi konsistorin valitsemaa tutkijaa. Huomattava ajan merkki oli se, että latinan kieli oli syrjäytymässä, koska se voitiin vaihtaa «johonkin uudempaan kieleen, jota Suomessa enimmäkseen käytettiin». Tätä uudistusta tervehtivät varmasti suurella ilolla juuri Vanhasta Suomesta kotoisin olevat ylioppilaskokelaat, sillä olihan siellä aina vuoteen 1843 oma reaaliopijainen koululaitoksensa, jossa latina oli vaatimattomammassa asemassa kuin

⁹ *Heikel*, emt., s. 391—392, 410—416. — *Lindberg* ja *Rein*, Asemakaavoittelu ja rakennustoiminta, s. 70—73. — *Jørgensen*, em. tutkimus, s. 28—53.

muualla Suomessa. Saksa oli sen sijaan monen Karjalasta kotoisin olevan ylioppilaan äidinkieli.¹⁰

Yliopiston mukana muutti Helsinkiin myös Viipurilainen kansakunta, Natio viburgensis. Paria kuukautta kauempaa ei Viipurilainen kansakunta saanut olla Helsingissä, kun sen nimi kuten muidenkin kansakuntien (nation) muutetaan osakunnaksi (afdelning) äsken mainituilla uusilla yliopiston säännöillä 10. päivänä joulukuuta 1828.

Jo kaksi viikkoa yliopiston avaamisen jälkeen 15. päivänä lokakuuta 1828 kokoontui Viipurilainen kansakunta ensimmäiseen yleiseen maakuntakokoukseen Helsingissä kuraattori Gabriel Reinin johdolla. Ei tiedetä, mitä läsnäolevien ylioppilaiden mielissä liikkui, sillä pöytäkirja kertoo vain virallisesti kahdeksan ylioppilaan hyväksymisestä osakunnan täysivaltaisiksi jäseniksi ja neljän valitsemisesta osakunnan senioreiksi. Kaikkiaan oli ensimmäisenä Helsingin lukukautena Viipurilaiseen osakuntaan ilmoittautunut läsnäoleviksi 61 jäsentä koko yliopiston läsnäolevien määrän kohotessa 329:ään.¹¹

Huolimatta Helsingissä tuolloin vallinneesta huoneistopulasta — olihan maan uusi pääkaupunki saanut vastaanottaa koko yliopiston opettajineen ja toimihenkilöineen — katsoi osakunta välttämättömäksi vuokrata itselleen oman huoneen, jollainen sillä oli ollut Turussakin. Ehkä ajateltiin, että uudessa kaupungissa, jossa ylioppilaat olivat outoja ja jossa oli vaikeaa saada asuntoa, oma huone oli tuiki tarpeellinen osakunnalle jäseniensä yhdistämiseksi yhtä kiinteäksi kokonaisuudeksi kuin Turussakin.

Tyhjin käsin ei osakunta uuteen kotiinsa Helsingissä muuttanut. Kuopiolainen Abel Hilander, Savitaipaleelta kotoisin oleva Gust. Fredr. Vinter sekä osakunnan palvelija olivat saaneet osakunnan kirjaston pelastetuksi. Osakunta osasi täysin arvostaa näiden miesten tekoja, sillä heidät palkittiin runsaskätisesti. Mitään erityistä kiirettä tuskin oli turvaan siirtämisellä ollut, koska kirjakaapitkin seurasivat muuttavia osakuntalaisia Turusta Helsinkiin. Matkan osakunnan omaisuus suoritti laivalla. Kirjasto ja kirjakaapit säilyivät, mutta sen sijaan ei ole mitään tietoa osakunnan arkun muutosta Helsinkiin, eikä sitä mainita myöhem-

¹⁰ *Heikel*, emt., s. 393—409. — Osakunnilla oli jatkuvasti keskeinen asema yliopistossa uusien sääntöjen mukaan. Tästä ks. s. 87—88.

¹¹ Ptk. 15. 10. 1828. — Yliopiston luettelo 1828.

minkään missään yhteydessä. Ei ole myöskään tietoa muiden huonekalujen Helsinkiin siirrosta, ja osakunnan ensimmäinen huoneisto vuokrattiinkin kalustettuna. Ainoa uusi hankinta vuonna 1828 on kaksi kaksisaaraista kynttilänjalkaa ja kynttiläsakset.¹²

Helsinkiin muutolla oli lamaannuttava vaikutus osakuntien henkiseen elämään. Mitään huomattavaa aatteellista toimintaa ei osakunnissa esiinny Helsingin alkuvuosina.

¹² Ptk. 8. 3. 1828, 27. 1. 1836. — Tilikirja, Y II 9.

II. Viipurilaisen osakunnan jako

Toiveet, joiden mukaan akateemisen nuorison uskottiin käyttäytyvän pääkaupungin viranomaisten silmälläpidon alaisena entistä moitteettomammin, pettivät pahasti. Juuri Helsingissä, jossa majaili paljon venäläistä sotaväkeä ja jossa yleensä oli enemmän venäläisiä viranomaisia kuin muissa kaupungeissa, saattoivat ylioppilaiden mielet helposti ärtyä ja toisaalta tiedot ehkä viattomistakin kujeista voivat joutua Pietariin sangen yksipuolisesti väritettyinä. Noin kahden vuoden kuluttua uuteen yliopistokaupunkiin siirtymisestä alkoi lisäksi Puolan kapina, joka vielä entisestäänkin lisäsi viranomaisten ja ylioppilaiden välisen ristiriidan puhkeamisen mahdollisuutta.

Eikä ikävyöksiä valitettavasti odotettu turhaan. Eräässä ylioppilaiden ja varttuneemmankin akateemisen väen illanistujaisissa esitettiin puolalaisten malja ja asiasta nousi Pietarissa suuri häly keisarin uhatessa panna kaikki syylliset sotamiehiksi venäläiseen sotaväkeen. Vain vaivoin saatiin tapaus pois päiväjärjestyksestä, kun keksittiin selittää ryyppylasin viimeinen pisara «puolalaiseksi», jolloin «polackarnas skål» merkitsi vain samaa kuin «lasit pohjaan».¹ On luonnollista, että ne miehet, jotka olivat vastuussa nuorison käyttäytymisestä, tunsivat suurta huolta tilanteesta, sillä levottomuudet olisivat voineet johtaa hyvinkin ikäviin seurauksiin jännitystä täynnä olevana aikana. Ei siis ole ihme, että Viipurilaisen osakunnan «herra inspehtori, professori ja ritari, tri Ursin halusi — Hänen ylhäisyytensä vt. kansleri ym. kreivi Rehbinderin inspehtoreille ja kuraattoreille jättämän tehtävän mukaan

¹ Rein, Juhana Vilhelm Snellman I, s. 76—77. — Waris, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 12—14. — Helanen, Pohjalainen osakunta, s. 195—201. — «Puolalaisten malja» on ehkä sittenkin ollut ryyppylasin viimeinen pisara. Ks. tästä Havu, Lauantaiseura ja sen miehet, s. 98—99.

ja niitten levottomuutta herättävien huhujen johdosta, että muutamat ylioppilaat keskusteluissa julkisilla paikoilla olisivat lausuneet varomattomia mielipiteitä Euroopan nykyisestä poliittisesta tilanteesta —, muistuttaa herroja osakuntalaisia siitä, etteivät he tulevaisuudessa ottaisi huomioon ainoastaan sitä kiitettävää aistikkua, josta viipurilainen osakunta kauan on ollut tunnettu, vaan myöskin lausunnoissaan asettaisivat kohtuullisuuden ja varovaisuuden ojennusnuoraksi, koska sen hyljeksimisestä nykyisinä rauhattomina aikoina ei saattaisi olla ikäviä seurauksia ainoastaan yksityiselle, vaan se saattaisi tuottaa vahinkoa myös Suomen korkeakoululle; tämän ohella herra inspektori lausui sen toivomuksen, että jos joku osakuntalaisista joskus halusi pitää iloa tovereittensa kanssa, se ei tapahtuisi majataloissa eikä kelloreissa.²

Niin maltillinen kuin Ursinin vetoamus olikin — ainakin kuraattori Reinin muistiin merkitsemänä — herätti se osakuntalaisissa tuskin suurtakaan vastakaikua. He näkivät siinä osoituksen viranomaisten pikkumaisuudesta ja halusta häiritä ylioppilaiden viattomiakin iloja. Edellisenä vuonna oli sattunut sellainenkin tapaus, että ylioppilaiden «lihamakkaraksi» pilkkaama poliisikivalteri H. J. Eklöf oli erehdyksessä toimittanut viipurilaisen, syyttömän G. L. Stenbeckin yliopiston kurinpitolautakunnan eteen parikin kertaa syyllisen, pohjalaisen J. M. Stenbäckin asemesta, mikä tietenkin oli saanut ylioppilaat todellisen tai kuvittelun narkästyksen valtaan, ja he vaativat toimenpiteitä, että saisivat olla «suojassa raakojen, taistelua hakevien, moukkamaisten virkamiesten salaisilta härnäilyiltä tai avoimelta väkivallalta».³ Ylioppilaiden omanarvontunto oli altis loukkauksille, eikä läheskään aina ymmärretty syytä olevan omassa itsessään ja liian rajuissa otteissa.

Myös viranomaisten asema oli monesti tukala. Vaikka he olisivat ymmärtäneetkin jonkin tappelun synä olleen vain liian pitkän istumisen jossain Helsingin useasta kapakasta, niin heidän tuli aina ottaa huomioon se, että Pietarissa saattoi asia näyttää kokonaan toiselta. Ajan vaatimusten huomioon ottaminen aiheutti helposti ärtymystä ja väärin ymmärtämisen mahdollisuuksia sekä ylioppilaissa että heitä valvovissa ylemmissä ja alemmissa viranomaisissa.

² Ptk. 19. 3. 1831.

³ *Helanen*, emt., s. 190—192.

Puolalaisten maljan juonnin seuraukset tuskin olivat ehtineet tasoitua, kun jo sattui uusi tapaus, joka epäilemättä entisestäänkin horjutti hallintomiesten uskoa ylioppilaiden kykyyn käyttäytyä rettelöitä aiheuttamatta. Pääsiäisyönä 1831 taistelujen Puolassa vielä jatkuessa heitettiin kivi venäläisen kirkon ikkunasta sisään ja kirkon lukkari heitettiin portaita alas. Syyllisiksi katsottiin ylioppilaat. Saatuaan tapahtumista asiaankuuluvat selonteot ministerivaltiosihteeri Rehbinder ilmoitti, että keisarin tahto oli, mikäli levottomuuksia vielä sattuisi, lakkauttaa yliopisto. Professorien intoa toimia ylioppilaita hillitsevästi terästettiin uhkaamalla heitä palkan menetyksellä. Näin oli akateemiset isät saatu entistä varovaisemmiksi, ja ainakin he tiesivät saavansa ikävyyksiä, elleivät voisi saada nuorisoa aisoihin.⁴

Samalla jyrkkeni ylioppilaidenkin kanta. Venäläisen kirkon luona oli Eklöf saanut riistetyksi eräältä ylioppilaalta viitan ja nyt hän vaati kaikkia ylioppilaita tarkastukseen väittäen tuntevansa viitan omistajan. Ylioppilaat katsoivat kuitenkin, että tarkastukseen alistuminen merkitsi jättäytymistä poliisien mielivaltaan; he voisivat nimetä syylliseksi, kenet haluaisivat. Pitkän harkinnan jälkeen viipurilaiset, kuten myös muut ylioppilaat, suostuivat, mutta syyllinen, eräs uusmaalainen, oli jo päässyt pakenemaan kaupungista ja vältti kiinnijoutumisen. Asia ei kuitenkaan jäänyt tähän, vaan viipurilaiset ylioppilaat ensimmäisinä päättivät «erota laitoksesta, jossa sitä, mitä nuorukaisella on pyhintä, oman arvon tunnetta, on niin syvästi loukattu, päätös, jota kukaan rehellinen mies ei voi väärin käsittää».⁵ Erosta ja yliopistosta poisjäämisestä ei kuitenkaan tullut mitään, sillä seuraavana lukukautena oli yliopisto suljettuna — kuten ilmoitettiin — koleran vuoksi. Vasta syksyllä 1832 sai pääsiäismellakka lopullisen ratkaisunsa senaatin oikeusosastossa. Tärkeintä on tässä yhteydessä todeta, että juttu oli yhä kärjistänyt ylioppilaiden ja viranomaisten entisestäänkin viileitä välejä.⁶

Vastustushenki viipurilaisten ylioppilaiden keskuudessa oli tuskin paljoakaan vähentynyt osakunnan saapuessa jälleen syksyllä 1832 koolle kesän jälkeen. Yhdessäolo noudatteli aluksi tavanomaisia latujaan. Osa-

⁴ *Rein*, emt. I, s. 77—79. — Konsistorin ptk. 17. 5. 1831, 24. 5. 1831, 4. 6. 1831, HYA. — *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 477—491.

⁵ Konsistorin asiakirjat 1833, s. 548—549, HYA.

⁶ *Heikel*, emt., s. 479—482. — *Helanen*, emt., s. 199—201.

kuntalaiset suorittivat maksujaan ja lueskelivat sanomalehtiä tunnin verran ennen inspehtori Ursinin saapumista. Hänen tultuaan otettiin ensin muutama uusi ylioppilas osakuntaan ja sitten ryhdyttiin äänestämään, keille novitiuksille oli annettava äänioikeus. Tällöin jakaantuivat osakuntalaiset sääntöjen mukaan oikeudettomiin novitiuksiin, äänivaltaisiin jäseniin ja toisia valvoviin senioreihin. Äänioikeuden myöntäminen tapahtui siten, että äänivaltaiset osakuntalaiset panivat äänestyslippaaseen joko valkean tai mustan äänestyskuulan, joita osakunnalla oli tätä toimitusta varten ostettuna. Mikäli valkeita kuulia kertyi vähintään $\frac{3}{4}$ annetuista äänistä, oli novitius päässyt yhden portaan ylöspäin osakunnan arvoasteikossa. Äänestettäessä hänen keisarillisen majesteettinsa Aleksanteri I:n kummipojan Alexander Svaetichinin äänioikeudesta tapahtui pieni erehdys. Joku osakunnan jäsen heitti vahingossa äänestyslippaaseen mustan kuulan valkean asemesta. «Kaikki olivat suuttuneita, että toveria tällä tavalla loukattiin, mutta *Ursinia* ei saatu uusimaan palloäänestystä, vaikka tämä oli koko osakunnan toivomus. Mutta tätä vastaan ei voitu mitään sanoa, sillä hänen puolellaan olivat osakunnan säännöt, jotka kielsivät uusimisen. Tämä ja eräät toiset pienet asianhaarat antoivat meille aiheen pyytää sääntöjen tarkistusta . . . Ursin ei voinut tätä pyyntöä evätä, vaikkakin ensin napisi vastaan, ja päätettiin, että vielä tämän lukukauden aikana pidettäisiin tästä asiasta kokous.» Jo parin viikon kuluttua asetettiin viisitoistamiehinen komitea laatimaan sääntöjen muutosta.⁷ Näin pienestä alusta lähti liikkeelle se vyöry, joka kauemmas ehtineenä jakoi kahtia vanhan ja kunnianarvoisan Viipurilaisen osakunnan, jolla tuolloin oli jo lähes kahden sadan vuoden perinteet.

Mutta eivät ainoastaan viipurilaiset olleet vapaampia oloja ja muotoja vaatimassa, vaan myös pohjalaiset liikehtivät omalla tahollaan. Eräässä väitöstilaisuudessa oli yliopiston apulainen R. V. Frosterus tullut loukanneeksi pohjalaisten itsetuntoa ja seurauksena oli kirjelmä konsistorille ja siinä vaatimus, että Frosterus joko esittäisi selityksen tai

⁷ v. Bornin päiväkirja 10. 10. 1832, 31. 10. 1832, Sarvilahden kartanon arkisto. — Ptk:ssa todetaan 10. 10. 1832 kymmenen osakuntalaisen saaneen äänioikeuden ja kolmen tulleen valituksi senioreiksi. Mistään muusta ei ptk. kerro. Tähän pöytäkirjaan loppuvat ptk:t pitkäksi aikaa, sillä seuraava on vasta pvm:ltä 4. 3. 1835. — Jakoa koskevista asioista ks. myös *Waris*, emt., s. 14—28.

sitten hänen nimensä oli jätettävä painamatta yliopiston luetteloon Pohjalaisen osakunnan kunniajäsenen ominaisuudessa. Tilanne oli akateemisille isille kiusallinen, ja tekosyy jättää anomus käsittelemättä saatiin siitä, ettei sitä oltu käsitelty inspektorin läsnäollessa osakunnan kokouksessa. Tästä sai professori Ursin, joka tuolloin oli yliopiston vararehtorina, aiheen vaatia, että inspektorille annettaisiin ehdoton veto-oikeus osakunnan päätöksiin nähden. Tieto tästä päätöksestä, johon toisetkin konsistorin jäsenet suostuivat, piti heti lähetettämän niskuroiville osakunnille.⁸

Tällä välin oli Viipurilaisen osakunnan sääntökomitea työskennellyt ja esitti pohdintansa tuloksena osakunnalle, että seniorijärjestelmä ja koko osakuntalaisten jako eri luokkiin oli poistettava. Ursin oli kuitenkin eri mieltä perustellen kantaansa sillä, «että jos seniorit poistettaisiin, niin tapahtuisi usein väärinkäytöksiä osakuntatodistuksia annettaessa». Tähän asti oli näet ollut säädetty, että eroavalle osakunnan jäsenelle vain seniorit voivat antaa käytöstodistuksen. Kun Ursin huomasi koko osakunnan olevan toista mieltä, tuntui hän aivan unohtavan vasta konsistorissa aikaansaadun veto-oikeuden — jota tosin ei vielä oltu ehditty osakunnille tiedottaa — ja ilmoitti jyrkkään tapaansa luopuvansa inspektorin tehtävistään. Ursin hyvästeli kaikki, lähti ja pani oven perässään kiinni.⁹ Hänen näkemyksensä osakunnan demokratisoitumisesta — sitähän jäsenten kolmijaon poistaminen merkitsi — oli peräti negatiivinen, kuten äsken mainittu lausuma osakuntatodistuksistaikin antaa ymmärtää. Ilman seniorien hillitsevää vaikutusta ei Ursin ilmeisesti uskonut voitavan välttää selkkauksia, joiden mahdollisuuksia aivan vihreiden osakunnan jäsenten täysivaltaisiksi kansalaisiksi tekemisen vielä saattoi ajatella lisäävän. Hyvin todennäköiseltä myös tuntuu, että Ursin näki sääntöjen uusimisessa periaatteellisenkin kysymyksen: koko maanosamme juuri järkyttäneet, vaarallisina pidettävät uudet aatteet olivat tunkeutumassa esiin hänenkin johtamassaan yhteisössä hänen voimatta jarruttaa tapahtumien kulkua estämisestä puhumattakaan. Yksinkertaisinta oli toki syrjäänvetäytyminen.

⁸ *Helanen*, emt., s. 243—246. — Konsistorin asiakirjat 1832, s. 145—149 ja konsistorin ptk. 3. 11. 1832, HYA. Kirjelmä saapui Viipurilaiseen osakuntaan vasta 25. 11. 1832, kuten v. Bornin vastaavasta päiväkirjamerkinnästä ilmenee.

⁹ v. Bornin päiväkirja 7. 11. 1832, Sarvilahden kartano. — Ks. myös osakunnan jaosta *Waris*, emt., s. 16—18.

Osakuntalaisten käsityksiä tulkinnee puolestaan Carl Fr. von Bornin päiväkirja kertoessaan Ursinin seuranneen «täysin niitä periaatteita, joita noudatetaan Englannin parlamentissa ja alahuoneessa: että missä oikeuskäsitykset muuttuvat, siellä luopuvat kaikki, joilla on päinvastainen käsitys, ja koko ministeriö... muuttuu». Vaikka von Born katsoo inspektorin luopumisen lopullisen syyn olleen hänen ja osakunnan välisen henkilökohtaisen epäluottamuksen, niin äskeinen päiväkirjamerkintä kuitenkin antaa aiheen uskoa siihen, että joidenkin osakuntalaisten taholta nähtiin eron todellinen syy «oikeuskäsitysten muuttumisessa» eli ajan poliittisten ja valtiollisten ajatusten tunkeutumisessa osakuntaan ja ainakin osittain niiden vaikutuksesta tehdyissä uudistuksissa.

Kun Ursin oli lähtenyt, oli osakunta hieman epätietoinen siitä, mitä nyt olisi tehtävä. Osakunnan hyvä mainekin tuntui olevan vaarassa: «Meihin oikein koski, että niin yksimielisessä ja arvossapidetyssä osakunnassa kuin Viipurilaisessa tällainen repeämä saattoi syntyä...» Aina sovitteleva Rein oli jo valmis ehdottamaan, että Ursinia yritettäisiin saada suostumaan edelleen jäämään inspektorin paikalle, mutta äänestyksessä tämä mahdollisuus hyljättiin. «Asia ei enää ollut muutettavissa, mutta jotta hyvä ystävyys säilyisi osakunnan ja Ursinin välillä yksilönä, ja ennen kaikkea ulkonäön vuoksi, päätimme lähteä osakuntana sanomaan hyvästit hänelle.»¹⁰

Seuraavana päivänä kokoontui osakunnan huoneistoon 50—60 osakuntalaista, jotka jo kello 8 maissa lähtivät sanomaan jäähyväisiä entiselle inspektorilleen «moster» Ursinille. «Sittenkun kaikki olimme tulleet hänen huoneeseensa sisään ja yleinen hiljaisuus vallitsi, piti kuraattori Rein entiselle inspektorille varsin kauniin puheen, jossa hän esitti osakunnan tunnustuksen professorin vaivoista kahdeksan vuoden aikana, ja toivoi, että hän aina edelleen osoittaisi samaa myötämielisyyttä osakuntalaisia kohtaan, vaikka heidän pyrkimyksensä yhteiseen päämäärään, valistukseen, kulki eri teitä... Ursin silmät kyynelissä ja liikutettuna, vastasi puoleksi murtuneella äänellä ilmaisten tunteensa... sitä ylioppilasryhmää kohtaan, jonka piirissä hän ja hänen sisänsä olivat kehittyneet kansalaisiksi, ja jonka piirissä hän toivoi omien lastensa saavan kasvatuksensa... Kun olimme sanoneet hyvästit van-

¹⁰ v. Bornin päiväkirja 7. 11. 1832, Sarvilahden kartano.

halle päällemme ja tulleet ulos kadulle, pysähdyimme ja aloimme neuvotella uuden inspektorin vaalista.»

Uudeksi ehdokkaaksi valittiin yliopiston silloinen rehtori Melartin, joka jo aikaisemmin oli ollut osakunnan inspektorina, mutta eronnut luottamustoimestaan jouduttuaan olemaan jonkin aikaa poissa yliopistosta. Melartin kuitenkin kieltäytyi jyrkästi, sillä hän oli saanut ajatuksen, jonka mukaan suuret osakunnat, Pohjalainen ja Viipurilainen oli jaettava kahtia. Kuinka jakosuunnitelma oli tullut Melartinin mieleen, on tietenkin vaikeaa ehdottoman varmasti sanoa. Selvää kuitenkin on, että Melartinin on täytynyt olla yliopiston rehtorina hyvin selvillä kaikista Viipurilaisen osakunnan tapauksista ja epäilemättä hän oli keskustellut Ursinin kanssa asioista. Useat aikaisemmat mielenosoitukset ja levottomuudet liiankin hyvin tunteva Melartin vaistosi uusia ikävyyskiä olevan tulossa. On hyvin luultavaa, että Melartin oli seniorien poistamiskysymyksestä samaa mieltä Ursinin kanssa: Viipurilainen osakunta tulisi sen kautta vaikeammin hallittavaksi ja ristiriitojen mahdollisuudet enentyisivät. Tosinhan yliopiston perussääntöjen mukaan konsistorilla oli täysi valta määrätä kaikista osakuntia koskevista asioista, mutta oli epäviisasta puuttua jo päätettyyn seniorien poistamiskysymykseen vetolla ja siten jännittää jouta, koska osakunnat perinteellisesti olivat saaneet itse päättää sisäisistä asioistaan. Suurten osakuntien jakoa voitaisiin sitäkin perustella vanhalla käytännöllä, sillä olivathan osakunnat toki aikaisemmin olleet silloisia pienempiä. Uutta maakunnallistakin jakoa voitaisiin ainakin Viipurilaisen osakunnan kohdalla perustella uusien alueiden erilaisuudella. Tällaisia latuja on paljosta vastuussa olevan rehtori Melartinin ajatusten täytynyt jakokysymyksessä kulkea.¹¹

Ursinin inspektorin paikalta luopumisessa on seniorikysymys epäilemättä näytellyt pääosaa, mutta Melartinin näkökulma on ollut laajempi. Hän on halunnut päästä ylioppilaiden pysyvään rauhoittumiseen ja siihen näytti suurten osakuntien jakaminen antavan erään mahdollisuuden. Mainittakoon tässä yhteydessä, että Viipurilaisessa osakunnassa oli jäsenten luokkajako voimassa viimeisen kerran syyslukukaudella 1833. Uusmaalaisilla on senioreja vielä vuonna 1843, satakuntalaisilla

¹¹ v. Bornin päiväkirja 8. 11. 1832, Sarvilahden kartano. — Yliopiston perussääntöjen osakuntia koskevasta kohdasta ks. s. 87.

1844 ja boreaaleilla 1846. Pohjalaisilla ei koko Helsingin ajalla ollut senioreja. Vielä keväällä 1840 pohditaan konsistorissa osakuntien luokkajaon toimeenpanoa, mutta asia raukeaa.¹²

Pohtiessaan sitä, kuka on eniten jakoasiaan vaikuttanut, tulee *Helanen* Pohjalaisen osakunnan historiassaan siihen tulokseen, että Ursinin luopuminen oli päätekijä jaossa ja että Melartin, «joka on muiden nenästä kuljetettavissa», olisi näytellyt vain jonkinlaisen toimeenpanijan osaa. Tuskin olisi jakoasia tullut lainkaan esille, ellei Ursin olisi luopunut inspehtorin toimestaan, mutta tähän oli sittenkin vain esinäytös. Konsistorissa on jakoasian ensiksi esittänyt Melartin, kertoipa hän Reinille asiasta jo viikkoa ennen varsinaista kokousta. On sitäpaitsi todettava, että Ursinilla ei juuri ollut olemassa mitään syytä jakoehdotuksen tekoon, mutta Melartinin tuli jatkuvasti vastata myös hankalista suurista osakunnista.¹³

Melartinin elämäkerrankirjoittaja *Alfons Takolander* esittää jako-suunnitelman eräänä syynä Viipurilaisen osakunnan kaksinaisuuden. Hän näet vetää esille sen tosiseikan, että Vanhasta Suomesta tulleet saksankielisine sivistyksineen olivat suuresti savolaisesta aineksesta eroavia. Meneepä hän niinkin pitkälle, että mainitsee samassa yhteydessä vuonna 1767 tehdyn aloitteen, jonka mukaan viipurilaiset halusivat perustaa puhtaasti Vanhasta Suomesta kotoisin olevien ylioppilaiden osakunnan nimeltä Petropolitana.¹⁴ Ei tietenkään ole mahdotonta, että Melartin olisi tiennyt tuosta aloitteesta tai edustanut jonkinlaista «nurkkapatrioottista» kantaa asiassa, mutta mitenkään todennäköiseltä ei tuo ajatus tunnu. Jos kyseessä olisi ollut viipurilaisten eristäytymispyrkimyksiä auttava toimenpide, niin kyllä kai silloin myös ylioppilaista edes jonkun olisi täytynyt olla entisen inspehtorin puolella, mutta niinhän ei suinkaan ollut, vaan osakunnan jäsenet olivat kaikki jyrkästi jakoa vastaan.

¹² v. Bornin päiväkirja 8. 3. 1834, Sarvilahden kartano. — Yliopiston luetelot 1833 ja 1834. — *Helanen*, emt., s. 121—123. — Konsistorin ptk. 25. 4. 1840 14. §, HYA.

¹³ *Helanen*, emt., s. 316—317. — Jakoehdotus esitetään konsistorin kokouksessa 1. 12. 1832, mutta Rein kertoo siitä osakunnan kokouksessa jo 25. 11. 1832. — Konsistorin ptk. 1. 12. 1832, HYA. — v. Bornin päiväkirja 25. 11. 1832, Sarvilahden kartano.

¹⁴ *Takolander*, Erik Gabriel Melartin, s. 148—149.

Ursin oli pyytänyt eroa konsistorilta heti osakunnassa tapahtuneen luopumisensa jälkeen¹⁵, mutta vasta 1. päivänä joulukuuta hänelle myönnettiin ero äänimäärin 9—2. Kaunopuheisuuden professori Juhana Gabriel Linsén esitti edustamalleen oppiaineelle imartelevan lausunnon Ursinin luopumista vastaan perustellen kantaansa lähinnä moraalisilla ja eettillisillä syillä. Professori Laguksen vastalauseeseen palataan myöhemmin. Kun Ursinin eronpyyntö oli tullut hyväksytyksi, oli Viipurilainen osakunta virallisesti ilman inspehtoria ja rehtori Melartinin mielipiteen mukaan oli nyt mahdollista esittää periaatteellinen jakosuunnitelma. Sen mukaan vain sellaiset osakunnat, joiden jäsenmäärä ylittäisi viisikymmentä, jaettaisiin. Jaon uhka olisi näin ollen kohdistunut paitsi pohjalaisiin ja viipurilaisiin myös uusmaalaisiin. Kertaakaan ei kukaan konsistorissa eikä muuallakaan mainitse Uusmaalaisen osakunnan jaosta, joten jakoehdotuksen perimmäisenä tarkoituksena oli vain hankalien pohjalaisten ja viipurilaisten rauhoittaminen.¹⁶

Rehtori Melartinin oli kuitenkin asiaa perusteltava konsistorissa, eikä tuohon tarkoitukseen suinkaan sopinut selostus siitä, että eräiden ylioppilaitten rauhallisuutta ei kaikissa olosuhteissa voitu taata ja että he olivat akateemisten isien mielestä liikaa uusien poliittis-valtiollisten aatteiden tartuttamia. Suurista osakunnista Melartin löysi eräitä puutteellisuuksia. Niissä ei yksityinen ylioppilas voinut saada suurinta mahdollista hyötyä toimeenpannuista harjoituksista, ja jos jako saataisiin aikaan, koituisi siitä myös etua professoreille, sillä mitä useampia osakuntia olisi, sitä useampi konsistorin jäsenistä voisi toimia ylioppilaiden parissa.

Epäilemättä asiaa oli jo aikaisemmin valmisteltu, sillä jakopäätös tehtiin heti ja jakoa valmistelemaan määrättiin komitea. Kuitenkin sai Pohjalainen osakunta vielä toistaiseksi jäädä jakamatta, siksi kunnes sen silloinen inspehtori eroaisi. Jakamattoman Pohjalaisen osakunnan näin saama «hengähdystauko» muodostui sitten koko osakunnan «loistavimmaksi nousukaudeksi» J. V. Snellmanin ollessa suuren osan tuosta neljän vuoden ajasta kuraattorina.¹⁷

Jakoasiasta sai Viipurilainen osakunta tiedon jo ennen kuin se

¹⁵ Konsistorin ptk. 17. 11. 1832, HYA.

¹⁶ Konsistorin ptk. 1. 12. 1832, HYA.

¹⁷ Konsistorin ptk. 1. 12. 1832, HYA. — *Helanen*, emt., s. 240—268.

konsistorissa oli tullut esille. Melartin oli näet ilmoittanut Reinille tule-
vansa jakoa ehdottamaan, ja kokouksessa 25. 11. 1832 sai koko osakunta
tietää jakamisen uhkaavan sitä. Reinin tiedustellessa osakunnan mieli-
pidettä jakoasiasta ilmoitti osakunta yksimielisesti vastustavansa sitä.
Osakunnan kannan tietäen oli Rein jo ilmeisesti valmiiksi laatinut kir-
jeen konsistorille esittäen siinä, että asia jätettäisiin sillensä. Tyypillistä
ajalle on, että syntyi erimielisyyttä siitä, oliko kirje jätettävä konsistorille
ennen vai jälkeen asian käsittelyn. Ei näet pidetty soveliaana, että alem-
paa pyrittiin vaikuttamaan ylempien portaiden kannanottoihin. Tulok-
sena pohdinnasta oli, että kirjelmän jättö konsistorille lykkääntyi.¹⁸

Jakopäätös konsistorissa tehtiin 1. 12. 1832, mutta se oli vasta peri-
aatteellinen ja sen teknillisestä suorittamisesta piti mainitun komitean
sopia. Nyt voi myös osakunta ryhtyä laatimaan lopullista kirjelmää, ja
jo 7. 12. oli allekirjoittamistilaisuus osakunnassa. Kirjelmään kertyi
tuolloin 72 nimeä, minkä lisäksi myös kuraattori Rein oli allekirjoittanut
anomuksen. Osakunnassa oli syksyllä 1832 97 läsnäolevaa jäsentä.
Ajankohdan myöhäisyys ja se, että anomus oli allekirjoitettavana tiet-
tävästi vain yhdessä kokouksessa, selittää muutamien nimien pois-
jäämisen. Anomus jätettiin konsistoriin 10. 12.¹⁹

Anomuksessa Viipurilaisen osakunnan jäsenet «lapsellisella kunnioi-
tuksella ja luottamuksella» esittivät mielipiteensä heitä «niin läheisesti
koskevassa asiassa». Kirjelmässä torjutaan ensiksi se ajatus, ettei Vii-
purilainen osakunta muka täyttäisi tarkoitustaan ylioppilaiden kasvat-
tajana. Vedotaan siihen, ettei sinä aikana, jolloin Rein oli ollut kuraat-
torina, siis seitsemänä vuotena, ketään viipurilaista ollut syytetty mis-
tään rikkomuksesta. Tämänkin piti todistaa, että viipurilaiset tiesivät,
kuinka sivistyneen nuorison tuli käyttäytyä. Sitä paitsi katsottiin, ettei
henkilökohtaista valvontaa kuitenkaan voitaisi suorittaa, olipa osakunta
kuinka pieni tahansa. Viipurilaisten itsetuntoon vedotaan myös, mutta
selitetään, että juuri huoli viipurilaisten hyvästä maineesta on saanut
osakunnan jäsenet ponnistelemaan niin opinnoissaan kuin siveellisyy-
dessäkin. Selittäen lopuksi niitä haittoja, joita osakunnan jakaminen

¹⁸ v. Bornin päiväkirja 25. 11. 1832, Sarvilahden kartano.

¹⁹ v. Bornin päiväkirja 7. 12. 1832, Sarvilahden kartano. — Konsistorin
asiakirjat 1833, s. 544—551, HYA. — Osakunnan jäsenmäärä yliopiston saman
lukukauden luettelosta

aiheuttaisi, anomus päättyi pyyntöön, että «meidän annettaisiin säilyttää se veljesside, joka jo 200 vuotta on yhdistänyt tieteen temppeliin kokoontuneet muinaisuuden aikakirjoissa mainehikkaan Karjalan pojat yhteen ainoaan osakuntaan, joka on saanut nimensä sen vanhan pääkaupungin mukaan, ja että meidän annettaisiin jättää esi-isiltä perimämme korporaatio koskemattomana ja paloittelemattomana jälkeentuleville.»

Myös pohjalaiset jättivät anomuksen konsistorille. Samaan tyyliin kuin viipurilaiset hekin selittivät korkeaa siveellistä kuntoaan ja suurten osakuntien etuja pienten rinnalla ja antoivat ymmärtää katutappelijujen sekä kapakoissa ja biljardisaleissa maleksimisen olevan jo taakse jäänyttä elämäntyöä.²⁰

Molemmat osakunnat uskoivat, etteivät anomukset johtaisi tulokseen. Viipurilaiset totesivat kirjelmässään olevansa «vakuuttuneita siitä, että meidän vastalauseillamme ei ole mitään vaikutusta, vaan että kunnianarvoisa konsistori päättää vakaasti, että Pohjalainen ja Viipurilainen osakunta jaetaan». Osakunnan kirjelmää onkin pidettävä enemmän periaatteellisena mielenilmaisuna kuin todellisena anomuksena. Viipurilaiset ylioppilaat halusivat esittää oman vastustavan kantansa ja ikään kuin «puhua historian lehdille».²¹

Vasta kun jako oli pantu toimeen, esiintyi Viipurilaisen osakunnan puolesta puhujana osakunnan entinen jäsen Wilhelm Gabriel Lagus, joka tuolloin oli yleisen lainopin professorina. Vaikka hänen lausuntonsa ei enää asiaan voinut vaikuttaa, on siinä kuitenkin syytä viivähtää. «Lainsäätäjä näyttää minusta lähteneen siitä ajatuksesta, että aloite kaikissa osakunnan asioita koskevissa kysymyksissä kuuluu osakunnalle itselleen ja ettei konsistorin siis pidä milloinkaan ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin. Siten on v:n 1741 kuninkaallinen kirje ainakin entisinä aikoina ymmärretty, ja tämä voidaan täysin todistaa esimerkein konsistorin pöytäkirjoista... Mutta ei siinä kyllin... vaan kon-

²⁰ Viipurilaisten anomus: Konsistorin asiakirjat 1833, s. 544—551, HYA. — Pohjalaisten anomus: Konsistorin asiakirjat 1833, s. 552—559, HYA. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 315—319. — *A. R. B.[lomqvist]*, Palanen Viipurilaisen osakunnan historiaa, s. 177—186.

²¹ Konsistorin asiakirjat 1833, s. 544—551, HYA. — *Suolahti*, Akateeminen nuoriso autonomiamme syntyäikoina, s. 27—28.

sistori on tehnyt v:n 1741 kuninkaallisen kirjeen toisiltakin osilta määrittömäksi, mikä voitaneen päivänselvästi osoittaa mainitun kirjeen periaatteen ja selvittämisen kautta. Konsistori on asettanut ohjeeksi, ettei suuria osakuntia enää ole oleva tässä yliopistossa. V:n 1741 kuninkaallisen kirjeen laatija ei ole ollut tällä kannalla. Hän on katsonut, että maan maantieteellisen jaon, vanhan käytännön ja tavan, mutta ei määrätyn aritmeettisen luvun, tulisi olla osakuntajaon perusohjeena. Hän suvaitsee suuria osakuntia.« Lagus toteaa, että tavat ja ahkeruus eivät suinkaan johdu valvonnasta, vaan osakuntien hengestä, ja huomauttaa, että 1600-luvun lopulla juuri turkulaiset olivat suurimpia lurjuksia, vaikka heillä oli vanhemmat kaupungissa ja osakunta oli pieni. Suurissa osakunnissa voi kehitys kulkea toiseen suuntaan. «Nuorten voimien laajempi harjoitus- ja kehittymisala, lähellä olevien todistajien ja tuomarien paljous, virkeämpi tarmo, useille tahoille levinnyt vuorovaikutus, esi-isien ja muistojen rikkaus sellaisen osakunnan sukutauluissa ja historiassa, tunto suuremmasta kyvystä keskinäiseen avunantoon ja yleisiin yrityksiin ja laitoksiin; kaikki nämä ovat seikkoja, jotka vaikuttavat kohottavasti ja jalostavasti nuorukaismiehen.» Useat seikat puhuivat näin Laguksen mielestä juuri suurien osakuntien puolesta. Epäilemättä hänen laaja puheenvuoronsa johtui kuitenkin tosiasiallisesti periaatteellisista syistä, sillä jakohan oli jo toimeenpantu eikä sitä varmastikaan enää peruutettaisi. Lainopin professorina on Wilhelm Gabriel Laguksella täytynyt olla selvä käsitys siitä, että juuri tuona aikana, jolloin valtiopäivien koollekutsumisesta ei voinut olla puhettakaan ja jolloin maamme erikoisasema oli monta kertaa viimeksi kuluneiden vuosien aikana asetettu kyseenalaiseksi, merkitsi johdonmukainen perinteistä kiinnipitäminen ja kaikkien voimassa olevien laitosten, myös osakuntien, mahdollisimman tarkka ennallaan pysyttäminen parasta turvaa myös maamme sisäiselle itsehallinnolle yleensäkin. Korostettakoon tässä yhteydessä erikoisesti sitä, että lausunnossa vedotaan perinteisiin eli vuoden 1741 kuninkaalliseen kirjeeseen siitä huolimatta, että yliopiston vuoden 1828 perussääntöjen mukaan konsistorilla oli ei vain oikeus osakuntien luvun määräämiseen vaan myös täydet valtuudet puuttua niiden sisäiseen hallintoon mielin määrin. — Näin oli professori Laguksen toimesta Viipurilaisen osakunnan jakaminen asetettu myös yliopiston konsistorissa laajempaa

valtiollis-poliittista taustaa vastaan. Yhtään puheenvuoroa ei konsistorissa lausunnon johdosta käytetty.²²

Jakoa vastustavista äänistä tulkoon vielä mainituksi J. V. Snellmanin kanta. Puheessaan Pohjalaisessa osakunnassa samana vuonna, jolloin Viipurilaisen osakunnan jako tapahtui, totesi hän, etteivät osakunnat suinkaan ole olemassa kurinpitoa varten, niin kuin «jakamalla komppanioihin helpoimmin voidaan ohjata ja komentaa koko rykmenttiä; ei, vallan toiset ovat osakuntalaitoksen tarkoitukset.»²³

Alkuperäinen jakosuunnitelma oli edellyttänyt, että pohjois-Karjala olisi liitetty viipurilaisten alueeseen ja uuden osakunnan nimeksi olisi tullut Karjalainen osakunta toisen puoliskon saadessa Savolaisen osakunnan nimen. Reinin laatiman luettelon mukaan tästä jakotavasta kuitenkin luovuttiin ja pohjois-Karjala liitettiin savolaisille tulevaan osuuteen. Näin tuli uuden Viipurilaisen osakunnan alueen raja noudattamaan Vanhan Suomen entistä rajalinjaa ja alue tuli historiallisesti sangen yhtenäiseksi.

Olisi kuitenkin ollut liian suuri isku kunnianarvoisalle Viipurilaiselle osakunnalle, jos sen vanha nimikin olisi joutunut unhoon. Kun yliopilaille jaon viime vaiheessa annettiin tilaisuus lausua itse sen teknillisestä toimeenpanosta mielipiteensä, anoivat viipurilaiset, että entinen nimi säilyisi emäosakunnan nimessä. Tämä hyväksyttiin, ja niin viipurilainen osakunta jatkoi typistettynä elämäänsä ja tytärosakunta otti nimekseen Savo-karjalainen osakunta. Osakunnan lopullinen jako vahvistettiin konsistorin kokouksessa 11. päivänä helmikuuta 1833. Konsistorin päätöksen mukainen jako tuli niin tasaiseksi, että Viipurilaiseen osakuntaan jäi 46 opiskelijaa uuden yhteisön saadessa 48 jäsentä.²⁴

Jakoa ei kuitenkaan toimeenpantu heti päätöksen tapahduttua, vaan se lykkääntyi seuraavan lukukauden alkuun. Lokakuun 8. päivänä kutsui rehtori Melartin osakunnan yliopiston kansliaan ja ilmoitti jaon nyt tapahtuvan. Tietäessään ja ilmeisesti myös nähdessään osakuntalaisten tyytymättömyyden hän sanoi, että toimenpiteestä voi valittaa yliopiston

²² Konsistorin ptk. 12. 10. 1833, HYA. — Vuoden 1828 perussääntöjen osakuntia koskeva osa sivulla 87.

²³ *Topelius*, *Dagböcker* I, s. 146—148.

²⁴ Konsistorin ptk. 11. 2. 1833, 12. 10. 1833, HYA.

kanslerille. Osakuntalaiset alistuivat jakoon hyvin tietäen, ettei valitus olisi auttanut.²⁵

Mutta jos akateemiset isät luulivat, että ylioppilaat nyt olisivat myöntyväisempiä kuin aikaisemmin, niin he pettyivät suuresti. Vanha vastustusmieliala tuli pian näkyviin, kun uusille osakunnille piti valita inspehtori. Jakamattoman Viipurilaisen osakunnan puolesta astui B. O. Lille esille ja selitti sovitun siitä, etteivät uudet osakunnat valitse inspehtoria, vaan jättävät sen konsistorin huoleksi. Melartinin kysyessä perusteluita vastattiin osakuntien puolesta, etteivät ne usko yhteistyön mahdollisuuteen, koska lyhyenä aikana jo kaksi inspehtoria on osakunnan johdosta eronnut, nimittäin Ursin ja Melartin. Annettiinpa rehtorin ymmärtää, ettei akateemisten isien joukossa ollut ketään, jota olisi toivottu inspehtoriksi. Melartin luonnollisesti koetti taivuttaa osakuntaa, mutta turhaan. Päinvastoin oli tästä tuloksena vain se, että Melartin sai niellä vielä yhden nöyryytyksen Alexander Laurellin ilmoittaessa pilkallinen hymy huulillaan, että vaikka osakunnalta puuttuu luottamus itseensä, niin luottaa se kuitenkin konsistoriin. Huolimatta siitä, että Melartin teki parhaansa yrittäen useaan otteeseen taivuttaa osakuntia valitsemaan inspehtorin, ei kumpikaan niistä siihen suostunut. — Samankaltaisia vaikeuksia oli Melartinilla saada konsistorin muototarkat jäsenet suostumaan vaalin suorittamiseen, mutta sovittelutaidollaan hän sen kuitenkin sai aikaan.²⁶

Monta professoria ei ollut valittaviksi soveltuvien joukossa, sillä eihän juuri voinut valita niitä miehiä, jotka osakunnan jakoa puoltaneina olisivat olleet ennalta määrättyjä saamaan vastaan yksimielisen osakunnan täydellisen passiivisuuden ja ehkä vihamielisyydenkin. Näin ollen sai Viipurilainen osakunta inspehtorikseen jumaluusopin professorin Johan Matthias Sundwallin, joka jaosta äänestettäessä ei vielä ollut ollut lainkaan konsistorin jäsen. Savo-karjalaiseen osakuntaan tuli inspehtoriksi edellä mainittu Wilhelm Gabriel Lagus.

Viipurilainen osakunta oli nyt virallisesti jaettu, mutta ylioppilaat olivat jakautumisesta jatkuvasti toista mieltä. Erojaisjuhlaa vietettiin

²⁵ v. Bornin päiväkirja 7. 10. 1833, 8. 10. 1833, Sarvilahden kartano.

²⁶ v. Bornin päiväkirja 8. 10. 1833, Sarvilahden kartano. — Konsistorin ptk. 12. 10. 1833, 25. 10. 1833, HYA. Kaikista jakotoimenpiteistä ks. myös *Waris*, emt., s. 14—28.

korostetusti «veljeytymisjuhlanan» ja useassa kokouksessa päätettiin toimia jatkuvasti yhdessä, olla jakamatta kirjastoa ja rahavaroja sekä käyttää yhteistä kokoushuonetta. Jopa kokousaikakin päätettiin pitää samana ja järjestää väittelytilaisuudet yhteisinä.²⁷ Onkin ilmeistä, että jakopäätös oli olemassa vain paperilla niin kauan, kun Gabriel Rein toimi molempien osakuntien kuraattorina. Tuskinpa edes yliopistoviranomaisilla oli mitään tällaista vastaan, sillä olihan koko Pohjalaisen osakunnan jako päätetty lykätä siksi, kunnes sen silloinen inspehtori eroaisi. Vain vuoden päivät saivat molemmat jaetun Viipurilaisen osakunnan puoliskot pysyä yhdessä, sillä Rein erosi kuraattorin tehtävästä noin vuoden kuluttua jakopäätöksestä tultuaan nimitetyksi historian professoriksi.

Lopullisessa jaossa kirjasto ja ilmeisesti myös muu emäosakunnan omaisuus jaettiin kahteen yhtä suureen osaan. Matrikkeli jäi viipurilaisille, mutta he puolestaan sitoutuivat kopioimaan sen tytärosakunnalle. Raha-asiaain järjestäminen vei kauan aikaa, sillä vaikka tammikuussa 1836 todettiin niiden tulleen selvitettyiksi, niin kuitenkin vielä saman vuoden syksyllä valittiin molempien osakuntien yhteinen toimikunta selvittelemään yhteisiä, epävarmoja saatavia.²⁸

Yhdessä myös päätettiin hankkia lahja suositulle «rehelliselle Gabriellille». Lahjaksi hankittiin hopeamalja ja siihen kaiverutettiin seuraavat latinankieliset sanat: «Gabrieli Rein, Curatori dilectissimo Viburgenses Savones-Carolique, quondam sociati, concordibus animis voluerunt, debuerunt.» (Gabriel Reinille, rakkaimmalle kuraattorilleen yhteismielin lahjoittaneet viipurilaiset ja savo-karjalaiset, jotka ennen olivat yhtyneinä). Lisäksi viipurilaiset maalauttivat taiteilija J. E. Lindhillä Reinin muotokuvan. Kuva maksoi 75 pankkoruplaa.²⁹

Toisistaan erotetut osakunnat pysyivät ystävällisissä väleissä koko laillisen osakuntalaitoksen ajan. Näin todistaa Savo-karjalaisen osakunnan pöytäkirja vielä vuonna 1851 osakuntien «yhteistyöstä»: «Ikään oltiin sen jälkeen [piippujen ostopäätöksen jälkeen osakunnan kokouksessa] osakunnan viikko-sanomaa lukemassa, kun tuli osa Viipurin osakuntalaisia meitä tervehtimään, josta syystä ei sinä iltana mitään keskinäisiä asioita enää keskusteltuna. Myöhemmin kulki sitten yhtenä

²⁷ v. Bornin päiväkirja 9. 10. 1833, Sarvilahden kartano.

²⁸ Ptk. 24. 4. 1835, 27. 1. 1836, 10. 10. 1836.

²⁹ Ptk. 24. 4. 1835.

sekä Viipurin että meidän osakunta monjahtaan ravintopaikkaan, jossa yhteisesti tyhjennettiin ystävien kesken muutama malja.«³⁰

Valitettavasti eivät suhteet samasta emäpuusta eronneiden osakuntien välillä enää laillistamattoman osakuntalaitoksen aikana muodostuneet yhtä sydämellisiksi. 1860-luvulla muuttuu ystävysten suhde hiljaiseksi viileydeksi.³¹

Katkeruus konsistorin jäseniä ja hallitusmiehiä kohtaan ei Viipurilaisessa osakunnassa lauhtunut hevillä, mistä on todistuksena viipurilaisen C. Backmanin Pohjalaisessa osakunnassa vuonna 1835 pitämä puhe. Silloinen Pohjalaisten vuosijuhla vietettiin ns. salaisen ylioppilaskokouksen varjossa, ja juuri edellisen lukukauden lopulla oli useita pohjalaisia erotettu yliopistosta. Tämä ei voinut olla vaikuttamatta niiden puheiden sisältöön, joita ennen Backmania oli pidetty. Ottaen lähtökohdakseen edellä pidetyt puheet lausui hän kaikkien läsnäolleiden vieraiden puolesta pitämässään puheessa: «On ilo kuulla näitä ajatuksia osakunnassa, joka on oikeutettu ensimmäiseen sijaan Suomen yliopiston osakuntien joukossa sekä jalon henkensä, voimansa ja aina osoittamansa tarmon että suuruutensa vuoksi. Oli toinenkin osakunta, joka sitä likellä ollen ainakin pyrki samaan suuntaan, vaikkei kyennytäkään kehittämään samaa voimaa eikä johtamaan samoihin tuloksiin; sen voima on lyöty pirstoiksi, sen yhdysside on murrettu; salama on iskenyt sen runkoon ja halkaissut sen latvasta juureen saakka, eivätkä osat milloinkaan, eivät milloinkaan voi tulla siksi, mitä kokonaisuus oli.» «Toverien parvessa kulki miehestä mieheen yleinen sorina: 'hän puhui kuin mies, hän ansaitsee hurrauksen.» Ja Topelius, jonka päiväkirjasta sanat ovat, lisää itse omana mielipiteenään: «Hän todella ansaitsi sen. Sillä avoin, miehekäs ja voimakas puhe on ihanaa korvalle, joka kauan on tottunut kuulemaan totuutta vain kuiskattavan.»³²

Backman oli epäilemättä oikeassa asettaessaan osakunnan jakamisen siksi tekijäksi, mikä esti pirstottua Viipurilaista osakuntaa toimimasta

³⁰ Savo-karjalaisen osakunnan ptk. 26. 2. 1851. — Sanat ovat Erik Rudbeckin, Eero Salmelaisen pöytäkirjaan merkitsemiä. Tästä ks. *Waris*, emt., s. 85—86.

³¹ Ks. s. 353—357.

³² *Helanen*, emt., s. 264—265. — Itse puheesta ja sen synnyttämistä mielialoista ks. myös *Topelius*, *Dagböcker* II, s. 33—37.

vilkkaasti. Vaatimattomalla vajaan puolen sadan nuorukaisen toveripiirillä ei voinut olla samanlaisia mahdollisuuksia kuin suuremmalla yhteisöllä. Jos osakunnan hiljentäminen oli ollut akateemisten isien päämäärä, niin se oli saavutettu. Mutta Backman oli myös väärässä, sillä Viipurilaisen osakunnan aika — jäsenmäärän jälleen tultua suuremmaksi — oli vielä tuleva.

Tärkein jaon seuraus oli kuitenkin se, että monessa suhteessa mitä erilaisimmista maakunnista, toisaalta Savosta ja pohjois-Karjalasta ja toisaalta Vanhasta Suomesta kotoisin olevat ylioppilaat vastedes voivat viettää opiskeluaikansa osakunnassa, jolla oli yhtenäinen leima. Näin pääsivät esiintulevat aatteet saamaan kokonaan erilaisen kasvupohjan kuin aikaisemmin. Vasta nyt, lähes 200 vuotta perustamisensa jälkeen syntyi todella yhtenäinen Viipurilainen osakunta.

III. Maamme erikoislaatuisin osa: vanha Suomi ja sen ylioppilaat

1. VANHA JA UUSI ALUE

Viipurilainen osakunta oli jo Turun ajan lopulla ollut Pohjalaisen osakunnan jälkeen suurin ja sellaisena se pysyi ensimmäisinä Helsingin vuosina. Vuonna 1832 syyslukukaudella osakunnan jäsenmäärä nousi jo lähelle sataa, 97:ään. Alue, joka vuonna 1819 oli määrätty osakunnalle, oli sangen laaja. Siihen kuului valtaosa Savoa ja pohjois-Karjalaa sekä koko Viipurin lääni. Alueen väkiluku oli v. 1830 lähes puoli miljoonaa, mikä merkitsi sitä, että suurin piirtein joka kolmas suomalainen asui silloin Viipurilaisen osakunnan kotialueella.

Osakunta	Läsnäolleita ylioppilaita 1828—1832 kahdeksana lukukautena			Kotialueella 1830	
	yhteensä	keskim. lukukau- sittain	% ₀₀ keskim. luku- kausittain koti- alueen väestöstä	asukkaita	seura- kuntia
Boreaalinen	201	25.13	0.33	75.146	26
Uusmaalainen	592	74.00	0.60	123.169	20½
Satakuntalainen	350	43.75	0.31	140.708	23
Hämäläinen	354	44.25	0.22	201.657	25½
Viipurilainen	627	78.38	0.16	481.191	67
Turkulainen	360	45.00	0.71	63.603	15
Pohjalainen	701	87.63	0.30	286.684	41

Edellä olevasta taulukosta, joka on laadittu yliopiston rehtorin Erik Gabriel Melartinin toimesta vuonna 1833 kerättyjen lukujen perusteella, ilmenee eri osakuntien jäsenmäärän ja kotialueen suuruus sekä eri aluei-

den suhteellinen ylioppilasmäärä Helsingissä.¹ Puhuttaessa eri alueiden suhteellisesta ylioppilasmäärästä on kuitenkin otettava huomioon, että osakuntiin saatettiin tulla myös muilta kuin sen omalta kotialueelta, mutta toisaalta nämä tapaukset ainakin osittain kumoavat toisensa.

Vaikka Viipurilaisen osakunnan kotialueen väestömäärä oli suurin, tuotti se kuitenkin suhteellisesti vähiten ylioppilaita Helsinkiin opiskelemaan.

Viipurilaisen osakunnan suuri jäsenmäärä oli eräänä syynä siihen, ettei se enää vuoden 1834 jälkeen saanut jatkaa elämäänsä entisellä pohjalla, vaan siitä erotettiin uudeksi yhteisöksi Savo ja pohjois-Karjala. Viipurilaisen osakunnan uudeksi alueeksi tuli ns. Vanha Suomi eli Viipurin lääni sekä Säämingin, Kerimäen ja Mäntyharjun pitäjät. Säämingin pitäjän alueella oli Savonlinnan kaupunki. Osakunnasta erotetun alueen ylioppilaista muodostettiin Savo-karjalainen osakunta. Lisäksi määrättiin, että Inkeristä, Virosta, Liivinmaalta ja sisemmältä Venäjältä sekä ulkomailta tulevien ylioppilaiden piti liittyä Viipurilaiseen osakuntaan. Kun myöhemmin puhutaan Viipurilaisen osakunnan alueesta, tarkoitetaan sillä poikkeuksetta, ellei toisin mainita, vain sitä vuonna 1834 osakunnalle määrättyä aluetta, joka kuului Suomen rajojen sisäpuolelle.²

Sillä entisestään supistetulla alueella, jonka osakunta v. 1834 sai itselleen, oli sangen yhtenäinen luonne. Suurin osa siitä oli jo vuonna 1721 joutunut Uudenkaupungin rauhassa Venäjälle ja vuonna 1743 oli alue laajentunut aina Kymiin ja Saimaaseen saakka, jolloin mm. Hamina, Lappeenranta ja Savonlinna olivat siihen yhdistetyt. Näin pitkän aikaa muusta Suomesta erillään olo oli luonnollisesti painanut leimansa koko maakuntaan. Oikeuksiltaan oli alue rinnastettu Baltiaan, jonka asukkaiden lait, privilegiot ja uskonto oli luvattu säilyttää. Tästä johdun olivat yhteydet Baltiaan jatkuvasti hyvät ja Ruotsi saattoi tuntua kaukaiselta. Koululaitos, tavat, yhteiskunnallinen jakaantuminen, maa-seudun olot, kaikki olivat muodostuneet muusta Suomesta poikkeaviksi. On kuitenkin muistettava, että raja oli ollut avoin ja Turun akatemiassa

¹ Nissilä, Viipurilainen osakunta, s. 32—33. — Konsistorin asiakirjat 1833, s. 538, HYA.

² Konsistorin asiakirjat 1833, s. 536—541, HYA. — Konsistorin ptk. 11. 2. 1833, 12. 10. 1833, HYA.

oli jatkuvasti voitu opiskella, lyhyttä aikaa ennen vuotta 1809 lukuunottamatta. Kotialueen erikoislaatuisuuden vuoksi tuli myös sieltä lähteneiden ylioppilaiden suhtautuminen eri asioihin ja aatteisiin monesti kulkemaan eri teitä kuin muun Suomen ylioppilaiden.³

Uudelta kotialueeltaan sai Viipurilainen osakunta vuosina 1834—1852 vastaanottaa 74 % jäsenistään. Kun vastaava luku eronneen savokarjalaisen tytörosakunnan kohdalta on 61 %, voidaan todeta emäosakunnan muodostuneen jäsenistöltään huomattavasti enemmän maakunnalliseksi kokonaisuudeksi. Kolmesta Viipurilaiseen osakuntaan liitetystä savolaisesta emäpitäjästä, joista tosin osia oli kuulunut Vanhaan Suomeen, siirtyy useita ylioppilaita tytörosakuntaan, jonka alueelta vain kolme ylioppilasta tulee viipurilaisten pariin.⁴ Savolaisia veti heidän oma osakuntansa tietenkin puoleensa, ja jos patris — oikeus mennä samaan osakuntaan, missä isäkin oli ollut — mahdollisti monelle Savokarjalaiseen osakuntaan liittymisen. Kaikilla jakamattoman Viipurilaisen osakunnan jäsenten pojilla oli näet oikeus valita kumpi tahansa uusista osakunnista.

2. LAHJOITUSMAIDEN JA SAKSALAISEN VAIKUTUKSEN ALAINEN MAAKUNTA

Suuri osa vuonna 1721 Venäjälle luovutetusta alueesta oli muodostettu ns. lahjoitusmaiksi. Vaikka tällöin ei muodollisesti luovutettu venäläisille ylimyksille, tilusten saajille, muuta kuin verojenkanto-oikeus, olivat nämä 1700-luvun lopulta lähtien taipuvaisia pitämään suomalaisia talonpoikia suoranaisin maaorjina. Vetoaminen tuomioistuimiin ei aina auttanut, ja Pietarin ylimmillä oikeuksilla ei läheskään aina ollut käsitystä siitä Ruotsin laista, jonka mukaan talonpoikia olisi ollut kohdeltava.

Vanhan Suomen liittäminen entiseen yhteyteensä ei tuottanut mi-

³ Yleisesityksistä voidaan mainita esim. *Jutikkala*, Vapaudenaika, s. 679—688. — *Osmonsalo*, Itsevaltiuden kausi, s. 70—76. — *Jutikkala*, Suomen talonpojan historia, 543—587. *Akiander*, Om donationer i Wiborgs län. — *Hannikainen*, Vanhan Suomen eli Viipurin läänin oloista 18-lta vuosisadalla.

⁴ Taulut n:o 5 ja 7. — *Waris*, Savokarjalaisen osakunnan historia, taulu 7.

tään helpotusta talonpoikien asemaan, päinvaston. Vuonna 1826 antoi Nikolai I kohtalokkaan asetuksensa, jonka mukaan lahjoitusmaat tulivat entisten haltijainsa täydelliseen omistukseen talonpoikien joutuessa vuokraviljelijäin asemaan. Toivottomuus ja kaiken yritteliäisyyden lamauttava epävarmuus levisi näin lahjoitusmaatalonpoikien keskuuteen. Heillä ei ollut keinoja vastustaa vuokran korotuksia, heillä ei ollut toivoa saada tiloillaan suorittamistaan korjauksista mitään korvausta, metsänkäyttö-oikeus rajoitettiin minimiin ja kaikkien näiden ja muiden epäkohtien lisäksi heidät voitiin hädätä tiloiltaan, jos he yrittivät saada itselleen oikeutta. Talonpojille vieraat venäläiset ja baltialaiset lahjoitusmaavoudit voivat painostaa alaisiaan melkeinpä mielin määrin, ja monesti toivotomalta näyttävän taloudellisen epävarmuuden rinnalla hiipi talonpoikien mieliin henkinen lamaannus. Koko käsiteltävän ajanjakson olivat «lahjoitusmaaväärydet» täydessä voimassaan. Tämä on otettava huomioon tarkasteltaessa talonpoikais- ja maaseutuylioppilaiden määrää Viipurilaisessa osakunnassa. Tilanteen korjaus siirtyi Aleksanteri II:n vapaamieliseen kauteen, jolloin 1860-luvun lopulta lähtien valtiopäivien aloitteesta lahjoitusmaat vähitellen lunastettiin venäläisiltä omistajiltaan ja luovutettiin korvausta vastaan takaisin talonpojille.¹

Talonpojat eivät yleensäkään lähettäneet tänä aikana perillisiään opintielle, ja Viipurilaisessa osakunnassa oli talonpoikaista syntyperää olevia ylioppilaita vielä tavallista vähemmän. Vaikka on varottava teke-

¹ Samat yleisesitykset kuin edellisen sivun viitteessä 3 sekä *Danielson-Kalmari*, Tien varrelta kansalliseen ja valtiolliseen itsenäisyyteen III. — Lisäksi voidaan mainita seuraavat paikallishistoriat, jotka yleensä antavat hyvän kuvan Viipurilaisen osakunnan kotialueen maaseudusta erikoisesti lahjoitusmaa-alueilla: *Simonen, Antrea*, s. 15—17. — *Heinjoki*, toim. Eevert Lappalainen, s. 32—45. — *Montonen, Kanneljärvi*, s. 35—41. — *Kiuru, Kivennapa*, s. 30, 41—53. — *Kojo*, Kuolemajärven kappelikunta, s. 72—75, sisältyy kirjaan *Kojo, Valkolahti ym., Kuolemajärvi*. — *Härkönen, Läänitykset ja lahjoitusmaat*, s. 20—37, sisältyy kirjaan *Härkönen, Särkisilta, Kiuru, Lumivaara*. — *Sarkanen, Lahjoitusmaakauden perintö*, s. 28—82, sisältyy kirjaan *Sarkanen, Muolaa ja Äyräpää*. — *Viika, Pyhäjärvi*, s. 119—146. — *Kaasalainen, Sakkolan historiaa*, s. 33—34. — *Hellgren, Sippolan historia*, s. 303—312. — *Teperi, Sakkijärven vaiheita keskiajalta viime vuosisadan alkuun*, s. 100—101, sisältyy kirjaan *Sakkijärvi kautta aikojen*, toim. *Väinö Seppä*. — *Kähönen, Terijoki*, s. 54—64, 65—76. — *Sirkiä, Uusikirikko*, s. 58—72. — *Valkjärvi*, toim. *Unto Seppänen*, s. 51—57.

mästä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä osakunnan talonpoikaisjäsenten pienen lukumäärän vuoksi — heitä oli koko aikana vain 16 — on tuskin sattuma, että he kaikki ovat yhtä lukuunottamatta Pietari Suuren rajan länsipuolelta. Vuonna 1743 luovutettu alue oli lähempänä entistä emämaata, eikä siellä ollut merkittäviä lahjoitusmaita. Vallitsevat olosuhteet tällä alueella olivat suotuisimmat henkiseen viljelyyn, jota rajan yli saapuvat vaikutteet vielä edistivät. On muistettava, että raja oli ollut avoin, mistä kertoo sekin, että Turun rauhan jälkeen Mäntyharjun seurakunta oli jätetty jakamatta, joten sen alue kuului kahteen valtakuntaan.²

Maaseudun sivistyneistö entisen Vanhan Suomen alueella oli tänä aikana verraten harvalukuista. Lahjoitusmaakartanoiden isännät olivat luonnollisesti venäläisiä, joskin useat saksaa puhekielenään käyttäviä, ja tehtaata, joita etenkin Kannaksella oli jonkin verran, olivat nekin melkein poikkeuksetta vierasmaalaisilla.³ Suomalaista sivistyneistöä maaseudulla jäi näin ollen edustamaan papisto verraten harvojen siviilivirkamiesten kanssa.

Kotialueelta tuli Viipurilaiseen osakuntaan vuosina 1834—1852 172 ylioppilasta, joista maaseudulta oli 80 eli noin 46 %. Pohjalaisessa osakunnassa oli maaseutuylioppilaita vv. 1828—1837 49 % ja Savo-karjalaisessa vastaavasti 70 %. Viimeksi mainitun kotialueella oli tosin vain kaksi kaupunkia, mutta Pohjanmaalla niitä oli useita, näiden joukossa sangen huomattavat Oulu ja Vaasa.⁴

² Taulu n:o 7. — Mäntyharjun kirkkoherran, rovasti Sakari Cygnaeuksen kuvaus Mäntyharjun seurakunnan oloista 1700-luvulla, suomennos, sekä *Martti Ruuth*, Mäntyharjun seurakunnassa palvelleista papeista. Molemmat sisältyvät teokseen Mäntyharjun seurakunnan taipaleelta, s. 25—26, 53—62. — Suomen osien välisestä yhteydestä rajan yli ks. myös *Cederberg*, Vanhan Suomen ja muun Suomen välinen yhteys, s. 59—63. — *Teperi*, em. kirjoitus, s. 83—85. — *Ylönen*, Kirvun kirja, s. 55—56.

³ Teollisuudesta osakunnan kotialueella: Suomen historian kartasto, toim. *Eino Jutikkala*, s. 60. — *Kiuru*, emt., s. 107—110. — *Laitinen*, Impilahden pitäjän ja seurakunnan historia, s. 493—507. — *Sirkiä*, emt., 66—67. — *Annala*, Suomen lasiteollisuus, s. 120—142. — *Hellgren*, emt., s. 397—398.

⁴ Taulut 5 ja 7. — Matrikkeli. — Sekä Viipurilaisen että Savo-karjalaisen osakunnan ylioppilaiden kotipaikka määrätty ylioppilaan yliopistoon antaman papintodistuksen mukaan, mutta Pohjalaisen osakunnan kohdalta on kysymys syntymäpaikkakunnasta. Luvut eivät siis ole aivan yhteismitallisia. — *Waris*,

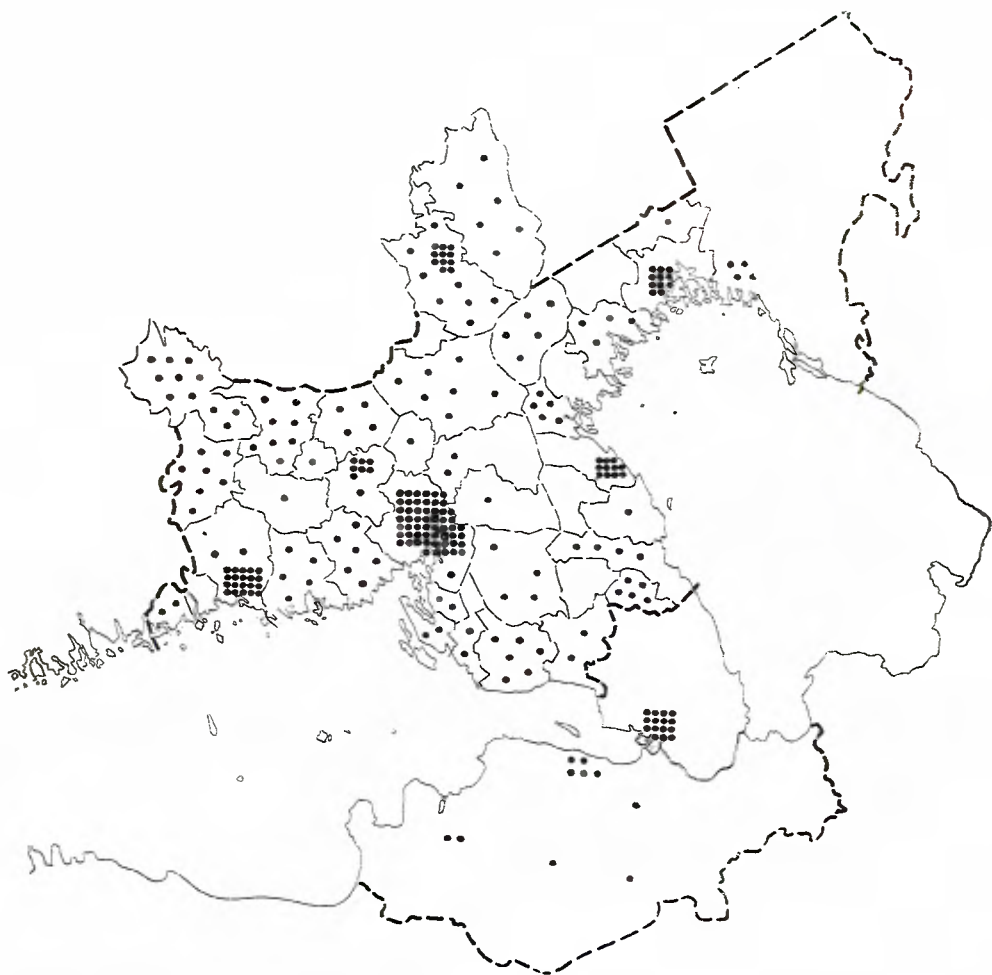
Kotimaakunnan maaseudulta osakuntaan tulleista on suurin osa pappien lapsia. Virkamiesten, kuten nimismiesten, kruununvoutien ja henkikirjoittajien poikia on heitäkin useita. Muutama maaseudulla tilallaan elävä, mutta muualla elinkeinoaan harjoittava kauppias on myös lähettänyt poikansa opintielle. Upseerien pojista on vain pari maalta. Tämä on luonnollista, olihan ruotujakolaitos ollut Vanhassa Suomessa lakkautettuna. Tässä suhteessa on olojen erilaisuus läntisen Suomen vastaaviin nähden huomattava. Muiden maaseudulta poikiaan kouluun lähettäneiden isien joukossa on talonpoikien ohella muutama lukkari, yksi suntio, yksi koulumestari, onpa Kivennavan lahjoitusmaatilan hoitajakin pannut poikansa Helsinkiin opintielle.

Kuten seuraavalla aukeamalla olevasta kartasta ilmenee, jakaantuvat maaseutupitäjistä osakuntaan tulleet melko tasaisesti koko osakunnan alueelle. Ylioppilaiden lukumäärä kaikissa pitäjissä oli verraten pieni. Tämän vuoksi ei voida tehdä ylioppilaiden jakaantumisesta eri alueille pitkälle meneviä johtopäätöksiä, koska henkilökohtaiset syyt, esimerkiksi se, että kirkkoherralla oli useita poikia ja varaa heitä kouluttaa, pääsevät vaikuttamaan pienissä luvuissa kovin paljon. Kuitenkin tuntuu ilmeiseltä, että lahjoitusmaiden puuttuminen Turun rauhassa Venäjälle luovutetulta alueelta sekä suhteellisen lyhyt matka sieltä Helsinkiin on saanut aikaan sen, että tämä alueen maaseutu tuotti jonkin verran enemmän opiskelijoita Viipurilaiseen osakuntaan kuin Venäjälle aikaisemmin luovutetun alueen pitäjät. Tähän on jo edellä talonpoikaisylioppilaista puhuttaessa viitattukin.

Maaseudun sivistyneistön puhekielenä oli vielä suurelta osalta vuosisadan puolimaissakin saksa. Kertoessaan vuoden 1846 tapauksista mainitsee Julius Krohn, että «koko sen seudun [Krohnit asuivat tuolloin Kiiskilässä lähellä Viipuria] herrasväessä oli näet saksa yksinvaltainen. Yhtenä kesänä vaan oli lähiseutuun ilmautunut virkamiesperhe Viipurista (sittemmin senaattori Trappin), jonka lapset ihmeeksemme eivät meidän puhettamme ymmärtäneet enempää kuin me heidän. Me huomasimme kuitenkin pian, että oli kumpaisellakin yhteinen välityksen välikappale, suomenkieli, ja sitä me sitten käytimmekin yhteen sattuessamme.»⁵ Thiodolf Rein puolestaan kertoo pari vuotta myöhemmin sattu-

Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 35—46 ja taulu 7. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 20—31 ja taulukko II.

⁵ *Krohn*, Nuoren ylioppilaan kirjeitä, s. 9.

Vuipurilaiseen osakuntaan 1828—1852 Vanhasta Suomesta ja Inkeristä tulleet ylioppilaat kotipaikkakuntiensa mukaan. Vanhaan Suomeen on tässä luettu kokonaisuudessaan myös Mäntyharjun, Kerimäen ja Säämingin pitäjät, jotka kuuluivat osakunnan alueeseen. Piste merkitsee yhtä ylioppilasta. Kartalla näkyvät myös itsenäisten luterilaisten seurakuntien rajat v. 1850 Inkeriä lukuunottamatta. Piirtänyt Pentti Papunen.

neesta tapauksesta, kuinka hänen suomen kielen opiskelunsa Jääskessä kuivui kokoon, «syystä että sain siinä sangen vähän harjoitusta, koska niissä perheissä, joissa seurustelin, puhekielenä oli ruotsi tai saksa. Niinpä esim. kirkkoherra Teschellä, joka aikaisemmin oli ollut opettajana Viipurin kouluissa, oli kotikielenä saksa.»⁶ Ja jos siirrytään keski-Kannakselle, tavataan sieltä Valkjärveltä kirkkoherra Juhana Stråhlman, joka oli kirjoittanut saksankielisen suomen kieliopin. Ruotsia oli kirkonmiesten osattava, koska kirkonkirjat pidettiin sillä kielellä, ja suomea oli taa-sen puhuttava seurakuntalaisten kanssa, mutta saksa oli vielä usealla varsinaisena äidinkielenä.⁷

Syynä siihen, että saksan kieli vain hitaasti menetti otettaan Vanhassa Suomessa sivistyneistön kielenä, oli — paitsi luonnollinen kielen vaihtamisen jäykkyys — myös se, että kaikki eivät suinkaan pitäneet ruotsin kielen saapumista yksinomaan positiivisena kehityksenä, vaan pelkäsivät sen lopettavan hedelmällisen yhteyden usein Pietarin ja Baltian välittämään saksalaiseen hengenviljelyyn, jota tuolloin 1800-luvulla voitiin pitää huomattavasti ruotsalaista korkeampana.

Ellei perheen varttuvalle nuorukaiselle kustannettu kotiopettajaa, joutui hän luonnollisesti kaupunkiin kouluun. Vaikka suurin osa viipurilaisista ylioppilaista ilmoittautuikin ylioppilastutkintoon yksityisopettajan antamin paperein, niin olivat useimmat käyneet alempia oppilaitoksia Karjalan eri kaupungeissa. Näin tulivat kotimaakunnan kaupungeissa saadut nuoruusiän vaikutteet maaseudun antamia merkitsevämmiksi.

Vanhan Suomen maaseudun olosuhteet lahjoitusmaineen poikkisivat suuresti länsi-Suomen vastaavista oloista. Ehkä vielä suurempi ero oli maamme läntisten kaupunkien ja osakunnan kotialueen keskuksien välillä. Karjalan hallinnollisissa ja sivistyksellisissä keskuksissa, kaupungeissa, vallitsevaan henkeen olivat vuoden 1812 yhdistämisen toteuttamisessa tapahtuneet virheet painaneet oman vaikeasti poistettavan jäljen. Kun läntisen Suomen elintapoja, hallintoa ja sivistystä oltiin siellä taipuvaisia pitämään itäisiä parempina, niin samalla aliarvioitiin

⁶ *Rein*, Muutamia Viipurin läänin muistoja, s. 16—18.

⁷ *Haltsonen*, Juhana Stråhlman, s. 283—288. — Juhana Stråhlmanista ks. myös Valkjärvi, pitäjä kohtaloitten Kannaksella, toim. *Unto Seppänen*, s. 200—203.

Vanhan Suomen sivistyneistön monesti vaikeissa oloissa tapahtunut työ ja sen asiantuntemus jälleenyhdistämisen pulmia ratkottaessa syrjäytettiin joskus jopa työkeällä tavalla.⁸ Jac. Ahrenberg, epävirallisen Viipurilaisen osakunnan jäsen, on maininnut, että kaikilla saksalaisilla perheillä — ja sivistyneistöhän puhui melkein yksinomaan saksaa — oli itä-Suomessa «perintönä saatu vastenmielisyys ruotsalaista kansanainesta (elementet) kohtaan». Hän kertoo myös, kuinka Vanhassa Suomessa ennen 1813 syntyneellä Kr. Bruunilla, joka asui Kymijoen itärannalla, oli tapana «kunnioittaa» joen länsirannalla asuvia nimityksellä «di andra sidans hundarna».⁹ Tällainen suhtautuminen läntisen Suomen säätyläisiin oli omiaan aikaansaamaan sulkeutuneisuutta Karjalan sivistyneistön piirissä ja kääntämään sen katseet pois uudesta «emämaasta».

Vaikka Vanhan Suomen pääkaupunki Viipuri silloin lähes viisentuhansine asukkaineen oli vasta viidennellä tilalla suuruusjärjestyksessä maamme kaupunkien joukossa — Pori ja Oulukin olivat sitä suurempia —, oli se muodostunut koko Vanhan Suomen kiistattomaksi keskuksesi. Tuskin missään muussa maakunnassa, Varsinais-Suomea lukuunottamatta, oli niin selvää ja johtavaa keskuspaikkaa kuin Karjalassa. Viipuri löi leimansa koko maakuntaan hallinnollisella, taloudellisella ja ehkä ennen kaikkea hengenviljelyn alalla. Osakunnan kotimaakunnan pääkaupunki todella «hallitsi» aluettaan.

Jatkuvassa yhteydessä Baltiaan Viipuri oli säilyttänyt voimakkaan saksalaisen värinsä, ja kaupungin asioissa vaikutusvaltaisimman ryhmän muodosti saksaa äidinkielenään käyttävä suurkauppiasluokka, jol-

⁸ *Kallion* teoksesta Viipurin läänin järjestämisestä muun Suomen yhteyteen ilmenee selvästi, että huolimatta yhdistämiskomitean näennäisestä tasapuolisuudesta (yhtä paljon henkilöitä molemmilta puolilta entistä rajaa) läntiset mielipiteet tulivat määrääviksi yhdistämistä suoritettaessa. Kuvaavaa tälle on, että Kallio, joka on antanut yhdistämiskomitean esittämien mielipiteiden vaikuttaa itseensä, luonnehtii (s. 37) työtä seuraavasti: «Se oli oikea Augiaan talli, jota komitea Herkuleen tavalla ryhtyi perinpohjaisesti siivoamaan.» Siinä siivoamisessa uhkasivat mennä sen tien sekä «hyvät että huonot». Ks. myös mainitun teoksen sivut 25—29, 32—33, 37, 39, 73, 76, 139. — *Takolander*, Erik Gabriel Melartin, s. 36—62. — *Rosén*, Vanhan Suomen säätyläistö, s. 35—36. — *Castrén*, Herman Kellgren, s. 182—183.

⁹ *Ahrenberg*, Människor som jag känd I, s. 135—136.

la puutavarakaupoissaan oli hyvät yhteydet Englantiinkin. Saksalainen väestöryhmä muodosti oman seurakuntansa ja saksalainen koulu oli omiaan säilyttämään saksalaisen aineksen vireänä. Venäläinen virkamiehistö oli sekin päässyt asettumaan kaupunkiin, olihan Viipuri alueen varsinainen hallinnollinen keskus. Kuitenkin on huomattava, että ylimpien virkamiesten joukossa oli paljon Baltian saksalaisia ja sivistyneet venäläiset virkamiehet Pietarissakin käyttivät mielellään saksaa puhekielenään. Pietarin läheisyys toisaalta toi alati uutta verta venäläisten virkamiesten pariin. Venäläistä vaikutusta Viipurissa lisäsi lukuisa pikkukauppiasryhmä.

Virkakielenä Vanhassa Suomessa oli ollut ruotsi ja saksa. Vain aivan ylimmissä hallinnollisissa portaissa oli käytetty venäjää. Ruotsin kieli oli näin ollen säilyttänyt osan vanhasta asemastaan hallinnossa, joskin sitä pääasiassa käyttivät papit ja henkikirjurit luetteloissaan. Viipurissa muodostuu ruotsalainen kansanaines merkitseväksi vasta vuonna 1839 tapahtuneen hovioikeuden perustamisen jälkeen. Hovioikeuden korkeat ja arvovaltaiset virkamiehet muodostivat kaupunkiin oman seurapiirinsä ja lausuiivat kaupungin asioissa ajan kuluessa yhä painavamman sanansa.¹⁰

Suomen kieli oli vuosisadan alkupuolen Viipurissa jonkinlaisen yleiskielen asemassa. Jopa hienoissa tanssiaisissakin saattoivat venäjää puhuva kavaljeeri ja vain saksaa osaava kaunotar käyttää sitä keskustelukielenään. 1830-luvulla ilmestyi kaupungissa vain suomenkielinen sanomalehti, ja aikaisemmin ilmestynyt saksankielinen oli saattanut julkaista Juteinin runoja, koska suomea katsottiin kaikkien osaavan. Suomen kielen asema oli huomattavasti voimakkaampi kuin mitä sen vakiuisten käyttäjien yhteiskunnallinen asema olisi edellyttänyt. Suomen kieltähän puhuivat pääasiassa vain palveluskuntaan kuuluvat sekä erittäin vireä «puukhollariryhmä», johon kuului eriarvoisia konttoristeja ja «kauppa-apulaisia».¹¹

¹⁰ *Ruuth*, Viipurin kaupungin historia II, s. 792—803. — *Ruutu*, Viipurin hovioikeuden perustaminen, s. 77. — *Castrén*, emt., s. 182—183. — *Viborgs fyra nationaliteter*, *Wiborgs Tidning* n:o 93 29. 11. 1865, n:o 94 2. 12. 1865, n:o 95 6. 12. 1865.

¹¹ *Ruuth*, emt., s. 800, 891. — *von Koskull*, *De tyska tidningarna i Wiborg*, s. 100—113. — Jaakko Juteinista ja lehdestä *Wiburgs Wochenblatt* ks. myös *TalviOja*, Jaakko Juteini, s. 11 k.

Pietarin läheisyys, monien kauppiasperheiden sukulaisuussuhteet Baltiaan tai Saksaan sekä neljän kielen alituinen kuuleminen ellei suorastaan käyttö sai aikaan sen, että Viipurista tuli sangen kosmopoliittisen tuntuinen kaupunki. Oman lisänsä kaupungin erikoiseen tunnelmaan toi Viipurin linnoitusluonne. Kaupunkia ympäröivät vallit estivät sen vapaan rakentamisen ja antoivat sille suljetun ulkonäön. Ehkä muurit myös lähensivät asukkaita toisiinsa. Kun Herman Kellgren, osakunnan tuleva kuraattori, yrittää luonnehtia v. 1845 kaupunkia ja sen olemusta, tulee hän siihen tulokseen, että kaupunki ei ole enempää suomalainen, venäläinen kuin ruotsalainenkaan, mutta sen sijaan sitä kyllä voisi verrata muurien ympäröimään Lyypekkiin. Kaikki muualta tulleet eivät kuitenkaan pystyneet ymmärtämään kaupunkin erikoislaatuisuutta. Vuonna 1870 nimittää Rietrikki Polén vuoden Viipurissa oleskeltuaan sitä «kummaksi venäjänhajukseksi kaupungiksi.»¹² Kun läheltä ja näin pitkäaikaisen tutustumisen jälkeen kaupunki näytti tällaiselta, niin ei enää hämmästy, että Viipuria ja sen asukkaita kauempaa tarkkailevat saattoivat esittää outoja mielipiteitä. S. G. Elmgren lausuu muistiinpanoissaan 1853 yhden tapauksen yleistäen: «Yleensä näyttää siltä kuin viipurilaisille olisi kerääntynyt jotenkin huomattava varallisuus ja he olisivat sangen rikkaita.»¹³ Z. Topelius, jonka olisi luullut sanomalehtityössään perehtyneen eri maakuntien oloihin ja saaneen käsityksiinsä tasapuolisuutta, sanoo kuvatessaan 1850-luvun tapauksia: «Eversti Rechenberg, hänkin muuten kunnioitusta nauttiva henkilö, mutta viipurilainen ja siis kasvatukseltaan puoleksi venäläinen, oli silloin Vaasan läänin kuvernörinä.» Toisen kerran puhuessaan vihatusta postitirehtööri Wulffertista katsoo hän asiakseen huomauttaa: «Tämä mies, silmäpuoli entinen viipurilainen, oli silloin jonkinmoinen kirjallinen pomo.» Miksi yhdistää toisiinsa Wulffertin «halveksittavuus» ja kotipaikka, kun niillä tuskin oli keskenään mitään tekemistä.¹⁴

¹² *Castrén*, Herman Kellgren, s. 182—183. — Rietrikki Polénin kirje Paavo Tikkaselle 2. 8. 1870, SKSA.

¹³ S. G. Elmgrenin muistiinpanot, s. 73. — Elmgrenistä ks. myös s. 247—249.

¹⁴ *Topelius*, Elämäkerrallisia muistiinpanoja, s. 176—178. Välittömästi ennen Wulffertista esitettyä otetta on lause: «Täällä oli mies nimeltä Alexander v. Wulffert, ammatiltaan postitirehtööri ja arvonimeltään todellinen valtioneuvos, muuten tunnettu vakoilijana ja taipuisa kätyri vallanpitäjien salaisilla sokkeloteilla.» Tekstissä lainatut kohdat ovat alkukielellä samansisältöisiä: «Denne

— Epäilemättä usealla läntisessä Suomessa asuvalla oli oikeitakin tietoja Viipurista, mutta yleisempää lieenee sittenkin ollut tietämättömyys tai väärä ja väritetty kuva Vanhan Suomen ja sen pääkaupungin oloista.

Pietarista käsin näyttivät Vanhan Suomen olosuhteet kuitenkin kaikkea muuta kuin venäläisiltä. Heti rajan yli Suomeen tultua todettiin teiden kunto huomattavasti venäläisiä paremmiksi, kieverilaitos ja kyytimiehet saivat osakseen kiitosta, majatalojen puhtautta ihasteltiin, olivatpa jotkut Venäjältä päin saapuvat huomaavinaan jopa ilmastonkin käyvän heti terveellisemmäksi rajalta kohti Viipuria ajettaessa.¹⁵

Samat tekijät, jotka muodostivat Viipurista erikoislaatuisen kaupungin, vaikuttivat, joskin lievempinä, myös alueen muissa kaupungeissa. Ennenkaikkea antoi yhtenäistä väriä Karjalan kaupunkeihin saksankielinen sivistys ja oppikoulut. Lappeenrannassa ja Haminassa, joissa oli hallinnollisia virastoja, olivat olot erikoisesti muodostuneet maakunnan pääkaupungin miljöötä muistuttaviksi. Haminan kauppa oli suuntautunut samoille urille kuin Viipurinkin, ja Lappeenrannan liike-elämä kehittyi vain edellä mainittujen vanavedessä. Samankaltaisuutta korosti vielä kaikkien kolmen kaupungin linnoitusluonne. Kauempana merestä sijaitsevat kaupungitkaan eivät olleet välttyneet saksalaiselta vaikutukselta, mistä on osoituksena sekin, että Käkisalimesta ja sen lähipitäjistä lähtee käsiteltävänä ajanjaksona kaikkiaan yhdeksän nuorukaista Tarton saksankieliseen yliopistoon opiskelemaan. Savonlinnasta lähtee yksi opiskelija Tarttoon. Sortavalassakin oli jälleenyhdistämisen aikoihin saksa sivistyskotien kielenä ja v. 1816 oli kaupungin maistraatti ilmoittanut Turun hovioikeudelle, «ettei sen jäsenien keskuudessa ole ketään, joka voisi ruotsinkielellä kokoonpanna esitystä». Saattoipa saksalaisuuden ihailu mennä niinkin pitkälle, että «Sortavalan järjestysjoukon esimies Aksel Gottfried Uimonen otti saksalaisen nimen Espensee

man, en enögd f.d. viborgare, var ett slags litterär mecenat ...» ja «Överste Rechenberg, även han övrigt en aktad person, men också viborgare, följaktligen med halvt rysk uppföstran, var då guvernör i Vasa.» *Topelius*, Självbiografiska anteckningar, s. 159—160. Muistelmien kirjoittamisaika on 1883 ja ne kuvaavat Krimin sodan aikoja.

¹⁵ *Hirn*, Imatra som natursevärdhet, s. 74—88. — *Lindqvist*, Suomi 1800-luvun puolivälissä venäläisen matkailijan silmin, s. 4—5.

Sortavalan lähellä olevan Haapajärven mukaan, missä hänen isällään oli maatila.« Toisaalta on todettava, että «kaikki» Sortavalassakin osasivat suomea, kuten luonnollista olikin.¹⁶

3. OPINTIELLE

Ehkä eniten on Vanhan Suomen kaupunkien sivistysharrastuksille antanut leimaa saksankielinen koululaitos. Erik Gabriel Melartinin käymän «kulttuuritaistelun» tuloksena oli Vanhan Suomen koululaitos — läntisestä Suomesta tulleista muutosyrityksistä huolimatta — säilyttänyt alueen muuhun Suomeen yhdistämisen jälkeenkin entiset muotonsa. Alempia oppikouluja oli kaikissa osakunnan kotimaakunnan kaupungeissa. Vain Viipurissa oli laajempi, yliopistoon johtava oppilaitos, lukio. Se oli järjestetty silloin uudenaikaisten saksalaisten koulujen mallin mukaan ja valistushenki ja -usko oli sille leimaa antavana. Reaaliaineet olivat etualalla lukion opetusohjelmassa todistaen käytännölle annetun suurta arvoa. Toisaalta oli myös Tarton koulukomission, jonka alainen koulu aina vuoteen 1811 oli, vaikutuksesta uushumanismi päässyt painamaan leimansa opetusohjelmaan, joka sisälsi huomattavan määrän latinan ja kreikan kielen tunteja. Kuitenkin oli latinan asema täällä vaatimattomampi kuin muun Suomen kouluissa. Tälle pohjalle jäi Vanhan Suomen koululaitos aina vuoteen 1843 saakka.

Viipurin lukiosta muodostui lukuisten järjestelyjen jälkeen itsehallinnollinen oppilaitos, jonka ylin valvonta vain muodollisesti oli Porvoon tuomiokapitulilla. Tämä tiesi sitä, että hedelmällinen yhteys Tarttoon oli katkaistu, eikä sieltä enää juuri voinut tulla ainakaan suoranaisia vaikutuksia Viipuriin. Erinomaisiksi mainitut saksalaiset opettajat myös jättivät koulun sen siirryttyä Tarton alaisuudesta. Vielä voidaan todeta Viipurissa silloin pitkän aikaa suhtaudutun vieroksuvasti läntisen Suomen kouluihin ja sen miehiin — olivathan he yrittäneet kokonaan lakkauttaa saksankielisen koululaitoksen. Tästä oli seurauksena, että Vi-

¹⁶ *Blomstedt*, Suomesta kotoisin olevat ylioppilaat Tarton yliopistossa, s. 28—35. — *Nordenstreng*, Fredrikshamns stads historia III, s. 741—744. — *Karttunen*, Sortavalan kaupungin historia, s. 316—317.

purin lukiossa elettiin pitkän aikaa suhteellisen eristäytyneinä. Haluttiin säilyttää entinen, jonka puolesta oli taisteltu, eikä mielellään tahdottu omaksua uutta. Näin jäi Viipurin lukioon vaikuttamaan valistuksen henki vielä silloinkin, kun romantiikka jo uusine virtauksineen oli laajalti levinnyt uudessa Suomessa. Vuonna 1843 tulevat Vanhan Suomen koulut koko maata koskevan koulu-uudistuksen yhteydessä samanlaisiksi muun Suomen oppilaitosten kanssa. Lukiossa oli kuitenkin varattu venäjän kielelle merkittävämpi sija kuin muissa maan oppilaitoksissa. Opetuskieleksi tuli ruotsi.¹

Nimistä ja kotiseudusta päättelee *J. W. Ruuth*, että Viipurin lukion 36 vuotta kestäneen saksalaisuuden aikana, joka päättyi vuonna 1843, oli sen 424 oppilaasta 100 saksalais-suomalaista, 12 saksalaista, 240 ruotsalais-suomalaista, 50 suomalaista ja 22 venäläistä.² Vaikkakaan Ruuth ei mainitse, mitä hän tarkoittaa näillä nimityksillään, niin voitaneen otaksua, että esim. saksalais-suomalaiset olivat Viipurin syntyperäisiä, saksaa kotikielenään käyttäviä asukkaita.

Huolimatta saksalaisuudestaan ei lukio, kuten eivät muutkaan koulut, kuitenkaan ollut vieras suomalais-kansallisille pyrinnoille, päinvastoin. Vanhan Suomen koulujen tarkastaja August Thieme oli hyvin kiinnostunut suomalaisesta mytologiasta, olipa hän keräillyt Karjalasta sa-

¹ Porvoossa oppiaineina teologia, aritmetiikka, algebra, geometria, trigonometria, fysiikka, maapallo-oppi, historia, maantieto, logiikka, siveysoppi, luonnonhistoria, latina, kreikka, heprea, venäjä ja laulu. Viipurin lukiossa opetettiin lisäksi psykologiaa, tilastoa, mytologiaa, antikviteettia, astronomiaa, mineralogiaa, kemiaa, retoriikkaa, runousoppia, saksaa ja ranskaa. On kuitenkin huomattava, että pelkät aineiden nimet eivät voi kertoa sinänsä paljoakaan, sillä oppikirjat ja opetustapa poikkesivat myös kouluissa suuresti toisistaan. Saksankielisessä Viipurin lukiossa voitiin käyttää uusimpia saksalaisia oppikirjoja. — *Hanko*, Suomen oppikoululaitoksen historia II, s. 19—20, 28—29, 55—64, 121—124, 127—128. — *Hanko*, Suomen oppikoululaitoksen historia I, s. 361. — *Rajainen*, Vanhan Suomen koulut, s. 10—11. — *Pärssinen*, Die Einwirkung der deutschen Pädagogik, s. 32—77. — *Pärssinen*, Kasvatusopilliset virtaukset, s. 386—390, 394—403, 417—425, 438—442, 601, 603, 627. — *Hultin*, Borgå gymnasi historia I, s. 355—360. — Melartinin käymästä kulttuuritaistelusta ks. *Takolander*, Erik Gabriel Melartin, s. 36—62. Samaa aihetta käsitellyt myös *Hertha Sachs* kirjoituksessaan Erik Gabriel Melartin und das deutsche Gymnasium in Finnland.

² *Ruuth*, Viipurin kaupungin historia II, s. 875.

nanlaskujakin. Lukion yliopettaja Ludwig Purgold askarteli suomalais-saksalais-venäläisen sanakirjan parissa, vaikkakaan työ ei valmistunut. Yliopettaja Georg Ernst Plate käsitteli eräässä tutkimuksessaan maamme keskiajan vaiheita. Myös Erik Gabriel Melartin oli omana aikanaan Viipurin lukion opettajana käsitellyt kansallisia aiheita.³ Vaikka nämä esimerkit ovat lukion varhaisemmalta ajalta, ei ole mitään syytä otaksua suunnan myöhemminkään muuttuneen, sillä perinteistä pyrittiin pitämään kiinni kaikilla aloilla.

Uuden, ruotsalaisen lukion aikana 1840-luvulla Viipurin lukio muodostui ainakin joksikin aikaa erääksi maamme huomattavista suomalais-suuskeskuksista. Herman Kellgren lausui vuonna 1845 seuraavan todistuksen Viipurin lukion opettajista: «Tiedätkö, lukion opettajat täällä ovat pahuksen kunnon väkeä ja niin innokkaita suomalaisia, etten luule missään tavattavan suomalaisempaa opettajakuntaa. Korttia ei ollenkaan pelata ja keskustelut ovat vilkkaita ja mielenkiintoisia.» Epäilemättä Viipurin lukio — huolimatta venäjän kieltä korostavasta luku-suunnitelmastaan — oli myöhemminkin todella suomalainen koulu. Eräältä sivistyneeltä saksalaiselta, joka oli muuttanut Pietarista Viipuriin ja kouluttanut poikansa lukiossa, kysyttiin kerran 1860-luvulla, mitä hän piti muuttonsa suurimpana voittona, ja hän vastasi: «Ich bin nie so glücklich gewesen — aber ich danke Gott, dass wenigstens meine Kinder ein Vaterland haben!» Tämä todistaa hyvää lukiosta, mutta se kertoo myös Karjalan pääkaupungin saksalaisten oikeasta suhtautumisesta siihen maahan, jossa he asuivat ja jonka lakien turvaa nauttivat. Saman autonomiselle Suomelle positiivisen hengen voi otaksua vaikuttaneen myös muissa Vanhan Suomen kaupungeissa ja niiden opinahjoissa.⁴

Koulujen saksalaisuus ja ehkä reaaliaineille suotu laaja tila opetusohjelmassa sai kuitenkin varhemmin yhdessä Baltian ja Saksan vaikutuksen kanssa aikaan sen, että Vanhasta Suomesta lähdettiin mielellään opiskelemaan muuannekin kuin Helsinkiin ja aikaisemmin Turkuun. Tähän ilmiöön on vaikuttanut varmasti huomattavasti myös se syrjintä, jota v. 1812 muuhun Suomeen yhdistetyn alueen sivistystehtöön oli lännestä päin kohdistettu. Painostus omaksua ilman muuta

³ Haltsonen, Theodor Schvindt, s. 71.

⁴ Krohn, Kansallinen herätys Viipurissa, s. 49—51. — Wiborgs fyra nationaliteter, Wiborgs Tidning n:o 95 6. 12. 1865.

kaikki läntiset arvot nostatti halua puolustaa ja pitää jatkuvasti kiinni perityistä elämänmuodoista. Vuosina 1828—1852 lähtee Suomesta 27 ylioppilasta Tarton yliopistoon. Vain neljä näistä on todistettavasti syntynyt Vanhan Suomen ulkopuolella ja 21 on varmasti sieltä kotoisin. Perinteet merkitsivät Tarttoon lähdettäessä Vanhan Suomen ylioppilaiden osalta paljon. Jo 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa oli Tartossa käynyt Itä-Suomen ylioppilaita sangen runsaasti, mutta Suuren Pohjan sodan aikana oli yliopiston toiminta lakannut. Vuonna 1802 oli Tartto uudelleen saanut yliopiston ja mahtikäskyin oli Vanhan Suomen ylioppilaita yritetty saada suuntaamaan kulkunsa sinne. Paljon heitä oli sinne 1800-luvun alussa lähtenytkin. Tarton yliopistoon menoa helpotti omalta osaltaan sekin, että siellä oli vuoteen 1811 Vanhan Suomen koulujen korkein hallintoelin ja yliopistoon pääsi Viipurin lukiosta ilman erikoista sisäänpääsyttutkintoa.

Tarton vetovoima ei rajoittunut yksinomaan rannikolle, vaan yli puolet sinne lähteneistä ylioppilaista oli sisämaasta kotoisin. Vuosina 1828—1852 Tarton yliopistoon kirjoittautuneet Vanhan Suomen ylioppilaat jakaantuivat syntymä- tai kotipaikkansa mukaan seuraavasti: Käkisalmi 5, Viipuri 4, Hamina 4, Kaukola 3, Johannes 1, Parikkala 1, Pyhäjärvi 1, Salmi 1 ja Savonlinna 1.

Vuosina 1828—1852 Tarttoon lähteneistä opiskelijoista 16 asettui maamme rajojen ulkopuolelle asumaan, seitsemän Vanhaan Suomeen ja vain kaksi «Uuteen Suomeen», kaksi kuoli nuorena. Jatkuva poissaolo kotimaasta sai aikaan sen, että sinänsä vieras, joskin Vanhaa Suomea muistuttava kulttuuripiiri alkoi tuntua kotoiselta ja saavutettu asema esti monesti palaamisen, vaikka sitä olisi haluttukin.

Viisivuotisjaksoina ajalla 1828—1852 lähti Vanhasta Suomesta Tarttoon opiskelijoita seuraavasti:

1828—1832	15 ylioppilasta
1833—1837	1 ylioppilas
1838—1842	3 ylioppilasta
1843—1847	2 ylioppilasta
1848—1852	0 ylioppilasta.

Mitään äkillistä pysähtymistä ei Tarttoon opiskelemaan lähtemisessä siis tapahtunut, vaan se tyrehtyi vähitellen. Yliopiston siirtyminen

Viipuria lähemmäksi on saattanut vaikuttaa Tartossa käynnin vähenemiseen, joskaan se ei tuonut mukanaan jyrkkää muutosta. Yliopiston puutteelliset toimintamahdollisuudet ja elinkustannusten kalleus ahtaassa uudessa pääkaupungissa tunnettiin varmasti Viipurissakin, mutta rakennustyön edistyessä ja tilanteen tasoittuessa oltiin valmiita lähtemään Helsinkiin. Voimakkaimmin lienee kuitenkin maan ulkopuolisiin korkeakouluihin lähdön vähenemiseen vaikuttanut uuden sukupolven esiinastuminen. Juuri 1840-luvulla tulee kuluneeksi 30 vuotta Vanhan Suomen liittämistä muun Suomen yhteyteen. Läntisen ja itäisen Suomen sivistyneistön lähentyminen alkoi vähitellen olla tapahtunut tosiasia; vanha sukupolvi siirtyi syrjään. Heräävä kansallistunto löysi lujan sijansa myös Karjalassa, ennen kaikkea sen keskuksissa, ja katseet kääntyivät pysyvästi länteen.⁵

Toinen korkeakoulu, johon Viipuri ja Vanha Suomi sai luovuttaa poikiaan maan rajojen ulkopuolelle, oli Pietarin lääketieteellinen akatemia. Saksankielisen lukion aikana vv. 1805—1841 lähti koko oppilasmäärästä, joka oli 424, 35 Pietariin lääkäriksi opiskelemaan. *Ruuth*, jolta tämä tieto on, mainitsee vielä, että Tarttoon lähteneitä oli 30 sekä Turkuun ja Helsinkiin 100. Vaikka nämä luvut eivät ole aikakauden vuoksi yhteismitallisia kirjassa käytettyihin osakunnan taulukkoihin, antavat ne kuitenkin selvän kuvan siitä, kuinka voimakas vetovoima Venäjän ja Baltian läheisillä keskuksilla oli saksalaisen sivistyksen piirissä eläneisiin Vanhan Suomen nuoriin. Lukujaan jatkavista lukion pojista noin 40 % lähti muuanne kuin Turkuun tai Helsinkiin opiskelemaan. Vaikka ei ole käytettävissä Pietarin lääketieteellisen akatemian nimikirjaa, tuskin sellaista on koskaan ilmestynytäkään, niin Tarton opiskelijain perusteella voitaneen olettaa, että Venäjälle jääneitä oli runsaasti akatemiassa opintonsa päättäneiden Vanhasta Suomesta kotoisin olevien keskuudessa. Tietenkin on tässä otettava huomioon sekin seikka, että Pietari saattoi tarjota suuremmat mahdollisuudet parempine opettajineen ja monipuolisempine opetusvälineineen kuin vaatimaton Helsingin yliopisto.⁶

⁵ *Blomstedt*, Suomesta kotoisin olevat ylioppilaat Tarton yliopistossa, s. 28—35. — *Hasselbladt-Otto*, Album Academicum der Kaiserlichen Universität Dorpat. — *Pärssinen*, emt., s. 464—466. — *Nissilä*, Viipurilainen Osakunta, 44—49.

⁶ *Ruuth*, emt. II, s. 875.

Helsingin, Tarton ja Pietarin ohella oli neljäskin kaupunki, joka vaati oman osuutensa kotialueen nuorukaisista. Tämä oli Hamina, jossa sijaitseva kadettikoulu sai runsaasti oppilaita Vanhasta Suomestakin. Vaikka kadettikoulun matrikkelin antamat tiedot vv. 1828—1852 kouluun saapuneesta 474 oppilaasta ovat useimmissa tapauksissa puutteelliset, silloin kun yritetään määrätä oppilaan syntymä- tai kotipaikka, niin voidaan kuitenkin todeta, että ainakin 53 kadettia on varmasti syntyisin osakunnan alueelta. Hamina ympäristöineen on luonnollisesti luovuttanut eniten nuorukaisia kadettikouluun. Tällöin on monessa tapauksessa kysymys suvulle perinteellisen sotilasuran jatkamisesta Haminan upseeriperheiden keskuudessa, mutta 13 on sellaistaikin Haminasta ja sen ympäristöstä tullutta kadettia, joiden isä ei ollut armeijan palveluksessa. Viipurista on tullut yhdeksän kadettia ja niinkin kaukaiselta paikkakunnalta kuin Sortavalasta tai sen lähiympäristöstä kuusi oppilasta. On vielä syytä korostaa, että syntymäpaikkakunnaltaan tuntemattomien suuren määrän vuoksi eivät luvut ole mitenkään vertailukelpoisia. Upseereiksi saatettiin antautua osakuntaan kirjoittautumisen jälkeenkin.⁷

Tarton, Pietarin ja Haminan vetovoima, lahjoitusmaiden vaikutus ja Viipurin kauppakaupunkiluonne selittävät omalta osaltaan sitä seikkaa, että Viipurilaisen osakunnan kotimaakunta tuotti Helsingin ajan alkupuolella muiden osakuntien alueisiin verrattuna suhteellisesti vähiten ylioppilaita opiskelemaan Keisarikuntaan Aleksanterin Yliopistoon.

Tullessaan yliopistoon ylioppilastutkintoa suorittamaan oli kokelaan esitettävä joko julkisen oppilaitoksen tai (vuoteen 1852 asti) yksityisen opettajan antama todistus siihenastisista opinnoistaan. Eniten näitä to-

⁷ *Schulman och Nordenstreng, Finska Kadettkårens elever och tjänstemän. — Mäkelä, Sosiaali-historiallinen tutkimus Haapaniemen topografikuntaan ja Suomen kadettikuntaan 1812—41 otetuista oppilaista, käsikirjoitus, Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellinen laitos. Tämän tutkimuksen mukaan Haminan läheisyys vaikutti voimistuttavasti siihen, että pappien ja kauppiaiden pojat lähtivät kadettikouluun. — Pikoffin tutkimuksen mukaan on sukuperältään suomalaisia miehiä ollut Venäjän laivaston palveluksessa vv. 1808—1918 kaikkiaan 339. Vaikka kotiseudultaan tuntemattomia on Pikoffin aineistossa hyvin paljon; voidaan todeta vuosina 1828—1852 ainakin kuuden nuorukaisen Vanhasta Suomesta menneen Venäjän meriväkeä. Tuntuu näin ollen siltä, että tätä tietä ei paljoa Vanhan Suomen nuorisosta joutunut maan rajojen ulkopuolelle. Pikoffin tutkimus: Landsmän i ryska marinen. — Sotaväkeen menneistä ks. myös s. 66, 75.*

distuksia on antanut tuleville Viipurilaisen osakunnan jäsenille vv. 1828—1852 Porvoon lukio, josta on tullut osakuntaan 67 ylioppilasta eli yksi enemmän kuin kotimaakunnan omasta lukiosta (66). Molemmat luvut jakaantuvat koko ajalle suhteellisen tasaisesti.⁸

Porvoon lukion suuri vetovoima selittyy suureksi osaksi sillä, että se oli vuoden 1721 jälkeen muodostunut savolaisille perinteelliseksi koulu-kaupungiksi, jonne monesti oli helpompi tiekin kuin Viipuriin. Suuri osa Porvoon lukiosta osakuntaan tulleista onkin kotoisin Savosta; Mäntyharjulta on tullut Porvoon kautta osakuntaan kymmenen ylioppilasta, Savonlinnasta seitsemän, ja useat Savon ja pohjois-Karjalan pitäjät ovat tässä ryhmässä edustettuina. Kuitenkin on kolmattakymmentä sellaista osakunnan jäsentä, joiden kotipaikkaa lähempänä olisi ollut Viipurin lukio, mutta silti he ovat aikanaan menneet Porvoon kouluun.

Haminan kirkkoherra Karl Johan Qvist, Sortavalan tuomari Erik Johan Rosenbom, Käkisalmen piirikoulun opettaja Johan Magnus Zitting, Uudenkirkon kappalainen Anders Henrik Hornborg ja useat muut lähettävät yhden tai useampia poikiaan Viipurin koulua kaukaisempaan Porvoon lukioon ilmeisesti siksi, että olivat itse tuota koulua käyneet. Perinne tuntuu ratkaiseen asiaan.

Mutta on niitäkin, jotka hankalamman matkan päästä lähettivät poikansa Porvooseen, vaikka itse olivat käyneet Viipurin lukiota tai olivat koulua käymättömiä. Tällöin lienevät koulujen opetussuunnitelmien erot olleet ratkaisevia. Porvoon lukio tähtäsi läntisen Suomen koulujen tavoin pappiskasvatukseen, Viipurissa taas oli reaaliaineilla vankka asema ja esim. heprea oli täysin vapaaehtoinen aine, jota luettiin muille oppilaille vapaana lauantain iltapäivänä. Ruotsinkielisen lukion aikana saattoi venäjän kielelle annettu huomattava asema vieroittaa vanhemmat koulusta. Voidaan mainita esimerkkejä siitä, miten Porvoon maine «pappiskouluna» on voinut vaikuttaa koulun valintaan. Viipurin lukiota käyneet Käkisalmen henkikirjuri Peter Wilhelm Zilliacus ja Tyrön kirkkoherra Filip Modeen lähettävät poikansa Porvooseen ja samoin tekevät myös Säkijärven lukkari Otto Blomgren ja Muolaan nimismies Nils Henrik Hertz. Kaikkien näiden pojista tulee pappeja, paitsi Modeenin

⁸ Kotialueen väestön ja sen Helsinkiin lähettämien ylioppilaiden lukumäärän suhteesta ks. rehtori Melartinin taulukko s. 35. — *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 402—403, 511—512. — Taulu n:o 1.

toisesta Porvoon lukiota käyneestä pojasta metsänhoitaja. Samaan suuntaan viittaavia esimerkkejä on useampiakin.⁹

Huomattavin osa kokelaista valmistui kuitenkin ylioppilastutkintoon yksityistä tietä. Koko yliopistossa oli tällä tavoin valmistuneiden prosenttimäärä noin 61. Viipurilaisen osakunnan jäsenistä käytti yksityisopettajaa tutkintoon valmistuessaan vv. 1828—1852 220 eli noin 59 %. Alempia oppilaitoksia olivat useimmat kokelaat tietenkin käyneet, vaikka tutkintoon tultiin yksityisopettajan antamin paperein.

Koska yliopistoon johtavia kouluja oli näihin aikoihin aniharvoja — osakunnan aluetta ajatellen oikeastaan vain kaksi, Viipurin ja Porvoon lukiot —, olivat muut kuin mainitut paikkakunnat alkeisopetusta lukuunottamatta suurin piirtein samassa asemassa, mitä lasten koulutukseen tulee. Tämä käy ilmi siitäkin, että ilman lukion todistusta ylioppilastutkintoon ilmoittautuneista Viipurilaisen osakunnan jäsenistä oli käytännöllisesti katsoen yhtä paljon kaupungeista kuin maaseudultakin. Syyt yksityisopettajan käyttöön — alkeisopetuksessakin — olivat luonnollisesti löydettävissä lähinnä pitkistä koulumatkoista ja opiskelukustannusten kalleudesta lukiokaupungissa, ehkä myös varakkaimmissa perheissä haluttiin mieluummin turvautua yksityisopetukseen kuin lähettää lapset kouluun vieraalle paikkakunnalle. Varsinainen lopullinen valmistautuminen tutkintoon tapahtui sitten itse yliopistokaupungissa muutamassa kuukaudessa. Eräs painava seikka on myös vaikuttanut siihen, että yksityisopettajia niin runsaasti käytettiin. Kun lukiosta saapuneet saivat suorittaa tutkinnon kaikissa lukion aineissa, oli yksityisopettajilta todistuksen saaneilla vain viisi ainetta tutkinnossaan. Jokaisella oli kuitenkin oikeus suorittaa tutkinto kaikissa aineissa. Vasta vuonna 1852 yliopiston uusissa säännöissä määrätään tutkinto kaikissa lukion aineissa jokaiselle pakolliseksi. Määräykset yksityisoppilaille myönnettävistä helpotuksista houkuttelivat myös heikkoja lukiolaisia niistä hyötymään. Muuten tuskin voidaan selittää sitä, että usea sellainen, joka on käynyt Porvoon tai Viipurin lukiota, valmistautuu ylioppilastutkintoon yksityistä tietä.¹⁰

⁹ Matrikkeli. — *Pärssinen*, emt., s. 601—602. — *Ruuth*, emt., s. 875. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 43. — Taulu n:o 1.

¹⁰ Taulu n:o 1. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 55—57. — *Heikel*, emt., s. 511—512. — Matrikkeli.

Yksityisopettajan saaminen Helsingistä ei ollut vaikeata. Ylioppilasleivonta oli eräs suosituimmista rahanansaitsemiskeinoista alituiseissa rahapulassa olevien helsinkiläisten maistereiden keskuudessa. Tavan yleisyydestä kertoo sekin, että viipurilaisia ylioppilaita on kaikkiaan opettanut 85 akateemista kansalaista. J. L. Runeberg, Elias Lönnrot, J. W. Snellman, Gabriel Rein, J. J. Nervander ja monet muut 1800-luvun huomattavimmista miehistä ovat antaneet yksityisopettajina todistuksia Viipurilaisen osakunnan tuleville jäsenille. Joukossa on muutamia, jotka ovat opettaneet vain yhtä, mutta on myös sellaisia, joiden johdolla on opiskellut toistakymmentä ylioppilasta. Näihin kuuluvat Gabriel Rein ja dosentti, sittemmin kreikan kielen professori N. A. Gylden, jolla viipurilaisia eniten kävi opissa, kaikkiaan 30. Monet ovat myös saaneet opetusta todellisissa ylioppilasleipomoissa, joissa oli useampia opettajia.¹¹

Vanha Suomi luovutti poikiaan opiskelemaan maan rajojen ulkopuolelle sängen runsaasti, ja kaikki nämä opiskelijat olivat poissa Viipurilaisen osakunnan riveistä. Mutta osakunta sai kuitenkin vastavuoroisesti jäseniä Venäjän eri alueilta ja ulkomailtakin. Kaikkiaan on tällaisia Viipurilaisen osakunnan jäseniä 43. Inkerin luterilaisten seurakuntien papit lähettivät poikiaan melkoisen säännöllisesti Helsingin yliopistoon ja näin myös Viipurilaiseen osakuntaan. Kaikkiaan sai osakunta Inkeristä 10 jäsentä. Ensimmäisellä sijalla näistä seurakunnista on Tyrö, josta saapuu kaikkiaan viisi ylioppilasta. Virosta tulee osakuntaan seitsemän jäsentä, muualta Baltiasta kolme. Maamme ulkopuolisista alueista on eniten huolehtinut osakunnan jäsenmäärän kasvusta valtakunnan pääkaupunki Pietari, josta tuli 15 ylioppilasta. Muutamilta muiltakin Venäjän alueilta on jokunen ylioppilas. Kaukaisimmalta paikkakunnalta on kotoisin Woldemar Spirgatis, jonka isä oli Kaukasiassa Pjatgorskin apteekkarina. Kolme poikaansa Viipurilaiseen osakuntaan lähetti Volgan saksalaiselta alueelta Saratovin kuvernementista Katarinenstadtin kirkkoherra Carl Fredrik Wahlberg. Mahdollisesti olisi opiskelijamäärä Baltiasta ja Venäjältä saattanut muodostua suuremmaksikin, ellei Tartossa olisi ollut teologista tiedekuntaa ja ellei sitä olisi vuosisadan alussa koetettu muodostaa ainoaksi Venäjän luterilaisten pappien valmistuslaitok-

¹¹ Taulu n:o 1 ja ylioppilastodistukset liitteineen.

seksi. Ehkä tämä totutti opinkäyntiin Tartossa, johon sitten myöhemminkin lähdettiin mielellään.¹²

Suurimmalla osalla niistä perheistä, jotka Venäjän alueilta lähettivät poikansa Helsinkiin, oli jo varhaisempiakin suhteita Suomeen. Näin oli varsinkin Inkerin pappien laita, jotka olivat useimmiten opiskelleet aikanaan Suomessa. On myös otettava huomioon se seikka, että Pietarissa oli suomalaisia virastoja, joiden virkamiehet todellisuudessa olivat maamme kansalaisia. Yleensä voidaan osakunnan matrikkelin perusteella todeta, että ne opiskelijat, joiden lapsuudenkoti vasta ensimmäisessä polvessa oli ollut maamme rajojen ulkopuolella, mielellään tuntuivat jäävän valmistuttuaan kotimaahan, kun sen sijaan muut usein palasivat entiselle kotiseudulleen tai ainakin poistuivat Suomesta. Suomen ulkopuolisilta alueilta saapuneista, Viipurilaiseen osakuntaan kuuluneista ylioppilaista jäi maahan 20 ja muuanne asettui 23.¹³

Kun yksityistietä ylioppilastutkintoon valmistautumiseen oli usealla tilaisuus, oli mahdollista saapua osakuntaan jo sangen nuorella iällä. Yli puolet ylioppilaista olikin 19-vuotiaita tai sitä nuorempia. Kaikkiaan 17 osakunnan jäsentä on saapunut yliopistoon viisitoista tai kuusitoista-vuotiaana. Ennätys tällä alalla on senaatin varapuheenjohtajan Robert von Trappin pojalla Fredrik Eugenilla, joka on vasta 14-vuotias ilmoittautuessaan osakuntaan.

Näin nuorena miehiseen ylioppilasyhteisöön siirtyminen oli monessa suhteessa haitallista. Tavat tuon aikaisissa ylioppilaspiireissä olivat sangen riehakkaita, eikä rajuja otteita puuttunut. Harvalla nuorukaisella lienee ollut niin paljon henkistä voimaa, että olisi kieltäytynyt maljojen kallistelusta tai lähdöstä «Vihreään helvettiin» tai muuhun ilopaikkaan. Ja miksi olisi kieltäytynyt, kuuluihan tuo kaikki ikäänkuin itsestään selvänä asiana miehiseen ylioppilaselämään. Eri asia on kokonaan, kuinka se vaikutti vielä melkein lapsen asteella olevaan nuoreen ylioppilaaseen ja kestäkö hänen selkärankansa olosuhteiden painoa. Fredrik von Trapp ei opinnoissaan onnistunut, eikä kaikesta päätellen myöhemminkään elämässään. Nils Otto Nordenskiöld, suuren tutkimusmatkailijan veli, sen sijaan menestyi hyvin huolimatta siitä, että hän tuli ylioppi-

¹² Matrikkeli. — Taulu n:o 7. — *Osmonsalo*, Suomalaiset papit palveluksessa Venäjällä, s. 296—297.

¹³ Taulu n:o 7.

laaksi 15-vuotiaana. Hän oli näet jo yhdeksäntoista vuoden iässä suorittanut sekä tuomarin- että suuremman kameraalitutkinnon.

Ylioppilaaksituloloika antaa kuitenkin hieman väärän kuvan siitä, kuinka nuorena Helsinkiin saatettiin saapua. On otettava huomioon se edellä mainittu seikka, että ylioppilaaksituloloa edelsi useasti muutaman kuukauden, joskus pitempikin, «leivonta-aika», jolloin moni joutui asumaan ilman valvontaa, ellei hänellä sattunut olemaan sukulaisia Helsingissä, ja harvalla niitä oli. Tämän tietäen saattoivat jotkut «ylioppilasleipojat» luvata valvoa opetettaviaan, mutta vähälle se lienee usein jäänyt.¹⁴

Osakuntaan on saapunut 20—22-vuotiaina 36.7 % kaikista ylioppilaista vv. 1828—1852. Jos yhdistetään tämä ikäkausi 17—19-vuotiaiden ryhmään, voidaan todeta, että yli 85 % ylioppilaista kuuluu juuri tähän, ja keski-ikä jää hieman alle kahdenkymmenen.

Jos oli osakunnassa nuoria keltanokkia, oli toki vanhojakin. Voidaan tehdä myös se havainto, että kun nuorimmat ovat virkamiesten, pappien, upseereiden ja kauppiaiden lapsia, vanhimmat löydetään talonpoikain tai muiden alempisäätyisten joukosta. Useimmille virkamiesten pojista oli jo kehossa määrätty virkamiesura, mutta maalla vei opintielle lähtemisen aikaa. Vanhin osakuntaan tullut ylioppilas oli tänä aikana mäntyharjulaisen talollisen Antti Paasosen poika Antti, joka kulkee osakunnan matrikelissa Anders Anderssonin nimellä. Hän on osakuntaan saapuessaan 32 vuoden ikäinen.

Huolimatta siitä, että odottaisi vanhoina ylioppilaaksi tulleilta monia sopeutumisvaikeuksia, ei tällaisilla tekijöillä ollut ainakaan niin suurta vaikutusta, että se olisi estänyt valmistumista. Ehkä ikä toi muassaan kypsyneisyyttäkin. Kolmesta vanhimmasta osakuntalaisesta, kaikki talonpoikaista syntyperää, kaksi suorittaa maanmittarin ja yksi teologian tutkinnon. August Pacius, Maamme-laulun säveltäjän veli, saapuu osakuntaan 30-vuotiaana, mutta hänen opintojensa myöhäinen alkaminen johduu muista syistä, siirtyihän hän tänne veljensä kehoituksesta.¹⁵

¹⁴ Ylioppilaaksituloloikä: taulu n:o 3. — *Helanen*, emt., s. 55—60.

¹⁵ Matrikkeli. — *Vrt. Waris*, emt., s. 71—73.

4. OSAKUNNAN JÄSENMÄÄRÄ

Niin tasaisesti kuin vanhan Viipurilaisen osakunnan jako 1834 yrittiinkin suorittaa, eivät tulokset kuitenkaan aluksi sitä osoittaneet. Vaaka kallistui sangen voimakkaasti nuoren tytärosakunnan hyväksi, joka pian jätti emäosakuntansa jäsenmäärässä pitkälle jälkeensä. Jo selostettu Pietarin ja Tarton korkeakouluihin suuntautunut opiskelijavirta, vanhojen kauppiassukujen poikien antautuminen liikealalle usein ilman yliopisto-opiskelua ja kenties Viipurin lukion muun Suomen kouluista poikkeava lukusuunnitelma saivat taloudellisten tekijäin kanssa aikaan sen, että uusia ylioppilaita saapui Viipurilaiseen osakuntaan suhteellisen vähän. Vuosina 1834—1846 tulee Viipurilaiseen osakuntaan vuosittain keskimäärin vain yhdeksän ylioppilasta, kun vastaava luku Savo-karjalaisen osakunnan kohdalla on 19. Näin huomattavan eron syntymiseen vaikutti myös se, että juuri kolmekymmenluvun alussa virinnyt kansallisromanttinen aatevirtaus käänsi katseet «Kalevalan kotimaakuntaan» ja teki Savo-karjalaisesta osakunnasta joksikin aikaa muotiosakunnan, johon liittyi paljon aatelismiehiä, koska heillä oli ns. jus nobilitatis; he saivat itse valita osakuntansa.

Keskimäärin oli Viipurilaisessa osakunnassa vv. 1834—1845 noin 42 ylioppilasta lukukausittain, kun Savo-karjalaisen osakunnan vastaava luku oli 73. Tytärosakunnasta tulikin suurin osakunta vuoden 1837 jälkeen, jolloin Pohjalainen osakuntakin jaettiin. Pohjalaiset olivat kuitenkin kahdessa osassa ainoastaan vuoteen 1844 saakka. Satakuntalainen, Boreaalinen ja Turkulainen osakunta olivat huomattavasti Viipurilaista osakuntaa pienempiä. Nämä kolme osakuntaa yhdistettiin kuitenkin vuonna 1846 Länsisuomalaiseksi osakunnaksi, josta tuli yliopiston suurin.

Suureksi murrokseksi osoittautuu osakunnan jäsenmäärää tarkkailtaessa vuosi 1846. Tuona vuonna saapuu osakuntaan ennätysmäärä uusia jäseniä, kaikkiaan 17. Eikä tämä osoittaudu miksikään tilapäisilmiöksi, vaan kahtena seuraavana vuonna on uusia tulokkaita yhtä paljon. Vuonna 1849 merkitään uusi ennätys 21 ja kahta vuotta myöhemmin on uusia tulokkaita jo 26, jota ei enää ylitetä. Keskimäärin on vv. 1846—1852 Viipurilaisessa osakunnassa lukukausittain 57 läsnäolevaa jäsentä, kun tuo luku edellisenä jaksona oli vain 42. Kysymys ei ollut yksinomaan mistään yleisestä opiskelijamäärän kasvusta yliopistossa, sillä osakunnan

jäsenistö kohoaa noin 13 prosenttiin ylioppilaiden kokonaismäärästä ol-
tuaan aikaisemmin vain 10 prosentin tienoilla.

Vielä huomattavammalta tämä kasvu näyttää, kun vertaa sitä Savo-
karjalaiseen osakuntaan vastaavana aikana tulleiden ylioppilaiden mää-
rään. Mainittuina vuosina laskee näet tytörosakuntaan tulleiden luku ai-
kaisemmasta vuosittaisesta keskimääräisluvusta 19:stä 15:een, kun taas
Viipurilaisen osakunnan vastaava luku nousee 9:stä 18:aan. Tämän suo-
tuisan kehityksen katkaisee osakuntien mahtikäskyllä suoritettu lakkaut-
taminen. Viimeisenä lukukautena ennen hajoamista on osakunnan jä-
senmäärä ennätysluvussa, joka oli 69.¹

Osakunnan jäsenmäärä ei suinkaan ollut mikään toissijainen tekijä
vireätä toimintaa ajateltaessa, vaan suurempi jäsenmäärä tuntui myös
osaltaan saavan aikaan vilkkaamman elämän jäsenistön piirissä. Osakunta
ei näet ollut 50-luvulle tultaessa kasvamassa vain lukumääräisesti, vaan se
oli vähitellen saavuttanut monessa suhteessa johtoaseman muiden osa-
kuntien rinnalla. Kuitenkin on vaikea mennä sanomaan, kuinka suuri
osuus jäsenmäärän kasvulla oli toiminnan vilkkauteen, sillä onhan toi-
saalta niin, että vireä elämä aina vetää uusia jäseniä yhteisön piiriin.
Erikoisen merkittävää oli uusien jäsenien runsas saapuminen Viipurilai-
seen osakuntaan juuri vuosikymmenen lopulla sen vuoksi, että helmikuun
vallankumouksen aatemaailma tapasi tässä yhteisössä paljon nuoria yli-
oppilaita, joiden oli vanhempia helpompi omaksua uusia, mullistavia
ajatuksia.²

Eräänä syynä osakunnan jäsenmäärän suureen kasvuun lienee pidet-
tävä sitä hiljaista taloudellista nousua, joka Vanhassa Suomessa ja eten-
kin sen pääkaupungissa, Viipurissa, tapahtui viisikymmenluvulle tulta-
essa. Tätä käsitystä tukee sekin, että kun vertaillaan osakunnan jäsenten
yhteiskunnallista ryhmittelyä toisaalta vv. 1834—1845 ja toisaalta vv.
1846—1852, niin on huomattavin ero tällöin porvariston kohdalla. Edelli-
senä jaksona oli porvariston osuus kokonaisjäsenmäärästä 19.1 % ja jäl-
kimmäisen 26.0 %, muiden ryhmien, talonpoikia lukuunottamatta, pysy-
essä suurin piirtein ennallaan. Koska Saimaan kanava, joka avattiin

¹ Taulut n:o 1 ja n:o 2. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, taulut 1 ja 2 sekä s. 30—31, 51—53, 64—67. — *Helanen*, Pohjalainen osa-
kunta, taulukko n:o 1. — *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 481—486.

² Ks. s. 191—192.

vuonna 1856, vielä entisestäänkin paransi Viipurin läänin taloudellisia mahdollisuuksia, ei ole mitään syytä olettaa, että Viipurilaiseen osakuntaan tulevien ylioppilaiden lukumäärä olisi vuoden 1852 jälkeen vähentynyt, jos osakunnat olisivat saaneet elää. Viipurilaisen osakunnan alueelta tulleiden ylioppilaiden määrä kasvaa vuosina 1853—1867, ja se on kaikista ylioppilaista 18 %.³

Ylioppilaiden Tarttoon lähtö tyrehtyy juuri siihen aikaan, kun Viipurilaisen osakunnan jäsenmäärä alkaa huomattavasti nousta. Vaikka ei olekaan olemassa tietoja siitä, loppuiko myös Pietariin lähtö, niin voidaan kuitenkin Tarton perusteella olettaa niin tapahtuneen ainakin osittain. On vain luonnollista, että opiskelijavirran ehtyminen toisaalla lisää toista suuntaa, ja näin tuli lisäys Viipurilaisen osakunnan hyväksi.

Omalta osaltaan vaikutti osakunnan jäsenmäärään myös opiskeluaian pituus. Loppututkinnon suorittaneet viipyivät osakunnassa lähes kuusi vuotta. Vastaava luku kaikkien osakunnan jäsenten kohdalla oli viisi vuotta (ks. taulu 9). Näissä luvuissa on ilmaistuna brutto-opiskeluaika, siis se aika, joka kului osakuntaan tulosta tutkinnon suorittamiseen tai muuten osakunnasta poistumiseen. Useat opiskelijat olivat välillä montakin lukukautta kotiopettajina tai muuten hankkimassa lisää varoja opiskeluun, lääketieteen opiskelijoilla oli omat käytännölliset harjoittelunsa jne.

³ Taulu n:o 8. — *Ruuth*, Viipurin kaupungin historia II, s. 806—846. — *Waris*, emt., s. 38—39. — *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 38—39. — *Puramo*, Itä-Suomen vesitiekysymykset 1800-luvulla, s. 259—279. — *Waris*, Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä, s. 262. — *Sauramo*, Piirteitä Viipurin kaupan historiasta, s. 47—49.

IV. Viipurilaisen osakunnan ylioppilaat

1. SÄÄTYLÄISYLIOPPILAIDEN YHTENÄINEN OSAKUNTA

Yhteiskunta oli staattinen 1800-luvun alkupuolella. Taloudellinen säännöstelyjärjestelmä oli yhä melkein murtumaton. Maa sai elää rauhassa sodan koettelemuksilta. Lait ja välittömät verot pysyivät ennallaan, koska valtiopäiviä ei lainkaan kutsuttu koolle. Taistelu suomen kielestä ei ollut saavuttanut juuri suuriakaan konkreettisia tuloksia. Kansakoululaitoksesta tuskin edes haaveiltiin. Teollistuminen ei ollut päässyt kunnolla alkuunkaan. Olevien olojen ennallaansäilyttäminen kuului myös Nikolai I:n hallituksen pyrkimyksiin. Vallankumouksen peikon kaukanapitämiseen tarvittiin luotettava virkamiehistö, ja tämä taas saataisiin huolehtimalla siitä, etteivät alempien luokkien jäsenet voisi nousta, s.o. ettei säätykiertoa esiintyisi, vaan uusilla virkamiehillä olisi perinteitä. Vasta 1850-luvun loppupuolella olosuhteet alkavat vähitellen muuttua kaikilla elämän aloilla. Käsiteltävä aikakausi, mukaan luettuna myös epävirallisen osakunnan aika, muodostuu siis yhteiskunnalliselta taustaltaan suhteellisen yhdenmukaiseksi.

Koska maamme täytyi itse tyydyttää virkamiestarpeensa autonomian alusta alkaen ja lisäksi virkapaikat luonnollisesti lisääntyivät, on selvää, että yliopiston eräänä päätehtävänä oli käsiteltävänä aikana juuri virkamiesten valmistus. Suomesta tulee virkamiesten «luvattu maa» ja useimmat nuoret ylioppilaat haaveilevat virkamies- tai pappisurasta. Noihin haaveisiin eivät vähiten olleet vaikuttamassa ne huomattavat tulot ja se yhteiskunnallinen arvonanto, jotka olivat luvassa virkatutkinnon suorittamisen jälkeen.

Kaikki edellinen on otettava taustana huomioon, kun ryhdytään tarkastamaan Viipurilaisen osakunnan jäsenten sosiaalista syntyperää ja heidän asettumistaan yhteiskuntaan tutkintonsa suoritettuaan.

Viipurilaisen osakunnan jäsenten sosiaalinen syntyperä käy selville seuraavasta lyhyestä yhteenvedosta:¹

Isän yhteiskunnallinen asema	Lukumäärä	Prosentteja kokonaismäärästä
Virkamieskunta I A—B	118	31,4
ylempi 40, alempi 78		
Papit, opettajat, lääkärit I C	118	31,4
papit 110		
Upseerit I D	23	6,1
Liike-elämä III	60	15,9
kauppiaat, raatimiehet 30, käsityöl. 17		
Talonpoikaisväestö IV	18	4,8
Muut: II ja V ₂	39	10,4
Yhteensä	376	100,0

Edellisestä on helppoa tehdä johtopäätöksiä. Varsinaisten säätyläisten piiristä on osakuntaan lähetetty ylivoimaisesti eniten opiskelijoita. Heidän osuutensa nousee kaikkiaan vv. 1828—1852 noin 69 prosenttiin. Muiden osalle jää vain vajaa kolmannes osakunnan koko jäsenmäärästä. Tästä kolmanneksesta valtaa suurimman osan liike-elämän ryhmä, josta tiedetään, että siihen kuului yhteiskunnalliselta asemaltaan sangen korkealle arvostettavia viipurilaisia suurkauppiaita. Voidaan näin ollen todeta, että valtaosa osakuntaan tulleista nuorista ylioppilaista oli lähtöisin suurin piirtein samanlaisista oloista, säätyläisväestön keskuudesta. Erikoislaatuinen kotiseutu ja suurin piirtein yhtenäiset kotiolot loivat osakunnasta omalaatuisen, yhtenäisen ja lujan veljespiirin.

Taulukosta voidaan edelleen todeta, että virkamieskunta on lähettä-

¹ Nikolai I:n sisäpolitiikasta ja suhtautumisesta korkeakouluihin esim. *Miljukov*, *Otšerki po istorii russkoj kul'tury* II 2, s. 790—801 ja *Schieman*, *Geschichte Russlands unter Kaiser Nikolaus I, III*, s. 223—245. — Yhteenvedo on lopussa olevasta taulusta n:o 6. Se on tehty Viipurilaisen osakunnan matrikelin perusteella. Yhteiskunnallinen ryhmittely taulussa sama kuin *Wariksen* tutkimuksessa Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä. Samoin vastaa ryhmittely aikaisempien osakuntahistorioiden, *Helasen* Pohjalaisen osakunnan, *Wariksen* Savo-karjalaisen osakunnan ja *Nissilän* Viipurilaisen osakunnan vastaavassa taulukossa käytettyä yhteiskunnallista ryhmittelyä.

nyt 1828—1852 poikiaan opiskelemaan tasan yhtä paljon kuin papit, lääkärit ja opettajat yhteensä. Toisaalta on kuitenkin juuri pappien ryhmä suurin, jos katsotaan, mikä virkakunta on eniten jäseniä osakuntaan lähettänyt.

Erikoisesti on syytä kiinnittää huomiota alempien yhteiskuntapiirien vaatimattomampaan osuuteen, johon jo aikaisemmin osakunnan kotialuetta tarkasteltaessa on viitattu. Syitä tähän ilmiöön on jo niin ikään käsitelty. Yhteiskunta oli vielä tällöin paikallaan pysyvä. Talonpoikien yhteiskunnallisen nousun estivät suuressa osassa Vanhaa Suomea lahjoitusmaat ja niiden kurjat olosuhteet. Ylemmältä taholta suhtauduttiin penseästi tai jopa vihamielisesti alhaissäätyisiin opiskelijoihin. Luonnollisesti on tässä otettava huomioon myös nuo tavalliset syyt: suuret taloudelliset vaikeudet ja koulujen vieras kieli. Olosuhteet pysyivät samanlaisina aina 1870-luvulle, jolloin tässä suhteessa tapahtuu suuri murros: kielivaikkeudet kouluissa väistyvät, lahjoitusmaatalonpojat itse näistyvät ja kaikinpuolinen taloudellinen nousu alkaa. Kun todetaan, että yliopisto oli käsiteltävänä aikana eräs harvoista sosiaalisen kohoamisen väylistä maassamme (tosin Vanhasta Suomesta lähdettiin paljon myös Pietariin, Tarttoon ja Haminaan), niin on selvää, ettei karjalaisenkkaan sivistyneistön piiriin päässyt tänä aikana tulemaan paljoakaan uutta verta. Sosiaalinen kohoaminen tai vajoaminen jäi näin ollen koskemaan pääasiassa vain juuri säätyläisväestön eri ryhmiä.

Verrattaessa viipurilaisten ylioppilaiden sosiaalista syntyperää kuvaavia lukuja muiden osakuntien ja koko yliopiston ylioppilaiden vastaaviin määriin voidaan tehdä muutamia mielenkiintoisia havaintoja.² Ennen kaikkea on liike-elämän (pääryhmä III) osuuden suhteellinen pienuus kokonaismäärästä kiinnostava. Kun ryhmä on Viipurilaisessa osakunnassa kokonaissummasta vain 16 %, on se Pohjalaisessa osakunnassa yli 22 %. Uusmaalaisessa osakunnassa on vastaava luku 34 ja länsisuomalaisien keskuudessa 28. Hämäläisessä ja Savo-karjalaisessa osakunnassa prosenttimäärä on tosin pienempi, mutta niiden alueella olikin

² Vertaileva aines saatu kokonaisuudessaan *Wariksen* tutkimuksesta Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä, s. 199—272. Aivan yhteismitallista tämän tutkimuksen kanssa ei Wariksen aineisto ole, sillä hän on laskenut taulukoissaan Savo-karjalaisen osakunnan alueeseen Kerimäen, Säämingin ja Mäntyharjun pitäjät, jotka po. aikana kuuluivat Viipurilaisen osakunnan alueeseen.

vain muutama harva kaupunki, Savossa varsinaisesti vain yksi, Kuopio. Kaikkien osakuntien ylioppilaista oli porvarillista syntyperää tuolloin 21,3 %.³ Viipurin kaupungista Helsinkiin lähteneitä porvarissyntyisiä ylioppilaita oli vuosina 1810—1867 kaupungin vuoden 1840 asukasluvusta 8,6 promillea, kun esimerkiksi Vaasan vastaava luku on 22,6 ja Hämeenlinnan 20,0. Viipuria pienempi luku on vain maan pääkaupungilla Helsingillä, 5,9, jos mukaan otetaan 11 maamme tuolloin suurinta kaupunkia. Syitä tähän liike-elämän piiristä lähteneiden vähyyteen Viipurilaisessa osakunnassa on jo aikaisemmin kosketeltu. Tartto ja Pietari veivät oman osansa karjalaisista opiskelijoista ja Hamina kadettikouluineen sijaitsi osakunnan alueella. Mainittakoon tässä, että Tarttoon lähteneistä 27 opiskelijasta vv. 1828—1852 on kahdeksan porvarillista syntyperää.⁴ Lisäksi on otettava huomioon se, että viipurilaiset kauppiaat eivät vielä näihin aikoihin arvostaneet yliopistollista sivistystä kovinkaan suureksi, vaan näiden mahtavien kauppiassukujen pojat valmennettiin monesti mieluummin ulkomaanmatkoilla ja vierasmaalaisella harjoittelulla ammattinsa tunteviksi liikemiehiksi.

Samoin kuin porvariston osuus Viipurilaisen osakunnan jäsenistössä oli koko yliopiston opiskelijain vastaavaa lukua pienempi, samoin jäivät keskimäärien alapuolelle myös pääryhmät kaksi ja neljä. Edelliseen ryhmään kuuluvat mm. sellaiset virkailijat ja toimihenkilöt kuin lukkarit, koulumestarit, kirjurit, poliisit, tullimiehet ja siltavoudit. Jälkimmäisen ryhmän taas muodostavat esim. talolliset, kalastajat, torpparit, talonvuokraajat ja kirvesmiehet. Näiden kahden ryhmän piiristä oli kaikista ylioppilaista vuosina 1828—1852 13½ %, mutta viipurilaisten keskuudessa on tuo luku vain 11. Talonpoikaisväestöstä (IV) oli peräisin Viipurilaisessa osakunnassa 4,8 % kaikista jäsenistä, kun heitä kaikista ylioppilaista oli 8 %. Tytärosakunnassa, Savo-karjalaisessa, oli heitä 5,4 %. On syytä ihmetellä viipurilaisten kohdalla pikemminkin talonpoikaisylioppilaiden «suurta» kuin pientä lukumäärää, sillä olivathan olosuhteet Vanhassa Suomessa huomattavasti epäsuotuisammat kuin muun Suomen alueella. Suurin määrä talonpoikaisväestön piiristä lähteneitä ylioppilaita oli Uusmaalaisessa osakunnassa, jossa tuo prosent-

³ Waris, em. tutkimus, s. 223—224 ja taulu 12.

⁴ Blomstedt, Suomesta kotoisin olevat ylioppilaat Tarton yliopistossa, s. 34—35.

timäärä oli 12,6. Mutta uusmaalaisten alue olikin viljavaa, osin ruot-sinkielistä, lähellä Helsinkiä eikä siellä ollut mitään lahjoitusmaita, kuten ei muuallakaan läntisessä Suomessa.

Koska siis alempia yhteiskuntaryhmiä oli vain niukalti viipurilaisten ylioppilaiden vanhempien joukossa, täytyy säätyläisiä olla sitä enem-män. Näitä onkin, kuten jo aikaisemmin todettiin, n. 69 % kokonais-määrästä. Muista osakunnista pääsee tämän määrän ylitse vain Savo-karjalainen osakunta, jonka mainittu luku on 82,8. Länsisuomalais-ten vastaava määrä on prosenteissa 52,9, hämäläisten 65,0, uusmaa-laisten 44,4 ja pohjalaisten 68,2 ja koko yliopiston 63,0. Viipurilaisen ja Savo-karjalaisen osakunnan jäsenistö näyttää näiden lukujen valossa sangen homogeeniselta. Säätyläisväestön kokoomus poikkesi tytärösa-kunnassa kuitenkin huomattavasti emäosakunnan vastaavasta. Savo-kar-jalaiseen osakuntaan meni suuri osa kaikista aatellisista ylioppilaista, ja tämä näkyy selvästi korkeimmassa virkamiesryhmässä (I A) sekä upsee-reissa (I D), sillä heidän ryhmänsä on lähettänyt poikiaan Savo-karja-laiseen osakuntaan huomattavasti enemmän kuin on laita viipurilaisten parissa. Luvut olivat seuraavat:

Viipurilainen osakunta	I A	10,6 %	I D	6,1 %
Savo-karjalainen osak.	I A	18,5 %	I D	14,4 %
Kaikista ylioppilaista	I A	10,2 %	I D	9,0 %

Upseerikunnan suuri osuus Savo-karjalaisessa osakunnassa johtuu myös siitä, että sen alueella oli voimassa ruotujakolaitos, jota ei Vanhassa Suomessa ollut.⁵

On vaikeata verrata Viipurilaisen osakunnan jäsenistön syntyperää vv. 1828—1852 tätä edeltäneeseen aikaan, sillä molempina kausina oli osakunnan alue erisuuruinen. Jos kuitenkin suoritetaan vertailua edellä selostettujen lukujen ja vastaavien vuosien 1810—1827 lukujen vä-lillä, voidaan todeta niissä yhtäläisyyksiä. Suurin ero on säätyläisväestön määrässä, joka edellisenä kautena oli kymmenen prosenttia suurempi kuin seuraavana ajanjaksona. Aikaisemmasta kaudesta on porvariston osuus kasvanut, sillä vv. 1810—1827 se oli vain 9,1 %, mutta myöhem-pänä kautena, kuten jo on mainittu, 15,9. Säätyläisväestön ero johtunee

⁵ Hannikainen, Vanhan Suomen oloista, s. 51.

pääasiallisesti siitä, että upseeriston osuus osakunnan jäsenten vanhemmissa on vähentynyt. Mainittuina toisiaan seuraavina ajanjaksoina olivat nuo luvut 22,7 % ja 6,1 % jäsenistön kokonaismäärästä. Muissa ryhmissä ei suurempia eroja ole.⁶

Viipurilainen osakunta oli säätyläisylioppilaiden yhtenäinen osakunta. Mutta se oli myös, jos tarkastellaan jäsenistöä, perinteiden osakunta. Joka kolmannen ylioppilaan, joka vv. 1828—1852 osakuntaan saapui, isä oli aikanaan kuulunut juuri Viipurilaiseen kansakuntaan Turun akateмиassa. Näitä ylioppilaita oli 119, mikä oli kokonaismäärästä 31,3 %. Vankimmat perinteet olivat niillä Heinriciuksilla, jotka saapuivat osakuntaan vv. 1828—1834. Heidän akateeminen kantaisänsä Andreas Heinrici, joka käytti nimeä Korhoniuss, oli tullut Viipurilaiseen kansakuntaan jo vuonna 1655 ja oli taipalsaarelaisen kruununvoudin Henrik Korhosen poika. Vuonna 1852 osakuntaan tullut Magnus Fredrik Alopaeus oli osakuntalainen jo viidennessä polvessa. Hänen isänsä oli ollut pappina Kivennavalla, isoisänsä Kiteellä, isoisänsä isä Tohmajärvellä, tämän isä Mäntyharjulla. Mäntyharjun kirkkoherra Andreas Alopaeus oli tullut Viipurilaiseen kansakuntaan vuonna 1707 ja hänen isänsä oli ollut Jääsken kappalainen.

Kun Anders Reinhold Cygnaeus ja Paul Theodor Schwindt vuonna 1832 saapuivat osakuntaan, olisivat he voineet todeta, että heidän molempien isoisän isä oli saapunut Viipurilaiseen kansakuntaan heti isonvihan kauhujen mentyä ohi vuonna 1723. Useista suvuista oli jo kolmas polvi Viipurilaisessa osakunnassa. Tällaisia sukuja olivat Europaeus, Fabricius, Ignatius, Melartin, Saelan, Bonsdorff, Zitting, Löfberg ja useat muut. Näiden sukujen vesoille ei osakunta ollut vain pelkkä nimi heidän saapuessaan sinne akateemista opintietänsä alkamaan.⁷

2. OPINTOSUUNTA JA ALAN VALINTA

Opintosuunnan mukaan jakaantuivat Viipurilaisen osakunnan ylioppilaat suoritettujen tutkintojen perusteella seuraavasti:¹

⁶ *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, taulu II.

⁷ Matrikkeli. — *Valkonen*, Kuusi miespolvea Heinriciuksia, s. 6—7.

¹ Luvut taulusta n:o 4 ja 9.

Tutkintoja suorittaneita

Teologeja	81 eli 21,5 %
Juristeja	74 eli 19,7 %
Maanmittareita	37 eli 9,8 %
Filosofisen tiedekunnan opiskelijoita	34 eli 9,1 %
Medisiinareita	17 eli 4,5 %

Tutkintoa suorittamatta eronneita

Siirtynyt sotilasuralle	21 eli 5,6 %
Kuollut kesken opintojen tai muuten luvat keskeytyneet	112 eli 29,8 %

Teologien ryhmä on selvästi suurin, ja kuten odotettavissa onkin, valtaosa heistä on antautunut pappisuralle, sillä tähän tehtävään päätyneitä on osakunnan jäsenistössä kaikkiaan 76. Teologien suuri määrä lienee joltakin osaltaan pantava ajan tilille. Tuona aikana oli kai monesti ilman muuta selvää, että poika, vaikka ei olisikaan tuntenut omakseen samaa kutsumusta kuin hänen isällään oli, siitä huolimatta valitsi papillisen virkauran. Ehkä viipurilaiset ylioppilaat päinvastoin hieman vieroksuivat pappisvirkoja. Kun näet Pohjalaisessa osakunnassa antautuu papiksi vv. 1828—1852 n. 30 % kaikista ylioppilaista ja Savo-karjalaisessa osakunnassa vv. 1833—1852 n. 27 %, on tuo luku viipurilaisten kohdalta n. 20 %. Kaikkien ylioppilaiden vastaava luku samana aikana oli n. 26 %.² Seurauksena tästä kaikesta oli luonnollisesti huomattava pappispula Viipurilaisen osakunnan kotialueella.

Viipurilaisten ylioppilaiden hienoista pappisuran vieroksumista selittää omalta osaltaan sen seikan tarkasteleminen, kuinka moni pap-pien pojista antautuu isänsä virkaan. Ehkä asiasta saa parhaan kuvan,

² Vertailu suoritettu Viipurilaisen osakunnan kohdalta taulun n:o 6 nojalla. Savo-karjalaisten ja pohjalaisten luvut saatu *Wariksen* tutkimuksesta Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä, taulut n:o 10 ja 11. On verraten yhdenteke-vää, käytetäänkö tarkastelun pohjana teologisen tutkinnon suorittaneita vaiko vain virkaan antautuneita. Viipurilaisessa osakunnassa suoritti teologisen tutkin-non 81 ylioppilasta ja papiksi ryhtyi 78. Vastaavat luvut Savo-karjalaisessa osa-kunnassa 112 ja 105. Viimeksi mainitut luvut on saatu *Wariksen* Savo-karja-laisen osakunnan historiasta, taulut n:o 4 ja 6 b.

jos verrataan Viipurilaisen osakunnan vastaavia lukuja Pohjalaisen ja Savo-karjalaisen osakunnan tilanteeseen.³

Viipurilaisessa osak:ssa	110 papin poikaa, joista papiksi 38 eli 34 %
Pohjalaisessa osak:ssa	175 papin poikaa, joista papiksi 79 eli 45 %
Savo-karjalaisessa osak:ssa	99 papin poikaa, joista papiksi 52 eli 52 %

Vain noin kolmannes niiden pappien pojista, jotka Viipurilaiseen osakuntaan tulivat, seurasi isäänsä tämän ammattiin. Sangen monissa selaisissakin suvuissa, joissa voi sanoa papin ammatin olleen jo aivan sääntönä ja sukuperinteenä, tapahtui juuri tällä ajanjaksolla katkeaminen. Vuonna 1830 osakuntaan liittyneen entisen osakunnan inspehtorin ja Suomen arkkipiispan poika Konstantin Melartin valitsee maanmittarin uran, vaikka hänen isoisänsä isoisä oli jo ollut pappi samoin kuin myös kaikki välipolvet isästä poikaan. Vuonna 1827 osakuntaan tullut Konstantinin veli Fredr. Napoleon oli valinnut virkamiehen uran. Vieläkin pidemmän isästä poikaan siirtyneen perinteen katkaisee v. 1852 osakuntaan tullut Magnus Fredrik Alopaeus ryhtyessään virkamieheksi. Viisi polvea aikaisemmin, 1600-luvulla, oli hänen esi-isänsä ollut Jääsken kappalaisena. Neljän pappispolven jälkeen tapahtui katkeaminen Anders Reinhold Gygnaeuksen kohdalla, joka tuli osakuntaan v. 1832. Monia oli sellaisia sukuja, joissa tänä aikana osakuntaan tulleen pojan isä, isoisä ja tämän isä olivat olleet pappeja, mutta joilla nyt tuo perinne katkesi, puhumattakaan sellaisista suhteellisen tavallisesta tapauksesta, että isä ja isoisä olivat olleet hengenmiehiä.⁴

Kun perinteen katkeaminen vanhojenkin ja juuri karjalaisten pappisukujen kohdalla oli verraten yleistä ja ero kahden äskettäin vertailuryhminä käytetyn osakunnan vastaaviin lukuihin oli siksi suuri, ei ilmiötä voine selittää ainoastaan viittaamalla yksilöiden erilaisiin viehtymyksiin elämänuraa valittaessa.

Niissä varsinaisesti 1800-luvun pappispulaa käsittelevissä tutkimuksissa, joissa tähänkin asiaan on puututtu, on tyydytty viittaamaan talou-

³ Viipurilaisten luku taulusta n:o 6. Pohjalaisten ja savo-karjalaisten luvut *Wariksen* tutkimuksesta Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä, taulut n:o 10 ja 11.

⁴ Matrikkeli.

dellisiin syihin tai on sitten Karjalasta puhuttaessa viitattu hieman hämmärltä tuntuvaan perinnäistapaan, jonka mukaan Karjalasta ei ollut tapana lähteä papiksi lukemaan. Epäilemättä näillä syillä on ollut oma vaikutuksensa niin pappien kuin maallikoidenkin keskuudessa, mutta lie-nee sittenkin niin, että tässä on ensisijaisesti otettava huomioon maakun-
nan henkinen tausta ja sen mahdollinen vaikutus.⁵

Sama valistuksen henki, jonka eräänä ilmauksena oli Vanhan Suo-
men omana aikanaan erikoinen koululaitos, vaikutti luonnollisesti myös
pappien keskuudessa. Tämä neologiana tunnettu kirkollinen suunta,
joka rationalistiselta pohjalta lähtien halusi puhdistaa protestanttista
kirkkoa, oli niin voimakas, että Haminan tuomiokapitulin alaisissa seu-

⁵ Pappispulaa maassamme on erikoisesti tutkinut *Björklund* kirjassaan Suo-
men papisto 1800-luvulla erityisesti silmälläpitäen pappistarvetta ja sen tyydyt-
tämismahdollisuuksia. *Björklundin* laajojen tilastojen käyttöä vaikeuttaa se vali-
tettava seikka, että hän on käsitellyt vuosisataa kokonaisuutena jakamatta sitä
aikakausiin taulukoissaan. — Syitä Karjalan pappispuutteeseen, s. 60—61; ylei-
siä syitä, s. 129—183. Syitä Pohjanmaan pappisrunsauteen, s. 40—47. Syitä
Savosta tulleiden vähyyteen, s. 53—56. — Eri maakunnista tulleiden pappien
määrän ja väestömäärän keskinäisestä suhteesta 1800-luvulla saa selvän kuvan
Björklundin sivulla 47 olevasta taulukosta:

Maakunta	Pappeja	Väestömäärä	Erotus
	%	%	
Pohjanmaa	22.6	22.5	0.1
Satakunta	18.1	13.6	4.5
Varsinais-Suomi	15.5	7.1	8.4
Häme	13.1	13.2	—0.1
Savo	10.3	14.4	—4.1
Uusimaa	10.2	11.5	—1.3
Karjala	7.5	16.8	—9.3
Ahvenanmaa	0.8	0.9	—0.1
Ulkomaat, tuntematon	1.9	—	1.9
Yhteensä	100.0	100.0	

Eri yhteiskuntaryhmistä tulleista papeista Karjalassa taulukko sivulla 61. —
Gummerus tutkimuksessaan Pappispuute Suomessa 19:nnellä vuosisadalla kat-
soo yleiseksi pääsyyksi pappispulaan taloudelliset syyt, s. 195—196, 246—247.
Gummerus on katsonut liberalismiin tulevan yleiseksi syyksi vasta 1860-luvulla.
— *Juva* teoksessaan Suomen sivistyneistö vapaamielisyuden murroksessa on tehnyt
selvän eron Vanhan ja «uuden» Suomen välille ja esittänyt juuri aatteellisen
ja sivistyksellisen eroavuuden olevan syynä erilaiseen suhtautumiseen uskonnol-
lisissa kysymyksissä, s. 57—61, 76—92.

rakunnissa otettiin käytäntöön uusi neologinen liturgia v. 1807. Viipurin tuomiokapitulin alaisissa seurakunnissa oli tuo liturgia käytännössä ainakin Parikkalassa. Vaikka talonpojat tuota uutuutta vastustivat — Parikkalassa he valittivat sitä, että synnin- ja uskontunnustus oli poistettu — ja koko liturgia jo vuonna 1812 kaikissa seurakunnissa korvataan muualla Suomessa käytännössä olleella, ei itse rationalistisen suunnan siitä vielä tarvinnut järkkäyä.⁶ Valistuksen järkeisajattelu eli jatkuvasti pappien keskuudessa. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta papiemiehestä voidaan mainita Haminan kirkkoherra Carl Johan Qvist, jonka toiminnan pääpaino oli kaukana hengellisen elämän alalta.⁷ Kuinka voimakkaasti vuosisadan alun valistushenki saattoi vaikuttaa, siitä on esimerkkinä myös kirkkoherra Anders Josef Europaeus. Vaikka hän siirtyi Viipurista jo v. 1834 Liperin kirkkoherraksi, esiintyy hän 1850-luvun lopulla Wiborg-lehdessä voimakkaasti sen ajatuksen puoltajana, että tuleva kansakoululaitoksemme erotettaisiin papiston johdosta. Tällainen papiston yleisestä mielipiteestä poikkeava kanta tuskin oli muualta kotoisin kuin juuri Viipurista, jossa Europaeus oli toiminut lukion opettajana.⁸

Kun muualla Suomessa romantiikka loi aatteillaan vastapainon rationalistiselle valistushengelle, oli sen keskus, Turku, akatemiointeen niin kaukana Viipurista ja muusta itäisestä Suomesta, ettei se juuri päässyt järkyttämään omaksuttua, järkeä palvelevaa valistusta. Tähän vaikutti varmasti huomattavalla tavalla Viipurin lukion «umpioituminen», jota jo aikaisemmin on selostettu. Oivallisesti näkyy valistushenki Jaakko Juteinissa, «Suomen Voltairessa», joka oli saanut valistusaatteensa Turun akatemian piiristä, mutta siirtyi jo v. 1812 Haminaan ja seuravana vuonna Viipuriin. Hänen kohdallaan meni romantiikka ohitse. Kun hän v. 1827 julkaisee mietekirjansa «Anteckningar af Tankar uti Varianta Ämnens», osoittautuu hän jatkuvasti tyypilliseksi järkeä palvovaksi deistiksi. Tässä kirjassaan hän esitti niin jyrkästi kirkon opista poikkeavia käsityksiä, että teoksen koko painos julkisesti poltettiin tuomioistuimen päätöksellä Viipurissa vuonna 1829.⁹

⁶ *Helander*, Piirteitä neologian vaikutuksesta, s. 70, 73—78.

⁷ *Juva*, emt., s. 59—60. — Ks. myös s. 173—174.

⁸ *Ruutu*, A. J. Europaeus koulukysymyksen ajajana, s. 357—361.

⁹ *Tarkiainen*, Suomalaisen kirjallisuuden historia, s. 108—109. — Kansallinen elämäkerrasto III, s. 49. — Ks. myös s. 46—49.

Opettajan ammattia osakunnassa ei sen sijaan vieroksuttu. Tähän virkaan antautui viipurilaisia ylioppilaita suhteellisesti enemmän kuin pohjalaisia ja savo-karjalaisia. Tämä seikkakin tuntuu tukevan sitä käsitystä, että itä-suomalaisella valistushengellä on ollut suuri vaikutus pappisuran kaihtamiseen.

Juristin ja hallintomiehen ura viehätti viipurilaisia ylioppilaita suuresti. Juristeja valmistuikin melkein yhtä paljon kuin pappeja. Todellisuudessa kuitenkin houkutteli hallintomiehen ura viipurilaisen osakunnan ylioppilaita huomattavasti enemmän kuin mitä valmistuneiden juristien luku tuntuu ilmoittavan. Virkauralle antautui näet osakunnan ylioppilaista 39,4 %. Tämä on suurin määrä, mitä mistään osakunnasta on virkamiehiä tänä ajanjaksona tullut. Pienin prosenttimäärä, 30, oli länsisuomalaisilla. Keskimäärin ryhtyi kaikista ylioppilaista virkamieheksi 34,6 %. Se, että osakunnassa oli papin uralle vähemmän antautuneita kuin teologisen todistuksen saaneita tai teologisen erotutkinnon suorittaneita, mutta virkamiehiä sen sijaan lähes kaksi vertaa niin paljon kuin jonkin juridisen tutkinnon suorittaneita, selittyy siitä yksinkertaisesta tosiseikasta, että virkamiehiltä ei vaadittu läheskään aina jotain lainopillista tutkintoa, mutta pappien oli saatava todistus opiskelusta teologisessa tiedekunnassa, ennenkuin he voivat yrittää lopullisen teologisen tutkinnon suorittamista tuomiokapitulissa.¹⁰

Filosofian kandidaatin ja maanmittarin tutkintoja suoritettiin suunnilleen yhtä paljon. Jälkimmäisen tutkinnon valitsivat usein varattomimmat, koska se vaati lyhyen opiskeluajan. Useimmista näiden tutkintojen suorittajista tulee heistäkin virkamiehiä.

Medisiinareita oli vähiten, kuten yleensäkin tuona aikana ja myöhemminkin. Vain 4,5 % kaikista osakunnan jäsenistä suoritti tänä aikana joko lääketieteen lisensiaatin tai kirurgian kandidaatin tutkinnon. Savo-karjalaisessa osakunnassa vv. 1833—1852 on tuo prosenttiluku 5 ja Pohjalaisessa vv. 1828—1837 5.06. Todellisuudessa itäsuomalaiset opiskelijat ovat tunteneet suurempaa vetovoimaa lääkärin ammattiin, sillä

¹⁰ Taulut n:o 4, 6 ja 9. — Vertailuluvut *Waris*, em. tutkimus, taulut 6—11 ja 13. — Teologisesta tutkinnosta ja opiskelusta teologisessa tiedekunnassa ks. *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 406—407. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 147—149. *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 302—303.

aikaisemmin jo viitattiin Pietarin kilpailuun, mitä lääkärien valmistamiseen tuli.¹¹

Erikoisesti kiinnittää huomiota viipurilaisten keskuudessa suuri opintojensa keskeyttäneiden lukumäärä. Sotilasuralle siirtyi osakunnan jäsenistä 5.6 %, kesken opintojen kuoli tai tuli pysyväisesti mielisairaaksi 4.8 % ja muista syistä jätti opintonsa kesken 25 %. Noin joka kolmas osakuntaan tulleista ylioppilaista poistui näin ollen siitä mitään tutkintoa suorittamatta.¹²

On helppoa todeta liitteenä olevasta taulusta n:o 4, mistä suuri opintojen keskeyttämisprosentti ensi sijassa johtuu. Liike-elämän piiristä saapuneista opiskelijoista suoritti jonkin loppututkinnon vain vajaat puolet. Todennäköiseltä näin ollen tuntuu, että ainakin osa kauppiaista tai vastaavista lähetti poikansa yliopistoon vain yleissivistystä saamaan. Vielä huonommin valmistuivat ulkomaalaiset. Heidän kokonaismäärästään, 16:sta, valmistuu vain neljä. Savo-karjalaisesta osakunnasta poistui mitään tutkintoa suorittamatta vv. 1833—1852 22 % ylioppilaista. Tähän lukuun on otettu mukaan myös sotilasuralle siirtyneet. Mutta savolaisten parissa olikin huomattavasti vähemmän opiskelijoita porvariston parista ja ulkomailta. Kahdeksastatoista Viipurilaiseen osakuntaan tulleesta, talonpoikaista syntyperää olevasta ylioppilaasta valmistui 12.¹³

Monen eteläisen paikannimen esiintyminen osakunnan 14 varhain poissiirtyneen kuolinpaikkakunnan kohdalla kertoo siitä, että keuhkotauti oli eräs yleisimmistä kuolemansyistä. Magnus Lavonius kuoli nelisen vuotta opiskeltuaan Madeiralla ja Alexander Ludvig Trede ei edes ehtinyt perille eteläiseen ilmanalaan, vaan kuoli Phoenix-laivalla matkalla Cadiziin. Kaikilla vanhemmilla ei ollut tietenkään varaa lähettää sairaita perillisiä parannusmatkalle, vaan kuolema saattoi kohdata ylioppilaan Helsingissäkin. Tällöin voi osakunta joutua suorittamaan jäsenensä hautauskulutkin, kuten kävi Vehkalahden lukkarin pojan Erikin tapauksessa. Erik Forsblomin kaikki hautajaismaksut suoritti osakunta keväällä 1851 omasta kassastaan.¹⁴

¹¹ Taulu n:o 4 ja 9. — Vertailuluvut: *Waris*, emt., taulu 4 ja *Helanen*, emt., taulukko IV.

¹² Taulu n:o 4.

¹³ Vertailuluku: *Waris*, emt., taulu 4.

¹⁴ Matrikkeli, — Tilikirja, Y II 8.

3. KUINKA KAUAN OSAKUNNASSA VIIVYTTEIN

Osakuntaan saapuvan nuoren ylioppilaan tiedekunnan ja alan valintaan vaikutti luonnollisesti myös eri tutkintojen vaatima suoritus-aika eli niiden kalleus. Tähän on jo aikaisemmin viitattu.

Lähinnä lyhimmän ajan vaati lainopilliseen tiedekuntaan kuuluvan maanmittarin tutkinnon suorittaminen. Siihen kuului 44 viipurilaiselta ylioppilaalta keskimäärin 3.3 vuotta.¹ Useissa tapauksissa valitsivat varattomimmat tämän tutkinnon, ja joskus saattoi sen suorittaa hätävarana joku aikansa muuta yrittänyt rahojen- ja luotonsaannin jo ehtyessä.

Todistus teologisten opintojen suorittamisesta yliopistossa saatiin keskimäärin noin neljän vuoden kuluttua yliopistoon tulosta. Maanmittarin tutkinnon ohessa suosivat alemmista yhteiskuntaryhmistä lähteneet juuri tätä tutkintoa. Hiitolan kappalaisen poika Alexander Wilhelm Mansner tarvitsi teologisen todistuksen saamiseen 16 lukukautta, kun taas kersantti Anders Lindebergin poika Henrik August sai sen kahden lukukauden opintojen jälkeen. Seitsemän vuoden valmistusajan tarvitsi Suur-Perolta kotoisin oleva talollisen poika David Toikka, mutta on huomattava, että hän oli tästä ajasta vain puolet yliopistossa.²

V. 1846 tehostetaan papiksi valmistuvien opintoja ja tuomiokapituleissa suoritettua teologian tutkintoa edeltäneet erilaiset yliopistolliset kuulustelut korvataan laajempia tietoja vaativalla teologisella erotutkinnolla, jonka ansiosta jumaluusopillistenkin opintojen painopiste siirtyy yliopistoon. Tämä merkitsi samalla opiskeluajan pitenemistä ainakin viipurilaisten teologian ylioppilaiden osalta.³ Keskimäärin kului

¹ Eri tutkinnoista ks. *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 404—408. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 147—162. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 302—303. — Kaikkien viipurilaisten ylioppilaiden opiskeluajoista ks. taulu n:o 9.

² Kaikki tässä jaksossa esimerkkeinä käytetyt ylioppilaat Viipurilaisen osakunnan jäseniä. Tiedot Viipurilaisen osakunnan matrikkelista ja yliopiston asun-
toluetteloista.

³ Wariksen mukaan aluksi Savo-karjalaisessa osakunnassa teologisen erotutkinnon tultua voimaan opiskelu-aika lyheni (*Waris*, emt., s. 302—303, taulu 3.), mutta Ruutu katsoo erotutkinnon pidentäneen opiskelu-aikaa (*Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 50.). Ehkä ristiriita on vain näennäinen, koska

tämän erotutkinnon suorittamiseen 18 osakunnan jäseneltä vähän vaille viisi vuotta. Niitä, jotka jonkin teologian tutkinnon ohella suorittivat myös filosofian kandidaatin tutkinnon, oli Viipurilaisessa osakunnassa suhteellisesti vähemmän (yhdeksän 374:stä) kuin Savo-karjalaisessa (kuusitoista 406:sta) ja Pohjalaisessa osakunnassa (kaksitoista 277:stä).⁴ Ehkä viipurilaiset teologian ylioppilaat olivat varattomammista kodeista kuin heidän savo-karjalaiset tai pohjalaiset opiskelijatoverinsa.

Hallinnollisiin virkoihin tai oikeuslaitoksen palvelukseen aikovista osakuntalaisista suoritti suuri osa (44) tuomarin tutkinnon, johon kului aikaa noin viisi ja puoli vuotta. Suurempi kameraalitutkinto (8 suoritusta) vei aikaa jonkin verran enemmän kuin tuomariksi valmistuminen. Pienempää kameraalitutkintoa suoritettiin sitäkin verraten vähän (9) huolimatta siitä, että se vaati sangen lyhyen ajan, jopa hieman lyhyemmän kuin maanmittarin tutkinnon suorittaminen. Koska kuitenkin henkilökohtaiset syyt saattavat vaikuttaa pienen määrän kyseessä ollen, on tutkinnon keskimääräistä suoritusaikaa vaikea verrata maanmittarin tutkinnon vastaavaan lukuun. Kun pelkkään tuomarin tutkintoon saattoi joiltakin kulua yli seitsemän vuotta ja pieneen kameraalitutkintoon menä jopa viisikin vuotta, oli toisaalta sellaisiakin, jotka suorittivat sekä tuomarin- että suuremman kameraalitutkinnon 3—5 vuodessa. Sangen hyvää työtä opinnoissaan jo mainitun N. O. Nordenskiöldin ohella teki Christian Gustavson, joka käytti molempain oikeuksien kandidaatin tutkinnon suorittamiseen 11 vuotta. Mutta hän olikin ehtinyt suorittaa ennen sitä filosofian kandidaatin ja tuomarintutkinnon. Gustavson toimi osakunnan kuraattorinakin vv. 1850—1851 ja hänelle ennustettiin loistavaa hallinnollista uraa, jonka kuitenkin kuolema katkaisi hänen ollessaan 31 vuoden iässä.⁵

Filosofian kandidaatin tutkinnon suorittamiseen käyttivät osakunnan jäsenet (28) keskimäärin yli kuusi ja puoli vuotta ja lisensiaatin tutkintoon (6 suoritusta) meni vielä tuon lisäksi noin neljä vuotta. Tällöin kuului filosofian kandidaatin tutkintoon kaikki tiedekunnan 11 ainetta. Erinomaisesti suoriutui opinnoistaan edellä mainitun Nils Otto Norden-

Wariksen tilastossa on vain 17 henkeä, joten henkilökohtaiset syyt pääsevät vaikuttamaan.

⁴ Waris, emt., taulu 3 ja Helanen, emt., taulukko III.

⁵ Ptk. 18. 9. 1862.

skiöldin veli Nils Adolf Erik, josta myöhemmin tuli kuuluisa tutkimusmatkailija. Hän suoritti filosofian lisensiaatin tutkinnon neljässä vuodessa ja oli primusmaisterina vuoden 1857 maisterinvihkiäisissä; samalla hänet vihittiin myös tohtoriksi.

Pisimmän opiskeluajan vaati lääketieteen lisensiaatin tutkinto. Sen suorittamiseen käytettiin 12—14 vuotta, josta kuitenkin suuri osa kului käytännöllisiin harjoituksiin. Sangen kauan opiskeli Fredrik Frankenhäuser, joka käytti filosofian kandidaatin tutkintoon (tämä oli pakollinen kaikille lääkäriksi aikoville) yhdeksän vuotta, oli sitten toimessa nelisen vuotta ja valmistui lopulta lääkäriksi 22 vuoden kuluttua opin-
tojensa alkamisesta. Ilmeisesti pyrkimys lyhentää lääkäriksi valmistuvien opiskeluaikaa johti kirurgian kandidaatin ja maisterin tutkinnon järjestämiseen vuonna 1836. Se suoritettiin lääkintöhallituksessa ja vaati melkein pä vain puolet lääketieteen lisensiaatin tutkinnon suoritusajasta. Fredrik Paciuksen veli August suoriutui siitä kolmessa vuodessa, mutta lääkärin poika R. Fr. Rosenbom tarvitsi siihen 13 vuotta. Koska sangen harva ylioppilas, viipurilaisista tänä aikana vain neljä, suoritti tutkinnon, ei se ilmeisesti vastannut tarkoitustaan, vaan lakkautettiin vuonna 1862.⁶

Kun verrataan eri hallinnollisiin virkoihin soveltuvien tutkintojen ja filosofisen tiedekunnan tutkintojen suoritusajakoja teologisten ja maanmittarin tutkintojen vastaaviin keskimääräisiin lukuihin, voidaan todeta edellisten vaatineen pidemmän ajan. Näin ollen olivat tuomarinalut, humanistit ja luonnontieteilijät samoin kuin lääketieteen opiskelijatkin osakunnassa huomattavasti varttuneemmassa ja kypsemmässä iässä kuin monet vain vähän aikaa Helsingissä viettävät teologit tai maanmittarit. Kun aikaisemmin on todettu Viipurilaisen osakunnan yleensäkin olleen sangen säätyläisvoittoisen jäsenistöltään, ja lisäksi alemmista yhteiskunnallisista ryhmistä tulevat valitsivat lyhimmat tutkinnot, niin on selvä johtopäätös tästä se, että säätyläisten asema osakunnassa oli vieläkin huomattavampi kuin heidän prosentuaalinen enemmistönsä (noin 70 %) olisi edellyttänyt. Teologeja ja maanmittareita ei osakunnan virkailijoiden joukossa ole lainkaan ja luottamustehtäviinkin heitä valittiin suhteellisen harvoin. Viipurilaisesta osakunnasta muodostui näin ollen melkoisesti juristien, humanistien, luonnontieteilijöiden ja lääkärien lei-

⁶ Keisarin armollinen julistus 9. 5. 1862.

maa kantava yhteisö, jossa materialismilla usein oli melko huomattava sija.⁷

Viipurilaiset ylioppilaat käyttivät papin ja lääkärin virkaan valmistuessaan hieman enemmän aikaa, mutta sen sijaan suoriutuivat nopeammin tuomarin ja maanmittarin tutkinnoistaan kuin savo-karjalaiset. Filosofian kandidaatin tutkinnon suorittamisessa ei ole sanottavaa eroa. Viipurilaisen osakunnan ylioppilaiden keskimääräistä tutkintojen suorittamisaikaa, 5,8 vuotta, vastaa savo-karjalaisilla luku 5,9. Yleensä ovat erot kuitenkin siksi pieniä, ettei ole syytä lähteä niiden perusteella tekemään mitään johtopäätöksiä.⁸

Kuten tutkintojen suorittamisajat vaihtelivat suuresti, oli myös huomattavia eroja «tuhlattujen vuosien» määrässä. Ne 94 viipurilaista ylioppilasta, jotka eivät suorittaneet mitään akateemista loppututkintoa, viipyivät osakunnassa keskimäärin yli kolme ja puoli vuotta. Sotilasalalle siirtyneet 21 osakuntalaista tekivät alan vaihdosta koskevan päätöksensä keskimäärin kolmen vuoden kuluttua ja kesken opintojensa manalle menneet (18) ehtivät vastaavasti olla osakunnassa neljä ja puoli vuotta. Eräänlainen ennätys osakunnassa ja yliopistossa vetelehtimisessä on Paul Maconilla, jonka isä oli kirkkoherra Nils Maconi (Makkonen). Paul-ylioppilas viipyi osakunnassa 16 lukukautta, otti erotodistuksen 11 vuoden kuluttua yliopistoon tulostaan ja meni Savonlinnaan ala-alkeiskoulun opettajaksi. Vuotta kauemmin oli yliopiston kirjoissa tutkintoa suorittamatta kuulu kansanrunojen kerääjä ja tutkija D. E. D. Euro-paeus, joka saapui osakuntaan keväällä 1844 ja otti erotodistuksen yliopistosta 1856. Hukkaan ei hänen aikansa silti kulunut, sillä jo Inkerin rikkaan runoalueen löytö riittäisi tekemään hänestä merkkimiehen.

4. OSAKUNTALAISTEN SIOITTUMINEN YHTEISKUNTAAN

Niiden isien pojilla, jotka lähtivät säätyläisten ryhmästä, oli edessään jo yliopistoon tullessaan melkoisen varma tulevaisuus. Valtaosa heistä oli predestinoituja pääsemään suurin piirtein samaan yhteiskunnalliseen

⁷ Ks. s. 110—114 ja 293—297.

⁸ Ks. taulu n:o 9. Savo-karjalaisten luvut: *Waris*, emt., s. 303.

asemaan, missä heidän isänsä olivat. Noin 85 % niistä, jotka lähtivät tästä ryhmästä, myös palasi opintonsa suoritettuaan saman ryhmän piiriin. Jos vielä otetaan huomioon kuoleman kautta yliopistosta poistuneet, voimme todeta, että vain vajaat 10 % joutui alempaan yhteiskunnalliseen asemaan kuin mitä heidän syntyperänsä tuona staattisena aikana olisi «edellyttänyt».

Varsinaisen säätyläisväestön alapuolella olevista sosiaalisista kerroksista kohosi sen pariin viipurilaisten ylioppilaiden keskuudesta vv. 1828—1852 noin 26 % säätyläisten kokonaismäärästä, mikä on melkein täsmälleen sama kuin vastaava luku kaikkien ylioppilaiden keskuudessa tänä aikana. Parhaiten pääsivät kohoamaan liike-elämän piiristä tulevat opiskelijat, sillä heitä on enemmän kuin muiden ryhmien jäseniä yhteensä. Viipurilaiset ylioppilaat, jotka opintojensa päättymisen jälkeen saavuttivat sellaisen yhteiskunnallisen aseman, että heidät voidaan epäilyksettä lukea kuuluviksi säätyläisväestön piiriin (tauluissa ryhmä I), jakaantuivat isänsä syntyperän mukaan seuraavasti:¹

Säätyläisväestö (I)	220	74 %
Alemmat virkailijat: lukkarit, poliisit, aliupseerit, vahtimestarit, siltavoudit, ym. (II)	18	6 %
Porvaristo (III)	43	14 %
Talonpojisto ja ruumiillinen työ (IV)	15	5 %
Ulkomaalaiset (V ₂)	2	1 %

Ylimpien virkamiesten ryhmään nouseminen oli luonnollisesti vaikeinta. Alempien virkamiesten keskuuteen pääsi jo tunkeutumaan paremmin ja helpointa oli papiksi tai opettajaksi tulo. Kuitenkin on huomattava, että valtaosa niistä alempien piirien pojista, jotka papiksi vihkimyksen saivat, joutui tyytymään kappalaisen asemaan. Samaan tai alempaan papin virkaan päätyivät myös useimmat niistä pikkupapista lähteneistä pojista, jotka valitsivat isänsä ammatin. Seuraavasta taulukosta käy selvästi ilmi eri säätyläisryhmien sulkeutuneisuus.

¹ Taulu n:o 6. — Vertailuluku: *Waris*, Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä, s. 221.

Saavutettu sosiaalinen asema	Isän yhteiskunnallinen asema								
	Kokonaismäärä	Säätyläisväestö I		Porvaristo III		Talonpojat ym. IV		Muut II ja V ₂	
		luku	%	luku	%	luku	%	luku	%
Ylempi virkamieskunta I A	50	41	85	7	14	1	½	1	½
Alempi virkamieskunta I B	98	72	73	17	18	6	6	3	3
Papisto, opettajat, lääkärit, vap.ammatt.									
harjoittajat I C	133	92	69	17	13	8	6	16	12
Upseerit I D	17	15	88	2	12				

Mutta täysin ulottumattomissa eivät ylimmät virkapaikat alhaissyntisiltä sentään olleet. Etevimmat porvariston piiristä lähteneet pojat, monet alempaan virkakuntaan kuuluvat, jopa talollisten pojatkin saattoivat päästä kohoamaan luontaisten lahjojensa ja hellittämättömän pyrkimyksensä avulla. Yhtenäisenä ryhmänä pääsivät parhaiten eteenpäin lukkarien ja suntioiden pojat, mutta hehän olivatkin jo yliopistoon tullessaan «papillista sukua». Tohmajärven lukkarin poika Adolf Relander pääsi lopulta Sortavalan kirkkoherraksi, Sakkolan suntion Tuomas Tenkasen poika Niklas Emanuel Tengén Koiviston kirkkoherraksi, Sortavalan lukkarin Tapani Häyryn poika Fredrik Häyrén Valkjärven kirkkoherraksi ja Säkkijärven lukkarin poika Otto Gustaf Blomgren peräti lääninrovastiksi. Useimmat tämän lajin «kirkonmiesten» pojat saivat kuitenkin tyytyä vaatimattomampiin pappisvirkoihin. Maallisiinkin virkoihin valmistui tämän yhteiskuntaryhmän jäseniä. Kiteen lukkarin poika Johan Gabriel Fabritius suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon ja toimi sittemmin Viipurin lukion yliopettajana. Vielä suuremman tutkinnon suoritti Virolahden suntion poika Anton Lindh valmistuessaan lääkäriksi 12 vuoden opiskelun jälkeen.

Talollisten pojista kirkkoherroiksi asti pääsivät kipuamaan Olof Nevander (isän nimi Tolvanen) ja Anders Andersson (isän nimi Paasonen). Useat tavallisista maalaistaloista lähteneet ylioppilaat päätyivät kappalaisiksi. Talonpoika Johan Tuovisen poika Mikael Tovén tuli lo-

pulta Sortavalan yläalkeiskoulun opettajaksi, vaikka ei mitään loppu-tutkintoa suorittanutkaan. Kaikkein suurimman sosiaalisen nousun osakunnassa koki sääminkiläisen maanviljelijän Paul Sairasen poika Anders, joka lopulta kohosi Tornion tuomiokunnan tuomariksi asti. Sangen epätavallisen uran loi itselleen luumäkeläinen Fredrik Hyrén, jonka isä oli talonpoika Johan Hyrynen. Suoritettuaan filosofian kandidaatin tutkinnon ja osallistuttuaan promootioon v. 1840 hän meni Venäjän ulkoasiainhallinnon palvelukseen ja toimi mm. Venäjän suurlähetystössä Konstantinopolissa.

Porvaristoon kuuluvista ylioppilaista pääsivät parhaiten kohoamaan viipurilaisen varastonhoitajan poika Alexander Reinhold Frey ja pietarilaisen kauppiaan poika Fredrik Lerche. Edellisestä tuli hovioikeuden-neuvos Viipurin hovioikeuteen ja porvarissäädyn puhemies valtiopäiville. Jälkimmäinen toimi vv. 1882—1891 senaattorina.

Luonnollisesti saattoi myös säätyläisväestön sisäistä nousua tapahtua jopa hyvinkin huomattavalla tavalla. Ehkä suurimpia tällaisia kohoamisia oli Kuolemajärven kappalaisen Georg Alexander Örnin pojan Robert Isidorin nousu todelliseksi valtioneuvokseksi, senaattoriksi ja senaatin oikeusosaston varapuheenjohtajaksi. Hänet myös aateloitiin.

Säätyläisväestön sisäisestä vajoamisesta voidaan esimerkkinä mainita kolme senaattorin poikaa. Gustaf Sattler päätyi naisopiston opettajaksi, Knut Öhman pääsi väliaikaiseksi papiksi Nurmijärvelle ja Fredrik Eugen von Trapp erosi yliopistosta mitään tutkintoa suorittamatta sekä toimi teknikkona Helsingin—Hämeenlinnan rautatierakennuksella. Ehkä kaksi viimeksi mainittua olisi saattanut kohota korkeammallekin yhteiskunnallisessa arvoasteikossa, mutta kumpikin heistä kuoli suhteellisen nuorena.²

² Matrikkeli.

V. Yliopistokaupunki ja sen tarjoamia mahdollisuuksia

Yliopiston muuttaessa Helsinkiin olivat useat virastotalot jo valmistuneet ja pian saattoi itse yliopistokin omalla rakennustoiminnallaan antaa oman juhlistavan panoksensa pääkaupungin ulkonäköön. Monet aikalaiset katselivat noita uusia, palatseina pidettyjä rakennuksia kunnioituksen tuntein, sillä aina 1870-luvulle asti oli Helsinki yleensä matalasti rakennettu. Noin 80 % taloista oli yksikerroksisia ja yhden perheen talo olikin vallitseva säätyläisten ja porvarien kotina. Pikkukaupunkimaista leimaa lisäsi se, että tuollaiseen taloon kuului oma pihamaa ulkokuoneineen, aittoineen, liitereineen ja navettoineen. Saunaa ei sen sijaan kuulunut tällaiseen rakennusryhmään.¹

Kaupungin pienuutta 1800-luvun alkupuolella ja vielä 1860-luvullakin todistaa se, että siinä ei ollut asemakaavoitettu kuin aivan nykyiset keskiosat. Katajanokalla oli vain pieniä turvekattoisia mökkejä, jotka ehkä viehättivät jonkun maalarin silmää, mutta käytännössä olivat alkeellisia ihmisasumuksia. Etelässä päättyi asemakaava Tähtitorninmäkeen, mutta yliopiston observatorio oli jo silloin paikoillaan. Lännessä oli Eerikinkatu asumattoman Kampinmalmin rajana ja Espoon tullin, nykyisen postitalon tienoilta alkoi maaseutu. Nykyisen rautatien alue oli vuosisadan puolivälissä vielä kaislaisena meren lahdena. Kaisaniemen puisto oli suosituin kävelypaikka ja Pitkäänsiltaan päättyi kaupungin asutus pohjoisessa. Kruunuhakaan olivat keskittyneet hienoisimmat yksityistalot ja Lüsanpuistoa sanottiin oikein ranskalaisittain «eräänlaiseksi Faubourg St. Germaineksi pienoiskoossa». Asemakaavan ulkopuolellekin oli asutusta hakeutunut kaupungin suur-

¹ Waris, Helsinkiläisyhteiskunta, s. 169—173.

ten tontinhintojen ja muiden vaatimusten vuoksi runsaasti muodostaen rumia ja siivottomia röttelöalueita.²

Mahtavana ja komeana kuvastui Helsinki aikalaisten silmiin. Varsinkin muualta Suomesta tulleet ylioppilaat, jotka vain poikkeustapauksissa olivat siellä aikaisemmin olleet, katselivat kaupunkia suuresti kunnioittaen. Jo Loviisa saattoi tuntua Itä-Suomesta matkustavasta oudolta: «Vaan tässäpä minusta oudolta tuntui, luulin jo olevani ruotsin maassa, sillä puhe, jota kuulin, olipa se ylhäisemmän eli alhaisemman suusta, oli vain ruotsia. Ei siinä vielä kyllä, oli kaikki muukin olento, jopa kärritkin, minusta niin outoa, jota minä en ennen ollut nähnyt». Kun näin jo itäisellä Uudellamaalla, niin kuinka sitten Helsingissä: «Jo meren selällä, kun Nikolain kirkko ja muut huiput alkoivat näkyä, rupesi sydämeni sykkimään ajatellessani tällaisen kaupungin suuruutta ja komeutta, jota en ennen ollut nähnyt, sekä sitäkin mihin sisään ensin menisin, kun kaikki oli tuntematonta...» Näin viipurilainen ylioppilas kuvaa tunnelmiaan keväällä 1869.³

Varsinkin alkuvuosina Helsingissä oli asunnon saanti vaikeaa. Kuitenkin näyttävät useimmat saaneen hyvän asunnon yliopiston asuntoluettelosta päätellen. Niissä on näet mainittu useimmiten, kenen luona asianomainen ylioppilas asui.⁴

Ylintä huippua ylioppilaiden asunto-oloissa kuvastanevat aatelisten C. J. Jägerhornin muistiinpanot 30- ja 40-luvun vaihteesta: Kun kohetelas palvelija ensin oli auttanut eteisessä vieraan yltä hänen päällysvaattensa näki tämä «kaksi huonetta yhdessä, joista ensimmäinen on makuuhuone, jossa on huonekaluina sänky valkoisin pikeekankaisin peittein, pesupöytä ja vaatekaappi hienoimmasta mahongista samoin kuin samaa puulajia oleva pöytä, jolle on asetettu steariinikynttilöitä pronssisiin kynttilänjalkoihin.» Sisemmässä huoneessa on puoli tusinaa «tuoleja, kaikki mustasta puusta... istuimina, minkä lisäksi on mahonkinen nojatuoli, joka tarjoaa herra A:n silkkitakkiselle persoonalle pai-

² *Waris*, em. kirjoitus, s. 186. — *Lindberg ja Rein*, Asemakaavoittelu ja rakennustoiminta, s. 88—96.

³ Ensimmäinen matkustukseni Helsinkiin keväällä 1869, kirj. *M. A. [Htiainen]*, *Kaukomieli* n:o 3 22. 10. 1870, n:o 6 12. 11. 1870. — Vrt. *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 67—69.

⁴ Yliopiston asuntoluettelot, HYA.

kan kirjoituspöydän ääressä, millä on sinetti ja kirjoitusneuvot hienosta marmorista, valikoima hiusharjoja, hammastikkuja, saksia ja kynäveitsiä, kaikki valkealla liinalla. Tuolla vasemmalla on pinkka luonnontieteellisiä muistiinpanoja, ja keskellä pöytää näet salkun, jossa on kul-lankeltainen paperi, ja jos olisit utelias, voisit siitä lukea elävän sielun kaihoisia vuodatuksia.«⁵

Kuinka toisenlainen saattoikaan köyhän ylioppilaan kammio olla. Se ei ollut kuin «pituudelta 5 ja leveydeltä 2 askelta. Sitä ei oltu lämmitetty pitkään aikaan, sillä halot olivat lopussa, ja ilma sen vuoksi ummehtunutta, mutta sitä voimakkaampana tuntui tupakankäry, joka oli pureutunut jokaiseen kirjaan pienellä, maalaamattomalla puuhyllyllä, samoin kuin ovenpielusnaulaan ripustetun viitan ja sen haalistuneen, risaisen sarssivuorin jokaiseen poimuun.» Tuossa kammiossa ei ollut jälkeäkään siitä hienostuneesta sävystä, joka edellisen ylioppilaan asunnolle oli ominaista, mutta eipä siinä tiedetty mitään myöskään silkkitakkisista persoonista, vaan «punaiseksi maalatulla puutuolilla istui yskien ja kuluneen tammipöydän yli kumartuneena muuan noista riu-tuneista kamariolennoista, joitten köyristynyt selkä ja sisäänpainunut rinta on outo vastakohta heidän silmiensä kiillolle ja terveyttä valehte-levalle poskiensa punalle.»⁶

Monta lajia kammiota ja elintasoja sopii näiden äärimmäisyyksien välille, mutta toisaalta on todettava, että viipurilaisten elintaso sijoittui kokonaisuutena katsoen todennäköisesti jonnekin keskitason tienoille, ehkä hieman sen yläpuolellekin, sillä alempisäätyisiä ja toisaalta aatelisia oli osakunnassa kumpiakin suhteellisen vähän. Tätä käsitystä tukee sekin, että köyhälistön asuttamalla Katajanokalla ei asunut yhtään osa-kuntalaista edes vaikeina Helsingin alkuvuosina.⁷

Miten ylioppilaat asuivat, siten he myös tavallisesti söivät, sillä usein he olivat täysihoidossa. Monesti kyllä moitittiin sitä, että ruoka oli huo-

⁵ C. J. Jägerhornin muistiinpanot ylioppilasajaltaan 1839—1842, s. 14—28. RKSA.

⁶ Helsingfors Tidningar n:o 9 31. 1. 1846. — Ylioppilaiden asumisesta ks. myös *Helanen*, emt., s. 133—140 ja *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 54—63.

⁷ Yliopiston asuntoluettelot, HYA.

noa ja kallista, valitus, joka toistunee miltei jokaisen ylioppilaspolven aikana.⁸

Suuresti poikkesivat toisistaan myös muut olosuhteet, joihin ylioppilas pääkaupungissa joutui. Varakkaimmat pääsivät heti mukaan vertaistensa seurapiireihin. Näiden ylioppilaiden asemaa kuvaa totuudenmukaisesti 1850-luvulla kirjeessään äidilleen viipurilainen Julius Krohn: «Enpä tiedä miten Helsingin kävisikään ilman ylioppilaita. Ilman ylioppilaita ei voida panna toimeen tanssiaisia, konsertteja, ei yleensä yhtään mitään. Niin kuin näet, rakas äiti, olemme me siis hyvin tärkeitä henkilöitä, välttämätön paha. Varokoon itseään ken uskaltaa meitä vahingoittaa!!!!»⁹

Sääty-yhteiskunnan luonteeseen kuului, että seurapiirejä oli useampia ja eri asteisia. Huippua edustivat Helsingissä ylimpään virkamiesten ja yliopiston opettajain omat keskinäiset piirit, joiden rajat luonnollisesti eivät aina voineet olla kovin kaavamaiset. Varsinkin 1860-luvulla eri seurapiirien rajojen jyrkkyys vähenee. Viipurilaiset ylioppilaat, jotka olivat kotimaakunnan säätyläiskodeista, lienevät seurustelleet sangen paljon professori ja inspehtori Reinin perheen ja heidän ystäviensä kanssa. Reinin tuttavapiiri oli näet sangen viipurilaisvoittoinen, sillä siihen kuuluivat mm. professori Matthias Akiander, Cygnaeukset ja Kruskopfit, kuten hänen poikansa Thiodolf kertoo. Luonnollisesti kaikki osakunnan ylioppilaat silloin tällöin kutsuttiin inspehtorin kotiin, ja vaatimattomista oloista lähteneelle nuo tilaisuudet arvattavasti tarjosivat ainoan kosketuksen «parempiin piireihin».¹⁰

Oman värinsä Helsingin seurapiireihin antoi ylioppilaiden univormu, jota vaadittiin pakolliseksi monesti 1830- ja 1840-luvuilla, mutta jota sen kalleuden vuoksi eivät kaikki pystyneet hankkimaan, vaikka yliopistoviranomaiset jopa lainoja myöntämällä yrittivät siinä auttaa.

⁸ *Helanen* on tarkoin tutkinut ylioppilaiden ruokailua yliopiston Helsingissä olon alkuaikoina Pohjalaisen osakunnan historiassaan, s. 136—138.

⁹ *Krohn*, Nuoren ylioppilaan kirjeitä, s. 33—34.

¹⁰ *Castrén*, Helsinki kulttuurikeskuksena, s. 574—592. — Cygnaeuksista mainitsee Rein erikoisesti Uno Cygnaeuksen sisaren Johannan. Mainittakoon tässä, että Fredrik Cygnaeuskin, vaikka oli pohjalaisten kuraattori, oli aikanaan ollut Viipurilaisen osakunnan jäsen. Kruskopfeilla tarkoitetaan Rein yliopiston piirustuksen opettajan Petr. Adolf Kruskopfin perhettä. — *Rein*, Muistelmia elämän varrelta, s. 30—36.

Univormun messinkinapeissa oli lyyrän kuva ja sinisestä verasta tehtyyn lakkiin oli etupuolelle kiinnitetty samanaiheinen pronssisolki. Tästä tunnuksesta on sittemmin kehittynyt nykyinen ylioppilaslakin lyyra.¹¹

Vaikka univormua suuresti vastustettiin ylioppilaiden keskuudessa viranomaisten mielivallan ja pakkomääräysten eräänä ilmenemismuotona, pukeuduttiin siihen ilmeisesti kuitenkin usein sangen mielellään. Nuori viipurilainen ylioppilas kuvaa ensi esiintymistään univormussa seuraavasti: «Tässä tilaisuudessa komeilin univormufrakissani. Omituista miten se kimaltelee ja loistaa, kun sattuu olemaan huoneessa, jossa on paljon peilejä. Silloin olen mielestäni aivankuin brasilialainen timanttikuoriainen.» Ja sama nuorukainen jatkaa välittömästi sangen naiivisti, mutta paljastaen samalla ainakin yhden syyn univormun suosioon: «Merkillistä, miten ujouteni ja kömpelyyteni on kadonnut sen jälkeen kun olen tullut ylioppilaaksi.»¹²

Epäilemättä niillä, jotka seurapiirien tilaisuuksiin ottivat osaa, ainainen juhlissakäynti vaikutti myös opintoihin. Kuvaavasti mainitsee tästä eräs 1800-luvun alkupuolen ylioppilas muistelmissaan: «Näin menivät päivät peräkkäin kuin piiritanssissa, toinen vain vähän toisesta poiketen — sama seurapiiri, vaikkakin eri salongeissa, samat nuoret daamit, samat puheenaiheet, sama väsymys seuraavana päivänä ja haluttomuus käydä käsiksi mihinkään työhön.»¹³ Mutta eiväthän opinnot suinkaan aina olleet pääasia säätyläiskodeissa kasvaneilla, sillä kuten jo aikaisemmin todettiin, olivat useimmat näistä nuorukaisista melkein-pä predestinoituja hyviin virkoihin jo syntyperänsä vuoksi.¹⁴ — Viipurilaiset ylioppilaat eivät suinkaan olleet syrjässä tästä kaikesta, olipa heidän joukossaan suoranaisia seurapiirien huippujakin.¹⁵

¹¹ *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 404. — *Castrén*, em. kirjoitus, s. 496. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 92—96. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 242—244.

¹² *Krohn*, emt., s. 41. — Krohnin mainitsema tilaisuus oli «mad. Borgströmin nimipäivät».

¹³ *Ramsay*, Från barnår till silverhår III, s. 7.

¹⁴ Ylioppilaiden syntyperästä ja heidän saavuttamastaan yhteiskunnallisesta asemasta ks. s. 75—78. — Vrt. *Waris*, emt., s. 56—58.

¹⁵ *Rein*, emt., s. 36. — Erikoisesti Rein mainitsee seurapiirien huippuna 1840-luvulla Georg Palmrothin, jonka veli Wolter Casimir oli yksi niistä kuudesta ylioppilaasta, jotka Viipurilaisesta osakunnasta oli kelpuutettu kuuluisiin Nordenstamin tanssiaisiin. Tästä ks. s. 304—306.

Ravintolaelämä oli vielä 1830-luvulla vaatimatonta, sillä elintaso ei ollut niin korkea, että ravintoloissa istuminen olisi tullut kovin yleiseksi.¹⁶ Tämän vuosikymmenen olosuhteita kuvaa omalta osaltaan «Kahvi-Maijan», Ulrica Allénin tarjoilupaiikka, jossa istui jatkuvasti ylioppilaita kahvin ja korppujen ääressä. Myöhemmin tapahtunutta muutosta kuvastaa 25 vuotta näiden aikojen jälkeen annettu lausunto: «Kuinka olisi mahdollista ajatellakaan että tänaikaiset studentit tyytyisivät istumaan vähäisessä kamarissa, juoden kahvia ja teetä, jota 70 vuotias ämmä kantoi heille, mutta kovasti kiellettyinä tupakkia polttamasta.» «Kahvi-Maijan» asiakkaat olivat kaiketi suurelta osalta vähävaraisia ylioppilaita, niitä, joiden «hyvinvoinnin huippuna oli pihvin ja mannaryynipuuron syöminen illalla mamselli Björkströmillä.»¹⁷

Yliopiston Helsingissä olon alkuaikoina oli ylioppilaiden erikoisessa suosiossa ns. Säästöpankki Siltasaarella, ulkoravintola, johon kunnon helsinkiläisten kerrottiin sijoittavan rahansa, ennen kuin ehtivät ne tuhlaata muuanne. Vuonna 1833 siellä vietettiin suuret Viipurilaisen osakunnan jakaantumisen johdosta pidetyt juhlat.¹⁸ Myöhemmin perusti Säästöpankin omistaja Catharina Wahllund toiselle puolelle lahtea autille niemelle uuden ravintolan, jota pian alettiin nimittää omistajansa mukaan, ja siitä on nykyinen Kaisaniemikin saanut nimensä.¹⁹

Seuraavalle vuosikymmenelle tullessa vilkastuu huvielämä Helsingissä huomattavasti varallisuuden kasvaessa, ja varsinkin loistoaikaansa elävä Kaivopuiston kylpylä sai usean helsinkiläisen porvarin perustamaan ravintoloita. Ulkomailta saapui niinkään uusia ravintoloitsijoita. Erittäin suosituksi tuli nyt ylioppilaiden keskuudessa sveitsiläisen Florio Catanin ravintola. Th. Rein kertoo muistelmissaan siitä leppoisasta tunnelmasta, joka «ukko Catanin» luona vallitsi yksikerroksisessa puutalossa Pohjois-Esplanaadilla. Jo ovelta ukko tervehti asiakkaitaan huutaen «go'morron, go'morron, gubbanas». Ylioppilaille antoi ukko

¹⁶ *Waris*, Helsingiläisyhteiskunta, s. 75—78.

¹⁷ *Meurman*, Neljännes vuosisata takaperin, s. 6 alaviitta. — *Helanen*, emt., s. 180—181. — *Waris*, em. tutkimus, s. 76.

¹⁸ Mainituista juhlista ks. s. 138—140.

¹⁹ Perusteellisen kuvauksen ylioppilaiden ravintolaelämästä ja juopottelusta antaa *Helanen* Pohjalaisen osakunnan historiassaan, s. 171—177. — *Viherheimo* ja *Rein*, Kunnalliselämä, s. 300. — *Waris*, em. tutkimus, s. 76.

mielellään luottoa, mutta saattoi sentään asiasta muistuttaakseen tiedustella: «Onko papalta tullut rahakirje?» Catanin perinteitä jatkoivat hänen poikansa ja näistä varsinkin Thomaksen ravintola oli 50-luvulla suosiossa, sillä se oli «talo, jota ei käy kiertäminen».²⁰

Seurapiirien eri tilaisuudet ja eriaisteiset kapakat eivät suinkaan olleet Helsingissä ainoita houkuttimia, jotka viettelivät ylioppilaita pois lukujen äärestä. Julkinen prostituutio kukoisti vielä täydessä laajuudessa. Kaupungin laitaosissa oli useita bordelleja, joissa oli enimmäkseen ruotsalaisia naisia, sillä «harvat ruotsia puhuvista suomalaisista ja vielä harvemmat suomalaisista naisista saavuttavat sellaisen hienostuneisuuden asteen, että heidät hienimpiin taloihin otettaisiin». Näiden ilotalojen nimetkin olivat paljon puhuvia: Alhambra, Eldorado, Paris tai Vihreä helveti. Ylioppilaiden keskuudessa oli erikoisen suosittu ruotsalaisen kaunottaren johtama Vihreä huvila, «jonka jokainen helsinkiläinen ja 1840- tai 1850-lukujen ylioppilas muistaa lahden takaa Kaisaniemeä vastapäätä ja joka oli ahkerasti käytetty ulkoravintola, vaikkakaan ei hyvässä maineessa.»²¹

Epäilemättä oli Viipurilaisen osakunnan inspektori Rein oikealla asialla varoittaessaan ylioppilaita yliopiston rehtorina ollessaan hurjasta elämästä. Näin kirjoitti vanhemmilleen nuori ylioppilas: «Eilen oli inskriptioni. Professori Rein piti puheen, jossa hän toivoi, että 'vihillä punastuva tyttö' suojelisi meitä hairahduksilta.»²²

Mutta olihan toki tarjolla jalostavaakin ajanvietettä. Maamme suurimpana kaupunkina ja kulttuurikeskuksena veti Helsinki puoleensa runsaasti eri taiteilijoita ja Thaliaakin palvottiin. Turun palon vuonna oli Helsinki saanut ensimmäisen, nimenomaan tätä tarkoitusta varten rakennetun teatteritalon, jonka Engel oli piirtänyt. Koska teatterissa aina vuoteen 1845 asti vieraili melko vakinaisesti saksalaisia teatteriseurueita, oli viipurilaisilla mainio tilaisuus tutustua sen esittämiin näytelmiin, sillä niin kuin on mainittu, Vanhan Suomen koulujen kielihän oli aina vuoteen 1843 saksa. Luonnollisesti oli myös ruotsalaisia seurueita esiintymässä. Epäilemättä myös Viipurilaisen osakunnan jäsenet käyt-

²⁰ Rein, emt., s. 103—104. — Helanen, emt., s. 172.

²¹ Waris, em. tutkimus, s. 188—189.

²² Krohn, emt., s. 45.

tivät tilaisuutta hyväkseen.²³ Niinpä eräskin viipurilainen ylioppilas heti ensimmäisenä ylioppilasvuotenaan kertoo käynnistään teatterissa kirjeessään isälleen: «Sunnuntaina olin ensi kertaa teatterissa täällä. Teatteritalo on hiukan suurempi kuin Viipurin teatteri ja minun mielestäni kauniimpi ja tarkoituksenmukaisempi, varsinkin valoisampi. Nykyään ei näytellä kuitenkaan mitään uutta, josta olisi kunniaa pääkaupungille ja runottarien asuinsijalle.»²⁴ Ohjelma oli todella monesti sangen vaihtelevaa. Tragedioita ja komedioita esitettiin, mutta myös huomattavan paljon oopperoita ja laulunäytelmiä. Ajan melkein kaikkiin huomattaviin oopperoihin saivat helsinkiläiset tutustua 1840-luvulla.

²³ *Castrén*, em. tutkimus, s. 511–544.

²⁴ *Krohn*, emt., s. 35.

VI. Osakunta korporaationa

1. MIKÄ OLI VIIPURILAINEN OSAKUNTA

Samana vuonna kun yliopisto siirtyi Helsinkiin, se sai uudet perussäännöt, joita varsin perusteellisesti oli valmisteltu monta vuotta. Näissä keisarin vahvistamissa säännöissä oli myös lyhyt maininta osakunnista. «Ylioppilaat on yliopistossa vanhoista ajoista tässä suhteessa jaettu heidän siveellisen käytöksensä valvomiseksi erikoisiin osakuntiin, joista kutakin lähemmin valvoo joku professori inspehtorina ja joku apulainen tai dosentti kuraattorina. Näiden osakuntien luvun ja niihin pääsyn perusteiden määrääminen, samoin kuin niiden yleinen silmälläpito kuuluu konsistorille, jolla on myös valta määrätä kaikesta, mikä koskee osakuntien sisäistä hallintoa, ja siinä ajan ja olosuhteiden mukaan tehdä tarpeellisia muutoksia ja joka tarkoin valvoo, että ahkeruus opinnoissa, rakkaus järjestykseen ja kunnioitus siveellisyyden määräyksiä kohtaan sekä yhdessäolon säädyllisyys alati edistyvät opiskelevan nuorison keskuudessa.»¹

Osakunta oli siis miehinen pakkoyhdyskunta, johon nähden konsistorilla oli melkein täydellinen määräysvalta yliopiston perussääntöjen mukaan. Niiden maininta osakunnista oli kuitenkin siksi ylimalkainen, että näiden asema saattoi muodostua millaiseksi tahansa. Tällöin tuli ratkaisevaksi Turun akatemian jättämä perinne. Aikana, jolloin koko maan autonomian ja tulevaisuuden nähtiin mitä suurimmassa määrin riippuvan vanhojen perinteiden ja lakien tarkasta noudattamisesta, pitäydtyttiin myös osakuntien kohdalla yleensä siihen, mitä oli jo aikai-

¹ Hans Kejserliga Majestäts Nådiga Statuter för Dess Alexanders-Universitet i Storfurstendömet Finland. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 98—100. — *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 393—409.

sempina aikoina ollut voimassa. Näin osakunnalla oli jatkuvasti valta valita itse inspehtorinsa ja kuraattorinsa. Samoin niillä oli jatkuvasti laaja jäsentensä valvonta- ja siihen liittyvä rangaistusoikeus, vaikka yliopistolla oli vuodesta 1829 lähtien oma kurinpitolautakuntansa. Ikivanha jäsenten verotusoikeus jatkui myös vanhaan tapaan puhumattakaan siitä, että osakunnalla oli täysi valta hyväksyä tai hyljätä pyrkijöiden jäseneksipääsyanomukset ja näin vaikkapa estää pääsy yliopistoon.²

Vaikka osakunnat olivat konsistorin määräysvallan alaisia, pidettiin niitä kuitenkin sen taholta itsehallinnollisina yhteisöinä. Erittäin selvästi käy tämä ilmi rehtori F. W. Pippingin yrityksestä saada konsistori hyväksymään kaikille osakunnille samanlaiset yleissäännöt, joiden mukaan niiden olisi toimittava. Voimakkaan vastustuksen vuoksi ei tästä yrityksestä tullut mitään. Ehkä onkin selvin ilmaus osakuntien itsehallinnon käytännöllisestä hyväksymisestä se, että ne saivat laatia itse itselleen säännöt.³

Konsistori kokonaisuutena ei harjoittanut osakuntiin nähden minäkäänlaista ennakoivaa valvontaa, mutta sen ja osakunnan välisenä yhdysmiehenä oli inspehtori ja lisäksi kuraattorin vaalin vahvasti konsistori. Kuinka pitkälle konsistori kuraattorin vaalissakin oli halukas noudattamaan osakuntien toivomuksia, käy ilmi siitä, että se poikkeuksesta hyväksyi Viipurilaisen osakunnan valitsemat kuraattorit, vaikka heistä suurin osa ei ollut lainkaan apulaisia tai dosentteja, kuten perussäännöt nimenomaan määräisivät. Tosin nimitettiin tällaiset kuraattorit virkaa tekeviksi, mutta käytännössä ei asialla ollut mitään eroa.

Oli kaksi eri mahdollisuutta, että konsistori kokonaisuutena otti osakuntien päätökset tai niiden jäsenten käyttäytymisen käsiteltäväkseen: joko inspehtori vei oman osakuntansa asiat konsistoriin tai sitten eri viranomaiset järjestyshäiriöiden tai muun sellaisen syyn vuoksi rehtorin välityksellä vaativat konsistoria puuttumaan asioihin. Juuri tällaisessa tilanteessa tapahtui Viipurilaisen osakunnan jako, kun inspehtori Ursin vei osakunnan asian konsistoriin, joka oli järjestyshäiriöiden vuoksi jo kiinnittänyt huomiota osakunnissa vallitsevaan käymistilaan. Mutta inspehtorin kääntyminen konsistorin puoleen oli tänä aikana verraten har-

² Kaikki tässä kuten seuraavassakin ilmoitetut tiedot on varustettu lähdeviittein myöhemmin, jolloin niitä käsitellään tarkemmin.

³ Ks. s. 94—95.

vinaista. Tuollainen merkitsi itse asiassa oman kyvyttömyyden tunnustamista, sitä ettei itse enää uskonut voivansa vaikuttaa alaisiinsa ylioppilaisiin. Tältä pohjalta on myös tarkasteltava inspehtorien veto-oikeutta, joka oli tosin ollut jo Turun aikana, mutta jonka olemassaoloa konsistori vielä v. 1832 erikoisesti korosti. Tuon oikeuden käyttäminen merkitsi sekin tosiasiallisesti osakunnan ja inspehtorin välien rikkoutumista ja siitä syystä sitä tuskin on käytetty. Ei edes Ursin, joka oli kiiwaasti puoltanut vetoa, siihen itse turvautunut. Tärkeintä oli sittenkin opiskelevan nuorison rauhallisena pysyttäminen, eikä ristiriidan kärjistäminen olisi tässä mielessä auttanut mitään. Toisaalta on myös huomattava, että inspehtorin vetosta oli konsistorin päätöksen mukaan oikeus valittaa sille.

Koska akateemisilla isillä oli osakuntien valvonnassa pääohjenuoraan opiskelevan nuorison rauhallisena pitäminen, ettei annettaisi mitään aihetta Venäjän ylimmille viranomaisille hyökätä itse yliopiston koskemattomuuden kimppuun, oli konsistorin asenne osakuntien ja sen välisissä riitakysymyksissä monesti hyvinkin sovitteleva. Tämän vuoksi saattoi ristiriita osakuntien ja konsistorin välillä päättyä ylioppilaiden voittoonkin. Tällainen tapaus oli mm. riita yliopiston erotodistuksen käytösarvosanan määräämisestä. Osakunnilta poistettu oikeus antaa eroavalle jäsenelleen käytösarvosana palautettiin niille ylioppilaiden passiivisen vastarinnan vuoksi.⁴

Eräässä mielessä osakuntien asema oli erittäin vahva: niiden olemassaoloa oli vaikea uhata. Koska yliopiston kanslerina oli itse perintöruhtinas, oli yliopisto osakuntineen venäläisten valtavehkeilyjen yläpuolella. Näin oli Helsingin yliopisto melko erikoislaatuisessa asemassa Venäjän yliopistoihin verrattuna. Kun muiden yliopistojen opiskelijoiden kokoontumisvapautta varsinkin vuoden 1848 jälkeen mitä tuntuvimmin rajoitettiin, säilyttivät Helsingin yliopiston osakunnat täyden sisäisen toimintavapautensa. Varsinkin Viipurilaiselle osakunnalle oli tämä erittäin merkityksellistä. Osakuntien olemassaoloon voitiin kajota vain siinä tapauksessa, että keisarin vahvistamat perussäännöt uusittaisiin ja suomalaisten miesten toimesta esiteltäisiin hänelle. Näin tapahtui vasta v. 1852,

⁴ Veto-oikeudesta ks. s. 101—102, 218—219, 247—248. — Konsistorin ptk. 12. 3. 1824 § 12 ja 3. 11. 1832 § 14, HYA. — *Heikel*, emt., s. 403. — *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 85—89.

jolloin yliopisto saa uudet perussäännöt. Tällöin osakunnat — vallankumousvuosien jo mentyä ohi — korvataan ns. ylioppilastiedekunnilla.⁵

Edellä on käsitelty osakuntien ja myös Viipurilaisen osakunnan suhdetta yliopistoviranomaisiin ja riippuvuutta heistä. On myös syytä tarkastella viipurilaisten ylioppilaiden suhdetta muihin osakuntiin ja muusta Suomesta kotoisin oleviin ylioppilaisiin. Tällä on suuri merkitys arvioitaessa osakuntaa omana yhteisönään. Mitä voimakkaammin viipurilaiset ylioppilaat tunsivat oman maakunnallisen erikoislaatuisuutensa, sitä enemmän heille merkitsi oma osakunta ja toiminta siinä. Oman kotimaakunnan ja sen erikoislaatuisuuden havaitseminen ja positiivinen arvostaminen saattoi myös antaa omille kannanotoille ja ajatuksille oikeudellisuuden leiman, silloin kun jossain asiassa jouduttiin eri linjoille kuin muun Suomen ylioppilaat. Uskallettiin olla viipurilaisia ylioppilaita ja ehkä ylpeiltiinkin siitä.

Aikaisemmin on esitetty, kuinka jälleenyhdistämisessä saatettiin syrjiä Vanhan Suomen sivistyneistöä ja aliarvioitiin heidän laitoksiaan ja elintapojaan. Tämän johdosta suhtautui osakunnan kotialueen säätyläisväestö kauan aikaa torjuvasti läntisiin vaikutteisiin. Tällainen kasvuympäristö ei voinut olla vaikuttamatta Vanhassa Suomessa kehittyviin nuoriin ja heidän mielipiteisiinsä.⁶

Viipurin Rinkelissä esittää vuonna 1867 tuntematon osakuntalainen artikkelissaan «Mitä Vanhasta Suomesta ajatellaan» uusmaalaisia ajatuksia osakuntalaisten kotimaakunnasta. Näiden mielipiteiden tulkkina on kirjoittajan täti, jonka kanssa hän keskustelee: «Niin tuo Viipuri on ihmeellistä seutua. Siellä sudet söivät suuhunsa lapsia ja venäläisiä sotilaita, . . . siellä talonpojat lyövät nimismiehiä kuoliaaksi tai polttavat heitä elävältä, siellähän ihmiset kulkevat keskellä kesää lammasnahkaturkeissa, siellä ihmiset syövät tattariryynipuuroa ja venäläistä hapankaalia — huh!» Kirjoittaja yrittää puolustaa maakuntansa asukkaita, selittää mainittujen ruokien olevan voimakkaita ja hyviä ja lopuksi kysyy, näyttääkö hän itse lainkaan venäläiseltä. «Hm, hm! eukko mumisi nähtävästi kysymyksestä hämillään. Et sinä juuri näytä, mutta tattariryynipuuron ja hapankaalin kehuminen osoittaa, että — että sinä et kaukana siitä ole, että tulet siksi!» Tämän jälkeen täti perustel-

⁵ Vrt. *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 5.

⁶ *Ahrenberg*, Människor som jag känd I, s. 135—136. — Ks. myös s. 41—42.

lisesti osoittaa pitävänsä Viipurin läänin maalaisrahvasta tuskin eläimiä korkeammalla tasolla olevana ja kirjoittaja puolustaa sitä mitä pontevinmin: «Meillä on talonpoikia, jotka ovat kelpo miehiä, yhtä kunnollisia kuin tädin uusmaalaiset . . . Tulkaa esimerkiksi markkinoille Viipuriin, niin tati näkee kunnioitettavia miehiä pitkissä sinisissä takeissaan totisesti ja hiljaa kulkevan ympäri metelöimättä ja rehentelemättä. Harvoin tai ei koskaan on joku talonpoika tappelun tai juopumuksen takia markkinapäivinä viety putkaan.» Vaikka kirjoittaja ylistää talonpoikiensa rikkautta, heidän naistensa sisäistä ja ulkonaista puhtautta sekä tapojen arvokkuutta, on tädin ainoa vastaus ja mielipide: «Venäläisiä he ovat, venäläisiksi he tulevat.» «Eukko näytti tällöin niin lujalta, että huomasin, ettei mikään suotuista selitys talonpoikiemme eduksi voi järkyttää hänen mielipiteitään.» Kirjoittaja lopettaa: «Samoin kuin hän uusmaalaisena ruumiiltaan ja sielultaan ajattelee, niin myöskin koko muu uusmaalainen väestö Viipurin rahvaasta: Me olemme venäläisiä kaikki! ja sen keskuudessa viipurilainen on samanmerkityksinen venäläisen kanssa.»⁷

Viipurin Rinkelin kirjoittajan sanoissa tuntuu olevan perää. *Viktor Löfgren-Lounasmaa*, joka oli liittynyt v. 1862 pohjalaisten epäviralliseen osakuntaan, koska viipurilaisilla ei tuolloin ollut omaa, kertoo, kuinka «tuon tuostakin sain minä näiltä samaisilta tovereilta kuulla pistosanoja siitä, etten ollutkaan oikea pohjalainen. Heitettiin minulle joskus venäläisiä sanoja, muistukseksi siitä, että olin Venäjän puolelta kotoisin.» Sen venäläisempi ei Löfgren ollut, kuin että hänen isoisänsä oli «sepän poika Oulusta», isänsä oli ollut Viipurin hovioikeudessa virkamiehenä ja äitinsä kotoisin Savosta. Tuloksena Löfgrenin syrjimisestä oli epävirallisen Viipurilaisen osakunnan perustaminen v. 1864.⁸

Viipurilaisen osakunnan jäsenet tiesivät seisovansa erilaisella maakunnallisella pohjalla kuin ylioppilastoverinsa. Tämän täytyi merkitä paljon niin suhteessa omaan kuin muihinkin osakuntiin, olkoonpa sitten kyseessä arkinen kanssakäyminen tai aatteiden taistelu aatteita vastaan.

Entä sitten viipurilaisten ylioppilaiden suhtautuminen omaan yhteisöön? Miksi he sen käsittivät? Mihin oli osakunnan heidän mie-

⁷ Hvad man tänker om Gamla Finland, Småprat, Kringlan n:o 6 9. 3. 1867. — Vanhan Suomen sivistyneistöstä ks. s. 36—46.

⁸ *Lounasmaa*, Elämäni taipaleelta, s. 8—12, 82. — Ks. myös s. 346—347.

lestään pyrittävä? Tietenkin näihin kysymyksiin voidaan saada vastaus myöhemmin eri asioiden yhteydessä ja luonnollisesti oli osakunta silloinkin kuten kunakin aikana se, miksi jäsenet sen tekivät, mutta silti lienee syytä koota tähän muutamia viipurilaisten ylioppilaiden käsityksiä oman osakuntansa päämääristä.

Aivan Helsingin alkuaajan ylioppilas tuskin on paljonkaan pohtinut oman yhteisönsä päämääriä. Kaikki oli uudessa yliopistokaupungissa uutta ja outoa. Osakunta oli kai useimmalle vain yksinkertaisesti olemassa, ei sitä tarvinnut sen enempää miettiä. Perinne oli saatu Turusta ja sen katsottiin ilman muuta jatkuvan. Viipurilaisen osakunnan jaon yhteydessä akateemisille isille jätetyssä kirjelmässä käsitellään myös osakunnan tarkoitusta: «Esi-isiemme viisauden perustamalla ja valistuneen hallituksen meidän päivinämme vahvistamalla opiskelevan nuorison jaolla maakunnittain kansakuntiin tai osakuntiin on, kuten jokaisella muullakin laitoksella korkeakoulussa tarkoituksena edistää älyllistä ja moraalista sivistystä.» Edellisen tarkoituksen katsottiin tulleen saavutetuksi «loistavasti suoritettujen tutkintojen kautta» ja jälkimmäisestä piti olla todisteena, ettei ketään osakuntalaista oltu rangaistu Gabriel Reinin seitsemän vuotta kestäneen kuraattoriuden aikana. Ettei tässä ainakaan yksinomaan ollut tarkoituksena «sumun heittäminen akateemisten isien silmille», siitä lienee todisteena se melko tiukka sävy, jolla omasta yhteisöstä puhutaan. «Itsetuntoa meillä kyllä on, meillä on kaikilla tunto sen osakunnan arvosta, johon meillä on onni kuulua; me olemme ylpeitä siitä, että olemme viipurilaisia, mutta että tämä itsetunto ei ole liiallinen, sen olemme luulleet voivamme päätellä sen hyvistä vaikutuksista.»⁹

Käsitys osakunnan tehtävästä alkaa laajentua 1840-luvun puolivälistä lähtien, sillä nyt tulee uudeksi elementiksi aate ja pian saapuu niitä useampiakin. Ei tyydytä vain pelkkään olemiseen, halutaan toimintaa ja korkeampia tarkoituksia. Vaaditaan keskustelua, mielipiteiden vaihtoa, eikä kukaan saa jäädä välinpitämättömäksi. Kiihkeä nykyaika alkaa saapua.¹⁰

⁹ Konsistorin asiakirjat. 1833, s. 544—551, HYA.

¹⁰ Ptk. 27. 11. 1844. — Toimituksen alkajaiskirjoitus ilman otsikkoa, Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849. — Oppositionspartiet inom Wiborgska Afdelningen, Tidskrift n:o 10 18. 10. 1849. — Ks. myös s. 170—171.

Erikoisesti epävirallinen Viipurilainen osakunta tunsii tarvetta selvitellä päämääräänsä ja olemassaolonsa tarkoitusta. Kokoonnuttiin, vaikka osakuntalaitos oli lakkautettu ja korvattu tiedekuntajärjestöillä. Miksi näin tehtiin, miksi oli olemassa epävirallinen osakunta? Jo kotikaupungissa kangasteli osakunta nuoren ylioppilaan silmissä hehkuvin värein: «Olimme jo Viipurissa niiltä miekkosilta, jotka vuotta ennen meitä olivat kiinnittäneet kultalyyrän lakkiinsa, kuulleet että osakunnissa se oli ihanan ylioppilaselämän oikea polttopiste... Niissä eli tosi toverihenki, niissä ajan aatteet kuohuilivat, niissä vapauden vaatimus leimahti ilmoille. Ja Viipurilainen osakunta! Sehän se oli paras kaikista, ritari-parvi 'sans peur et sans reproche' valon ja vapauden palveluksessa, iloinen veljespiiri, jossa nuorella ylioppilaalla oli tilaisuus tuoda vapaasti esille ja kehittää parasta, mikä hänen sielussaan eli.»¹¹ Jo heti epävirallisen osakunnan alusta asti oli korostettu sitä, ettei kokouksista saa muodostua yksinomaan vakavia tilaisuuksia, vaan myös yhdessäolon hetkiä, «joihin osakunnan jäsenet kokoontuvat viettämään iloista iltaa rupatellen ja leikkiä laskien.» Samana vuonna kehoittaa puheenjohtaja uusia jäseniä kykynsä mukaan auttamaan ja edistämään «sen tarkoituksen toteuttamisessa ja edistämisessä, minkä osakunta on pannut päämääräkseen: keskinäinen viihtymys, toistensa tukeminen opinnoissa ja yhteisessä työssä isänmaan parhaaksi.»¹² Pöytäkirjaan on «keskinäinen viihtymys» tullut ensimmäiseksi, ja se epäilemättä Viipuriinkin asti kangasteli nuoren miehen mielessä. Vielä eräs lausunto, joka korostaa sitä, että osakunnasta oli yhä enemmän alkanut tulla «klubi», jossa toivottiin jäsenten viihtyvän: «Osakunta ei ole juridinen eikä poliittinen, vaan samoilta seuduilta kotoisin olevien ystävien harvalukuinen, vaatimaton toveripiiri, jossa on tilaisuus viettää hauskoja hetkiä ja vaihtaa ajatuksia.»¹³ On kuitenkin useitakin lausumia, jotka todistavat, ettei aatteiden taistelua ja itsensä kehittämistä suinkaan ollut unohdettu. Erään kerran toivotaan, että «osakunta käsittäisi toimintansa tarkoitukseksi johtaa ja kasvattaa osakunnan nuoremmat jäsenet itsenäisesti ajatteleviksi ja toimiviksi henkilöiksi.» Toisen kerran taas vaaditaan osakuntaa käsittelemään juuri suuria ja polttavia ajan pääkysymyksiä, «siten että

¹¹ *Tudeer*, Piirteitä epävirallisen viipurilaisen osakunnan elämästä, s. 26—28.

¹² Ptk. 1. 5. 1864, 18. 9. 1864.

¹³ Ptk. 26. 11. 1864.

ne johtaisivat johonkin tulokseen ja määräisivät osakunnan mielipiteet». ¹⁴

2. DEMOKRATISOITUVAT SÄÄNNÖT

Ensimmäiset sääntönsä oli Viipurilainen osakunta saanut jo Turun aikana v. 1825. Vuosina 1843 ja 1850 sai osakunta uudet säännöt, joiden lisäksi on säilynyt sääntöjen uudistamissuunnitelma vuodelta 1835. Näin ollen on käytettävissä sääntöjä tai niiden suunnitelmia jokaiselta laillisen osakunnan 10-vuotiskaudelta. Epävirallinen osakunta ei vapaaehtoisena veljespiirinä laatinut itselleen minkäänlaisia yleissääntöjä. ¹

Vanhoiden sääntöjen ehkä kiistanalaisin kohta, joka jakoi osakuntalaiset melko oikeudettomiin novitiuksiin, täysivaltaisiin jäseniin ja toisia valvoviin senioreihin, poistettiin jo vuonna 1834. ² Näin olivat vanhat säännöt eräältä pääkohdaltaan tulleet vanhentuneiksi. Kun osakunnalla vielä vuonna 1835 oli konsistorin valitsema inspehtori — osakunta ei ollut suostunut itse vaalia toimittamaan — ei ole ihme, jos viipurilaiset ylioppilaat halusivat saada toimintansa edes jollain tavoin säännöllisiin uomiin ja ryhtyivät laatimaan sääntöjä, joissa «entisiä Viipurilaisen osakunnan sääntöjä tuli käyttää apuna, ei ohjenuorana, vaan täydellisyyden saavuttamiseksi asiassa».

Sääntöjä uusimaan valitsi osakunta suljetuin lipuin kuraattori Evert Julius Bonsdorffin ohella filosofian kandidaatit C. N. Tapeniuksen ja Fr. N. Melartinin sekä ylioppilaat Gust. Joh. Ahlqvistin ja Uno Cyg-

¹⁴ Ptk. 3. 2. 1866, 11. 2. 1865. — Ks. myös ptk. 18. 1. 1868.

¹ Stadgar för Wiborgska Nation wid Kejserliga Universitetet i Åbo, antagne på Landskapsmöte den 2ndra December 1825. Kuraattori E. J. Bonsdorffin käsialalla on niihin tehty muutoksia. — Stadgar för Wiborgska Afdelningen. Vahvistettu 18. 10. 1843. — Nimeämättömät säännöt vuodelta 1850. Vaikka säännöissä ei ole vuosilukua eikä allekirjoitusta, voidaan helposti tuolloisten pöytäkirjojen nojalla todeta säännöt vuodelta 1850 oleviksi. Kaikki säännöt Y II 19. Vuoden 1825 säännöt myös Z II 2. — Vuoden 1825 säännöistä myös, *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 70—71.

² Yliopiston luettelo 1834 ei enää sisällä senioreja Viipurilaisen osakunnan kohdalla.

naeuksen, jotka ottivat tehtävän vastaan. Viimeisen kerran mainitaan sääntöjen muuttamisesta kuukauden kuluttua komitean valitsemisen jälkeen ja silloin annettiin tälle tehtäväksi laatia sopiva kaava osakunnan todistuksia varten.³

Kaksikin seikkaa lienee vaikuttanut sääntöehdotuksesta luopumiseen. Kun inspehtori Johan Matthias Sundwall erosi syksyllä 1835, ei ole lainkaan mahdotonta, että osakunta olisi saanut ennakkotiedon tästä jo keväällä, jolloin säännöt olivat pohdittavina. Gabriel Reinistä tiedettiin ilman muuta tulevan seuraavan inspehtorin ja ehkä hänen aikaan ei sääntöjen nopeaa uusimista pidetty niin tarpeellisena. Mahdollista on myös, että osakunnille yleissääntöjä laativa yliopiston silloinen rehtori Pipping asettui uusimista vastaan.⁴

Voidaan kuitenkin saada selvä kuva siitä, mitä uutta vanhoihin sääntöihin haluttiin v. 1835, sillä kuraattori Bonsdorffin käsialalla on niihin tehty huomattavia muutoksia, lisäyksiä ja poistoja.

Yliopistoviranomaisten määräävä asenne vuonna 1834 tapahtuneessa jaossa sai ilmeisesti aikaan sen, että useimmat ylioppilaiden elämää rajoittavat ja heitä hyvään käytökseen kehoittavat pykälät pyyhittiin yli. Sitä vähemmän syytä oli ruveta tällaisia rajoituksia säätämään, kun jokaisella ylioppilaalla oli nyt omassa ylioppilaskirjassaan (Studentbref) vuoden 1828 perussääntöihin nojaava kurinpito-ohjesääntö, jonka sisällys lisäksi saatiin kuulla jokaisessa yliopiston avajaistilaisuudessa yliopiston sihteerin lukemana «valistukseksi ja mielenylennykseksi». Näissä säännöissä olivat ylioppilaan oikeudet ja ennen kaikkea velvollisuudet tarkoin määritellyt.⁵

Suunnitelluista muutoksista merkittävimpiä on erityisten osakunnan valtuutettujen valitseminen. Tämä lienee ensimmäinen kerta, kun suunnitellaan osakunnan hallituksen eli osakuntaneuvoston valitsemista. Valtuutetut, joiden määrä olisi ollut kuusi, olisi valittu toimeensa vuodeksi kerrallaan suljetuin lipuin tapahtuvassa äänestyksessä. Jos valtuutettu olisi poistunut toimiaikanaan yliopistokaupungista, olisi hänen tilalleen

³ Ptk. 4. 3. 1835, 18. 3. 1835, 24. 4. 1835.

⁴ Konsistorin ptk. 11. 2. 1833, 10. 2. 1838, 26. 10. 1839, 23. 11. 1839, 7. 12. 1839, 1. 2. 1840, 25. 4. 1840, 11. 12. 1841, HYA. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 77.

⁵ *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 403—404.

valittu toinen. Heidän tehtävänään olisi ollut valvoa osakunnan toimintaa ja neuvotella useista sellaisista seikoista, jotka aikaisemmin olivat kuuluneet yksinomaan kuraattorin toimialaan.

Lienee selvää, että valtuutettujen valitsemisen suunnittelu on heijastusta entisestä seniorijärjestelmästä. Mistään vanhan järjestelmän henkiinherättämisestä ei kuitenkaan ollut kysymys. Jo se seikka, että valtuutetut olisi valittu vain vuodeksi kerrallaan, osoittaa kysymyksen todella olleen vain valtuutetuista eikä uusista senioreista. Kun lisäksi useita sellaisia pykäläiä, joissa oli määräyksiä seniorien kurinpito-oikeudesta, kokonaan pyyhittiin yli, ei vastustusta luultavasti olisi tullut nuortenkaan taholta, vaikka säännöt olisivatkin tulleet osakunnan käsiteltäviksi.

Vasta vuonna 1843 sai osakunta uudet säännöt. Niitä valmistelevassa toimikunnassa olivat kuraattori Fr. K. Kruskopf, Anton Alfthan, O. M. Nordström ja J. W. Pesonius. Aloitteen oli tehnyt kuraattori, «koska mitään määrättyä, kaikkien tuntemia osakunnan sääntöjä, joitten mukaan läsnäolevien, niin osakunnan jäsenien kuin kuraattorin, kassanhoitajan ja kirjastonhoitajan oli meneteltävä, osakunnan jakamisen jälkeen ei enää ollut löydettävissä.» Sääntötoimikunta sai työnsä valmiiksi parissa viikossa ja jokainen osakuntalainen, inspehtori ja kuraattori etunenässä, piirsi nimensä hyväksytyjen sääntöjen alle.⁶

Viimeiset sääntönsä tällä ajalla osakunta sai suurten taistelujen jälkeen liberalistisena kautena vuonna 1850. Säännöt, jotka ovat säilyneet vain allekirjoittamattomana kappaleena, olivat erikoisen tarkat. Nämä kuten edellisetkin säännöt tulevat myöhemmin esille eri yhteyksissä.⁷

Kaikkien sääntöjen ja sääntöehdotusten kehityslinjaa ei ole vaikeata havaita. Yliopistoa edustavalta inspehtorilta siirtyy valta yhä enemmän kuraattorille ja osakunnan jäsenille. Erikoisen selväksi tulee tämä «demokratisoituminen», kun tarkastellaan niitä ehtoja, joiden perusteella yleinen «maakuntakokous» voitiin kutsua koolle. Vuoden 1825 säännöissä tämä oikeus oli inspehtorilla, mutta 9/10 osakunnan läsnäolevista

⁶ Ptk. 25. 9. 1843 ja edellä viitteessä 1 mainitut vuoden 1843:n säännöt.

⁷ Vuoden 1850 sääntöjen laatimisesta ks. ptk. 8. 2. 1849, 12. 4. 1849, 19. 4. 1849, 26. 4. 1849, 27. 9. 1849, 4. 10. 1849, 15. 11. 1849, 28. 2. 1850, 7. 3. 1850. Itse sääntötaistelusta ks. s. 138—154. — Säännöt niteessä Y II 19.

jäsenistä voi myös saada kokouksen koolle. Kymmenen vuotta myöhemmin sääntöluonnoksessa oli kokous kutsuttava koolle, jos inspehtori tai $\frac{3}{4}$ läsnäolevista osakunnan jäsenistä sitä vaati. V. 1843 supistui mainittu luku $\frac{2}{3}$:aan ja viimeisissä säännöissä voi yksinkertainen enemmistö saada koolle ylimääräisen kokouksen. Prosentteina laskettuna saadaan tästä kansanvaltaistumisesta seuraava sarja: 1825 90 %, 1835 75 %, 1843 67 % ja 1850 51 %. Vaikka oli määrätty, että eri vaalit, sääntöjen muutokset, uusien jäsenten osakuntaan ottamiset ja muut tärkeät seikat voitiin ratkaista vain yleisessä «maakuntakokouksessa», niin mitään suurempaa merkitystä ei tällä asialla kuitenkaan käytännössä ollut. Jatkuvasta pyrkimyksestä siirtää valtaa yhä enemmän «tavalliselle osakuntalaiselle» se kuitenkin on esimerkkinä.

Vuoden 1825 sääntöjen mukaan oli inspehtorilla ollut kahdeksan, kuraattorilla neljä ja kirjastonhoitajalla kaksi ääntä; täysivaltaiset osakuntalaiset saivat tyytyä yhteen ääneen. Jo vuoden 1835 sääntöluonnoksessa haluttiin korjata tämä kohta, mutta virallisesti vahvistetaan Viipurilaisen osakunnan yleinen ja yhtäläinen äänioikeus 18. 10. 1843. Silloin hyväksytyjen sääntöjen 5 §:ssä säädettiin: «Yleisen maakuntakokouksen keskusteluissa samoin kuin muissa osakunnan kokouksissa jokaisella Yliopistossa läsnäolevalla Jäsenellä on yhtäläinen äänioikeus ja enemmistö ratkaisee. . . Jos äänet menevät tasan, annetaan asia Puheenjohtajan ratkaistavaksi.» Vuoden 1850 säännöissä määrättiin, että sairaat saivat lähettää osakunnan kokouksiin oman suljetun äänestyslippunsa. Kuinka järjestelmä toimi ja käytettiinkö sitä, siitä ei ole tietoa.

Vallan siirtyminen osakunnan jäsenistölle tulee näkyviin myös muissa sääntöjen määräyksissä. Kirjaston ja osakunnan rahastojen tarkastus halutaan jo v. 1835 antaa yksinomaan osakuntalaisille ja v. 1843 tämä uudistus toteutetaan. Samoin käy myös uusien jäsenten ylimääräisen sisäänkirjoitusmaksun tarkkailun. Helsingin ajan alussa on tuo tehtävä inspehtorilla, v. 1835 ehdotetaan valvontaan osalliseksi myös kuraattoria ja v. 1843 määräävät ylimääräisestä verosta osakuntalaiset yhdessä inspehtorin ja kuraattorin kanssa ja kaikilla on tässäkin asiassa yksi ääni.

Inspehtorin ja osakunnan välinen ristiriita on saattanut olla eräänä syynä vuoden 1835 sääntöehdotelman laatimiseen, sillä silloinhan oli inspehtorina konsistorin määräämä professori Sundwall. Mutta kaiken

sen nojalla, mitä tiedetään Gabriel Reinistä, voidaan uskoa, että osakunnan «demokratisoituminen» hänen aikanaan ei tapahtunut halusta vastustaa inspehtoria tai hänen sitä vastustaessaan, vaan pikemminkin hänen johdollaan. Eikä hänen todellinen valtansa tämän vuoksi varmastiakaan vähentynyt. — On myös syytä otaksua, että Viipurilaisen osakunnan uudelleen muotoutuvat säännöt olivat kaukaista heijastusta Euroopan sen hetkistä äänioikeustaisteluista ja -pyrinnöistä.

Vaikka vuoden 1825 säännöissä juhlallisesti ilmoitettiin, että säädetty ja hyväksytyt lait aina olisivat äänenestyksen yläpuolella, ei tuo määräys käytännössä toteutunut. Viimeinen maininta näistä säännöistä on vuodelta 1830, jolloin todettiin kirjastonhoitajan vaalin tapahtuneen sääntöjen mainitun pykälän mukaan.⁸ Sen jälkeen säädetään uusia maksuja ja koko seniorijärjestelmäkin poistetaan, mutta mitään mainintaa siitä, että kyseessä olisi ollut sääntöjen muutos, ei pöytäkirjasta löydä. Vaikuttaa siltä, että säännöt jaksoivat pysyä voimassa vain noin viitisen vuotta, minkä jälkeen ne hiljalleen unohdettiin. Tämä tuntuisikin luonnolliselta, sillä olihan yhden akateemisen polven ikä juuri tuo puoli vuosikymmentä. Uusi polvi unohti vanhan ja halusi itse luoda itselleen uudet puitteet. Kun näin uusi polvi entiset säännöt unohtaen teki merkittäviä päätöksiä, niin myöhemmillä säännöillä usein vain vahvistettiin jo vakiintunut käytäntö.

Tuntuu siltä kuin Viipurilainen osakunta olisi ollut huomattavasti halukkaampi laatimaan sääntöjä ja siten luomaan muotoja yhteisölleen kuin Savo-karjalainen tytär osakunta, joka tänä aikana laati itselleen vain yhden säännöt. Tämä tapahtui vuonna 1846.⁹

3. JOHTAJAT JA VIRKAILIJAT

Inspehtorin, jonka tuli olla ylioppilaiden parhaasta huolehtiva «isä» sekä myös yliopistoviranomaisten edustaja osakunnissa, peri pääkaupunkilaistunut Viipurilainen osakunta professori Nils Abraham Ursinin

⁸ Ptk. 10. 2. 1830.

⁹ *Waris*, emt., s. 77.

jäntevässä, tarmokkaassa, itsepäisessä ja aina periaatteistaan kiinnipitävässä hahmossa Turun ajalta, jolloin hänet vuonna 1825 suurella äänten enemmistöllä oli valittu professori Melartinin seuraajaksi.¹

Epäilemättä Ursin halusi monesti tehdä osakunnalleen hyvää ja usein hän koetti auttaa osakunnan jäseniä heidän taloudellisissakin huolissaan, mutta milloin hänen inspehtoriutensa ja yliopistovirkansa joutuivat ristiriitaan, tuntui yliopiston virkamies voittavan. Hänen toimintansa Viipurilaisessa osakunnassa päättyi riitasointuun, sillä hän pani vierimään sen kiven, joka pidemmälle ehtiessään hajotti vanhan ja kunnianarvoisan Viipurilaisen osakunnan kahteen osaan.

Sydämistyneenä siitä vääryydestä, miksi osakuntalaiset jaon katsoivat, kieltäytyi uusi Viipurilainen osakunta valitsemasta itselleen inspehtoria. Kuten oli odotettavissa, ei kukaan professoreista ollut halukas ottamaan holhottavakseen osakuntaa, josta heidän piti tehdä tiliä konsistorissa ainakin silloin, kun jotain vakavampaa sattui, eikä kukaan uskaltanut kaiketi edes itselleen taata menestystään osakunnassa, joka oli täynnä kapinahenkeä konsistoria ja akateemisia isiä vastaan. Valituksi tuli konsistorissa neljällä äänellä «jumaluusopillisen moraalin» professori Johan Matthias Sundwall. Professorit Melartin, von Bonsdorff ja Ursin saivat kolme ääntä ja professori Argelander kaksi.²

Hajamielistä Sundwallia, joka saattoi ajatuksiinsa vaipuneena vaikka astua sisään ikkunasta vieraitten ihmisten asuntoon, kuten tiedetään käyneen, eivät viipurilaiset koskaan tunnustaneet omaksi inspehtorikseen eivätkä he maksaneet hänelle mitään honorariumia eli kunnialahjaa. Kuitenkin osakunta päätti korvata taloudellisesti ne ikävyydet, joita mainittu herra professori oli joutunut kokemaan muutamien osakunnan jäsenten taholta, «ettei inspehtori rahallisessa suhteessa joutuisi kärsimään kenenkään osakunnan jäsenen vuoksi.»³ Epäilemättä tunsivat Sundwall olonsa osakunnassa melkoisen vaikeaksi, sillä jo parin vuoden kuluttua hän erosi molemminpuoliseksi tyytyväisyydeksi. Hänen eroonsa oli todennäköisesti vaikuttanut se viipurilaisille miellyttävä seikka, että

¹ *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 109—111. — Ursin aateloitiin 1845 ja otti hän silloin nimekseen af Ursin.

² Konsistorin ptk. 17. 12. 1832, 25. 10. 1833, HYA.

³ *A. R. B.[lomqvist]*, Viipurilaisen osakunnan inspehtorit, s. 160. — Ptk. 24. 4. 1835, 13. 5. 1835.

osakunnan kuraattorina vuodesta 1826 toiminut Gabriel Rein oli vuonna 1834 valittu historian vakinaiseksi professoriksi ja näin tullut kelpoliseksi siirtymään osakunnan inspehtoriksi. Osakunta valitsee hänet tähän toimeen v. 1835.⁴

Gabriel Rein oli syntynyt vuonna 1800 Jääskessä, jossa hänen isänsä oli silloin kappalaisena. Hänen äitinsä oli Jääskén kirkkoherran, rovasti Gustaf Liliuksen tytär. Niin kauan kuin Gabriel Reinin isä eli, oli perheen puhekieli ruotsi. Mutta kun hänen äitinsä, ainoan pojan ollessa vasta kuusivuotias, meni miehensä kuoleman jälkeen uusiin naimisiin tuomari, kollegineuvos C. A. Sattlerin kanssa, tuli perheen puhekieleksi saksa, sillä Sattler oli Vanhasta Suomesta kotoisin. Myöhemmin tuomari Sattlerin tullessa hallituskonseljin jäseneksi sai Gabriel tutustua myös läntisen Suomen oloihin. Näin ollen oli Gabriel Reinillä erinomainen mahdollisuus ymmärtää niitä Vanhasta Suomesta tulleita ylioppilaita, joiden johtajana hän kolmatta vuosikymmentä toimi, sillä hän tunsi sekä itäisen että läntisen Suomen, puhui ruotsia ja saksaa sekä oli kaiken lisäksi käynyt koulunsa Käkisalmissa ja Viipurissa. Myös suomea Rein luonnollisesti puhui.⁵

Viipurilaisen osakunnan huomattavin hahmo Helsingin ajan alkupuolelta oli Gabriel Rein, joka oli osakunnan johdossa kaikkiaan 26 vuotta. Hänen saavuttamansa jakamaton suosio todistaa, että viipurilaiset luottivat inspehtoriinsa, ja hänen kunnianimensä, «Rehellinen Gabriel», «Gabriel Ärling», kertoo sekin hänen nauttimastaan arvonnosta. Ja siitä, että myös Rein piti viipurilaisistaan, on todistuksena se, että ei edes hänen valitsemisensa yliopiston rehtorin vastuunalaiseen ja työtä vaativaan virkaan saanut häntä luopumaan asemastaan Viipurilaisessa osakunnassa, vaan hän pysyi tässä toimessa aina osakuntien vuonna 1852 tapahtuneeseen lakkauttamiseen asti.

Epäilemättä Gabriel Rein oli suosituimpia yliopiston opettajia omalla aikanaan. «Hän valloitti nuorten sydämet hyväntahtoisuudellaan, muuttumattomalla puolueettomuudellaan, avoimella katsannollaan, joka ilmaisi kaikkea, mikä herättää kanssaihminen kunnioitusta, kiinty-

⁴ Konsistorin ptk. 31. 10. 1835, HYA. — Reinistä historiantutkijana ja yliopiston opettajana ks. *Mustelin*, *Studier i finländsk historieforskning*, s. 128, 148—149, 155, 166, 211—215, 447—448, 463—467.

⁵ *Rein*, Gabriel Rein, s. 7—10.

mystä, rakkautta.« Kun tuolloin rehtorin kanslia vielä oli Reinin asunon yhteydessä, oli käynti rehtorin luona monesti sangen kotoisan tuntuinen tapaus. K. E. F. Ignatius kertoo, miten moni «ylioppilas muistaa vielä selvästi 'ukko Rein'in', vanha, musta aamunuttu yllä ja piippu suussa, muistaa tuon leppeän ja hauskan kädenlyönnin ja luottamusta herättävän katseen, jonka hän kohotettujen silmälasien alta loi tullaan».⁶

Reinin harrastuksista ensimmäisellä sijalla oli suomalaisuuden edistäminen sen kaikissa muodoissa. Jo ensimmäisen kansallisen herätyksen aikoina oli hän toiminut tämän aatteensa hyväksi. Helsingissä olon alkuaikoina hän oli Lauantaiseuran jäsen ja hänen osuutensa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustamiseen vuonna 1831 on kiistaton.⁷

Konsistorin jäsenenä oli Reinillä lukuisia tilaisuuksia toimia ylioppilaiden oikeuksien puoltajana, jonka hän aina tekikin pyrkien mahdollisimman pitkälle ymmärtämään heidän esittamiään näkökantoja.⁸

Erinomaisen kuvan Reinin joustavuudesta ja ylioppilaita ymmärtävästä tavasta johtaa osakuntaansa antaa ns. suuri kuraattorikiista. Osakunnilta oli otettu pois valta antaa osakuntatodistuksia, joita «vastedes osakunnan inspehtori saattoi yksin antaa . . . kuraattorin vahvistuksella, edellyttäen kuitenkin, että hän saattoi myös neuvotella osakunnan jäsenten kanssa, jos näki sen hyväksi . . . » Asiaa koskevan «pöytäkirjan otteen . . . tultua osakunnan kokouksessa luetuksi lausui inspehtori, että hän puolestaan katsoi inspehtorin olevan niin läheisessä yhteydessä osakunnan kanssa, että tuskin mitään mielipide-eroavaisuuksia eroavan osakuntalaisen ahkeruuden ja käytöksen suhteen saattoi syntyä, sikäli kuin osakunnan ja inspehtorin välillä muuten vallitsisi se keskinäinen luottamus, joka oli luonnollista. Päinvastaisessa tapauksessa ei inspehtori milloinkaan voisi täyttää niitä vaatimuksia, joita hänelle tässä ominaisuudessa tulisi asettaa. Ja vaikka korkea-arvoinen akate-

⁶ L. L. L.[aurén], *Minnen från skolan och universitåtet*, s. 77—83. — *Ignatius*, *Gabriel Rein*, s. 32—33. — *Topelius*, *Muistiinpanoja vanhasta Helsingistå*, s. 42.

⁷ *Rein*, em. kirjoitus, s. 17, 31. — *Havu*, *Lauantaiseura*, s. 63—64.

⁸ *Heikel*, *Helsingin yliopisto*, s. 446. — *Rein*, *muistelmia elåmån varrelta*, s. 56.

minen konsistori p.o. päätöksen kautta oli antanut herra professori Reinille Viipurilaisen osakunnan inspektorina mainitun oikeuden osakunnan todistusten antamiseen, ei herra professori katsonut kykenevänsä oikeudenmukaisesti arvostelemaan jokaisen osakuntalaisen käytöstä ja ahkeruutta sinä aikana, jonka tämä opiskeli, vaan piti herra professori Rein lähinnä toverien asiana arvostella toisen toverin suhdetta yliopistoon. Tämän johdosta luopui inspehtori konsistorin päätöksen mukaan hänelle suodusta oikeudesta ja asetti osakunnan harkittavaksi, haluaisiko se edelleen jokaisessa tapauksessa antaa lausuntonsa eroavan osakuntalaisen käytöksestä ja ahkeruudesta pyytäen samalla osakunnan puolelta selvää vastausta tähän jo nyt tai vastaisuudessa, minkä jälkeen inspehtori poistui, jottei läsnäolollaan häiritsisi osakuntaa vapaasti harkitsemasta asioita.⁹

Turhaan ei Topelius huomautta päiväkirjassaan tästä kiistasta kirjoittaessaan mainittuaan eri osakuntien «kapinahankkeista»: «Viipurilaiset ja savolaiset ovat myös liikehtineet, mutta olleet sopuisia ja sitä täydellä syyllä, sillä heillä on kelpo inspehtori.»¹⁰

Mutta Reinin sovitteluus tässä kysymyksessä ei vielä päättynyt tähänkään, vaan kahden viikon kuluttua edellisestä hän ehdottaa osakunnalle menevänsä melkoisen laajaan takuusitoumukseen osakuntalaisten lainoista.¹¹

Inspehtori oli ensimmäisellä arvosijalla osakunnassa, mutta tärkein toimihenkilö oli kuitenkin kuraattori. Turun aikana heitä oli saattanut olla useampiakin, ja tavallisesti siksi oli valittu taitavin ja arvokkain osakunnan jäsen. Turun ajan lopulla oli alettu vaatia, että kuraattorin tuli olla yliopiston apulainen tai dosentti. Tämä määräys otettiin myös vuoden 1828 yliopiston perussääntöihin.¹² Näitä määräyksiä ei kuitenkaan noudatettu ja konsistori hyväksyi kaikki Viipurilaisen osakunnan valitsemat henkilöt kuraattoreiksi. Jos hän ei ollut yliopiston opettaja, sai hän nimityksen vain virkaa tekeväksi. Näin osakunta sai haluamansa miehen lähimmäksi johtajakseen. Vain kolme osakunnan kahdeksasta

⁹ Ptk. 2. 2. 1838.

¹⁰ *Topelius, Dagböcker III*, s. 220.

¹¹ Ptk. 17. 2. 1838. — Ks. myös s. 128—129.

¹² *Nissilä, emt.*, s. 111—123.

käsitellyn ajanjakson kuraattorista oli vakinaisia ja näistäkin yksi oli konsistorin valitsema.¹³

Kuraattorin tehtävät olivat monet ja hän sai osakunnalta vakituisesti ns. arvodin, palkkion, jonka suuruus eri aikoina vaihteli. Jo vuoden 1825 säännöt määrsivät tarkasti kuraattorin tehtävät. Osakunta kokoontui hänen laatimastaan kutsusta, jonka osakunnan palvelija juoksutti jäsenille. Hän valvoi osakunnan kassaa ja irtaimistoa, huolehti väitöskirjojen, ohjelmien ja luentoilmoitusten jakamisesta, laati luettelot läsnäolevista jäsenistä, oli osallisena väitöstilaisuuksien järjestämisessä, minkä lisäksi hänellä oli lukemattomia epävirallisia tehtäviä, kuten auttaa nuoria osakuntalaisia asunnon saannissa ja sairaustapauksissa jne. Tehtävien lisääntyminen vei siihen, että virat alkoivat moninaistua ja jo Turussa oli kuraattorin ohella valittu osakunnalle kirjastonhoitaja. Osakunnan jaon jälkeen tämänkin tehtävät tulevat jälleen kuraattorille, mutta ajanjakson lopulla osakunnan taas suurentuessa tulee lisää virkailijoita.¹⁴

Viipurilaisen osakunnan kuraattorit vuosina 1828—1852 olivat seuraavat:¹⁵

1828—1834 Gabriel Rein, vakinaisena

1834—1838 Evert Julius Bonsdorff, virkaatekevänä

1838—1839 Constantin Stewen, epävirallisena kuraattorina

1839—1843 Henrik Gustaf Borenius, vakinaisena, konsistorin määrämänä

1843—1845 Fredrik Konstantin Kruskopf, virkaatekevänä

1845—1850 Henrik Wilhelm Zilliacus, virkaatekevänä

1850—1851 Christian Gustavson, virkaatekevänä

1851—1852 Herman Kellgren, vakinaisena

¹³ Kuraattorien valinnasta ja hyväksymisestä: konsistorin ptk. 14. 10. 1834, 10. 3. 1838, 15. 5. 1839, 18. 3. 1843, 1. 4. 1843, 24. 5. 1845, 9. 3. 1850, 15. 12. 1851, HYA.

¹⁴ Viipurilaisen osakunnan säännöt 1825, sääntöehdotelma 1835, säännöt 1843 ja 1850, Y II 19. — *Nissilä*, emt., s. 111—116, 142—143. — Ptk. 25. 5. 1848.

¹⁵ Konsistorin antama hyväksyminen kuraattoreille edellä viitteessä 13 ja osakunnan pöytäkirjojen pvm:t kunkin kuraattorin valinnan kohdalla myöhemmin.

Gabriel Reinistä on jo aikaisemmin kerrottu. Hänen seuraajansa Evert Julius Bonsdorff oli jo neljännessä polvessa osakunnan jäsen. Hänen isänsä oli professori Johan Bonsdorff ja hän oli joutunut kasvamaan Turussa. Isänsä esimerkkiä noudattaen hän oli kuitenkin liittynyt «jure patris» oikeudella Viipurilaiseen osakuntaan.¹⁶ Hänen tehtävänsä kuraattorina ei suinkaan ollut helppo, sillä osakunta oli juuri jaettu ja sen inspektorina oli konsistorin määrämä professori Sundwall. On kuitenkin merkkejä siitä, että Bonsdorff on ainakin yrittänyt saada jotain toimintaa aikaan. Siitä on osoituksena hänen sääntöehdotelmansa vuodelta 1835 sekä se seikka, että hänen aikanaan pidettiin kokouksissa pöytäkirjaa.

Bonsdorff oli saanut hoitoonsa osakunnan, jonka toiminta jakopäätöksen johdosta oli suuresti lamassa. Epävarmaan tilaan hän myös joutui osakuntansa jättämään. Reinin yhteydessä on kerrottu, kuinka ymmärtäväisesti tämä suhtautui osakuntalaisiinsa suuren kuraattorikiistan aikana. On vaikea tämän vuoksi sanoa, miksi Bonsdorff ei jäänyt paikalleen, vaan erosi useiden muiden osakuntien kuraattorien lailla ilmoittaen syyksi konsistorille liian työmääränsä. Asian käsittely konsistorissa antaa selvän kuvan siitä, että ero ei ollut tavanomainen, vaan kyseessä oli ylioppilaiden yhteinen sopimus vastustaa konsistorin päätöstä.¹⁷

Uuden kuraattorin valitsemiseen kului toista vuotta. Kuinka tämä oli mahdollista? Eihän osakunta voinut tulla toimeen ilman kuraattoria. On ilmeistä, että Rein on jälleen antanut periksi «kapinoiville» viipurilaisilleen ja yrittänyt löytää kultaista keskittien. Eräässä osakunnan pöytäkirjassa onkin maininta, josta käy ilmi, että osakunta on valinnut ylioppilas Constantin Stewenin «hoitamaan sen kassaa ja muita asioita sekä huolehtimaan niihin liittyvistä tehtävistä». Nämä tehtävät olivat juuri kuraattorin tehtäviä, joten Stewenin on täytynyt olla toista vuotta osakunnan epävirallisena kuraattorina. Rein oli luonnollisesti

¹⁶ Matrikkeli.

¹⁷ Ks. s. 101—102. — Konsistorin ptk:n (HYA) pvm:ltä 10. 3. 1838 mukaan myönnettiin Bonsdorffille ero yhdeksällä äänellä seitsemää vastaan. — Satakuntalaisen osakunnan ptk. 24. 11. 1837. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 82—83. — *Rein*, Juhana Vilhelm Snellman I, s. 111—126.

tietoinen asiasta, kuten osakunnan pöytäkirjastakin käy ilmi. Hänen sovittelevan luonteensa perusteella voitaneen otaksua, että hän on antanut kaiken mennä hiljaisesti siinä toivossa, että osakunta mielialan lauhduttua suostuisi sittenkin kuraattorin vaalin toimittamaan. Ehkä sekin on Reinin omaksumaan kantaan vaikuttanut, ettei hän tahtonut antaa ulkopuolisille sellaista kuvaa, ettei hän saisi asiaa rauhallisesti järjestymään.¹⁸

Vaikka Rein antoi Stewenin olla epävirallisena osakunnan johtajana yli vuoden, ei osakunta vielääkään suostunut suorittamaan kuraattorin vaalia, vaan jätti sen konsistorin huoleksi.¹⁹ Kaikissa muissakin osakunnissa Uusmaalaista lukuunottamatta oli tilanne sama. Lisäksi oli useimpien osakuntien toimintakin lamassa, sillä «qvasikuraattorin kanssa ei kukaan halua olla tekemisissä».²⁰ Viipurilaisessa osakunnassa kehitys kulki kuitenkin jatkuvasti omaperäisiä latuja.

Konsistorissa ehdotti Rein, että Viipurilaisen osakunnan kuraattoriksi valittaisiin matematiikan lehtori ja dosentti Henrik Gustaf Borenius, joka silloin oli ainoa viipurilainen, nuorempi yliopiston opettaja. Kun Bonsdorff oli valittu osakunnan kuraattoriksi v. 1834 20 äänellä, oli Borenius saanut viisi ääntä. Vuosina 1838—1839 oli Borenius ollut hämäläisten kuraattorina. Hän oli syntynyt Uudellakirkolla, jossa hänen isänsä oli kappalaisena, ja koulunsa hän oli käynyt Viipurissa.²¹ Mitään tietoja Boreniuksen toiminnasta kuraattorina ei ole olemassa. Pöytäkirjamerkinnot puuttuvat kokonaan, ja tileissä olevien tietojen mukaan on niitä pitänyt, ei suinkaan virallinen kuraattori, vaan jatkuvasti Constantin Stewen. Tämä viittaa siihen, että hän on edelleenkin hoitanut kuraattorin tointa Boreniuksen muodostaman «kyltin» takana. Tätä käsitystä tukee sekin, että Savo-karjalainen osakunta suostuu valitsemaan itselleen kuraattorin jo vuonna 1840, mutta viipurilaiset ryhtyvät vaaliin vasta v. 1843. On hyvin epätodennäköistä, että Viipurilainen osakunta olisi lykännyt toimivan ja mieleisensä kuraattorin valitsemista

¹⁸ Ptk. 2. 2. 1838, 12. 10. 1838.

¹⁹ Konsistorin ptk. 10. 3. 1838, 15. 5. 1839, HYA. Jälkimmäisen ptk:n mukaan Rein nimenomaan ilmoitti, että osakunta ei ollut halunnut valita itselleen kuraattoria, vaikka se oli kutsuttu koolle juuri tätä asiaa varten.

²⁰ *Waris*, emt., s. 83.

²¹ Konsistorin ptk. 14. 10. 1834, 15. 5. 1839, HYA. — Matrikkeli.

noin kauan, jos osakunnassa ei olisi oltu tyytyväisiä vallitsevaan olotilaan. Tämän vuoksi on aivan ilmeistä, että Stewenin epävirallinen kuraattorikausi on jatkunut syksyyn 1842 asti, sillä hän päättää tilit poikkeukselliseen aikaan 30. 9. 1842 (eikä tammikuussa kuten tavallisesti) ja jouluna 1842 luovuttaa osakunta hänelle juomasarven, jossa on seuraava omistuskirjoitus: «Constantin Stewenille Ystävyysten muisto 18²⁴/₁₂ 42 Bibe — Post mortem nulla voluptas» (juo — kuoleman jälkeen ei ole mitään nautintoja).²²

Fredrik Konstantin Kruskopfin, Äyräpään tuomiokunnan tuomarin pojan, valitseminen kuraattoriksi maaliskuussa 1843 merkitsi uuden ajanjakson alkua. Heti hänen tultuaan valituksi alkavat pöytäkirjamerkinnät jälleen ja jo samana vuonna laadittiin osakunnalle uudet säännöt. Seuraavana vuonna aloitti Snellman herätystyönsä ja osakunnankin toiminta pääsi pitkästä ajasta todelliseen vauhtiin.

Samalla kun Kruskopf oli valittu virkaa tekeväksi kuraattoriksi, valittiin vakinaiseksi Matthias Akiander, jämskäläisen talollisen poika, joka silloin oli yliopiston lehtorina. Akianderin valinta oli kuitenkin vain muodollista laatua, sillä kun Kruskopf syksyllä 1843 pyysi eroa virastaan viitaten siihen, että hänet oli valittu vain siihen saakka, kunnes Akiander paranee, niin osakunta asiaa harkittuaan valitsi hänet uudeleen kuraattoriksi. Tällöin Kruskopf kiitti osakuntaa häntä kohtaan «alituisesti osoitetusta ystävyydestä ja myötämielisyydestä». Tuskin nuo hänen itsensä pöytäkirjaan kirjoittamat sanat olivat ainoastaan korupuhetta.²³

Kruskopf oli virassaan vain vähän kolmatta vuotta. Hänen seuraajansa oli Pyhäjärven henkikirjoittajan poika Henrik Wilhelm Zilliacus, joka kuraattoriksi tullessaan oli juuri suorittanut filosofian kandidaatin tutkinnon, mutta jatkoi vielä lakitieteen opintojaan. Hän joutui ole-

²² 1. 1. 1837 ja 1. 1. 1838 on kuraattori Bonsdorff allekirjoittanut tilit. 6. 6. 1838 luovutti Bonsdorff tilit Fr. N. Melartinille ja Const. Stewenille. Constantin Stewen on allekirjoittanut tilit ja jättänyt ne tarkastettavaksi tammikuun 1. päivänä vuosina 1840—1842 sekä 30. 9. 1842. Boreniuksen nimi ei tileissä esiinny. Tammikuun 1. päivänä 1843 ja 1844 on kuraattori Kruskopf allekirjoittanut tilit ja jättänyt ne tarkastettavaksi. Tilikirja, Y II 9. — Stewenin maljan omistuskirjoitus on osakunnan papereiden joukossa olevissa Grotenfeltin kokoamissa lähteissä pienellä paperilapulla hänen käsialallaan, Y II 21.

²³ Ptk. 20. 9. 1843.

maan vaativassa tehtävässään aikana, joka oli mitä merkittävin Viipurilaisen osakunnan historiassa. Hänen ansiokseen on luettava, että hän otti voimakkaasti kantaa sen ajan suuriin kysymyksiin. Tuleva senaattori Zilliacus kuului maltillisten puolueeseen ja tämä johti hänet liberalistien vihoihin. Niin voimakkaina kävivät taistelun mainingit hänen ympärillään, että vielä hänen erotessaankin v. 1850 syntyy kiistaa hänen muistolahjastaan. «Kultaisen sylinterikellon» hinnan vaati osa osakuntalaisista kerättäväksi vapaaehtoisista lahjoituksista, toisen puolen ehdottaessa osakunnan varojen käyttämistä. Tulos riidasta oli koko Zilliacuksen kuraattoriajalle luonteenomainen kompromissi. Toinen puoli varoista otettiin osakunnan kassasta, toinen kerättiin vapaaehtoisina lahjoina.²⁴

Uudesta kuraattorista, Christian Gustavsonista, sai osakunta kaipaamansa miehen ohjaksiin. Hän oli sopuisa ja rauhaa rakentava, mutta silti osallistui kaikkiin osakunnan rientoihin innokkaasti. Hän ei kuulunut kumpaankaan puolueeseen, vaan yleisesti todettiin hänen olevan niiden yläpuolella. Epäilemättä hän oli monipuolisesti lahjakas, joskin lienee liioittelua siinä maininnassa, että hänellä «on ollut nopeampi yleneminen viroissa kuin ehkä kellään muulla maassamme.»²⁵

Viimeinen kuraattori ennen osakunnan lakkauttamista oli Kuopiossa syntynyt ja kasvanut Herman Kellgren, joka jo aikaisemmin (1844—1845) oli ollut Savo-karjalaisen osakunnan kuraattorina. Epäilemättä hänen valintaansa olivat vaikuttaneet hänen monitahoiset harrastuksensa. Hän oli suomalaisuusmies, mutta ajassa liikkuvat vapaamieliset aatteetkaan eivät olleet hänelle vieraita. Hänen isänsä oli suurliikemiehenä hyvin tuttu Viipurin suurkauppiaiden keskuudessa. Kellgrenin asema Viipurilaisessa osakunnassa muodostui hieman samanlaatuiseksi kuin aikaisemmin Zilliacuksen sillä erotuksella, että hänen aikanaan riidat osin koskivat toisia asioita eivätkä muodostuneet niin kiivaiksi kuin muutamaa vuotta aikaisemmin.²⁶

Kuraattorin tehtäviä tarkasteltaessa mainittiin myös osakunnan kirjastonhoitaja, jonka avun kuraattori kuitenkin pian menetti ja joutui

²⁴ Ptk. 25. 9. 1849, 27. 9. 1849, 30. 9. 1849, 7. 2. 1850, 19. 2. 1850, 18. 9. 1864.

²⁵ Ptk. 14. 2. 1850, 18. 9. 1864. — Ks. myös s. 189.

²⁶ *Castrén*, Herman Kellgren, s. 5—7, 347—356. — Ks. myös s. 252—254, 261—263, 288—290.

näin uudelleen ainoan virkailijan asemaan. Vasta v. 1848 alkoivat osakunnan virat uudelleen moninaistua. Ajatus uusien virkojen perustamisesta oli lähtöisin kuraattori Zilliacuksesta, sillä hän ilmoitti osakunnalle toukokuussa 1848, että hän «hoidettuaan nyt kolmen vuoden ajan osakunnan kaikkia asioita olisi nyt muiden toimiensa takia estetty niitä hoitamasta ja että sen vuoksi katsoi olevansa pakotettu jättämään kuraattorin viran, jos osakunta tahtoi, että sen taloudellisten asioiden samoin kuin kirjaston hoito myös tulevaisuudessa olisivat siihen yhdistettyjä.» Nyt ehdotti Rein, että perustettaisiin uudet virat mainittuja toimia varten, ja tähän osakuntalaiset suostuivat yksimielisesti. Kun Zilliacus vielä luopui siihen asti nauttimastaan 50 hopearuplan arvosta, oli asia sitä myöten selvä. Vuoden 1843 sääntöjä, jotka eivät mainittuja uusia virkoja tunne, ei kukaan mainitse.

Ensimmäiseksi kassanhoitajaksi valitsi osakunta nyt ylioppilas G. L. Pesoniuksen ja kirjastonhoitajaksi ylioppilas C. I. Qvistin. Kassanhoitajan tuli huolehtia osakunnan raha-asioista ja kirjastonhoitajan oli kirjaston hoitamisen «lisäksi huolehdittava myös osakunnan huoneen vuokraamisesta ja siihen liittyvistä taloudellisista askareista.» «Edelleen säädettiin, että kirjastonhoitajan tuli pitää pöytäkirjaa kaikista päätöksistä, joita osakunnan kokouksissa tehtiin.»

Kuraattorin tähän saakka nostama palkkio jaettiin uusien toimien haltijoiden kesken siten, että 30 hopearuplaa vuosittain tulisi kirjastonhoitajalle ja 20 kassanhoitajalle.

Vuoden 1850 säännöt vakinaistavat sekä kirjastonhoitajan että rahastonhoitajan virat ja heille oli sääntöjen mukaan joka lukukausi maksettava 10 hopearuplan suuruinen palkkio kuraattorin saadessa samalta ajalta kaksinkertaisen summan.²⁷

Viipurilaisessa osakunnassa ovat vuosina 1828—1852 toimineet ainakin seuraavat kirjaston- ja rahastonhoitajat:²⁸

²⁷ Ptk. 25. 5. 1848, 14. 6. 1849, 27. 9. 1849. — Viipurilaisen osakunnan säännöt 1850, Y II 19.

²⁸ Kirjastonhoitajan valitsemisesta ptk:t 18. 2. 1826, 11. 2. 1829, 10. 2. 1830, 18. 9. 1830, 25. 5. 1848, 27. 9. 1849. Tilikirjassa (Y II 8) mainitaan 1. 2. 1851 Fredrik Saukko ja 29. 10. 1851 sekä 1. 3. 1852 D. Forssman kirjastonhoitajina. — Mahdollista on, että B. O. Lille on toiminut kirjastonhoitajana osakunnan jakoon asti eli vuoteen 1834. Lille oli Savo-karjalaisen osakunnan kuraattorina 1834—1836. Tästä: *Waris*, emt., s. 82. — Rahastonhoitajien valitse-

- Kirjastonhoitajat: 1828—1829 Nils Abr. Gylden
 1829—1830 Sten Sture Arwidsson
 1830—1831 B. O. Lille
 1848—1849 C. I. Qvist
 1849—1851 Fr. M. Saukko
 1851—1852 D. Th. Forssman
- Rahastonhoitajat: 1848—1849 G. L. Pesonius
 1849—1850 C. I. Qvist
 1850—1851 G. L. Pesonius
 1851—1852 W. C. M. Rosenbom

Sihteerin tehtävistään kirjastonhoitaja pääsi jo vuonna 1850, jolloin uusien sääntöjen mukaan osakuntaan valitaan ensimmäisen kerran vakituinen sihteeri. Tilapäinen ja kutakin kertaa varten valittu sihteeri oli osakunnassa ollut kuitenkin jo aikaisemminkin. Vuonna 1835 oli päätetty, «että pöytäkirjaa olisi pidettävä tärkeämpiä päätöksiä tehtäessä osakunnassa, jotta se olisi pohjana kysymyksen mahdollisesti syntyessä sellaisen päätöksen pätevydestä. — Ehdotus hyväksyttiin lisäyksellä, että jokaisessa tapauksessa pöytäkirjuri valittaisiin äänten enemmistöllä ja pöytäkirja 14 päivää sen jälkeen tarkastettaisiin, jonka jälkeen vasta päätöstä voitaisiin noudattaa.» Kokoukseen, jossa päätös tehtiin, valittiin pöytäkirjan pitäjäksi filosofian kandidaatti ja lääketieteen opiskelija Carl Nils Anders Tapenius, joka siis on osakunnan ensimmäinen varsinainen sihteeri. Ainakin kymmenen kertaa tämän jälkeen esiintyy Tape-nius sihteerinä. Vuosina 1835—1838 ovat sihteereinä toimineet myös Carl Erik Soldan, Fr. N. Melartin, J. J. Hallonblad ja Cas. Stewen. On vaikeata päätellä niiden harvojen pöytäkirjojen nojalla, joita on olemassa vuosilta 1838—1848, onko tapa valita sihteeri kulloiseenkin kokoukseen säilynyt, sillä useimmat harvoista pöytäkirjoista ovat kuraattorin allekirjoittamat.²⁹

misesta ptk:t 25. 5. 1848, 14. 6. 1849. Vaikka Qvist relegoidaan 1. 11. 1849 tammikuun 15. päivään 1850 asti, ei osakunta ptk:n mukaan valitse uutta rahastonhoitajaa. — Lainarahaston tilikirjan (Y II 7) tilinpäätöksen 18. 6. 1850 on allekirjoittanut G. L. Pesonius ja 7. 3. 1851 sekä 14. 3. 1852 W. C. M. Rosenbom, jotka molemmat käyttävät rahastonhoitajan titteliä.

²⁹ Ptk. 4. 3. 1835, 18. 3. 1835, 11. 4. 1835, 6. 5. 1835, 13. 5. 1835, 25. 5. 1835, 23. 9. 1835, 17. 10. 1835, 20. 2. 1836, 19. 3. 1836, 24. 3. 1836, 18. 5. 1836,

Ensimmäiseksi vakinaiseksi sihteerikseen valitsi osakunta v. 1850 Knut David Ridderströmin ja hänen kieltäydyttyään valittiin toimeen Erik Forsblom. Valintaperusteena käytettiin todennäköisesti suomen kielen taitoa ja koko erillisen sihteerin valitseminen kytkeytyy näin ollen osakunnan samana vuonna tekemään päätökseen, jossa oli lausuttu toivomus, että pöytäkirjojen kielen mieluiten tulisi olla suomi.³⁰

Paitsi virkailijoita saattoi osakunta valita tarpeen mukaan erilaisia toimikuntia. Tavallisin niistä oli kirjojentilaustoimikunta, johon kuului yleensä yksi jäsen kustakin neljästä tiedekunnasta. Tällaisia toimikuntia saatettiin valita useampiakin vuoden mittaan. — Myös joitakin riitaita syytejuttuja tutkimaan ja harkitsemaan saatettiin valita komitea, ja eri osakuntien kanssa käytäviin neuvotteluihin voitiin valtuuttaa muutamia osakuntalaisia. Sääntökomiteoista on jo aikaisemmin mainittu.³¹

Osakunnalla oli myös muita luottamustehtäviä, joista tavallisimpia oli tilintarkastus. Usein kuului myös kirjaston inventaario tilintarkastajien toimiin, mutta on tapauksia, jolloin tähän tehtävään valittiin eri miehet. Tilintarkastajia oli tavallisesti kaksi.

4. KETKÄ OSAKUNNASSA TOIMIVAT

Viipurilaisen osakunnan säilyneestä arkistosta käy ilmi, että kaikkiaan 73 osakuntalaista on ollut yhteisössään jossain toimessa, hoitanut luottamustehtävää tai kirjoittanut osakunnan lehteen.¹ Todellisuudessa

14. 6. 1837, 19. 6. 1837, 17. 2. 1838, 10. 5. 1838, 12. 10. 1838, 9. 2. 1839, 2. 11. 1839.

³⁰ Ptk. 21. 3. 1850, 4. 4. 1850, 18. 4. 1850, 25. 4. 1850. Viimeksi mainitun päivämäärän jälkeiseltä ajalta ei ole pöytäkirjoja, ennen kuin vasta epävirallisen osakunnan aikana. — Matrikkeli. — Ks. myös s. 249—252.

³¹ Kirjatilastoimikunnista esim. ptk. 10. 2. 1830, 8. 2. 1832, 24. 4. 1835, 15. 3. 1849, 21. 3. 1850. — Syytejuttujen tutkimuskomiteoista mm. ptk. 6. 11. 1848, 8. 2. 1849, 25. 10. 1849.

¹ Tiedot toimivista osakuntalaisista saatu ptk:sta (Y I 3—5), tilikirjoista (Y II 7—9), kantoluettelosta (Y II 6) sekä lehdistä *Tidskrift för Wiborgska Afdelningen* (Y I 23) ja *Wiborgska Smällen* (syyslukukauden numerot ovat HYK:ssa signum E I 42 ja kevätlukukauden numerot osakunnan hallussa). Tilikirjoihin ja kantoluetteloon ovat tilintarkastajat merkinneet nimensä.

tämä luku on varmasti ollut suurempi, mutta lähteiden puutteellisuuden vuoksi ei ole voitu todeta useampia tapauksia. Osakunnan luottamustehtävissä toimineista ovat useimmat olleet tilintarkastajia, joita on 19, osakunnan kirjaston kirjantilaajia on 12 ja kirjaston tarkastajia viisi, sihteerinä on ollut kahdeksan ja rahastonhoitajana yksi osakuntalainen, kirjastonhoitajia on viisi, osakunnalle sääntöjä laatimassa on ollut kuusi, erästä syytejuttua tutkimassa kolme ja erään kirjelmän laatimiseen on osallistunut kaksi osakuntalaista; lisäksi on mukana yksi kuuraattori, josta ei tiedetä, että hän olisi ollut missään muussa luottamustoimessa. Osakunnan lehden toimittajia on neljä ja seitsemän on sellaisia, jotka ovat siihen kirjoittaneet.

Useat edellä luetelluista ovat olleet mukana useassakin eri tehtävässä, mutta heidät on silti otettu mukaan vain yhtenä kokonaissummaa laskettaessa. Ensi sijassa on kunkin kohdalla otettu huomioon luottamustehtävä osakunnassa ja ellei sellaista ole ollut, on vasta otettu mukaan ottamisen syyksi esimerkiksi lehteen kirjoittaminen.

Mainitut 73 osakuntalaista jakaantuvat jokseenkin tasaisesti aikakauden 1828—1852 eri jaksoille. Vuosilta 1828—1834 on 19 nimeä, vuosilta 1835—1843 23 ja loppuajalle jää näin ollen 31 osakuntalaista. Toimivia osakuntalaisia on koko yhteisön jäsenmäärästä, 374:stä, noin viides osa. Kuitenkin on tällöin otettava huomioon se, että jäsenmäärään on otettu mukaan vain tänä aikana osakuntaan tulleet, mutta toimivissa osakuntalaisissa on luonnollisesti myös niitä, jotka ovat saapuneet osakuntaan jo ennen Helsingin aikaa. Joka tapauksessa toimivien lukumäärä on siksi iso, että sen perusteella voidaan tehdä verraten luotettavia johtopäätöksiä.

Seuraavasta yhteenvedosta ilmenee sekä Viipurilaisen osakunnan toimineiden jäsenten että koko jäsenmäärän yhteiskunnallinen ryhmitys, kun jakoperusteena on käytetty osakuntalaisen isän asemaa² (Ks. myös tätä seuraavaa taulukkoa).

² Ks. taulu 6. Tässä käytetty yhteiskunnallinen ryhmittely on täysin sama kuin em. taulussa ja jokainen on sijoitettu samaan ryhmään kuin siinäkin. Eri ryhmien prosentuaalinen osuus kokonaisjäsenmäärästä myös em. taulussa.

	Sääty- läisiä	Alempia toimi- henkilöitä	Porva- ristoa	Ruumiil- lisen työn tekijöitä	Ulko- maalai- sia	Yh- teensä
	I	II	III	IV	V ₂	
Prosentteja toimineiden kokonaismäärästä	82.0	4.0	12.5	1.5	—	100.0
Prosentteja jäsenten kokonaismäärästä	68.9	6.2	15.9	4.8	4.2	100.0

Edellisen perusteella osoittautuu Viipurilainen osakunta verraten demokraattiseksi yhteisöksi vielä järkkymättömässä sääty-yhteiskunnassa. Luvut osoittavat toimivien osakuntalaisten jakaantuneen eri yhteiskuntaryhmiin suurin piirtein samassa suhteessa kuin heidän ryhmänsä osuus osakunnan kokonaismäärästä «edellyttää». Tosin on todettava säätyläisväestön osuuden olevan muiden ryhmien vastaavaa lukua suuremman, mutta ei kuitenkaan niin paljon kuin ehkä tänä aikana odottaisi. Huomiota herättää myös se seikka, että ulkomaalaiset eivät tunnu kotiutuneen osakuntaan, koska heitä ei esiinny lainkaan toimineiden osakuntalaisten joukossa. Syntyperä ei tunnu mitenkään ratkaisevalta osakunnassa toimittaessa, mutta kansallisuuteen kyllä kiinnitettiin huomiota. Tosin ulkomaalaisten kokonaismäärä osakunnassa on verraten pieni, joten sattumalla on mahdollisuus vaikuttaa asiaan. Toisaalta voidaan kuitenkin todeta, että ruumiillisen työn ja alempien toimenhaltijain ryhmät ovat nekin pienet, mutta silti niistä on tullut yhteensä neljä toimivaa osakuntalaista.

Ryhmitettäessä toimineet osakuntalaiset toisaalta heidän isänsä ja toisaalta heidän itsensä saavuttaman yhteiskunnallisen aseman mukaan saadaan seuraavalla sivulla oleva taulukko.³

Tämä yksityiskohtaisempi taulukko osakunnan toimineiden jäsenten isäin asemasta tukee käsitystä, että alemmilta yhteiskunnan portailta olevaa ei osakunnassa syrjitty, mutta se todistaa samalla sen puolesta, että huomattavissa asemissa olevien miesten pojat eivät hekään vetäytyneet sivuun osakunnan toimista. Ylimmästä virkamiesryhmästä on toimivia osakuntalaisia hieman enemmän kuin heidän lukumääränsä edellyttäisi.

³ Kaikki tiedot määrätty samoin perustein kuin taulussa 6.

	Ylempiä virkamiehiä I A	Alempia virkamiehiä I B	Yliopiston opettajia I C ₁	Papistoa I C ₂ —C ₈	Oppikoulun opettajia I C ₄	Lääkäreitä I C ₅	Vapaan ammattin harj. I C ₆	Upseereita I D	Alempia toimenhaltijoita II	Läike-elämä III	Ruuminllinen työ IV	Kuollut tai mielisirakasi	Yhteensä
Osak:ssa toimineen jäsenen isän yhteiskunnallinen asema	9	8	2	38	—	1	—	2	3	9	1	—	73
Osak:ssa toimineen jäsenen itsensä saavuttama yht.kunnallinen asema	12	9	6	17	11	11	2	1	1	—	—	3	73

Viipurilaisessa osakunnassa tuntuu tilanne olevan tässä suhteessa toinen kuin Savo-karjalaisessa, jossa lukuisat aateliset ja arvokkaista kodeista peräisin olevat osakunnan jäsenet halusivat vetäytyä syrjään yleisistä riennoista, vaikka useimmat olivat vapaaehtoisesti yhteisöön tulleet.⁴

Alempisäätyisille ei suinkaan uskottu osakunnassa sen huonompia tehtäviä kuin muillekaan. Käkisalmelaisen kalastajan poika Anders Komonen sai eniten ääniä, kun valittiin osakunnan edustaja neuvottelemaan savo-karjalaisten kanssa epäselvistä saatavista v. 1836 ja Suomenniemen lukkarin Henrik Gustaf Karhun poika Gustaf Emanuel Björhn toimii v. 1850 sekä kirjojen tilaajana että tilintarkastajana.⁵

Joskaan osakunta ei näyttänyt kysyvän «mistä tulet», niin sen sijaan tuntui olleen hyvin tärkeää se, kuinka kauan kukin opiskeli. Osakunta näet arvosti sangen korkealle akateemisen iän ja sen mukanaan tuoman kokemuksen. Pitkään opiskelevista lääkärintaluista on valtaosa ollut jossain osakunnan luottamustehtävässä ja ehkä vieläkin kauemmin luke-neista yliopiston opettajiksi myöhemmin tulleista on melkein jokainen ollut toimiva osakuntalainen.⁶ Suurin osa korkeimpien virkamiesten ryhmään päässeistä osakuntalaisista on niinkään ollut aktiivisesti mukana

⁴ Waris, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 52—53, 163—165.

⁵ Ptk. 10. 10. 1836, 21. 3. 1850 sekä tilikirja, Y II 8.

⁶ Taulussa n:o 6 on vain kolmen osakuntalaisen todettu päätyneen yliopistouralle ja kuitenkin on tuolle uralle antautuneista kuusi toiminut osakunnassa. Näistä kuudesta oli viisi saapunut osakuntaan jo ennen vuotta 1828 eivätkä sen vuoksi esiinny taulussa n:o 6. Nämä viisi olivat: Nils Abr. Gylden, Evert J. Bonsdorff, H. G. Borenius, B. O. Lille ja Fredrik Cygnaeus.

osakunnan riennoissa, mutta lienee niin, että tuohon ryhmään päästäkseen oli usein omattava perinpohjaiset opinnot, jotka edellyttivät pitkää opiskeluaikaa. Sen sijaan suhteellisen harva tulevista papeista, joiden tutkinto vei vain vähän aikaa, toimi osakunnassa. Koska alempiin virkoihin saatettiin päästä vähiten aikaa vievien pienemmän kameraalitutkinnon tai maanmittarin tutkinnon suorittamisella jopa kokonaan ilman tutkintoakin, niin ehkä tällä toteamuksella selittyy se, että tulevien alempien virkamiesten ryhmä on toimivien osakuntalaisten joukossa suhteellisen heikosti edustettuna. Mitä pidemmän ajan opinnot veivät, sitä suurempi mahdollisuus oli joutua johonkin osakunnan luottamustoimeen. Mutta toisaalta on huomattava, että osakunta pystyi kiinnostamaan myös varttuneempia jäseniään.

Jos tarkastellaan eri ryhmien osuutta eri ajanjaksoina, niin voidaan todeta, että papeiksi valmistuvia osallistuu aikakauden alussa enemmän osakunnan toimiin kuin myöhemmin.⁷ Ylimmiksi virkamiehiksi myöhemmin pääsevien ja samoin tulevien opettajien kiinnostus osakuntaan tuntuu sen sijaan huomattavasti kasvavan, kun lähestytään vuosisadan puoliväliä.

5. HUONEISTO JA KOKOUKSET

Jo Turun aikana oli osakunnalla ollut oma huoneensa, jossa säilytettiin kirjastoa ja pidettiin osakunnan kokoukset. Ensimmäisen, ilmaisen huoneensa sai osakunta Helsingissä kuraattorinsa, maisteri Reinin luona. Ennen pitkää osakunta kuitenkin halusi itselleen täysin oman huoneiston ja sellainen vuokrattiin vuonna 1831.¹ Osakunnan jako merkitsi huomattavaa taloudellisten mahdollisuuksien kapenemista. Kahden huoneen tiloja ei enää voitu ajatella ja yhdenkin huoneen vuokraamista pohdittiin kovasti. Tästä huolimatta keväällä 1835 osakunnan «jäsenet olivat kuitenkin yksimielisiä siitä, että osakunnalla tuli olla oma huone,

⁷ Vuosina 1828—1834 oli papiksi lukijoita 19 toimivasta osakuntalaisesta 8, 1835—1843 23:sta oli heitä 4 ja 1844—1853 5 papiksi lukevaa 31 toimivasta osakuntalaisesta.

¹ von Bornin päiväkirja 9. 5. 1829, 10. 2. 1830, Sarvilahden kartano. — *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 123—125. — Tilikirjan merkinnät 1828 ja 1831, Y II 9.

kuten ennenkin, etenkin kirjasto vaati sitä välttämättä. Tämän johdosta päätettiin, että joku osakunnan jäsenistä vuokraisi itselleen jokseenkin suuren huoneen samalla osakunnan käytettäväksi, ja tahtoi osakunta avustaa kustannuksissa ... 120 rpl:lla, johon sisältyi myös lämmityksen määräraha. Useat jäsenet tarjoutuivat tähän ja vastaukset olisi ennen pitkää jätettävä osakunnalle.«²

Muuttaminen huoneesta tai huoneistosta toiseen oli tänä ajanjaksona erittäin tavallista ei ainoastaan Viipurilaisen vaan myös muiden osakuntien kohdalla. Suomen kansan perinteellinen muuttopäivä oli tuohon aikaan Mikkelin päivän tienoo, eikä Viipurilainen osakunta muodosta poikkeusta. Tilikirjoista, joista voidaan tätä alituista muuttamista seurata, käy ilmi, että suunnilleen vuoron perään oli osakunnalla halvempi ja kalliimpi huoneisto. Ilmeisesti hyvistä huoneistoista lähdettiin, koska ne olivat kalliita, ja huonoihin ei taas oltu tyytyväisiä.³

Missä osakunnan majapaikka sijaitsi, siitä ei ole kuin harvoja tietoja. Varmasti voidaan vain todeta, että v. 1833 se oli Korkeavuorenkadulla, tohtori Lindforsin talossa. — Epävirallinen osakunta kokoontui eräessä Ekbergin kahvilan sivuhuoneessa, joka oli sille varattu yhdeksi illaksi viikossa.⁴

Osakunnan huoneiston sisustus oli Helsingin alkuaikoina perin vaatimaton. Turusta oli mukaan saatu yksi kirjakaappi. Huutokaupasta hankitaan toinen ja puusepältä tilataan vielä yksi, joka pienen harkinnan jälkeen maalautetaan. Kun kirjakaappeihin, joita ennen pitkää oli neljä, lisätään pari pöytää ja kirjoitusvälineet ja muutama vaatimaton penkki, niin siinä onkin 1830-luvun alkupuolen Viipurilaisen osakunnan vaatimaton «koti», jota muutama kynttilä kokousiltoina valaisi.⁵

Parisenkymmentä vuotta myöhemmin on kuva osakunnasta jo aivan toinen. Kirjasto on laajentunut nelinkertaiseksi, karkeatekoisten penkkien sijaan ovat tulleet tuolit ja juuri on hankittu peräti 12 ruplaa

² Ptk. 24. 4. 1835.

³ *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 93. — *Saikka*, Länsisuomalaisen osakunnan historia II, käsikirjoitus, s. 50—61. — Tilikirjan merkinnät 1831, 1832, 1833, 1838, 1842, 1848, 1849, 1851, Y II 8—9.

⁴ v. Bornin päiväkirja 7. 10. 1833, Sarvilahden kartano. — Ptk. 1. 10. 1864, 28. 1. 1865, 9. 3. 1867.

⁵ Tilikirjan merkinnät, Y II 9.

maksava sohva. Ikkunat eivät enää ole paljaat, vaan niissä on nyt kodikkuutta lisäävät verhot ja seinillä on maalauksia. Oma piano osakunnalla myös on, ja laulajien kurkun kostuttamiseksi on hankittu vesikarahvi ja laseja, joita on tämän tästä hankittava lisää kuten tuolejakin. Kynttilöiden lisäksi antaa valoa myös öljylamppu. Lieneekö uusi keksintö ollut vielä keskeneräinen, vai mistä johtunee, mutta usein lamppuja on korjattava. — Huoneiston lämmittämisestä huolehti osakunnan palvelija, mutta siivousta varten oli eri henkilö.⁶

Huoneiston vuokra vei osakunnan varoista suhteellisen suuren osan. Epäilemättä juuri tämän vuoksi katsoi osakunta aiheelliseksi vuokrata toista käytössään olevaa huonetta jäsenilleen. Ainakin vuosina 1850—1852 asuu muutamia osakuntalaisia vakituisesti osakunnassa eikä tällöin ole kysymys mistään tilapäisen asunnonpuutteen helpottamisesta tai avustuksen luontoisesta luvasta majoilla osakunnan huoneistossa. Vastaava tapaus on edellä esitetty 1830-luvun alusta.⁷

Omaan huoneistoonsa Viipurilainen osakunta saapui kerran viikossa pitämään varsinaista kokousta. Inspehtori tai hänen poissaollessaan kuraattori toimi puheenjohtajana. Ne tiedot, joita on kokousten osanottajista, kertovat ainakin puolet osakunnan läsnäolevien määrästä olleen aina paikalla. Eniten osanottajia on tiettävästi ollut kuraattorin vaalissa syyskuussa 1849. Tällöin oli ainakin 52 69:stä yliopistossa läsnäolevasta osakunnan jäsenestä paikalla.⁸

Yliopistoon tullessaan ja sieltä lähtiessään joutui jokainen osakunnan kokouksen puntariin. Ketään näet ei voitu kuulustella tai ottaa yliopiston kirjoihin, ellei jokin osakunta ottanut häntä jäsenekseen. Kertakaan ei Viipurilainen osakunta antanut kielteistä päätöstä siihen pyrkivälle nuorukaiselle. Ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen määrättiin uudelle tulijalle erityinen ja kertakaikkinen vero. Kun uusi jäsen oli kirjoittanut nimensä vanhaan osakunnan matrikkeliin ja inspehtori tai kuraattori lausunut hänet tervetulleeksi, hänet otettiin välittömästi to-

⁶ Tilikirjan merkinnät, Y II 8.

⁷ Osakunnassa asuneet ylioppilaat olivat Edvard Mennander, M. E. Forsström, Edvard Renqvist ja Alfred Hall. Tiedot tilikirjan merkinnöistä (Y II 8) ja matrikkelista.

⁸ Kokoukset, joiden jäsenmäärästä on tietoja, ptk:sta 15. 10. 1828, 11. 2. 1829, 9. 11. 1848, 27. 9. 1849, 1. 11. 1849.

veripiiriin. Ennen vuotta 1834 hän tosin pääsi vain novitiukseksi ja oli vasta kahden lukukauden kuluttua täysivaltainen jäsen sekä voi myöhemmin päästä senioriksi nuorempia valvomaan. Luokkajaon poistuttua nimitettiin osakunnan jäsentä säilyneissä lähteissä vain yksinkertaisesti osakuntalaiseksi (nationist) tai osakunnan jäseneksi (afdelningens medlem).⁹ Ensimmäisen kerran on Viipurilaisen osakunnan pöytäkirjassa käytetty jäsenestä nimitystä civis vuonna 1857. Tämä oli tiedekuntalaitoksen vaikutusta. Koska osakuntalaitoksen lakkauttamisen jälkeen v. 1852 entiset nimitykset eivät kelvanneet, eikä pelkkää ylioppilasta ilmeisesti haluttu käyttää, niin päädyttiin nimitykseen civis, joka sitten siirtyy myös epäviralliseen osakuntalaitokseen ja vakiintuu sen tultua jälleen laillistetuksi. Muissa osakunnissa saatettiin sen sijaan käyttää civis-nimitystä, ja esimerkiksi Pohjalaisen osakunnan pöytäkirjoissa on vuosina 1847—1852 melkein poikkeuksetta käytetty sitä. Vain joskus saattaa civiksen paikalla olla opiskelija (studerande).¹⁰

Osakunnille kuului vanhan tavan mukaan jäsentensä ahkeruuden ja käytöksen arvostelu. Osakunnan antama todistus oli merkityksellinen, sillä ilman sitä ei voinut saada valtion tai seurakunnan virkaa. Koska kyseessä oli verraten suppea ja läheinen toveripiiri, ei haluttu lähdön hetkellä muistella mahdollisia rikkeitä, ja perin harvoin poikettiin todistuksissa tavanmukaisesta kaavasta «joka suhteessa vakaa ja kiitettävä käytös sekä kiitettävä ahkeruus», joskin sanamuoto saattoi hieman vaihdella. Joskus sentään katsoi osakunta aiheelliseksi antaa ahkeruudesta vain tyydyttävän arvosanan, niin kuin oli esimerkiksi Bengt Olof Stenij'n todistuksessa. Hän oli opiskellut neljä vuotta tutkintoa suorittamatta, meni sittemmin merille, julistettiin perinnöttömäksi ja lienee hukkunut Hyväntoivon niemen luona.¹¹

Erään ehdon osakunta aina todistuksen saamiselle asetti. Eroavan

⁹ *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 403—404. Osakuntiin kuuluminen oli pakollista aina vuoteen 1937 asti. — Osakuntaan ottamisesta, täysivaltaiseksi jäseneksi ja senioriksi tulosta ptk:sta mm. 15. 10. 1828, 11. 2. 1829, 7. 10. 1829, 10. 2. 1830, 9. 2. 1831, 10. 10. 1832, 6. 5. 1835, 14. 6. 1837. Epäviralliseen Viipurilaiseen osakuntaan otosta: *Tudeer*, Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä, s. 26—27.

¹⁰ Ptk. 3. 4. 1857, SKSA. — Pohjalaisen osakunnan ptk. 1847—1852.

¹¹ *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 69—70. — *Heikel*, emt., s. 403—404. — Vrt. *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 87—88. — *Matrikkeli*.

jäsenen oli suoritettava kaikki mahdolliset maksamatta olevat suorituksensa osakunnalle ja palautettava lainaamansa kirjat.¹² Tämän vuoksi ei ole mikään ihme, että juuri osakuntatodistuksista syntyi jo aikaisemminkin mainittu suuri kuraattorikiista 1830-luvun lopulla. Rehtori Pipping määräsi v. 1837, että vain inspektorit voivat antaa osakuntatodistuksia, koska hänen käsityksensä mukaan niiden todenmukaisuutta ei ilman voitu taata. Koska osakunnat näin olisivat menettäneet perinteellisen oikeutensa ohella varman ja yksinkertaisen tavan periä saatavansa jäseniltään, ei ole syytä ihmetellä sitä voimakasta reaktiota, jonka päätös aiheutti. Useimmat osakunnat kieltäytyivät antamasta mitään lausuntoa eroavista ja inspektorit olivat «ymmällä ja käyttäytyivät kuin olisivat kirput vaivanneet». Kiistan lopputuloksena oli, että oikeus arvostella jäsentensä käytöstä ja ahkeruutta palautettiin osakunnille kolmen vuoden kuluttua.¹³

Koska osakunnilla oli oikeus arvostella jäsentensä käytöstä, tuli sen myös valvoa sitä. Jos kaidalta tieltä poikkeamisia sattui, saattoi osakunnan kokous rangaista horjahtanutta. C. H. Forsbergille antoi osakunta kevytmielisestä menettelystä muistutuksen, koska hänen katsottiin syyllistyneen vilpilliseen yritykseen kerätä rahaa erälle «majatalo Säästöpankissa asuvalle naiselle» mm. erään professorin nimeä hyväksi käyttäen.¹⁴ Liivinmaalaisen tilanhoitajan pojan G. Schmidin osakunta kokouksessaan määräsi erotettavaksi kahdeksi lukukaudeksi syystä, että tämä oli lyönyt erästä naista kasvoihin, antanut erään pietarilaisen ylioppilaan kantaa lakissaan suomalaista lyyraa ja esitellyt tämän Viipurilaisen osakunnan jäsenenä sekä laiminlyönyt vaihtaa päällystakin, joka hänelle oli erehdyksessä tullut eräissä vappukekkereissä. Schmidt ei kuitenkaan lannistunut relegoinnistaan, vaan pyysi osakunnalta «50 hopearuplan lainaa matkakustannustensa peittämiseksi, minkä pyynnön osakunnan kokous yksimielisesti eväsi». Tuskin on epäilystä osakunnan närkästyksestä, sillä viikkoa aikaisemmin oli osakunta sitoutunut maksamaan

¹² Kaikissa osakunnan säännöissä ja sääntöluonnoksissa oli määräys siitä, että todistuksen saamiseksi on suoritettava kaikki lainarahaston ja kirjaston saatavat. Osakuntatodistuksista vielä esim. ptk. 6. 5. 1835, 19. 6. 1837, 9. 2. 1839.

¹³ Ks. s. 101—102. — *Topelius*, *Dagböcker* III, s. 212—213. — *Heikel*, *emt.*, s. 483.

¹⁴ Ptk. 6. 11. 1848, tutkimusptk. osakunnan ptk:n ohessa 7. 11. 1848.

eräälle majatalon pitäjälle sovittajaisia Schmidtin puolesta 15 hopearuplaa. Myöhemmin oli Schmidt sotilasuralla.¹⁵ — Th. Puputti aiheutti osakunnalle paljon vaivaa, sillä se sai useamman kerran hätistellä häntä pois morsiamensa luota asumasta. Puputin luvuista ei tullut mitään, ja hän lienee kuollut Pietarissa kerjäläisenä.¹⁶ — Osakunnan kokouksessa saattoi jopa toinen osakuntalainen ajaa riita-asiaa toista vastaan, joskin tällaiset jutut ovat olleet harvinaisia.¹⁷

Niin kallis asia kuin oma tuomiovalta osakunnilla olikin, oli sillä puutteensakin. Äänestyksen ratkaistessa sekä rangaistuksen langettamisen että sen suuruuden ilman mitään lakipykälää, oli aina olemassa vaara, että henkilökohtaiset anti- tai sympatiat vaikuttaisivat ratkaisuun. Ainakin kerran on näin tapahtunut.¹⁸

Myös epävirallinen osakunta valvoi jäsentensä käyttäytymistä. Vaikka veljespiiristä erottaminen ei tällöin merkinnyt yliopistosta erottamista, niin kuin laillisen osakunnan aikana, vaikutti valvonta siitä huolimatta varmasti hillitsevästi.¹⁹

Turun ajan perintöä olivat kokouksien väittelytilaisuudet, joista vuoden 1825 säännöissä oli yksityiskohtaisia määräyksiä. Näiden mukaan oli inspektorin tai kuraattorin järjestettävä väittelyitä aina vuoroviikoin latinaksi ja ruotsiksi.²⁰ Tapa ilmeisesti jatkui vielä useita vuosia Helsingissä, mutta olosuhteiden yhä muuttuessa ja latinan hiljaa väistyessä akateemisissa opinnoissa eivät keskiaikaista perua olevat väittelyt enää jaksaneet kiinnostaa osakuntalaisia. Vuoden 1843 säännöissä ei mainita väittelyistä mitään. Todennäköiseltä tuntuu, että ne ovat lakanneet viimeistään vuosikymmenen vaihteessa.²¹

¹⁵ Ptk. 9. 11. 1848, 16. 11. 1848, 23. 11. 1848. — Matrikkeli.

¹⁶ Ptk. 8. 2. 1849. — Matrikkeli.

¹⁷ Ptk. 20. 6. 1837.

¹⁸ Ks. s. 182—186. — Ptk. 25. 10. 1849, 1. 11. 1849. — Tutkimuspöytäkirja edellisen osakunnan kokouspöytäkirjan ohessa pvm:ltä 28. 10. 1849.

¹⁹ Ks. s. 374—375.

²⁰ *Nissilä*, emt., s. 126—131. — Vuoden 1825 Viipurilaisen osakunnan säännöt II § 2 ja § 19, Y II 19.

²¹ Vuoden 1843 säännöt, Y II 19. — Viipurilaisen osakunnan ptk:t eivät kerro väittelyistä, mutta tuskinpa niitä silti oli hyljätty, kun Savo-karjalainenkin osakunta niitä jatkuvasti harrasti ja kehitys tällöin kulki suurinpiirtein samoja latuja veljesosakunnissa. Tästä: *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 88—89.

Snellmanin aikaansaaman herätyksen vaikutuksesta tuli osakunnan kokouksiin uudeksi ohjelmaksi jäsenten laatimien kirjoitelmien lukeminen. Ennen pitkää julistettiin osakunnan jäsenille kirjoituskilpailu määrättyistä kansallisista aiheista, ja seuraaviin sääntöihin otettiin määräys palkintojen jakamisesta kunkin vuoden parhaista kirjoituksista.²² Näistä jatkuvasti esitetyistä sepitelmistä on vain lyhyt matka siihen, että alettiin lukea useita kirjoituksia samassa osakunnan kokouksessa. Näin syntyi osakuntaan oma käsinkirjoitettu lehti. Tämä tapahtui vuonna 1849, jolloin «Tidskrift för Wiborgska Afdelningen» alkoi ilmestyä. «Wiborgska Smällen» niminen lehti ilmestyi vuonna 1852. Vain muutamia kymmeniä jäseniä käsittävä epävirallinenkin Viipurilainen osakunta julkaisi omaa lehteään, jonka nimi oli «Wiborgska Kringlan».²³

Osakunnan kokouksissa luetut kirjalliset tuotteet olivat myöhäistä heijastusta aikaisemmista latinan- ja ruotsinkielisistä väittelyistä. Osakunnan ensimmäinen lehti taas on eräänlainen jatko yksittäisille kirjallisisille tuotteille. Näin voidaan todeta yhtenäinen kehityslinja 1700-luvulta, jolloin väittelytilaisuuksia jo oli pidetty.

Osakunnan kokoukset olivat myös «klubi-iltoja», joissa oli mukavaa tavata kotimaakunnan ylioppilaita, lukea sanomalehtiä ja keskustella niiden artikkeleista. Erään nuoren viipurilaisen ylioppilaan päiväkirjassa toistuvat 30-luvun alussa seuraavantapaiset merkinnät: «Ensin otettiin seitsemän uutta jäsentä osakuntaan ja sitten me luimme lehtiä» tai «sitten menin osakunnan kokoukseen; siellä selailin Heimdalia ja muita Tukholman lehtiä.»²⁴ Vuosina 1829—1830 tilattiin osakuntaan Stockholms Posten, Åbo Tidningar, Åbo Underrättelser, Turun Wiikko-Sanommat ja Oulun Wiikko-Sanomia.²⁵ Osakunnan jaon mukanaan tuoma köyhtyminen sai ulkolaisten lehtien tilaamisen joksikin aikaa lakkaa-

²² Ptk. 27. 11. 1844. — Vuoden 1850 säännöt VII § 1—4, Y II 19. — Ks. myös s. 159—162.

²³ Ensimmäinen säilynyt lehti on Tidskrift för Wiborgska Afdelningen n:o 3, 19. 4. 1849, Y I 23. Julkaisulupa annettiin osakunnan kokouksessa 29. 3. 1849. — Wiborgska Smällenin ensimmäinen numero ilmestyi 5. 2. 1852, Viipurilaisen osakunnan hallussa. — Wiborgska Kringlanin ensimmäinen numero 24. 4. 1864, tästä numerosta käy ilmi, että lehti on ilmestynyt myöskin vuonna 1860, vaikkakaan ei sen numeroita ole säilynyt, Y I 24.

²⁴ v. Bornin pvk. 10. 3. 1832, 4. 4. 1832, Sarvilahden kartano.

²⁵ Tilikirjan merkinnät 1829, 1830, 1831, Y II 9.

maan, mutta pian niitä jälleen tuli osakuntaan. Varojen säästämiseksi tehtiin tilaukset yhdessä inspehtorin ja joidenkin osakuntalaisten kanssa.²⁶ Kun Akateeminen Lukuyhdistys v. 1846 perustettiin, tuli ulkomaisten lehtien tilaaminen tarpeettomaksi, koska sinne tuli paitsi ruotsinmaalaisia myös mannermaisia lehtiä. Osakunta liittyi yhdistykseen vuonna 1848 in corpore.²⁷ Kotimaisista lehdistä päätettiin vuonna 1849, että «lehtitilaukset osakunnan laskuun rajoitettaisiin tänä vuonna aikakauslehteen *Litteraturbladet för allmän medborgerlig bildning* ja vuoden kuluessa ilmestyviin suomenkielisiin sanomalehtiin ja aikakausjulkaisuihin». Seuraavana vuonna tilattiin vain *Litteraturbladet* ja *Suometar*.²⁸

Seurustelu ja lehtien luku alkoi tavallisesti silloin, kun inspehtori poistui kokouksesta. Tällöin saatettiin myös laulaa tai panna lista kiertämään jonkun köyhän ylioppilastoverin auttamiseksi. Kerran kerätään rahaa Olof Nevanderille, joka oli maanviljelijä Olavi Tolvasen poika. Nevanderista tuli myöhemmin Luhangan kirkkoherra, joten hukkaan eivät rahat menneet.²⁹

6. TALOUDELLINEN YHTEISÖ

Osakunta oli huomattava tekijä jäsentensä arkisen aherruksen helpottajana. Varansa sai Viipurilainen osakunta — kuten muutkin osakunnat — itseverotusoikeutensa avulla. Osakuntaan tullessa oli edessä kirjoittautumismaksu ja siihen mahdollisesti liittyvä taksoitus. Varakaimmille saatettiin näet määrätä osakunnan kokouksessa huomattava lisävero. Senaattorin poika Carl Fredrik von Born joutui tätä veroa

²⁶ Ptk. 27. 1. 1836, 15. 2. 1837. — Vuoden 1842:n tilejä kantoluettelon ohessa, Y II 6.

²⁷ Ptk. 23. 11. 1848 mainitaan osakunnan liittyvän lukuyhdistykseen in corpore «kuten ennenkin» eli kevätlukukaudella 1848. — Akateemisen Lukuyhdistyksen jäsenluettelojen mukaan ovat osakunnat ensi kerran in corpore mukana vuoden 1848 alusta lukien, HYÄ. Mukana oli Uusmaalainen, Savo-karjalainen, Härmäläinen, Viipurilainen ja Pohjalainen osakunta. — Ks. myös s. 190—191.

²⁸ Ptk. 8. 2. 1849, 4. 4. 1850.

²⁹ v. Bornin pvk. 8. 2. 1832, Sarvilahden kartano. — C. E. Aspelundin elämäkerralliset muistiinpanot, s. 200, RKSA. — Ptk. 21. 7. 1867, 22. 10. 1864.

maksamaan vuonna 1829 100 pankkoruplaa, kun tavallinen kirjoittautumismaksu oli tuolloin vain 2:50 pankkoruplaa. Närkästyneenä huuhahtaa verotettu päiväkirjassaan: «Mikä hävyttömyys!» Hän jatkaa kuitenkin välittömästi: «Minä kiirehdin heti kuraattorin, Maisteri Dosentti Reinin luo ja maksoin hänelle vaaditun summan.» Viipurin rikkaiden liikemiesten pojat saivat hekin usein maksaa suuria summia, jopa niin isoja, että heidän keskuudestaan löydetään eniten verotetut. Anton Alfthan maksaa ylimääräisenä verona osakunnalle vuonna 1837 84 pankkoruplaa, Fredrik Alfthan v. 1848 kokonaista 100 hopearuplaa (350 pankkoruplaa) ja Viktor Hackman v. 1851 60 hopearuplaa. Useille ei kuitenkaan määrätty mitään taksoitusmaksua. Tällaisia tulokkaita olivat mm. talollinen Tillin poika Anton Tilly, suntio Tuomas Tenkasen poika Niklas Emanuel Tengén ja kapteeni C. T. Tavastin poika Alexander.¹

Muita osakunnan jäseniltään kantamia «veroja» olivat lukukausi-, poissaolo- ja ns. pro abitu maksu, joka kannettiin yliopistosta eroavalta. Erilaisia tilapäisiä summia saatettiin myös asettaa osakuntalaisten maksettaviksi.

Kuten maksuilla yleensäkin, oli osakunnankin vaatimilla suorituksilla taipumus jatkuvasti kohota. Seuraavasta taulukosta käy ilmi sääntömääräisten maksujen suuruus eri aikoina.

	1828	1835	1843 ja 1850
Kirjoittautumismaksu	2:50 pankkorpl.	4:— pankkorpl.	1:25 hop.rpl. 4:37 pankkorpl.
Lukukausimaksu			
ylioppilaat	5:— pankkorpl.	6:— pankkorpl.	2:30 hop.rpl. 8:05 pankkorpl.
fil.kand. ja valt.			
viroissa olevat	1:25 pankkorpl.	4:25 pankkorpl.	1:80 hop.rpl. 6:30 pankkorpl.
Pro abitu maksu	1:— pankkorpl.	2:— pankkorpl.	1:— hop.rpl. 3:50 pankkorpl.
Poissaolomaksu	—:50 pankkorpl.	1:50 pankkorpl.	—:50 hop.rpl. 1:75 pankkorpl.

¹ Kaikissa osakunnan säännöissä mainitaan taksoitusmaksu, säännöt Y II 19. — v. Bornin pvk. 16. 4. 1829, Sarvilahden kartano. — Ptk. 17. 10. 1835, 22. 10. 1835, 21. 10. 1837. — Tilikirjan merkinnät 1848, 1851, Y. II 8. Vuo-

Kun taulukon ² esittämät suurimmat korotukset tapahtuivat vuonna 1835, jolloin lopullinen ero Savo-karjalaisesta osakunnasta oli tapahtunut, tuntuu selviöltä, että niiden syynä tällöin oli menojen joutuminen pienemmän joukon kannettavaksi kuin siihen asti. Joitakin sekä vuonna 1835 että 1843 päätettyjen korotusten mukaisia maksuja on kannettu jo hieman aikaisemminkin. Osakunnan päätöksillä ja säännöillä oli tuohon aikaan taipumus vain vahvistaa jo vakiintunut käytäntö.³

Helsingin ajan alussa ei maksuja saatu läheskään aina perityiksi määräaikoina. Monilta ne saattoivat jäädä rästeiksi useiksi vuosiksi. Ennätys rästimaksujen lukumäärässä lienee Anton Lindhillä, joka vuonna 1842 maksoi 15 lukukauden maksut yhdellä kertaa. Maksujen alituinen viipyminen antoi aihetta pohtia keinoja, joilla voitaisiin estää ainaiset myöhästymiset. Vuonna 1843 osakunta tuntuu lopullisesti kyllästyneen maksujen viipymiseen, sillä tästä asiasta tulee sääntöihin tuima pykälä: «Lukukausimaksut ovat maksettavat viimeistään kahden viikon kulluttua ilmoittautumisesta tai kaksi viikkoa [yliopistoon] saapumisen jälkeen sillä uhalla, että ne muutoin peritään rehtorin avulla.» Osakunta otti käytäntöön toisenkin keinon, jolla pyrittiin saaman jäsenet nopeamiksi maksujen suorittajiksi. Kantoluettelossa on syksyllä 1844 usean lukukausimaksun kohdalla myös merkintä huomattavan suuresta korkosuorituksesta, joka oli —:90 ruplaa koko maksun ollessa 2:30. Nämä toimenpiteet saivat aikaan sen, että lukukausimaksujen suoritus nyt tuli säännölliseksi. Järjestyneen yhteisön muodot vakiintuivat tässäkin.⁴

sien 1828—1833 taksoitusmaksut tilikirjassa Y II 9, 1834— kevätlukukausi 1848 säilyneet tiedot taksoitusmaksuista kantoluettelon (uppbördsräkord) niteessä Y II 6, syyslukukausi 1848—1852 taksoitusmaksut tilikirjassa Y II 8.

² Vuoden 1828 tiedot vuoden 1825 säännöistä (Y II 19) ja tilikirjamerkinnöistä vuosilta 1828—1829 (Y II 9). — Vuoden 1835 tiedot ptk:sta 4. 3. 1835, 13. 5. 1835 sekä kantoluettelosta (Y II 6). — Vuoden 1843 tiedot saman vuoden säännöistä (Y II 19) sekä kantoluettelosta (Y II 6). — Vuoden 1850 tiedot saman vuoden säännöistä (Y II 19) ja tilikirjasta (Y II 8).

³ Kantoluettelon (Y II 6) merkinnöistä vuonna 1834 ilmenee, että lukukausimaksu on jo kohonnut, mutta poissaolomaksu on yhä entinen. Samoin ilmenee mainitun kantoluettelon vuoden 1843 merkinnöistä, että korotettuja maksuja on kannettu jo kevätkauden 1843 alusta, vaikka säännöt (Y II 19) vahvistetaan vasta syksyllä 1843. — Ks. myös s. 98.

⁴ Kantoluettelo, Y II 6. — Vuoden 1843 säännöt 18 §, Y II 19.

Kirjalainojen yliajalta peritty sakko oli sekin sääntömääräinen. Vuoden 1843 sääntöjen mukaan perittiin vuoden laina-ajan jälkeen sakkoa päivältä 1 kopekka. Seitsemän vuotta myöhemmin on sakko puolta lyhyemmän laina-ajan jälkeen 1/2 kop. päivältä.⁵

Eräs huomattava osakunnan menoerä oli inspektorille joka kolmas vuosi annettu säännöllinen, mutta kuitenkin vapaaehtoinen kunnialahja eli honorarium, jonka maksamisella oli erittäin vanhat perinteet. *Helan*en mainitsee Pohjalaisen osakunnan historiassaan, että viipurilaiset olivat kuuluja avokätisyydestään tässä suhteessa jo Turun aikana. Tämä pitää paikkansa myös Helsingin ajan alussa. Kun viipurilaiset antoivat professori Ursinille v. 1832 1500:— pankkoruplaa, niin pohjalaiset antoivat omalle inspektorilleen 1833 vajaan 1000:— pankkoruplaa toivoen samalla hartaasti, ettei hän ottaisi niitä vastaan, jotta suurin osa niistä voitaisiin luovuttaa eräälle vaasalaiselle suutarille taideopintoihin. Näinä vuosina oli Pohjalainen osakunta hieman Viipurilaista suurempi.⁶

Kun osakunta jaettiin ja sen jäsenmäärä putosi melkein puoleen entisestään, pieneni myös inspektorille maksettava honorarium vastavasti vakiintuen ennen pitkää 700:— pankkoruplaan, jonka suuruiseksi se määritellään myös vuosien 1843 ja 1850 säännöissä. Vakiintuneen käytännön mukaan määräisivät säännöt honorariumin annettavaksi joka kolmas vuosi.⁷

Honorarium-rahasto oli erillään muusta osakunnan kirjanpidosta ja jo Turun aikana oli pyritty kokoamaan tarvittavat varat lukukausittain kannettavilla maksuilla, että päästäisiin pahaa verta herättävistä pakkokeräyksistä. Vielä Helsingin ajan alussakin täytyi kuitenkin turvautua ylimääräiseen verotukseen ja vuonna 1831 määrättiin jokainen maksamaan 5:— pankkoruplaa honorarium-kassan täydentämiseksi. Samalla kertaa kuitenkin päätettiin, että jokaisen oli lukukausittain maksettava 3:50 pankkoruplaa honorarium-rahastoon, jolloin ei muita ve-

⁵ Vuoden 1843 säännöt 33 §, vuoden 1850 säännöt VI 4 §, Y II 19.

⁶ *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 134—135. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 113—114. — Tilitys honorarium-rahastosta 1832, sisältyy tilikirjaan, Y II 9.

⁷ Vuoden 1838 honorarium-tileissä (kantoluettelon Y II 6 yhteydessä) on merkintä, jonka mukaan maist. Fr. N. Melartinille on jätetty 636:75 pankkoruplaa honorariumin maksamiseksi inspektorille. Ilmeisesti summaa täydennettiin muilla varoilla. — Säännöt 1843 25 §, 1850 V 20 §, Y H 19.

roja tähän tarkoitukseen olisi tarvinnut enää kantaa. Vuonna 1835 maksujen korottamisen yhteydessä tehtiin päätös, että osakunta joka luku-kausi siirtäisi 100:— pankkoruplaa honorarium-rahastoon. Näin ei mitään maksuja juuri inspehtoria varten enää kannettu, vaan kaikki kulki osakunnan normaalien — tosin korotettujen — maksujen puitteissa ja honorarium-rahaston kartuttaminen oli vain tilinpidollinen asia. Näin oli tässäkin asiassa vuosikymmenien tai oikeammin vuosisatojen kuluttua päästy täsmälliseen muotoon ja vakiintuminen yhteisön muodoissa tapahtunut.⁸

Osakunnan kuraattori ja myöhemmin muutkin virkailijat nauttivat eri suuruisia arvodeja, palkkioita. Muita menoja olivat huoneistoon menevät maksut, kirjastoon käytettävät varat ja erilaiset tilapäiset suoritukset. On mielenkiintoista tarkastella, miten osakunta varansa käytti.⁹

Seuraavassa on yhteenveto osakunnan menoista kahtena ajanjaksona. Honorarium-maksuja, lainoja ja kursooreille meneviä suorituksia ei ole otettu kumpanakaan kautena huomioon.

	1830—1833		1849—1851	
	summa pankkoruplia	prosentteja	summa hopearuplia	prosentteja
Kirjasto	1003:54	27,84	735:88	48,82
Osakunta	988:01	<u>27,41</u>	55,25	<u>475:33</u>
Kuraattorin ym.				<u>31,53</u>
palkkiot	1600:—	44,39	256:—	16,98
Sekalaista	12:94	0,36	40:30½	2,67
Yhteensä	3604:49	100,00	1507:51½	100,00

⁸ *Nissilä*, emt. s. 134—135. — Ptk. 9. 2. 1831, 13. 5. 1835. — Myöhemmältä ajalta ei ole tietoja siitä, että lisäveroa honorariumia varten olisi kannettu.

⁹ Osakunnalla on kaksi varsinaista tilikirjaa tältä ajalta: Wiborgska Nationens Räkenskaps Bok 1815—1833 (Y II 9) ja Conto-Bok öfver In- och Utbetalnings-Fonden vid Wiborgska Afdelningen 1848—1852 (Y II 8). Lisäksi on kantoluettelon (Y II 6) yhteydessä joitakin tilejä. Täydelliset tilit ovat olemassa vuosilta 1828—1833 ja 1849—1852. Kuitenkin ovat vain tähän otetut seitsemän vuotta keskenään verrannolliset menojen suhteen, sillä vuoden 1852 tileihin on sotkeentunut useita päiväämättömiä menoja vuodelta 1853 ja vuoden 1852 menot ovat muutenkin poikkeukselliset osakuntalaitoksen lakkauttamisen vuoksi.

Kirjastomenoihin on otettu kirjojen ostot, niiden sitominen, lehtien tilaukset sekä kirjakaappien ostot ja korjaukset. Osakunta-nimikkeeseen on mahdutettu vuokra, osakunnan palvelijan palkka, lämmitys-, siivous- ja valaistusmenot, muutot sekä huonekalujen ja kirjoitustarvikkeiden ostot. Vuosina 1830—1833 muodostaa kuraattorin ym. palkkion vain kuraattorin arvodi, mutta myöhemminä vuosina on samalla kohdalla kuraattorin, kirjaston- ja rahastonhoitajan sekä sihteerin palkkiot. Sekalaisissa menoissa on maksuja taideyhdistykselle ja Akateemiselle Lukuyhdistykselle, muutama taidearpa, laulunjohtajan palkkio ja laulunuohteja.

Verrattaessa osakunnan vuosien 1828—1852 alku- ja loppupuolelta olevia menoeriä toisiinsa voidaan tehdä mielenkiintoisia havaintoja. Koska hopearupla oli 3.5 pankkoruplaa, niin voidaan osakunnan menojen todeta huomattavasti kasvaneen tänä aikana, vaikka jäsenmäärä olikin vuosisadan puolivälissä pienempi kuin 30-luvun alussa. Myös menojen rakenteessa on tapahtunut huomattava muutos.

Kun honorarium-menot olivat vv. 1830—1833 500:— pankkoruplaa vuodessa ja vv. 1849—1851 n. 65:— hopearuplaa vuodessa, niin palkkiomenot kokonaisuudessaan ovat olleet edellisenä jaksona keskimäärin vajaat $\frac{2}{3}$ vuotuisista menoista, mutta jälkimmäisellä jaksolla jäivät ne alle $\frac{1}{3}$:n. Vastaavasti käytetään jälkimmäisenä jaksossa noin kaksi kolmannesta menoista kirjaston ja osakunnan huoneiston tarpeisiin, joista oli suoranaista etua jokaiselle osakuntalaiselle. Palkkiomenoissa tapahtui todellinenkin väheneminen, siitä huolimatta että arvodia nauttivien virkailijain lukumäärä oli lisääntynyt. Kehitys kulki Viipurilaisessa osakunnassa paitsi jo todettuun jäsenten väliseen tasa-arvoisuuteen myöskin «taloudelliseen demokratiaan»; osakunnan yksityinen jäsen sai menoista suuremman suoranaisten hyödyn kuin aikaisemmin.

Jo Turun aikana oli osakunnan kassasta jaettu jäsenille lainoja ja vuoden 1825 säännöissä oli useita määräyksiä niistä. Lainanannon tavat eivät vielä Turussa ehtineet vakiintua, vaan muotojen kiinteneminen tapahtui tässäkin asiassa vasta Helsingin ajalla.

Osakunnan kassa, josta lainoja jo Turun aikana oli myönnetty, muodostui vähitellen varsinaiseksi lainarahastoksi, ja menoista pyrittiin selviämään säännöllisten tulojen avulla. Tällainen päätös tehtiin jo v. 1835, jolloin kassassa oli 1500:— pankkoruplaa rahaa. V. 1843 todettiin säännöissä, että lainarahasto oli oleva 500 hopearuplaa ja että sitä ei

ollut lupa pienentää. Tämän suuruisena lainarahasto pysyi koko käsiteltävänä olevan ajan; osakunnan jäsenet voivat perustaa lainansaanti-mahdollisuutensa varmalle pohjalle.¹⁰

Vuoden 1825 sääntöjen määräämää neljän kuukauden laina-aikaa ei käytännössä noudatettu. Osakunnan tilikirjasta käy ilmi, että v. 1828 palautti 25 jäsentä lainansa ja keskimääräinen laina-aika osoittautui tällöin olleen kaksi vuotta yhdeksän kuukautta. Maisteri J. G. Norring suoritti tänä vuonna kaksi lainaa, jotka olivat vuosilta 1821 ja 1824. Ei näin ollen ole mikään ihme, että herää pyrkimys saada aikaan täsmälliset muodot koskemaan myös osakunnan lainanantoa. Laina-aika määrättiin v. 1835 kahdeksi vuodeksi ja vakiintunut käytäntö siis laillistettiin. Koron maksu määrättiin tapahtuvaksi joka vuosi eikä vasta lainan maksun yhteydessä, kuten siihen asti oli ollut tapana. Pyrkimys päästä mahdollisimman pian järjestyneisiin oloihin sai aikaan sen, että päätettiin kaikki seuraavana vuonna lankeavat lainat periä heti vuoden alussa. Laina-aika jää pysyvästi kahdeksi vuodeksi. Tilikirjoista ilmenee, että laina-asioissakin ennen pitkää tapahtuu vakiintuminen, lainat palautetaan säännöllisesti ja koron maksu tapahtuu vuosittain.¹¹

Tavallisten lainojen suuruus oli jo vuonna 1825 määrätty 50:— pankkoruplaksi ja suurin piirtein samana se pysyi koko käsiteltävänä olevan ajanjakson. V. 1850 päätettiin myöntää myös suurempia lainoja, joiden määrä oli 50:— hopearuplaa (175:— pankkoruplaa). Kun pienempään lainaan vaadittiin vain kahden jäsenen takaus ilman sen suurempia muodollisuuksia, päätti suuresta lainasta osakunnan kokous. Laina-aika oli vuosi, mutta voitiin sitä lieventävien asianhaarojen vallitessa pidentää puolella vuodella, jos anomus tästä oli jätetty kuukautta ennen erääntymispäivää. — Kaikkien osakunnan myöntämien lainojen korko oli koko ajanjakson kuusi sadalta.¹²

¹⁰ *Nissilä*, emt., s. 136—138. — Ptk. 13. 5. 1835. — Säännöt 1843 9—15 § ja 1850 V 1—2 §, Y II 19.

¹¹ Merkinnät osakunnan lainausliikkeestä muiden tilien (edellä viite 9) yhteydessä, mutta kun osakunta syksyllä 1848 sai rahastonhoitajan, alettiin pitää erillistä lainauskirjaa: *Conto-Bok öfver Utlånings Fonden vid Wiborgska Afdelningen*, Y II 7. — Lainauksesta vuoden 1825 säännöissä II 13—14 §, Y II 19. — Ptk. 4. 3. 1835, 19. 3. 1836.

¹² Säännöt 1850 V 1—5 §, Y II 19. — Lainojen korosta: vuoden 1828 merkinnät tilikirjassa (Y II 9), vuoden 1843 säännöt 16 § (Y II 19), vuoden

Osakunnan lainoilla lienee ollut huomattava merkitys jäsenten taloudessa. Vaikka niistä sai vain tilapäisen avun, oli niiden kysyntä aina vilkasta. Vuosina 1828—1833 myönnettiin osakunnan kassasta vuosittain keskimäärin 23 lainaa. Kun osakunnan keskimääräinen jäsenluku noin vuosina oli 87 ja laina-aika kaksi vuotta, niin voidaan todeta, että enemmän kuin joka toisella osakuntalaisella oli yhteisöstään laina. Vuonna 1849, jolloin jäsenmäärä oli n. 65, myönnettiin 23 lainaa, joten vielä useampi osakuntalainen sai siis aikakauden lopulla osakunnalta taloudellista tukea. Kun osakunnassa oltiin keskimäärin viitisen vuotta, oli teoriassa mahdollista, että jokainen sai ainakin kerran osakunnalta lainan.¹³

Lainat näyttelivät yleensäkin tuona aikana suurta osaa ylioppilaan taloudessa. N. A. E. Nordenskiöld kertoo, että tuolloin — hän oli ylioppilas vuodelta 1850 — «sai suuri osa, todennäköisesti yli puolet ylioppilaista suurempia tai pienempiä summia, joita saatiin siihen aikaan erittäin helposti tavallisesti kymmeneksi vuodeksi kahden vanhemman toverin takuuta vastaan monista eri osista maata sijaitsevista rahastoista».¹⁴

Myös honorarium-rahastosta myönnettiin lainoja. Koska ne kuitenkin haluttiin antaa erittäin varmoihin käsiin, lainattiin niitä tavallisesti vain jo valmistuneille kansalaisille. Sten Sture Arwidssonille, suuren kansallisen herättäjän veljelle, myönnettiin parikin kertaa laina honorarium-rahastosta, onpa osakunta tällä tavoin joutunut auttamaan Johan Ludvig Runebergiakin hänen leipähuolissaan.¹⁵

Osakunta järjesti jäsenilleen myös lainojen takauksia. Tästä lankeaa kiitos ennen kaikkea Gabriel Reinille, joka pani takausjärjestelmän alulle lupautumalla henkilökohtaisesti takaamaan lainoja, jos osakunta puolestaan korvaisi hänen mahdolliset menetyksensä. Näistä osakunnan takauksista oli vuoden 1843 säännöissä tarkat määräykset, ehkä juuri sen vuoksi, että osakunta oli joutunut suorittamaan Reinille

1850 säännöt V 7 § (Y II 19), honorarium-tileistä (edellä viitteet 6—7) ilmenee niidenkin lainojen koron olleen 6 %.

¹³ Osakunnan tilikirja (Y II 9) ja lainauskirja (Y II 7).

¹⁴ *Nils Adolf Erik Nordenskiöldin omaelämäkerta*, s. 9.

¹⁵ Honorarium-rahaston tilien merkinnät 24. 10. 1829, 16. 2. 1830, 19. 9. 1830 tilikirjan (Y II 9) yhteydessä.

erään takaamansa melko suuren lainan. Takaus myönnettiin vain pakkotavista syistä. Sen suuruus sai olla korkeintaan 50:— hopearuplaa ja kesto-aika enintään vuoden. Kokouksessa täytyi kahden kolmasosan äänestäjistä puoltaa takuuanomusta, että se olisi tullut hyväksytyksi. Kuinka paljon takuita todella myönnettiin, siitä ei ole tietoa eikä siitäkään, että osakunta olisi joutunut muita takuusummia maksamaan.¹⁶

Kuinka tärkeänä puolena osakunnan toiminnassa lainojen antoa pidettiin, siitä on todistuksena epävirallisen Viipurilaisen osakunnan nopea toiminta oman lainarahaston saamiseksi. Kahden viikon kuluttua osakunnan perustamisesta olivat lainarahaston säännöt valmiina ja saman verran aikaa kului siihen, kun osakunnalla jälleen oli oma lainarahastonsa. Eräs jo valmistunut jäsen otti nimiinsä 800:— hopeamarkan (= 200:— hopearuplaa = 700:— pankkoruplaa) lainan, jonka takaisinmaksusta osakunta meni takuuseen. Lisää varoja saatiin ottamalla jäseniltä talletuksia määrääjäksi, jolloin kahden viikon irtisanomisaika toi neljän prosentin koron, kuukauden viiden ja kahdesta kuukaudesta sai jo kuusi prosenttia. Laina-aika osakuntalaisilla oli 50 mk:n lainoilla yksi ja 100 mk:n lainoilla kaksi kuukautta. Takaajia vaadittiin kaksi ja kukin osakunnan jäsen sai taata enintään 100 mk.

Erikoisesti herättää huomiota lainoista vaadittu korko. Sadan markan lainoista sai maksaa korkoa 24 % ja loma-ajalta 18 %, 50 mk:n lainoista oli korko vastaavasti 18 ja 12 %. Sakkokorko viikon yliajalta oli 100 mk:n lainoista 36 % ja 50 mk:n lainoista 48 %! Kun tällaiset lainausehdot laati itselleen tuttu toveripiiri, ei voi muuta ajatella, kuin että rahan tarpeen on täytynyt olla todella suuri ja että lainoja korkeasta korosta huolimatta tiedettiin haluttavan. Ennen pitkää lainan korko kuitenkin aleni, kun osakunta pääsi omille jaloilleen, ja alkuvuodesta 1867 palattiin jo vanhaan laillisen osakunnan kuuden prosentin korkoon.¹⁷

¹⁶ Ks. s. 102. — Ptk. 17. 2. 1838, 10. 5. 1838. — Vuoden 1843 säännöt 27—29 §, Y II 19.

¹⁷ Ptk. 17. 4. 1864, 1. 5. 1864, 8. 5. 1864, 1. 10. 1864. — Stadgar för Viborgska afdelningens lånefond antagna på möten den 24. April och 1. Maj 1864 (Y II 19). Näihin sääntöihin merkitty lainojen korkojen alennukset päivämäärineen. Lainojen koron alennuksesta ks. myös ptk. 11. 3. 1865, 22. 9. 1865, 9. 2. 1867, 26. 10. 1867, 2. 11. 1867.

7. KIRJASTO

Osakunnan arvokkain omaisuus, kirjasto, oli saatu pelastetuksi Turun palosta. Viipurilaisen osakunnan jakaantuessa oli omaisuus pantu tasan, jolloin savo-karjalaiset olivat saaneet puolet kirjastostakin eli noin 500 nidosta.¹

Vakituisesti muodostivat osakunnan menoista suuren osan kirjojen ostot, ja laillisen osakunnan viimeisinä vuosina käytti Viipurilainen osakunta lähes puolet varsinaisista tuloistaan kirjaston täydentämiseen.² Kirjoja hankittiin kirjakauppialta, mutta tavallisia olivat myös ostot yksityisiltä. Varsinkin kirjahuutokaupat olivat suosittuja ostotilaisuuksia, joita ei haluttu lyödä laimin. V. 1835 erikoisesti mainitaan osakunnan pöytäkirjassa, että kirjoja piti yrittää saada juuri tätä tietä, ja tilikirjojen merkinnät kertovat jatkuvasti hankitun käytettyjä teoksia. Osakunnan kokouksessa saattoi osakunnan jäsenkin tarjota tarpeettomaksi käynnyttä kirjaa ostettavaksi. — Kirjoja valitsemaan asetettiin aina erityinen kirjojentilaus- tai ostotoimikunta, johon kuului yksi osakuntalainen kustakin neljästä tiedekunnasta. Samoin meneteltiin muissakin osakunnissa.³

Noin vuodelta 1850 olevan kirjaluettelon mukaan oli osakunnan kirjastossa lähes 1 300 nidettä.⁴ Edellisenä vuotena oli osakunnalla kui-

¹ Kirjaston pelastamisesta ks. s. 15. — *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 138 —143. — Ptk. 8. 3. 1828, 27. 1. 1836 — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 95.

² Ks. s. 125.

³ Ptk. 10. 2. 1830, 9. 2. 1831, 8. 2. 1832, 24. 4. 1835, 13. 5. 1835, 19. 3. 1836, 15. 2. 1837, 21. 3. 1850. — *Waris*, emt., s. 95. — Pohjalaisen osakunnan ptk. 4. 4. 1848.

⁴ Viipurilaisen osakunnan kirjaston luetteloita on varsinaisesti kolme. Näistä on signumilla Y II 3 varustettu hankintaluettelo, jonka merkinnät käsittävät vuodet 1834—1848. Signumilla Y II 1 varustettu luettelo on aivan ilmeisesti laadittu noin vuonna 1850 ja järjestetty tieteenaloittain. Kirjat ovat varustetut juoksevin numeroin ja esim. vuonna 1849 ilmestynyt teos on numero 132. Luetteloa on täydennetty jatkuvasti ja viimeinen numero on 1293. Kolmas luettelo sisältyy sekalaisia papereita käsittävään kansioon (Y II 21) ja on siinä sama juokseva numerointi kuin tieteenaloittain laaditussa luettelossa, mutta kirjat ovat siinä numerojärjestyksessä ja on viimeinen numero 1293. Kahta viimeksi mainittua luetteloa on epäilemättä käytetty kirjoja lainattaessa rinnakkain. — Luettelo, joka

tenkin ollut «kirjaston teurastuskomitea», joka oli saanut tehtäväkseen poistaa vanhentuneet kirjat, sillä «varsinkin lääketieteellisen tiedekunnan kirjat olivat joutavia, koska osakunnassa ei nykyään ollut ketään lääketieteellisten opintojen harjoittajaa». Kuinka perusteellista työtä toimikunta, johon kuuluivat H. W. J. Zilliacus, G. L. Pesonius ja C. I. Qvist, teki, on vaikea sanoa.⁵ Jonkin verran he kuitenkin varmasti tekivät poistoja ja saaduilla rahoilla epäilemättä ostettiin uusia kirjoja. — Savo-karjalaisella osakunnalla oli v. 1852 kirjastossaan 2 255 nidosta. Sisarosakuntien kirjastojen niteiden lukumäärän suuren eron selittää se seikka, että Savo-karjalainen osakunta oli vuosikymmenet ollut jäsenmäärältään melkein kaksinkertainen Viipurilaiseen osakuntaan verrattuna, joten sen tulot ja mahdollisuudet hankkia kirjoja olivat sen mukaiset. Suurella ja jakamattomalla Pohjalaisella osakunnalla oli kirjastossaan v. 1849 1 440 nidosta.⁶

Vanhin osakunnan kirjoista oli latinankielinen ja vuodelta 1657, 1700-luvulta oli monia niteitä. Vanhin ruotsinkielinen teos oli vuodelta 1755.⁷ Saksankielisiä kirjoja tai kirjasarjoja oli vajaat viisisataa, ruotsinkielisiä vastaavasti jonkin verran yli kahdensadan ja kolmannella tilalla olivatkin sitten latinankieliset, joita oli toista sataa teosta tai teossarjaa. Latina oli kuitenkin jo väistymässä, mistä kertoo sekin, että suurin osa näistä teoksista oli painettu Turun akatemian aikana ja kenties silloin hankittukin. Erikoisesti herättää huomiota ranskankielisen kirjallisuuden suhteellisen suuri lukumäärä, noin sata. Suomen kielellä painettuja kirjoja oli vaatimattomasti nelisenkymmentä, kreikankielisiä oli muutama, venäjänkielisiä ei ainoatakaan.

Kirjaston kirjojen kielellisestä jakaantumisesta voidaan tehdä mielenkiintoisia johtopäätöksiä. Ruotsin kieli ei muodostanut mitään yksinomaista tai edes leveintä siltaa Eurooppaan, vaan se oli melkein pä syr-

on varustettu signumilla Y II 2 on ennen vuotta 1834 hankittujen kirjojen luettelo ja edeltää siis luetteloa Y II 3.

⁵ Ptk. 15. 3. 1849.

⁶ *Waris*, emt., s. 95. Savo-karjalaisten kirjasto oli suurin osakuntakirjastoista. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 129—131.

⁷ Mainittu vanhin kirja oli osakunnan kirjaston luettelon (Y II 21) mukaan «Publii Terentii Afri Comediae sex, accurate Corn Schrevelio» ja mainittu vanhin ruotsalainen kirja saman luettelon mukaan Botinin Beskrivning om svenska hemman och jordagods.

jityssä asemassa silloin, kun osakunta valitsi itselleen kirjauutuuksia. Epäilemättä oli Vanhan Suomen ylioppilaille hyötyä saksan kielen vankasta asemasta kotimaakunnassaan. Ranskankielisen kirjallisuuden suhteellisen suuri lukumäärä ja näiden kirjojen lainaus todistaa usean osakuntalaisen tätäkin kieltä hallinneen. Tähän lienee vaikuttanut se seikka, että Viipurin lukiossa luettiin ranskaa, päinvastoin kuin läntisen Suomen kouluissa.⁸ Tämä kaikki esti liian yksipuolisen suuntautumisen saksalaiseen kulttuuriin ja mahdollisti sen, että varsinkin vuosisadan puolivälin vallankumousvuosina voitiin tuoreeltaan tutustua ranskalaisten ajattelijain teoksiin. Osakunnan ehkä parhain kielimies oli C. I. Qvist, sillä paitsi saksan-, ruotsin-, suomen-, ranskan- ja latinankielisiä kirjoja lainasi hän myös osakunnan ainoata englanninkielistä kirjaa, joka oli kolmiosainen Macaulayn Englannin historia. N. A. E. Nordenskiöld lienee ollut yhtä etevä kielissä kuin Qvistkin, vaikka hän ei tiettävästi lainannutkaan latinankielisiä kirjoja.

Osakunnan kirjasto oli ennen kaikkea kurssikirjojen saantia helpottamassa. Epäilemättä juuri tästä syystä oli kirjojen laina-aika määrätty vuoden 1825 säännöissä puoleksi vuodeksi. V. 1843 pidennettiin laina-aikaa kokonaiseksi vuodeksi, mutta seuraavissa säännöissä palataan taas puoleen vuoteen. Monista kurssikirjoista oli kaksoiskappaleita, joten pitkä laina-aika ei estänyt useampaa saamasta samaa teosta opintojaan varten.⁹

Kirjasto ei kuitenkaan palvellut vain opintoja, sen avulla voitiin tutustua myös parhaaseen maailmankirjallisuuteen. Useat saksalaiset ja ranskalaiset sekä antiikin klassikot olivat edustettuina kirjastossa ja Shakespearea voi lukea ruotsalaisena käännöksenä. Shakespeare olikin sangen suosittu, sillä hänen teoksensa ehtivät vv. 1849—1852 kiertää 23 osakuntalaisen käsissä. Suomenkielinen kirjallisuus oli kirjavaa. Oli «murhekuvaus Ruunulinna», oli Genoveva, mutta myös D. E. D. Europaeuksen suomentama «Mittauden oppikirja» ja «Runoelmia J. L. Runebergilta, Suom. A. Oksanen». Ilmeisesti osakuntalaisten siveellisen selkärangan vahvistamiseksi oli hankittu «Viina myrkyistä surullinen tarina», valitettavasti vain oli surullinen tarina sekin,

⁸ *Hanho*, Suomen oppikoululaitoksen historia II, s. 28—29.

⁹ Vuoden 1825 säännöt III § 10, vuoden 1843 säännöt § 33, vuoden 1850 säännöt VI § 4. Kaikki säännöt Y II 19.

ettei kirjaa kukaan lainannut. Moni lainasi kirjastosta ajanvietelukumistakin, ja vuonna 1837 päätti osakunta, että W. L. Lundan saisi osakunnan todistuksen vain siinä tapauksessa, että palauttasi «ne seikkailuaiheiset kirjat, jotka hänellä olivat osakunnan kirjastosta». Jännityksestä pitävästä Lundanista tuli sittemmin kunnianarvoisa lääninrovasti.¹⁰

Osakuntien kirjastoja ei tietävästi lainkaan sensuroitu ja niissä olikin runsaasti kiellettyjä kirjoja. Viipurilainen osakunta, jossa vapaamieliset aatteet löysivät hyvän kaikupohjan, oli osakunnista innokkain kiellettyjen kirjojen ostaja. Huomattavaan vauhtiin pääsee näiden kirjojen hankinta kuitenkin vasta vuoden 1848 jälkeen. — Valtiollista vapaamielisyyttä edustavista kirjailijoista olivat edustettuina mm. Thiers, de Lamartine ja Louis Blanc, joiden teoksia oli useita. A. Schytten *Ungarn und Ungarische Unabhängigkeitskrieg* oli tuorein vallankumousta käsittelevä teos. Se oli painettu v. 1850. Ludwig Feuerbach ja Bruno Bauer edustivat muiden ohessa radikaalista uskonnollista kirjallisuutta, ja Carl Vogtin, Justus Liebigin sekä von Humboldtin teoksista sopi tutustua uuden luonnontieteen mullistaviin teorioihin.¹¹

Yleensä tuntuvat viipurilaiset ylioppilaat olleen eniten kiinnostuneita radikaalisesta tieteellisestä tai puoliteieteellisestä kirjallisuudesta, kaunokirjallisuutta he sen sijaan lukivat vähemmän kuin muiden osakuntien jäsenet. Runebergia lainasi vv. 1834—1852 vain kuusi osakuntalaista ja Frans Mikael Franzén sai rauhassa pölyttyä hyllyllään. Mutta romantiikkahan olikin suureksi osaksi kulkenut Vanhan Suomen ohi.¹²

Seuraavasta yhteenvedosta käy ilmi Viipurilaisen osakunnan kirjaston käyttö:¹³

¹⁰ Viipurilaisen osakunnan kirjaston luettelo, Y II 21. — Ptk. 4. 3. 1837. — Matrikkeli.

¹¹ Ks. 269—273.

¹² Viipurilaisen osakunnan kirjaston lainattujen kirjojen luettelo 1834—1852, Y II 4. — Kaikki vertailevat tiedot *Palosuon* käsikirjoituksena olevasta tutkielmasta Piirteitä osakuntien kirjastojen toiminnasta 1828—1852, s. 47, 59—60, liitteet 22—24, 27—29. — Viipurilaisen osakunnan lainauskirja 1824—1833 on signumissa Z II 20.

¹³ Kaikki mainitut luvut edellisessä viitteessä mainituista lähteistä. Luvut ovat tarkistettuja *Palosuon* lukuja ja siis täysin vertailukelpoisia muiden osakuntien tutkielmassa esitettyihin vastaaviin lukuihin.

	1828—1852	1834—1852
Kirjoja lainattu yhteensä	4 685	3 603
Vuosittain lainaajia keskimäärin	n. 38	n. 36
Kirjoja lainaajaa kohden		5,3
Kirjoja lainattu keskimäärin vuosittain		n. 189
Läsnaolevista jäsenistä lainaajia keskimäärin vuosittain n.		75 %

Viipurilaiset ylioppilaat olivat innokkaimpia kirjastonsa käyttäjiä. Huomattavasti suurempaa Savo-karjalaisen osakunnan kirjastoa käytti hyväkseen keskimäärin vuosittain laillisen osakunnan aikana 73 % läsnaolevista jäsenistä. Sen sijaan ohittivat savo-karjalaiset mainittuna aikana viipurilaiset kirjojen lukumäärässä lainaajaa kohden, sillä mainittu luku heillä oli 5,4. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Boreaalin osakunnan suhteellisen pientä kirjastoa käytti lainauskirjan mukaan vuosina 1835, 1836 ja 1844 vain yksi osakuntalainen, vaikka jäsenmäärä tuolloin oli 24:n ja 36:n välillä.¹⁴

Viipurilaisen osakunnan kirjastonsa hyväksi tekemä huomattava työ kertoo siitä, että se katsoi velvollisuudekseen jäsentensä opintojen helpottamisen ja heidän yleissivistyksensä laajentamisen. Tämä toimintamuoto pystyi vetämään piiriinsä syrjäänvetäytyvänkin osakunnan jäsenen ja kirjojen lainausluetteloista löytääkin monia sellaisia nimiä, jotka eivät esiinny missään muissa osakunnan jälkeenjääneissä pape-reissa. Tältä pohjalta lienee tarkasteltava sitä mielenkiintoa, jota osakunta tunsikin erilaisia kokoelmia kohtaan. Kuraattori Bonsdorffin lahjoituksena sai osakunta v. 1835 vastaanottaa yli 400 kasvia sisältävän koel-man. V. 1849 hankitaan lisäksi oma mineraalikokoelma.¹⁵

8. VAPAITA HARRASTUKSIA JA JUHLIA

Jo jakamattomalla Viipurilaisella osakunnalla oli oma lauluseuransa, jonka tiedetään esiintyneen ainakin jaon yhteydessä toimeenpannussa molempain osakuntien «yhdistymisjuhlassa». Niin vireäksi osoittautui

¹⁴ *Palosuo*, em. tutkimus, s. 18—24, 27.

¹⁵ Ptk. 4. 3. 1835, 15. 3. 1849, 10. 5. 1849.

osakunnan lauluharrastus, ettei edes jako pystynyt sitä tukahduttamaan, sillä ainakin 1835 on osakunnalla oma kuoro. Kun savo-karjalaisillakin oli omansa, ei ole mikään ihme, että molemmat kuorot usein kokoon-tuivat joidenkin jäsentensä luokse yhteisiin lauluharjoituksiin. «Kau-nista laulua, mutta vanhat, vanhat kappaleet», kuuluu arvostelu eräästä tällaisesta tilaisuudesta.¹

Todennäköisesti Viipurilaisen osakunnan kuoron toiminta jatkui aina 30-luvun lopulle asti, jolloin v. 1838 Fredrik Paciuksen toimesta perustettiin kaikkien osakuntien yhteinen Akateeminen Lauluseura, Akademiska Sångföreningen. Vuosina 1838—1840 on siinä ollut ainakin kahdeksan, mutta mahdollisesti kaksitoista viipurilaista, jota lukua voi-taneen pitää melkoisena, kun osakunnan jäsenluku noina aikoina oli neljäkymmenen paikkeilla. Sitäkin suuremmalta täytyy tuon luvun tun-tua, kun tiedetään Paciuksen pyrkimyksenä olleen ottaa kuoroon vain sellaisia laulajia, jotka osasivat laulaa myös nuoteista. Nyt päästiin «van-hoista, vanhoista kappaleista», koska Pacius heti alkaa uusia ohjelmis-toa. Marssityylinen laulun tilalle tuli nyt saksalainen «Lied-tyyli». «Suunta oli myöskin aiheiltaan toinen. Nyt laulettiin ensi sijassa todelli-sia ylioppilaslauluja, nuorisolauluja, juomalauluja ja luonnonlyriik-kaa.»²

Ainakin kolmena lukukautena ennen lakkauttamista oli Viipurilai-sella osakunnalla jälleen oma kuoro. Johtajana toimi maisteri Johan August Lindelöf, joka oli saanut silloisen Akateemisen Lauluseuran ku-koistamaan, mutta oli jo tuolloin luopunut tästä tehtävästä. Koska johtaja oli tuon ajan etevimpiä kuoromiehiä, voitaneen kuoron tasoa pitää korkeana.³

Helsingin ylioppilaiden elämään toi 1830-luvun alku tullessaan jo-

¹ v. Bornin pvk. 8. 11. 1833, 12. 11. 1833, Sarvilahden kartanon arkisto. — Fabian Collanin pvk. 5. 3. 1835, 2. 5. 1835, 15. 10. 1835.

² Andersson, Nuori Pacius, s. 139—146, 152—165.

³ Tilikirjassa (Y II 8) on 30. 10. 1851, 1. 5. 1852 ja vuoden 1852 lopulla merkintä «Sångdirigents honorarium för innuvarande termin». Jos olisi ollut kysymys Akademiska Sångföreningenille menevästä maksusta, olisi se mainittu, sillä Akademiska Läseföreningen yms. yhdistykset mainitaan maksujen yhteydessä. Kuoron johtajasta on maininta vain 11. 12. 1851: «Sångnoter mm. enl. räkning af mag. Lindelöf». Lindelöfistä ks. *Sohlström*, Några minnesblad ur Akademiska Sångföreningens Historia 1840—1915, s. 12—17.

tain sangen uutta. Aikaisempien henkisten harrastusten ohella alkoi nyt myös fyysinen itsensä kehittäminen vallata sijaansa ylioppilaiden keskuudessa. Voimistelun tienraivaajana Helsingin yliopistossa oli italialainen miekkailunopettaja Joachim Otta, joka ruotsalaisen Lingin voimistelulaitoksessa opiskeltuaan ryhtyi soveltamaan hänen metodejaan myös Helsingissä. Jo syyslukukaudelta 1832, jolloin täysin sopimattomasta huoneistosta ja muista puutteista huolimatta ensimmäiset vapaaehtoiset harjoitukset pantiin käyntiin, ilmoittautui 30 osanottajaa. Seuraavana keväänä oli osanottajien määrä jo 62. Viipurilaisia oli näiden joukossa 17. Osakunnan jäsenmäärä oli silloin 99. Kuinka lupaavasti alkaneen voimisteluinnostuksen Viipurilaisessa osakunnassa tuon jälkeen kävi, siitä ei ole tietoa, mutta tuskinpa tässäkään osakunnassa jatko oli aivan yhtä loistavaa, koska osanottajien yhteismäärä seuraavana lukukautena putoaa 31:een.⁴

Kuten niin paljon muutakin peri Viipurilainen osakunta vuosijuhlapäivänsäkin Turun ajalta, jolloin sitä oli vietetty 9. päivänä maaliskuuta. Tuona päivänä vuonna 1757 oli Matthias Calonius kirjoittanut yliopistoon. Niin syvään oli tuon päivän muisto painunut 1800-luvun alkupuolen ylioppilaiden mieliin, ettei Savo-karjalainen osakunta vaihda vuosijuhlapäiväänsä edes Viipurilaisesta osakunnasta erkänemisensä jälkeen.⁵

Mahdollista on, että Viipurilainen osakunta vietti vuosijuhlaansa Matthias Caloniuksen muiston kunnioittamisen merkeissä pitkälle 1840-luvulle, vaikka päivämäärä saattoikin vaihdella. Ainoa tieto vuosijuhlapäivästä on vuodelta 1838, jolloin osakunta vietti sitä 27. päivänä maaliskuuta. Jos juhlaa olisi vietetty samana päivänä savo-karjalaisten kanssa, olisi juhlahuoneiston saaminen saattanut kohdata vaikeuksia ja keskinäiset vierailut vuosijuhlissa käyneet mahdottomiksi. Kun tietää, miten mielellään juhliä tuona aikana vietettiin, niin ymmärtää,

⁴ *Suomela*, Helsingin yliopiston voimistelulaitos, s. 15—17, 21, 32—34. — Voimisteluharjoituksiin ilmoittautuneiden omakätiset nimikirjoitukset Ottan konsistorille lähettämän kirjelmän yhteydessä, Konsistorin asiakirjat 1833, s. 357—360. HYA.

⁵ *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 91. — Waris sanoo vuosijuhlapäivän savo-karjalaisilla vaihtuneen jo 1840-luvulla, mutta teoksesta *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 9, ilmenee, että vielä v. 1857 viettivät savo-karjalaiset Caloniuksen muistojuhlaa. — Ks. myös s. 335.

kuinka tärkeä tekijä niiden eri päivinä tapahtunut vietto veljesosakunnille oli.⁶

Vuosijuhlien viettopäivä ja sisältökin muuttuu kuitenkin ennen pitkää Viipurilaisessa osakunnassa. Kun näet epävirallisessa Viipurilaisessa osakunnassa ryhdytään v. 1864 keskustelemaan vuosijuhlan vietosta, mainitaan kolme eri kertaa laillisen osakunnan viettäneen vuosijuhlaansa pyhän Andreaksen päivänä Viipurin Pamauksen kunniaksi.⁷ Varhaisemmalta ajalta ei ole olemassa mitään tietoa vuosijuhlan siirtämisestä. Ei ole kuitenkaan kovinkaan vaikeaa päätellä, koska siirtyminen muistopäivästä toiseen on tapahtunut. Sen on täytynyt tapahtua joskus «suurina vallankumousvuosina» 1848—1852. Koska mainitulta kahdelta ensimmäiseltä vuodelta on säilynyt pöytäkirjoja eikä niissä ole mitään mainintaa vuosijuhlan siirrosta, on tuon siirtymisen täytynyt tapahtua joskus vuosina 1850—1852. Todennäköiseltä tuntuu, että vuonna 1850 on ensimmäisen kerran vuosijuhlaa vietetty 30. päivänä marraskuuta. Paitsi sitä, että tuon ajan radikaaleista ylioppilaista on Viipurin Pamauksen täytynyt tuntua mieluiselta symbolilta, on muitakin todisteita siitä, että juuri silloin on pamausvertauskuva tullut viipurilaisten ylioppilaitten tietoisuuteen erityisen voimakkaana. Kun kevättälvellä 1852 osakuntaan perustettiin uusi käsinkirjoitettu lehti, sai se nimekseen «Viipurin Pamaus», ja lehdessä saatettiin käyttää pamausta käsitteenä ilmaisemassa jotain uutta ja yllättävää ajatusta. Näin ei voi olla epäilystä siitä, että vuosisadan puolivälin viipurilaiset ylioppilaat halusivat myös vuosijuhlansa suhteen luoda jotain uutta ja nostivat esiin Pamauksen vieton.⁸

Epävirallinen Viipurilainen osakunta osoittautuu juhlien järjestämisessä voimakkaasti perinteitä luovaksi yhteisöksi, sillä nykyisen vuosija pamausjuhlan vietto on juuri siltä ajalta säilynyt nykypolvelle. Samana keväänä, jolloin osakunta uudelleen perustetaan, herättää puheenjohtaja, civis Lavonius kysymyksen, «että osakuntamme tulisi muiden osakuntien tavoin viettää juhlien vuosipäivää, ja katsoi kahden syyn puoltavan asiaa: sellainen vuosipäivä tulisi osakunnan jäsenten vallitsevaksi ulkonaiseksi yhdyssiteeksi, ja koska muut osakunnat luul-

⁶ Fabian Collanin pvk. 27. 3. 1838.

⁷ Ptk. 18. 9. 1864, 22. 4. 1865, 19. 11. 1865.

⁸ Smällen n:o 1. 5. 2. 1852.

tavasti eivät laiminlöisi osakuntamme edustajien kutsumista vuotuisille juhlapäivilleen, olisi meidän hyvä voida maksaa samalla kohteliaisuudella, ja siihen meille tarjoaa tilaisuuden vuosipäivän viettäminen.» Vuosipäiväksi ehdottaa Lavonius Mikael Agricolan kuolinpäivää, huhtikuun yhdeksättä, perustellen ehdotustaan mm. sillä, että juuri Viipurissa on Agricola viettänyt elämänsä kehitysvuodet.⁹

Seuraavana syksynä vuosijuhlakysymys sai kuitenkin uuden käänteeseen, kun osakunta katsoi jonkin Viipurin läänin muun Suomen yhteyteen palauttamisen yhteydessä esiintyvän päivämäärän paremmin sopivan vuosijuhlan ajaksi. Puheenjohtajan ehdottamaa päivää, jolloin annettiin määräys yhdistämisestä huolehtivan järjestelykomitean asettamisesta, ei kuitenkaan katsottu niin arvokkaaksi, «että se voisi palvella ikäänkuin sinä alttarina, jolle vuosittain tulisimme asettamaan uhrimme synnyinseutumme vapautuksen ja pelastuksen suurelle ja iloiselle muistolle.»¹⁰

Seuraavana vuonna ehdotettiin vuosijuhlan päiväksi jälleen huhtikuun yhdeksättä, mutta nyt sen vuoksi, että Viipurin kaupunki osakuntalaisten mielestä tuona päivänä vuonna 1365 oli saanut kaupunkioikeutensa. Tästä suuresta tapauksesta ja historiallisesta «löydöstä» päätettiin ilmoittaa Viipurin kaupunginhallituksellekin. Myöhemmin kuitenkin huomattiin erehdys ja vuosijuhlasta oletettuna kaupungin perustamispäivänä luovuttiin.¹¹

Vuonna 1867 päätettiin, että Viipurilaisen osakunnan pysyväiseksi vuosijuhlapäiväksi tulee maaliskuun 5:s, jolloin Vanhan Suomen yhdistämisestä muun Suomen yhteyteen huolehtimaan asetettu järjestelykomitea ensi kerran kokoontui. Näin sai osakunta nykyisen vuosijuhlansa. Tuskin olisi voitu löytää syvempää ja arvokkaampaa sisältöä osakunnan huomattavimmalle juhlalle. Ensimmäisenä on maaliskuun 5:ttä vuosipäiväksi ehdottanut Viktor Löfgren-Lounasmaa osakunnan kokouksessa 3. 2. 1866.¹²

Eloisan kuvan siitä, millaisia varmasti monet juhlat, niin vuosipäivänä vietettävät kuin muutkin olivat, saa siitä selostuksesta, joka on

⁹ Ptk. 18. 9. 1864.

¹⁰ Ptk. 15. 10. 1864, 22. 10. 1864.

¹¹ Ptk. 11. 2. 1865, 18. 2. 1865.

¹² Ptk. 3. 2. 1866, 26. 1. 1867.

säilynyt nuoren ylioppilaan muistiin merkitsemänä Viipurilaisen osakunnan jaon yhteydessä toimeenpannusta juhlasta.¹³ «Juhlaan tuli lopulta niin paljon miehiä, että melkein kaikki molempien osakuntien jäsenet olivat läsnä... Meidän hallussamme oli koko huvila [«Säästöpankki»,] jossa oli kaksi tarjoiluhuonetta ja neljä isoa huonetta, joista yksi tavattoman suuri sali. Kutsuvieraina oli vain joitakin osakunnan kunniajäseniä... Kaikki, niin nuoret kuin vanhat, olivat hyvällä tuulella. Professorit tulivat verraten myöhään. Kun kaikki olivat koolla, ja ne, jotka polttivat, olivat ottaneet piippunsa, ja keskustelu oli päässyt vauhtiin, tarjottiin viinejä ympäri, ja B. O. Lille nousi pitämään maljapuhetta osakunnille, toivoen niiden pysyvän veljellisesti yhdessä jne... Hän ei puhunut huonosti. Osakunnan laulukunta lauloi eräitä lauluja. Sitten maljat... Jokaisen kunniajäsenen malja sitten... Myöhemmin esitti Melartin molempien osakuntien jäsenten maljan puhuen hyvin... Kaikkien maljojen välillä laulettiin ja hurrattiin voimallisesti. Kun huoneet olivat tilavia, ei ollut ahdasta, vaikka väkeä oli runsaasti. Me juttelimme, kävelimme, joimme jne. Noin klo ½ 9 tuli 8 tarkampujapatalj. musikanttia, ja me aloitimme tanssin. Tähän ryhdyimme huvitellaksemme ja estääksemme yksitoikkoisuutta. Osa meistä oli daameja, valkea nenäliina sidottuna hihaan erotukseksi kavaljeereista. Tanssi oli innokasta ja ylen iloista. Katrilleja, polskia, valsseja ym. tanssittiin ja vain hyvin lyhyin väliajoin. Polskiin ottivat osaa vanhemmatkin herrat... Niin ilta kului. Me syleilimme innokkaasti toisiamme, samoin kuin inspektoreita ja kunniajäseniä. Reiniä, pidettyä kuraattoria, nostettiin ilmaan. Kuten tavallista sain paljon uusia veljiä... Klo 1/2 12 alkoi illallinen, joka suuren joukon takia syötiin seisalta, ja jokainen tuli kylläiseksi... Illallisen aikana juotiin innokkaasti. Koetimme joka tavalla saada vanhimpia herroja 'ammutuiksi', mutta se ei onnistunut, vain Laurell tuli vähän lystilliseksi. Meidän toisten joukossa vain vt. patalj. saarnaaja, isä Melart ja joku toinen oli ottanut liikaa. Professorit poistuivat illallisen jälkeen klo 12, minkä jälkeen jatkoimme tanssia 1 tunnin. Osakuntien lauluseura viritti aina vähän ajan päästä bakanaalisia ja muita ihania lauluja, joista me toiset, ei laulajat, iloitsimme

¹³ v. Bornin pvk. 8. 11. 1833, 12. 11. 1833, Sarvilahden kartanon arkisto. — Waris, emt., s. 24—27.

ja nautimme täysin korvin... Klo 2:n ja 3:n välillä erottiin. Jotka saivat hevosien, palasivat kaupunkiin, mutta meitä jäi 9 a 10 miestä päivän valkenemiseen asti. Puhelimme ja resoneerasimme pitkään ja sitten heittäydyimme sohville ja tuoleille edes vähän torkahtamaan.»

Juhlan perusteellisuudesta huolimatta seurasi vielä kolmen päivän kuluttua jälkijuhla, johon saapui 75 jakamattoman Viipurilaisen osakunnan jäsentä. Tarjoilu oli sangen yksipuolista: «Jäännöksenä oli vain punssia, jota tarjottiin ahkerasti... Myöhemmin tulevat vastaanotettiin jo ovella, nostettiin käsin ylös eikä päästetty alas, ennenkuin olivat tyhjentäneet 4 a 5 lasia punssia yhtäpäätä...»

Lukuisat vuosijuhlavieraat kuuluivat jo 1830-luvulla asiaan. Niin kauan kuin osakunnalla oli virallisia kunniajäseniä, olivat nämä luonnollisesti mukana vuosijuhlissa. Toisten osakuntien edustajia kutsuttiin myös, mikä tapa jatkui epävirallisenkin osakunnan aikana. Tällöin tuli uudeksi tavaksi — aina valtiopäivien ollessa koolla — kutsua mukaan kotimaakunnan säätyjen edustajia. Jatkuvasti oli läsnä myös osakunnan ulkopuolisia yliopiston opettajia. Epävirallisena aikana vakiintui vuosijuhlan sisältö suurin piirtein niihin uomiin, joita se nykyäänkin seurailee. Näin kaavailtiin vuosijuhlan ohjelmaa vuonna 1867: «Juhla avattaisiin puheella, jossa läsnäolevia muistutettaisiin juhlan viettämisen aiheesta. Sen jälkeen seuraisi esitelmä, sitten malja isänmaalle ja kotiseudulle, sen jälkeen malja vieraille ja lopuksi kutsutuille valtiopäivämiehille.»¹⁴

Niin suuresti kuin kohottavista puheista saatettiin innostua, niin säilyneistä juhlaselostuksista päätellen monelle ylioppilaalle «hauskan pitäminen» sinänsä oli pääasia. Omana aikanaan kuuluisa viisunikkari ja ylioppilasrunoilija Jacob Gabriel Leistenius, joka lienee laulanut varsin monissa ylioppilaskekkereissä, kertoo olleensa viipurilaistenkin vuosijuhlissa ja jatkaa, että «siellä minä runsaimmat laakerini leikkasin».¹⁵ Eräs mukana ollut vieras puolestaan antoi seuraavan todistuksen viih-

¹⁴ v. Bornin pvk. 8. 11. 1833, Sarvilahden kartanon arkisto. — *Waris*, emt., s. 91—92, 105. — Kunniajäsenistä ks. *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 84—85. Näitä osakunnan membra honoraria ei enää ole merkitty yliopiston luetteloon keväällä 1833. — Ptk. 9. 2. 1867.

¹⁵ *Saikk*, Länsisuomalaisen Osakunnan Historia II, s. 200, käsikirjoitus. — *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, s. 244—247.

tymisestäään: «Minä olin vieraana 'Viipurilaisten' vuosijuhlassa; oli varsin hauskaa — melkein hauskempaa kuin meidän [savo-karjalaisten] juhlassamme, ainakin siinä suhteessa, että tungos oli pienempi. Kuitenkin tuntuu täällä Viipurilaisten luona olevan enemmän henkevyuden puutetta. — Kotona klo 3.» Tuskinpa oli viipurilaisten juhla liialla henkevyydellä pilattu, jos on luottamista erään savo-karjalaisen arvosteluun omasta vuosijuhlastaan: «Ei mitään järjestystä, ei mitään henkevyyttä, ja sen sijaan villi melu ja villi tarjoilu.»¹⁶

Vaikka epäviralliselle Viipurilaiselle osakunnalle pyhän Andreaksen päivä ei kelvannutkaan vuosijuhlan viettöpäiväksi, ei sitä kuitenkaan hyljätty, vaan «Pamaus voitiin, niin sanoi varapuheenjohtaja (A. R. Hirn), paremmin tajuta pienemmissä seuroissa.» Vuonna 1865 vietetään ensimmäinen varsinainen Pamaus-juhla hotelli de Postissa. Jo alusta alkaen saa juhla saman sävyn, kuin mitä sillä sittemmin on ollut tähän päivään saakka. Juhlaa näet päätetään viettää «maljoin ja kehoitettiin kutakin osakunnan jäsentä puolestaan humoristisilla puheilla ja maljoilla edistämään tunnelman eloisuutta juhlassa.»¹⁷

Perinnettä luovaa oli myös se, että ensimmäiseen Pamaukseen ilmestyi tilaisuutta varten sepitetty «Viipurin Rinkeli», jonka sisältö kauttaaltaan oli humoristinen, eikä siinä suinkaan vältetty puuttumasta osakunnan jäsenten pieniin rikkeisiin tai heille sattuneisiin kummeluihin.¹⁸ Lehden lukemisen jälkeen seurasi civis J. M. Saleniuksen puhe, jossa hän mm. seuraavaan tapaan selvitteli päivän merkitystä:¹⁹ «Ajat muuttuvat, me muutumme! 370 vuotta äsken kirjoitetun päivän merkillisten tapausten jälkeen olemme me, Viipurilaisen osakunnan jäsenet kokoontuneet viettääksemme Knut Possen ja hänen suomalais-

¹⁶ Fabian Collanin pvk. 27. 3. 1838. — Robert Tengströmin kirje Herman Kellgrenille 13. 3. 1846.

¹⁷ Ptk. 18. 9. 1864, 25. 11. 1865.

¹⁸ Kringlan n:o 8 2. 12. 1865, n:o 11 30. 11. 1866. — Ptk. 30. 11. 1865.

¹⁹ Saleniuksen puheesta mainitaan ptk:ssa: «Luettiin civis J. Saleniuksen hänen Osakunnalta saamansa tehtävän mukaisesti sepittämä esitys 'Viipurin Pamauksesta', millä lukemisella viritettiin sovelias mieliala Knut Possea ja hänen kuuluisaa pamaustaan kohtaan.» Itse puhe on osakunnan sekalaisten papereiden joukossa, Y II 27. *Tudeer* mainitsee kirjoituksessaan Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä, s. 37, että puhe olisi ollut yksinomaan vakava, mutta niin ei ole ollut asian laita.

ten porvariensa muistoa. Mutta meillä ei ole mitään satumaisia maine-toita tältä päivältä esitettävänä. Ei meillä myöskään ole keskuudessamme hänen niin mainiolla seoksella täytettyjä komeita kattiloitansa, sillä nehän lienevät tulleet kätkeyiksi Viipurin linnanmuuriin. Ei! Kokoon-tuneina maljan ääreen nautimme me punssiboolin ihanuudesta, ärsyt-täviä höyryjä ja muita pamauksia emme kuule täällä kuin korkeintaan jostakin samppanjapullon korkista, joka kuitenkin voimatonna pom-pahtaa alas katosta. Niin! antakaamme näiden elämännesteiden avulla kadota kaikkien pienten surujemme, joita ehkä on pesiytynyt meidän mieliimme, niin kuin höyhen Possen pussista katosi tuulen siivin. Mutta jos joku sellainen ei vielääkään ole kadonnut rasittamasta meidän nuoria, vapaita mieliämme, niin täytyy meidän ainakin ja ennen kaikkea juoda malja päivän suuren sankarin Knut Possen ja hänen sotatovereidensa kunniaksi ja se niin, että taistelun into meidät valtaa. Eläköön!»

VII. Periaatepolitiikan hiljaiset vuodet

Napoleonin Venäjän retki ja sitä seuranneet tapahtumat saivat Suomelle autonomian myöntäneen Aleksanteri I:n siirtymään sen lähinnä Itävallan valtionkanslerin Metternichin luoman poliittisen järjestelmän kannattajaksi, mitä tavanomaisesti pelkistään kutsutaan taantumukseksi. Nikolai I omaksui varsinkin hänen valtaistuimelle noustessaan tapahtuneiden kapinoiden vuoksi huomattavassa määrin edeltäjänsä viimeisten hallitusvuosien poliittiset näkemykset. Erikaisen merkitykselliseksi sekä Nikolai I:n sisä- että ulkopoliittisille tavoitteille muodostuivat vuoden 1830 tapahtumat. Vallankumouksiin taipuvaiseksi osoittautuneen Ranskan liittoutuminen vapaamielisen Englannin kanssa, Puolan kapina, Ruotsin alttius omaksua vaarallisiksi katsottuja vapaamielisiä poliittisia aatteita, kaikki tämä sai Nikolai I:n työskentelemään voimakkaasti luodakseen sekä rajoillensa että omaan valtakuntaansa pitävät puomit uhkaavaa liberalismiin vyöryä vastaan.

Suomen hiljaisuus vallankumousvuonna 1830 ja Suomen kaartin osallistuminen Puolan kapinan kukistamiseen saivat Nikolain luottamaan maahamme ja niin varattiin Suomelle tehtävä puolustaa länteen suunnattua monarkistista rintamaa sen pohjoisimmalla siivellä. Koska vartijain valppaus riippui epäilemättä siitä, minkä arvon he omalle rintamakaistalleen antoivat, tuli Suomen erikoisasema keisarikunnan yhteydessä pitää loukkaamattomana. Näin jouduttiin suomalais-venäläisissä suhteissa *Osmonsalon* periaatepolitiikaksi kutsumaan kauteen. Vuodesta 1824 alkaen kenraalikuvernööriin virkaa hoitanut Arseni Zakrevski, joka monin eri tavoin oli yrittänyt muuttaa maamme erikoisasemaa ja herättänyt sekä näillä toimenpiteillään että työkeällä käyttäytymisellään paljon epävarmuutta ja pahaa verta maassamme, sai eron v. 1831 ja hänen tilalleen tuli uuden, autonomiallemme myönteisemmän politiikan toteuttajaksi ruhtinas Menšikov. Hänen eräänä

toimintaperiaatteenaan oli pidättäytyminen kaikista sellaisista määräyksistä ja järjestelyistä, jotka olivat ristiriidassa maamme erikoisaseman kanssa.

Se järjestelmä, jonka suojaamisesta suomalaisten tuli saada ansaittu palkkansa loukkaamattoman autonomian muodossa, edellytti kuitenkin myös sitä, että kaikki tapahtuisi hallitsijan määräämällä tavalla. Maassa ei saanut esiintyä mitään järjestelmää arvostelevaa julkista keskustelua valtiollisista tai poliittisista kysymyksistä puhumattakaan siitä, että olisi lausuttu joitakin järjestelmän muutosta vaativia ajatuksia. Pelkistetyksi sanottuna oli yhteinen kansa olemassa tottelemista ja hallitsija sekä oikeassa hengessä kasvatettu virkamiehistö käskemistä var-¹

Niille suomalaisille säätyläisille, jotka itse elivät Nikolai I:n ja Menšikovin periaatepolitiikan aikaa, eivät asiat kuitenkaan voineet olla niin selväpiirteisiä kuin tulevalle historioitsijalle, jolla on laajat perspektiivit ja joka on voinut katsoa salaisiin ja omana aikanaan vain suppean piirin tiedossa olleisiin päätöksiin ja niiden perusteluihin. Autonomiamme oli vielä nuorta ja näin ollen vakiintumatonta. Zakrevskin ajan muisto säilyi elävänä ja itse Menšikov on antanut hänen politiikkansa vaikutuksesta maamme yleiseen mielipiteeseen tuomitsevan arvostelun.² Useat epäilemättä tajusivat tai tiesivät venäläisen politiikan tulleen maallemme suosiolliseen kauteen, mutta kuka voisi taaäta uuden suunnan pysyvyyden, varsinkin kun oltiin perillä myös siitä, että slavofiilit saivat yhä vankemman aseman Venäjän korkeimmissa hallitusportaissa. Laatipa Venäjän sisäasiainministeri Perovski Baltian ja Suomen venäläistytymissuunnitelman, jota myöhemmin selostetaan. Puolan kohtalo ei juuri sekään voinut lisätä optimismia ja pian uhkasi venäläistyttäminen ja erikoisaseman menetys myös läheistä Baltiaa valtakunnan lakien kodifioimistyön edistyessä. Helsingissä saatiin kuulla professori Nordströmin selittävän luennoissaan, mitä maamme autonomia merkitsi, mutta samalla oli pakko todeta, kuinka heikolla pohjalla se

¹ *Osmonsalo*, Itsevaltiuden kausi, s. 76—87, 111—147.

² *Osmonsalo*, em. kirjoitus, s. 133. — Ks. myös: *Danielson-Kalmari*, Tien varrelta kansalliseen itsenäisyyteen III, s. 249 ja *Castrén*, Adolf Ivar Arwidsson, s. 385—399. — *Heinricius*, Om Adolf Ivar Arwidssons förvisning från Åbo akademi, s. 112.

todellisuudessa lepäsi. Epävarmoja tekijöitä ja uhkaavia pilviä oli liian monia, että olisi voitu varauksettoman luottavasti suhtautua tuntemattomaan tulevaisuuteen.³

Tällaisissa oloissa saattoi sellainen pienikin muutos kuin vuonna 1837 annettu määräys entisen maaherran nimityksen vaihtamisesta kuvernööriksi herättää joidenkin mielissä pelkoa suurempien ja laajakantoisempien muutosten tulemisesta. *August Schauman* kertoo, kuinka «kaikista asioista ei uskallettu puhua ääneen, kuiskailtiin kibitkoista, joissa milloin tahansa voitiin hävitä tietymättömiin, ja miten usein olenkaan unessa, kuten vielä muistan, äärimmäisen epätoivon vallassa koettanut pelastautua täyttää kyytiä ajavien kasakoiden kynsistä . . . » Vaikka nämä muistelmät kuvaavat kertojan lapsuuden ja nuoruuden aikoja ja niissä näkyy 1800-luvun loppupuolen yleisen kansalaistoiminnan kannalta vapaamman ajan värittämä näkökanta, joka oli taipuvainen pitämään 30- ja 40-lukuja kovin «pimeinä» vuosikymmeninä, niin pelkästään mielikuvituksen tuotetta ne tuskin ovat. Suomen sodan sukupolvi oli vielä vaikuttamassa, eikä vuosisataisesta epäluulosta Venäjää kohtaan voitu helpolla luopua.⁴

Epäilemättä Vanhassa Suomessa mielialat jonkin verran poikkesivat muun Suomen ajattelutavasta, sillä eihän siellä ollut Haminan rauhassa katkennut mitään siteitä Ruotsiin, ja kuten aikaisemmin on jo todettu, oli Vanhan Suomen asukkaita syrjitty aluetta muuhun Suomeen yhdistettäessä.⁵ Toisaalta on kuitenkin muistettava, että juuri Viipurin läänistä olivat hyvät yhteydet Suomenlahden eteläpuolelle, joten siellä varmasti tunnettiin selvemmin kuin muussa Suomessa Baltian erikoisoikeuksiin kohdistuva venäläistämisen uhka ja tunnettiin levottomuutta omankin maan aseman vuoksi. Viipurissa täytyi myös olla tuttua läheisessä Pietarissa tapahtuva slavofiilien vaikutusvallan kasvu ja oletettavissa onkin, että vain korkeampien virkaportaitensa ansiosta saattoi Helsinki olla paremmin informoitu Pietarin tapahtumista (tai juoruista) kuin Karjalan pääkaupunki. Jos taas läntisessä Suomessa tunnettiin entisessä emämaassa liikkuvat vapaamieliset virtaukset, niin oli

³ *Osmonsalo*, em. kirjoitus, s. 127—130, 135—136. — *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 467—469. — *Perovskin* suunnitelmasta ks. s. 224—227.

⁴ *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, s. 8—17.

⁵ Ks. s. 39—42.

Vanhalla Suomella omat perinteelliset suhteensa kansallisuusaatteen kotimaahan Saksaan ja siellä esiintyviin aatteisiin. Huoli erikoisasemamme tulevaisuudesta oli näin ollen epäilemättä yhtäläistä niin itäiselle kuin läntisellekin Suomelle, ja näin joutuivat useat ylioppilaat kuulemaan kotonaan mielipiteitä, jotka loivat pohjaa heidän osakunta-aikaisille erilaisiin päivän kysymyksiä koskeville kannanotoilleen.⁶

Joskin suhtautuminen emämaahan monesti saattoi olla epäluulojen värittämää, niin helpompaa lienee ollut mukautua Nikolai I:n käsityksiin siitä yleisestä tavasta, jolla maata oli hallittava. Tuskin osuu harhaan, jos olettaa hiljaisen, alistuneen ja arvosteluista pidättävän rahvaan ylhäältä päin hallitsemisen ihanteen tavanneen suotuisan maaperän useissa maamme virkamiehissä. Tällaisella ajattelutavalla oli kuitenkin omat vaaransa. Kun oltiin kerran rahvaan yläpuolella, niin kenties oltiin myös sen ulkopuolella ja erillään siitä; myös mitä tuli mahdollisiin ihanteisiin ja kieleen. Tällaiset näkökannat muodostivat epäilemättä vastavaikutuksen niille mielialoille, joita huoli autonomiamme tulevaisuudesta herätti. Lukuisat tarjolla olevat tuottoisat virkapaikat olivat omiaan kääntämään katset pois liiallisesta maan tulevaisuudesta huolehtimisesta, eikä virkauraa tarvinnut aina edes suunnitella kotimaan puitteissa, vaan useat perheet katsoivat hyväksi lähettää poikansa venäläiseen sotaväkeen siellä upseereiksi koulutettaviksi. On laskettu, että vuoden 1850 tienoilla oli noin 750 suomalaista venäläisessä sotaväessä upseereina. Saatettiinpa katsoa aatellisneitojen kasvatuksen olevan puutteellisen ilman Pietarin hovipiireissä saatua silausta.⁷

Suhtautumisessa Venäjään, sen maatamme kohtaan noudattamaan politiikkaan ja Nikolai I:n hallintojärjestelmään on vielä otettava huomioon eräs piirre: patriootin lojaliteetti. Vaikkakin maamme korkeissa viranomaisissa oli useita sellaisia, joiden mielipiteet esimerkiksi

⁶ Jo mainitussa kirjoituksessaan kuvaa *Osmonsalo* maamme valtiollisen aseman kehitystä ja hänen käyttämänsä lähdemateriaali määräytyy epäilemättä aiheen mukaan. Kun tässä tarkastellaan valtiollista asemaa «tavallisen kansalaisen» näkökulmasta, on kuva luonnollisesti täysin toinen.

⁷ *Schauman*, emt. I, s. 10—16, 19—21. — *Topelius*, Unga landsmän i Ryssland, s. 8, 13, 163. — *Virkkunen*, Agathon Meurman I, s. 171—178. — *Meurman*, Muistelmia, s. 71. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 219—220.

valtiopäivien koollekutsumisesta olivat jyrkästi Nikolai I:n mielipiteistä poikkeavia, niin he kuitenkin katsoivat, että pidättäytyminen kaikenlaisista arvosteluista ja vaatimuksista oli parhainta, mitä maamme autonomian jatkuvaksi lujittamiseksi voitiin tehdä. Ennen kaikkea noudatti ministerivaltiosihteeri Reh binder kuten hänen seuraajansa Aleksanteri Armfeltkin politiikkaa, joka varoi kaikkea sellaista, mikä hallitsijan mielestä olisi voitu tulkita poikkeamiseksi suvaitulta linjalta. Tärkeintä oli autonomiamme koskemattomuuden säilyttäminen parempiin aikoihin. Sama kanta oli myös useimmilla niistä henkilöistä, jotka joutuivat luotsaamaan yliopistoa läpi periaatepolitiikan vesien.⁸

Epäilemättä ylioppilaiden piirissä heijastuivat samat kannanotot yleisiin kysymyksiin kuin mitä heidän isilläänkin oli. Kun monelle oli jo kehossa suunniteltu virkaura, niin miksi ryhtyä julistamaan mielipiteitä, jotka olisivat haitanneet paikan saantia tai ylenemistä virkauralla. Ei, paljon mukavampaa kuin politiikka tai kansallisuusaaite oli monelle seurapiirit tanssiaisineen ja muine huvituksineen. Toisaalta on myös havaittavissa ymmärtäväisyyttä viranomaisten vaikeata asemaa kohtaan ja halua osoittaa ylioppilaidenkin ymmärtävän lojaalisuusvaikutusten arvo maamme asemalle, kuten silloin tapahtui, kun hallitsijalle ojennettiin v. 1833 Juhana Vilhelm Snellmanin laatima adressi, jossa lausuttiin kiittollisuus hallitsijan suomen kieltä kohtaan osoittamasta suopeudesta ja uskottiin kehityksen jatkuvasti kulkevan samaan suuntaan.⁹

Mutta nuorten ihmisten ainainen etuoikeus on ollut saada olla ajattelemana välttämättömyyttä, varovaisuutta ja antaa tunteen määrätä estoitta kannanotoistaan. Näin myös 1830-luvun ja 1840-luvun alkupuolen ylioppilas ei läheskään aina halunnut taipua siihen kaavaan, mihin jo varttuneiden kansalaisten maailma oli ainakin näennäisesti alistunut. Vastarintahenki eli jatkuvasti ylioppilaissa.¹⁰

Ulkopuolinen ärsyke saattoi helposti saada vastarinnan puhkeamaan

⁸ *Osmonsalo*, em. kirjoitus, s. 130—138.

⁹ *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 277—280. — *Osmonsalo*, em. kirjoitus, s. 120—121.

¹⁰ *Helanen* on kertonut monta esimerkkiä siitä, kuinka jatkuvasti suhtauduttiin venäläisiin vieroksuvasti pohjalaisten piirissä, tästä ks. *Helanen*, emt., s. 97—98, 105—107, 194—199.

esiin. Tällainen nuoriin ylioppilaisiin syvästi vaikuttanut tapahtuma oli vallankumousvuonna 1830 puhjennut Puolan kapina. Viipurilaisen osakunnan jäsen Carl Fredrik von Born kirjoitti silloin päiväkirjaansa Puolan tapahtumista: «Oli mielenkiintoista nähdä, miten kaikissa piireissä, ylemmissä ja alemmissä, puolalaisten kansallisviha sortajia kohtaan viime vuosina eli. Se osoittaa kansallistunnetta. Siitä on tuleva esikuva minullekin. Meidän maamme kansallistunne on jo niin meidän venäläisen hallintomme viisaitten ja vihattavien toimenpiteiden veltostuttama, että pian voimme sanoa, ettei sitä meillä ole lainkaan.»¹¹ Samanlainen ajattelutapa kuvastuu nuoren ylioppilaan, Z. Topeliuksen, päiväkirjamerkinnöissä. V. 1834 hän kirjoittaa päiväkirjaansa: «Hänen Keisarillinen korkeutensa Cesarevits, kruununperillinen, meidän kaikkein korkeimmanviusas (???) ja kaikkein armollisin Kanslerimme, suvaitsee tänään ruhtinaallisella lempeydellä armollisimmin ilahduttaa kaikkein alamaismaisia ja uskollisimpia alamaisiaan sillä jokaista kunnon kansalaista niin peräti riemastuttavalla, liikuttavalla ja ilahduttavalla tiedolla, että hän armossa on suvainnut — täyttää 16 vuottaan . . .» Ja toisen kerran hän kirjoittaa: «Alas venäläiset! Elämän ja omaisuuden näkisin ilolla menevän, kun vain meidän maamme pääsisi irti niistä h-n sikiöistä, joita itäinen orjamaa pursuttaa yllemme.»¹² Vaikka nämä ovat vain yksinäisiä päiväkirjamerkintöjä, kuvastavat ne kuitenkin niitä tunnelmia, joita ainakin osassa ylioppilaita liikkui. Vastarintahenkeä esiintyi jatkuvasti.

Aikaisemmin on myös kerrottu Viipurilaisen osakunnan jaon yhteydessä sattuneista tapauksista ja silloisesta oppositiosta yliopisto- ja muiden viranomaisia vastaan.¹³ Näihin oppositiomielen ilmauksiin ei kuitenkaan ole sekoitettava kaikkia isompia ja pienempiä tappeluita, joita tämän tästä sattui ylioppilaiden ja venäläisten sotilaiden välillä, sillä niiden tapahtuminen on ainakin suurimmaksi osaksi laskettava ajan

¹¹ v. Bornin päiväkirja 23. 12. 1832, Sarvilahden kartano. — Ks. myös *Topelius*, *Dagböcker* II, s. 34.

¹² *Topelius*, *Dagböcker* I, s. 180, 218. — Alituisista yhteenotoista venäläisen sotaväen ja ylioppilaiden välillä ja lukuisista vastarintamielen osoituksista kertoo *Helanen* em. teoksessaan, s. 105—107, 182—207. — Ks. myös *Castrén*, *Turun ylioppilaat ja venäläinen varusväki*, s. 106—123.

¹³ Ks. s. 17—33.

riehakkaan ylioppilaselämän tilille. Oma-aloitteiseen toimintaan ei juuri tuona aikana pyritty, mutta jos ylioppilaat katsoivat jonkin ilmeisen vääryyden heitä tai heidän kannattamaansa asiaa kohdanneen, niin silloin kyllä oltiin valmiita osoittamaan mieltä. Tällainen uskotun vääryyden aiheuttama mielenosoitus oli se loistava juhla, jonka ylioppilaat järjestivät pian Porvooseen lähtevän Runebergin kunniaksi v. 1837. «Siellä tuotiin ilmoille ei ainoastaan kaipausta ja suru rakkaan opettajan poistumisen johdosta, vaan myös harmi niitten olojen johdosta, jotka sallivat yliopiston nähdä itseltään riistettävän parhaimman kaunistuksensa.»¹⁴

Sangen nopeasti reagoi Viipurilainen osakunta, kun sen jäsen C. J. Löfström oli viranomaisten toimesta erotettu ainiaaksi yliopistosta siitä syystä, että hän oli osallistunut Upsalassa kesällä 1843 pidettyyn skandinavaiseen ylioppilaskokoukseen. Heti syyskuussa päätti osakunta kuraattori Fr. Kruskopfin ehdotuksesta yksimielisesti, «että ylioppilas Löfström kutsuttaisiin *osak:n kunniajäseneksi*, pysyväksi vieraaksi osakunnan kokouksiin». Päätettiin myös, että «Löfströmin kohdakkoin saapuessa kaupunkiin muutamat osak:n jäsenet tiedottaisivat hänelle tästä».¹⁵ Upsalan kokoukseen oli osallistunut myös kolme Savo-karjalaisen osakunnan jäsentä. Seuraavana vuonna saivat erotetut jatkaa opintojaan yliopistossa.¹⁶ — Viipurilaisen osakunnan päätös lienee pikemmin tulos halusta oikaista viranomaisten tekemä vääryys kuin osoittaa myötämielisyyttä skandinavismille, sillä ei ole mitään muita tietoja laillisen osakunnan ajan pohjoismaisista sympatioista viipurilaisten ylioppilaiden parissa.¹⁷ Latentti oppositiomieliala oli jälleen ilmaissut itsensä.

Yksityisissä kirjeissä niinkään purkautuivat todelliset mielipiteet jatkuvasti ilmoille. Samana vuonna, jolloin Upsalan mainittu kokous pidettiin, mutta ennen sitä kirjoitti tuleva viipurilaisten kuraattori Her-

¹⁴ *Topelius*, Muistiinpanoja vanhasta Helsingistä, s. 91—93.

¹⁵ Ptk. 20. 9. 1843.

¹⁶ *Waris*, emt., s. 211—212. — Upsalan kokouksesta ks. myös *Pipping*, Finlands ställning till skandinavismen, s. 134—140. — *Blomqvist*, De nordiska regeringarna och studentmötet, s. 189—196. — *Hjärne*, Från det förflutna och det närvarande, s. 138—143. — *Johansson*, Skandinavismen i Finland, s. 222—235.

¹⁷ Ks. s. 244—245.

man Kellgren, ettei hän voinut ryhtyä juristiksi, koska hänen tehtävänsä silloin olisi ollut «sulattaa isänmaaparkamme Venäjään» ja «nähtävä se laki, joka hänelle oli pyhä, mahtikäskyjen loukkaamana».¹⁸

Kaikki nämä jatkuvasti toistuvat lausunnot ja oppositiomielialan ilmaukset osoittavat, että ylioppilasnuoriso ei ainakaan kokonaisuudessaan lopultakaan ollut niin alistunutta kuin pinnallisesti katsoen olisi voinut luulla. Yliopiston Helsingin ajan alkuvuosien näennäisen hiljaisuuden verhon takana liikkui akateemisessa nuorisossa paljon sellaista, joka loi pohjaa kiihkeän toiminnan jaksolle 1844—1852.

¹⁸ Kellgrenin kirje isälleen August Kellgrenille 8. 4. 1843, julkaistu: *Castrén*, Herman Kellgren, s. 34—35.

VIII. Suomalaisuuden harrastus herää

1. POHJAA LUODAAN

Helsinkiin muuttavalla Viipurilaisella kansakunnalla oli eräässä mielessä mitä parhaat mahdollisuudet toimia suomen kielen ja suomalaisen kansallistunnon herättämisen hyväksi; sillä oli Turun ajoilta säilynyt perinne vaalittavanaan. Huomattavimmat ensimmäisen kansallisen herätyksen miehistä olivat kuuluneet juuri Viipurilaiseen kansakuntaan ja ennen muita oli Arwidsson toiminut sen keskuudessa.¹ Tunnettuja ovat Arwidssonin ja hänen ystäviensä vaatimukset suomen kielen käytöstä kirjallisuudessa, opetuksessa ja virkakielenä. Näytteeksi Arwidssonin julistuksesta otettakoon tähän pieni palanen hänen eräästä kirjoituksestaan: «Ylevä ja ylpeä ajatus on tämä jumalallinen välttämättömyys, että vastaluotu valtio voi vain omiin, äskensyntyneisiin kansalaishyveisiin perustaa olemuksensa varmuuden ja niistä löytää tulevaisuuden takeen . . . Mutta ken kylmin sydämin, veri hyytyneenä suonissa tai silmä kyyneleettömänä saattaa katsoa isänmaansa kohtaloita, hän väistyköön kaikkien oikeamielisten nähtäviltä, paetkoon itserakkautensa pimeihin ja kosteisiin luoliin huutaen: 'Te vuoret langetkaa päälleni ja te kukkulat peittäkää minut.' Olisi parempi, että kivi ripustettaisiin hänen kaulaansa ja hänet hukutettaisiin muiden sokeiden ja hyödyttömien kotieläinten keralla.»² Niin paljon hämärää, epätasmaalista ja yliampuvaa kuin Arwidssonin esityksissä olikin, niin voimallista ja mieleenjäävää hänen julistuksensa on ainakin täytynyt olla: «mutta ken kylmin sydämin . . .»

Useita Arwidssonin toimissa mukana olleita siirtyi Viipurilaisen kan-

¹ *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 314—324.

² *Åbo Morgonbladet* n:o 2 13. 1. 1821. En blick på vårt Fosterland.

sakunnan mukana Helsinkiin. Hänen veljensä Sten Sture toimi Helsingin aikoina monissa luottamustehtävissä, kuten kirjastonhoitajana, kirjaintilaaajana ja tilintarkastajana, jotka kaikki toimet osoittavat osakuntalaisten tunteneen suurta luottamusta ja arvontoa häntä kohtaan. Hän oli myös osakunnan seniori. Sten Sture Arwidsson huolehti veljensä Suomen historian painattamisesta Suomessa vuonna 1832 ja vielä testamentissaankin hän määrää varoja jaettavaksi apurahoiksi suomen kielen opiskeluun. Nämä seikat todistavat Sten Sturen olleen samojen aatteiden kannattajan kuin veljensäkin.³ Merkittävin yhdyside Turun ja Helsingin suomalaisuusharrastuksen välillä lieene kuitenkin ollut monivuotinen kuraattori ja sittemmin inspektori Gabriel Rein, jolla oli mitä parhaat edellytykset vaikuttaa useaan ylioppilaspolveen ja siten toimia herättäjänä.

Ajat olivat kuitenkin nyt toiset kuin Arwidssonin toimiessa Viipurilaisessa kansakunnassa. Edellisessä luvussa on selostettu ns. taantumushallintoa, jonka ihanteena oli hiljaisuus henkisenkin elämän aloilla. Suomalaisuuden hyväksi tapahtuva toiminta oli yliopiston Helsingin ajan alkupuolella luonteeltaan toisenlaatuista kuin Arwidssonin repäisevät otteet ja jyrkät vaatimukset. Pyrittiin hiljaa voimistuttamaan kansallistunnetta ja pääasiallisesti kaikki huomattava tapahtui hiljaisissa runoilijain ja tutkijain työkammioissa.

Uusi tilanne «suomalaisuusrintamalla» syntyi Viipurilaisessa osakunnassa sen jaon yhteydessä. Jo Arwidssonin aikana olivat useimmat suomalaisuusmiehet Viipurilaisessa kansakunnassa olleet siltä alueelta, joka vuoden 1833 jaossa tuli kuulumaan savo-karjalaisille. Kuten jo jalkoa koskevassa luvussa on mainittu, tuli osakuntien välinen raja merkittömään huomattavasti enemmän kuin vain kahden alueen erottamista; historialliset, maakunnalliset ja osittain kielellisetkin perinteet olivat rajan kahden puolen erilaiset.⁴ Savo-karjalaisessa tytärösakunnassa alkoi jo vuodesta 1835 lähtien ilmetä selviä oireita aktiivisesta työskentelystä suomen kielen hyväksi: matrikkelin kieleksi otettiin suomi, pidettiin suomenkielisiä puheita vuosijuhlissa, tehtiin päätös suomen kielen tut-

³ Ptk. 11. 2. 1829, 15. 2. 1829, 18. 9. 1930. — Tiedot Sten Sture Arwidssonin suomalaisuusharrastuksista matrikkelista. — Ks. myös Kansallinen elämäkerrasto I, s. 159.

⁴ Ks. s. 34—36.

kinnon suorittamisesta (tämä jäi useiden kohdalla vain päätökseksi) jne.⁵ — Mistään tällaisesta eivät lähteet Viipurilaisen osakunnan kohdalla tiedä kertoa.

Kun Viipurilainen ja Savo-karjalainen osakunta keväällä 1835 päättivät lahjoittaa entiselle kuraattorilleen Gabriel Reinille hopeamallan, niin tytörosakunta ehdotti maljaan kirjoitettavaksi omistuksen suomen- ja latinankielellä. Viipurilaiset hylkäsivät kuitenkin suomenkielisen «ja siinä tapauksessa, ettei paremmansisältöistä suomenkielistä ehdotusta saataisi, olisi tyydyttävä ainoastaan latinankieliseen kirjoitukseen.»⁶ Vaikuttaa siltä, että savo-karjalaiset panivat pääpainon suomenkieliselle tekstille sisällön ollessa vähemmän tärkeän, kun taas viipurilaisten arvojärjestys oli päinvastainen. Mitään laajempaa johtopäätöstä osakuntien erilaisesta suhtautumisesta suomen kieleen ei kuitenkaan voida tämän tapauksen perusteella tehdä. Tässä yhteydessä on myös syytä muistaa, että viipurilaiset antoivat muutamaa vuotta myöhemmin omalle, epäviralliselle kuraattorilleen juomasarven, jossa oli ensin suomenkielinen omistus ja sitten latinankielinen kehoitus.⁷

Lähteet eivät kerro mistään voimakkaasta suomalaisuustyöstä Viipurilaisessa osakunnassa Helsingissä olon alkuaikoina, mutta ei ole mitään sellaistaakaan todistusta, joka antaisi päinvastaisen kuvan. Lähteet tältä ajalta ovat yleensä varsin niukat. Suomalaisuuden hyväksi tapahtuvan työn keskuksesi muodostui 1830-luvun alussa perustettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Sen syntyyn vaikutti Viipurilaisen osakunnan silloinen kuraattori Rein ratkaisevalla tavalla. Osakunnan jäseniä liittyi seuraan heti ensi vuosina verraten runsaasti. Viiden vuoden kuluttua seuran perustamisesta kuului heitä siihen jo yli kaksikymmentä ja kaikkiaan on viipurilaisia ylioppilaita tullut seuraan vuoteen 1850 mennessä, jolloin ylioppilaiden liittyminen siihen kiellettiin, kuusikymmentäkaksi. Seuran johdossa oli niin ikään useita viipurilaisia. Osakunnan entinen inspehtori E. G. Melartin toimi esimiehenä vv. 1831—1833 ja Gabriel Rein vv. 1841—1853. Kirjastonhoitajana olivat Gabriel Rein vv. 1831—1841 ja Henrik Gustaf Borenus vv. 1842—1847. Viimeksi mainittu toimi osakunnan kuraattorina parisen vuotta saman-

⁵ *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 105—115.

⁶ Ptk. 24. 4. 1835. — *Waris*, emt., s. 107.

⁷ *Ks.* s. 106.

aikaisesti kuin hoiti mainittua SKS:n luottamustointaan. Matthias Akiander, joka hänkin oli lähellä osakuntaa, toimi seuran sihteerinä vv. 1838—1839 ja oli myöhemmin sen varaesimiehenäkin.⁸

Osakunnalla oli näin ollen hyvät ja jatkuvat suhteet siihen yhteisöön, jonka harteilla vastuu suomalaisuuden hyväksi tapahtuvasta työstä näinä hiljaisen uurastuksen vuosina suurelta osalta lepäsi. Tämän vuoksi liikkui Viipurilaisessa osakunnassa epäilemättä samoja ajatuksia kuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seurassakin. Tätä henkeä kuvaneeen sattuvasti se puhe, jonka Gabriel Rein piti eräässä SKS:n tilaisuudessa vuonna 1842⁹: «Meillä ei menetellä samalla tavoin kuin laita on muissa maissa, missä latinan lakattua olemasta oppineen liikeyhteyden väliin on ruvettu käyttämään maan kieltä tieteellisiin tutkimuksiin... Meillä katsottiin mukavammaksi niiden harvalukuisten yksilöiden opetuksessa, joille sivistystä pidettiin tarpeellisenä, käyttää sitä ruotsalaista pukua, jonka tieteet meren tuolla puolen olivat omaksuneet... Tästä sukeusi laajalle levinnyt ennakkoluulo; kuta vähemmän suomalaisia oltiin, sitä valistuneemmasta käytiin, ja kaiken suomalaisen halveksuminen tuli tästä seuraukseksi... Mutta — aika on kulkenut eteenpäin; on havaittu vääräksi se tie, jota on vaellettu... Mutta mitä meidän on tehtävä säilyttääksemme ja vartuttaaksemme kansallisuuttamme?... Vastaus ei minusta näytä varsin vaikealta; se tie, jota meidän on astuttava, on viitoitettu. Viimeisinä kolmenakymmenenä vuotena on ennen kuulumaton harrastus suomenkielen kehittämiseksi virinnyt. — Jatketakoon näin aloitettua uraa... älköönkään kukaan joutuko epätoivoon, joskaan odotetut tulokset eivät heti tule näkyviin. Meidän silmämme kaiketi eivät saa nähdä sen puun versovan, jonka olemme istuttaneet, mutta kenties lasten lapsemme saavat sen siimeksestä iloita ja nauttia.»

Epäilemättä tässä puheessa oli samoja ajatuksia, joita kunnioitettu inspehtori esitti jossain osakunnan vuosijuhlissa, luennoillaan tai ehkä keskusteluissa osakuntalaistensa kanssa. Koko se sävy, joka Reinin puheesta huokuu, kuvastaa sattuvasti näitä hiljaisen työskentelyn vuosia. Tyydyttiin vähittäiseen kehitykseen ja oltiin siitäkin iloisia, että joskus myöhemmin suomen kieli pääsisi omassa maassa oikeuksiinsa. Huomat-

⁸ SKS:n matrikkeli, SKSA. — *Krohn*, Toimihenkilöt ja toiminnan puitteet, s. 6—17. — Ks. myös s. 100—101.

⁹ *Arwidssonista Snellmaniin*, s. 298—304.

tava on myös se Reinin puheen kohta, jossa hän esittää viimeksi kulu-
neet kolmekymmentä vuotta yhtäjaksoisen kehityksen kaudeksi. Hän
ei siis nähnyt Turun romantiikan loppumisessa ja Arwidssonin karkoit-
tamisessa mitään katkeamaa, vaan Suomen Venäjään liittymisestä al-
kaen yhtenäisen kehityslinjan. Periaatepolitiikan hiljaisten vuosien sopeu-
tumisen jäljet näkyvät tässäkin. Useat toisetkin huomattavat suomalai-
suuden hyväksi työskentelevät miehet esittivät samoja ajatuksia kuin
Rein. Ne tuntuvat olleen verraten yleisesti hyväksytyjä.¹⁰

Tähän hiljaiseen suomen kielen ja kansanrunouden hyväksi tapah-
tuvaan työskentelyyn liittyy saumattomasti 1800-luvun «Uudessa Suo-
messa» vallinnut romanttinen hengensuuntaus, johon viipurilaisetkin
varmasti yliopistossa tutustuivat. Koska se oli ennen kaikkea kirjalli-
nen suunta, tuli meilläkin kirjailijain ja heistä ennen muita J. L. Ru-
nebergin varhaistuotanto kansallisuusaatteelle merkittäväksi. Hänen ru-
noelmansa Saarijärven Paavo, Hauta Perhossa ja Hirvenhiihtäjät toi-
vat maamme ruotsinkielisen kansanosan tietoisuuteen ihanteellisesti väri-
tetyt kuvan suomalaisesta kansanihmisestä.¹¹

Erinomaisen kuvan näistä romanttisista mielialoista antavat jaka-
mattoman Viipurilaisen osakunnan jäsenen, nuoren C. Fr. von Bornin
päiväkirjamuistiinpanot juuri 1830-luvun alussa. Yksinäinen kävely
Töölönlahden pohjoispuolella olevissa metsissä saa hänen romanttisen,
aito rousseaulaisen luonnonihailunsa puhkeamaan sanoiksi: «... luu-
lin täysin olevani maalla, ihanalla maaseudulla, sillä vain sen yksin-
kertaisuus ja viattomuus oli näkyvissä; kaupungin komeus ja jäykkyys
oli korkeitten kallioiden takana peitossa.»¹² Luonnonihailusta on vain
askel «luonnonvaraisen» kansan ihailemiseen, ja viikko sen jälkeen,
kun Carl Fredrik oli saanut lainaksi Hirvenhiihtäjät, saa yhteisen kan-
san keskellä tehty pieni laivamatka hänet päiväkirjassaan seuraaviin
mietteisiin: «Suurelliset ovat yhtä soastuja kuin heidän upeat eteisensä.
Heidän piiristään tulee etsiä inhimillistä turmelusta, mutta viattomuut-

¹⁰ Waris, emt., s. 131—134. — Suolahti, Vanhempi fennomania ja Suomen
itsenäisyyden aate, s. 121—124. — Suolahti, Nuori Yrjö Koskinen, s. 84, 134.
— Vuorinen, Nationalism in Modern Finland, s. 84—86.

¹¹ Anttila, Kansallinen herääminen ja kielitaistelu, s. 386—387. — Schau-
man, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, s. 41—44.

¹² v. Bornin päiväkirja 6. 4. 1832, Sarvilahden kartano.

ta ja puhdasta iloa matalan majan puhtaasta tupasesta». ¹³ Vaikka Kalevala ei vielä ollut ilmestynytäkään, saivat erään laulumailta palanneen toverin kertomukset Karjalasta ja sen kansasta tuon maankolkan hohtelemaan kaunein värein: «Me puhuimme enimmäkseen Karjalasta, sen asukkaista, tavoista jne. Ihminen luonnollisessa tilassaan on usein valistuneempi kuin muut.» Tällaiset ajatukset olivat omiaan luomaan hyvän pohjan suomalaisen kansallistunteen syntymiselle. «Kestä ja kärsi isänmaani! minä aavistan parempaa aikaa; niin sen täytyy tulla, silloin sinua ylistetään yli kaikkien kansojen, sillä sinun kansalaisissasi on hyveitä, jotka ovat harvinaisia toisissa paikoissa kuin siellä missä kansakunnan syntyperäinen viattomuus on säilynyt puhtaudessaan. Huoatkaa, mutta näyttäytykää miehuullisiksi suomalaiset.» ¹⁴

Niin, «näyttäytykää miehuullisiksi suomalaiset», tässä lienee asian ydin. Voitiin katsoa ja ihailla «luonnonvaraista» Suomen kansaa, innostua jostain kävelystä «maaseudulla», voitiin harrastaa jaloa kansallisuusaatetta, pitää ehkä muutokaunis puhekin, mutta tämä kaikki oli ulkokohtaista, eikä Carl Fredrikkään ajatellut, että hänen *itsensä* olisi pitänyt todella tehdä jotain — jotain muuta kuin kaukaa ihailla ja nousta romanttisine ajatuksineen ylevään tunnelmaan. Tämä suomalaisuus sopi vielä melkein jokaiselle, yksin viranomaisillekin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kuten sen vuonna 1845 perustettu viipurilainen sisarseura, sai vastaanottaa hallitusvallan taholta monia suosio-osoituksia. Tällainen hiljainen suomalaisuus oli viranomaisten mielestä vain hyväksi, sillä sehän oli omiaan vieroittamaan entisestä emämaasta eikä se kuitenkaan häirinnyt hallituksen rauhaa jyrkillä vaatimuksillaan. ¹⁵ *Fennomania* a sanan myöhemmässä merkityksessä ei ollut vielä syntynytäkään, se astui esiin vasta Juhana Vilhelm Snellmanin mukana.

¹³ v. Bornin päiväkirja 7. 11. 1832, 11. 11. 1832, Sarvilahden kartano.

¹⁴ v. Bornin päiväkirja 11. 4. 1832, Sarvilahden kartano.

¹⁵ Carl Fr. v. Born ei itse tehnyt johtopäätöksiä idealismistaan. Hän loi itselleen normaalin virkauran ja päätyi senaatin oikeusosaston esittelijäsihteeriksi 1853. Matrikkeli. — *Krohn*, em. tutkimus, s. 16. — Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran ptk. 6. 4. 1847, 1. 12. 1847, SKMA.

2. SNELLMANIN VAIKUTUS

Sen hiljaisuuden ilmapiiriin, joka oli ympäröinyt suomalaisuuden hyväksi tapahtuvaa työskentelyä Arwidssonin karkoituksen jälkeen, rikoi vuoden 1844 alussa Snellmanin Kuopiossa ilmestynvä Saima-sanomalehti. Päätehtäväkseen katsoi Snellman suomalaisen kansallisuuden ja suomen kielen edistämisen, sillä ne olivat kaiken muun kehityksen — aineellisenkin — välttämätön edellytys. Tässä oli suorastaan kysymys Suomen kansallisesta olemassaolosta, sillä «ei mikään kansakunta yleensä pysy pystyssä sen varassa, mitä toinen on tehnyt. Tämä koskee yhtä paljon henkistä kuin valtiollistakin itsenäisyyttä.» Oli luotava oma kansallinen kulttuuri eikä se voinut olla muuta kuin kansalliskielistä. «Ei kukaan, jolla on terve järki, kiellä, että suomi on Suomen kansalliskieli ja ruotsi on Ruotsin.» Suomi oli jäänyt sivistyksessä kovin takapajulle siksi, että kansan valtava enemmistö äidinkieltään vuoksi oli suljettu pois sivistyksestä ja yhteiskunnallisesta vaikutuksesta ja maan varsinainen sivistyneistö oli vieraskielistä. Suomen kansan tärkeimpänä työnä oli näin ollen suomenkielisen sivistyksen luominen aina kansalliskirjallisuudesta alkaen. Tämän vuoksi oli suomen kielen tultava sekä opetuksen että viralliseksi kieleksi. «Suomen kieli on tänä hetkenä yhtä sopiva kuin milloin tahansa otettavaksi opetuskieleksi kouluissa ja viralliseksi kieleksi. Kieli on siihen tarkoitukseen riittävän kehittynyt, kun vain olisi sivistyneitä miehiä sen käyttäjiksi.» Tämän takia oli maan sivistyneistön otettava suomi omaksi kielekseen ja tehtävä se myös sivistyksen kieleksi, niin ettei kansan parista kouluun lähtevän enää tarvitsisi vaihtaa äidinkieltään vieraaseen ruotsiin.¹ Mutta ennen kaikkea Snellman vaatii toimintaa. «Minä en kuitenkaan voi olla pitämättä käytännöllistä, elämää tarkoittavaa suuntaa ainoana ajanmukaisena... kukin eläköön etusijassa isänmaalleen, ja jos niikseen tulee, jättäköön filosofiankin sikseen.»²

Tuntemattomia eivät Snellmanin ajatukset viipurilaisille ylioppilaille aikaisemminkaan voineet olla, sillä useat osakunnan jäsenet olivat olleet kuuntelemassa kevätlukukaudella 1843 dosentti Snellmanin yksi-

¹ *Rein*, Juhana Vilhelm Snellman I, s. 344—356, 439—448. — *Salomaa*, J. V. Snellman, s. 149—153.

² *Rein*, emt., s. 336—337.

tyisiä luentoja. Mutta Saiman julistus oli sentään kokonaan toista kuin luennoitu «hengen filosofia».³

Koko maassa herätti Saiman julistus mitä suurinta mielenkiintoa, mutta erikoisen voimakkaasti vetosi sen sisältö nuoriin ylioppilaihin. Agathon Meurman kertoo ensimmäistä ylioppilasvuottaan muistellesaan, «kuinka ahnein silmin ja tykkivin sydämin Kahvi-Maijan kamarissa opistolaiset ahmivat näitä Saiman oppeja ja lauseita, ja elävimpiä muistoja nuoruudestani on, kuinka meille samassa kamarissa aukeni uusi ja avara maailma.» Niin suuresti halusivat ylioppilaat Saimaan tutustua, että tilasivat lehden itse keräten sitä haluavilta 10 kopeekkaa, koska Maijaa ei saatu edes uhkauksilla taipumaan menojensa lisäämiseen.⁴ Eräs toinen tuon ajan elänyt puolestaan kertoo, kuinka «Saima sai yliopiston nuorisossa pian miltei yksinvaltaisen vaikutuksen, sen jälkeen kun me murheeksemme olimme todenneet, että meidän oloissamme ja meidän sivistyksessämme, jonka olimme arvelleet olevan vahvalla kansallisella perustalla, olikin väärrä ja kehnoa. Varsinkin oli vaikeaa myöntää oikeaksi se yksinkertainen totuus, että Suomella ei ollut mitään kansalliskirjallisuutta ja että ruotsalainen sivistys ja sen hohtava kiilto vaikutti vain tukahduttavasti suomalaisen hengen kehittymiseen ja kasvamiseen. Kun se vakaumus oli päässyt juurtumaan, että Saiman mielipiteet olivat oikeita, niin mikä olikaan luonnollisempaa, kuin että yliopiston nuoriso suuntasi mieltänsä niihin aiheisiin, joita Saima piti kaikkein tärkeimpinä, suomen kieleen ja sen historiaan.» Ja sama kirjoittaja (*K. K. Tigerstedt*) jatkaa: «Alettiin olla sitä mieltä, että osakunnan kokouksissa olisi pääasiassa ja etusijassa otettava isänmaallisuus puheeksi; hävettiin entistä laiminlyöntiä ja tahdottiin yksinkertaisin voimin nyt vallata menetetty.»⁵

³ Snellmania kuuntelivat: Otto Mauritz Nordström, Anders Oliver Saelan, Fredrik Christian Frankenhäuser, Carl Johan Löfström, Christian Gustavson ja Carl Christopher Tavast. Mitään aktiivisia, huomattavia fennomaaneja ei näistä kenestäkään voida todeta tulleen. — Konsistorin asiakirjat 1843, *Företeckning öfver de vid Viborgska Afdelningen Vårtermin 1843 närvarande Medlemmar, samt de Läse- och Läro-öfningar, som af dem vid Universitetet begagnas*, HYA. — Viipurilaisesta 41 läsnäolevasta kuunteli Snellmania kuusi. Savo-karjalaisilla vastaavat luvut 8 ja 87. Vrt. *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 135.

⁴ *Meurman*, Neljännes vuosisataa takaperin.

⁵ *Tigerstedt*, Savolaks-Karelska afdelningens historia, s. 360. — *Waris*, emt., s. 135—137.

Juuri näin tapahtui Viipurilaisessa osakunnassakin. «Hävettiin ennistä laiminlyöntiä ja haluttiin kaksinkertaisin voimin vallata menehtetty.» Myöhään syksyllä 1844, jolloin Saima oli ehtinyt vaikuttaa lähes vuoden, todetaan osakunnan pöytäkirjassa seuraavaa:

«Jo jonkin aikaa on osakunnassa ollut tapana niissä kokouksissa, joihin se kerran viikossa kokoontuu, esittää osak:n jäsenten kirjoitelmia. Koska tämä tapa on lisännyt osakunnan kokousten korkeampaa ja todellisempaa merkitystä sen kautta, että se on sisältänyt siemenen kirjalliseen elämään osakunnassa, minkä kehittymisen täytyy olla jokaisen osakunnan jäsenen sydämellä, päättivät osakunnan jäsenet toisiaan kehoittaen suuremmalla innolla kuin tähän mennessä harrastamaan tätä asiaa, josta on odotettavissa mitä terveimpiä hedelmiä.»

Voidaan tuskin epäillä, etteikö kirjoitelmien sepittäminen olisi ollut täysin Saiman inspiroimaa. Tosin on tunnettua — kuten aikaisemmin on selostettu —, että Viipurilaisessa osakunnassa oli aikaisemmin pidetty väittelyitä edelliseltä vuosisasadalta periytynyttä tapaa noudattaen, mutta jos olisi ollut kysymyksessä vanhan perinteen noudattaminen, ei olisi ollut mitään syytä mainita, että «jo jonkin aikaa on osakunnassa ollut tapana...» Maininta kirjoitelmien esittämisestä viittaa myös Snellmaniin, sillä juuri kirjallisuuden kehittäminen oli hänen päävaatimuksiaan. On sitäpaitsi tunnettua, että vanhojen perinteellisten väittelyitten yhteydessä ei luettu mitään kirjoitelmia, korkeintaan itse väite oli paperilla. Vaikka pöytäkirjassa ei ole sanottu, mitä aiheita oli käsitelty, niin ei liene epäilystä siitä, että niiden sisältö kulki Saiman viitoittamaa tietä. Kirjoitelmat päätettiin arkistoida, mutta ainoatakaan niistä ei ole säilynyt eikä näiltä ajoilta ole pöytäkirjoja (vuodelta 1844 vain yksi), joista ilmenisi, mitä osakuntalaisten sepitelmät sisälsivät ja oliko niitä kirjoitettu suomeksi.⁶

Osakunnan pyrkimyksistä saa kuitenkin selvän kuvan samankertaisesta kilpailujulistuksesta. «Osoittaakseen tunnustustaan sille jäsenelleen, joka... kirjoittaisi ja jättäisi arkistoon huomattavan arvon omaavan tutkimuksen, varasi osakunta oikeuden tarkemman arvioinnin jälkeen saada kirjoitelman tekijälle jättää muistolahjan, arvoltaan 15 ho-

⁶ Väittelyistä kokouksissa ks. s. 119—120. — Ptk. 27. 11. 1844. — *Waris*, emt., s. 81, 88—90, 107, 111, 154—157.

pearuplaa.« «Arkistoon jätettyjen kirjoitusten tarkastuksesta päätettiin, että vuosittain valittaisiin osakunnan jäsenistä valiokunta käymään tarkemmin läpi syyskuun 15. p:ään mennessä osakunnan arkistoon jätetyt kirjoitukset. — Ne mainituista kirjoituksista, jotka tarkastuksessa olisivat herättäneet valiokunnan erityistä huomiota, jätettäisiin joillekin osakunnan valitsemille akateemisille opettajille, joiden tulisi parhaimmalle näistä tutkimuksista joko myöntää yllämainittu muisto osakunnan tunnustuksesta tai olla myöntämättä.»⁷

Innostus tuntui olevan suuri ja luottamus jatkuvaan, voimakkaaseen kirjalliseen työhön ilmenee selvästi mainitun kilpailujulistuksen määräyksistä. Edellytettiin pitkäjännitteistä työskentelyä eikä vain tilapäistä harrastelua, sillä muuten tuskin olisi vedetty yliopiston opettajia mukaan tarkastustyöhön. Puhuttiin myös «huomattavan arvon omaavista tutkimuksista», jollaiset eivät voi syntyä hetkessä. Se, että toivottiin osakuntalaisten ryhtyvän aikaa ja vaivaa vaativiin kirjallisiin töihin, ilmenee myös niistä suosituksista, joita kirjoittajille annettiin.

«Vaikka aiheiden valinta, kuten edellä on mainittu, jätettiin jokaisen itse ratkaistavaksi, toivoi osakunta kuitenkin saavansa vastaanottaa etupäässä seuraavan sisältöisiä kirjoituksia:

1. Heikelin toimittama Euklideen ensimmäisen kirjan suomennos määritelmineen ja aksiomineen. Työn ansion katsottiin olevan niissä enemmän tai vähemmän onnistuneissa sananmuodostuksissa, joita geometrisille käsitteille annettaisiin.

2. Runollinen muunnelma mitallisena tai suorasanaaisena jostakin suomalaisesta, merkittäviä paikkoja tai henkilöitä esittävästä kansansadusta, mieluummin suomenkielellä.

3. Kuvaus suomalaisten taikauskosta, noitien tavoista heidän harjoittaessa taitoaan, varovaisuustoimenpiteistä vaikeissa yrityksissä, kuten maa- ja merimatkoille lähdetessä, rakennustöissä jne.

4. Seikkaperäisiä historiallis-topografis-statistisia kuvauksia kotiseutumme eri pitäjistä varustettuina piirroksilla mahdollisista löytyvistä taistelupaikoista, säilyneistä muistomerkeistä, kuten valleista, kiviröykkiöistä ym., huomattavista vuorista, luolista, vesiputouksista, kauniista näköaloista jne.

5. Lisiä suomalaiseen synonyymiikkaan.

⁷ Ptk. 27. 11. 1844.

6. Yrityksiä esittää suomeksi suomen kieliopin alkeita.

7. Esitys jostain merkityksellisestä ja mielenkiintoisesta ajasta isänmaan historiassa, yhtähyvin painettujen lähteiden kuin perimätiedon mukaan.«

Tämä ohjelma olisi voinut olla vaikkapa itsensä Snellmanin laatima, sillä tähtäsihän sen jokainen kohta joko suomenkielen edistämiseen tai suomalaisen kansallistunteen kohottamiseen.

Euklideen kääntäminen, suomalaisen synonymiikan lisääminen ja suomen kieliopin laatiminen olivat juuri sitä käytännöllistä toimintaa, jonka kaltaista Snellman oli suositellut; suomenkielisiä oppikouluja ei saataisi ilman oppikirjoja ja kansalliskirjallisuutta ei pystyttäisi luomaan ilman kielen kehittämistä. Suomalaisen historian kirjoittamisen merkitystä oli Snellman niinkään korostanut, mutta silti on kilpailujulistuksen kohdissa kaksi, kolme ja neljä nähtävissä myös suomalaisuuden hiljaisen kehityksen vuosien vaikutusta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli jo aikaisemmin kehoittanut keräämään kansantietoutta, ja pitäjänkertomusten laatimiseen oli myös yliopiston ja Suomen Talousseuran taholta kiinnitetty huomiota.⁸ Sen sijaan isänmaan historian kuvaaminen oli verraten uutta ja viittaa selvästi Snellmanin vaikutukseen.

Osakunnan edellyttämän määrääjän kuluttua, seuraavana syksynä, oli ainakin yksi palkintotyö jätetty tarkastettavaksi. D. E. D. (Taneli) Europaeus oli siihen mennessä kääntänyt Heikelin toimittaman geometrian. Kirja ilmestyi painosta keväällä 1847 ja sai arvostelijain taholta sangen suopean vastaanoton. Kirjan todettiin olevan paremman kuin samoihin aikoihin ilmestyneen Kilpisen (Volmar Schildt-Kilpinen) vastaavanlaatuisen teoksen. Osa Europaeuksen käyttämistä ja ilmeisesti luomistakin termeistä jää pysyvästi suomen kieleen, joten teoksella on oma huomattava arvonsa. Tällaisia sanoja olivat mm. halkaisija, kulma, pinta, sivu, suunnikas, säde, tasakylkinen, tilavuus ja todistaa.⁹ Ei

⁸ *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 208—209. — *Blomstedt*, Historia, muinaistutkimus, maantiede, s. 21.

⁹ Kirjan nimi oli «Mittauden Oppi-Kirja, jossa löytyy Ensimmäinen Kirja Eukliideksen Alkeista enennetty Muistutuksilla ja lisäyksillä kuin myös sovittamisilla kaikellaisiin toimituksiin antanut Henrik Heikel Lehtori Turu'un Opistossa D. E. D. Europaeus kääntänyt Suomeksi kolmannelta Ruotsalaisesta painosta, Helsingissä 1847». — *Salminen*, D. E. D. Europaeus, s. 79. — Kanawa n:o 41 20. 10. 1847.

ole tietoa siitä, oliko Europaeuksella kilpailijoita osakunnan palkintoa määrättäessä, mutta hänen työnsä oli epäilemättä mittavin ja hänelle palkinto myös annettiin. Pian osakunnan palkinnon jälkeen SKS myönsi hänelle 50 hopearuplan apurahan runonkeräysmatkaa varten. Europaeuksen työ oli näin saanut tunnustusta kahdeltakin taholta, ja hän tuo julki kiitollisuutensa kirjeessään inspektorille, professori Reinille, alkuvuodesta 1846. Tällöin oli hän jo ehtinyt Ilomantsiin toisella runonkeräysmatkallaan.¹⁰

Osakunnan kilpailujulistuksen ohjelma kertoo siitä, mitä Snellmanin innostama Viipurilainen osakunta v. 1844 piti tärkeimpänä harrastuksenaan ja työnään. Mutta ensimmäisessä innostuksessa oltiin taipuvaisia yliarvioimaan omia voimia ja ehkä innostuksen pysyvyttäkin. Muita konkreettisia tuloksia palkintolupauksesta kuin Europaeuksen kirjan ilmestyminen ei voida nimetä. Epäilemättä tehtävät myös olivat liian laajoja ja olisivat vaatineet tekijöiltään runsaasti aikaa opintojen kustannuksella. Mainittakoon tässä, että Europaeuksen moninaiset työt suomalaisuuden hyväksi estivät hänet suorittamasta mitään akateemista loppututkintoa. Ei edes SKS monta vertaa suurempine mahdollisuuksineen saa kovin paljon aikaan, kun se Gabriel Reinin ehdotuksesta vuonna 1847 ryhtyy puuhaamaan pitäjänhistoriain kirjoittamista. Vaikka pitäjänkertomusten kaava painetaan Viralliseen lehteen ja sitä lisäksi levitetään 500 kappaleen ylipainoksena ylioppilaiden ja muiden asianharrastajain keskuuteen, on vuoden 1851 loppuun mennessä ilmestynyt vain G. I. Lindströmin kuvaus Eurasta ja Yrjö Koskisen «Kertomus Hämeenkyrön pitäjästä».¹¹

Palkintojen jakaminen kirjallisista tuotteista ei ollut harvinaista muissakaan osakunnissa. Savo-karjalaisessa osakunnassa oli sellaisia jaettu ainakin vuodesta 1842 lähtien. Palkitut kirjoitukset olivat kuitenkin yksinomaan suhteellisen lyhyitä kaunokirjallisia tuotteita, eivätkä näin ollen olleet vaatineet tekijöiltään kovin suurta työmäärää ja pitkäjännitteisyyttä. Kun Savo-karjalainen osakunta julisti vuonna 1847 määrättyistä kansallisista aiheista kirjoituskilpailun samaan tyyliin kuin Viipurilainen osakunta aikaisemmin, niin yhtään kirjoittajaa ei ilmaantunut.¹²

¹⁰ D. E. D. Europaeuksen kirje Gabriel Reinille 28. 4. 1846, HYK.

¹¹ *Blomstedt*, em. tutkimus, s. 21—22. *Finlands allmänna tidning* n:o 33 9. 2. 1848. — *Mustelin*, *Studier i finländsk historieforskning*, s. 497—498.

¹² *Waris*, emt., s. 165—166.

Huolimatta siitä, ettei Viipurilaisen osakunnan — kuten ei sen tytär-osakunnankaan — kilpailujulistuksesta ollut sanottuja tuloksia, niin todennäköisenä voidaan kuitenkin pitää, että osakunta joka vuosi jonkin kirjallisen työn palkitsi. Vuosittaista osakunnan palkintosummaa tuskin olisi otettu vuoden 1850 sääntöihin, jos jo monena vuotena tulokset olisivat olleet olemattomia. Mainituissa säännöissä palkintosumma kohotettiin 25 hopearuplaan ja tällöinkin toivottiin osakuntalaisten käsittelevän ennen muita kansallisia aiheita.¹³

Huomattavasti enemmän tuloksia suomalaisuustyössä, kuin mitä Viipurilaisella osakunnalla on vv. 1844—1848 esitettävänä, voidaan havaita Savo-karjalaisessa osakunnassa. Siellä vietetään vuosijuhla, jossa saadaan kuulla kokonaista seitsemän suomenkielistä puhetta, siellä syntyy «Suomalais-Seura», jossa suomen kieli alkaa kaikua, sieltä saa alkunsa «Nuorten suomalaisuuden liiton» perustaminen, siellä ilmestyvät kansalle tarkoitetut «Lukemiset», ja toiminta tuntuu olevan mitä voimakkainta ja vilkkainta.¹⁴ Tästä kaikesta huolimatta kirjoittaa Paavo Tikkanen August Ahlqvistille kolmisen vuotta Snellmanin alkaman herätyksen jälkeen (mutta ennen helmikuun vallankumousta) seuraavaan tapaan:¹⁵ «Sinä kysyt Osakkeestamme, kysyt oppilaista! Se on hyvä kysyä, paha vastata. Vanhemmat kumppalit eivät käy Osakkeemme kokouksissa, eivät huoli sen asioista; nuoria olen 2 kertaa nähnyt, yhteensä noin 30 kerrallaan. Mitä nämä nuoret mielivät, tietää Jumala. Minusta heidän luontonsa, tahtonsa ja olentonsa on niin häilyväinen, että luulisin välistä heiltä puuttuvan kaikki... Heiltä puuttuu... Osakkeessamme jotakin vakinaista, pysyväistä karvaa, johonka nuorison olisi täytynyt taipua ja mukautua, niinkuin Pohjalaisten ja osaksi Viipurilaisten osakkeissa on.» Paavo Tikkasesta siis tuntui siltä, että kaikesta toiminnasta huolimatta suomalaisuusrintamalla oli Savo-karjalainen osakunta kokonaisuutena jäljessä niin pohjalaisista kuin viipurilaisistakin. Syyksi hän näki oman osakuntansa heterogeenisuuden. Epäilemättä Paavo Tikkasen arvioinnissa on perää. Ne miehet, jotka Savo-karjalaisessa osakunnassa puuhasivat, olivat melkein aina samoja

¹³ Vuoden 1850 säännöt, «Kapitlet VII Om Pris, som af afdelningen utgifvas», Y II 19.

¹⁴ *Waris*, emt., s. 135—210.

¹⁵ Paavo Tikkasen kirje Aug. Ahlqvistille 4. 11. 1847, SKSA.

henkilöitä, ja yrittävien piiri jäi verraten suppeaksi. Viipurilainen osakunta todettiin jo sitä korporaationa käsiteltäessä huomattavasti tytär-osakuntaansa homogeenisemmaksi. Vaikuttaa siltä, kuin Viipurilaisessa osakunnassa laajemmin olisi hyväksytty Snellmanin *a j a t u k s e t* ja ne olisivat siten olleet koko yhteisön mielenkiinnon ja harrastuksen kohteena. Mutta homogeenisuus merkitsi samalla sitä, että Viipurilaisessa osakunnassa ei ollut alemmalta sosiaaliselta tasolta ja suomenkielisistä kodeista lähteneitä niin runsaasti kuin tytärosakunnassa, minkä lisäksi maakunnallinen perusta oli toinen. Mutta juuri tällaiselta pohjalta lähteneet ylioppilaat tunsivat ehkä suurinta tarvetta tehdä työtä ja niin toimittiin Savo-karjalaisessa osakunnassa vilkkaammin ja saatiin myös paljon aikaan.

Osakunnan kotimaakunnan pääkaupungissa, Viipurissa, sai Snellmanin julistus ehkä lämpimämmän ja innokkaamman vastaanoton kuin missään muussa kaupungissa maassamme. Parhaana todistuksena tästä on se, että sinne perustettiin vuonna 1845 oma Suomalainen Kirjallisuus-Seura, joka ensimmäiset viisi vuottaan toimi erittäin vilkkaasti julkaisten pääasiassa kansalle tarkoitettuja kirjoja, järjestäen juhlia, myöntäen apurahoja ja yleensä toimien suomalaisuuden hyväksi tapahtuvan työn keskuksena kaupungissa. Seuran 14 perustajajäsenestä oli varsinaisia viipurilaisia 11, joista aikanaan Viipurilaiseen osakuntaan oli kuulunut kuusi jäsentä. Viipurin Suomalainen Kirjallisuus-Seura menee vielä pidemmälle Snellmanin aatteiden soveltamisessa kuin sen vanhempi helsinkiläinen sisarseura, sillä se ottaa ensimmäisenä yhteisönä maassamme vakinaisesti käytäntöön suomenkieliset pöytäkirjat haluten näin käytännössäkkin toteuttaa edustamaansa aatetta. Savo-karjalainen osakunta, jota tähän asti on luultu siksi yhteisöksi, joka ensinnä siirtyi vakinaisesti suomenkielisiin pöytäkirjoihin, teki sen vasta kuusi vuotta myöhemmin kuin Viipurin Kirjallisuus-Seura.¹⁶

Snellmanin herätyksen vaikutuksesta oli Viipuriin myös syntynyt hänen aatteitaan ajamaan Pietari Hannikaisen toimittama Kanawa-sanomalehti, jonka on sanottu pätevästi suomen kielellä toistaneen sen, mitä Snellman Kuopiossa sanoi Saimassaan ruotsin kielellä. Suomen kielien käyttö Viipurissa näytti todella leviävän, ja joulun alla 1846 saat-

¹⁶ *Teperi*, Viipurin Suomalainen Kirjallisuus-Seura, s. 5—17, käsikirjoitus tekijän hallussa.

toi Kanawasta löytää seuraavan uutisen: «Eipä vähän puhetta ole antanut kaupungin seuroihin se temppu, kun muuan korkiasti kunnioitettavia, vapasukuisia, ja arvossa pidettyjä virkamiehiämme on pyytänyt vieraat häihinsä suomalaisilla pyytekirjoilla. Sitäpä kummaa moni ällisteli, ja enimmäkseen siksi kun näkivät sen suomeksikin sujuvan: Kuka sitä olis luullut? Ja suoraan sanoen, nämä pyytekirjeet eivät ole missään asiassa halvemmat muun kielisiä.»¹⁷ Kanawa on myös tehnyt varmasti sangen suuren työn välittämällä kotikaupungissa vallitsevat suomalaiskansalliset pyrintöet osakuntalaisten tiedoksi pääkaupunkiin. On näet huomattava, että osakunta oli tilannut Kanawan kuten Saimankin itselleen. Välittömiä Kanawan vaikutuksia ei kuitenkaan voida osakunnan piiristä esittää ja niitä olisikin vaikeaa erottaa Saiman vaikutuksista, koska Kanawan ja Saiman mielipiteet kansallisuuskysymyksessä olivat samankaltaiset.

Miksi Viipurissa ja Viipurilaisessa osakunnassa näin tapahtui? Kuinka on käsitettävissä, että vastoin mahdollisia ennakko-olettamuksia ajatus suomalaisesta isänmaasta, siten kuin Snellman sen käsitti, ainakin näennäisen helposti voitti viipurilaiset puolelleen. Tähän ovat vaikuttaneet monet seikat. Aikaisemmin on jo todettu, että kansalliset harastukset eivät Vanhassa Suomessa olleet aikaisemminkaan harvinaisia. Ruotsin kieli ei viipurilaisten keskuudessa ollut suinkaan samassa valtasemassa kuin läntisissä maakunnissa, vaan useat olivat tottuneet käyttämään jopa neljääkin kieltä keskusteluissaan. Viipurilaisilla ei myöskään ollut mitään erikoisia sympatioita Ruotsia ja sen sivistystä kohtaan. Vanhassa Suomessa ei v. 1809 ollut katkennut mitään siteitä Ruotsiin, eikä ruotsalaisen sivistyksen hylkääminen voinut näin ollen tuntua suurelta menetykseltä. Aikaisemmat suhteet saksalaiseen sivistykseen voitaisiin sitä paitsi säilyttää, sillä eihän saksalaisuus Suomessa toki ollut mikään ongelma, ja olihan koko kansallisuusaate versionut juuri saksalaisella maaperällä. Ratkaisu ei ollut viipurilaisille niin vaikea kuin läntisen Suomen asukkaille. Kun Snellman oli esittänyt sangen vahvat perustelut sille, että suomen kielen tuli päästä johtoasemaan maassamme, niin oli toki helpompi valita «neljästä äidinkielestä» yksi kuin vaihtaa ainoa kieli toiseen ja vieraalta tuntuvaan. Sitäpaitsi saattoi neljän kielen käyttö kotimaakunnassa vaikuttaa sitä tarkemmin ajateltaessa hy-

¹⁷ Kanawa n:o 46 2. 12. 1846.

vinkin nurinkuriselta ja Suomen kielelliset epäkohdat vielä suuremmilta kuin läntisissä osissa maata, joten muutokseen saattoi Vanhassa Suomessa näyttää olevan paremmat syyt kuin muualla maassamme. Samat syyt, jotka vaikuttivat Vanhan Suomen asukkaiden kannanottoihin, voivat tietenkin olla myös sieltä kotoisin olevien ylioppilaiden kannustimena kansallisuuskysymyksessä.¹⁸

Viipurilainen osakunta ei vielä suurina kansallisen innostuksen vuosina 1844—1848 ollut tiettävästi suoranaudessa yhteistyössä «kotikaupunkinsa» kirjallisuusseuran kanssa. Sen sijaan johti Viipurilaisen osakunnan jäsenen, jo aikaisemmin mainitun Taneli Europaeuksen ja Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran yhteistyö merkittäviin tuloksiin runonkeräyksen alalla.

Kansanrunouden keräystyössä oli Viipurilaisella osakunnalla Europaeuksen alkaessa tämän toimintansa vankat perinteet jo Turun ajoilta.¹⁹ Elias Lönnrotin toimittaman ja SKS:n kustantaman, vuonna 1835 tapahtuneen ns. Alku-Kalevalan ilmestymisen jälkeen levisi yleiseksi käsitykseksi se, että kaikki, mitä voitiin tehdä muinaisrunojen tallettamiseksi, oli jo toimitettu. Taneli Europaeus ei kuitenkaan kuulunut näihin miehiin, hän uskoi paljonkin vielä olevan voitettavissa. Kun SKS oli hylännyt hänen apuraha-anomuksensa, hän kääntyi Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran puoleen.²⁰ Täällä olikin Europaeuksen ehdotuksen saama vastaanotto toisenlainen kuin Helsingissä. Seura myönsi hänelle 100 ruplaa, jolla apurahalla toivottiin «tähän asti tuntemattomia arvollisia runoja ja lauluja sekä satuja löytyvän, jossakussa Suomen maan nurkassa, etenkin Laatokan ranteilla ja kukatiesi toisella puolella Suomen rajaa Inkerin maassa.»²¹ Näin pääsi Taneli Europaeus lähtemään matkalle, jonka tuloksena oli Inkerin laajan ja rikkaan runoalueen löytö.²²

Europaeus on niin hallitseva hahmo Viipurilaisen osakunnan runonkerääjien joukossa, että toiset jäävät melkein kokonaan hänen varjoonsa.

¹⁸ Ks. s. 39—44.

¹⁹ Turun ajan huomattavimpia runonkerääjiä olivat osakunnan jäsenet Antti Juhana Sjögren, Abraham Poppius ja ennen kaikkea Kaarle Akseli Gottlund. — *Haavio*, Kansanrunouden keruu ja tutkimus, s. 3—10. — *Salminen*, Suomalaisten muinaisrunojen historia, s. 12—17.

²⁰ *Salminen*, emt., s. 40. — Ks. myös *Haltsonen*, Runoretki Inkeriin, s. 5—7.

²¹ Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran vuosikertomus 1848, SKMA.

²² *Haavio*, em. tutkimus, s. 27—28.

Tällaisia vähäisempiä kerääjiä ovat olleet Fredrik Mikael Saukko, joka kesällä 1850 retkeili Laatokan Karjalassa, ja Kaarlo Slöör, joka savokarjalaisen August Ahlqvistin kanssa keräsi runoja itäisellä Kannaksella vuonna 1853. Viimeksi mainittua matkaa avusti jälleen Viipurin Suomalainen Kirjallisuus-Seura, tällä kertaa 75 ruplalla. — Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan ajalta on mainittava kansanrunouden keräilyn harrastajana Wilhelm Lavonius.²³

Osakunnan runonkerääjät Europaeuksesta Lavoniukseen toimivat innostuneina yksityishenkilöinä. Osakunnalla yhteisönä oli tehtyihin matkoihin vain välillinen osuus. Vaikka Viipurilainen osakunta epäilemättä kokonaisuutenakin suhtautui Snellmanin julistukseen myötämielisesti, jäi suomalaisuuden harrastus useimmissa siksi pinnalliseksi, ettei niin suureen puuhaan kuin runojen keräämiseen monikaan ryhtynyt. Sitäpaitsi on muistettava, että Snellman asetti suomalaisuuden hyväksi tapahtuvassa toiminnassa pääpainon kokonaan muuante kuin runojen keräämiseen. Tosin Snellman antoi Europaeuksesta ja hänen matkoistaan kiitosmaininnan Saimassaan.²⁴ On myös valitettavaa, ettei Viipurilaisessa osakunnassa sen innostuksen vuosina snellmanilaisen herätyksen alettua ollut ketään sellaista johtajaa, joka olisi suunnannut koko osakunnan voimat johonkin suureen, yhteiseen työhön suomen kielen ja suomalaisen kansallisuuden hyväksi. Europaeuskin oli matkoillaan juuri noina Snellmanin vaikutuksen alaisina vuosina, ja kun hän sitten, uusien aatteiden saavuttua vuoden 1848 jälkeen, palasi osakuntaan ja osallistui keskusteluun suomalaisuudesta sai hän vastaansa voimakkaan opposition. Siihen seikkaan, että Europaeuksen vaikutus osakuntalaisiin jäi hänen vilkkaasta toiminnastaan huolimatta vähäiseksi, oli kenties syynä hänen erikoinen luonteensa: häntä ei haluttu ottaa täysin vakavasti. Tuskin hänestä olisi johtajaksi ollut, mutta sitä parempi hän oli uuttena työntekijänä.²⁵

Vaikka lähteitä Viipurilaisen osakunnan «snellmanilaiselta kaudelta» onkin valitettavan vähän, niin voitaneen kuitenkin jo osakunnan kilpailujulistuksen ja Paavo Tikkasen kirjeen perusteella päätellä koko osakun-

²³ *Haavio*, em. tutkimus, s. 29—37. — Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran vuosikokousptk. 1854, SKMA.

²⁴ *Saima* n:o 4 29. 1. 1846.

²⁵ *Ks.* s. 254—256.

nan olleen myötämielisen suuren julistajan aatteille. Suomalaisuuden voittoa näinä aikoina tuskin monikaan epäili. Ja samanlaiset näkymät tuntuivat avautuvan kotimaakunnan pääkaupungissakin. Herman Kellgren huudahtaa siihen tutustuttuaan: «Täällä on suomalaisuuden voitto tuleva helpommaksi kuin muualla.»²⁶ Sama vakaumus kuvastui Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran esimiehen, hovioikeudenasessori J. E. Bergbomin sanoissa seuran ensimmäisessä vuosikokouksessa. Asetta-
maansa kysymykseen, voiko ruotsinkielinen sivistys vaikuttaa rinnan suomenkielisen kanssa, hän vastasi seuraavasti: «Siihen vastaan minä suorastaan: ei! — Korkiampi olento, joka käyttää maailman menoa on jo tarkasti osoittanut retken, joka meillä on vaellettavana [aito hegeliläinen ajatus] ja kuka saattaa epäillä mille juonelle se vetää. Se asiain tila on perinpohjin kukistettu, joka meillä on tähän asti voimassa pitänyt Ruotsalaista kirjallisuutta ja sentähden tämä meille vierautuu vierautumistaan.»²⁷

Mutta kuinka toisin kävikään. Aika, jolloin suomen kielen edistäminen melkein pä yksinomaisesti saattoi vangita viipurilaisten ylioppilaiden mielenkiinnon, loppui kaikissa osakunnissa pian. Vuoden 1848 mukanaan tuomat monet uudet vapaamieliset aatteet tempasivat suuren osan viipurilaisista ylioppilaista mukaansa, ja näin joutui suomen kielen edistäminenkin uuteen vaiheeseen. Todettakoon kuitenkin jo tässä, että suurimman työnsä suomenkielisen sivistyksen hyväksi teki Viipurilainen osakunta yhteisönä vasta tänä uutena jaksona.

²⁶ Herman Kellgrenin kirje Robert Tengströmille Viipurista 23. 3. 1846, kirje julkaistu: *Krohn*, Kansallinen herätys Viipurissa, s. 49—51.

²⁷ Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran vuosikertomus 1848, SKMA.

IX. Viipurilaisten voimakkaan toiminnan kausi

1. TAISTELU OSAKUNNAN PERUSTUSLAISTA

Eräänä maaliskuun iltana vuonna 1848 oli Akateemisessa lukuyhdistyksessä koolla runsaslukuinen joukko vanhempia ja nuorempia akateemisia kansalaisia. Juotiin teetä, keskusteltiin politiikasta, uudistushankkeista Pariisissa ja odoteltiin kärsimättöminä Pietarin kautta saapuvaa ulkomaanpostia. Ilmassa oli jännityksen tuntua. Postia ei kuitenkaan kuulunut, mutta sen sijaan tulivat Taideyhdistyksen vuosikokouksesta ja päivällisiltä Gygnaeus, Topelius ja useat muut. Tämä lisäsi jännitystä, sillä he olivat kuulleet epämääräisiä huhuja Pariisin vallankumouksesta ja tasavallan julistamisesta. Haluttiin varmistusta asiaan, ja niin päättivät muutamat, heidän joukossaan Viipurilaisen osakunnan kuraattori Henrik Wilhelm Zilliacus, lähteä Clopattin konditoriaan Helenankadulle katsomaan, sattuisiko siellä olemaan uusia lehtiä. Ja olihan niitä, tuoreita S:t Petersburger Zeitungin numeroita, joissa kaikki se, mistä äsken oli vain huhupuheina kuultu, oli selvästi painettuna. «Aluksi tyrmistyimme hämmästyksestä. Ja melkein luonnollisesti tuli sampanjapullo esille. Äänettöminä tyhjensimme lasimme. Gygnaeus asteli edestakaisin lattialla, sormiellen pulisonkejaan, ja alkoi, nopeasti innostuneena, kertoa henkilöistä ja mielialoista ja oloista Parisissa, josta hän vähää aikaisemmin oli lähtenyt.» Taantumuksen aikaa eläneisiin miehiin tuo kaikki teki voimakkaan vaikutuksen. Ei ehkä oikein osattu uskoa, oliko tuo kaikki totta. Vähitellen kuitenkin «keskustelu vilkastui, ajatuksia ja mielipiteitä vaihdettiin siitä uudesta valtiollisesta muodosta, minkä Eurooppa nyt oli saamaisillaan, ilma tuntui meistä kaikista keveältä, ja lopettaessamme tämän yhdessäolon, jota en koskaan ole

voinut unohtaa, hymyili uusi päivä meille.« Näin kertoo *August Schau-*
man.¹

Jokainen päivä toi nyt uusia viestejä Pohjan perillekin kertoen, kuinka koko Eurooppa tuntui muodostuvan uudeksi. Mahtava Itävalta natisi liitoksissaan tsekkien, sloveenien, dalmaattien ja kroaattien vaatiessa omalle kielelleen oikeuksia. Unkari ryhtyi taistelemaan vapaudestaan, julistettiinpa siellä ennen pitkää tasavaltakin, Italiakin tuntui vapautuvan. Saksassa puuhattiin Frankfurt am Mainissa yhdistynyttä valtakuntaa, Sveitsistä tuli lyhyessä hetkessä kansanvaltainen maa, kantautuipa maahamme tietoja nousevan työväenliikkeen voimakkaista ja mieliä kiihdyttävistä julistuksista. Kuten tunnettua, olivat eurooppalaisen vallankumousvuoden eräitä vaatimuksia kansalaisvapauksien, yhdistymis-, puhe-, paino- ja kokoontumisvapauden turvaaminen, hallitsijan vallan perustuslailla rajoittaminen ja osan hänen vallastaan siirtäminen kansan valitsemalle eduskunnalle. Vaadittiin myös parlamentarismia; ministerien tuli olla vastuunalaisia kansan valitsemalle eduskunnalle eikä vain hallitsijalle. Lisäksi tulivat erilaiset kansalliset, yhteiskunnalliset ja taloudelliset pyynnöt.²

Yleiseurooppalaiset tapahtumat eivät jättäneet kylmiksi suomalaisiaakaan ylioppilaita. Mielet kiihoittuneina luettiin Wienin, Berliinin ja muiden kaupunkien ylioppilaiden osuudesta tapahtumiin eikä suinkaan haluttu pysyä syrjässä ja vain sivustakatsojina. Nuoret mielet kaipasivat toimintaa, ja näin joutuivat varsinkin Viipurilainen ja Pohjalainen osakunta käymistilaan.

Entinen henki ja asiain meno ei enää tyydyttänyt niitä, pääosaltaan nuoria Viipurilaisen osakunnan jäseniä, jotka olivat omaksuneet täydestä sydäimestään ne uudet ja mieliä kiehtovat tavoitteet, joita Euroopassa juuri tunnuttiin toteutettavan. Osakunnassa syntyi voimakas oppositio vallitsevia oloja vastaan. Näin selittää vastarintaryhmä itse syntymistään: «Viipurilaisessa osakunnassa oli vain yksi henki, yksi ääni,

¹ *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, s. 271—273. — Vuoden 1848 vallankumouskeväästä ja sen tunnelmista ylioppilaiden piirissä ks. *Pesonen*, Vallankumouskevät 1848, s. 154—163.

² Esimerkiksi *Ulman*, Europa under reaktionens tidsålder, s. 180—183. — *von Heigel och Hausenstein*, Nationalitetsrörelsens tidsålder, s. 237—251, 260—263, 335—351.

yksi mielipide, tämä oli Zilliacuksen, se tahtoo sanoa kuraattorin. Mutta myöhempanä aikana heräsivät toiset mielipiteet — ehkä myös toiset periaatteet osakunnan elämää kohtaan. Me emme olleet tyytyväisiä enempää siihen veljelliseen, patriarkaaliseen elämään ja siihen henkeen, mikä oli vallannut osakuntamme. Me vaadimme, että osakunnan pitäisi tulla aatteiden temmelyskentäksi aatteita vastaan. Me vaadimme, että osakuntamme pitäisi valistaa meitä.» Nuori ja innokas mieli oli valinnut ensimmäiseksi vastustuskohteekseen lähimmän, joka oli saatavissa, osakunnan kuraattorin. «Hän on se, joka on manannut esiin ristiriidan yhteisössämme, hän on se, joka hyväksymällä varovaiset, jopa vanhoilliset mielipiteet, on herättänyt osassa meistä voimakkaan vastarinnan.»³

Opposition synnyn lähin syy on sen taholta oikein selitetty. Ziliacus on ainakin osittain käyttäytynyt juuri niin, kuin oppositio hänestä lausuu. Epäilemättä hän, tuleva senaattori, oli varovainen ja vastustajensa mielestä myös vanhoillinen, minkä on täytynyt olla uudistusmiesten mielestä hyvin vakava syytös. Mutta kuraattorin kannalta katsottuna asiat ovat varmasti näyttäneet kovin toisenlaisilta.

Henrik Wilhelm Ziliacus, joka kuraattoriksi tullessaan vuonna 1845 oli juuri suorittanut filosofian kandidaatin tutkinnon ja jatkoi kuraattorikautenaan lakitieteen opintoja, oli epäilemättä vastuuntuntoinen mies.⁴ Hän oli osakunnassa lähinnä inspehtoria, Reiniä, joka samalla oli yliopiston rehtori. Näin ollen hänen on täytynyt olla erittäin hyvin tietoinen siitä suuresta valppaudesta, jolla ylimmät hallintomiehet seurasivat pienintäkin levottomuuden oiretta tuolloin niin pelättyjen ylioppilaiden piirissä. Samoin hän on varmaan selvästi tajunnut ne itse yliopistollekin koituvat vaarat — aina lakkauttamiseen asti —, joita levottomuudet voisivat aiheuttaa. Varovaisuuttaan, jopa vanhoillisuuttaankin voi Ziliacus siis sängen hyvin perustella. Toisaalta voidaan palauttaa mieleen äsken kerrottu Schaumanin muistelmä, jonka perusteella voidaan sanoa Zilliacuksenkin ottaneen vastaan tiedon vallankumouksen puhkeamisesta innostuneesti. Mahdollista on, että periaatteessa Ziliacus kyllä hyväksyi liberalistiset ajatukset, mutta piti silloi-

³ Tidskrift n:o 10 18. 10. 1849, n:o 9 11. 10. 1849.

⁴ Matrikkeli.

sessä tilanteessa niiden ilmaisemista — ainakin «huutamalla» — peräti epäviisaana.

Oppositio, nuoret vapaamieliset, näkivät kuitenkin kuraattorin hiltsemisyriyksissä vain holhousta ja sananvapauden riistämistä: «Me lähdimme siitä seikasta, että jokaisen jäsenen on omintakeisesti saatava ilmaista aikomuksensa ja mielipiteensä. Voidaan sanoa, että jokainen haluaisi vanhempien toverien vaikutuksesta riippumatta vapaasti puhua ja nuorten vakaumuksen pidettäväksi yhtä suuressa arvossa kuin vanhojen.»⁵ Aivan vastaavalla tavalla kuin Viipurilaisessa osakunnassa syytettiin kuraattori Zilliacusta, hyökättiin hieman myöhemmin pohjalaisten keskuudessa heidän ennen niin pidetyn kuraattorinsa Fredrik Cygnaeuksen kimppuun. Hän sai opposition väitteen mukaan vain häiriöitä aikaan osakunnassa, ja lopuksi lingotaan häntä vastaan syytös, että vain hänen ansiostaan on vihattu yliopiston sijaiskansleri Nordenstam pystynyt hallitsemaan osakuntaa ja koko ylioppilaskuntaa.⁶

Koska nyt Viipurilaista osakuntaa «hallitsi yksinvaltiaasti» kuraattori Zilliacus «riistäen» sen jäseniltä jopa sananvapauden, niin oli opposition ensimmäisenä pyrkimyksenä liberalististen vaatimusten mukaisesti «säättää perustuslaki» osakunnalle ja turvata sen jäsenten vapaudet mahdollista pakkovaltaa vastaan. Näin ryhdyttiin osakunnassa keväällä 1849 vuoden 1843 sääntöjen uusimistyöhön, koska «usealta taholta» oli «herätetty kysymys niiden tarkistamisesta».⁷ Ennen pitkää syntyi osakunnassa juuri sääntöriidoista mitä voimakkain puoluetaitelu.

Gunnar Suolahti on nimittänyt, vastaavista tapauksista Pohjalaisessa osakunnassa kertoessaan, sikäläisiä oppositiomiehiä laillisuusmiehiksi, koska he halusivat saada koko osakunnan toiminnan sääntöjen ja pykälien mukaan tapahtuvaksi. Hän myös mainitsee, että «perustuslaillisen vapauden aate valtasi mielet kuin evankeljumi ja uskonkappaaleeksi se monelle tuli.»⁸ Juuri perustuslaillisuuteen pyrkiminen kuvaa oi-

⁵ Tidskrift n:o 10 18. 10. 1849.

⁶ *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 144—153. — *Helander*, En blick på ställningen inom Österbotniska afdelningen. — Pohjalaisen osakunnan ptk. 18. 4. 1849, 19. 4. 1849, 9. 4. 1850.

⁷ Ptk. 8. 2. 1849.

⁸ *Suolahti*, emt., s. 149.

kein viipurilaisten ylioppilaiden tavoitteita. Itse Viipurilaisessa osakunnassa nähtiin uudistushomiot radikaaleina kumousmiehinä, mitä seikkaa mainiosti kuvastaa heille — ehkä vastustajien taholta — annettu nimitys «punainen eli vuoripuolue».⁹ Mutta kysymys ei suinkaan ollut — tuon ajan ylioppilaan kannalta — mistään pienistä ja toisarvoisista asioista. Mukana ollut pohjalainen ylioppilas Yrjö Koskinen toteaa, ettei taistelun kohteena ollut «vain tämä tai tuo sääntöjemme pykälä, vaan yleensäkin lakien tarkoitus, ylioppilasosakuntien merkitys ja Suomen toiveet ja vaarat».¹⁰ Kuvaus on samanaikaisesta Pohjalaisesta osakunnasta, mutta se voisi aivan hyvin kuvata juuri viipurilaisten ylioppilaiden kannanottoja alkaneessa taistelussa.

Viipurilaisen osakunnan sääntökomitea valittiin 8. 2. 1849 ja tulivat siihen kuulumaan H. W. J. Zilliacus, G. L. Pesonius, W. C. Palmroth, J. Alfthan ja C. I. Qvist. Näistä vain kaksi viimeksi mainittua kuului varsinaiseen oppositioon. Näin ollen ei voitu odottaa liberaalien tyytyvän toimikunnan vallitseviin voimasuhteisiin, eikä sääntökomitealla ollut suuriakaan mahdollisuuksia saattaa työtään pikaiseen päätökseen, vaan ristiriidan jyrkentyminen oli odotettavissa. Kuukauden kuluttua komitean valitsemisesta ehdottaa perustuslaillisiin kuuluva C. E. Wahlberg osakunnalle, että «sääntöehdotusta laatimaan asetettu toimikunta oli velvoitettava sallimaan osakunnan jäsenille vapaan pääsyn istuntoihinsa.» Osakunta suostui tähän vaatimukseen.¹¹ Tuntuu todennäköiseltä, että esityksessä piili opposition halu pyrkiä vaikuttamaan vastustajaenemmistöisen komitean keskusteluihin Ranskan suuren vallankumouksen malliin. Mutta oppositiohan olikin «punainen vuoripuolue».

Voidakseen vieläkin paremmin ajaa edustamaansa asiaa perusti oppositio maaliskuussa 1849, vajaan pari kuukautta sääntökomitean vaalin jälkeen, oman lehden. Tämän ensimmäisen viipurilaisten ylioppilaiden julkaisun nimeksi tuli «Tidskrift för Wiborgska Afdelningen», Viipurilaisen Osakunnan Lehti. Lehden perustamiseen pyydettiin osakunnan lupa ja toimittajiksi ilmoittautuivat oppositionmiehet G. A. Gråberg, Johannes Alfthan ja C. I. Qvist. Lehden käsikirjoitettujen palstojen il-

⁹ *Tudeer*, Viipurilainen osakunta, s. 38—39. — *Tudeer*, Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä, s. 29.

¹⁰ *Suolahti*, emt., s. 144.

¹¹ Ptk. 8. 2. 1849, 15. 3. 1849.

moitettiin olevan avoimia kaikille, mutta käytännössä siitä tuli vain liberaalien äänenkannattaja.¹² Tätä ei edes haluttu kieltää, vaan ilmoitettiin, että «toimittajat kuuluvat aivan jyrkästi toiseen niistä kahdesta puolueesta, joihin osakunta nykyään on jakaantunut, ja kumman puolen edustajina he esiintyvät, ei tarvitse sen vuoksi sanoa.»¹³ Lehteä ilmestyi vuonna 1849 kymmenen numeroa.

Lehden toimittajista olivat Carl Immanuel Qvist ja Johannes Alftan liberaalien eittämättömät johtomiehet, ja he täyttivätkin suurimmaksi osaksi uuden lehden palstat. C. I. Qvist oli Haminan kirkkoherran poika, joka oli viettänyt koko nuoruutensa Vanhassa Suomessa. Huolimatta papillisesta säädystään oli kirkkoherra Carl Johan Qvist ehkä ennen muuta talousmies, johon Vanhan Suomen valistuksellinen rationalismi oli selvästi painanut leimansa. Carl Immanuel oli näin ollen jo nuoruudessaan joutunut tekemisiin vapaamielisyyden kanssa, joskin sillä tuolloin oli ollut eri sisältö kuin hänen miehuusvuosinaan. Hänen pitämänsä osakunnan pöytäkirjat kertovat täsmällisestä miehestä, joka osasi erottaa oleellisen epäoleellisesta, eikä hänen kynänsä jälki jätä ketään epätietoiseksi siitä, mistä oli keskusteltu ja mitä päätetty. Se, että Qvististä pian osakunta-ajan jälkeen tulee maamme silloin parhaiten toimitetun lehden, Wiborgin, vastaava toimittaja, antaa ymmärtää, että hänellä oli sana hallussaan, tarvittavaa nopeutta ja asioiden yksinkertaistamiskykyä, joita kaikkia ominaisuuksia tarvitaan taitavalta sanomalehdentoimittajalta, mutta myös menestyvältä ylioppilasjohtajalta. Näihin ominaisuuksiin yhtyy Qvistissä vielä suuri tiedonjano, sillä hän oli osakunnan kirjaston kenties ahkerin lainaaja. Filosofian kandidaatin tutkinnon hän suorittaa kymmenessä lukukaudessa valmistuen vuonna 1850 ja filosofian lisensiaatti hänestä tulee kahta vuotta myöhemmin. Epäilyksettä oli radikaalien johtomies Qvist huomattavasti keskitason ylioppilaan yläpuolella.¹⁴

¹² Ptk. 29. 3. 1849. — Ensimmäinen säilynyt numero ilmestynyt 19. 4. 1849 ja on se merkitty n:o 3:ksi. Numerot 3—10 säilyneet. Numero 10 päivämäärältä 18. 10. 1849.

¹³ Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849.

¹⁴ Matrikkeli. — *Juva*, Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa, s. 60, ks. myös s. 78—80. — Viipurilaisen osakunnan lainausluettelo, Y II 4. — Kaikki ptk:t ajalla 25. 5. 1848—27. 9. 1848 Qvistin pitämiä. — Vrt. yleinen valmistusaika taulusta n:o 3 ja Qvistin vastaavat ajat.

Viipurilaisen tukkukauppiaan poika Johannes Alfthan oli kolme vuotta nuorempi ylioppilas kuin Qvist ja poikkesi luonteeltaan hänestä huomattavasti. Jos Qvistiä voi luonnehtia tosiasioihin pitäytyväksi, maan karulla kamaralla seisovaksi mieheksi, oli Alfthan sen sijaan enemmän haaveiluun taipuva luonne, joka kiistakirjoitusten ohella julkaisi osakunnan lehdessä runoja sekä useita pieniä esseitä silloisista tunnetuista runoilijoista kuten esimerkiksi Emil von Qvantenista, Fredrik Cygnaeuksesta ja Z. Topeliuksesta. Hän julkaisi vuonna 1853 ruotsinkielisen runokokoelman nimeltä «Pilvikuvia».¹⁵

Paitsi osakunnan kokouksissa ja lehdessä hyökkäävänä vuoripuo-lueena tunnettiin Viipurilaisen osakunnan oppositioryhmä myös Seehundien nimellä. Eräs osakunnan ulkopuolinen henkilö kertoo muistelmissaan, kuinka juuri noihin aikoihin osakunnat eivät voineet täysin tyydyttää ylioppilaita, vaan niiden ulko- ja sisäpuolelle syntyi ahtaampia piirejä. «Sellaisesta seurasta, jota kutsuttiin nimellä 'Seehundarna', olemme kuulleet puhuttavan... mutta me pidättäydymme kuitenkin luonnollisesti arvostelemasta millään tavalla ilmiötä, jonka tunnumme vain huhupuheista» (*L. L. Laurén*).¹⁶ Osakuntaan vuonna 1867 tullut *O. E. Tudeer* puolestaan kertoo, kuinka 50-luvun alun taisteluiden muistoihin «sekoittuvat tarinat 'seehundtien' uhmailevan hurjasta elämämisestä; myöhemmin säilyi jälkipolvien tietoisuudessa vain seehundtien pelkkä nimi, jonkunmoisena tarujen hämärään häipyvänä muinaismuistona.»¹⁷ Kun osakunnan keskuudessa oli seehundien maine tällainen, miten sitten katselivatkaan kokonaan ulkopuoliset asiaa. Edellä mainittu Laurén jatkaakin muistelemistaan seuraavaan tapaan: «Sellainen hurjastelu kuuluu varmasti harvinaisuuksiin, sillä tavallistahan on, että jo tusinan ylioppilaan joukossa on joku tai joitakin, jolla on siiveellistä ryhtiä ja säädyllisyyden tuntoa niin paljon, että se estää seuraa ottamasta päämääräkseen vajota epäsiiveellisuuden mutaan.» Jyrkemmin tuskin voidaan enää ilmaista sitä käsitystä, joka ulkopuolisilla oli seehundeista. Noiden sanojen lausuja korostaa kuitenkin, ettei hän «tiedä mitään tarkempaa siitä» yhteisöstä, mutta se oli «iloisten sielujen yh-

¹⁵ Matrikkeli. — Alfthanin esseitä ja runoja ks. *Tidskrift*, n:ot 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10.

¹⁶ *L. L. L.[aurén]*, *Minnen från skolan och universitetet*, s. 122—123, 363.

¹⁷ *Tudeer*, em. tutkielma, s. 30.

distys, eräänlainen nuorukaistiedekunta [en slags juvenalisk fakultet], käyttäkseni Upsalan ylioppilaselämästä otettua ilmausta.» Kaikki säilyneet tiedot seehundeista viittaavat samaan suuntaan. Kun ylioppilas Kaarlo Slöör eräässä muistiinpanossaan kuvaa runoilija Carl Gust. Burghausenia, joka «jätti jäähyväiset Helsingille ja siirtyi Tukholmaan», luonnehtii hän tämän poismenoa seuraavaan tapaan: «Mutta kuinka ollakaan otti hän jäähyväiset myös 'raittiudelta' ja raukesi multiin [kröp i skrinet] etsiäkseen toisesta maailmasta — sitä mitä häneltä täällä puuttui — parempaa viinaa. Yhdellä sanalla sanoen hän oli aito 'Seehund'.»¹⁸ Juuri tältä pohjalta on syntynyt seehundien nimityskin, sillä Tudeer mainitsee, että he eivät suinkaan olleet mitään vesieläviä, viihtyivät päihän muuten vain «määrässä elementissä».¹⁹ Nimitys lienee tullut vastustajien taholta ja oli niin ollen pilkalliseksi tarkoitettu.

Perustuslaillisuuteen pyrkiminen osakunnan puitteissa ei tietenkään olisi edellyttänyt mitään seehundilaisuutta, mutta on huomattava — kuten myöhemmin esitetään —, että liberalismi ilmeni samanaikaisesti myös uskonnollisen elämän alalla, jopa selvänä ateisminakin. Kaikessa, myös ulkonaudessa esiintymisessä, haluttiin olla vapaita ja estottomia ja ehkä suorastaan nautittiin sellaisella kerskailemisesta. Toisaalta on kuitenkin huomattava, että seehund-nimityksestä tulee ennen pitkää yleismääre niin kuin Burghausenin tapauksessa, ja näin ollen on viipurilaisten seehundien tilille saattanut mennä muidenkin syntejä. Pysyväiseksi vertaukseksi kieleen ei seehundilaisuus kuitenkaan jää.

Mutta hurjistelu oli vain eräs puoli seehundien elämää. Epäilemättä heidän joukossaan oli myös vilpittömiä totuuden etsijöitä, kuten juuri Qvist ja Alfthan, jotka ajoivat juuri niitä aatteita, mitkä tunnos-

¹⁸ Kaarlo Slöörin paperit, SKSA.

¹⁹ Tudeer, Viipurilainen osakunta, s. 38. — Ks. myös Lounasmaa, Elämäni taipaleelta, s. 89—90. Tässä v. 1910 ilmestyneessä kirjassaan toteaa Lounasmaa seuraavaa: «Mitä erittäin viipurilaisiin tulee, ei heidän keskuudessaan enää 'Seehundeja' ollut, eivätkä he yleensä olleet niitä, jotka pahimmin Bacchusta palvelivat.» Tästä selityksiä vailla olevasta toteamuksesta ilmenee, että vielä kirjan ilmestymisen aikoihin Lounasmaa ilman muuta oletti, että «seehund» sanan sisältö oli tuttu lukijoille. Sen jälkeen kuitenkin sana ja käsite ovat kielestä hävinneet. — Seehund saattaa myös alunperin olla merkinnyt merikarhun tapaista käsitettä, sillä onhan sanan eräs saksankielinen merkitys juuri merikarhu, ja myönnettävä on, että useiden merikarhujenkin sanotaan pelkäävän vettä.

saan oikeiksi tunsivat. Mutta kaduilla ja julkisuudessa näkyi ennen kaikkea vain riehakas elämä, ei lukukammion hiljaisuudessa tehty työ tai siellä palavin sydämin kirjoitettu artikkeli siitä mullistavasta, minkä piti maailma uudeksi luoda.

Myös pohjalaisilla liberaaleilla oli oman osakuntansa jäsenten keskuudessa salainen järjestö, joka keskusteli edeltä käsin kokouksien kuluista, järjesteli puheenvuoroja jne. Niin salainen oli heidän järjestönsä, että kun sen olemassaolo paljastui, epäiltiin ainoastaan seuran jäsenten voineen kavaltaa omansa. Ei uskottu, että muuten olisi sen olemassaolosta voitu päästä selvytyteen.²⁰ Kuinka tiivis yhteenliittymä seehundien veljespiiri oli ja keskusteliko se samalla tavoin kuin pohjalaiset kokousten menosta, ei ole tietoa. Mahdotonta se ei kuitenkaan ole, sillä Qvistiä pidettiin yleisesti seehundien johtajana. Toisaalta ei voida suoranaisesti samastaa viipurilaisten vuoripuoluetta ja seehundeja, sillä vuoripuolue hajaantunee jo keväällä 1850, mutta seehundit olivat olemassa vielä pari vuotta myöhemmin.

Oppositio oli muodostunut ja oman lehden palstoilla oli sillä hyvä tilaisuus esittää mielipiteitään. Pelinavaus oli verraten maltillinen. Tärkeimmäksi tehtäväkseen lehti ilmoitti «seurata osakunnan toimintaa ja käsitellä palstoillaan niitä kysymyksiä, jotka kulloinkin ovat sen keskuudessa vireillä. Sen tulee samalla saattaa ne päätökset, joita eri kysymyksissä tehdään sekä yleensä kaikki toimenpiteet, joihin osakunta ryhtyy, ankaran ja omantunnontarkan arvostelun alaisiksi, ja pidättäytymättä lausuttava mielipiteensä niistä... Saattaa usein tulla aihetta käsitellä sellaisia osakunnan olosuhteita, joista keskusteleminen ei voi olla muuksi kuin hyödyksi kokonaisuudelle. Se voi edelleen selvittää keskustelujen ja päätösten muodollista puolta, joiden täydellinen puuttuminen on aina tähän asti ollut niille leimaa antavaa, minkä jokainen myöntänee.»²¹ Osakunnan perustuslailliset halusivat myös luoda muutuja, toiminnan puitteita, lakeja.

Ensimmäiseksi hyökkäyskohteekseen lehti ottaa sääntökomitean, jonka kaksi perustuslaillista jäsentä, Qvist ja Alfthan, voimakkaasti kritisoivat komitean siihenastista toimintaa. Kirjoitus luetaan osakunnan kokouksessa ja inspehtori Rein antaa kuraattorille heti tilaisuuden vastata

²⁰ *Suolahti*, emt., s. 179—180.

²¹ *Tidskrift* n:o 4 26. 4. 1849.

komitean enemmistön puolesta. Tämä ei ole kuitenkaan uudistusmiesten mielestä lainkaan oikein, sillä heidän käsityksensä mukaan olisi vastaamisen pitänyt tapahtua lehden palstoilla, kuten hekin olivat asiaansa esittäneet. Epäilemättä katsoivat Qvist ja Alftan jääneensä sanasodassa tappiolle, sillä he tunnustavat lehdessään, että he olisivat heti tuoreeltaan vastanneet Zilliacuksen väitteisiin, jos «he olisivat uskoneet voivansa ilman valmistuksia kumota ne.» Mutta sitä voimakkaammin hyökätään kuraattoria vastaan myöhemmin osakunnan lehden palstoilla. Kuraattoria kunnioitetaan nimityksellä «osakuntalainen Zilliacus» ja selitetään, ettei kuraattorin nimeä kirjoituksessa edes mainittu eikä hänen kimppuunsa hyökätty. «Täytyy todella luulla oman arvokkaan persoonansa olevan kaikessa mukana ja tuntea itsensä joka asiassa kompromettoiduksi voidakseen vedota henkilökohtaiseen hyökkäykseen kirjoituksessa, joka oli niin vähän subjektiivinen kuin po. kirjoitus oli. Jokainen arvannee, että artikkelin tekijät tuntevat itsensä syvästi loukatuiksi sellaisten syytösten johdosta, joita Zilliacus esitti heitä vastaan.»²² Mielet alkoivat puolin ja toisin olla kiihkeät, ja helposti tunnuttiin langettavan asiattomuuksiin ja henkilökohtaisiin syytelyihin.

Perustuslaillisten voimakas propaganda asiansa puolesta sai kuitenkin sen aikaan, että entinen sääntökomitea hajoitettiin ja tilalle valittiin uusi, nyt kolmimiehinen. Uuteen toimikuntaan oppositio sai enemmistön, sillä Chr. Gustavsonin kieltäytyessä pääsi siihen liberaali C. E. Wahlbergin lisäksi myös Qvist.²³ Vanhoillisia edusti kuraattori Zilliacus. Mutta oppositio ei suinkaan ollut voittoonsa tyytyväinen, vaan heti seuraavassa lehdessä esitettiin vakava muistutus itse komitean valitsemistapaa vastaan: «Tämän suurella enemmistöllä äänestetyn toimenpiteen perusteista emme voi sanoa mitään, koska sellaisia ei esitetty. Tällä kerralla ei mikään keskustelu lainkaan tullut kysymykseen; meillä vallitseva tapa katsoa sellainen jokseenkin turhaksi pidettiin tässä tilaisuudessa täydellisesti voimassa.» Samalla esitettiin epäily komitean kyvystä saada mitään positiivista aikaan: «Jos heillä kaikilla komitean jäsenillä olisi samanlaiset mielipiteet, ja he pääkysymyksissä siis olisivat yksimielisiä, voitaisiin heiltä jotakin odottaa; silloin he voisivat valmistaa ehdotuksen jakamattomin voimin periaateriitojen repimättä milloin yh-

²² Ptk. 19. 4. 1849. — Tidskrift n:o 4 26. 4. 1849.

²³ Ptk. 26. 4. 1849.

den milloin toisen jäsenen vaivannäköä.«²⁴ Perustuslaillisten tyytymättömyyteen, joka ilmeni heidän enemmistöstään huolimatta, voidaan löytää useita syitä. Pahimmaksi esteeksi omien suunnitelmien tiellä oli jo ehkä katkerastikin havaittu juuri Zilliacus, ja niin ollen enemmistön saaminen komiteaan, jossa hän oli mukana, voitiin laskea Pyrrhoksen voitoksi. Ehkä voiton pienuus ei myöskään tyydyttänyt, sillä tasan viikkoa aikaisemmin olivat Pohjalaisen osakunnan laillisuusmiehet perineet käymästään taistelusta perinpohjaisen voiton. Kuraattori Cygnaeus oli eronnut ja aikaisempi oppositio oli miehittänyt muutkin virkapaikat osakunnassa.²⁵ Mahdollista on myös, että jatkuvilla hyökkäyksillä Viipurilaisessa osakunnassa pyrittiin samaan päämäärään kuin pohjalaisten keskuudessa: täydelliseen voittoon. Mutta siihen ei tunnuttu yletyttävän ainakaan niin kauan kuin Zilliacus istui kuraattorin tuolilla.

Kevät oli kuitenkin jo pitkälle kulunut, eikä uusi, oppositioenemmistöinen komitea ehtinyt näin ollen saada mitään aikaan sen lukukauden aikana. Millaiseksi työ muodostui komiteassa, jossa perustuslaillisten ja maltillisten johtaja istuivat rinnatusten, on vaikea sanoa. Mahdollista on, että komitea ei kokoontunut kertaakaan. Ehkä sääntöjen uusiminen ei enää ollut opposition perimmäinen tarkoitus, vaan pyrittiin saamaan kuraattori Zilliacus pois paikaltaan. Tämä tuntuikin onnistuvan, sillä heti syksyllä Zilliacus ilmoitti, «että muiden tehtävien ylikuormittamana hän ei tästä lähtien voisi hoitaa kuraattorin virkaansa, minkä vuoksi hän katsoi olevansa pakotettu luopumaan siitä nyt osakunnan edessä.»²⁶

Opposition voitto Viipurilaisessa osakunnassa näytti jo melkein varmalta, mutta toisin kävi. «Koko ylioppilaskunnan jännityksellä odotetusta vaalista» tuli täydellinen fiasko. «Sittenkun Z. korkeimpaan aikaan oli sanoutunut irti kuraattorin virastansa, sittenkun koko ylioppilaskunta jännittyneenä oli odottanut kuka tulisi miehittämään tämän kunniapaikan, sittenkun me Osakunnassa olimme äänestäneet, kuunnelleet ehdotuksia ym. sekä täydellisesti osoittautuneet kykenemättömiksi valitsemaan kuraattoria, Osakunta ei ainoastaan ikäänkuin kruunataksaan työnsä valinnut entistä kuraattoria uudelleen, vaan lähestyi

²⁴ Tidskrift n:o 5 3. 5. 1849.

²⁵ Pohjalaisen osakunnan ptk. 18. 4. 1849, 19. 4. 1849.

²⁶ Ptk. 25. 9. 1849.

hän­tä nöyrällä rukouksella, että hän haluaisi jälleen ottaa entisen paik­kansa tovereittensa joukossa» (Alfthan).²⁷ Näin todella kävi tässä oppo­si­tion suuryrityksessä, ja Zilliacuksen «muiden tehtävien ylikuormitus» osoittautui vain tavanomaiseksi tekosyyksi. Syy «kuraattorivaalikome­diaan» oli yksinkertainen. Osakunta oli liian riitainen ja monimielinen voidakseen sopia uudesta yleisehdokkaasta, vaan äänet hajaantuivat eri henkilöiden kesken niin pahasti, etteivät valitut katsoneet voivansa ottaa virkaa vastaan niin pienen äänimäärän nojalla. — Ensiksi sai vaalissa Chr. Gustavson 20 ääntä 46:sta. Kun hän kieltäytyi, valittiin kuraattoriksi Qvist täsmälleen samalla äänimäärällä. Häinkin kieltäytyi. Tämän jälkeen lykättiin vaali kolmella päivällä. Uudessa vaalikokouk­sessä ehdotti A. O. Saelan valitsemisen lykättäväksi uusien sääntöjen valmistumisen jälkeiseen ajankohtaan, mutta tämä ehdotus hylättiin äänimäärin 28—24. Ilmeisesti oppositio näki jo tässä vaiheessa voiton luisuvan käsistään ja halusi voittaa aikaa propagandalleen. Kun ku­raattorin vaalia jälleen jatkettiin, sai W. C. Palmroth suurimman ääni­määrän 14 49:stä, mutta jälleen tapahtui kieltäytyminen. Nyt pyysi inspehtori Rein Zilliacusta jäämään vielä siksi lukukaudeksi. «Suori­tettiin uusi äänestys, ja vaikka muutamat osakunnan jäsenet selittivät, etteivät he tahtoisi lainkaan äänestää uudessa vaalissa, tuli hän kui­tenkin valituksi 29:llä äänellä 46:sta ja ryhtyi toimeen.» Opposition viimeinenkään jarrutusyritys ei ollut tuonut tulosta.²⁸

Yhtä riitainen ja useita kieltäytymisiä sisältävä oli myös äsken mai­nituissa kokouksissa tapahtunut vaalitoimitus, jossa Zilliacuksen tilalle valittiin uusi jäsen sääntötoimikuntaan. Näiden äänestysten lopputulos oli kuitenkin se, että oppositio miehitti koko komitean, ja voimat tun­tuivat olevan verraten tasapainossa maltillisten ja uudistusmiesten kes­ken: maltillisilla oli kuraattorin paikka ja liberaaleilla sääntökomitea.

Vapaamieliset eivät kuitenkaan myöntäneet kärsineensä kuraattori­kiistan tässä vaiheessa kuin ainoastaan tilapäisen tappion: «Vahinko, että se siemen, yhdenvertaisuuden periaate, jonka me kylvimme ensim­mäisinä Osakuntaan, vahinko, että se niin on menehtynyt. [Zilliacus kuraattorin paikalla tuntui siis uudistusmiehille merkitsevän tappiota yhdenvertaisuuskysymyksessä.] Kuitenkaan ei meillä ole muuta tehtä-

²⁷ Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849.

²⁸ Ptk. 25. 9. 1849, 27. 9. 1849, 30. 9. 1849. — Vrt. *Juva*, emt., s. 80.

vissä, kuin joko antautua, väistyä ja jättää ne väitteemme, joita olemme tähän asti puolustaneet ja joiden puolesta taistelleet, tuuliajolle, jolloin ne tuhoutuvat, ymmärretään väärin ja katoavat, tai sitten yhdistyä, asettaa viisaus viisautta vastaan, puoluekiihko puoluekiihkoa vastaan.» Koska kuitenkin aikaisempi toiminta ei ollut tuonut uudistuspuolueelle voittoa ja koska voimat nyt tuntuivat olevan suurin piirtein tasoissa, niin ehkä juuri näistä syistä Johannes Alfthan tarjosi rauhan-kättä: «Mutta jos me tahdomme, että osakuntamme joskus voisi saavuttaa varsinaisen tarkoituksensa, isänmaanrakkauden ja yleisen vireän hengen ja mielenkiinnon herättämisen, niin on tarpeellista ja aika katsoa eteensä ja jättää hyödytön tora sekä lämpimästi oivaltaa ja toteuttaa ne ideat, jotka voivat tehdä osakunnan toiminnan hyväksi ja hyödylliseksi.»²⁹

Olipa Alfthanin yhteistyön tarjous kuinka vilpitön tahansa, niin ne ideat, jotka hänen ja hänen kannattajiensa mielestä «voivat tehdä osakunnan toiminnan hyväksi ja hyödylliseksi», olivat kuitenkin kovin erilaisia kuin Zilliacuksen johtamien maltillisten, jotka hekin varmasti omalta osaltaan katsoivat toimivansa niin osakunnan kuin isänmaankin parhaaksi. Alfthan selitti heti välittömästi rauhantarjouksensa jälkeen omaa kantaansa, johon kuului «kaiken auktoriteettiuskon hylkääminen omassa yhteisössämme». Viikkoa aikaisemmin oli hän luonnehtinut osakunnan tarkoitusta näin: «Nuorison kaikkien toimien tulee olla tulta ja elämää. Ei koskaan voida toimeliaassa elämässä ylioppilasosakunnassa estää taisteluita, ne kuuluvat asiaan; ne ovat juuri Osakunnan kehityksen hetkiä. Samoin kuin me sentähden taistelemme asiamme puolesta, taistelemme kaikkea vanhaa vastaan. On niitä, jotka epäilevät uutta, nuorison edistystä — silloin nousee taistelu — tämä taistelu on paras osoitus osakuntamme arvosta sivistyneenä yhteisönä, sillä se osoittaa, että uusi pyrkii esille. Ja kerran on voitto nouseva näistä taisteluista poistuakseen jälleen jonkin uudemman ja paremmin tieltä.»³⁰ Oli muodostunut kuilu liberaalien ja maltillisten välille eikä rauhaa ollut näköpiirissä. Alfthanin taistelun «ihannoimiseen» vastapuoli tietenkin halukkaasti takertui, ja hän katsoi aiheelliseksi selittää uudelleen, että taistelu ei ole päämäärä vaan keino. Osakunta oli todella jakaan-

²⁹ Tidskrift n:o 10 18. 10. 1849

³⁰ Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849.

tunut kahteen «räikeästi toisistaan eroavaan puolueeseen» (Lavonius) eikä kuilun yli kulkenut siltaa.³¹

Perustuslailliset ovat vielä kaikista takaiskuista huolimatta voimansa tunnossa ja lehden toimittajat valittavat, että «viime lukukauden aikana meillä oli äärimmäisen harvoin kunnia saada lähetettyjä artikkeleita; toivomme, että tämä asiantila muuttuu tästedes.» Lausutaan myös toivomus, että vastustajat perustaisivat oman lehtensä, ja lisätään, että «ei kukaan näkisi tätä mieluummin kuin me», lehden julkaisijat. Luvataan myös siinä tapauksessa muuttaa lehden nimi, koska se ei enää silloin olisi Viipurilaisen osakunnan ainoa lehti. Lehden toimittajat eivät tällöin vielä edes osanneet kuvitella, että jo vajaan kuukauden kuluttua heidänkin lehtensä olisi lakannut ilmestymästä.³²

Tähän asti olivat liberaalit olleet eittämättä hyökkäävänä puolena, mutta pian tapahtui jotain, joka osoitti maltillistenkin osaavan tuon taidon. Kokouksessa 25. 10. 1849 ilmoitti kuraattori rehtori Reinin, joka ei siis ollut läsnä kokouksessa, pyytäneen kaikkia osakuntia hyväksymään periaatteen, että pidättäydyttäisiin häätilaisuuksissa «vallitsevasta tavasta» «huutaa morsian ulos». Näin välttyttäisiin monelta ikävyydeltä. Lyhyen keskustelun jälkeen osakunta päätti noudattaa rehtorin toivomusta 8/9:n äänten enemmistöllä. Heti tämän jälkeen kuraattori Zilliacus otti esille uuden asian ja «tiedoitti saaneensa osakunnan ulkopuolisilta henkilöiltä kuulla huhupuheena kerrottavan, että viipurilaiset olisivat pitäneet *kakofonioita* eräälle nuorelle naiselle... että osakunnan jäsenet useita kertoja olivat julkisella paikalla esiintyneet juovuksissa tavalla, joka ei sopinut ylioppilaille; sekä että muutamat osakuntalaiset olivat olleet toisten ylioppilaiden kanssa tappelussa, joka tapahtui kaupungin majatalossa.» Kuraattori vaati huhujen todenperäisyyden tutkimista, jolloin «osakuntalaiset C. I. Qvist, J. Alfthan ja F. Meron ilmoittivat myös heti osallistuneensa yllämainittuun tappeluun sekä vaativat samoin tapauksen tutkimista.»

Suljetuin lipuin valitsi osakunta viisimiehistön tutkijakomitean. Jokaiselle osakuntalaiselle avoin tutkimus pantiin toimeen kolmen päivän kuluttua.³³ Huolimatta siitä, että komitean tehtäväksi oli annettu «tut-

³¹ Ptk. 18. 9. 1864.

³² Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849.

³³ Ptk. 25. 10. 1849. — Pöytäkirja niistä rikkomuksista suoritetuista tutkimuksista, joista osakunnan jäsenet Qvist, J. Alfthan ja Meron on ilmiannettu,

kia kaikki ilmoitetut rikkomukset», se rajoitti tehtävänsä ja ryhtyi ottamaan selvää «niistä rikkomuksista, joista osakunnan jäsenet Qvist, J. Alfthan ja Meron on ilmiannettu.» Heti alussa Qvist vaati «sekä rikoneiden että ilmiantajien mainitsemista», mutta mitään nimiä ei hänelle ilmoitettu, todettiin vain, että «syyttäjänä on yleinen huhu . . . jonka tähden Zilliacus myös jyrkästi kieltäytyi mainitsemasta ketään». «Tämä kieltäytyminen sisälsi Qvistin mielestä solvaisun koko osakuntaa vastaan, laadultaan niin ilkeän, että hän luonnottomalla kiikholla käski komiteaa vaikenemaan, nimitti sen menettelyä täysin alhaiseksi ja lupasi syyttää sitä osakunnan edessä.» Epäilemättä Qvist tarkoitti «ilkeällä solvaisulla» sitä, että pelkän huhun perusteella ryhdyttiin syyttämään osakuntatovereita, epäilemättä hän piti myös epäoikeudenmukaisena «huhun ollessa ilmiantajana» syytteen rajoittamista komitean taholta vain kolmeen henkilöön jo ennen tutkimuksen suorittamista.

Asiaa tutkittaessa ilmeni, että viimeksi oli kakofonioita pidetty edellisenä lukukautena. Qvist ja Alfthan olivat molemmat osallistuneet sellaiseen kerran, edellinen puolisen vuotta aikaisemmin ja jälkimmäinen yli vuosi sitten. «Tämän lisäksi ilmoitettiin, että mainitussa lauluseurassa olivat olleet osanottajina molemmat Paldanit [Bernhard ja Oskar], G. Palmroth, [A. E.] Löfberg ja [C. E.] Wahlberg. Tämän tunnustuksen jälkeen vaati Qvist, että niiden vaikuttimien suhteen, jotka olivat aiheuttaneet hänen osallistumisensa kakofonioihin, olisi kuultava entistä osakuntalaista [C. A.] Harthinia, johon Alfthan lisäsi, että Harthin mahdollisesti saattaisi osoittautua varsinaiseksi yllyttäjäksi. Komitean mielestä enemmän vahvistukset Qvistin ja Alfthanin lausuntoihin olivat tarpeettomat, jonka vuoksi useaan kertaan toistettu vaatimus Harthinin kuulemisesta hylättiin.» Komitea oli tyytyväinen kahden «syytety» tunnustukseen, mutta sitä ei kiinnostanut lainkaan asian lähempi tutkiminen. Kun päätöksestä huolimatta tutkimuksen loppuvaiheessa kuultiin Harthinia, todettiin tutkimuspöytäkirjassa lakonisesti: «Entinen osakuntalainen Harthin, jonka Qvist ja Alfthan olivat kutsuneet todistajaksi, ilmoitti, ettei hän ollut ollut läsnä tappelussa.» «Syytetyt» kutsuivat Harthinin todistajaksi kakofoniajuttuun, mutta t ä s t ä ei häneltä kysytty mitään, vaan aivan muusta tapahtumasta.

28. 10. 1849, osakunnan edellä mainitun pöytäkirjan ohessa. — Häämeteleistä ks. myös yliopiston kurinpitolautakunnan ptk. 5. 11. 1849, 6. 11. 1849 (HYA) sekä *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 164—165.

Juopumukseen syylliseksi ilmoittautui Qvist selittäen «kaksi kertaa olleensa niin humalassa, että hänet täytyi kantaa pois, aika usein juovuksissa ja laskemattomia kertoja niin kutsuttuna 'tähtenä' ja myönsi sen ohella mahdollisesti silloin esiintyneensä sopimattomasti». «Alfthan taas myönsi todennäköiseksi, että sellaisissa olosuhteissa oli esiintynyt taitamattomasti. [Todella aitoja seehundeja! Q. kerskaa estottomuudellaan.] Olematta syytettyjä myönsivät samaan rikkomukseen syypäiksi itsensä *Wahlberg*, kumpikin *Paldani*, [C. A.] *Strengell* junior ja [Wilhelm] *Tavast*, viimeksi mainittu sillä perusteella, että vaikka ketään ei syytetty, tuli toki jonkun ottaa syy päälleen.» Syytettyjen piiriä ei komitea kuitenkaan laajentanut, vaikka «samoihin rikkomuksiin» syyllisiä ilmoittautuikin. Qvististä ja Alfthanista luetellaan ilmeisesti mielihyvin yksityiskohtia, mutta ei muista. Kaikesta käy ilmi, että kyseessä on hyökkäys opposition johtajia vastaan eikä — tehdyn pöytäkirjan mukaan — objektiivinen tutkimus.

Varsinainen tappelujuttu oli ollut seuraavanlainen. Majatalo Porosalmeen oli eräänä iltana kokoontunut pari seuruetta, joista toiseen olivat kuuluneet mm. savo-karjalainen B. O. Caloniuss ja uusmaalainen N. F. Gadd ja toiseen Qvist, Alfthan, Meron, savo-karjalainen Krogius ym. Yhdessä ja erikseen olivat seurueet sitten käyneet ihailemassa majatalon uutta «Amanda-nymfiä» ja vetäytyneet sen jälkeen kumpikin omaan huoneeseensa. Jotain pientä sanaharkkaa ja kilpailua Amandan suosiosta oli ilmeisesti ollut seurueilla jo ennen erilleen vetäytymistä. Ennen pitkää lähti Meron useiden muiden seuraamana jyskyttämään naapuriseurueen huoneen ovea ja vaatimaan Caloniusta ulos. Tämä tulikin, työnsi Meronin nurin maahan ja joutui tappeluun Krogiuksen kanssa. Caloniuksen kanssa tullut Gadd tappeli ensin Qvistin kanssa, mutta kun Alfthan sitten nimitti Gaddia aasiksi, sai hän tältä useita korvapuusteja. Hetken aikaa oli tappelu yleistä seurueiden välillä, kunnes tilanne rauhoittui. — Molempiin seurueisiin kuuluneita viipurilaisia ja savo-karjalaisia kuultiin todistajina, mutta mitään lisäkysymyksiä, jotka olisivat selvittäneet tapahtumien kulun, ei esitetty, vaan kunkin kertomus sellaisenaan merkittiin pöytäkirjaan tai lakonisesti todettiin, ettei kertoja maininnut mitään uutta. Majatalon henkilökuntaa ei Qvistin vaatimuksista huolimatta kuultu, joten kaikki todistajat olivat tappeluun osallistuneiden seurueiden jäseniä.

Mitään syytteen tai tapahtumien yksilöimistä ei komitea suorittanut. Tutkimuspöytäkirjan mukaan se ei tehnyt mitään johtopäätöksiä, ei eritellyt syitä, ei eri henkilöiden osuutta tapahtumiin. Se vain merkitsi enemmän tai vähemmän mielivaltaisesti muistiin eri henkilöiden kertomuksia. Kun O. Paldani oma-aloitteisesti, kuten Qvist ja Alfthan, kertoi tapelleensa erään senaatin kamarikirjurin kanssa Porosalmessa, ei ilmoitus aiheuttanut mitään tutkimuksia, mutta merkintä siitä kyllä tehtiin pöytäkirjaan. Kolmen päivän kuluttua kuulustelusta pidetyssä osakunnan kokouksessa sai juttu päätöksensä.

Inspehtori Reinille oli tällä välin ilmoitettu sekä ilmiannosta että kuulusteluista, mutta hän ei ollut kummassakaan tilaisuudessa läsnä. Nyt luettiin hänelle osakunnan kokouksessa aivan ilmeisesti Qvistin ja Alfthanin vahingoksi yksipuolisesti laadittu kuulustelupöytäkirja sekä annetut todistukset, joten inspehtorin saama kuva tapahtumista tuskin oli objektiivinen, kun vielä otetaan huomioon, että jutun alkuvaiheetkin hänelle oli selostanut kuraattori Zilliacus.³⁴

Syytteen yksilöimistä ei nytkään tapahtunut, vaan «osakunta harkitsi enemmän tutkimuksen turhaksi ja päätti tuomita samalla kertaa kaikista nyt esillä olevista rikkomuksista vain saman hengen (seehundilaisuuden?) erilaisina ilmauksina.» Kun rangaistava «teko» oli näin määrittelemätön ja tunteen sekä arvostuksen varassa oleva, oli rangaistus myös pohjautuva samoihin tekijöihin. Rangaistuksen määräämisen ajaksi käskettiin kaikkien «tutkimukseen haastettujen tai heille sukua olevien» poistua, jolloin ainakin 13 osakuntalaisen on täytynyt jättää kokous. «Rangaistuksen määräämiseksi sen jälkeen suoritettussa äänestyksessä, jossa jokainen suullisesti jätti äänensä, johti siihen tulokseen, että Carl Immanuel Qvist (27 äänellä 17:n ollessa ehdotusta vastaan) erotettiin tammikuun 15. p:ään 1850 asti, sekä Johannes Alfthan (29:llä äänellä 15 vastustaessa) kesäkuun 23. p:ään asti 1850, mutta Fredrik Meron, Bernhard Paldani, Oskar Paldani ja Wilhelm Tavast tuomittiin saamaan muistutuksen osakunnan edessä ja Carl Erik Wahlberg sekä Carl Albert Strengell yksityisen muistutuksen inspehtorilta; sitä vastoin Anders Edvard Löfberg ja Georg Palmroth eivät osakunnan mielestä ansainneet mitään rangaistusta; minkä jälkeen inspehtori

³⁴ Ptk. 1. 11. 1849.

osakunnan läsnäollessa ilmoitti tämän päätöksen rikkomuksiin syylisille.«³⁵

Kun tutkijakomitea oli valittu, oli äänestetty suljetuin lipuin. Nyt tuomiota annettaessa oli äänestys avoin ja suullinen. Kyseessä oli mahdollisesti painostuskeino horjuvia varten. Erottamisajan määräämiseksi ei suoritettu mitään äänestystä eikä siitä keskusteltu, vaan äänet oli annettava julkisesti joko rangaistuksen puolesta tai sitä vastaan. Tuomioiden määräämistavassa oli siis epäkohtia ehkä syytettyjen vahingoksi. Koska tutkijakomitea ei aikaa määritellyt, on relegointiajan määrääjä todennäköisesti kuraattori Zilliacus, jonka henkilökohtainen käsitys vastustajiensa syylisyyden määrästä olisi siis ratkaissut asian.

On selvää, että syyliset ja heidän sukulaisensa eivät saaneet ottaa osaa äänestykseen, mutta on muistettava, että opposition ja maltillisten voimasuhteet olivat suurin piirtein tasoissa ja kokouksesta poistettut olivat näin ollen ainakin valtaosaltaan liberaaleja. Tuomion saneli näin ollen suurelta osalta maltillisten puolue vastustajiensa ollessa jäävejä. Ja kuitenkin oli tuomioita vastaan merkittävä vähemmistö vieläpä avoimessa äänestyksessä. Kuten todettiin, annettiin tuomiot «saman hengen ilmauksista», jolloin ei tietenkään merkinnyt mitään se, että Oskar Paldani oli oman ilmoituksensa mukaan osallistunut kakofonioiden pitoon ja juovuksissa oloon kuten Qvist ja Alfthanin, minkä lisäksi hän oli taipunut Porosalmissa senaatin virkamiehen kanssa. Oskar Paldani ei kuitenkaan ollut liberaalien johtomies kuten relegointituomion saaneet. Ei ole mitään epäilyä siitä, etteivätkö Alfthan ja Qvist olisi viettäneet hurjaa ja tuomittavaa elämää, mutta silti on todettava, että tutkinto ja tuomiokin ovat suurelta osalta puoluehengen sanelemia. Kaikkia ei tutkita samalla tavalla, kaikkia ei rangaista saman mitan mukaan.

Jos kuraattori Zilliacus ja hänen informoimansa Rein olivat perustelleet kantaansa itselleen valtiollisen tilanteen vaarallisuudella ja sillä, että heidän oli kireänä aikana vastattava Viipurilaisen osakunnan hiljaisena pysymisestä, niin olivat he ilmeisesti liioitelleet vallitsevaa tilannetta ja sen vaatimuksia. Liberaalien voitto Pohjalaisessa osakunnassa ei johtanut selkkauksiin viranomaisten kanssa, eikä muista osakunnista tunneta vastaavia tuomioita. Mikäli taas Zilliacuksen tai Reinin tarkoituksena oli ollut hurjan elämäntyylin hillitseminen, niin voidaan todeta,

³⁵ Ptk. 1. 11. 1849.

että he arvioivat olosuhteita väärin, jos luulivat annettujen tuomioiden lopettavan seehundilaisuuden. Mutta taistelu oli kovaa eikä siinä valittu keinoja. Lavonius oli varmasti oikeassa todetessaan, että puolueiden välillä oli todella «kiiwas vihollisuus ja vaino», ja Alfthan puolestaan oli aikaisemmin puhunut «villistä riidasta».³⁶

Qvistin kohdalla merkitsi relegaatio käytännössä vain yhtä kuu-kautta, joten se ei sanottavasti voinut vaikuttaa hänen opintoihinsa. Jo maaliskuussa 1850 sai hän luottamustehtävän, kun hänet valittiin osakunnan kirjojentilaajaksi. Johannes Alfthanin kohdalla oli asia toisin, sillä hänet oli erotettu seuraavan lukukauden loppuun asti. Tuomio merkitsi hänen opintojensa päättymistä, sillä hän ei enää palannut osakuntaan lainkaan. Puolueelliseen tuomioon päättyi myös ensimmäisen osakunnan julkaisun, Viipurilaisen Osakunnan Lehden, tarina. Kymmenennen numeron jälkeen lehti lakkasi ilmestymästä ilman mitään selitystä. Viimeinen numero ilmestyi 18. päivänä lokakuuta v. 1849 ja tutkintopöytäkirja on päivätty kymmenen päivää myöhäisemmäksi. Relegointipäätös tehtiin marraskuun 1. päivänä. Lehti oli yleensä ilmestynyt noin parin viikon väliajoin. Syyskauden olivat toimittajina olleet juuri erotetut liberaalien johtajat ja G. A. Gråberg, joka kuitenkin kirjoitti lehteen sangen vähän. Lähellä on ajatus, että relegointien perimmäinen tarkoitus olisikin ollut juuri osakunnan lehden hiljentäminen karkoittamalla sen kyvykkäimmät toimittajat. Lehdessä oli hyökätty mitä voimakkaimmin venäläistä sortovaltaa vastaan.³⁷

Seehundilaisuus pysyi jatkuvasti täydessä voimassaan. Viipurilainen suurkauppias Johan Friedrich Hackman otti 17-vuotiaan Viktor poikansa kokonaan pois Helsingistä ja osakunnasta kuultuaan Z. Topeliukselta keväällä 1852 tämän joutuneen seuraan, jonka vahingollisista vaikutuksista ei «edes puolivuotinen ero riitä häntä vapauttamaan». Surukseen oli kauppaneuvos Hackman saanut kuulla tuon vahingollisen seuran päänä olevan «jo kypsään ikään ehtineen miehen». Lyhyeen loppui myös Viktorin samoissa seuroissa kulkeneen huonetoverin Alexan-

³⁶ Ptk. 18. 9. 1864. — Tidskrift n:o 10 18. 10. 1849. — Puolueellisena tuomiona on relegaatioita pitänyt sekä Mikko Juva että O. E. Tudeer. — *Juva*, emt., s. 80—81. — *Tudeer*, Viipurilainen osakunta, s. 38—39.

³⁷ Ptk. 21 3. 1850. — Matrikkeli. — Osakunnan lehden kirjoittelusta ks. s. 229—234.

der Wahlin — kauppiaan poika hänkin — opiskelu Helsingissä, sillä hänenkin sallittiin opiskella vain kevätlukukausi 1852.³⁸ Vielä myöhään syksyllä 1852 pilkattiin silloisessa osakunnan lehdessä seehundien elämää «maisterin luona», mutta valitettavasti ei tuo numero ole säilynyt, vaan ainoastaan seehundien kiukkuinen ja kieltävä vastaus artikkeliin.³⁹ Molemmissa edellä mainituissa tapauksissa esiintynyt tuntematon henkilö oli epäilemättä juuri C. I. Qvist.

Mutta koko taisteluhan oli alkanut perustuslaillisuudesta; osakunnan oli saatava itselleen uudet säännöt, «perustuslaki». Entinen sääntökomitea oli kuitenkin hajonnut, sekin relegaatioiden vuoksi, ja asia oli jotenkin saatava järjestykseen. Pari viikkoa tuomion julistamisen jälkeen kysyi inspehtori, halusiko osakunta valita jäseniä uuteen komiteaan vai oliko se ehkä tyytyväinen vanhoihin sääntöihin. «Kuraattori lausui uskaltavansa päätellä siitä välinpitämättömyydestä, jolla osakunnan jäsenet jo viime lukukaudella seurasivat komitean neuvotteluja, kuin myös siitä, ettei kukaan tällä lukukaudella kysynyt niiden jatkumista, koko asian varsin vähän kiinnostavan osakuntaa ja ehdotti sen vuoksi, että parannus suoritettaisiin vain kassan organisaatiossa, joka oli ollut varsinaisena kannustimena sellaisen komitean asettamiseen.» Kuraattorin lausunto oli erittäin yksipuolinen, sillä hän sivuutti kokonaan opposition suuren innostuksen asiaan sekä sen seikan, että uudistuskysymys oli ollut esillä kuluvana lukukautena kolmessa kokouksessa. Rahaston sääntöjen uusiminen ei myöskään ollut ollut kaikkien osakuntalaisten lähtökohtana sääntökomiteaa asetettaessa. Mutta perustuslaillinen henki ei ollutkaan kuollut Viipurilaisessa osakunnassa, vaikka opposition johtomiehet oli relegoitu, vaan ehkä Zilliacuksen ihmeeksi osakunnan «enemmistö katsoi, että säännöt oli kokonaan tarkastettava ja parannettava». Toimikuntaan tulivat nyt kuulumaan kuraattorin lisäksi C. Gustavson, C. A. Zitting, G. L. Pesonius ja Fr. M. Saukko. Osakunta

³⁸ J. F. Hackmanin kirjeet Z. Topeliukselle, julkaistu: *Tigerstedt, Kauppahuone Hackman II*, s. 37—40. — Myöhemmin Topelius antaa luonaan asuneista viipurilaisista kokonaan toisenlaisen kuvan. Hänellä ei ollut näitä vastaan pie-
nintäkään muistuttamista. Ks. *Topelius, Elämäkerrallisia muistiinpanoja*, s. 156—157, 161—162.

³⁹ Svenskt skrifprof, kirj. —g—, Smällen n:o 7 16. 11. 1852.

kiirehti samalla sääntökomitean työtä, ja tässä tarkoituksessa kiellettiin samassa kokouksessa sivullisten pääsy sen kokouksiin.⁴⁰

Osakunnan rauhoittuminen siirtyi seuraavaan lukukauteen, jolloin voimakkaan opposition itseään vastaan nostanut Zilliacus siirtyi syrjään kuraattorin paikalta. W. Lavonius sanoo, että Zilliacus «katsoi olevansa pakotettu ottamaan eron.» Ilmeisesti ei vastarinta häntä kohtaan laantunutkaan niin helposti, kuin hän ehkä oli uskonut. «Nyt ei ollut ketään, johon osakunta olisi voinut luottaa, ei ketään muuta kuin [Christian] Gustavson, sillä hänen katsottiin olevan molempien puolueiden yläpuolella. Sentähden hänet valittiin kuraattoriksi. Ja tämän luottamuksen ansaitsi Gustavson todella. Hänen eloisa mielensä yhdessä jalon ajatustavan kanssa sai aikaan sen, että samalla kun hän oli kaikkea muuta kuin vieras näille riidoille, hän kuitenkin osasi pysyä vapaana molempien puolueiden yksipuolisuuksista ja äärimmäisyyksistä...»⁴¹ Heti Gustavsonin tultua valituksi saadaan perustuslakiriitakin poistetuksi päiväjärjestyksestä ja uudet säännöt hyväksytään, vaikka pykälä pykälältä äänestettäessä «melkein jokaista vastaan nousi oppositioääniä».⁴²

Lopullinen voitto perustuslakikiistassa lankesi liberaaleille. He olivat vaatineet demokratiaa ja sen he myös osakuntaan saivat. Aivan uusi ja edellisistä säännöistä puuttuva on ensimmäinen pääluku, joka sisälsi määräyksiä osakunnasta ja sen jäsenistä. Tähän lukuun sisältyi myös oleellisin osa siitä uudesta, jota sääntöihin nyt tuli. Luvun kolmannessa pykälässä näet säädettiin seuraavaa:

«Osakunnassa on sen jäsenillä yhtäläiset oikeudet, nimittäin:

1mo vapaa puhumisen oikeus Osakunnan kokouksissa.

2do äänioikeus niissä äänestyksissä, joita Osakunnassa suoritetaan; sekä

3^{tio} oikeus esittää Osakunnalle minkälaisia ehdotuksia tahansa».

Sääntöjen johdannossa kiteytettiin osakunnan tarkoitus kolmeen kohtaan: tapojen, tieteiden ja isänmaallisuuden kehittämiseen. Kuraattorin velvollisuuksiksi määriteltiin edustus- ja esittelijätehtävän lisäksi se,

⁴⁰ Ptk. 25. 9. 1849, 27. 9. 1849, 4. 10. 1849, 15. 11. 1849. — Ks. myös edellä s. 172—174.

⁴¹ Ptk. 7. 2. 1850, 14. 2. 1850, 18. 9. 1864.

⁴² Ptk. 28. 2. 1850, 7. 3. 1850.

että hänen tuli «ennen muuta pitää huolta kaikista niistä harrastuksista, jotka edistävät Osakunnan tarkoituksen toteuttamista». Yhdenvertaisuuteen pyrkimisen ohella on näin ilmeisesti haluttu päästä kuraattorin vallan ainakin periaatteelliseen rajoittamiseen, koska ensin määriteltiin osakunnan tarkoitus ja sitten säädettiin, että kuraattorin oli ennen muuta pidettävä huolta tämän tarkoituksen toteuttamisesta. Mitään ehdotonta muutosta säännöt eivät kuitenkaan voineet osakuntaan tuoda, sillä kaikkihan riippui lopultakin siitä, miten jäsenet oikeuksiaan käyttivät ja kuinka voimakas persoonallisuus oli kuraattori ja inspehtori.

Vuodelta 1828 peräisin olevien yliopiston perussääntöjen sanonta, että ylioppilaat on «heidän siveellisen käytöksensä valvomiseksi jaettu erikoksiin osakuntiin» sekä seehundiin hurjastelut selittänevät sen, että osakunnan säännöissä on sen tarkoituksena ensimmäiseksi mainittu tapojen kehittäminen. Huomattakoon kuitenkin, että myös isänmaallisuuden edistäminen on säännöissä mainittu tässä yhteydessä. Säännöt olivat voimassa aina vuonna 1852 tapahtuneeseen osakuntien lakkauttamiseen asti.⁴³

Ne liberalistiset aatteet, jotka löivät leimansa Viipurilaiseen ja Pohjalaiseen osakuntaan vv. 1849—1850, eivät voineet olla outoja muidenkaan osakuntien ylioppilaille. Jo vuonna 1846 oli perustettu Akateeminen Lukuyhdistys ylioppilaiden ja varttuneempien akateemisten kansalaisten yhdyssiteeksi. Se alkoi toimintansa alkuvuodesta 1847. Sinne tilattiin kaikki kotimaiset ja useita ulkomaalaisia sanomalehtiä, ja sen oli määrä kerätä jäsenensä sivistävien harrastusten ympärille. Lukuyhdistyksen huoneisto sijaitsi keskeisellä paikalla Etelä-Esplanaadilla ja sieltä saattoi saada ruokaa, mutta ei alkoholia. Se oli auki joka päivä, kun osakunnat kokoontuivat tavallisesti vain kerran viikossa.⁴⁴

⁴³ Vuoden 1850 säännöt ovat säilyneet vain allekirjoittamattomana kopiona, niteessä sääntöjä ja sääntöehdotuksia 1800-luvulta.

⁴⁴ Akademiska Läseföreningens Stadgar och Protokoller 1846—1870 HYYA:ssa. Tässä asiakirjasalkussa mm. vuosien 1846 ja 1849 säännöt sekä luetelot tilatuista sanomalehdistä pöytäkirjojen ohessa. — Ptk. 8. 2. 1849, 6. 12. 1849, 15. 10. 1864, 17. 2. 1866. — Pohjalaisen osakunnan ptk. 11. 2. 1866. — *Schybergson*, Studentorganisationer i Helsingfors, s. 92—95. — *Schauman*, emt. I, s. 253—254. — *Suolahti*, emt., s. 85. — *Elmgrenin* muistiinpanot, s. VIII—IX, 50, 133—134. — *Palmén*, Sven Gabriel Elmgren, s.41—43. — *Helsingfors Tid-*

Viipurilainen osakunta liittyi yhdistykseen in corpore jo v. 1848. Lukuyhdistys poisti ylioppilaiden keskuudesta erään suuren puutteen. Siihen asti ei ollut olemassa mitään vakinaista keskuspaikkaa, mihin eri osakuntien jäsenet olisivat kokoontuneet pohtimaan yhteisiä asioitaan, mutta nyt oli sellainen saatu. Milloin jokin asia vaati yhteistä pohtimista, oli Lukuyhdistys aina se paikka, johon kokoonnuttiin. Näin muodostui yhdistyksen huoneisto ennen pitkää suositukseksi tapaamispaikaksi. ja siellä vallitsi ilmapiiri, jota voi luonnehtia poliittisen klubin atmosfääriksi. Koska siellä kokoontui vain yliopistoväkeä, voi mielipiteiden vaihto siellä tapahtua vapaasti. Tätä vapautta koettivat osakunnat varjella, sillä mm. Viipurilainen osakunta asetti v. 1849 in corpore liittymisensä ehdoksi sen, ettei yhdistykseen saa tulla muita kuin akateemisia kansalaisia. Oli näet pohdittu muidenkin henkilöiden jäseniksi kelpuuttamista.⁴⁵

Huolimatta siitä, että liberalistiset aatteet ainakin Lukuyhdistyksessä olivat kaikkien ulottuvilla, valtasivat ne vankan sijan ainoastaan jo mainituissa osakunnissa. Syynä tähän oli ainakin eräältä osaltaan asiasta innostuneiden johtajien puute. Sillä hetkellä ei muissa osakunnissa sattunut olemaan sellaisia huomattavia persoonallisuuksia, jotka olisivat koonneet hajallaan olevat vapaamieliset osakuntalaisensa yhteisten tunnusten ja vaatimusten taakse. Tämä näkyy hyvin Savo-karjalaisessa osakunnassa. Sillä oli ollut aktiivisin kautensa juuri ennen hullua vuotta; sen piirissä olivat Snellmanin aatteet saaneet ehkä innokkaimman vastaanoton. Kun savo-karjalaisten johtomiehistä vielä useat olivat sosiaaliselta lähtökohdaltaan verraten alhaalta ja lisäksi lähteneitä ehkä suomalaisimmasta maakunnasta, niin on vain selvää, ettei monia aloitettuja yhteistöitä jätetty kesken ja ryhdytty innolla uuteen. Koska kuitenkin aika oli toinen, herpaantui savo-karjalaisten toiminta juuri samaan aikaan, kun viipurilaiset pääsivät hyvään vauhtiin. Uusia miehiä, jotka eivät olleet mukana osakunnassa Snellmanin julistushuudon kajahdettua, oli vaikea saada mukaan suomalais-kansallisiin pyrintöihin.⁴⁶

ningar n:o 9 3. 2. 1849, n:o 17 3. 3. 1849. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 159, 208, 239, 258. — Akateemisen Lukuyhdistyksen toimintaa selostettu myös tarkemmin s. 193—194.

⁴⁵ Ptk. 23. 11. 1848, 8. 2. 1849.

⁴⁶ *Waris*, emt., s. 30, 52, 166—167, 254—255. — Viipurilaiseen osakuntaan oli juuri 1840-luvun lopulla tullut paljon uusia ylioppilaita, ks. s. 57—58.

Länsisuomalainen osakunta oli syntynyt vuonna 1846 ja oli vasta muotoutumassa näihin aikoihin. Uusmaalainen osakunta puolestaan oli omaksunut verrattain varovaisen kannan liberalismiin, joskin siellä oli oma pieni oppositionsa.⁴⁷ Hämäläisen osakunnan verraten vaatimaton jäsenluku lieene estänyt laajemman toiminnan.

Kaikkein lujimman jalansijan tuntuu liberalismi eri muotoineen saaneen kuitenkin juuri Viipurilaisessa osakunnassa. Pohjalaisessa osakunnassa jo keväällä 1850 suomalaisuusmiehet perivät voiton taistelussa ja liberaalit joutuivat syrjään.⁴⁸ Tosin ainakin näennäinen rauha palautui myös Viipurilaiseen osakuntaan keväällä 1850, mutta siellä eivät suinkaan perineet voittoa suomalaisuusmiehet, vaan osakuntalaisten mielenkiinto kääntyi voimakkaasti valtiolliseen ja uskonnolliseen liberalismiin.

2. HAAVE YHTYNEESTÄ YLIOPPILASKUNNASTA

Vastakääntyneet ovat aina innokkaimpia lähetyssaarnaajia, eivätkä vapaamieliset viipurilaiset ylioppilaat muodostaneet poikkeusta. Yhtä innokkaita kuin he olivat totetuttamaan käsitystensä mukaista perustuslaillisuutta omassa osakunnassaan, yhtä ponnekkaisesti he yrittivät koota kaikki yliopiston opiskelijat yhteisen, suuren aatteen ympärille. Keinona oli oleva yhtyneen ylioppilaskunnan aikaansaaminen.

Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, jolloin viipurilaiset ylioppilaat olivat aloitteentekijöinä tai toimeenpanijoina osakuntien ja ylioppilaiden yhteistoimintapuuhiissa. Turun ajoilta voidaan mainita parikin tällaista tapausta. Kun vuonna 1816 suunniteltiin salaisen ylioppilasklubin perustamista, olivat sitä innokkaimpina puuhaamassa uusmaalaisten ohessa juuri viipurilaiset. Vaikka tästä yhteisöstä suunniteltiin laajemmalle pohjalle perustuvaa kirjallistaiteellista klubia, johon kaikilla kellollisiksi katsotuilla ylioppilailla olisi ollut oikeus liittyä, jäi se kuitenkin

⁴⁷ Uusmaalaisen osakunnan varovaista kantaa kuvastaa sen suhtautuminen yhtyneeseen ylioppilaskuntaan: Uusmaalaisen osakunnan ptk. 23. 10. 1849. — Ks. tästä myös s. 200. — Länsisuomalainen osakunta kannatti verraten yleisesti suomalaiskansallista liikettä, ks. tästä s. 254. Ks. myös *Saikka*, Länsisuomalaisen Osakunnan Historia II, 324—327, käsikirjoitus.

⁴⁸ *Suolahti*, emt., s. 177—183, 233—237.

kin vain muutamien harvojen tovereiden keskinäiseksi seurustelupiiriksi, joka parin vuoden kuluttua lakkasi kokoontumasta. Klubin tarkoituksena oli ollut yhteishengen herättäminen «professorien liigaa vastaan». Se oli osoituksena sen ajan viipurilaisten ja uusmaalaisten ylioppilaiden oppositiomielialasta, jonka yliopiston hengettömyys ja sen viranomaisten nuorten mielestä liiallinen nöyryys venäläisiä kohtaan oli heissä synnyttänyt.¹

Merkittävämpi oli viipurilaisten ylioppilaiden toiminta siinä jutussa, joka koski uutta poliisijärjestystä vuonna 1816. Sen mukaan olisi ylioppilasta, joka joutui poliisin kanssa tekemisiin järjestyksikkomuksista, kuulusteltu kaupungin poliisikamarissa eikä kuten ennen yliopiston viranomaisten edessä. Haettaessa muutosta tähän päätökseen itseltään keisarilta olivat viipurilaiset suunnannäyttäjinä. He laativat ylioppilaiden yhteisen anomuksen. Vastoin akateemisten isien otaksumia voittivat ylioppilaat tämän suuren riidan, ja vuonna 1819 saapunut hallitsijan vastaus vahvisti vanhat akateemiset privilegit. Asian vakavuus ja laajakantoisuus herätti huomiota maamme rajojen ulkopuolellakin ja antoi varmasti puheenaihetta moniksi vuosiksi.²

Tarkasteltaessa niitä asiakirjoja, joihin tiedot näistä tapahtumista pohjautuvat, ei voida välttää vaikutelmaa, että juuri viipurilaiset mielellään, ehkä mieluiten kaikista osakunnista, tarttuivat kynään ja olivat laatimassa sääntöjä, luomassa muotoja sekä sepittämässä kirjelmiä; niin tuolloin kuin myöhemminkin. Tähän viittaa sekin, että Viipurilainen osakunta sangen usein muutti tai ainakin suunnitteli sääntöjensä uusimista. Osaltaan tähän lienee vaikuttanut osakunnan «virkamiesvaltaisuus», virkamiesura oli suosituin viipurilaisten ylioppilaiden keskuudessa.

Akateeminen Lukuyhdistys, jonka toimintaa on jo aikaisemmin selostettu, oli ensimmäinen yhteisö, jonka piirissä aatteet helposti saattoivat siirtyä yli osakuntarajojen. Yhdistykseen tulivat vuoden 1849 alussa kaikkien osakuntien jäsenet täysilukuisina mukaan, kun edellisenä vuonna länsisuomalaiset yhteisönä olivat olleet sen ulkopuolella. Huomatta-

¹ *Tudeer*, Piirteitä yhteisistä ylioppilaspyrinnöistä, s. 277—284. — *Nissilä*, Viipurilainen osakunta, s. 146—147.

² *Suolahti*, Akateeminen nuorisoon autonomiamme syntyäikoina, s. 23—30. — *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 284—299. — *Nissilä*, emt., s. 147—150.

koon kuitenkin erikoisesti, että osakunnat eivät suoranaisesti korporaatiosina kuuluneet Lukuyhdistykseen, vaan niiden jäsenet olivat kukin erikseen yhdistyksen varsinaisia jäseniä, kuten useista sääntöjen kohdista sekä yhdistyksen ja eri osakuntien pöytäkirjoista ilmenee.

Osakuntien in corpore mukaan tulon syyt olivat ennen kaikkea taloudellisia. Kaikkien osakuntien jäsenten kuuluessa yhdistykseen se sai vakavan taloudellisen pohjan ja samalla ylioppilaat pääsivät entistä huomattavasti halvemmalla jäsenmaksulla. Nyt he maksoivat ainoastaan yhden ruplan lukukaudessa, kun maksu aikaisemmin oli ollut kaksi ruplaa, minkä summan opettajat ja virkamiehet jatkuvasti suorittivat. Taloudellisen edun ollessa määrävänä tekijänä eivät viranomaisetkaan halunneet puuttua asiaan, vaan Pietarissa asti hyväksytyt vuoden 1849 säännötkin sallivat osakuntien jäsenten jatkuvasti olla mukana in corpore.³

Kun osakunnat nyt kerran olivat Lukuyhdistyksen talouden varsinaisena tukena, oli syytä huolehtia siitä, että ne myös mukana pysyisivät. Kun loppuvuodesta 1848 tuli kysymys siitä, voitiinko yhdistykseen ottaa ei-akateemisia kansalaisia, oli vain luonnollista, että asiaa ensiksi kysyttiin osakunnilta. Tosin osakunnat eivät voineet muuttaa yhdistyksen sääntöjä — sen teki yksityisten jäsenten muodostama virallinen kokous —, mutta sen sijaan ne päättivät, kuuluivatko siihen in corpore vai eivät. Koska useimpien osakuntien kanta oli kielteinen, ei sääntöjen muutuskysymystä otettu lainkaan esille yhdistyksen varsinaisessa kokouksessa, sillä päätös ei-akateemisten jäsenten hyväksymisestä olisi epäilyksettä aiheuttanut osakunnissa haluttomuutta kuulua jatkuvasti in corpore yhdistykseen. — Lukuyhdistyksessä ei siis äänestetty osakunnittain eikä se suinkaan ollut mikään ensimmäinen ylioppilaskunta, kuten on väitetty, mutta osakuntien ja ennen kaikkea niiden jäsenten välistä kanssakäymistä se kyllä edisti.⁴

³ Akateemisen Lukuyhdistyksen osanottajaluettelot vuodelta 1848, HYA. — Länsisuomalaiset tekivät mukaantulopäätöksen vasta 13. 2. 1849, kuten osakunnan ptk:sta ilmenee. Akateemisen Lukuyhdistyksen säännöt vuodelta 1848 ja pvm:ltä 12. 12. 1849, HYA. — Akateemisen Lukuyhdistyksen pöytäkirjan luonnos 23. 2. 1849, HYA. — Ptk. 23. 11. 1848. — Lukuyhdistyksestä ja sen toiminnasta ks. myös s. 190—191.

⁴ Ptk. 23. 11. 1848. — Uusmaalaisen osakunnan ptk. 14. 11. 1848, 21. 11. 1848, 6. 2. 1849. — Länsisuomalaisen osakunnan ptk. 13. 2. 1849. —

Ajatus ylioppilaiden yhteisestä toiminnasta yli osakuntarajojen ei siis ollut 1840-luvun lopun ylioppilaalle suinkaan outo. Viipurilaiset olivat kuitenkin ensimmäisiä, jotka ryhtyivät suunnittelemaan sääntöjä, joiden mukaan ratkaistaisiin yhteiset asiat.

Tämän asian otti puheeksi osakunnan kokouksessa 12. 4. 1849 kuraattori Zilliacus, joka «lausui, että osakunnan olisi tehtävä muille ylioppilasosakunnille ehdotus jonkin säännön omaksumisesta yleisten, koko ylioppilaskuntaa koskevien kysymysten käsittelemisessä, koska sellaista ei ollut voimassa ja tästä puutteesta aiheutui usein epäselvyyttä ja vaikeuksia. Zilliacus sanoi, että tämän kysymyksen herättäminen oli lähinnä aiheutunut eräästä keskustelusta osakunnan nykyisessä sääntökomiteassa, jonka piirissä tämä tuntuva puute oli tullut puheeksi.» Kysymystä pidettiin niin tärkeänä, että osakunta päätti lykätä sen käsittelemisen seuraavaan kokoukseen. Viikon kuluttua osakunta sitten hyväksyi ehdotuksen, jossa päätettiin lähettää muille osakunnille kirjelmä ja sääntöehdotus ylioppilaskunnan asioiden ratkaisemiseksi.⁵

Ehdotuksen perustelut olivat hyvin lyhyet ja niissä vedottiin yksinomaan käytännöllisiin syihin: «Yliopistostamme on tähän asti puuttunut periaate, jolla määrättäisiin, kuinka Ylioppilas-kunta [Student-corpsen] päättäisi kysymyksistä, jotka koskevat sitä kokonaisuudessaan ja tämän määräyksen puuttumisen vuoksi ei ole voitu välttää, että sellaisten kysymysten käsittelyssä esiintyy epävarmuutta, jonka jälleen täytyy enemmän tai vähemmän vaikuttaa itse päätökseen.» Ehdotuksen sananmuo-

Pohjalainen osakunta ei tehnyt mitään in corpore päätöstä siitä, onko sallittava ei-akateemisten kansalaisten mukaantulo vai ei. Pohjalaisen osakunnan ptk. 14. 11. 1848, 28. 11. 1848 ja 13. 2. 1849. — *Schybergson* on tutkimuksessaan *Studentorganisationer i Helsingfors på 1850-talet*, s. 92—95, huomattavasti liioitellut puhuessaan osakunnittain äänestämisestä ja pitäessään Akateemista Lukuyhdistystä yhteisönä, jossa osakunnat jo toimivat kokonaisuuksina. Hänen pääasiallinen lähteensä on selvästi tässä asiassa Akateemisen Lukuyhdistyksen luonnospöytäkirja pvm:iltä 23. 2. 1849, HYYA. Siitä ei kuitenkaan ilmene, mitä on asiassa päätetty ja miten, se on vain pelkkä ylimalkainen luonnos, eikä yhdistyksen arkistossa ole mitään muutakaan paperia, joka tukisi *Schybergsonin* liioittelevaa esitystä. — Ks. myös mukana olleen *Schaumanin* muistelmä: Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, s. 253—254.

⁵ Ptk. 12. 4. 1849, 19. 4. 1849.

don oli laatinut kuraattori Zilliacus, jonka varovaisuuden jäljet siinä näkyvät.⁶

Se «eräs kysymys», jonka johdosta ryhdyttiin «perustamaan yhtyntyä ylioppilaskuntaa», oli epäilemättä erään Pohjalaisen osakunnan kirjelmän esiin nostama. Vuoden 1849 alussa oli näet tapahtunut monia mielenosoituksia, jotka suuresti järkyttivät yliopiston viranomaisten mielenrauhaa ja näyttivät tuon ajan epävarmoissa oloissa voivan aiheuttaa raskaita seuraamuksia yliopistollekin.⁷ Näiden tapausten aikaansaaman mielenkuohun asettamiseksi esittivät pohjalaiset — ilmeisesti tunnettuaan pistoksen omassatunnossaan —, että «kaikki osakunnat valitsisivat keskuudestaan jäseniä lähetystöön, joka kävisi yliopiston varakanslerin luona ilmoittamassa hänelle ylioppilaskunnan paheksumisen niiden ylioppilaiden harjoittamien asiattomien tekojen johdosta, jotka viimeksi kuluneina viikkoina ovat herättäneet viranomaisten huomiota.» Huolimatta eräiden, ilmeisesti liberaalien, osakuntalaisten vastustuksesta, päätti Viipurilainen osakunta hyväksyä pohjalaisten esityksen sellaisenaan, ja osakunnan valtuutetuiksi sopimaan «lähetystön muiden jäsenten kanssa julkilausuman sisällön lähemmästä määrittämisestä ja muusta asian yhteydessä kysymykseen tulevasta» valittiin Chr. Gustavson, W. C. Palmroth ja C. I. Qvist. Näistä kaksi viimeksi mainittua oli osakunnan sääntötoimikunnan jäseniä, ja koska kysymys ylioppilaskunnan säännöistä otettiin esille noin kolmen viikon kuluttua äsken mainittujen valtuutettujen valitsemisesta, on tuskin olemassa epäilystä siitä, että juuri tämä tapaus on saanut Viipurilaisen osakunnan tarttumaan asiaan.⁸

On vaikea sanoa, lähtikö ehdotus alunperin osakunnan maltillisten vaiko vapaamielisten taholta, koska komitean päätös muille osakunnille

⁶ Zilliacuksen allekirjoittama kirje Savo-karjalaiselle osakunnalle 26. 4. 1843, Savo-karjalaiselle osakunnalle tulleita kirjeitä.

⁷ Näitä mielenosoituksia olivat valtaiset kissannaukujaiset Snellmanin professuurin haussa syrjäyttäneelle prof. Aminoffille, ent. rehtori Ursinille ja postitirehtööri Wulffertille. — Sijaiskansleri Nordenstamin kirje ministerivaltiosihteeri Aleksanteri Armfeltille 27. 3. 1849, VA. — D. E. D. Europaeuksen kirje August Ahlqvistille 28. 4. 1849, SKSA. — *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 140.

⁸ Pohjalaisen osakunnan ptk. 8. 3. 1849. — Pohjalaisten kirjelmä Viipurilaisille luetaan kokouksessa 21. 3. 1849 ja sääntöehdotus otetaan osakunnan kokouksessa esille 19. 4. 1849; vastaavat Viipurilaisen osakunnan ptk:t.

tehtävästä sääntöehdotuksesta oli yksimielinen. Missään tapauksessa eivät liberaalit olleet asiaa vastaan, päinvastoin he näkivät yhtyneessä ylioppilaskunnassa oman suuren mahdollisuutensa ja olivat näin ollen mitä innokkaimpina ajamassa asiaa. Tässähän oli nyt aukeamassa laaja vaikutuskenttä omien uusien aatteiden läpiviemiseksi kaikkien ylioppilaiden keskuudessa.

Jyrkkään ja selvään tapaansa lähti Qvist aukomaan näkymiä, joita yhtynyt ylioppilaskunta tulisi uusille aatteille tarjoamaan. Selitettyään ensin kaiken aikaisemman yhteisen toiminnan palvelleen vain joidenkin lojaalisuusvakuutusten antamista kanslerille tai rehtorille (tästähän juttu sai alkunsa) hän totesi, että «usealla taholla on jo uusi henki herännyt; yksityiset ovat innolla ja lämmöllä alkaneet toimia kansallisten ja ajankohtaisten intressien puolesta, niin vieläpä kokonaiset osakunnat [viipurilaisten ja pohjalaisten perustuslailliset] ovat tehneet yrityksiä kulkea vasta avattua uraa. Nämä yritykset ovat hyvin vähäisiä aluksi, mutta ne todistavat meille, että uudet ihanteet ovat jo syntymässä ja niin pian kuin tämä on tapahtunut, alkavat ne kehittyä nopeasti ja voimakkaasti. Jotta tätä kuitenkin voitaisiin edistää, vieläpä tehdä se mahdolliseksi, ovat kaikkien yhtyneet voimat tarpeen, vain yhtymällä voimme toteuttaa sen suuren tehtävän, joka meille on annettu.» «Yhteinen yhdistys on käsittävä meidät kaikki ja se on antava meille voimia, joita meillä ei ole rikkiinäisinä ja eronneina. . . Yleinen ylioppilasyhdistys, jonka tarkoitus olisi voimakkaasti tarttua suureen tehtävään ja toteuttaa joukossamme ajan ihanteita ja luoda kansallisuutemme, sellaista on se, mitä meidän on aikaansaatava. Vain sellaisesta vallitsevien olojen uudistuksesta voimme löytää pelastuksen siihen huonouteen, johon olemme vajonneet. Sillä mistä on Akateeminen elämä tähän asti muodostunut, läksynluvusta ja tenttien pänttäyksestä, jonka keskeytti vain henkisesti köyhä ajanviette ja sieluton toimetttömyys. Sellaisen muutoksen aikaansaaminen voisi tapahtua ainoastaan antamalla pyrkimyksillemme parempi tavoite, avaamalla jalompi vaikutuspiiri pyrinnoillemme. Mutta tämä vaatii, että myös muodot uusitaan, että tehdään tyhjiksi ne erottajat, jotka tähän asti ovat pitäneet meitä sidottuina.»⁹ Tuntuu siltä kuin Qvist jo olisi nähnyt koko ylioppilaskunnan valjas-

⁹ Ptk. 19. 4. 1849 ja Den allmänna omröstningen inom Student corpsen, kirj. C. Q. [vist], Tidskrift, n:o 7 24. 5. 1849.

tettuna vetämässä liberalismiin vankkureita. Ensin oli luotava muodot ja sitten niiden puitteissa hapatettava koko opiskeleva nuoriso vapaamielisillä aatteilla.

Muille osakunnille lähetettävän ehdotuksen muoto ei kuitenkaan ratkennut Viipurilaisessa osakunnassa siihen tapaan, kuin vapaamieliset olivat kaavailleet. Ensimmäinen kohta ehdotuksessa ei aiheuttanut juuri sanottavia erimielisyyksiä. Se määräsi yksinkertaisesti koko ylioppilaskuntaa koskevat kysymykset käsiteltäviksi osakunnissa, ja yhteinen päätös saataisiin siten, että eri äänestyslistat laskettaisiin yhteen. Mutta toinen kohta oli jo todellinen kompastuskivi vapaamielisille, sillä se sääsi, että päätöksen tekoon vaadittaisiin 2/3 annetuista äänistä. Ehdotuksen näin saama muoto oli äänestyksen tulos ja sitä kannatti 20 osakuntalaista 17 äänestäessä yksinkertaisen enemmistön päätösvallan puolesta. Kysymys oli vapaamielisille siksi tärkeä, että sitä ei voitu sivuuttaa ääneti, varsinkin kun lopullinen ratkaisu ei suinkaan tulisi vain viipurilaisten vaan kaikkien osakuntien huoleksi. Jo viikon kuluttua päätöksen teosta onkin osakunnan lehdessä leimuava artikkeli määräenemmistön vaatijoita vastaan. Siinä on epäilemättä samoja näkökohtia, joilla vapaamieliset Akateemisessa Lukuyhdistyksessä arvattavasti puolustivat näkökohtiaan toisten osakuntien jäsenille, sillä juuri toisissa osakunnissa näkivät perustuslailliset nyt mahdollisuutensa: «Otaksumme, etteivät muut osakunnat tule hyväksymään tätä määräystä ehdotuksesamme ja toivomme sen vuoksi tämän kohdan, määräenemmistön, tulevan muutetuksi. Kuitenkin voi osakuntamme onnitella itseään jokseenkin konservatiivisten periaatteiden palvomisesta ja riittävästä kiintymyksestä niiden säilyttämiseen.» Toisaalta nähtiin myös muissa osakunnissa vaara omalle asialla ja rivien välistä näkyy pelko siitä, että toiset osakunnat eivät ehkä sittenkään suostuisi yksinkertaiseen enemmistöön. «Jos myös toiset osakunnat hyväksyvät tämän määräyksen ja siis toistaiseksi tulee laiksi, että ylioppilaskunta hyväksyy vain ne ehdotukset, joiden on onnistunut voittaa puolelleen 2/3:n suosio, on siitä ehdottomasti seurauksena, että tuskin yhtään, korkeintaan harvoja tärkeitä ja merkittäviä ehdotuksia voidaan viedä läpi. Sillä missä voisi uusi asia hengeltään vapaamielinen ja edistysellinen, heti voittaa puolelleen 2/3 kaikista, kuten vaaditaan? Ei missään, ei edes ylioppilaskunnassa.» Juuri uusia ajatuksia liberaalit kuitenkin halusivat ajaa läpi koko yli-

oppilaskunnan puitteissa ja tähän seikkaan kiinnittääkin polemiikki suurimman huomion. «Kaikki sisältörikkaat ja arvokkaat uudet ajatukset ovat oikeutettuja, ne ovat sitä jo silloin, kun vain vähemmistö kannattaa ja puoltaa niitä, sillä niillä on tulevaisuus puolellaan; se kuuluu niille. Niin kauan kuin ne kuitenkin muodostavat vain vähemmistön mielipiteen, ei niillä ole oikeutta tulla vallitseviksi; niiden täytyy odottaa, kunnes edistyneempi mieliala hankkii niille yleisempää tunnustusta. Mutta kuka tahtoo silloin kieltää niiden oikeutuksen, kun enemmistön mielipide on niiden eduksi? Kuka tahtoo olla kyllin ahdasmielinen ja vanhoillinen halutakseen vielä silloinkin tukahduttaa niitä ja viivästyttää niiden toteutumista? Se olisi enemmän kuin ahdasmielistä, se olisi epäoikeudenmukaista.» Saman tien sai myöskin koko vastustuspuolue, konservatiivit, oman osansa: «Konservatismilla on aina tapana kehua olevansa yleisen hengen ilmaus, koska yleinen henki jo kauan sitten on kannattanut sitä, kuten se väittää; mutta tämä on tapahtunut niin kauan sitten, että yleinen henki on mennyt sen ohi. Mitä muuta yleinen mielipide sitten on, jollei se, mitä useimmat ajattelevat?»

Tuntematon kirjoittaja ei voi salata närkästystään siitä, että toivo on pantava muihin osakuntiin tällä kertaa ja että juuri omassa keskuudessa on edistys kärsinyt tappion. Huudahdus «ja tätä [2/3:n enemmistöä] osakunta kuitenkin on kannattanut» tuntuu tulevan suoraan sydäimestä. Syy tapahtuneesta langetetaan osaksi niiden niskoille, jotka eivät olleet tarpeeksi valveutuneita käsittääkseen päätöksen laajakantoisuutta. Pääasiallinen vika liberalisteille koituneesta tappiosta langetetaan kuitenkin kuraattori Zilliacuksen ja inspehtori Reinin harteille, sillä «täytyihän ainakin niiden, jotka tilaisuudessa johtivat puhetta, olla selvillä asiasta ja siis tietää, mihin sellainen määräys johtaisi.»¹⁰ Oppositio oli epäilemättä oikeassa leimatessaan Zilliacuksen määräenemmistön kannattajaksi. Kuinka olisi Zilliacus voinut hyväksyä liberaalien valtaavan koko «ylioppilaskunnan», kun hän kerran oli valmis heitä vastustamaan omassa osakunnassaankin, jopa äärimmäisin keinoin. Varmasti oli myös inspehtori, rehtori Rein antanut täyden kannatuksen määräenemmistön ehdottamiselle, sillä saattoihan sen ajatella estävän harkitsemattomien päätösten teon valtiollisesti epävakaina aikoina.

¹⁰ Ptk. 19. 4. 1849. — Afdelningsmötet den 19. April, Tidskrift n:o 4 26. 4. 1849.

Ajatus yhtyneestä ylioppilaskunnasta oli siksi uusi, ettei ole mitään syytä ihmetellä sitä mielipiteitten kirjavuutta, joka osakuntien vastauksissa viipurilaisille ilmeni. Vain uusmaalaisen kanta oli jyrkän kielteinen ja varovaisuuden sanelema, sillä «uusmaalainen osakunta pitää akateemisia osakuntia voimassaolevan lain suojaamina instituutioina, joille laki tunnustaa oman oikeuselämän, kun taas ylioppilaskunta instituutiona osakuntien rinnalla ja ulkopuolella ei ole tunnustettu eikä saa esiintyä.» Mikään yhteinen päätös ei myöskään voinut uusmaalaisen mielestä sitoa osakuntaa, «koska jokaisella osakunnalla on oikeus olla välittämättä edellisestä päätöksestä, ottaa kysymys milloin tahansa esille ja päättää päinvastoin.» Todellinen ja syvin syy uusmaalaisen päätökseen ei kuitenkaan ilmennyt heidän vastauksestaan, vaan osakunnan kokouksen pöytäkirjasta. Uusmaalaisen osakunnan valtaenemmistö «nojautui siihen, että nykyisissä olosuhteissa piti menetellä niin vanhoillisesti kuin mahdollista [så konservativt som möjligt], että säilytettäisiin osakuntien toiminnan vapaus ja päätösvalta, sekä ei annettaisi asianomaisille mitään aihetta tavalla tai toisella rajoittaa sitä.» Tämä kanta on vielä jyrkempi ja varovaisempi kuin Zilliacuksen ja huomattava on, että sitä kannatti 33 osakuntalaista vain kuuden ollessa vastaan. Viipurilaisessa osakunnassa olivat määräenemmistön kannattajat saaneet niukan voiton, kuten äsken todettiin. Uusmaalaisen kuraattorilla ei todellakaan ollut samoja huolia kuin Zilliacuksella.¹¹

Pohjalaiset näkivät asian ytimen siinä, että keskustelu osakunnittain suoritettavissa äänestyksissä tulisi hajanaiseksi ja joissakin osakunnissa saattaisi tilapäinen henkilökohtainen vaikutus ja ylipuhuminen hetkelisesti rajoittaa jäsenten lausumis- ja ajatuksenvapautta. Tämän eliminoimiseksi ehdottivat pohjalaiset kahta äänestystä, joista toinen suoritettaisiin vasta sen jälkeen, kun olisi kuunneltu kunkin osakunnan ensimmäisen päätöksen perustelut. Näin ei mikään tilapäinen enemmistö voisi vaikuttaa äänestyksen lopputulokseen. Huolimatta näistä varauksista katsoivat pohjalaiset vielä osakunnilla olevan oikeuden kieltäytyä noudattamasta yhteistä päätöstä. Pohjalaisen osakunnan varovaisuudelle on eräs selitys se, että siellä olivat juuri aikaisemmin laillisuusmiehet,

¹¹ Uusmaalaisen osakunnan ptk. 8. 5. 1849, 15. 5. 1849, 22. 5. 1849, 5. 6. 1849, 23. 10. 1849. — Uusmaalaisen osakunnan vastaus ptk:n ohessa 24. 5. 1849. — Ks. myös ptk. 15. 11. 1849.

liberaalit, saaneet vallan ja nyt ehkä pelättiin konservatiivisempien osakuntien voivan pakottaa pohjalaiset heille epämieluisiin päätöksiin. Ehkä myös pelättiin maltillisten kuraattorien tai inspektorien voivan vaikuttaa mielipiteisiin, kuten pohjalaisten Cygnaeuskin oli kuraattoriaikanaan monesti tehnyt ja ajanut läpi itselleen mieluisen päätöksen.¹²

Savo-karjalainen osakunta puolsi ehdotusta, mutta vaati päätöksen tekoa yksinkertaisen ääntenenemmistön varassa. Samalla kannalla oli myös Länsisuomalainen osakunta, joka lisäksi ehdotti toimeenpanevan neuvoston muodostamista. Hämäläinen osakunta hyväksyi ehdotuksen sellaisenaan.¹³

Mitään sopimusta ei kuitenkaan saatu syntymään vielä kevätlukukautena, ja osakunta valitsi W. C. Palmrothin laatimaan uuden kirjelmän uusmaalaisille ja pohjalaisille, jotta nämä vielä harkitsisivat asiaa. Myös muille osakunnille ilmoitettiin kirjallisesti saaduista vastauksista. Kysymyksen ratkaisu siirtyi näin ollen syksyyn. Ettei asia vain seuraavana lukukautena unohtuisi, ehdotettiin lähetettävissä kirjelmissä, että kukin osakunta valitsisi silloin keskuudestaan kolme neuvottelijaa edelleen keskustelemaan kysymyksestä ja viemään sen lopulliseen ratkaisuun.¹⁴

Osakunnan liberaalit olivat näin saaneet etsikkoajan, jona heidän vielä oli mahdollisuus tehdä propagandaa haluamansa yhdistymisen puolesta. Jonkin verran heidän kylvönsä lienee kantanut hedelmää jo kysymyksen ensimmäisessä käsittelyvaiheessa, sillä olihan ainakin kaksi osakuntaa yksinkertaisen ääntenenemmistön puolella. Tietenkin on tällainen päätös saattanut syntyä ilman heidän vaikutustaan, mutta se, että joitain saavutuksia voitiin merkitä voittotilille, kehoitti joka tapauksessa jatkamaan aloitettua uraa.

Toimikuntaan neuvottelemaan muiden osakuntien kanssa asian loppuunviemiseksi valittiin syksyllä, ilmeisesti kuraattorin ohella, puolueeton Chr. Gustavson ja C. I. Qvist. Nyt oli Qvistillä mahdollisuutensa, mutta mitä hän lieneekin aikonut tehdä asian hyväksi, keskeytyivät

¹² Pohjalaisten vastaus ptk:n ohessa 24. 5. 1849.

¹³ Savo-karjalaisen osakunnan vastaus ptk:n ohessa 24. 5. 1849, länsisuomalaisten vastaavasti 27. 5. 1849, hämäläisten suullinen vastaus esitettiin kokouksessa 4. 6. 1849.

¹⁴ Ptk. 24. 5. 1849, 31. 5. 1849, 4. 6. 1849. — Viipurilaisten toinen kirje mm. Uusmaalaisen osakunnan ptk:n yhteydessä 5. 6. 1849.

hänen puuhansa, sillä hänet relegoitiin jo vajaan parin viikon kuluttua eli ilmeisesti juuri asian ollessa lähestymässä ratkaisuvaihettaan. Aloite siirtyi nyt länsisuomalaisten kuraattorille S. G. Elmgrenille, joka laati sopimusluonnoksen. Mitään yhtynyttä ylioppilaskuntaa ei kuitenkaan saatu syntymään, sillä lopulliseen sopimukseen yhti vain kolme osakuntaa: Länsisuomalainen, Savo-karjalainen ja Viipurilainen.¹⁵

Tehdyn sopimuksen mukaan oli aloitteenteko-oikeus kaikilla sopimuksen tehneillä osakunnilla. Äänestyksen jälkeen kokoontuivat valtuutetut vertailemaan ja laskemaan ääniä. Yksinkertainen enemmistö ratkaisi äänestyksen tuloksen, mutta jos vaihtoehtoja oli useita, syntyi päätös ainoastaan, jos yksi niistä oli saanut ehdottoman enemmistön. Osakuntien valtuutetut huolehtivat päätöksen toimeenpanosta. Epäilemättä eräänä pääsyynä siihen, että nuo kolme osakuntaa tekivät keskenään sopimuksen, vaikka muut kolme eivät siihen liittyneetkään, oli se seikka, että ne arvelivat saavansa kaikkien osakuntien keskuudessa jonkinlaisen johtoaseman yhteisistä kysymyksistä päätettäessä. Tällaiseen kannanottoon tuntuvat ennen kaikkea viittaavan Länsisuomalaisen osakunnan pöytäkirjan perustelut sopimuksen tekoon. Siihen katsotaan mennyn kaikkien kolmen osakunnan taholta «vakuutettuina sekä periaatteen oikeudesta että siitä suuremmasta moraalaisesta yliotteesta, jonka osakunnat sillä tulevat voittamaan».¹⁶ Koska näin ajateltiin saatavan yliote, niin ei luulisi olleen kaukana sellaisen ajatuksen, että sopimuksella laskettiin olevan ennen pitkää yhdistävän vaikutuksen; muutkin kolme osakuntaa siihen liittyisivät.

Olisiko Qvist voinut auttaa asiaa parempaan lopputulokseen, jos häntä ei olisi relegoitu, on tuskin luultavaa. Ajatus yhtyneestä ylioppilaskunnasta oli vielä siksi outo, että yhtenäistä rintamaa olisi vielä tuolloin ollut kovin vaikea kenenkään saada. Tuskinpa viranomaisetkaan olisivat sallineet yhteisten sääntöjen puitteissa toimivia ylioppilaiden yhteisyrityksiä ainakaan silloin, jos tuollaista organisaatiota olisi ryhdytty käyttämään Qvistin kaavailemien ajatusten läpiviemiseen. Viranomaiset lujittivat sitäpaitsi juuri tällöin otettaan, ja valtiovallan tunte-

¹⁵ Ptk. 18. 10. 1849, 22. 11. 1849. — Savo-karjalaisen osakunnan ptk. 25. 10. 1849, 15. 11. 1849. — Länsisuomalaisen osakunnan ptk. 10. 5. 1849, 5. 6. 1849, 6. 11. 1849.

¹⁶ Länsisuomalaisen osakunnan ptk. 6. 1. 1849.

maan yhdistyspelkoa kuvaa vuoden 1849 lopulla annettu asetus, joka määräsi kaikkien niiden yhdistysten, joilla ei ollut keisarillisen majesteen lupaa toiminnalleen, lähettämään sääntönsä vahvistettaviksi.¹⁷ Akateemista Lukuyhdistystä valvottiin niinkään ja mm. sen aukioloaikaan tehtiin muutoksia, koska sen piti olla «lepopaikkana henkilöille, jotka käyttivät suuremman osan päiväänsä vakavaan työhön». Mikäli ei sääntöjen muutos ja tiukennettu valvonta kuitenkaan antaisi takeita siitä, että yhdistys todella palvelisi jalostavia tarkoituksia, niin oli sijaiskanslerin se viipymättä lakkautettava. Viranomaisetkin näkivät siis Lukuyhdistyksessä jonkinlaisen vaarallisen «poliittisen klubin».¹⁸ Yliopiston uusia sääntöjä laatimaan oli myös asetettu jo kesällä 1849 komitea, jonka tehtäviin huhuttiin kuuluvan mm. osakuntien lakkauttamisen. Niillä osakunnilla, jotka eivät nyt kolmen osakunnan tekemään päätökseen liittyneet, oli näin ollen vankka pohja kieltäytymisellensä, jos he Uusmaalaisen osakunnan tavoin katsoivat, että osakuntien säilyttämiseen oli pantava pääpaino ja vältettävä kaikkea sellaista toimintaa, mikä voitaisiin tulkita vihamieliseksi hallitusvallalle tai asetuksen vastaiseksi.

Kolmen osakunnan tekemää sopimusta on ainakin kerran käytännössä noudatettu. Kun kaikkien osakuntien valitut edustajat olivat kieltäytyneet noudattamasta sijaiskansleri Nordenstamin kutsua saapua hänen luokseen tanssiaisiin, jotka hän toimeenpani tammikuussa 1851 perintöruhtinas Aleksanterin oltua 25 vuotta yliopiston kanslerina, ja tämän teon jälkiselvittelyt olivat tulla asianomaisille ja koko yliopistolle kalliiksi, niin Länsisuomalainen, Savo-karjalainen ja Viipurilainen osakunta ottivat toisiinsa yhteyden juuri vuotta aikaisemmin solmitun sopimuksen määräämässä järjestyksessä. Osakunnissa toimeenpantiin sovittuäänestys, valtuutetut suorittivat laskutoimituksen, ja lopputulos oli selvityskirjelmän jättäminen yliopiston rehtorille. Näin syntyneeseen päätökseen muut osakunnat yhtyivät.¹⁹

¹⁷ *Nurmio*, Taistelu suomen kielen asemasta, s. 116—117. — *Krohn*, Toimihenkilöt ja toiminnan puitteet, s. 17—22. — *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 502—503. — Ks. myös s. 217—218.

¹⁸ Lukuyhdistyksen toimintaa rajoittava kanslerinkirje julkaistu: *Palmén*, Vuoden 1852 yliopistosääntöjen synnystä, s. 14—15, 32.

¹⁹ Länsisuomalaisen osakunnan ptk. 16. 2. 1851, 18. 2. 1851.

Vaikka samanlaisia sopimuksia oli tehty ennenkin ja päätetty yhteisistä julkilausumista ja kirjelmistä, niin tuntuu kuitenkin siltä, että sopimusosakunnat olisivat todella saaneet etusijan yhteispäätöksiä laadittaessa. Ellei osakuntia jo seuraavana vuonna olisi lakkautettu, niin olisi Viipurilaisen osakunnan tekemä aloite saattanut vapaampien aikojen koittaessa kantaa suurenkin sadon.

Ehkä koko «yhtyneestä ylioppilaskunnasta» haaveilemisen päämerkitys onkin toisaalla. Se oli ensimmäinen todella vakava yritys saada aikaan kaikkia ylioppilaita yhdistävä elin ja yhteisö. Se oli osoitus siitä, että uudenlainen yhteenkuuluvaisuudentunne oli syntymässä ylioppilaisissa ja etteivät Viipurilaisen osakunnan ylioppilaat ajatelleet vain omaa yhteisöään, vaan että heillä oli laajemmat näköalat silmiensä edessä. C. I. Qvist oli epäilemättä oikeassa kirjoittaessaan Viipurilaisen Osakunnan Lehdessä: «Ja jos meidän vaivannäkömme saada Yliopiston piirissä aikaan yleinen yhdistys olisi turha, jos ne mahtisanoit tehtäisiin tyhjäksi, niin on jo kuitenkin paljon, että olemme pyrkineet johonkin sellaiseen. Ja myös epäonnistunut yritys kantaa hedelmiään, hedelmiä, jotka kuitenkin hyödyttävät tulevaisuutta, vaikka eivät meitä auttaisi-kaan. Tämän voivat ainoastaan ne kieltää, jotka ovat sitä mieltä, että suurimmat edistysmieliset meillä edistävät taantumusta. Ja jos vain kerran voimistuu käsitys, että yleinen yhdistys, yhdistys ylipäänsä, sekä yliopiston sisä- että ulkopuolella, on se, jonka vuoksi meidän on ponnisteltava, jos ainoastaan tämä kerran tulee yleiseksi ajatukseksi, niin kaikki on voitettu. Kyllä sitten löytyy keinoja periaatteen toteuttamiseksi ja sen ulottamiseen kuinka pitkälle tahansa.» Lopullisena tavoitteena väikyi — joskin määrittelemättömänä — koko isänmaan uudistaminen: «Meidän täytyy myös näissä muodoissa edustaa sitä Suomen kansaa, jonka puolesta olemme kutsutut tekemään työtä.»²⁰

3. TOIMINTA KANSANSIVISTYKSEN HYVÄKSI

Suuressa valtioiden ja aatteiden murroksessa herätyksensä saaneiden viipurilaisten ylioppilaiden «lähetystoiminta» ei rajoittunut vain

²⁰ Den allmänna omröstningen inom Student corpsen, kirj. C. Q.[vist], Tidskrift n:o 7 24. 5. 1849.

oman yhteisön tai ylioppilaskunnan piiriin, vaan he halusivat avartaa toimintansa koko kansan ja ennen kaikkea oman maakunnan käsittäväksi. Näin saa alkunsa Viipurilaisen osakunnan työskentely kansankirjastojen perustamiseksi kotimaakuntaan.

Kun tämä toiminta kansankirjastojen aikaansaamiseksi osakunnassa myöhäisyyksyllä 1849 alkoi, ei ajatus enempää sivistyneistölle kuin kansallekaan tarkoitettujen kirjastojen tarpeellisuudesta voinut olla uusi ja outo viipurilaisille ylioppilaille. Jo vuonna 1807 oli Viipuriin perustettu sivistyneistöä varten kaupunginkirjasto, «Die Wiburgsche Stadtbibliothek». Tämä toimi aina vuoteen 1861, jolloin kaupunkiin perustettiin yleinen lainakirjasto.¹

Viipurista oli herätysshuutonsa «maamiehillensä» vuonna 1845 osoittanut myös «Suomen kansankirjastoliikkeen uranuurtaja», kauppalpalvelija Juho Pynninen, joka kirjoituksessaan Pietari Hannikaisen Kanawa-sanomalehdessä oli kehoittanut perustamaan pitäjänkirjastoja: «Tämä on ollut minun päätarkoitukseni. Jos halulliset lukiat maassamme... yhdistyisivät liittoon, että perustamaan nimitettyä kirjastoa, joka olis hyvin tarpellinen, eteenki nykyisen ajan kirjain ilmaantumisen ja moninaisuuden alla... Sentähden Maamieheni! kehoittakaat toinen toisianne semmoiseen aikeeseen, joka on meille yhdeiseksi hyväksi. — Ja jos joku ottas toimittaaksensa ja selittääksensä, millä tavalla näitä vois saaha paremmin ja helpommin aikaan.» Ja pian palaa Pynninen samaan asiaan Kanawassa: «Mitä Te ajattelette tästä pitäjään kirjastosta? Mikä ajatus teillä tästä? Onkos teillä mitään tuumaa ollut, oleva — eli vasta piettävänä? Vai olettakos tukkunaan unehuttaneet koko asian? Ja ettekös jollakulla tavalla vois ruveta perustamaan tällöisiä kirjastoja Seurakuntiinne.»²

Kirjastojen perustamisen ajatus oli tuolloin Karjalassa ikään kuin ilmassa, sillä Pynninen ei ollut ainoa, joka oli asiaa ajatellut. Liperin kirkkoherra ja osakunnan entinen jäsen A. J. Europaeus oli jo nelisen vuotta ennen Pynnistä julkaissut Sanansaattaja Viipurista lehdessä kir-

¹ *Tudeer*, Die Wiburgsche Stadtbibliothek, s. 338—344. — *Ruuth*, Wiipurin kaupungin historia II, s. 702, 887—889. — *Vasenius*, Piirteitä kirjastotoiminnasta Viipurissa, s. 5—14. — *Jääskeläinen*, Hieman kirjoista ja kirjastoista, s. 126—132.

² Kanawa n:o 24 21. 6. 1845, n:o 33 23. 8. 1845, n:ot 35—37 23. 8.—20. 9. 1845. Kirjoitukset julkaistu: Pynnisen perintö, s. 41—54.

joituksen «Kirkon kirjastoista», ja samana vuonna kuin Pynninen kirjoittaa Kanawassa hän panee alulle pitäjänkirjaston perustamisen Liperiin. Ennen Pynnistä oli C. A. Gottlund, osakunnan entisiä jäseniä hänkin, kehoittanut kirjastoja perustamaan.³

Pynninen osoitti myös käytännössä, etteivät hänen puheensa olleet pelkkää haaveilevaa intomieltä, sillä jo saman vuoden lopulla, jolloin hän julkaisi kirjoituksensa, hän oli kerännyt rahaa noin 100 hopearuplaa ja jättänyt sensuuriylivaltuutukselle anomuksen kirjaston perustamisesta. Toimintansa Pynnisen kirjasto alkoi maaliskuussa 1846. Kirjaston «nimi-Lista» käsitti 181 numeroa ja kaikista kirjaston avaamis- ja perustamispuuhiista oli täsmälliset tiedot Kanawassa. Vielä vuonna 1847 jatkoi Pynninen kirjastojenperustamiskehoituksiansa samassa lehdessä. Myöhemmin Kanawan tultua lakkautetuksi oli hänen äänitorvensa Suometar.⁴

On selvää, että osakunnassa tunnettiin Pynnisen kirjoitukset ja saatiin ehkä kotoakin tietoja kirjaston avaamisesta. Silloisesta kerran viikossa ilmestyvästä Kanawan numerosta ei kertyisi edes yhtä sivua tekstiä nykyaikaiseen sanomalehteen, joten muutaman rivin pituinen uutinenkin niissä löysi hyvin tiensä lukijain tietoisuuteen. Osakunta säilytti kaikki sanomalehtivuosikertansa ja sidottuina ne olivat myöhempienkin polvien käytössä. Eivätkä ne olleet turhaan. Ainakin keväällä 1849 oli Kanawan kaksi ensimmäistä vuosikertaa lainassa C. I. Qvistillä, joka innokkaasti kirjoitti juuri samoihin aikoihin osakunnan omaan lehteen kirjastojen perustamisen puolesta. Kesäksi lainasi Qvist vielä Kanawan viimeisen vuosikerran. Koska Qvist oli ollut osakunnassa jo Kanawan ilmestymisen aikoihin, voisi ehkä olettaa hänen lainanneen lehteä juuri Pynnisen kirjoitusten vuoksi, joskin on todettava osakunnan lainausluetteloiden perusteella Qvistin yleensä olleen melkoisen ahkeran ja «kaikkiruokaisen» lainaajan. Mutta Qvist ei varmastikaan

³ Sanansaattaja Wiipurista n:o 4 23. 1. 1841. — *Salokas*, Liperin pitäjän historia, s. 157. — *Henriksson*, Juho Pynnisen herätyksen satavuotismuisto, Pynnisen perintö, s. 12—13.

⁴ Kanawa n:o 11 18. 3. 1846, n:o 12 1. 4. 1846, n:o 11 24. 3. 1847. — Suometar n:o 13 30. 3. 1849, n:o 48 2. 12. 1851. — Pynnisen suomen- ja ruotsinkielinen kirjaston perustamisanomus, Sensuuriylivaltuutuksen arkisto, saapuneet asiakirjat 1845, Ea 6, akti 50/102, VA.

ollut ainoa Kanawan lukija, olihan se ainoa kotimaakunnan lehti tuohon aikaan.⁵

Ilmestymisensä aikoihin eivät Pynnisen kirjoitukset tuntuneet herättävän osakunnan huomiota ainakaan niin suuresti, että se olisi ryhtynyt työskentelemään hänen kehoituksestaan. Pynnisen ajatus oli uusi ja se tuntui tarvitsevan uutta aikakautta ja uusia miehiä Viipurilaisessa osakunnassa toteutuakseen. Kokonaan ei kansankirjastojen perustamisajatus kuitenkaan ylioppilaiden keskuudessa unohtunut. August Cygnaeus kehoitti keväällä 1847 pohjalaisia ylioppilaita perustamaan maakuntaansa kouluja ja kirjastoja. Onko hänen kehoituksellaan ja Pynnisen samanaikaisilla kirjoituksilla yhteyttä keskenään, on vaikea sanoa. Pohjalaiset heräsivät kuitenkin vasta viipurilaisten näytettyä itse teossa esimerkkiä.⁶

Lainakirjastojen perustamistyön alkuvaiheesta Viipurilaisessa osakunnassa kertoo osakunnan lehti huhtikuussa 1849: «Viime syyskaudella luotiin ehdotus yhdistykseksi, jonka tarkoituksena olisi rahvaan sivistäminen hankkimalla sille tilaisuuksia kelvollisten kirjojen lukemiseen suomen kielellä. Ehdotus otettiin vastaan mielenkiinnolla ja yhdistys nimeltään 'Finska Lånebibliotheks-föreningen' syntyi osakuntaan.»⁷

Vasta helmikuun vallankumouksen jälkeisen ajan uudet aatteet ja niiden aikaansaama liikehtiminen osakunnassa tuntuvat saaneen viipurilaiset liikkeelle kansansivistyksenkin työsaralla. Tähän viittaa selvästi, paitsi lainakirjastoyhdistyksen perustamisaika, myös se heikko panos, jonka viipurilaiset antoivat savo-karjalaisten kansankirjasten levittämiseen. Jo vuonna 1845 oli «Savo-karjalaisten Oppivaisten» toimittamana ja kustantamana ilmestynyt «Lukemisia Suomen kansan Hyödyksi», ja seuraavina vuosina niitä oli tullut kaksi lisää. Näitä myivät kaikkien

⁵ Viipurilaisen osakunnan lainauskirja, Y II 4. — Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849. — Vrt. *Henriksson*, em. kirjoitus, s. 35. — *Rein*, Juhana Vilhelm Snellman I, s. 428, 441.

⁶ Viipurilainen osakunta perusti kirjastoja jo vuonna 1848, pohjalaiset vasta 1849. — *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 157—158. — *Werkko*, Tietoja ja mietteitä, s. 272.

⁷ Finska Lånebibliotheks-föreningen, kirj. J. A. [Ifthan], Tidskrift n:o 3 19. 4. 1849. — Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849, tässä numerossa todetaan toimituksen alkajaiskirjoituksessa, että «Meidän lainakirjastoyhdistyksemme on ollut toiminnassa nyt lähes vuoden ajan».

osakuntien ylioppilaat viipurilaisten ollessa kuitenkin vielä sangen hitaita. Savo-karjalaisten jälkeen levittivät kirjasia eniten pohjalaiset. Huolimatta Viipurilaisen osakunnan laimeasta innosta ei sen maakunta kuitenkaan jäänyt ilman noita merkittäviä kansankirjasia, vaan niitä levitti suuria määriä mm. Juho Pynninen, joka välitti niitä Pietariinkin edelleen myytäväksi 280 kappaleen erän. Lappeenrannassa myytiin kirjasia apteekissa.⁸

Valitettavasti ei ole tietoa, ketkä yhdistystä olivat perustamassa ja kuka sen syntysanat lausui. Innokkaimmin ajatusta eteenpäin viemässä olivat kuitenkin Johannes Alfthan ja C. I. Qvist, jotka asiasta kirjoittivat useita artikkeleita osakunnan lehteen, mikä seikka korostaa vapaa-mielisten osuutta uudessa yrityksessä. Muita lainakirjastojen levittämistyössä olleita osakuntalaisia olivat Fr. M. Saukko ja C. A. Zitting. He sekä myös Alfthan olivat olleet aikanaan levittämässä savo-karjalaisten Lukemisia.⁹

Yhdistyksen päämääriä selvitteli Johannes Alfthan seuraavaan tapaan: «Tämän yhdistyksen toiminnaksi tulisi, kuten ensimmäisessä kokoonkutsutussa kokouksessa päätettiin, järjestää rahvaalle tilaisuus lukemiseen perustamalla lainakirjastoja Viipurin läänin pitäjiin. Koska suomalaisella talonpojalla oli tähän mennessä ollut tilaisuus saada vain uskonnollissävyyisiä kirjoja ja niitä on yltäkyllin levitetty rahvaan piiriin varsinkin viime aikoina, jolloin pietistinen haaveilu on tartuttanut niin monet nuorista papeistammekin, suomalaisen kansanluonteen ollessa sitä paitsi itsessäänkin sisäänpäin kääntynyt, päätettiin myös, että kir-

⁸ Tiedot Lukemisien levittämisestä: *Handlingar rörande af Savolax-Karelska afdelningen utgifna folkskrifterna Lukemisia Suomen kansan hyödyksi* Z II 12. Näistä papereista ilmenee mm. seuraavaa. Lukemisien toista osaa kehoitettu viipurilaisia levittämään kirjeellä 10. 12. 1846, kolmatta osaa vastaavasti kirjeellä 18. 11. 1847. Tilauslistan pvm:ltä 16. 11. 1847 mukaan otti kuraattori Zilliacus 5 kpl., C. Gustavson 3 kpl., C. A. Zitting 3 kpl., J. Alfthan 10 kpl., Fr. M. Saukko 10 kpl., Gustaf Em. Bjöhrn 10 kpl., D. E. D. Europaeus 13 kpl. — V. 1846 myivät länsisuomalaiset Lukemisia 82 kpl., hämäläiset 40 kpl., pohjalaiset 170 kpl., uusmaalaiset 20 kpl., viipurilaiset 75 kpl. — Ks. myös *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 187—192.

⁹ *Tidskrift* n:o 3 19. 4. 1849, n:o 5 3. 5. 1849, n:o 9 11. 10. 1849, n:o 10 18. 10. 1849. — *Smällen* n:o 4 26. 2. 1852. — *Ptk.* 25. 4. 1850. — *Werkko*, emt., s. 135—136.

jastoihin mahdutettaisiin toisenlaisia kirjoja, mieluummin sellaisia, jotka käsittelevät luonnontieteitä, maan statistiikkaa ja historiaa.¹⁰

Epäilemättä olivat osakunnan vapaamieliset olleet mukana laatimassa yhdistyksen ohjelmaa.¹¹ Aito vapaamielisen epäkunnioittavasti puhutaan «pietistisestä haaveilusta» ja näin suoralta kädeltä työnnetään uskonnollinen kirjallisuus syrjään. Kun liberaalit ennen pitkää alkavat hyökätä jopa uskonnon eikä vain pietismin kimppuun, niin aseina käytetään uusia luonnontieteellisiä havaintoja ja keksintöjä. Maan statistikka ja historia eivät sinänsä suinkaan ole mitään vapaamielisiä tiedonhaaroja, mutta on huomattava, että kirjastoihin oli saatava suomenkielisiä kirjoja ja ankan sensuurin vuoksi ei yhteiskunnallista tietämystä missään tapauksessa voitu jakaa sen oman nimikkeen alla. Paavo Tikkanen, joka oli kirjoittanut ajan olosuhteisiin nähden verraten laajasti maamme historiallisista ja yhteiskunnallisista perusteista Savo-karjalaisten Lukemisiin, oli katsonut hyväksi panna artikkelinsa otsikoksi «Suomen Maa-tiedosta». On myös huomattava, etteivät edellä mainittujen henkítieteiden rajat silloin tainneet muutenkaan olla kovin tarkat. On kuvaavaa, että ainoat kirjat, joita tiedetään varmuudella olleen viipurilaisten perustamissa kirjastoissa, Lukemiset ja J. F. Cajanin Suomen historia, olivat ehkä ainoat suomen kielellä silloin saatavissa olevat kirjat, jotka sisälsivät niitä yhteiskunnallisia ja historiallisia tietoja, joita liberaalien voisi ajatella halunneen jakaa kotimaakuntansa väelle; Lukemisissa oli julkaistu mm. maamme perustuslait suomeksi ja tehty selkoa hallitsijan ja alamaisten välisistä suhteista.¹² Ehkä tämä vähäinen valistus ei vapaamielisiä kovinkaan pitkälle tyydyttänyt, mutta tulevaisuudelta voitiin aina odottaa parempaa ja optimismin puutteesta ei osakunnan liberaaleja ainakaan voida syyttää, kuten on havaittu perustuslaillisen kiistan ja yhtyneen ylioppilaskunnan

¹⁰ Finska Länbiblioteksföreningen, kirj. J. A. [lfthan], Tidskrift n:o 3 19. 4. 1849.

¹¹ Vapaamielisten hallussa olevassa osakunnan lehdessä mainostetaan voimakkaasti kirjastotoimintaa ja vain vapaamielisiin kuuluvat siitä kirjoittavat. Vapaamielisten voimakkaaseen panokseen viittaa myös se seikka, että perustajat olivat verraten nuoria osakuntalaisia kuten liberaalit yleensäkin. Smällen n:o 10 29. 4. 1852 mainitaan usean perustajista olevan yhä osakunnassa, joten he eivät ole voineet olla kovin vanhoja opiskelijoita vuonna 1849.

¹² *Waris*, emt., s. 187.

yhteydessä. Toisaalta myös valitus suomenkielisen kirjallisuuden vähälukuisuudesta ja kapea-alaisuudesta toistuu tämän tästä. Alfthan toteaaakin: «Kirjastojen vähäinen laajuus voitaisiin helposti korvata sitä suuremmalla sisältörikkaudella, mutta suomalaisen kirjallisuutemme köyhyys on tässä tuntuvana esteenä.» Vähän myöhemmin samassa kirjoituksessaan hän tuskittelee: «Mutta mistä sopivat kirjat, mistä edes kelvolliset.»¹³

Ohjelma oli kuitenkin sellainen, ettei kellään vanhoillisellakaan voinut olla sitä vastaan suuria muistuttamisia uskonnollisen kirjallisuuden puuttumista ehkä lukuunottamatta. Suomalaisuusmiesten sopi niinkään olla tyytyväisiä, sillä eihän ohjelmassa ollut mitään sellaista, mitä Snellman ei olisi voinut ehdottaa. Snellmanhan nähtiin sitä paitsi tänä aikana liberaalina, viranomaiset saattoivat pitää häntä jopa «kommunistina». Sanalla kommunisti oli tuolloin tieteenkin toinen sisältö kuin nykyään. Suomalaisuusliikkeen kannalta voidaan näin ollen pitää kansankirjastojen perustamista eräänlaisena uusien olosuhteiden luomana jatkona vuoden 1844 pyynnöille. Kaikki osakuntalaiset voivat siis ottaa osaa yhdistyksen toimintaan, mikäli katsoivat muuten sen tarkoituksena olevan edistämisen arvoisia. Yhdistyksen toimeenpaneavassa komiteassa, johon kuuluivat sen puheenjohtaja, sihteeri, kirjastonhoitaja ja rahastonhoitaja, olivatkin edustettuina sekä vapaamieliset että maltilliset päätellen Johannes Alfthanin huudahduksesta, «mutta onnetonta on, että tämä komitea surullisella tavalla muistuttaa Viipurilaisen osakunnan sääntöjen uudistamiskomiteaa.»¹⁴ Vaikka Alfthanin sanonnasta voinee päätellä hänen tahtoneen koko yhdistyksen yksinomaan liberaaleille, niin varmaa lienee, että monipuolinen kokoonpano ainakin tässä työssä oli vain hyväksi, sillä kaikkia tarvittiin kansanvalistuksen laajalle vainiolle.

Suomalaisen Lainakirjastoyhdistyksen toiminnan ensimmäisenä lukukautena liittyi siihen kaksikymmentä jäsentä, joiden jatkuva vuosimaksu määrättiin neljäksi hopearuplaksi, mikä oli verraten suuri summa. Seuraavana lukukautena yhdistyksen jäsenmäärä nousi.

Syyslukukautena 1848 yhdistys perusti kuusi kirjastoa. «Tällä luku-

¹³ Finska Lånebiblioteks-föreningen, kirj. J. A. [lfthan], Tidskrift n:o 3 19. 4. 1849.

¹⁴ Finska Lånebibliotheks Föreningen, kirj. J. A. [lfthan], Tidskrift n:o 5 3. 5. 1849.

kaudella [kev. 1849] katsoi yhdistys ... kykenevänsä varustamaan 10 pitäjää kirjastoilla, jotka ovat sisältöriikkaampia ja kalliimpia kuin edelliset. Kassamme on nyt 160 hopearuplaa ja laskumme Öhmanille [kirjakauppiaille], kirjastoihin tähän mennessä hankituista kirjoista 145 rpl. 40 kop. hopeaa. Tämä osoittaa siis selvästi, että tästä lähin voidaan vaikeuksista perustaa 10 kirjastoa vuodessa, koska yhdistys puolen vuoden aikana on voinut perustaa 16 kirjastoa; sillä yhdistyksen jäsenmäärä lisääntyy vuosittain 10:llä ellei useammalla, joka maksuissa tekee 40 rpl.« Saavutettua tulosta voidaan pitää erittäin hyvänä eikä ole mikään ihme, että tilanteeseen suhtaudutaan sangen toiveikkaasti ja uskotaan jo kahden vuoden kuluttua jokaisessa Viipurin läänin pitäjässä olevan oma kirjasto. Alfthan menee vieläkin pidemmälle ja suunnittelee jo, millaiselta yhdistyksen rahasto näyttää kymmenen vuoden kuluttua. «Ja kun suomalainen kirjallisuutemme ei ole osoittautunut kyllin rikkaaksi tyydyttämään edes vähäisiä vaatimuksiamme, niin mikä toiminnan kenttä siinä avautuuukaan meille. Mikä voisikaan olla lähempänä sydäntämme ja kiinteämmin liittyä nykyiseen toimintaamme, — mistä muusta koko yhdistyksen olemassaolo riippuu kuin maan kirjallisuudesta. Meidän velvollisuutemme on, paitsi isänmaan ystävinä, myös lainakirjastoyhdistyksen jäseninä entistä suuremmalla mielenkiinnolla suhtautua kirjallisuuden edistymiseen maassa, jollemme halua nähdä yhdistyksemme joutuvan perikatoon. ...Tällä hetkellä tarjoutuu meille mainio tilaisuus ryhtyä tähän uuteen toimintaamme. Paras teos, jota kirjastomme ovat voineet tarjota, Cajanin historia, on loppunut kirja-kaupasta. Kuinka olisi, jos yhdistys antaisi uudelle kustantajalle takauksen 200 kappaleesta. Sellaista lupausta vastaan ryhtyisi jokainen kustantaja mielellään ottamaan uutta painosta tästä hyvästä kirjasta, ja me saisimme sellaisen teoksen kirjastoihimme. Ne voisivat käyttää 50—70 kappaletta näistä 200:sta. Yhdistyksen jäsenten olisi otettava myydäkseen loput.«

Vieläkin laajemmalle Alfthan haluaa yhdistyksen toiminnan suuntautuvan: «Sitäpaitsi voipi yhdistys itse kustantaa arvokkaita kirjoja ilman erikoisempaa riskiä. Jos yhdistykseen liittyvät henkilöt ovat isänmaallisen harrastuksen elähdyttämiä ja innokkaasti ja omaa etuaan katsomatta ajavat asiaa, — sen täytyy kannattaa.»¹⁵

¹⁵ Alfthanin kirjoitus sama kuin edellisessä viitteessä. — Kirjakauppias Öh-

Alfthanin ajatukset ovat kuin suoraan Juho Pynnisen vakaasta kynästä lähteneitä. Tämä oli suunnitellut juuri samanlaista toimintaa. «Jos tämä [kirjastojen perustaminen] tulis seurattavaksi jokaisessa pitäjässä meidän maassamme, niin ei milloinkaan meidän kirjallisuudella tulis seisakkia, eikä toimittajille ostaista puutosta. — Niin kuin meidän maassamme on pitäjitä 200 paikoille ilman Ruotsalaisita, niin se tulis 200 Kirjastoa; ja jos toinen tarvissis vähemmin, niin toinen tarvitsee enemmän; niin pannaan kuitenkin 10 kirjakappaletta kuhunkin. Ja niin jokainuasta painetusta sekä vasta painettavasta, kukiin ottas 10, niin se olis 2000 kappaletta, ja vähimmäksi kuitenkin toisenmokoman luulisin tulevan ostetuksi omituisiksi. — Sillätavalla ja siitte, luulisin minä Suomalaisen kirjallisuuden ja kirja-kaupan kulkevan ja ei seisahtelevan, sekä kirjoja tulevan kyllä monellaisiaki.»¹⁶

Alfthanin enempää kuin Pynnisenkään suunnitelmat eivät olleet vailla todellisuuspohjaa. Savo-karjalaisten Lukemisia oli levitetty vaajaassa kahdessa vuodessa noin 4000 kappaletta, jota voitaneen noissa oloissa pitää tuonkaltaiselle kirjalle suorastaan jättiläismenekkinä. Oli näin ollen vain kysymys levittämisen järjestämisestä, mutta siinä puuhassahan oli sekä Pynnisellä että Alfthanilla aikaisempaa kokemusta. Kun lisäksi innostus oli suuri, niin miksi suotta epäillä omia mahdollisuuksia; olivathan toisetkin selvinneet.¹⁷

Suomalaisen Lainakirjastoyhdistyksen suoranainen voittosaalis jäi mahdollisesti jo mainittuihin 16 kirjastoon. On mahdotonta nimetä kaikkia niitä kirjastoja, jotka silloin tulivat perustetuiksi, sillä yhdistyksen papereita ei ole säilynyt nykypolville. Varmasti voidaan kuitenkin todeta, että kirjastoja on perustettu Joutsenoon, Parikkalaan, Rautuun, Sakkolaan, Sortavalan pitäjään, Säkkijärvelle, Uukuniemelle sekä Virolahdelle.¹⁸

manilla voitaneen tarkoittaa vain porvoolaista varsin huomattavaa Alexander Constantin Öhmania, josta ks. *Virtanen*, Suomen kirjakaupan ja kustannustoinnin vaiheita, s. 66, 78—80 sekä *Zweybergk*, Om bokförlag och bokförläggare i Finland, s. 36—45. — Johannes Alfthan itse perusti Viipuriin 1852 «Öhmanin kirjakauppa» nimisen liikkeen, tästä ks. *Ruuth*, emt., s. 896.

¹⁶ Kanawa n:o 37 20. 9. 1845.

¹⁷ *Waris*, emt., s. 182, 190. — Muuten samat lähteet kuin edellä viitteessä 8.

¹⁸ *Tidskrift* n:o 5 3. 5. 1849. — *Werkko*, emt., s. 123, 130, 131, 134, 135, 138, 142. Virolahden kirjaston mainitsee *Werkko* Savo-karjalaisen osakunnan

Osakunnan perustamat kirjastot olivat sangen vaatimattomia. Ensimmäiset perustettiin vuonna 1848 mm. äskenmainittuihin Parikkalaan ja Säkkijärvelle ja ne sisälsivät vain kahdeksan erilaista kirjaa, yhteensä 34 nidettä. Useamman saman kirjan lähettäminen huomattiin heti ensimmäisten tietojen maakunnasta saavuttua virheelliseksi, koska «ne ovat pian luetut, vieläpä talonpojiltakin». Seuraavissa kymmenessä kirjastossa on eri teoksia 10—11. Aikaisemmin perustettuihin kirjastoihin lähetettiin pian lisäystä. Näin tapahtui ainakin Säkkijärven ja Sakkolan kohdalla.¹⁹

Syy kirjojen harvalukuisuuteen oli epäilemättä yhdistyksen asettamissa rajoituksissa. Kymmenvuotisjaksona 1841—1850 ilmestyneistä suomenkielisistä kirjoista käsitteli maantiedettä vain 2,9 prosenttia, joka lukumääräisesti merkitsi kuutta teosta. Luonnontieteellistä ja historiallista kirjallisuutta ei ollut niinkään paljon. Tästä huolimatta oli uskonnollista kirjallisuutta ilmestynyt suhteellisesti huomattavasti vähemmän kuin aikaisemmin, sillä kun ennen vuotta 1841 ilmestyneessä suomenkielisessä kirjallisuudessa uskonnollisten kirjojen osuus oli 73,43 %, se oli äsken mainittuna kymmenvuotisjaksona vain 42,03. Nämä luvut on syytä pitää mielessä myös silloin, kun arvostellaan niitä saavutuksia, joihin osakunta pystyi kirjastojenperustamistoimissaan.²⁰

perustaneen. Samoin sanoo *Joutsenlahti* kirjoituksessaan 100-vuotias Virolahden kirjasto kirjaston vuodelta 1861 peräisin olevien sääntöjen ensimmäisessä pykälässä mainittavan, että «kirjaston perustuksena Savo-Karjalais oppilasten vuosia sitten lahjoittamat kirjat, joita on 45 kpl.» Kun perustamisvuotta ei muistettu, niin ei ole ihme, että viipurilaiset ylioppilaat, jotka hekin olivat karjalaisia, sekoitettiin savo-karjalaisiin. On tuskin luultavaa, että Savo-karjalainen osakunta kesken monia muita puuhiaan olisi mennyt ja perustanut yhteisönä yhden ainoan kirjaston ja vielä vieraan osakunnan alueelle. Kyseessä täytyy olla Viipurilainen osakunta. Werkon tieto on sitäpaitsi epäilemättä samasta lähteestä kuin *Joutsenlahdenkin*. Koska tieto on peräisin vuoden 1861 säännöistä, ymmärtää virheen syntymisen helposti, sillä edellisenä vuonna oli tosiaankin ollut olemassa epävirallinen Savo-karjalainen osakunta, johon viipurilaisetkin olivat yhtyneinä. — Vrt. myös *Kujala*, Ensimmäiset pitäjänkirjastot kansallisen herätyksen aikana, s. 52—54.

¹⁹ Finska Länbibliotheks Föreningen, kirj. J. A. [lfthan], Tidskrift n:o 5 3. 5. 1849. — En fråga till Wiborgska Afdelningen, kirj. ei mainita, Smällen n:o 10 29. 4. 1852.

²⁰ *Kujala*, em. tutkimus, s. 52. — Uskonnollista kirjallisuutta on Vaseniuksen bibliografian mukaan 1841—1850 sekä absoluuttisesti että suhteellisesti vähemmän kuin 1544—1840.

Lainakirjastoyhdistys ei lahjoittanut kirjastoja seurakunnille, vaan lähetetyt kirjat olivat sen omaisuutta. Näin ollen sai yhdistys jatkuvasti määrätä kirjastojen uusien hankintojen sisällön ja niiden käytötavan. Yhdistys lähetti kirjosten mukana säännöt, miten lainaamisessa oli meneteltävä, ja lainaamisesta otettiin myös maksu. Ei ole varmaa tietoa, oliko tämä maksu kannettu aina kultakin kirjalta vai oliko kyseessä vuosimaksu. Koska Pynninen oli säättänyt kirjastoonsa vuosimaksun, voitaneen kuitenkin olettaa, että viipurilaiset ylioppilaat noudattivat hänen esimerkkiään.²¹

Suomalaisessa Lainakirjastoyhdistyksessä ymmärrettiin kuitenkin, että pelkkä kirjastojen hankkiminen ja niiden holhoaminen ei riitä, vaan että myös muulla tavalla on yritettävä vaikuttaa kirjastojen perustamiseen ja niiden jatkuvaan kehitykseen. Kirjastoja perustettaessa oli jo käänntynyt eri seurakuntien pappien puoleen ja heidän työkseen jäi myös kirjastojen jatkuva hoito. Vaikka kirjastojen levittämistä alkuvaiheessa tuskin olisi toisin voitu järjestää, piili tässä järjestelmässä myös oma vaaransa. «Me tahdomme vain huomauttaa siitä seikasta, että kirjastojen edistyminen nyt on täydellisesti riippuvainen niistä pappismiehistä, jotka ovat ottaneet ne hoitoonsa sekä siitä utteruudesta, jolla he huolehtivat kirjojen levittämisestä.» Kirjoittaja, C. I. Qvist, huomautti myös siitä, että papit saattavat muuttaa asuinpaikkaansa ja kirjasto näin joutua heitteille, kuten jo oli tapahtunutkin. Luonnolliselta tuntuu tämän tiedon valossa, että osakuntalaiset ovat kääntyneet juuri nuorien pappien puoleen, sillä vanhempien pappismiesten kohdalla tämä vaara olisi ollut pienempi. Tähän viittaa sekin, että muutamat papit, joiden puoleen oli käänntynyt, «tulevan olinpaikkansa epävarmuuden vuoksi eivät ole voineet antaa mitään varmaa vastausta».

Suuremmaksi puutteeksi kirjastoja perustettaessa huomattiin kuitenkin se, että «lainaajien omaan mielenkiintoon ja toimeliaisuuteen ei nyt lainkaan turvauduta eikä sitä oteta huomioon. Me perustamme kirjaston ja lähetämme sen sitten johonkin pitäjään. Ne, joiden hyödyksi tämä on aiottu, eivät ole sitä millään toimenpiteellään auttaneet, heiltä ei ole edes kysytty, ovatko he tyytyväisiä vastaanottamaansa lahjaan.» Epäkohtien poistamiseksi ehdotti Qvist, että osakunta kokonaisuutena

²¹ Samat lähteet kuin edellä viitteessä 19. — Pynnisen kantamista maksuista: *Henriksson*, em. kirjoitus, s. 28—31.

asettuisi yhdistyksen taakse ja sitten kehoittaisi pappeja tai muita sopivia henkilöitä omissa seurakunnissaan perustamaan joko ensin kirjastoyhdistyksiä tai sitten suoraan lainakirjastoja. Johtoaseman halusi Qvist kuitenkin osakunnan säilyttävän, sillä hän kaavaili osakunnan jatkuvasti määräävän kirjastojen kokoonpanosta ja huolehtivan kirjojen hankinnasta.²² Yleistä mielipidettä kotimaakunnassa oli pyrittävä ohjaamaan soveliaaksi katsottuun suuntaan.

Kun myöhemmin viranomaisten toimenpiteet estivät yhdistyksen jatkamasta toimintaansa, palasi Johannes Alfthan uudelleen niihin myönteisiin seikkoihin, joita jatkuvalla valistustoiminnalla kansan parissa olisi: kun ihmiset itse tajuaisivat kirjastojen arvon, niin niitä kyllä syntyisi.²³ Samantapaisia ajatuksia kuin Qvist ja Alfthan esittivät näihin aikoihin myös toiset kirjastojen perustamispuuhiissa toimineet. Niinpä Yrjö Koskinen, joka muutamaa vuotta viipurilaisten toiminnan jälkeen oli perustanut kirjaston kotipitäjäänsä ja koettanut saada sitä vireään toimintaan, huomautti niistä vaaroista, joita kirjojen liian helppo saanti toi mukanaan. Talonpojat eivät osanneet kunnolla arvostaa tällaista toimintaa. Ohjeeksi muille alalla toimiville Yrjö Koskinen ehdotti, että lainaamisesta otettaisiin maksu, koska kansa antoi vain sille arvoa, jonka puolesta joutui jotain uhraamaan. — Näinhän viipurilaisetkin olivat tehneet.²⁴

Osakuntalaisten ei suinkaan tarvinnut perustaa käsitystään. «että sellaisia yhdistyksiä voidaan saada aikaan kaikissa pitäjissä», pelkkiin otaksumiin, sillä esimerkkejä tällaisen työn ainakin näennäisestä helpoudesta oli olemassa. Kanawa oli levittänyt tietoja kirjastoista ja siten luonut vankan pohjan jatkuvalle toiminnalle. Oli vain kysymys siitä, kuka tekisi perustavan työn. Viipurilaiseen osakuntaan v. 1841 liittynyt Johannes Hertz oli osoittanut, mihin yksikin mies voi pystyä, jos hänellä vain on innostusta. Vuonna 1845 tapahtuneen valmistumisen jälkeen hän kierteli eri seurakunnissa ja jo v. 1846 hän oli perustamassa kirjas-

²² Om Lånebiblioteks-föreningen, kirj. C. Q.[vist], Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849.

²³ Lånebibliotheks-föreningen och Afdelningen, kirj. J. [Alfthan], Tidskrift n:o 10 18. 10. 1849.

²⁴ *Suolahti*, emt., s. 159—161. — *Werkon* em. kirjasta käy ilmi, että usea kirjasto nukahti ripeän alun jälkeen. — Ks. myös *Werkko*, Vanhimmista kansankirjastoriennosta Suomessa, s. 97—98.

toa silloiseen toimipaikkaansa Heinjoelle. Seuraavana vuonna hän perusti kirjastoyhdistyksen Kivennavalle. Pian hän muutti Johannekseen eli Kakin pitäjään ja ennen pitkää hän oli täälläkin saanut aikaan kirjastoyhdistyksen, johon liittyi 38 henkeä. Osakunnan vaikutusta Hertzin työn alkuvaiheessa on vaikea määritellä, joskin on todettava hänen saaneen elää osakunnassa juuri suuren kansallisen herätyksen vuodet 1844—1845. Myöhemmin Hertz on ollut kiinteässä yhteydessä osakuntaan. Osakunnan lehdessä julkaistiin hänen Johanneksen kirjastoyhdistykselle laatimansa säännöt. On myös todennäköistä, että juuri osakunta on hankkinut Johanneksen pitäjälle sen ensimmäisen kirjaston, koska siinä on 35 nidettä, mikä oli vakituinen määrä osakunnan perustamissa kirjastoissa.²⁵

Kirjastojen perustaminen oli noina aikoina julkisuudessa tapahtuneesta vetoamisesta huolimatta verraten uusi asia. Kun vielä haluttiin tarjota talonpojille pääasiassa vain maallista valistusta, ei ole ihme, jos joillakin tahoilla tunnettiin epäluuloja osakunnan toimintaa kohtaan. Enin osa lienee kuitenkin niitä, jotka suuresti innostuivat asiaan. Maakunnan mielialoista antavat Suomettaressa julkaistut palaset havainnollisen kuvan. Johanneksen pitäjästä kirjoitetaan: «Entisen ajan huolimattomuudesta on kirjanluku täällä vielä alkupäässään niinkuin melkeen koko Viipurin läänissä, ja sen vuoksi voipi tuskin kylliksi kiittää Pyhä-kouluin ja Lainakirjastoin asettamisen hyötyä. Kumpaisiaki ovat nuoremmat papit kokeneet useammassa seurakunnassa tätä lääniä saada aikaan, ja Viipurin oppilas-osakelaiset ovat myös toimittaneet niitä moneen seurakuntaan, vaikka heidän hyväntahtoisuuteensa moniaissa paikoissa on kylmyydellä kohdeltu, jos puheet lienevät tosia.»²⁶

Joutsenolainen Antti Maijanen puolestaan kertoo: «Paras asia on aivossani ilolla ja nöyrästi kiittää Korkio-Opistossa olevaisia Viipurin osan kunnioitettavia Oppivaisia, kuin ovat meillen lahjoittaneet Laina-kirjaston, jonka ovat uskoneet meidän pitäjän kappalaisen Herra vara Kirkkoherran [J.A.A.] Appelrothin haltuun; joka sitä myös on erinäisellä vireydellä hallinnut, ja valvonut sen uloslainaamista, niin että kuin ikään on joku kirja takasin joutunut, niin hän sen kohta toimittaa toi-

²⁵ Om Länbiblioteks-föreningen, kirj. C. Q.[vist], Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849. — *Verkko*, Tietoja ja mietteitä, s. 120, 122, 125. — Matrikkeli.

²⁶ Suometar n:o 36 7. 9. 1849.

sellen; ja on meidän pitäjän asukkaat myös etsein niitä itsellensä hakenneet ja halulla lukeneet, vaikka ei aika ole nyt niin sovelias siihen kuin ovat kiireimmät työt tehtävinä nimittäin Heinä työt, sillä tämä Laina-kirjasto saatiin vasta Kesäkuun lopulla.»²⁷

Ja vielä eräs kirjaston saapumiskertomus. «Keväällä, kesäkuussa 1849 saapui Sakkolaan Viipurilaisen osakunnan perustama, 35 nidosta käsittävä suomenkielinen kirjasto, jonka kirjojen joukossa oli myös pienempiä lentokirjasia ja sääntöjä, jotka koskivat sen käyttöä. Ja kun sitten oli kuulutettu, että pitäjään oli lähetetty kirjoja kansan käyttöön, oli kirjoilla heti hyvä menekki; mutta kun ensimmäiset kirjat palautettiin, havaittiin muutamien, lähinnä jokaisen kirjan palautusaikaa koskevien pykälien olevan sopimattomia, koska lainaajat eivät ehtineet lukea ottamiaan kirjoja sääntöjen määräämänä aikana kirjain koon vuoksi, minkä tähden Kirjastonhoitaja katsoi olevansa pakotettu lainaamaan kirjoja pidemmäksi aikaa sovittaen sen talonpojan pienempien tai suurempien töiden vaatiman ajan mukaan.»²⁸

Lainakirjastoyhdistys oli epäilemättä syntynyt sen hengen elähdyttämänä, että ne suuret ja kohottavat aatteet, jotka v. 1848 levisivät koko Euroopan yli, myös saivat vapaammat olot aikaan omassa maassa. Tämä oli kuitenkin nuorison intomielen luoma harhakuva. Samassa määrässä kuin rahvaalle tarkoitettujen julkaisujen lukumäärä nousi, kasvoi myös viranomaisten mielenkiinto näitä «kansanvillitsijöitä» kohtaan. Etulinjassa tässä kansan valistustoiminnassa olivat olleet yliopilaat ja ne piirit, jotka olivat ryhmittyneet maamme kahteen kirjallisuuden seuraan, helsinkiläiseen ja viipurilaiseen. Eräänä kiristyskeinona niitä seuroja ja yhdistyksiä vastaan, jotka harjoittivat kansan sivistämistä ja omasivat muita «kommunistisia pyrkimyksiä», kuten viranomaiset ajattelivat, annettiin 4. 6. 1849 «Keisarillisen Majesteetin Armollinen Julistus erikoisista seuroista eli yhdistyksistä Suomessa». Se sääti, että «Erikoisten seurojen eli yhdistysten perustaminen, olkoot ne tieteellisiä, kirjallisuutta, taloudellisuutta, hyväntekeä eli mitä hyvänsä . . . ei saa Suomessa tapahtua muuten kuin Meiltä siihen saadun luvan jälkeen.»²⁹

²⁷ Suometar n:o 34 24. 8. 1849.

²⁸ Länbibliotheket i Sakkola, kirj. —ll—, Smällen n:o IV 26. 2. 1852.

²⁹ Keisarillisen Majesteetin Armollinen Julistus erikoisista seuroista eli yhdistyksistä Suomessa, annettu 4. 6. 1849. — Vrt. *Nurmio*, Taistelu suomen kielen asemasta, s. 114—118, 128—129.

Asetuksen todellinen merkitys oli syksyllä yliopistoon palaaville osakuntalaisille jo selvä, sillä sen perusteella oli «Suomalaisen Kauniskirjallisuuden Yhdyskuntaa», jonka tarkoituksena oli suomenkielisen kaunokirjallisuuden kustantaminen ja levittäminen, kielletty painattamasta sääntöjensä, koska sillä ei ollut toimilupaa. Se, ettei Yhdyskunta hakenut viranomaisilta säännöilleen vahvistusta, osoittaa sen pitäneen yrittäkin turhana vaivannäkönä. Yhdyskunnan osakkaaksi oli koko osakunta yhteisönä liittynyt, minkä lisäksi siihen kuului mm. kirjastopuuhiissa innokkaasti toiminut Fr. M. Saukko. Viipurista yhdistykseen kuuluivat melkein poikkeuksetta kaikki Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran toimihenkilöt. Ylioppilaiden täytyi myös olla tietoisia siitä uhas- ta, joka oli noussut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran olemassaoloa vastaan. Se ei aikanaan ollut katsonut tarpeelliseksi hankkia viranomaisilta vahvistusta olemassaololleen ja nyt huhuttiin sen lakkauttamisen olevan ovella. Seura selvisi pakkosäännöillä, kuten sen Viipurilainen sisarseurakin, mutta tätä ei vielä syksyllä 1849 suinkaan tiedetty. Masennusta lisäsivät vielä Euroopasta saapuneet uutiset vallankumouksien saamista takaiskuista. Koska Suomalaisen Lainakirjastoyhdistyksen päämäärä oli hyvin samankaltainen kuin Kauniskirjallisuuden Yhdyskunnankin ja sen perustajina olivat kaiken lisäksi «kumouksellisiksi» leimatut ylioppilaat, olisi senkin laillistamisen anominen ollut täysin turhaa vaivaa, mikä viipurilaisten ylioppilaiden täytyi hyvin tietää.³⁰

Ainoalta mahdollisuudelta näissä muuttuneissa olosuhteissa näytti Lainakirjastoyhdistyksen jäsenistä osakunnan ja yhdistyksen yhteensulattaminen. Koska yhdistys ei voisi enää olla olemassa, oli sen toiminta lopetettava, mutta sen sijaan osakunta kokonaisuutena voisi jatkaa toimintaa. Tämä yhdistyminen takaisi varmasti sen, «että mielenkiinto sen [Lainakirjastoyhdistyksen] toimintaan ei kuole niin kauan kuin Viipurilainen Osakunta on olemassa». Mutta yhdistymisen puolesta puhujat eivät vedonneet ainoastaan Lainakirjastoyhdistyksen etuihin, vaan selitettiin koko osakunnalle olevan suuresti hyötyä tällaisesta liitosta. «Juuri Osakunnan piirissä mielenkiinnon ylläpitämiseksi isänmaahan ja

³⁰ *Maliniemi*, Suomalaisen Kauniskirjallisuuden Yhdyskunta, s. 117—137. — Vrt. *Nurmion* teoksesta edellisessä viitteessä mainitut kohdat. — Osakunnan lehden 5. numerossa 3. 5. 1849 oli tehty propagandaa yhdyskunnan puolesta. — *Krohn*, Toimihenkilöt ja toiminnan puitteet, s. 17—24. — Ks. myös s. 248.

jaloon toimeliaisuuteen tarvitaan sellaista sidettä, joka lähemmin yhdistää yksilöt, sellaista yritystä, jossa jokaisella on työkenttäänsä. Lainakirjastoyhdistyksen yhdistäminen Osakunnan kanssa olisi siis sille myöhemmin avuksi ja hyödyksi. Elämä siinä tulisi sangen toisenlaiseksi. Hyödyttömän riidan tilalle tulisi elämää ja toimintaa.«³¹

Ennen kaikkea korostettiin Lainakirjastoyhdistyksen puolesta taistelevien taholta sitä seikkaa, ettei osakunnan varoja lainkaan tarvittaisi yhdistyksen toiminnan tukemiseen, ja tässä muodossa asia myös esitettiin osakunnan kokoukselle marraskuussa 1849. Osakunnan tulisi vain «sopivin keinoin, kuten kuulutuksin kirkoissa ja muilla sekä kirjallisilla että suullisilla kehoituksilla . . . herättää rahvaassa halua ja intoa oma-kohtaisesti muodostaa kirjastoja, että se edelleen sekä suosittelisi hyviä ja rahvaalle tarkoituksenmukaisia kirjoituksia ostettavaksi, että myös kirjakauppiaille tarvittaessa takaisi niiden ajoissa tapahtuvan maksamisen, sekä kiireimmiten huolehtisi niiden toimittamisesta paikkakunnalle.» «Tämä ehdotus raukesi kuitenkin siksi, että harrastusten ulottaminen niin kauas omalta alueelta ei — kuten inspektori suvaitsi huomauttaa — kuuluisi osakuntatoiminnan piiriin.»³²

Hyvä yritys jatkaa lainakirjastojen perustamista raukesi siis lämpimästi suomalaisuuden edistämistä harrastaneen inspektori Gabriel Reinin vetoon. Hänellä oli epäilemättä omat painavat syynsä toimia juuri näin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esimiehenä, jona Rein oli toiminut vuodesta 1841 lähtien, hän tunsi sen paineen, joka viranomaisen taholta kohdistui kaikkiin rahvaan sivistämistä tarkoittaviin toimenpiteisiin. Lisäksi hän oli joutunut ottamaan juuri vallankumousvuonna yliopiston rehtorin vastuunalaisen viran ja tiesi ja tunsi myös yliopistoa ja osakuntia vastaan kohdistuvan uhan, jota lukuisat mielenosoitukset vielä olivat suuresti lisänneet. Edellisessä osakunnan kokouksessa oli tapahtunut kirjastoaatteen innokkaiden esitaistelijoiden Qvistin ja Alftanin relegointi, joten ehdotuksen on täytynyt Reinistä tuntua vieläkin arveluttavammalta. Ei voida kuitenkaan välttää vaikutelmaa, että Reinin kielto oli kaikesta huolimatta liian suuren varovaisuuden sanelema. Pohjalaiset perustivat seuraavina vuosina vielä ainakin kahdeksan kir-

³¹ Lånebibliotheks-föreningen och Afdelningen, kirj. J. [Alfthan], Tidskrift n:o 10 18. 10. 1849.

³² Ptk. 8. 11. 1849.

jastoa, eikä tietävästi kukaan yrittänyt asettaa esteitä heidän toiminnalleen. Näin siitä huolimatta, että pohjalaisilla oli ollut todennäköisesti viipurilaisten esikuvan mukaan perustettu, oma kirjastoyhdistyksensä, jonka aiheuttamista rettelöistä viranomaisten kanssa ei ole tietoa.³³

Vaikka Suomalaisen Lainakirjastoyhdistyksen lyhyt elämä osakunnassa olikin päättynyt, oli vielä hoidettava maksut ja velat sekä päätettävä, mitä yhdistyksen perustamille ja myös omistamille kirjastoille tehtäisiin. Maksujen ja velkojen perimisessä yhdistyksen jäseniltä auttoi osakunta päättämällä, että velka Lainakirjastoyhdistykselle katsotaisiin velaksi osakunnalle; kukaan osakunnan jäsenistä, joka oli sille velkaa, ei saanut erotodistusta, ennen kuin oli suorittanut maksunsa.³⁴

Hyvän kuvan siitä, kuinka Lainakirjastoyhdistys menetteli kirjastojensa kanssa toimintansa lopettamisen jälkeen, saa Sakkolan pitäjänkirjaston vaiheista. Tämän kirjaston perustaminen ja sen ensi toimet ovatkin jo tuttuja. Innostus asiaan oli ollut suuri ja «kirjoja lainattiin ahkerasti aina syksyyn 1850 asti, jona aikana kirjastoa oli kartutettu 10 numerolla, ja jotain oli myös kassassa. Syksyllä tuli yhdistykseltä kirje, jolla kirjasto lahjoitettiin seurakunnalle, sen keisarillisen ukaasin johdosta, joka kielsi kaikkien yhdistysten olemassaolon, jolla ei ollut siihen erikoista armollista lupaa, ja koska kyseessäolevan lainakirjaston oli onnettomuudeksi perustanut juuri tämä yhdistys ja sen lisäksi ylioppilaat, niin oli odotettavissa, ettei mitään lupaa sitä varten voitaisi saada, minkä tähden lahjoitettiin kirjasto seurakunnalle, kuitenkin piti kirjastonhoitajan vuosittain marraskuussa lähettää kertomus siitä, millä kannalla kirjasto oli. Sittenkun seurakunta pitäjänkokouksessa kiitollisuudella oli ottanut vastaan lahjan, ehdotti kirjastonhoitaja samalla säännöt, jotka myös hyväksyttiin.» Pääasiallinen muutos säännöissä koski ilmeisesti kirjaston kantamia maksuja, sillä nyt tehtiin kirjojen lainaaminen ilmaiseksi. Kirjaston tulevaisuus näytti täysin turvatulta, koska kirjastossa «on nykyään sata kirjaa ja kun nyt ostetaan kirjoja 10 à 12 hopearuplalla, niin voi seurakunnalla muutaman vuoden kuluttua olla kaunis kirjasto».³⁵

³³ *Werkko*, emt., s. 272, 177, 179, 201, 212, 216. — *Kujala*, mainittu kirjoitus, s. 36. — *Henriksson*, Ylioppilaat pitäjänkirjastoja perustamassa sata vuotta sitten, s. 47—51.

³⁴ Ptk. 25. 4. 1850.

³⁵ Länbibliotheket i Sakkola, Smällen n:o IV 26. 2. 1852.

Tuskin olisi osakunta voinut tehdä silloisissa oloissa muuta kuin vaatia lahjoituksensa ehtona kultakin kirjastolta jatkuvasti vuosikertomuksen. Ehkä oli ajateltu, että juuri tämä ehto estäisi seurakuntia laiminlyömästä kirjastojensa hoitoa, koska oli olemassa määrätynlainen kontrolli kirjastojen tilasta. Tämän valvonta jäi kuitenkin ilmeisen heikoksi. Ei valittu ketään osakunnan jäsentä pariin vuoteen vaatimaan tietoja kirjastojen tilasta, vaan luotettiin siihen, että niitä ehkä saapuisi. Viimeistään kevätlukukauden alussa 1852 valitsi osakunta kirjeenvaihtajakseen kirjastonhoitajien kanssa Carl Anders Zittingin ottamaan selvää kirjastojen silloisesta tilasta. Hän ei kuitenkaan ollut tilaisuudessa ikävien perheolosuhteiden vuoksi hoitamaan tehtäväänsä. Asia ei päättynyt tähän, vaan silloisessa Viipurin Pamauksessa julkaistiin kirjoitus, joka vaati mitä suurimmalla ponnella työskentelemään kirjastojen jatkuvuuden puolesta. Ei ole tietoa, ryhtyikö osakunta tähän puuhaan, mutta mahdollonta se ei suinkaan ole, sillä kirjoituksen julkaisemisen jälkeen oli osakunnalla vielä lähes vuosi aikaa ennen lakkauttamistaan toimia tavalla tai toisella kirjastojen hyväksi.³⁶

Osakunnan Säkkijärvelle, Joutsenoon ja Sortavalaan perustamat kirjastot eivät jaksaneet toimia Lainakirjastoyhdistyksen lopettamisen jälkeen. Sen sijaan Parikkalan, Raudun, Sakkolan, Uukuniemen ja Virolahden pitäjien kirjastot pysyivät «hengissä» edelleenkin. Kuinka monta osakunnan perustamaa kirjastoa lopetti toimintansa, ei tiedetä, koska kaikkia osakunnan 16 kirjastoa ei voida nimetä. Mainittakoon tässä yhteydessä, että pohjalaiset perustivat kaikkiaan vv. 1849—1851 ainakin 13 kirjastoa, joista useat ennen pitkää hiljalleen lakkasivat toimimasta.³⁷

Viipurilaisten ylioppilaiden saavutukset lainakirjastojen perustamistyössä eivät olleet vähäisiä. Jos katsotaan Johannes Hertzin toimineen osakunnasta saamiensa aatteiden innoittamana, on Viipurin läänin maaseurakunnista 1840-luvulta olemassa tietoja vain kahden sellaisen kirjaston perustamisesta, jossa viipurilaiset ylioppilaat eivät olleet mukana. Näistä toisen perusti Jääskeen vuonna 1847 Matthias Akian-

³⁶ En fråga till Wiborgska Afdelningen, kirj. tuntematon, Smällen n:o 10 29. 4. 1852. Kirjoitus antaa aivan ilmeisesti liioittelevan huonon kuvan kirjastojen perustajista.

³⁷ *Werkko*, emt., s. 123, 130, 131, 134, 135, 138, 139, 142. — *Henriksson*, em. kirjoitus, s. 49—50.

der, joka hänkin oli osakunnan entisiä jäseniä, vaikka silloin oli jo lehtorina yliopistossa. Ainoa kirjasto, jonka perustamiseen osakunta ei tänä aikana ole tiettävästi vaikuttanut, on näin ollen Uudenkirkon kirjasto, josta tiedetään, että «Provasti [Andreas Johan] Hipping arvellaan ehdottaneen tätä asiaa pitämässään kirkonkokouksessa». Tämä kirjaston perustaminen sattuu kuitenkin Lainakirjastoyhdistyksen toimelaimpaan ajanjaksoon, joten mahdotonta ei ole, että osakuntalaisilla olisi joitakin ansioita tämänkin kirjaston synnyssä.³⁸

Voidaan hyvällä syyllä väittää, että ilman osakuntaa ei Viipurin läänin maaseurakuntiin juuri olisi syntynyt kirjastoja. Selvää kieltä tässä suhteessa puhuvat ne tiedot, joita on tuolta ajalta muista lääneistä. Mikkelin läänin maaseudulle on 40-luvulla perustettu vain yksi kirjasto, Turun ja Porin läänin maaseudulle kolme, Uudenmaan lääniin kaksi, mutta Hämeen sekä Kuopion lääni olivat kokonaan ilman. Vaasan ja Oulun läänissä oli tilanne valoisampi, mutta pohjalaiset ylioppilaat olivatkin ottaneet esimerkkiä viipurilaisista.³⁹

Vaikka viipurilaisten ylioppilaiden työ oli pakosta jäänyt puolitiehen, herätti kirjastojen synty Viipurin lääniin ulkopuolistenkin huomiota, ja Suometar on epäilemättä oikeassa kertoessaan Karjalan edistyneisyydestä muuhun Suomeen nähden pitäjänkirjastoasiassa. «Viipurin läänissä onkin jo semmoisia kirjastoja melkein jokaisessa pitäjässä. . . Se on ainoastansa Länsi-Suomen-maassa, jossa niitä vielä aivan harvassa paikassa kuuluu olevan, ja tämä on kyllä eriskummainen, mutta valitettava asia.»⁴⁰ Vaikka kirjastoja ei silloin vielä ollut jokaisessa pitäjässä, niin varmaa on, että Pynninen ja viipurilaiset ylioppilaat olivat saaneet koko läänin alueen edelläkävijän asemaan, mitä kirjastojen levinneisyyteen ja yleensä aatteen tunnetuksi tekemiseen tulee. Pohja oli jo luotu tulevaa toimintaa varten.

Mutta kansankirjastojen perustamistoiminnalla on ollut toinen, ehkä syvempikin merkitys. Nuoret ylioppilaat alkoivat tuntea yhteenkuuluvaisuutta kotimaakuntansa sorsonalaisen kansan kanssa. Tästä on osoituksena Johannes Alfthanin runo «Tervehdys tovereilleni», joka

³⁸ *Werkko*, cmt., s. 138. Samasta teoksesta lisäksi koko Viipurin lääni. Mattias Akianderista ks. matrikkeli.

³⁹ *Werkko*, em. kirjasta vastaavat kohdat.

⁴⁰ Suometar n:o 33 19. 8. 1851.

julkaistiin osakunnan lehdessä syksyllä v. 1849 samassa numerossa, jossa oli Anders Edvard Löfbergin taistelutahtoa hehkuva suomennos Marseljeesista.⁴¹

«Hyvää huomenta veli! kuinka voit
kotiseutusi ulapoilla?
Kuinka elävät meidän veljemme siellä
yksinkertaisten kotiliesiensä äärellä?

Sano, huomasitko sinä elämää kansan rinnassa,
Sano, huomasitko sinä uljuutta maassa?
Sano, huomasitko sinä jokaisessa rinnassa
halua murskata orjuuden kahleet?

Sano, koskiko puheesi Suomen toivoa,
Suomen tulevaisuuden tähteä?
Sano, eikö talonpoika kuunnellut
mielellään hehkuvaa puhettasi?

Sano, putosiko vanhuksen poskelle
Kaihon täyttämä kyynel?
Siellä missä hän istui hiljaisena ja
viittasi nuorten riveihin.

Sano veli! etkö nähnytkin nuorten hengen
palavan taistelun puolesta?
Tai sano! elivätkö kaikki tyytyväisinä
orjuudessaan ja rauhassaan?»

Tämä runo osoittaa, että kotimaakunnan lahjoitusmaatalonpoikien sorronalaiseen tilaan — sillä muitahan Alfthan tuskin on voinut tarkoittaa — saatettiin kiinnittää huomiota, jopa haaveilla heidän nostamisestaan taisteluun vapautensa puolesta. On kuitenkin huomattava, että tämä on ainoa todistus tällaisesta ajattelusta tuon ajan osakunnassa.

Osakunnan kansankirjastojen hyväksi tapahtunut työ ei kuitenkaan

⁴¹ Helsning till mina kamrater, kirj. J [Alfthan], Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849.

rajoittunut yksinomaan kirjastojen perustamiseen ja niiden puolesta tehtyyn, sinänsä erittäin merkittävään propagandaan vuonna 1849, vaan sen kylvämä siemen oli kantava sadon, jota osakuntalaiset tuskin silloin vielä osasivat aavistaakaan. Viipurista, osakunnan kotikaupungista, oli ajatus pitäjänkirjastojen perustamisesta esitetty, siellä ilmes-tyneessä Kanawassa oli Pynninen ajatuksiansa selvitellyt ja siellä myös osakunnassa aikanaan virinnyt harrastus oli tuova suurimmat tulokset.⁴²

4. MEIDÄN ON KIITTÄMINEN VUOTTA 1848

Helmikuun vallankumous herkisti ylioppilaiden mielet tarkkailemaan poliittista ja valtiollista tilannetta. Useissa Viipurilaisen Osakunnan Lehden artikkeleissa, joita edellä jo on siteerattu, korostettiin sitä seikkaa, että osakuntatoiminta puolueriitoinen sittenkin oli vain syrjäinen työkenttä isänmaan hyväksi tapahtuvan toiminnan rinnalla.

Hyvän lähtökohdan vallankumousvuosien viipurilaisten ylioppilaiden poliittisten mielipiteiden tarkastelulle antaa A. E. Löfbergin (vuoden 1846 ylioppilas) kirjoitus Viipurilaisen Osakunnan Lehdessä Venäjän sisäasianministerin Perovskin venäläistämissuunnitelmista.¹

«Herra Perofski alkaa kauniin korpinlaulunsa seuraavilla preluudeilla.

Oi mikä onneton henki vietteli Korkeastiautuaan Keisari Aleksan-terin muutamassa vuodessa hävittämään sen, minkä hyväksi Pietari I ja Katariina olivat työskennelleet niin monia vuosikymmeniä. (Hän tarkoittaa itsenäisyyttä [sjelftändighet], jonka Aleksanteri antoi valloitetuille maille, nimittäin Itämerenmaakunnille, Suomelle ja Puolalle säilyttämällä niiden voimassaolevan järjestelmän.) Varmin keino pitää . . . valloitetut maakunnat, on riistää niiden lait ja asetukset ja jos mahdollista myös niiden uskonto, samoin kuin siirtää asukkaita muuan-ne.»

⁴² Ks. s. 326—328.

¹ Smärre ur minnet gjorda utdrag utur Inrikes-Ministern Perofskis Framställning till Kejsar Nikolai om underlydande provincers russificerande, kirj. A. Lbg., Tidskrift n:o 7 24. 5. 1849.

Venäjän kieli oli tehtävä opetuksen kieleksi, oli laadittava Venäjän kanssa yhteinen laki valloitetuille maakunnille, venäläisiä oli houkuteltava niihin asumaan suurin joukoin ja vastaavasti oli niiden asukkaita saatava muuttamaan Venäjälle.

«Suomessa aloitetaan Viipurin läänistä, mutta Puolassa ja Itämerenmaakunnissa viedään nämä toimenpiteet läpi heti kaikkialla.»

«Sitä, että näiden suunnitelmien toteuttaminen on jo pantu alulle, osoittaa

1mo Venäläisten virkamiesten asettaminen Puolaan.

2do Itämerenmaakuntien uudelleen nimeäminen.

3^{tio} Uusi koulujärjestys Viipurin läänissä, samoin kuin ruumiillisten rangaistuksien käytäntöön ottaminen maan muissa oppikouluissa . . .

4to Houkutellaan suomalaisia ylioppilaita Venäjän sisäosiin oppimaan kieltä ja tapoja ja sitten annetaan heille huomattavia toimia meidän koululaitoksessamme, että he voisivat ajaa hyvää asiaa edelleen.

5to Pakotetaan huomattavimmat miehet pakenemaan maasta, ei mahtikäskyin, vaan monin intriigein esimerkiksi viemällä heiltä leipä tai pahimmassa tapauksessa myös muistuttamalla heitä mustasta kibitkasta jne.

Siitä, että Viipurin lääniiä ei vielä täydellisesti ole yhdistetty Venäjään ja että käännynnäisten värväys [proselytmakeriet] toistaiseksi on tauonnut Liivinmaassa, on meidän kiittäminen Helmikuun 24:ttä 1848.»

Ne suunnitelmat ja tapahtumat, joista Löfberg puhuu, eivät suinkaan olleet tapahtuneet «eilispäivänä», vaan niiden laatimisesta tai toteuttamisesta oli monessa tapauksessa kulunut useita vuosia.

Jo joulukuussa 1846 oli Venäjän sisäasiainministeri, kreivi Leo Perovski esittänyt suunnitelmansa, jonka mukaan Suomikin oli upotettava Venäjän kansainmereen. «Määrätessään slaavilaiselle heimolle kolmanneksen maailmaa Kaitselmus uskoi meille suuren tehtävän, että järjestäisimme tämän alueen yhdeksi kokonaisuudeksi, pelottavaksi mahdolliseksi tsaarin valtikan alle.» Kuten ruotsalaiset olivat — Perovskin mukaan — aikoinaan valloittaneet Suomen, siirtäneet sinne uudisasukkaita ja tuoneet sinne omat lakinsa ja virkamiehensä, samoin oli venäläisten nyt tehtävä. Ensin oli venäläistytettävä Vanha Suomi ja sen jälkeen muu osa maata. Usca venäläinen virkamies kannatti näitä suun-

nitelmia slavofiilisten ihanteiden mukaisesti. Todettakoon kuitenkin Suomen kenraalikuvernöörin ruhtinas Menšikovin olleen vastustavalla kannalla, sen vuoksi että ei olisi herätetty suomalaisten vastarintahenkeä ja levottomuutta maassa.²

Löfbergin mainitsema venäjän kielen opetuksen tehostaminen niin yliopiston piirissä kuin Vanhassa Suomessa oli sekin vanha asia. Yliopistoon oli perustettu v. 1841 venäjän kielen lehtorin ja saman aineen ylimääräisen professorin virkojen lisäksi Venäjän historian ja tilastotieteen sekä venäjän kielen ja kirjallisuuden vakinaisen professorin virka. Tämän oppituolin haltijaksi nimitettiin hienosti sivistyneeksi mainittu Jacob Grot, jonka opettama aine tuli filosofian kandidaatin tutkinnon kahdenneksitoista pakolliseksi aineeksi. Emämaassa tapahtuvaa venäjän kielen opiskelua varten myönnettyjen stipendien lukumäärää lisättiin samalla. Neljän vuoden kuluttua, siis v. 1845, korotettiin apurahojen suuruus nelinkertaiseksi ja niiden saamiseen liitettiin samalla ehto, että stipendiaattien tuli kotimaahan palattuaan niin määrättäessä toimia viisi vuotta jossain Suomen oppikoulussa venäjän kielen opettajina.³

Siinä asetuksessa, jossa oli korostettu venäjän kielen opetuksen tehostamisen tarpeellisuutta yliopistossa ja sen opiskelijain keskuudessa, annettiin myös määräyksiä Vanhan Suomen kouluista. Koko maata käsittävässä koulureformissa ei Viipurin lääni saanutkaan täysin samantaisia oppikouluja kuin muu Suomi. Täällä määrättiin historiaa ja maantiedettä opetettavaksi syntyperäisen venäläisen johdolla. Viipurin lukiossa oli lisäksi Venäjän kirjallisuutta, historiaa ja tilastoa opetettava venäläissyntyisen opettajan johdolla. Tässä lukiossa piti nyt kasvattaa

² *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 82—84. Mainituilla sivuilla selostettu laajasti Perovskin suunnitelmaa. Lähdeviitteissään mainitsee Suolahti, että suunnitelma on ruotsinnoksena Helsingin Yliopiston kirjastossa, mutta ei sitä sieltä löydy. — Perovskin suunnitelma on Valtion arkiston poliittisluontoisissa asiakirjoissa ruotsinnoksena. — *Schybergson*, *Finlands politiska historia 1809—1919*, s. 117—118. Schybergson yhdistää Perovskin suunnitelman muihin venäläistytämistoimenpiteisiin, mutta huomauttaa, että sitä ei toteutettu. — *Schiemann*, *Geschichte Russlands unter Kaiser Nikolaus I*, IV osa, s. 74—101, 116—120. Schieman selostaa Baltian ja Puolan venäläistytämistoimenpiteitä.

³ *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 496—497. — *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, s. 267—268.

venäjän kielen opettajia Uuden Suomen kouluihin ja lisäksi sen oppilaiden tuli päästä suoraan entisen Vanhan Suomen lääninvirkamiehiksi, mikäli senaatti olisi vapauttanut heidät kameraalitutkinnon suorittamisesta. Lisäksi määrättiin, että Viipurin lukiosta tullut nuorukainen saattoi saada opettajan viran alle 21 vuotiaana, joka oli tavallinen ikäraja.⁴

Edellä mainittujen asetusten tullessa julkisuuteen, kuten myös Puolan ja Itämerenmaakuntien venäläistytymistapahtumien aikoihin, eivät ylioppilaat olleet esittäneet vastalauseita. Ainakaan sellaisista ei ole tietoja. Ennen vuotta 1844 ei ollut aatetta, ei esimerkkejä, ei suuren tyylin johtajiakaan. Latentti oppositiohenki epäilemättä eli, mutta kukaan ei antanut sille lähtövoimaa eikä -suuntaa. Tosin sellainen laajakatseinen mies kuin M. A. Castrén saattoi yksityisessä kirjeessä puhua «venäjänkielen tyrkyttämisestä» ja siitä, että Viipurin lukiolaiset pääsevät opettajiksi «piru ties, minkä arvoisina opettajina», mutta tällainen kuului pikemminkin poikkeuksiin kuin sääntöön, eikä Castrénkaan ryhtynyt julkisuudessa esittämään ajatuksiaan.⁵

Tarvittiin voimakasta ulkoapäin tulevaa sysäystä, ennen kuin ylioppilaat heräsivät. Ensimmäisen antoi jo Snellman, ja hänen «yksinvaltansa» ajoilta — ennen kuin vallankumous oli tuonut oman lisänsä ylioppilaiden ajatusmaailmaan — on tietenkin voimakkaimpia kansallistunteen ilmauksia etsittävä sieltä, missä hänen ehkä innokkaimmat kannattajansa olivat, nimittäin Savo-karjalaisesta osakunnasta. Täällä syntyikin voimakas vastustus niitä ylioppilaita kohtaan, jotka olivat hakenneet uusilla perusteilla myönnettäviä venäjän kielen stipendejä. Näin jyrkästi tuomitsi August Ahlqvist osakuntatovereitaan: «Meille savo-karjalaisille on tapahtunut häpeä, että kolme maanmiestämme on hakeutunut Venäjälle oppiakseen venettä; tästä heidän velvollisuuksiensa unohduksesta äidinkieltään ja isänmaataan kohtaan, toivotan tällä maljalla heille kaikkea sitä onnettomuutta, jota ajatella voi. Toverit, painukoot nämä isänmaan petturit kadotuksen syvimpään kuiluun.»⁶ Tie-

⁴ Pärssinen, Kasvatusopilliset virtaukset, s. 601—603, 627, 632—633. — Hanho, Suomen oppikoululaitoksen historia I, s. 361.

⁵ M. A. Castrénin kirje A. E. Arppelle 25. 12. 1844. Julkaistu: *Palmén*, Muutamia kirjeitä 1830- ja 1840-luvuilta, s. 347.

⁶ *Schauman*, När Aug. Ahlqvist relegerades, s. 171—182. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 222—223.

tenkään ei uusi suuntaus mennyt toistenkaan ylioppilaiden ohi. Eräs saman ajan ylioppilas kertoo, että stipendien hakijat «olivat vanhoja ylioppilaita tai muita toivottomia, jotka olivat kadottaneet pyrkimystensä päämäärän, tai myös alhaisinta laatua olevia onnenonkijoita, jotka tarttuivat heitettyyn kullattuun koukkuun. Vaikutteet ja päämäärä antoivat täten toisilleen veljellisesti kättä. Ja Moskovan ehdokkaita alkoivat toverit katsella pitkällä silmällä.»⁷ Ehkä edellinen määritelmä ei kaikkiin hakijoihin sopinut, mutta uudesta suhtautumistavasta se kyllä kertoo. Kansallistunnon noususta sai myös täysin syytön professori Grot osansa. Hänen luennoillaan metelöitiin ja pariin otteeseen heiteltiin hänen ikkunoitaan kivillä.⁸ Viipurissakin näkyivät vaikutukset, sillä uusi lukio poti yhä suurempaa oppilaiden puutetta, ja viipurilaisten ylioppilaiden Tarttoon lähteminen tyrehtyi kokonaan vuoden 1844 jälkeen.⁹ — Uusi, voimakas kansallistunto rasti rajaa itään päin ja lähtökohtana oli kieli-kysymys.

Uuden lisän poliittiseen ja valtiolliseen keskusteluun toi helmikuun vallankumous. Niitä vaatimuksia, joita sen yhteydessä eri maissa yleisesti esitettiin, on jo aikaisemmin osittain käsitelty, mutta silti lienee syytä tässäkin yhteydessä kajota asiaan. Yleensä vaadittiin valtiomuodon kansanvaltaistamista, yhteiskunnallisia ja taloudellisia uudistuksia sekä riippumattomuutta vieraista vallanpitäjistä, joten viimeksi mainittuun kysymykseen kytkeytyy läheisesti kansallisuusaate. Vaatimukset olivat monesti hyvin eriaisteisia. Valtiomuodon kansanvaltaistumiseen tähtäsi suppean väestönosan hyväksi säädetyn, hallitsijan valtaa rajoittavan perustuslain, mutta myös täydellisen demokratian toteuttamisvaatimus.

⁷ *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, s. 267—268. — Konsistorin pöytäkirjasta pvm:ltä 10. 4. 1847 ilmenee, että eivät suinkaan kaikki olleet «vanhoja ja muita toivottomia». Hakijoita oli 12, joista 3 savo-karjalaista ja yksi viipurilainen, Alexander Georg Weilin Savonlinnasta. Hänestä tuli sittemmin osakunnan matrikelin mukaan oppikoulun opettaja ja liikemies.

⁸ *Schauman*, emt. I, s. 267—270. — *Heikel*, emt., s. 496. — *Waris*, emt., s. 221. — Grot oli todella avarakatseinen. Hän tunsu myötätuntoa Kannaksen lahjoitusmaatalonpoikiakin kohtaan, kuten ilmenee eräästä hänen kirjeestään v. 1848: J. Grots brevväxling med P. Pletnjov angående finska förhållanden vid medlet av 1800-talet, s. 298—299.

⁹ [*Wahlroos*], Matriklarna för gymnasium i Wiborg. — *Ruuth*, Viipurin kaupungin historia II, s. 875. — Ks. myös s. 47—50.

Yhteiskunnalliset uudistukset liittyivät usein läheisesti taloudellisiin; etuoikeutettujen väestöryhmien vallan supistaminen merkitsi monesti samalla kertaa ennen vähämerkityksellisten kansanosien niin yhteiskunnallisen, valtiollisen kuin taloudellisenkin merkityksen nousua. Kansallisuus- ja riippumattomuuskysymyksessä oli niinkään eri asteita ja mahdollisuuksia rajoitetusta oikeudesta käyttää omaa äidinkieltään aina täydelliseen itsenäisyyteen asti.

Niiden ylioppilaiden, jotka kiinteästi seurasivat Euroopan tapahtumia, näköala laajeni ja asiat saatettiin nyt nähdä uudessa valaistuksessa. Näin oli juuri Löfberginkin tapauksessa. Asiat, joilla ei ennen näyttänyt olleen mitään yhteistä, näyttäytyivät nyt suuremman kokonaisuuden osina. Venäjä oli hyökännyt järjestelmällisesti — niin kuin Löfberg katsoi — juuri niiden oikeuksien kimppuun, joille koko aika-kausi nyt tuntui antavan erikoisen suuren arvon. Perustuslaillisuus Suomessa aiottiin kumota, omien virkamiesten tilalle asettaa venäläisiä ja syrjäyttää «oma» kieli (Suomessa ruotsi ja Baltiassa saksa, suomen kielestä L. ei puhu mitään), taloudelliset etuoikeudet, kuten tullit ja Riian kauppaprivilegit haluttiin ottaa pois, jopa muutoilla viedä oma kansallisuuskin eri alueiden väestöltä, ja huomattavimmat miehet, johtajat, haluttiin karkottaa maasta (Snellman oli juuri syrjäytetty professorin viran haussa ja hän aikoi hakea professuuria Upsalasta). Tässä yhteydessä Löfberg kuitenkin tyytyi ainoastaan toteamaan helmikuun vallankumouksen suuren positiivisen merkityksen: se, että paljon arvokasta ja merkityksellistä säilyi, oli hullun vuoden ansiota. Muutamaa kuukautta myöhemmin Löfberg on kuitenkin niin pitkällä, että hän esittää oman johtopäätöksensä kaikesta tapahtuneesta julkaisemalla Viipurilaisen Osakunnan Lehdessä, samassa numerossa, jossa Johannes Alfthan vaati hieman hämärin sanakääntein lahjoitusmaatalonpoikien vapautumista, «Suomen sanat Marselliäsiin».¹⁰

«Jo havainnut on uusi henki	Jo Suomi suuttuvi
Suloisessa Suomessa	Ej ennään salli Suomalainen
Ej olla taho toisen renki	Jo mieli miesten muutuvi
Ej olla taho orjana	Hoj pojat katkaiskamme
Pois Wenäläinen Waikolainen	Kahlehet miekalamme

¹⁰ Vallankumousvuosien yleisistä vaatimuksista ks. myös s. 169—170. — Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849. — Alfthanin runo: ks. s. 223.

Ja päästäkäämme kansahamme	Sill rahvamme on urhokas
Ohjista orjuen	On vaka voimakas.»

Runoilijalla on aina oma vapautensa, ja tietty paatos kuului ilman muuta jo työn luonteeseen, mutta silti lieenee oikeus tehdä runosta joitakin johtopäätöksiä. Näin varsinkin siksi, että työ ei ole mikään käännös, vaan mukailu. Kahleiden miekalla katkaiseminen ja «venäläisen vaikalaisen» orjuudesta vapautuminen voi tarkoittaa joko sitä, että oli karistettava yltä tsaarin yksinvalta venäläisine virkamiehineen tai sitä, että oli taisteltava Suomelle täysi itsenäisyys ja vapaus, johon mahdollisuuteen sisältyy myös edellinen kokonaisuudessaan. Löfbergin ajatusten näin tulkitseminen olisi täysin loogista. Kun ei kerran mikään muu kuin helmikuun vallankumous ollut pelastanut maamme erikoisasmaa, lakeja, asetuksia, privilegioita, jopa uskontoakin, niin miksi ei turvattaisi näitä kaikkia taistelemalla itselle lopullinen vapaus kaikesta venäläisestä taantumuksellisesta yksinvallasta. — Toisaalta on epäilemätöntä, että Löfbergin vapauden julistaminen oli tarkoitettu vain mielipiteen ilmaisuksi ja että hän tuskin tosissaan on voinut suunnitella mitään sanoista tekoihin ryhtymistä.

Jos verrataan Löfbergin mukailua Topeliuksen vuonna 1844 ilmentyneeseen ns. marseljeesiin. «Det går ett rop från norr till söder, att världens hör den frie till», niin havaitaan ero niiden sisällössä ja jyrkyydessä erittäin huomattavaksi. Jälkimmäinen runo tyytyy melko ylimalkaiseen vapauden ylistämiseen, sen sijaan Löfbergin runo on selvä ja konkreettinen eikä sen lopullisesta osoitteesta voi jäädä epätietoisuutta.¹¹

Vielä selvemmin ja johdonmukaisemmin kuin Löfberg esittää käsityksensä Euroopan valtiollisista tapahtumista C. I. Qvist kirjoittaessaan vuonna 1849 Unkarin silloisista tapahtumista osakunnan lehdessä.¹² Hänen mukaansa Unkarin kehityksessä oli kolme eri jaksoa, jotka vääjäämättömästi seurasivat toisiaan. Ensimmäinen vaihe oli «kan-

¹¹ *Nyberg, Z.* Topelius, s. 230—234. — *Vasenius, Zacharias* Topelius III, s. 311. — *Topelius*, Elämäkerrallisia muistiinpanoja, s. 132.

¹² *Den Ungerska revolutionen*, kirj. C. Q.[vist], Tidskrift n:o 5 3. 5. 1849, n:o 6 10. 5. 1849. — Osakunnan lehden 8. numerossa 31. 5. 1849 valittaa Qvist ajan puutetta ja sitä, ettei ehdi toistaiseksi jatkaa artikkeliaan.

sallinen»: «valtiomuodon kehitys liberaalisessa hengessä oli vielä silloin kokonaan sivuseikka». Tässä kehitysvaiheessa kiinnitettiin suurin huomio oman, siihen asti syrjityn kielen kehittämiseen. Lopullisesti oli tämä vaihe Unkarissa ohi v. 1844, jolloin päätettiin, että «kaikissa julkisissa laitoksissa ja kaikissa virallisissa asioissa piti käyttää yksinomaan madjaarinkieltä». Toinen vaihe oli Qvistin mukaan «*poliittis-reformatoorinen*», joka oli kulkenut rinnan jo ensimmäisen vaiheen kanssa. Tälle ajanjaksolle oli luonteenomaista liberalismien ajatusten mukainen vaatimus yhteiskunnallisista uudistuksista, kuten aatelin etuoikeuksien poistamisesta, hallinnon uudistamisesta ja taloudellisella alalla tapahtuvasta kehityksestä. Tämä toisenkin kehitysvaiheen mukaisissa toimita oli saavutettu huomattavia tuloksia. «Suuri osa kaikkivaltiaasta aatelistosta tunnusti pian uudet periaatteet ja yritti saattaa ne voimaan kaikissa olosuhteissa. Valtiopäivillä päätettiin reformi toisensa jälkeen ja aristokratia uhrasi etuoikeutensa noudattaakseen ajan vaatimuksia ja auttaakseen edistystä kaikessa.» Myös taloudellisella alalla oli päästy huomattaviin tuloksiin. Tällä linjalla oli liberalismi pyrkinyt «viemään Unkarin aineellisessa suhteessa samalle tasolle, millä olivat Euroopan sivistyneemmät valtiot, antamalla maan hyötyä kaupan ja teollisuuden avulla niistä suurista voimavaroista, joita sillä on.»

Kolmantena kehitysvaiheena Qvist näki *demokraattis-kansallisen* pyrkimyksen. Päämäärinä oli tällöin «*kokoyhteiskunnan uudelleenjärjestely*» ja kansallisen itsenäisyyden toteuttaminen. Tämä uusi radikaalisen puolueen ohjelma oli «ajan kuluessa vevä voiton liberaalien ihanteista», ja juuri näitä aatteita toteutettiin Unkarissa helmikuun vallankumouksen jälkeisenä aikana. Koska radikaalien vaatimukset olivat tavallista tietä mahdottomia niissä olosuhteissa toteuttaa, oli vallankumous välttämätön.

Vaikka Qvist lupasi jatkaa kirjoitustaan lehden palstoilla, ei hän sitä kuitenkaan tehnyt. Näin ollen ei voida tietää, mitä yksityiskohtaisia johtopäätöksiä hän ehkä oman maansa kohdalla teki. On kuitenkin varmaa, että hän katsoi samantapaisen kehityksen tapahtuvan myös Suomessa. Tämä käy ilmi paristakin hänen kirjoituksensa kohdasta. Jo alussa hän toteaa: «Kun nyt meidän aikanamme uusi periaate alkaa vallita maailmaa, tarttuu se myös idän kivettyneisiin yhteiskuntiin, joi-

den täytyy vuosisataisissa muodoissaan omaksua se ja antaa sen yhdellä kertaa luoda uuden ajan hengen.» Tuskin voidaan epäillä sitä, että myös Venäjä kuului näihin idän kivettyneisiin yhteiskuntiin ja että myös sen oli aikanaan annettava periksi uudistuksille ja tehdä ajan aatteista ehkä hyvinkin pitkälle menevät johtopäätökset. Toisen kerran esittää Qvist tämän ajatuksensa artikkelissaan vieläkin selvemmin: «Sillä meillä ei edes kansallinen henki [ensimmäinen vaihe] ole ennättänyt tulla tietoiseksi itsestään; vielä vähemmän ovat voineet kehittyä demokraattiset ihanteet [kolmas vaihe]. Samat syyt kuin Unkarissa tulevat kuitenkin tulevaisuudessa aiheuttamaan samoja vaikutuksia ja me haluamme toivoa, että tämä tulevaisuus ei ole enää liian etäällä.» Vastustamattomasti oli siis Suomessakin kehitys kulkeva eteenpäin ja johtava niin itsenäisyyteen kuin demokratiaanakin, jotka molemmat ihanteet näyttivät juuri tuolloin olevan Unkarissa toteutumisvaiheessa. Vielä silloin ei kuitenkaan meidän maassamme ollut näiden ajatusten läpimurtautumisen aika.

Qvistin mielipiteet olivat poliittisen taantumuksen aikana todella jyrkkiä. Osakuntalaiset eivät olleet niinkään väärässä nimittäessään hänen puoluettaan «vallankumoukselliseksi vuoripuolueeksi». Niistä ylioppilaista, jotka lausuivat Viipurilaisen Osakunnan Lehdessä mielipiteensä ajan valtiollisista tapahtumista tehden johtopäätöksiä, on Qvist perusteellisin ja loogisin. Hänen ajatusrakennelmassaan esiintyvät käytännöllisesti katsoen kaikki ne uudet valtiollis-poliittiset aatteet, jotka ihmisten mieliä tänä aikana askarruttivat ja joiden puolesta he taistelivat.

Poliittisia tapahtumia tarkasteli osakunnan lehdessä myös nimimerkki E. Wg, joka samoihin aikoihin kuin Qvistkin julkaisi kirjoituksen Italian vapausliikkeestä.¹³ Vaikka esitys alaotsikon mukaan oli osa erään ranskalaisen lehden artikkelista, ei sitä varmasti pantu lehteen vain ruotsinnostaidon näytteenä, vaan nimenomaan sen vuoksi, että kirjoittaja, todennäköisesti Carl Erik Wahlberg, oli löytänyt katkelmasta omien ajatustensa tulkin. Muutamat lauseet jo riittävät ilmaisemaan, mitä

¹³ Några ord om den italienska rörelsen. (Ett fragment ur en uppsatts i Revue des deux mondes), kirj. E. W[ahlber]g, Tidskrift n:o 8 31. 5. 1849. — C. E. Wahlberg esiintyy osakunnan kirjaston lainausluettelossa johdonmukaisesti E. Wahlbergina.

ajatuksia Wahlberg katsoi esittämisen arvoisiksi: «Ylistetty olkoon tämä liike, joka on vapisuttanut valtaistuimia — Italian maa on saanut takaisin itsenäisyytensä toivon... Heillä [italialaisilla] olivat käsitteet riippumattomuus ja vapaus läheisesti yhteenliittyneet, toista ei voitu toteuttaa ilman, että se toi mukanaan toisen toteutumisen... Jokainen sisäisen uudistuksen yritys pienimmissä [Itävallan Italian] naapurivaltioissa oli sille [Itävallalle] uhkaus, jonka tukahduttaminen oli tärkeää, sillä uudistus toi mukanaan vapautta, ja vapaus oli se side, joka saattoi jälleen yhdistää hajanaisen Italian isänmaan. — Turhaan luultiin vuodesta 1814 lähtien kirkonaukioille ja tärkeimmille kaduille Milanossa asetettujen tykkien takaavan Keisarille hänen hyvän kaupunkinsa rauhallisuuden; tämä varmuus tuli epäiltäväksi sinä päivänä, jolloin liberaalinen ajatus syntyi Po-joen toisella puolella.» Ranskalaista lehteä lainaten veti Wahlberg myös johtopäätöksen Italian tapauksista: «Kuin-ka moni onkaan heidän [italialaisten] laillaan laskenut hallituksen todennäköistä vallassapysymistä, hallituksen, jonka vuoksi kaikki toiveet olivat lykätty tuonemmaksi... Suunnatkaamme katseemme kristikunnan koko tilaan, niin tulemme vakuuttuneiksi siitä, että Jumala on määrännyt hetken, jolloin moninkertainen epäoikeudenmukaisuus tehdään tyhjäksi... Se, mikä päivä päivältä näytti yhä mahdottomammalta oli yhdellä kertaa helppoa, absolutismi ja vieras sorto... voitettiin sanalla ja sanomalehdistöllä, näillä aikakautemme kahdella voimakkaimmalla aseella.»

Wahlbergin artikkeli on huomattavasti sekavampi kuin Qvistin, mutta silti siitä voitaneen tehdä joitakin johtopäätöksiä. Koko ajan korostetaan yhtäläisesti «vapautta ja riippumattomuutta», kaikkiaan näin tehdään kolme kertaa verraten lyhyessä artikkelissa. Vapautta ei tosin määritellä, se on ainoastaan absolutismin vastakohtana sisältäen näin ainakin perustuslaillisuuden vaatimuksen. Wahlbergin lainaaman artikkelin käsitykset tuntuvat jäävän hieman maltillisemmiksi Qvistin mielipiteitä, joissa perustuslaillisuuden ja riippumattomuuden tilalla oli demokratia ja riippumattomuus. Jos on vielä lupa tehdä omaa maata koskevia johtopäätöksiä, niin siinäkin lähenevät Wahlbergin ajatukset Qvistiä. Niiden perusteiden mukaan, jotka toivat — tai näyttivät tuovan — Italialle vapauden, oli Suomella vielä aimo askel kuljettavana, sillä tuskin meillä vielä voitiin sanoa laajemmin syntyneen liberaalin ajatus-

tavan, eikä meillä voinut myöskään puhua sanomalehdistöstä voimakkaana aseena. Näin Wahlbergin artikkeli — kuten Qvistinkin — siirtää oman maan vapautumisen myöhäisempään ajankohtaan. On tuskin myöskään sattuma, että molemmat valitsivat käsittelynsä kohteeksi maan, jolla voitiin ajatella olevan useita yhtymäkohtia oman maamme kanssa. Sekä Unkari että Italia olivat molemmat vieraan suurvallan ikeen alla. Saksaa ja Ranskaa ei osakunnan lehdessä käsitelty. Qvist ja Wahlberg liikkuiivat myös realistisemmalla ja perustellummalla pohjalla kuin miekkaan tarttumista vaativa Löfberg.

Ahtaammastakin näkökulmasta saatettiin kuitenkin asioita katsella. Kun Kattilasta Inkerinmaalta kotoisin oleva Joh. Groundstroem kirjoitti kotipitäjänsä väestöstä osakunnan lehdessä, ei hän suinkaan unohthanut käsitellä venäläisten tilanomistajien ja viranomaisten suhdetta suomalaiseen väestöön.¹⁴ «Kattilan pitäjässä asuvat Savakot ja Vattjalaiset. Siellä ovat jälkimmäiset parhaiten säilyttäneet kansallisuutensa, vaikka hallintoviranomaiset piiskauksella ja muilla sopivilla keinoilla ovat koettaneet 'sivistää' heitä, ts. saada heidät omaksumaan venäläisen puvun ja kielen. Tästä huolimatta he ovat kuitenkin säilyttäneet kielensä... Sitäpaitsi on näissä seurakunnissa venäläisiä, saksalaisia ja puolalaisia siirtolaisia ja muutamissa kylissä asuu suomalaisia mustalaisia. Nämä kaikki asuvat sovussa ja rauhassa rinnatusten omaten mielenkiintoa vain päivittäisen ravinnon hankkimiseen; mistä voidaan syyttää heidän vähäistä älyllistä sivistystänsä, jonka viisas hallinto ja maanomistajan isällinen keppi pitää mahdollisimman matalalla tasolla, kaikki heidän yleisen hyvänsä ja keskinäisen rauhansa tähden.»

Groundstroemin äänenpainot johtuvat osaksi aiheesta; hänhän käsittelee Kattilan seurakunnan väestöä. Aihe on sekin kuitenkin merkittävä, sen valintahan on aina sinänsä arvostuksen tulos. Toisaalta oli kansallisuuden säilyttäminen Inkeristä katsottuna kokonaan eriarvoinen asia kuin esim. Vanhasta Suomesta tai Viipurista nähtynä. Groundstroemin aiheenkäsittely — suomensukuinen talonpoika contra venäläinen maanomistaja ja virkamies --- selittyy suureksi osaksi epäilemättä juuri tästä seikasta. Hän oli elänyt koko ikänsä Inkerissä, jossa hänen isänsä oli ollut vuodesta 1823 lähtien Kattilan kirkkoherrana. Yhteis-

¹⁴ Kort öfverblick öfver befolkningen af Kattila Socken i Ingermanland. (Insändt), kirj. Joh. Groundstroem, Tidskrift n:o 3 19. 4. 1849.

kunnallisten ja hallinnollisten olojen arvostelua on kuitenkin kirjoituksessa hiven mukana. Tilanomistajien ja virkamiesten liian suuri valta oli estänyt väestöä hankkimasta itselleen sivistystä. Johtopäätökset ja parannusehdotukset oli kuitenkin jätetty tekemättä.

Viipurilaisten ylioppilaiden lähtökohtana oli yleensä vuonna 1849 helmikuun vallankumouksen aatemaailma. Valtiolliset ja yhteiskunnalliset kysymykset askarruttivat heitä ja edellisiin tiiviisti liittyvänä oli mukana kansallisuusaate. Kun viimeksi mainittu kysymys näyttäytyi usein pyrkimyksenä vapautua vieraista vallanpitäjistä ja näin kytkeytyi riippumattomuusajatukseseen, niin jäi Saiman aikakauden melkein ainoa näkyvä aate, suomalaisuuden ja ennen kaikkea suomen kielen edistäminen, vain osaksi suuresta, uudesta aatesikermästä. Entinen oli tosin mukana kaikilla, mutta harvoin tärkeimpänä ratkaistavana pulmana.

Kun verrataan viipurilaisten ylioppilaiden kannanottoja vastaavaanlaatuisiin savo-karjalaisten lausumiin, niin havaitaan joitakin eroja. Ne henkilöt, jotka tytäröskunnassa esittivät ajatuksiaan, olivan Saiman herättämiä, päinvastoin kuin edellä tässä luvussa mainitut viipurilaisen osakunnan jäsenet. Savo-karjalaisilla oli lähtökohtanaan suomalaisuuden edistäminen. He näkivät venäläisessä taantumushallinnossa uhan ennen kaikkea suomen kielen kehitystä vastaan. He olivat usein jyrkkiä, puhuivat «venäläisroistoista», ja heillä oli hyvin «herkkä nenä vainuaan kaiken, mikä oli ryssän-öljyllä voideltu», kirjoittipa Ahlqvist näihin aikoihin «kansatieteellisen unelmansa», Sadun, jossa sisarukset VA/tja, P/erma, A/unus, U/kri ja S/uometar etsivät kadonnutta ystäväänsä, jonka nimi oli VAPPAUS. *Lähtökohta* oli kaikilla kuitenkin lähinnä kielipoliittinen. Kuten suomalaisuutta koskevassa luvussa edellä on mainittu, vaikutti monen savo-karjalaisen kohdalla alhainen sosiaalinen syntyperä, suomenkielinen koti ja tietenkin myös maakunnallinen lähtökohta sen, että suomen kielen edistäminen näyttäytyi tärkeimmäksi tehtäväksi. Erilaiselta maakunnalliselta pohjalta lähteneen Groundstroeminkin näköalat olivat hänen osakuntatovereittensa ajatuksista poikkeavia. Valtiollisista ja yhteiskunnallisista asioista eivät savo-karjalaiset yleensä kirjoitelleet, mutta sitä enemmän suomen kielen edistämistä. Tosin Lukemisissa oli selostettu maamme valtiollisia oloja ja kaavailtu joitakin yhteiskunnallisia uudistuksiakin, mutta kuinka pitkälle niissä olisi haluttu mennä, sitä ei voida sanoa. Huomattakoon

kuitenkin, että sensuuri asetti Lukemisien toimitustyölle ja kirjoittamiselle omat esteensä, kun sen sijaan Viipurilaisen osakunnan käsinkirjoitettua lehteä ei ainakaan virallisesti sensuroitu. Savo-karjalaisilla ei voinut olla mitään yhteiskunnallisia uudistuksia vastaan, niillähän olisi voitu turvata suomenkielisen väestön oikeuksia. He olisivat varmasti ilolla tervehtineet venäläisen taantumusvallan loppua ja itsenäisyyttäkin, sillä pahimmiksi nähtyjen esteiden poistuminen olisi avannut padot suomalaisen kansanosan edistyksen tieltä. Taloudellisiakin uudistuksia he epäilemättä olisivat olleet vastaanottamassa, sillä myös se olisi tiennyt suomalaisen rahvaan nousua, sivistymistä, eteenpäinmenoa. Mutta koska lähtökohta oli toinen kuin viipurilaisilla ylioppilailla, oli asioiden tärkeysjärjestys ja painotuskin toinen. Sisällössä oli epäilemättä samankaltaisuuksia. Savo-karjalaisilla esti suomalaisuuden ja suomen kielen edistäminen ainakin osittain kokonaisnäkemyksen syntymistä, viipurilaisilla taas laajat näköalat Eurooppaan pimittivät niin maiseman etualan, että suomalaisuuden ja suomen kielen edistäminen jäi ennen pitkää sivuseikaksi, kuten myöhemmässä luvussa tullaan esittämään. Savo-karjalaisessa osakunnassa merkitsi helmikuun vallankumous toiminnan herpaantumista, viipurilaisilla mitä voimakkainta nousua.¹⁵

Vapaamieliset ja olevien olojen vastaiset mielialat eivät tietenkään olleet viipurilaisten ylioppilaiden tai edes ylioppilaiden yksinoikeutena aikana, jolloin Euroopan kartta lyhyessä hetkessä näytti muodostuvan kokonaan uudeksi ja vallankumouksien voittoisuutta ei monikaan vielä osannut epäillä. *Th. Rein* kertoo, kuinka tuolloin aivan yleisesti laulettiin erästä ruotsinmaalaista laulua:¹⁶

«Ryssen snarkar på lägerbacken,
Tysken nickar vid bivuaken,
Ungrarn vakar med svärd i hand
För sin frihet och för sitt land.
Eljen Kossuth!«

Mutta oli toista laulaa jotain ajankohtaista laulua ja siten osoittaa suosiotaan tapahtumille tai itse esittää omakohtaisia vastalauseita omaa hallitussuuntaa vastaan ja vaatia muutoksia oman maan

¹⁵ *Waris*, emt., s. 165—167, 186—187, 222—231, 254—255.

¹⁶ *Rein*, Muistelmia elämän varrelta I, s. 53.

suhteen noudatettuun politiikkaan. Monet vanhemmat ylioppilasjohtajat, kuten Herman Kellgren, joka aikaisemmin oli ollut savo-karjalaisten kuraattori, Fredrik Cygnaeus, Topelius, Fabian Collan, hänkin entinen savo-karjalaisten kuraattori, mutta myös viipurilaisten inspehtori Gabriel Rein ja kuraattori H. W. Zilliacus olivat sillä kannalla, että varovaisuus oli varmin oman maan menestymisen tae. Olemassa olevat oikeudet voitiin säilyttää vain osoittamalla ehdotonta lojaalisuutta hallitusvallalle. Kuvaava näille katsantokannoille on Fabian Collanin kirjoitus uutena vuotena 1850. Tässä artikkelissaan hän sanoo mm.: «Meillä on se kokemuksen todistama varmuus, että isänmaan henkinen sivistys kuten kaikki sen todella hyödylliset harrastukset ovat sen hallitsijan [Nikolai I:n] hoidossa ja suojassa... ja jonka nimeen aikakirjoissa on liittyvä ainoastaan hyvien tekojen ja isällisen suojan muistoja.»¹⁷ Näitä miehet eivät todellakaan kirjoittaneet, kuten Löfberg, kiitoksen sanoja helmikuun vallankumouksesta eivätkä julistaneet, kuten Qvist ja Wahlberg, niin käyvän myös meillä. Nuoret eivät olleet kokeneet «pelon aikakautta», he olivat nuorempina luonnostaan uskaliaampia ja myös optimistisempia. Eräänä osoituksena nuoremman ja vanhemman polven välisistä mielipide-eroavuuksista ovat ne voimakkaat riidat, joita Viipurilaisessa osakunnassa keväällä ja syksyllä 1849 käytiin. Riidan välittömät syyt olivat epäilemättä osakuntapoliittiset, mutta mukana oli varmasti myös, ellei suorastaan valtiollisten katsantokantojen eroavuuksia, niin ainakin jyrkkiä erimielisyyksiä menettelytapakysymyksissä. Zilliacus tahtoi estää valtiollisesti vaarallisiksi katsomansa mielipiteenilmaisut. Ei edes viranhaussa syrjäytetyn Snellmanin puolesta osakunta saanut hänen mielestään osoittaa mieltään, koska se olisi voitu tulkita viranomaisten taholta vihamieliseksi teoksi. Aikaisemmin on jo viitattu siihen, että Qvistin ja Alfthanin relegoinnin pääsyy olikin ehkä juuri Viipurilaisen Osakunnan Lehden lopettamisen halu. Edellä mainittiin Qvistin jättäneen kesken artikkelisarjansa Unkarin vallankumouksesta. Ehkä tässäkin olivat kuraattori ja inspehtori toimineet hillitsijöinä. Tapahtumien yleisen kulun huomioon ottaen ei tällainen oletamus tunnu lainkaan mahdottomalta.¹⁸

Vuoden 1849 mielialat Viipurilaisessa osakunnassa eivät kuitenkaan

¹⁷ *Waris*, emt., s. 224—226. — Ks. myös s. 146—147.

¹⁸ Ks. s. 186—187.

yksistään paljon merkitse. Voidaan ajatella olevan helppoa omaksua vapaamielisiä ajatuksia sekä puoltaa ja vaatia itsenäisyyttä melkein koko Euroopan ollessa liekeissä. Vaikeampaa oli jo silloin, kun kävi selväksi, että vapausliikkeet kaikkialla murskattiin verivirtoihin ja niin vapaat hallitusmuodot kuin kansallinen riippumattomuuskin pysyivät toistaiseksi tavoittamattomina unelmina. Kevätlukukaudelta 1852 on säilynyt useita osakunnan silloisen lehden, Viipurin Pamauksen, numeroita, joiden artikkeleista saadaan selvä kuva siitä, miten mielipiteet vajaan kolmen vuoden kuluessa olivat muuttuneet tai kehittyneet. Kevään 1852 tunnelmia kuvaa omalta osaltaan runo «Ajatuksia vuonna 1850».¹⁹

«Verinen Venäjän kotka liittää
Sen jokaisella siiveniskulla
Hymyilee tyrannia pilkallisesti
Vapautta vastaan on sen retki
Maaailma on lyötävä kahleisiin
Vapautta ei enää saa olla olemassa.

Ja niin kuin tiikeri, joka karjuu
Veren virtaamisen ilosta
Menee kolossi eteenpäin . . .

Magyarien kaunis maa
Mitä idän raa'an slaavin aiheuttamia
Kotiinpaluita sinä saatkaan kuulla
Jos haluat suojaton nainen
Saada turvaa alennusta vastaan
Etsi silloin aalloista hautasi.

Minä itken mennyttä vapautta
Mutta se on nouseva uudelleen
Voiton seppelein koristeltuna

¹⁹ Tankar år 1850, kirj. [Johan Henrik?] Ö[hrstedt?], Smällen n:o 11
6. 5. 1852.

Se mikä tuottaa minulle suurempaa surua
 On se, että tyranniuden vierellä
 Olit Sinäkin suomalainen veli.

Suomi! Häpeä painaa sinua,
 Katso, sinun poikasi taistelussa rynnäköi
 Vapauden lippua vastaan!
 Häpeästä ei ole armahdusta
 Isät! taivasasunnoistanne
 Älkää katsoko alas meitä kohti.»

Toimitus katsoi asiakseen huomauttaa runon julkaisemisen yhteydessä, että se haluaa «jättäen näiden runojen arvostelemisen kunkin oman hyväntahtoisuuden varaan» muistuttaa, «että ylioppilaskunnan ei pitäisi olla täysin köyhä orastavista runollisista kyvyistä, vaikka aika ei salli heidän julkisuudessa esiintyä». Julkaisemalla runon lehden toimitus, joka tuolloin oli silloisten osakunnan liberaalien hallussa, tosiasiallisesti kuitenkin asettui sitä puoltamaan. Mikäli runon kirjoittaja, nimimerkki «Ö» tarkoittaa hänen sukunimensä alkukirjainta, voi tekijä olla vain viipurilaisen tullitarkastaja Johan Öhrstedtin v. 1850 osakuntaan kirjoittautunut poika Johan Henrik, joka myöhemmin toimi mm. Pietarin kirkkokoulun johtajana.

Pettymyksen tunne sävyttää runoa, mutta se ei ole kokonaan sen leimaama. Vapaus «on nouseva uudelleen voiton seppelein koristeltuna». Uskoa tulevaisuuteen eivät vapausliikkeiden tappiot olleet kyenneet järkyttämään. Uusien aatteiden omaksuminen ei näyttäydy tämän runon valossa vuoden 1849 muotivirtaukseksi. Päinvastoin on kauttaaltaan jyrkkäsävyisen runon kirjoittajan täytynyt omaksua vapauden aatteet sangen voimakkaasti, sillä muutoin ei hänen omassatunnossaan tuntuisi pistosta ja syytä nähtäisi omassa kansassakin, jonka voitaisiin runon valossa ajatella tukeneen omalla passiivisuudellaan venäläistä tyranniaa kukistamaan Unkarin kapina. Ehkä myös jotkut Venäjän armeijassa palvelleet kirjoittajan tututkin ovat antaneet aiheetta runon viime säkeisiin.²⁰

²⁰ Matrikkeli. — Sven Gabriel Elmgren kirjoitti 7. 6. 1849 siitä, että «kovin tyytymättömänä epäoikeudenmukaiseen sotaan lähti kaartimme liikkeelle.

Carl Immanuel Qvistkin jatkoi valtiollisten ja yhteiskunnallisten mielialpiteittensä esittämistä Viipurin Pamauksen palstoilla keväällä 1852. Kolme vuotta aikaisemmin oli aiheena ollut Unkarin vallankumous, nyt hän on valinnut kuvauksensa kohteeksi rauhallisen kehityksen maana tunnetun Englannin. Hän totesi, että viime vuosina oli Englanti turhaan jäänyt syrjään yleisestä mielenkiinnosta, mikä johtui siitä, ettei siellä ollut tapahtunut väkivaltaista kumousta. Joku jopa vieläkin ajatteli esimerkiksi Ranskan menneen sen ohi, koska siellä oli perustettu tasavalta. Hallitusmuoto oli kuitenkin vain ulkokuori, jonka sisäpuolella yhteiskunta kulki omien lakiansa mukaisesti. Parlamentarismin turvin oli Englannin porvaristo pystynyt syrjäyttämään etuoikeutetut luokat, kuten aatelin ja papiston, ja saavuttamaan laajan vaikutusvallan. Englantia pystyttiin myös kehittämään huomattavasti paremmin kuin muita valtioita, koska siellä ei laadittu turhia pilvilinnoja, vaan tyydyttiin suorittamaan uudistuksia yksi kerrallaan tarpeen mukaan. Tämä kehityslinja tulisi pian vallitsevaksi myös muualla Euroopassa ja turhat ranskalaiset ja saksalaiset ajatusrakennelmat tultaisiin hylkäämään. Englanti tulisi myös käytännöllisyytensä vuoksi saamaan ennen pitkään saman johtoaseman Euroopassa tieteen ja muun sivistyksenkin alalla kuin mikä sen kaupalla, teollisuudella ja ulkopolitiikalla oli jo kauan ollut.

Suomen suhteen ei Qvist tee johtopäätöksiä, mutta välillisesti voidaan kirjoituksesta todeta, ettei meilläkään tie uudistuksiin ollut ainakaan teoriassa tukossa, sillä olihan meilläkin perustuslaki, ja hallitusmuodon kumoaminen ei tämän kirjoituksen mukaan ollut enää kehityksen edellytyksenä kuten v. 1849. Qvistin usko yhteiskunnallisiin uudistuksiin ei suinkaan ollut kuollut, mutta niiden voimakkuusaste oli epäilemättä lieventynyt ja ennen kaikkea oli vallankumouksen tilalle tullut evoluutio. Myöhemmin oli Qvist johdonmukaisesti tällä kannalla toimien mm. v. 1861 tiedon tammikuun valiokunnan koollekutsumisesta saavuttua voimakkaasti valtiopäivien kokoontumisen puolesta.²¹

sillä suomalaiset tiesivät, että unkarilaiset ovat suomalaisten serkkuja. Kuitenkin ovat Helsingin sanomalehdet koettaneet parastaan teeskennelläkseen alttiutta Venäjän etujen edistämiseen, jota ei ollut olemassa.» *Suolahti*, Vanhempi fenno-mania ja Suomen itsenäisyyden aate, s. 125.

²¹ Några ord om politiska och sociala förhållanden i England, kirj. Q[vist], Smällen n:o 3 19. 2. 1852. — *Rein*, Juhana Vilhelm Snellman II, s. 263—264. — Schauman, emt. II, s. 271—274.

Ehkä tärkein valtiollisia asioita käsittelevä kirjoitus Viipurin Pamauksessa on kuitenkin tuntemattoman tekijän artikkeli «Muutamia ajatuksia meitä kaikkia koskevasta ja yli kaiken muun rakastamastamme isänmaasta».²² Koska tähän kirjoitukseen sisältyy niin paljon aatehistoriallisesti valaisevaa, on sitä syytä tarkastella perinpohjaisemmin.

Tuntematon kirjoittaja asettaa perustakseen Suomen esihistoriallisen ajan, «jolloin vapaus vielä levitti viheriöivää kauneuttaan yli isänmaan pyhien kumpujen . . . jolloin rauha ja yksimielisyys asustivat esi-isiemme majoissa, eikä pelätty, että ylivoimainen vihollinen tulisi riistämään pyhimmän omaisuutemme.» Tuona aikana saattoivat esi-isämme antaa «henkensä vapaasti kohota korkeuksiin; sillä he tiesivät, että maa, jota he polkivat, oli heidän omaansa; ja että he itse voisivat käyttää sitä omaksi hyödykseen toisten puuttumatta asiaan. Tämä oli kultaista aikaa.»

Mutta sitten tilanne muuttui. Moninverroin vahvemmat ruotsalaiset valloittajat saapuivat. Suomalaiset «taistelivat Jumaliensa, vapautensa puolesta». «Veri virtasi pian heidän uupuneista suonistansa, ja heidän täytyi, vaikkakin vastahakoisesti, taipua vihollisen herruuden alle.» Heidän täytyi myös «raskain sydämin katsella, kuinka heidän sortajansa polkivat ja halveksivat sitä, mikä heille oli rakkainta.»

Muinainen vapaus ja itsenäisyys olivat kirjoittajan käsityksen mukaan luonnet korkean henkisen kulttuurin, jonka ilmenemismuotoina hän pitää Kalevalaa, muinaisrunoja ja -uskontoa. Omalta pohjalta syntynyttä henkistä viljelystä eivät vieraat kuitenkaan kunnioittaneet, vaan tukahduttivat alkaneen lupaavan kehityksen.

Vähitellen kuitenkin ajat muuttuivat. «Suomalainen kansakunta oli jo uudelleen voinut vähitellen nousta, sen henki oli jo kypsynyt ollessaan yhdistettynä Ruotsiin [Turun yliopiston kultakausi ja Porthan], kun jälleen tuli idästä kaksipäinen kotka . . . Silloin taisteli Suomen kansa jälleen verisen taistelun. Jokainen tuuma, jonka venäläiset valloittivat maastamme, maksoi verta, mutta suomalaisten, joiden osana oli kärsivällisesti kestää silloiset onnettomuudet, täytyi jälleen alistua vieraan hallitsijan alaisuuteen.»

Sitten kirjoittaja siirtyy nykyaikaan ja sen luomiin tulevaisuuden

²² Framtida tankar om det, oss alla rörande, kära och öfver allt annat älskade fosterlandet, Smällen n:o 7 18. 3. 1852 Bihang.

näkymiin. «Voimmeko toivoa, että henki saa vapaasti nousta korkeuteen ja kehittyä. Uskallammeko toivoa, että vapauden Genius tulee levittämään hennot siipensä äskettäin heränneen Suomen kansan ylle? — Nämä kysymykset askarruttavat jokaista isänmaataan rakastavaa mieltä... Toivokaamme, ei uskokaamme lujasti, ettei niin täydellisesti vielä mitään kansaa ole orjuutettu, etteikö se joskus voisi nähdä vapauden päivän koittavan. Idän kaksipäinen kotka on iskenyt kyntensä syvään Suomen kansan sydämeen. Se jäytää sitä yhä enemmän, ja isänmaa parka tulee pian vapisemaan kuolinvärähtelyissä.»

Suomen kansan herättäjinä olivat ilmeisesti toimineet Snellmanin ja vuoden 1848 jälkeen saapuneet aatteet, joiden levittäminen oli estetty viranomaisten toimesta. Kirjoittaja ei kuitenkaan vaivu epätoivoon, vaan luottaa vankumattomasti tulevaisuuteen. Isänmaa «on toki haavahtuva ja kauhistuen näkevä perikatonsa, se on heräävä ja viimeisillä voimillaan taisteleva itsensä vapaaksi vihattavasta väkivallasta». «Länneistä on se voima tuleva, meren selällä ratsastaen se suuri merileijona, joka tulee tuhoamaan kotkan kynnet.» Kirjoittaja tarkoittanee sanoiltaan, että lännessä olivat vapauden vaatimukset syvemmällä ja esimerkiksi Ranskassa näytti saavutetun pysyviä tuloksia valtiollisen ja poliittisen vapauden tiellä. Mahdotonta ei myöskään ole, että merileijona olisi viittaus Englannin merimahtiin, sillä tuskin voitiin ajatella Ruotsin pystyvän leikkaamaan «kotkan kynsiä». Englantiahan käsitteli näihin aikoihin myös C. I. Qvist samaisen Pamauksen palstoilla.

Ei ole epäilystä siitä, etteikö tuntematon julistaja olisi pannut sanojaan paperille sydämensä kyllyydestä, siksi innostuneesti hän jatkaa tulevaisuuden kuvien maalailua. «Ettekö jo kuule juhlovaa huminaa honkien latvoissa, se on Suomen voimakas henki, joka virtaa Suomen poikain sydämiin, ja joka kutsuu meitä taisteluun isänmaan pyhän asian puolesta... Ettekö kuule Väinämöisen kanteleen soivan. Jumala näppäilee voimakkaasti kielten kultaa, äänet eivät ole enää rauhan lempeitä, suloisia ääniä, ei se on taistelun mahtava ukkonen, joka vyöryy esiin hänen kaikkivoittavasta lyyrystään. Nämä äänet saavat vastakaikua jokaisen suomalaisen rinnassa... Tämä on se ääni, joka on saanut kivet liikkumaan, tämä on se, joka kutsuu kaikki, kaikki Suomen pojat mukaansa puolustamaan pyhimpiä oikeuksiaan. Emme enää kanna sodan aseita [vallankumoukset olivat epäonnistuneet], ei, se on henki, joka ei salli

alistua ikeen alle... Se on henki, joka kerran vartuttuaan tulee näyt-täytymään kuten Väinämöinen täydessä miehisessä voimassaan uudis-taakseen [omskapa] kaiken. Väinämöinen kutsui kaikkia ilmaisemalla taikasanansa; siten tulee myös Suomi vapauduttuaan ulkoisesta väki-vallasta [från yttre våld] kehittymään ja uudistamaan henkensä muo-toa. Silloin saavat suurmiehet vapaasti esittää henkensä tuotteita... Pian, pian tulkoon aika, jolloin vapaus saa nostaa ruusunpunaisen lip-punsa. Silloin idän mahdit ovat karkoitettut [fördrifna]... Mutta voim-meko toivoo, että tämä näky tulee häikäisemään meidän silmiämme, voimmeko toivoo vielä saavamme juopua [frossa] vapauden nektarista! Ei, ei, meille on vain annettu oikeus ikäväiä silmin katsoa tähän ai-kaan, valmistella sitä ja toimia sen toteuttamiseksi... Oi eikö siinä ole sanomaton autuaallisuus, siinä ajatuksessa, että kerran saadaan sanoa, Oi Suomi! sinä olet vapaa. Vapauden tuulihenki on valanut lievi-tystä haavoihisi! — Pedot eivät enää saa oksentaa myrkkyyänsä hel-maasi.«

Kansamme vaiheiden tulevana huipentumana näki tuntematon vii-purilainen ylioppilas Suomen vapauden. Perustan uskolleen hän oli hakenut historiasta: isänmaan vaiheiden siihenastinen kulku hamasta muinaisesta itsenäisyydestä alkaen oikeutti luottamaan myös tulevai-suuteen. Silti on kirjoitus huomattavasti enemmän nuorekkaan uskon ja vankkumattoman tulevaisuuden toivon sanelema kuin loogisen ajat-telun tulos. Kuten Öhrstedt runossaan, niin hänkin ennen kaikkea *tah-too* uskoa vapauden voittoon poliittisista realiteeteista huolimatta.

Korkealentoiseen tyyliin — ehkä kirjoitus on osakunnassa pidetty puhe — ei sovi asiain tarkka määrittely, eikä kirjoittaja ole selittänyt, mitä hän vapaudella tarkoittaa. Sen koittaessa on kuitenkin päästy «ulkoisesta väkivallasta» ja «idän mahdit ovat karkoitettut», eivätkä vain vaiennetut, joten kirjoittajan mielessä on täytynyt väikkyä itse-näisen ja Venäjästä riippumattoman isänmaan kuva. Näin voidaan to-deta päädytyn täysin samaan vaatimukseen kuin kolme vuotta aikai-semmin, vaikka vallankumoukset ja kapinat kaikkialla Euroopassa jo olivat kukistetut. Kun Venäjän taholta ei näyttänyt tulevan mitään hy-vää, niin haluttiin ainakin uskoa ja toivoo päästävän joskus irti sorta-jasta. Hallitusvallan voimistuvat otteet olivat pikemmin lisänneet kuin lauhduttaneet viipurilaisissa ylioppilaissa elävää vastustushenkeä.

Tälläkään julistajalla ei vapaus ja riippumattomuus ollut kuin väli-tavoite, sillä ne mahdollistaisivat «kehityksen ja hengen muodon uudistumisen». Silloin myös saisivat suurmiehet — kukapa muu kuin Snellman — «vapaasti esittää henkensä tuotteita». Näin lähestytään tässäkin suhteessa Qvistin ja Wahlbergin jo aikaisemmin viitoittamia linjoja, ja kuten hekin siirtää tuntematon kirjoittaja sekä vapautumisen että uudistukset myöhempään tulevaisuuteen.

Valtiollista ja poliittista vapautta tähyilivät Viipurilaisen osakunnan jäsenet keski- ja etelä-Euroopasta. Radikaalista kirjallisuutta hankittiin vain sieltä. Osakunnan julkisessa sanassa käsiteltiin vain manner-Euroopan ja Englannin tapauksia, lainattiin vain sikäläisten lehtien artikkeleita ja uutisia. Silloisen Ruotsin päiväntapahtumiin ei viitattu säilyneissä lähteissä kertaakaan. On kuin läntistä naapurimaata liberalistisine pyrintöineen ei olisi olemassakaan. Tällaiseen suuntaukseen vaikutti epäilemättä ratkaisevimmin viipurilaisten ylioppilaiden maakunnallinen perusta. Vuonna 1809 ei Vanhassa Suomessa katkennut mitään siteitä Ruotsiin. Etelään, Baltiaan ja Saksaan oli jo kielellisistä, koulupoliittisista ja taloudellisistakin syistä totuttu tähyämään, minkä lisäksi muu Suomi oli estänyt tai ainakin himmentänyt näköalat Ruotsiin. Lisäksi oli Vanhan Suomen sivistyneistö suhtautunut vieroksuen 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä läntisen Suomen ajatusmaailmaan, joka sekin oli ollut omiaan loitontamaan Viipurin läänin asukkaita muuten niin yleisistä sympatioista entistä emämaata kohtaan.²³

Vain kaksi kertaa häivähtää skandinavismien varjo Viipurilaisen osakunnan yllä, eivätkä nämäkään tapahtumat satu aikana, jota tämä luku kuvaa. Ensimmäinen kerta on ylioppilas C. J. Löfströmin kutsuminen osakunnan kunniajäseneksi hänen palattuaan skandinavistisesta ylioppilaskokouksesta ja tultuaan erotetuksi yliopistosta syksyllä 1843.²⁴ Vuonna 1857 keskustelelee osakunta Th. Reinin alustuksen pohjalta skandinavistisesta suuntauksesta, mutta ajatus ei vain ota juurtuakseen viipurilaiseen maaperään, vaikka osakunnassa vaikutti tuolloin skandinavistisista sympatioistaan tunnettu N. A. E. Nordenskiöld, joka tosin oli tullut osakuntaan jo v. 1849.²⁵

²³ Ks. s. 36—46, 273.

²⁴ Löfströmin tapauksesta ks. s. 149.

²⁵ Ptk. 2. 5. 1857, SKSA. — Alustaja Thiodolf Rein itse asettui vastustamaan skandinavismia.

Viipurilaisen osakunnan jäsenten keskuudessa herännyt valtiollinen, poliittinen ja yhteiskunnallinen vapaamielisyys jatkui myöhemmin kahdella taholla.²⁶ Viipurissa jatkoi C. I. Qvist Wiborg-lehdessä valtiolisten ja yhteiskunnallisten ajatustensa esittämistä vuodesta 1855 lähtien. — Osakunnan lakkauttamisen jälkeen siirtyi suuri osa viipurilaisia liberaaleja fyysis-matemaattiseen ylioppilastiedekuntaan, josta taas ovat löydettävissä maamme 1800-luvun lopun julkisuudessa vaikuttaneen valtiollisen liberalismiin juuret.

Vaikka viipurilaisten ylioppilaiden edustama liberalismi näin siirtyi laajempiin puitteisiin hedelmöittämään koko maamme valtiollista ja yhteiskunnallista elämää, niin on suuntaus sen jyrkässä ja radikaalissa muodossa suhteellisen lyhytaikainen. Oloihin tyytyväinen ihminen ei ole valmis lähtemään barrikaadeille. Vastarinta herää vain siellä, missä vapautta ei ole. Aleksanteri II:n noustua valtaistuimelle alkoivat maamme olot muuttua ja vapauksien palauttaminen antoi uskoa autonomian tulevaisuuteen. Siksi ei ole ihme, että epävirallisessa osakunnassa ei ole havaittavissa jälkeäkään mistään vallankumoushengestä. Valtiollinen taivaanranta ennusti auringon nousua ja pilvetöntä päivää, ja sellaisen taivaan alla kääntyi ylioppilaidenkin mielenkiinto muihin asioihin.

5. KYSYMYS SUOMALAISUUDEN EDISTÄMISESTÄ JOUTUU UUTEEN VAIHEESEEN

Vuodesta 1844 lähtien oli Viipurilaisen osakunnan harrastelun kohteena ollut suomalaisuuden ja suomen kielen edistäminen Snellmanin esittämässä hengessä. Tämä aikakausi loppui helmikuun vallankumoukseen, jolloin uudet aatteet valtasivat useiden osakuntalaisten mielet. Siinä eurooppalaisessa aatesikermässä, jota on mainittu liberalismin yleisnimellä, oli kansallisuusaatteella oma huomattava sijansa, kuten aikaisemmin on jo esitetty. Uuden aatteen saapumisen ei sen vuoksi tarvinnut ainakaan aluksi merkitä vanhan hylkäämistä, eikä kamppailu sen kanssa näin ollen ollut lainkaan välttämätön.¹

²⁶ Mainittua kahta linjaa seurattu luvussa Viipurilaisen osakunnan perintö s. 320—329.

¹ Ks. s. 226—231.

Liberalismin aatteisiin voitiin tällöin ajatella sisällytettävän fenno-
manian ajatuksia, ja vastaavasti voitiin myös selittää Snellmanin fenno-
manian sisältävän liberalismien aatteita. Snellman oli maan huomatuin
sananvapauden marttyyri Saiman lakkauttamisen vuoksi, hän oli kär-
sinyt tieteenkin vapauden puolesta, kun hänet oli syrjäytetty filosofian
professuuria täytettäessä, hän oli Saimassaan jopa uskaltanut viittailla
valtiopäivien koollekutsumiseen, ehkä tiedettiin hänen julkaiseen va-
paamielisiä uskonnollisiakin artikkeleita. Juuri Snellman oli julkisuu-
dessa esittänyt enemmän liberalistisia ajatuksia kuin kukaan toinen.
Mitä Snellman ajatteli helmikuun vallankumouksesta ja sen jälkei-
sistä tapahtumista, ja miten ne olivat vaikuttaneet hänen ohjelmansa
eri kohtiin, tätä kaikkea ei voitu tietää, koska hän ei näinä vuosina
juuri lainkaan esiintynyt julkisuudessa.²

Viipurilaisen osakunnan vapaamieliset näkivät näin Snellmanissa
hengenheimolaisensa. Tästä on osoituksena se riita, jota käytiin osa-
kunnassa keväällä 1849 filosofian professorin viran täyttämisen jälkeen.
Kun Snellman oli syrjäytetty, heräsi ylioppilaissa halu osoittaa miel-
tään, ja virkaan nimitetyn professori Aminoffin ikkunan alla toimeen-
pantiin kissannaukujaiset, «jotka olivat verrattomasti suuremmoisemmat,
mitä koskaan on Suomessa kuultu». Useissa osakunnissa lisäksi järjes-
tettiin Snellmanin Litteraturbladetin joukkotilauksia.³ Mutta viipurilai-
sessa osakunnassa oltiin toistaiseksi hiljaa. Vasta ensimmäisessä säily-
neessä Viipurilaisessa Osakunnan Lehden numerossa on lehden toimit-
tajan, liberaali G. A. Gråbergin huomautus siitä, että viipurilaisten
joukossa on vain 8—9 tilaajaa, ja hän jatkaa: «Tämä lienee uskotta-
vasti se suuri, koko Suomenmaan käsittävä yleinen keräys Snellmanin
hyväksi, josta jotkut tai joku entusiasti mainitsi lukukauden alussa.»⁴
Kesti kuitenkin vielä lähes kuukauden, ennen kuin kuraattori Zilliacus

² *Rein*, Juhana Vilhelm Snellman I, s. 422—436, 466—477, 482—489, eri-
koisesti 496—497. — *Juva*, Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden
murroksessa, s. 65—69.

³ Pohjalaisen osakunnan ptk. 8. 3. 1849. — *Waris*, Savo-karjalaisen osa-
kunnan historia, s. 237—238. — *Rein*, emt. I, s. 466—475. — Pohjalaisen osa-
kunnan ptk. 9. 3. 1849, 3. 4. 1849, 15. 5. 1849. — Länsisuomalaisen osakunnan
ptk. 13. 3. 1849, 20. 3. 1849. — Uusmaalaisen osakunnan ptk. 13. 3. 1849.

⁴ *Tidskrift* n:o 3 19. 4. 1849. Pikku uutisen on kirjoittanut nimimerkki Gb.,
ja se oli ilman otsikkoa.

otti asian puheeksi osakunnan kokouksessa ja kehoitti «osakunnan jäseniä lukuisammin tilaamaan» lehteä. Nyt ehdotti Qvist, että osakunta velvoittaisi jokaisen jäsenensä tilaamaan lehden, mutta ehdotus hylättiin.⁵ Asia ei kuitenkaan jäänyt tähän, vaan seuraavassa lehden numerossa sen toimittajat tai joku heistä puuttui asiaan. Kokousselostuksessa todettiin tyydytyksellä, että tilaus oli viimeinkin saatu aikaan. «Tätä tilausta ehdotettiin jo lukukauden alussa, jolloin Snellman oli sivuutettu Filosofian Professuurin täyttämässä, ja sen tarkoitus oli ainakin jollain tavalla osoittaa meidän kiitollisuuttamme häntä ja hänen ansioitaan kohtaan. Useat muut osakunnat kiiruhtivat heti toteuttamaan ehdotusta ja niiden jäsenet tilasivat aikakauskirjaa mieslukuisina. Meillä sen sijaan asia raukesi tulematta puheeksi, ja pariin kuukauteen ei kukaan näyttänyt ajattelevan sitä. Syy tähän voitaneec löytää niistä muutamista vihjeistä, jotka koskivat sellaisen mielipiteen ilmaisun oletettua vaaraa Snellmanille, ja niihin oli kuraattorilla osuutensa. Tämä olettamus saa lisää tukea siitä seikasta, että kysymystä lopullisesti selostettaessa ei mainittu sanaakaan sen varsinaisesta tarkoituksesta, nimittäin jättää Snellmanille kiitollisuutemme ja tunnustuksemme osoitus.»⁶ Ei ole epäilystä siitä, että opposition väitteet kuraattorin toiminnasta tässä asiassa ovat oikeita. Zilliacushan halusi välttää kaikkea, mikä voitaisiin tulkita valtiolliseksi mielenosoitukseksi. Toisten osakuntien voimakkaat mielipiteiden ilmaisut eivät kuitenkaan aiheuttaneet mitään selkkauksia, joten Zilliacus oli jälleen ollut liian varovainen.

Voidaan todeta, että päätettäessä myötätunnon esittämisestä Snellmanille eivät Viipurilaisessa osakunnassa olleet vastakkain fennomaanit ja heidän vastustajansa, vaan liberaalit ja maltilliset. Mitään suomalaista puoluetta ei viipurilaisten keskuudessa lainkaan tällöin ollut. Silloinkin kun oli kysymys suomalaisuuden hyväksi työskentelemisestä oli jako sama kuin muissakin riitakysymyksissä. Liberaalit olivat innolla mukana, kun oli esillä suomalaisuuden edistäminen heidän näkökoh-
tiansa mukaisesti. Näin oli laita kansankirjastojen perustamisessakin.

⁵ Ptk. 10. 5. 1849.

⁶ Tidskrift n:o 7 24. 5. 1849. Selostus osakunnan viime kokouksista ilman otsikkoa ja ilman kirjoittajaa, joten se on aivan ilmeisesti toimituksen käsi-alaa. — Mahdollista on, että lehden artikkeli sai aikaan sen, että kaikki tilasivat Litteraturbladetin, sillä ptk:sta 11. 10. 1849 ilmenee jokaisen osakuntalaisen maksaneen tilauksesta 2:30 hopearuplaa.

He ajoivat innokkaasti asiaa, ja kun sitten viranomaisten antamat säädökset estivät kirjastojen perustamista ajanutta yhdistystä toimimasta, niin jälleen olivat työn jatkamisen puolella liberaalit ennen muita, mutta yritys raukesi varovaisen, suomalaiskansallisia mielipiteitä kannattavan inspektorin vetoon.⁷ C. I. Qvist oli silloin ainoa puolestapuhuja, kun osakunnassa oli esillä «Suomalaisen Kauniskirjallisuuden Yhdyskunnan»⁸ osakkeiden merkitsemislistoja. Sanottuaan aluksi, että niin hyvää asiaa on jo paljonkin suositeltu, Qvist jatkoi: «Johtuuko merkitsemislistojen melkein täydellinen käyttämättömyys mielenkiinnon puutteesta yleisiin asioihin vai ainoastaan tilapäisestä huolimattomuudesta? Otaksuttakoon tämän seikan syyksi mikä tahansa, niin on se anteeksiantamaton ja vielä vähemmän puolustettava asia. Kehoitus tässä suhteessa lienee sen vuoksi paikallaan.»⁹ «Yhdyskunta» oli suunnitellut hallituspiireissä pelättyjen Eugène Suen romaanien suomentamista, ja sen toiminnan on näin ollen täytynyt tuntua vapaamielisistä erikoisen houkuttelevalta. Liberaali Qvist oli ensimmäisenä Viipurilaisessa osakunnassa edistämässä suomenkielisen kirjallisuuden asiaa, koska se erinomaisesti sopi hänen omaankin ohjelmaansa.

Pohjalaisessa osakunnassa, jossa viipurilaisten tavoin voimakkaasti innostuttiin liberalistisista aatteista, muodostui puoluejako toisenlaiseksi. Siellä oli vapaamielisiä laillisuusmiehiä vastassa suomalainen puolue, joka kiivaiden taistelujen jälkeen keväällä 1850 — liberaalien hallittua vuoden verran — pääsi valtaan. Savo-karjalaisessa osakunnassa ei taas ollut voimakkaita fennomaaneja vastassa mitään liberaalista ryhmää puolueesta puhumattakaan. Viipurilaisille tuntui vielä tässä vaiheessa riittävän hyvin se suomalaisuustyö, jota vapaamieliset edustivat.¹⁰

Mutta juuri sama Qvist, joka oli ensimmäisenä johtamassa joukkoa taisteluun Snellmanin puolesta, oli myös ensimmäisenä kääntämässä osakuntalaistensa katseet pois suomalaisuuden edistämisestä. Selostaessaan Unkarin hullun vuoden jälkeisiä tapauksia toteaa hän seu-

⁷ Ks. s. 217—219.

⁸ *Maliniemi*, Suomalaisen Kauniskirjallisuuden Yhdyskunta, s. 117—137. — *Nurmio*, Taistelu Suomen kielen asemasta, s. 135—140. — Vrt. *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 193. — Ks. s. 217—219.

⁹ Tidskrift n:o 5 3. 5. 1849. Kehoitus on otsikotta ja sen alla on CQ[vist].

¹⁰ *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 177—181.

raavaa: «Nimenomaan maanosamme itäisellä puoliskolla vallankumouksellinen liike on saanut tällaisen kulun. Kaikkialla täällä se on alkanut kansallisilla pyrkimyksillä; kansallisuus on ollut demokratian ensimmäinen ilmaus, vielä kehittymätön muoto, jossa se alussa esiintyi. Muutamilla tahoilla ollaan vielä tällä kannalla; kansallisia aatteita ylistetään ilman, että on tultu selvästi tietoisiksi siitä, että ne vain ovat alkuna johonkin muuhun, merkityksellisempään. Että näin on myös meillä, sitä ei tarvitse mainita.» Qvist toteaa myös, että «tämä siirtyminen yksistään kansallisista pyrkimyksistä poliittis-reformatoorisiin tapahtui pian Unkarissakin».¹¹ Aikaisemmin on jo todettu, että Qvist tarkoitti kansallisella pyrkimyksellä maan oman kielen kehittämistä, jonka siis piti olla vain välivaihe suurempaan ja merkityksellisempään.¹² Qvistin ajatuksen mukaan ei näin ollen voitu tehdä pääasiasa «yksinomaan kansallisista pyrkimyksistä». Varsinkin suomen kielen kehittäminen ja sen edistäminen joutui «tärkeämmän» rinnalla toisarvoiseksi kysymykseksi.

Keväällä 1850, noin vuosi sen jälkeen, kun osakunnassa oli vapaa-mielisten aatteiden julistaminen päässyt hyvään vauhtiin, asetettiin viipurilaiset ylioppilaat ratkaisun eteen: oliko osakunnan säännöt ja pöytäkirjat laadittava suomeksi ja oliko suomi tehtävä osakunnassa valitsevaksi kieleksi, jota myös käytettäisiin keskinäisessä seurustelussa.¹³ Ehdotuksen tekijä oli Sortavalan kappalaisen, tunnetun herännäisjohtajan Henrik Renqvistin poika Edvard.¹⁴ Ehdotusta pidettiin niin tärkeänä, että sen käsittely siirrettiin seuraavaan kokoukseen, jolloin kaikki osakuntalaiset olisivat saaneet siitä tiedon ja voineet asiaa miettiä.

Renqvistin ehdotuksen ajankohta oli sen positiivisen ratkaisemisen kannalta mitä suosituin. Noin kuukautta aikaisemmin oli suomenkielisen kirjallisuuden yllä riippunut Damokleen miekka pudonnut: keisarillisella määräyksellä oli kielletty painattamasta muuta kuin uskonnollista ja taloudellista valistusta tarkoittavaa kirjallisuutta suomen kielellä.

¹¹ Den Ungerska revolutionen, kirj. CQ[vist], Tidskrift n:o 5 3. 5. 1849, n:o 6 10. 5. 1849.

¹² Ks. s. 230—232.

¹³ Ptk. 21. 3. 1850, 4. 4. 1850.

¹⁴ Edvard Renqvist, synt. 13. 1. 1828, vanhemmat Sortavalan kappalainen, herännneiden johtaja Henrik R. ja Eva Maria Öhman, kuollut 25. 12. 1860 Pietarissa mielenvikaisena. Tiedot matrikelista.

Tämä oli suorastaan valtava isku, jonka ainutlaatuisuuden tajusivat niin suomen- kuin ruotsinkielisetkin kansalaiset, mutta tässä ei ollut kuitenkaan kaikki. Samalla kertaa kun kenraalikuvernööri Menšikov oli esitellyt kielisäännöksen keisarille, oli myös molemmille kirjallisuuden seuroillemme annettu pakkosäännöt, jotka mm. kielsivät ylioppilaita liittymästä niihin. Tieto kielisäännöksestä oli ollut tiedossa Helsingissä jo maaliskuun puolessa välissä ja runsaasti ennen Renqvistin tekemää ehdotusta, joka esitettiin osakunnan kokoukselle 18. päivänä huhtikuuta v. 1850, on kirjallisuuden seurojen pakkosääntöjenkin täytynyt olla Helsingissä yleisenä puheenaiheena.¹⁵ Samaan aikaan — huhtikuussa — suomalainen puolue Pohjalaisessa osakunnassa alkoi hyökätä omia laillisuusmiehiään eli liberaaleja vastaan, ja tämän hyökkäyksen taustaksi selittää *Suolahti* juuri kielisäännöksen synnyn.¹⁶ — Jokaisella viipurilaisella ylioppilaalla oli nyt mainio tilaisuus osoittaa suoraa ja konkreettista myötätuntoaan ennen kuulumattomalla tavalla sorrettua suomen kieltä kohtaan. Mutta toisaalta oli myös liberalismia sen eri muodoissa julistettu osakunnassa jo ainakin vuoden päivät.

On merille pantavaa, että tehtyä ehdotusta ei kukaan — ainakaan pöytäkirjan mukaan — vastustanut, vaan koko keskustelu kohdistui kysymykseen, voisiko suomen kielen viralliseksi määräämisestä osakunnassa olla mitään todellista hyötyä. Osakunnan kuraattori Christian Gustavson kiinnitti «huomiota siihen, että päätöksen teolla ja käskyllä tuskin voitaisiin ketään saada lämpimämmin kiinnostumaan suomen kielestä ja tunnusti avoimesti, ettei voinut kuvitella mitään todellista etua enempää yhdelle kuin toisellekaan tämän ehdotuksen muuttamisesta vallitsevaksi laiksi osakunnassa.» «Yhtä vähän tuntui kukaan muukaan tehneen itselleen täysin selväksi sen hyötyä; kuitenkin koettivat muutamat osakuntalaiset osoittaa, että hyöty siitä tuli etsiä suomen kielen moraalisesta tunnustamisesta äidinkieleksemme, jota meidän suomalaisina tuli kaikin mahdollisin tavoin koettaa kehittää ja auttaa.» Vain esityksen tekijällä ja Taneli Europaeuksella tuntui ehdotus olleen todella sydämellä. «Osakuntalainen Europaeus... koetti todistaa, että

¹⁵ *Nurmio*, emt., s. 236—243. — Pohjalainen Yrjö Koskinen kertoo, että kielisäännöksen tultua tiedoksi «oli melkein joka ikinen oppilainen suomikiikoiseksi käynyt». *Suolahti*, Vanhempi fennomania ja Suomen itsenäisyyden aate, s. 126.

¹⁶ *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 177—179.

suurten aatteiden murroksessa kaikki, vieläpä vähäisinkin, tuli katsoa kyllin tärkeäksi ja että niin muodoin ei myöskään tämän ehdotuksen hyväksymistä voitaisi leimata naurettavaksi [tätä ei kukaan pöytäkirjan mukaan ollut tehnytkään], olkoon siitä suomen kielen kehitykselle kuinka vähän hyötyä tahansa, ja että päinvastoin jokainen oikein ajatteleva saattoi myös tästä toivoa valoisampaa tulevaisuutta Suomelle vakuutettuna siitä, ettei se jättäisi aatetta pulaan, joka vähäisessä on sitä lämpimästi kannattanut.« Mitään kiivautta ei keskustelussa tunnu olleen. Kukaan ei vastustanut ehdotusta, mutta ei oikein osattu lämmitäkään. «Keskustelun jatkuttua siten aikansa otettiin ehdotus lähemmin tarkasteltavaksi ja hyväksyttiin yksimielisesti, kuitenkin seuraavalla tavalla lievennettyinä: että kaikki, mikä koski osakuntaa, tuli mieluummin käsitellä suomeksi, että pöytäkirjoja samalla tavoin mieluummin tuli pitää suomeksi; sääntöjen suhteen ei tehty mitään ratkaisua siitä, tulisiko ne kääntää vai ei.» Tämä *yksimielinen* päätös todistaa enemmän sitä, että osakunnalla kokonaisuutena ei ollut mitään suomen kielen käyttöä vastaan kuin sitä, että se olisi halunnut voimakkaasti toimia sen puolesta.

Merkittävältä tuntuvan päätöksen ainoana tuloksena oli se, että osakunnassa lakkasi kokonaan pöytäkirjojen pito. Samalta kuulta, jolloin päätös tehtiin, on vielä olemassa kaksi ruotsinkielistä pöytäkirjaa, mutta sitten ne loppuvat kokonaan. Juuri tällöin astuivat voimaan uudet säännöt, joiden mukaan osakunnalla tuli olla vakituinen sihteeri. Täksi valittiin, kuten jo aikaisemmin on esitetty, ensin viipurilaisen suutarin poika Knut Ridderström ja hänen kieltäydyttyään Vehkalahden lukkarin poika Erik Forsblom. Heidän voidaan uskoa osanneen suomea, joten heidän valintansa on ainakin osittain johtunut päätöksestä käyttää osakunnassa suomen kieltä.¹⁷ Tehtävänsä ei Forsblom kuitenkaan suorittanut — hän kuoli jo keväällä 1851 —, sillä maaliskuussa 1852 on Viipurin Pamauksessa lyhyt kirjoitus, josta voidaan päätellä, ettei osakunnassa ollut pidetty pöytäkirjoja ainakaan kunnollisesti pitkiin aikoihin.¹⁸ Ehkä juuri suomen kielen käytön vaikeus oli

¹⁷ Ptk. 28. 2. 1850, 7. 3. 1850, 21. 3. 1850, 4. 4. 1850, 18. 4. 1850, 25. 4. 1850. — Ks. myös s. 109—110.

¹⁸ Sekreterare embetet vid Afdelningen, Smällen n:o 7 18. 3. 1852. — Ks. myös s. 71.

saanut tämän aikaan. — Viimeisenä asiana laillisen Viipurilaisen osakunnan pöytäkirjoissa oli vahtimestarin palkankorotusanomus.

Päätös käyttää suomen kieltä osakunnassa ei tunnu muissakaan kohdissaan aiheuttaneen mitään positiivisia seurauksia. Kuten Viipurilaisen Osakunnan Lehdessä oli Löffbergin «Marselliäsi», niin vuonna 1852 useana numerona ilmestyneessä Viipurin Pamauskessakin on yksi suomenkielinen runo, alkuperäinen tosin, mutta ei kenenkään osakuntalaisen kirjoittama, vaan kansanmies «Anti Makkoselta (vid 14 års ålder)».¹⁹ Kun tähän vielä lisätään suomenkielisten kirjojen lainaus osakunnan kirjastosta, joka sekään ei osoita mitään lisäystä päätöksen jälkeen, niin onkin esitetty kaikki, mitä tiedetään suomen kielen käytöstä osakunnassa vuoden 1850 jälkeen. Päätös käyttää suomen kieltä, vaikka se oli ensimmäisiä sen laatuksia osakunnissa, tuntuu siis olleen vailla kaikkea painavampaa merkitystä. Se oli kuin uuden vuoden päätös: helppo tehdä, mutta vielä helpompi unohtaa. Osakunnan vapaa-mielisten kylvö oli kantanut hedelmää.

Uuteen vaiheeseen joutui kysymys suomalaiskansallisista ihanteista ja suomen kielen edistämisestä Herman Kellgrenin tultua valituksi Viipurilaisen osakunnan kuraattoriksi alkuvuodesta 1852. Uusi kuraattori oli mies, jolla voitiin katsoa olleen mitä parhaat tiedot juuri niiltä aloilta, joille viipurilaiset ylioppilaat antoivat arvoa tänä aikana. Hän oli ollut ulkomailla vuoden 1846 alusta aina vuoden 1849 lopulle asti ja oli näin voinut omakohtaisesti todeta Euroopan metropoleissa val-lankumouksen voiman ja saanut sensuurin estämättä vapaasti tutustua uusimpiin virtauksiin henkisen elämän eri aloilla. Kaikki tämä oli ilman muuta viipurilaisten ylioppilaiden tiedossa ja sen on täytynyt ainakin osaltaan vaikuttaa siihen, että hänet valittiin kuraattoriksi.²⁰

Mutta eräässä mielessä Kellgren oli hyvin etäällä viipurilaisista vapaamielisistä. Hän ei suinkaan ollut unohtanut oman osakunta-ai-kansa suomalaiskansallisia ihanteita. Kuraattoriaikanaan Savo-karjalaisessa osakunnassa Saiman ilmestymisen ensi vuotena ja sen jälkeen hän «keskitti kaikkien jäsenten erilaiset pyrkimykset yhteen ainoaan polttopisteeseen: isänmaallisuus, suomalainen Suomi, sen kirjallisuus,

¹⁹ Yhen vuorokaisen ajatukset, Smällen n:o IV 26. 2. 1852. — Tidskrift n:o 9 11. 10. 1849.

²⁰ *Castrén, Herman Kellgren*, s. 278—316, 347—349.

kieli, historia ja olot». ²¹ Jatkuvasti hän halusi toteuttaa ylioppilasnuorissossa Saiman aikakauden ihanteita ja johdattaa ylioppilaat työhön niiden puolesta. Näin ollen tulivat ne viipurilaiset ylioppilaat, jotka halusivat osakunnan toiminnan pääpainon olevan valtiollisen ja uskonnollisen vapaamielisyyden aloilla, varmasti pettymään kuraattorinsa suhteen. Radikaaleja uusien teiden etsijöitä ei Viipurilaisesta osakunnasta ollut aikaisemminkaan puuttunut, mutta nyt saivat, niin oudolta kuin se monesta saattoi joidenkin ennakkotietojen nojalla tuntuakin, ensi kerran myös osakunnan harvat suomalaisuusmiehet itselleen johtajan.

Kauan ei tarvinnut odottaa, ennen kuin näkyi tuloksia uuden kuraattorin työstä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokouksessa 16. 3. 1852 luovutti Kellgren Viipurilaisen osakunnan puolesta seuralle 72 hopearuplaa. Ei ole tietoa, miten summa oli koottu tai mistä se oli saatu. ²² Osakunnan toisin ajattelevien reaktio oli kuitenkin tavattoman nopea. Jo muutaman päivän kuluttua lahjoituksen luovuttamisesta oli vapaamielisten määräysvallassa olevassa Viipurin Pamauksessa lyhyt uutinen asiasta ja kysymys, «missä kokouksessa on Osak. päättänyt sellaisesta lahjasta». ²³ Työ suomalaisuuden hyväksi jatkui kuitenkin samojen suuntaviivojen mukaisesti. Vielä samana keväänä lähettivät muutamat Viipurilaisen osakunnan jäsenet Otto Palanderin keräämään kansantietoutta Ruovedeltä ja sen lähipitäjistä lahjoittaen siten kertyneen, verraten laajan aineiston SKS:lle. ²⁴ Länsisuomalaisen Palanderin lähettäminen omaan maakuntaansa kansantietoutta keräämään on ilmeisesti tulos siitä ajattelusta, jonka mukaan Karjalasta oli jo kerätty kaikki merkittävä aineisto muistiin.

On vaikea sanoa, kuinka laajan kannatuksen Kellgrenin yritykset saivat. Osakuntalaisista on vain Europaeus hänen aikanaan Viipurin Pamauksen palstoilla puolustanut suomalaisuuden edistämistä, mutta vastustajia on sen sijaan useampiakin. Ei voi välttää vaikutelmaa, että tulokset mainitusta lahjoituksesta huolimatta jäivät verraten heikoiksi, sillä ei voida osoittaa yhtään osakuntalaista, joka tällöin olisi saanut pysyvän suomalaisuuden herätyksen. Osakunnan vapaamielinen

²¹ Waris, emt., s. 139.

²² SKS:n ptk. 16. 3. 1852, SKSA.

²³ Smällen, n:o 7 18. 3. 1852, lisälehti.

²⁴ SKS:n ptk. 5. 5. 1852, SKSA.

yleisväritys ei liioin lainkaan muuttunut. Kaikki tämänaikaiset havainnoitsijat mainitsevat kyllä jotain osakunnan radikaaleista tai heidän tavoitteistaan, mutta kukaan ei viittaa osakunnan harrastuksena olleen suomalaisuusasian.²⁵ Vuosi 1852 on merkittävä ennen kaikkea voimakkaan uskonnollisen radikalismien esiintymisvuotena, kuten seuraavassa luvussa tullaan esittämään; edellisestä luvusta taas on ilmennyt, kuinka kiinnostus valtiollisia ja poliittisia kysymyksiä kohtaan ei sekään ollut laimentunut.

Jos Viipurilaisessa osakunnassa olisi ollut todella hyvä kaikupohja suomalaisuudelle, olisi se innostunut enemmän. Osoituksena siitä, kuinka herkästi kylvä iti suotuisassa maaperässä, on Europaeuksen marraskuussa 1851 pitämän esitelmän aikaansaama vaikutus Länsisuomalaisessa osakunnassa. Kansanrunouden keräystä käsittelevällä esityksellään sai hän siellä aikaan niin suuren innostuksen, että heti kerättiin 152:82 hopearuplaa kansantietouden muistiinmerkitemistä varten. Länsisuomalainen osakunta esiintyy tämän jälkeen aina osakuntien lakkauttamiseen asti SKS:n pöytäkirjoissa innokkaimpana kansantietoutta lahjoittavana yhteisönä.²⁶ Todettakoon myös tässä yhteydessä, että Europaeus osallistui yhtä paljon Savo-karjalaisen kuin omankin osakuntansa toimintaan. Parhaat aateveljensä hän löysi juuri tytäröskunnan piiristä.²⁷ Jos hänen julistuksensa olisi osakunnan piirissä saavuttanut riittävästi vastakaikua, ei hänen olisi tarvinnut lähteä merta edemmäksi kalaan. Sitäkin kunnioitettavampaa on, että Europaeus omassa osakunnassaan yritti jatkuvasti tehdä parhaansa omien ihanteidensa puolesta.

Kellgrenin ja Europaeuksen yhteinen toiminta oli kuitenkin saanut jotain näkyvää aikaan, ja nyt oli Viipurilaisessa osakunnassa ensi kerran vapaamielisten aatteiden esiinmurtautumisen jälkeen tosin pieni, mut-

²⁵ Elmgrenin muistiinpanot, s. 54—55, 26. 4. 1853. — *L. L. L.[aurén]*, *Minnen från skolan och universitetet*, s. 122, 363. — *Tudeer*, *Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä*, s. 30, 77—78.

²⁶ SKS:n ptk. 7. 4. 1852, 2. 6. 1852, 3. 11. 1852, SKSA. — *Saikka*, *Länsisuomalaisen Osakunnan Historia II*, käsikirjoitus, s. 245.

²⁷ *Waris*, emt., s. 138, 153, 159, 200—202. Waris mainitsee, että Europaeus «tosin virallisesti kuului Viipurilaiseen osakuntaan, mutta kaikessa eli ja toimi savo-karjalaisten kanssa.» Pelkästään virallista ei E:n kuuluminen Viipurilaiseen osakuntaan suinkaan ollut, kuten tästä luvusta selvästi käy ilmi.

ta kuitenkin aktiivinen ryhmä ajamassa jotain muuta aatetta, kuin mihin ehkä oli totuttu. Tämä oli omiaan johtamaan käsitteiden selvittelyyn ja väittelyyn, eikä vastustusta tarvinnut kauan odottaa, kuten jo SKS:lle tehdyn lahjoituksen saamasta nopeasta vastalauseesta ilmeni. Erikoisen selvästi käyvät fennomaniaa vastustavat mielipiteet ilmi tuntemattoman tekijän kirjoituksesta «Den Europaeiska Fennomaniens», joka ilmestyy Pamauksessa jo helmikuussa ja hyökkää sellaista fennomaniaa vastaan, jota kirjoittaja katsoo Europaeuksen käsitysten edustavan.²⁸ Merkille pantavaa on, että hyökkäys tapahtuu vain yhden henkilön osakunnassa esittämiä käsityksiä vastaan. Jos fennomaaneilla olisi ollut takanaan voimakas puolue, olisi tuskin kannattanut nimetä yhtä ainoaa sen jäsentä.

Kirjoittaja ei katso vastustavansa fennomaniaa sellaisenaan, vaan hyökkäävänsä ainoastaan sen äärimmäisyyksiin menevän suunnan kimppuun. Hän lähtee siitä, että fennomania syntyi, kun vihdoinkin todettiin vieraskielisen sivistyksen epäoikeudenmukaisuus kansalle ja huomattiin, ettei sillä ole mahdollisuutta omaksua sitä. Tällöin heräsi melkein jokaisessa halu oppia maan varsinaista kieltä ja omaksua se puhe- ja kirjoituskieleksi. Kauan aikaa eli fennomaaneissa se harhakäsitys, että suomen omaksuminen sivistyskieleksi tapahtuisi nopeasti, mutta kun sitten tapahtui talttumisen ja tämänkaltaiset harhaluulot hävisivät, niin jäi myös jaloin osa fennomaniasta jäljelle. Epäilemättä tuo fennomanian jaloin osa sisältyy kirjoittajan huudahdukseen: «Pitäisi toki olla jokaisen isänmaanystävän kallis etu nähdä suomen kielen leviävän yleiseksi kieleksi.» Mutta, ja tässä on ilmeisesti asian ydin, fennomanialle pitäisi tuon yhden ja selvän vaatimuksen riittää. Sen sijaan «myös yleisten pyrkimysten pitäisi enemmän vaatia heidän mielenkiintoaan». Siis vain yksi, tosin tärkeä vaatimus suomen kielen edistymisestä ja sitten muu huomio niihin «yleisiin pyrkimyksiin», joita tuolloiset viipurilaisen osakunnan «maailmanparantajat» niin valtiollisella kuin uskonnollisellakin alalla vaativat ensisijaisesti osakuntalaisten mielenkiinnon kohteiksi. Näin kirjoittaja ilmeisesti mielessään kaavaili, vaikkakaan hän ei määrittele «yleisiä pyrkimyksiään». Sen sijaan, että näin olisi tapahtunut, vaati Europaeuksen fennomania «aito aasialaisella yksipuolisu-

²⁸ Den Europaeiska Fennomaniens. En Smäll., kirj. —d., Smällen n:o 2 12. 2. 1852. — Ks. seuraava viite.

della» toisia ymmärtämään jokaista mielikuvituksellisintakin pyrkimystään, jolla se ei saa kuitenkaan aikaan mitään hyödyllistä. «Ja kuitenkin, voi sitä 'ylpeää' [förhäfne], joka ei ole kiinnostunut näistä mielikuvituksellisuuksista; hänet pakoitetaan vastoin tahtoaan ottamaan osaa niiden vaatimiin kustannuksiin. Koska se [fennomania] tuntee etukäteen, että toiset eivät voi paremmalla tavalla käyttää rahavarojaan, huolehtii se erikoisen ihmisystävällisellä tavalla heidän rahojensa käytöstä, ilman että he itse omistavat mitään puhevaltaa tässä asiassa, joka kuitenkin niin läheisesti koskee heitä.» Europaeuksen fennomania laatii suunnitelmia, joilla kenties on hyvä tarkoitus, mutta samalla se paha vika, etteivät ne ole toteutettavissa. Erikoisesti hyökkää kirjoittaja kansantietouden, laulujen, satujen jne. keräämisen kimppuun ja mainitsee Europaeuksen fennomanian suhtautuvan niihin melkein epäjumalan kunnioitusta hipovalla palvonnalla. Kirjoittaja uskoo kaiken parhaan kansantietouden jo kuitenkin olevan kootun ja jatkokoelmilla olisi näin ollen vain se arvo, että ne olisivat kirjoitetut «Suomen kansan suusta».

Varojen luovutus Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle on aivan ilmeisesti ollut kirjoituksen alussyynä. Pilkasta ja närkästyksestä saavat osansa paitsi oman kansan keskuudessa suoritettavat keräykset myöskin Europaeuksen suunnittelemat Aasiaan suuntautuvat tutkimusmatkat, vaikka niitä ei nimenomaan mainita. Näihin matkoihin viittaa myös pilkattu «aito aasialainen yksipuolisuus». Liberalistit katsovat länteen ja sen aatteisiin, miksi siis toisten suunnitella peräti vieraassa maanosassa olevien puolivillien heimojen tutkimista. Kuinka voisivat kaukana idässä asuvat heimot antaa tutkijoille muuta kuin alkukantaista, taikauskoista tietoa. Toista olivat Lännen uudet opit ja uudet tiedot.

Artikkelissa «Muutamia sanoja romantiikasta» esittää mahdollisesti sama kirjoittaja kuin edelläkin (Europaeuksen fennomaniassa nimimerkki —d, nyt —d—) ajatuksia, jotka tukevat äskeisiä tulkintoja, mutta tuovat näkyviin uusiakin aseita fennomaniaa vastaan käytävässä kahakoinnissa. David Friedrich Straussiin vedoten kirjoittaja määrittelee romantiikan pyrkimykseksi vanhaan ja vanhentunceseen, joka ei sovi nykyaikaan. Romantiikka esiintyy aina niinä maailmanhistorian kausina, jolloin vuosisatoja vanhat aatteet alkavat lahoamisensa. Vaikka kirjoittaja ilmoittaa voivansa «luetella monta romanttista pyrkimystä

meidänkin maassamme», hän mainitsee välittömästi vain fennomanian, joka «huolimatta siitä, että se tekeytyy nuoreksi, eteenpäin pyrkiväksi aatteenksi», on jotain aivan muuta. Vanha ja aikansa elänyt on fennomania siksi, että «se lepää vanhojen runojen perustalla, ja sen korkein pyrkimys on liittää meihin tuon ikivanhan satumailman kieli ja tavat, joiden ajan me jo kauan sitten olemme jättäneet jälkeemme». Kun eräässä toisessa kirjoituksen kohdassa tölväistään Straussin suulla myös «romanttisia teologeja», jotka «ahkeroitsevat tehdäkseen pilaantuneen jumaluusopillisen kaalikeiton jälleen nautittavaksi ja maukkaaksi filosofisilla ja esteettisillä lisillä», niin voidaan todeta kirjoittajan asettavan fennomaanit ja «romanttiset teologit» samaan rintamaan uudistusmiehiä vastaan. Rinnastus on sangen merkittävä, sillä kuten jo aikaisemmin on huomautettu, hyökättiin osakunnassa samaan aikaan voimakkaasti itseään kristinuskoa vastaan. Huomattakoon erityisesti, että A. E. Löfberg yrittäessään uusimpien luonnontieteen saavutusten perusteella murskata kristinuskon samalla myös asettaa Hegelin filosofian vähintäänkin kyseenalaiseksi. «Kuitenkaan eivät luonnontieteelliset tulokset sinänsä kiinnosta... vaan nykyajan tiedemiesten pyrkimys filosofisesti yrittää ymmärtää näitä yleisiä tuloksia ja sellaisinaan soveltaa niitä yleiseen maailman menoon. Mutta tämä filosofia on yhtä kaukana kuin taivas maasta vanhasta ja vanhanaikaisesta Hegelin filosofiasta, joka yksinomaan perustaa oppinsa spekulatiivisiin fantasioihin omaamatta mitään todella vankkaa pohjaa, jossa se on täysin samankaltainen nykyisen teologian kanssa, ainoastaan sillä erotuksella, että... se nojautuu spekulatiiviseen ajatukseen, kun sen sijaan jälkimmäinen yksinomaan spekulatiiviseen uskoon.»

«Romantiikan mädäntynyt rakennus», jossa siis asui fennomaniakin, oli pakko purkaa, että sen tilalle voitaisiin rakentaa uutta. Koska repiminen näin ollen oli uudistusmiesten ensimmäinen toimi, saattoi näyttää siltä, että uudet aatteet olivat hävittäviä eivätkä rakentavia. Tätä näköharhaa korosti kirjoittajan mielestä vielä sekin seikka, että vanha oli tuttua ja selväpiirteistä, mutta uusi toistaiseksi «entiseen verrattuna epätäydellistä ja muotoutumatonta». Uutta eivät romanttisesti asennoituneet ihmiset senkään vuoksi pystyneet tajuamaan, koska «se puhuu enemmän järjelle kuin tunteelle, joka sellaisissa luonteissa aina on hallitsevana». — Ei ihme, että näitä ajatuksia esitettiin juuri Viipuri-

laisessa osakunnassa, sillä tuntuvathan nämä väitteet olevan kuin suoraan jatkoa Vanhan Suomen valistukselliselle rationalismille.

Mitä uudessa, pystytettävässä rakennuksessa majailisi, ei kirjoittaja sano, vaan pitää ilmeisesti sen tuntemista lukijoilleen tuttuuna. Ehkä kirjoitus olikin jonkin tunnetun erikoisväittelyn puheenvuoro, joka tosin kiinteästi liittyi käynnissä olevaan laajempaan kiistaan fennomaniasta ja kristinuskosta. — Kirjoituksen kokonaissävy ei kuitenkaan ole niin jyrkkä, kuin lainaukset tuntuvat osoittavan. Pääasia siinä tuntuu sittenkin olevan otsikon mukaisen käsitteen pohdinta ja fennomaniata vastustetaan vain sen «romanttisuuden» vuoksi.²⁹

Länsisuomalaisen osakunnan ehkä huomattavin liberaali, C. J. Edelskiöld, katsoi hänkin asiakseen vastustaa fennomaniata siinä muodossa, kuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura näytti sitä tuolloin edistävän. Hän ivaili näitä puuhia (tällöin juuri mainitussa osakunnassa kerättiin rahaa kansantietouden kokoamistyöhön) ja selitti, että ellei tuollaisia toimia vastustettaisi, niin pian koko yliopisto muuttuisi SKS:n alaosastoksi.³⁰

Molempien edellä selostettujen Viipurin Pamauksen artikkelien mukaan oli fennomania vanhaa ihaileva ja kaikkeen entiseen pitäytyvä, romantiikkaan taipuva hengensuunta, joka korosti kaikkea sitä, mistä uudistusmiehet halusivat päästä eroon. Miksi nyt, keväällä 1852, osittain samat liberaalit kuin vuonna 1849 näkivät fennomanian kokonaan toisessa valossa kuin kolme vuotta aikaisemmin. Osavastaus tähän on jo annettu: suomalaisuutta harrastavien osakuntalaisten toiminta oli tullut aktiivisemmaksi. Perimmäinen syy riidan puhkeamiseen on kuitenkin toisaalla. Poliittinen tilanne oli suomalaisuuden edistämisen kannalta kokonaan muuttunut. Suomalaisen kirjallisuuden kehittäminen, kansankirjastojen perustaminen ja yleensä

²⁹ Några ord om romantik, kirj. —d—, Smällen n:o 9 22. 4. 1852. Tämän kuten edellisessä viitteessä mainitun artikkelin kirjoittaja saattaisi olla N. A. E. Nor -d- enskiöld, joka näihin aikoihin toimi osakunnassa innokkaana liberaalina. Edellisen Pamauksen numero on hävinnyt, joten ei voida tietää, mitä asioita siinä on käsitelty ja mihin kiistaan romantiikkaa käsittelevä artikkeli lähinnä liittyy. — Kirjoittaja ilmoittaa siteeraavansa Straussin kirjaa «Kayser Julian der Abtrünnige oder der Romantiker auf dem Throne der Cäsaren». — Löfbergin artikkeli: Smällen n:o 1 5. 2. 1852.

³⁰ Saikku, em. käsikirjoitus, s. 246—247.

kaikki kansanvalistustoiminta oli tullut ainakin Viipurilaisessa osakunnassa mahdottomaksi. Vuoden 1849 asetus yhdistysten perustamisesta ja seuraavan vuoden kieliasetus olivat tehneet tehtävänsä. Myös kirjallisuudenseurojen kansanvalistustyö oli niille annetuilla pakkosäännöillä estetty. Vuoden 1849 Viipurilaisen osakunnan fennomaanien ja liberaalien yhteinen työsarka suomalaisuuden hyväksi oli v. 1852 ympäröity ylikäymättömällä muurilla. Niitä suomalaisuutta edistäviä töitä, jotka sisältyivät myös liberaalien ohjelmaan, ei enää voitu lainkaan tehdä. Uudesta kuraattorista lisävoiman saaneet osakunnan harvat fennomaanit halusivat tehdä aatteensa hyväksi edes sitä vähäistä, mikä vielä oli mahdollista. Tällaisia töitä oli ennen kaikkea kansantietouden kerääminen. Mutta tähän työhön eivät osakunnan liberaalit halunneet lähteä mukaan, koska se ei vastannut heidän ohjelmansa tavoitteita, vaan he tuomitsivat sen paluuksi vanhaan, mitä se suomalaisuuden hyväksi tehdyn työn kannalta epäilemättä ainakin osittain olikin. Viipurilaisen osakunnan vapaamielisten käsitykset suomalaisuuden edistämisestä eivät oikeastaan olleet muuttuneet, mutta yleinen tilanne sen sijaan oli. Fennomaanitkin olisivat epäilemättä mieluummin jatkaneet niitä yhteiskuntaa hyödyttäviä töitä, joiden parissa v. 1849 oli uurastettu, mutta siihenhän ei ollut mahdollisuuksia. Yleistilanteen muuttumista eivät kuitenkaan tässä mielessä juuri huomanneet enempää fennomaanit kuin liberaalitkaan, vaan syy nähtiin vastapuolen puuttuvassa hyvässä tahdossa, väärissä tulkinnoissa, jopa koko aatteen mataluudessa ja keh-noudessakin.

Myöhempi tutkimuskaan ei ole selvästi eritellyt niitä käsityksiä, joita orastavalla liberalismilla oli fennomaniasta. Näin on saatettu päätyä seuraavankaltaiseen yleistykseen: «Kun nähtiin vain isänmaallisen liikkeen vanhoilliset piirteet eikä ymmärretty sen syvää yhteiskunnallisuutta, osa ylioppilasnuorisoa vieraantui isänmaalliskansallisesta liikkeestä ja antautui palvomaan Ruotsista levinneitä [Viipurilaisessa osakunnassa tulivat vaikutteet suoraan keski-Euroopasta] vapaamielisyiden aatteita. Tämän vuoksi liberalismi meidän maassamme oli vastavaikutus kansallisuusaatetta vastaan.» On totta, että nähtiin fennomaniassa vain «vanhoilliset piirteet», mutta juuri tähän aikaan ei fennomanian hyväksi tapahtuvassa työssä voinut olla vielä vuonna 1849 vaikuttaneita «uusia piirteitä»; kielisäännös ja muut rajoitukset olivat tehneet tehtävänsä.

Juuri tällöin ei voitu nähdä myöskään fennomanian kieltämättä «syvää yhteiskunnallisuutta», sillä yhteiskunnallista työtä ei voitu tehdä. Näin ei ainakaan Viipurilaisessa osakunnassa vuonna 1852 tapahtunut fennomanian vastustus ollut «vastavaikutus kansallisuusaatetta vastaan», vaan se kohdistui — tieteen tai tietämättä — vain yhtä fennomanian työ-sarkaa vastaan.³¹

Aikaisempaa suomalaisuustyötä ei liberaalisestikaan asennoitunut kirjoittaja halunnut tuomita, ei vaikka tuo työ olisi ollut satujen, runojen ja laulujen keruuta, kuten ilmenee Wilhelm Lavoniuksen Henrik Gabriel Porthania käsittelevästä Pamauksen artikkelista.³² Pääpaino esityksessä on vapaamielisen ja valistuneen asennoitumisen ihailussa: «Ne aiheet, ne voimat, jotka siihen asti [1700-luvun lopulle] olivat uinuneet kansakunnassa, heräsivät elämään hallituksen alaisuudessa, joka näki suurimman kunniansa olevan suosia ja rohkaista niitä miehiä, jotka tahtoivat ja voivat harjoittaa valistusta kansalaistensa keskuudessa. Eräänä tämän pyhän asian innokkaimmista taistelijoista kunnioitti silloinen aika Henrik Gabriel Porthania ja sellaisena tuntee jälkimaaailmakin hänet, jota oikeutetusti kutsuttiin 'maan yleiseksi opettajaksi', sillä ei ainoastaan akatemian opettajana, vaan myös eri aiheista kirjoittamalla, on hän koettanut herättää ja saada aikaan innostusta inhimilliseen tietoon.» Korostetaan siis erikoisesti tieteitä edistävän hallituksen (vastakohtana silloiselle hallitukselle), inhimillisen tiedon ja kansalaisten opettamisen tärkeyttä, mutta todetaan myös, että Porthan «sen lisäksi on ikimuis-tettava ensimmäisenä, joka kiinnitti huomionsa suomalaisten runouteen, pelasti unohduksesta heidän satujaan ja laulujaan ja yleensä teki tunnetuksi niiden kauneuden.» Välillisesti voidaan siis todeta, ettei kansanrunoissa, saduissa ja lauluissa ollut vapaamielisten kannalta suinkaan mitään pahaa, päinvastoin, mutta niiden keräämisen aika ilmeisesti oli jo ohi. Tähänhän Europaeusta moittinut kirjoittaja erikoisesti kiinnitti huomiota väittäessään (tosin vallan väärin), että kaikki merkitävä oli jo kerätty ja tuo vaihe siis kokonaan ohi. Suomalaisuuden kimp-

³¹ Puntila, Suomen ruotsalaisuuden liikkeen synty, s. 26. — Vrt. myös Nurmio, *emt.*, s. 341—342.

³² Några ord om Porthan, kirj. W. L.[avonius], Smällen n:o 11 6. 5. 1852. — Wilhelm Lavonius oli myöhemmin Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran esimies C. I. Qvistin jälkeen.

puun ei ilmeisesti haluttu hyökätä, mutta käytännössä säälimättä yritettiin estää sitä melkeinpä ainoaa suomalaisuuden hyväksi tapahtuvaa työtä, mikä silloin oli mahdollista.

Riita oli kuitenkin alkanut ja jatkossa se jo itse pystyi ruokkimaan itseään ja paisumaan, kuten usein tapahtuu. Lähtökohtaa ei ehkä enää lainkaan muistettu kummallakaan puolella. Huhtikuussa on jo itse kuraattorin vuoro joutua hyökkäyksen kohteeksi. Kirjoitus, joka on tunnettu vain Kellgrenin pitkässä vastauksessa olevien sitaattien perusteella, oli ilmeisesti hyvin kiivas, eikä tuntematon hyökkääjä (K. tosin todennäköisesti tiesi, kuka kirjoittaja oli) ollut suinkaan säästellyt sanojaan.³³ Kuraattorista tehtiin tuossa esityksessä fennomanian ja pietismin lähettämä lähetysaarnaa ja käännättäjä, jonka tehtävänä oli johdattaa koko Viipurilainen osakunta «fennomanian paratiisiin» ja «tehdä heidät suuriksi miehiksi». Osittain esitti kirjoittaja samoja väitteitä, joita jo aikaisemminkin oli vapaamielisten taholta lingottu fennomaniata vastaan. Se halusi johtaa kansan takaisin vanhojen runojen maailmaan, se oli oikean sivistyksen vihollinen ja sen kulunut rakennus oli hävitettävä. Kirjoittaja halusi asettaa fennomanian vastapainoksi «kosmopoliittisen sivistyksen», jonka sisältö ei kuitenkaan ilmene Kellgrenin vastauksesta. Hyökkäyksen jyrkkyys on myös huomattava: «Pois sen tähden Fennomania, hyljätäkäämme [«ketkä me?» kysyy Kellgren pisteliäästi] mitä jyrkimmin kaikki yritykset istuttaa sitä meihin!» Tosin kirjoittaja myönsi, että toistaiseksi vasta muutamat olivat siirtyneet kosmopoliittisen sivistyksen kannattajiksi, mutta hän uskoi joukon pian taajenevan. Huipuna hyökkäyksessä oli väite, että kansalliset pyrkimykset ja pietismi eräänä päivänä «tulevat aseiksi Despotian käsissä ja taistelevat sen puolesta.»

Kosmopoliittisella sivistyksellä saattoi kirjoittaja tuskin tarkoittaa muuta kuin niiden uskonnollisten ja poliittisten katsomusten hyväksymistä, joita juuri tähän aikaan osakunnassa esitettiin. Koska Venäjän hallituksen tiedettiin tekevän kaikkensa saadakseen uudet opit valtakunnassaan tukahdutetuiksi ja osakunnan fennomaanit myös vastustivat uusia oppeja, niin voidaan ajatella kirjoittajan katsoneen, että yhtei-

³³ Svar från en enskild till en enskild, kirjoittajaa ei mainita. Bihang till Wiborgska Smällen n:o 9. Päänumero päivätty 22. 4. 1852. Kellgrenin vastaus kahdeksan sivun mittainen. — Ks. myös s. 288—290.

nen vihollinen ennen pitkää saisi fennomaanit ja venäläisen taantumushallinnon liittoutumaan yhdessä uusia oppeja vastaan. Tämä oli ainakin tuona aikana harhapäätelmä, jolle siihen mennessä sattuneet tapaukset eivät antaneet oikeutusta ja joka oli lähtenyt liikkeelle vanhasta yleistyksestä: kaikki, jotka eivät ole puolellamme, ovat yhdessä meitä vastaan.

Luonnollisesti Kellgren heti aluksi torjui syytöksen, että fennomania ja pietismi olisi lähettänyt hänet osakuntaan. Hän oli tullut sinne, kuten hänen vastustajansakin, vapaan valinnan kautta. Hyökkäyksen lähtökohta oli myös väärä. Puhe, josta se oli saatu, oli kokonaan toisenlaatuinen, kuin mitä hänen kimppuunsa käynyt osakuntalainen oli ilmeisesti kuullut. Häntä, Kellgreniä, oli päinvastoin syytetty siitä, että hän oli johtamassaan osakunnassa tehnyt liian vähän fennomanian hyväksi. Yksityishenkilönä oli hän kyllä vastauspuheessaan lausunut kahden huomattavimman pyrinnön maassamme olevan «kansallisen edun harrastuksen ja pietismin». Erikoisen voimakkaasti Kellgren torjui lähetyssaarnaaja- ja käännätystyösytytökset. «Olenko minä kertaakaan Osak. kokouksissa koettanut saattaa vakaumustani voimaan toisten kustannuksella, olenko kertaakaan puhein ja kirjoituksin rajoittanut jonkun mielipiteen vapautta, olenko koskaan rikkonut sitä puolueettomuutta vastaan, joka on minun velvollisuuteni kuraattorina. Astukoon kirjoittaja esiin ja sanokoon, koska ja missä hän on nähnyt tätä käännätystyötä.» Kellgren oli varmasti oikeassa puolueettomuuttaan selittäessään. Kokonaan toinen asia oli se, että hän aina hyvinkin voimakkaasti toi esiin oman näkemyksensä ja siten vaikutti yleiseen mielipiteenmuodostukseen osakunnassa.

Ryhtyessään sitten käsittelemään itseään fennomaniaa toteaa Kellgren, että sen ansiosta Suomen kansa on saanut edes vähän mahdollisuutta hankkia sivistystä. Ei ole totta, että fennomania olisi taiteiden ja tieteiden vihollinen. Fennomania on tukenut kaunokirjallisuutta ja saanut siinä aikaan huomattavia tuloksia. Mitä taas tieteisiin tulee, niin eivätkö «useat niistä, jotka ovat halunneet asettaa kansalliset pyrintöt esikuvakseen, kuten Lönnrot, Akiander, Castrén, ole juuri niitä, jotka meidän maassamme ehkä eniten ovat tehneet sivistyksen levittämiseksi keskuudessamme, ja jotka ovat koettaneet myös hankkia meille jotain mainetta, niin vähäistä kuin se onkin, toisten kansojen keskuudes-

sa.« Kosmopoliitikkojen mielestä on Suomen kansalta otettava pois sekin vähä, mitä sillä on. He tahtovat repiä, fennomania rakentaa. Kosmopoliittinen sivistys ei ole vielä tehnyt mitään kansan ja sen valistuksen hyväksi. «Osoittakoon 'kosmopoliittinen sivistys' meille ensin, että se kelpaa johonkin, että se voi olla hedelmiä tuottavaa hyvässä; silloin opimme sitä kunnioittamaan, mutta emme, jos se osoittaa väkevyytensä tai heikkoutensa, ainoastaan kykenemällä solvaamaan ja halveksimaan sitä, mitä toiset pitävät kunnioitettavana ja pyhänä.» Vastaukseksi syytteeseen despotian auttamisesta toteaa Kellgren — aivan ilmeisesti vastustajansa päättelytapaa noudattaen —, että kirkko jo nyt suhtautui pietismiin vihamielisesti ja valtiovalta puolestaan yritti tukahduttaa kansallisia pyrkimyksiä, joten taistellessaan niitä vastaan kosmopoliittisen sivistyksen kannattajat todellisuudessa taistelevat despotian kanssa käsi kädessä.

Tuntemattoman kirjoittajan hyökkäyksen voimakkuus johtuu aivan ilmeisesti samanaikaisen uskonnollisen vapaamielisyyden esiintymisestä. Kun oli tullut tunnetuksi Kellgrenin samassa yhteydessä arvostaneen sekä fennomaniaa että pietismia, niin oli lähellä se päätelmä, että ne toimivat käsi kädessä toisiaan tukien. Näin näyttivät aikaisemmat väitteet vanhoillisuudesta saavan uutta vahvistusta. Fennomania ja pietismi tuntuivat uudistusmiesten mielestä molemmat asuvan yhä varmemmin «romantiikan mädässä rakennuksessa». Edellinen pitäytyi vanhoihin taruihin kuten jälkimmäinenkin, sillä Raamattukin julistettiin näihin aikoihin vain taruja sisältäväksi kirjaksi.³⁴

Ne tuntemattomat osakuntalaiset, jotka hyökkäsivät fennomaniaa vastaan, näkivät sen yksipuolisessa valossa. He olivat todennäköisesti nuoria ylioppilaita, jotka olivat tulleet osakuntaan vasta vuoden 1848 jälkeen — yleensähan vapaamieliset olivat nuoria — eikä heillä näin ollen voinut olla käsitystä ajasta, jolloin Snellmanin *uudet* aatteet innostuttivat kaikkia ylioppilaita. Asioita tuntemattomat «maailmanparantajat» voivat täten syyttää fennomaniaa vanhoillisuudesta, koska he eivät olleet sitä uutena aatteena kokeneet eikä se enää tällöin voinut — kuten edellä on esitetty — harrastaa kansanvalistusta, yhteiskunnallisia uudistuksia yms. selvästi tulevaisuuteen tähtääviä toimia. Aika oli toinen kuin vain muutamia vuosia aikaisemmin.

³⁴ Ks. s. 275—288.

Ero entiseen verrattuna oli todella huomattava, totesi myös Herman Kellgren puhuessaan syksyllä 1852 sen ajan ylioppilaista ja osakunnista: «Se tuulahdus korkeammasta maailmasta, joka vain kymmenen vuotta sitten elähdytti nuorisoa, on, siltä näyttää, tipotiessään. Jokaisen ylioppilaan rinta tuntui silloin paisuvan yhteisestä tunteesta, tunteesta oman maan puolesta, ja herjaajana olisi silloin pidetty sitä, joka olisi uskaltanut loukata tätä pyhää tunnetta, joka todella *aateloitti* nuorien olemusta ja elämää. Isänmaantunne oli silloin yhteinen nuorien liitto, se ydinseikka, josta elämä pulppusi. Tämä tunne näyttää minusta olevan, joskaan ei poissa, niin kuitenkin kauempana kuin silloin ja kokonaan toiset opit näyttävät nyt hallitsevan hengen aatelia ja eteenpäinpyrkimystä. Ehkä se oli vain uutuudenviehätystä, joka teki tämän tunteen niin mahtavaksi ja yleiseksi; varmaa on, että se antoi nuorisolle Yliopistossa ja Osakuntaelämässä väriä ja leimaa, jonka elävää vaikutusta ei voi unohtaa se, joka on ollut siinä mukana. Tämä ei enää ole uutta, nuoret etsivät toisia uria levottomasti pyrkivälle tunteelleen rinnassaan.»³⁵ Joskaan ei voida yhtyä siihen, että Snellmanin julistuksen vastaanotto olisi ollut vain uutuuden viehätyksestä johtuvaa, niin sikäli Kellgrenin väitteessä oli perää, että vuonna 1852 hänen oppinsa ei enää ollut uutta, vaan monia mullistavia ajatuksia oli Viipurilaiseen osakuntaankin tullut sen jälkeen. Kellgren näki toisaalta asiat liian yksipuolisina. Kun hän puhuu «isänmaantunteesta», tarkoittaa hän aivan ilmeisesti suomalaiskansallista ajattelutapaa ja oli omalta kannaltaan oikeassa katsoessaan sen laimentuneen, mutta isänmaantunteeseen voidaan toki sisällyttää muutakin kuin vain suppeasti fennomaaninen ajattelutapa, ja tätä muuta, jota edellisessäkin luvussa on selostettu, ei Kellgren puolestaan tuntunut arvostavan, ainakaan tarpeeksi. Jos siis uudistusmiehet eivät ymmärtäneet fennomaniaa, niin ei Kellgrenkään puolestaan osannut tajuta heidän ajatuksiaan läheskään oikein. Kuraattori myöntääkin oman näköpiirinsä ahtauden sanoessaan, että «kenties esiintyvät häipyneet, iloiset ja armaat muistot [snellmanilaisen aktivismin kaudesta Savo-karjalaisessa osakunnassa] minulle liian edukseen läsnäolevia ajatellen».

³⁵ Puhe «Afdelningen och Faculteter» pidetty syksyllä 1852 jossain osakunnan kokouksessa A. Th. Saelanin Smällenissä olleen artikkelin johdosta, Saelanin kirjoituksessa oli suhtauduttu pessimistisesti tiedekuntien kykyyn tyydyttää ylioppilaita. Kellgrenin puhe hänen papereissaan HYK:ssa. - - Saelanin kirjoituksesta ks. s. 309—311.

Koska Kellgrenin käsitys siitä, mitä osakuntien olisi pitänyt pääasiassa harrastaa, muodostui vajaan kymmenen vuoden takaisten aikojen olosuhteiden perusteella, ei ole ihme, että hänen käsityksensä vuoden 1852 osakunnista, ylioppilaista ja heidän aatteistaan muodostui negatiiviseksi: «...minusta tuntuu, että henki ylioppilaiden keskuudessa yleensä ja niinikään osakunnissa on *alhaalla*.» Tuon ajan nuorien «pitäisi löytää jotain parempaa kuin entinen, mutta vielä ei ole tätä *parempaa* löydetty. Etsimisen aikana kaikuvat kuitenkin vain riitasoinnut ja koko voima on lamaantunut... yksi harhailee sinne, toinen tänne... Osakuntaelämä on monella suunnalla lamaantunut ja riitoja ja puolueita esiintyy siellä, missä kaikki aikaisemmin olivat yhtä sielua ja sydäntä... Harvoja huomattavia persoonallisuuksia näkyy, eikä ennen kaikkea ole mitään lämpöä, ei mitään innostusta.» Etsimistä, riitasointuja, harhailua ja puolueitakin oli varmasti tuon ajan osakunnissa, mutta lamaanusta ei ainakaan Viipurilaisessa osakunnassa ollut hiukkaakaan. Työ Snellmanin esittämien suuntaviivojen mukaisesti oli tosin epäilemättä lamassa, mutta tästä tuskin voi syyttää ylioppilaita, jotka eivät olleet antaneet suomen kieltä ja suomalaisuustyötä koskevia k ristussääntöjä. Niillä uusilla aatteilla taas, joille niin monet viipurilaiset ylioppilaat tällöin lämpenivät, oli myös omat positiiviset vaikutuksensa aikanaan koko maan hengenelämään, vaikka sellaisia ei ehkä vielä ollut paljoakaan näkyvissä. — Siltä pohjalta, jolta Kellgren arvosteli vuoden 1852 olosuhteita Viipurilaisessa osakunnassa, voitiin tuskin uskoa nousevan kaikkia osakuntalaisia yhdistävää toimintaa suomalaiskansallisten päämäärien hyväksi. Näin ei ole mikään ihme, että Kellgren ei lopultaakaan voinut saada moniakaan viipurilaisia mukaansa suomalaisuusrintamaan, niin voimakas halu kuin hänellä siihen olikin.

Kiista fennomaniasta alkoi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle lahjoitetuista varoista alkuvuodesta 1852, ja se myös päättyi vuoden lopulla rahasta käytyyn väittelyyn. Kun osakuntien oli päätettävä siitä, mihin he käyttäisivät varansa toimintansa pakkokäskyllä lopettaessaan, virisi vilkas mielipiteiden vaihto osakuntien rahastojen korkoylijäämästä, jonka laskettiin olevan noin 150 hopearuplaa.³⁶ Vaikka kiista oli turha, koska omaisuusky symys tuli järjestettäväksi toisin kuin vielä silloin luultiin, niin eri näkökantojen tarkastelu tuo kuitenkin oman lisänsä osakun-

³⁶ Ks. s. 315--317.

nassa käytyyn keskusteluun fennomaniasta, siitä huolimatta, että vain aatteelle myötämieliset osakuntalaiset lausuivat käsityksensä asiasta.

Europaeus vaati rahoja käytettäväksi suomen kielen opintojen edistämiseen. Perinpohjaiseen tapaansa hän esittää, että osakuntalaisten velvollisuus oli toimia siten, että eivät ainoastaan «herrat», vaan myös alhainen kansa olisi päässyt onnellisuudesta osalliseksi. Koko Suomen kansan hyväksi työskentelemistä oli työ suomen kielen hyväksi. Näin ollen summa parhaiten palvelisi koko Suomen kansan asiaa, jos se luovutettaisiin suomen kielen opiskelijoille apurahoiksi. Jos kaikki ajattelisivat koko maan parasta ja haluaisivat oppia suomea, niin samalla he myös tulisivat kelpoiksi kilpailemaan apurahoista.³⁷ Tässä ei sinänsä ole mitään uutta, ellei sellaiseksi kenties lasketa Europaeuksen ehdotuksen sosiaalisia perusteita.

Kaarlo Slöörin kirjoittamassa, samaa asiaa koskevassa artikkelissa on muutamia mielenkiintoisia ajatuksia.³⁸ Hän totesi, että sillä hetkellä tuntui kannatetuimmalta se ehdotus, jonka mukaan mainitusta summasta jaettaisiin stipendejä kaikkiin isänmaallisia tieteitä ja taiteita edistäviin tarkoituksiin yliopiston piirissä. Tämä ei ollut mahdollista, sanoi Slöör, sillä niin pienellä summalla ei niin laaja-alaisella vainiolla kyettäisi tekemään yhtään mitään. Hänen perustelunsa ovat erittäin merkittävät. Hän totesi, että «missä mielenkiinto jotain suurta kohtaan on jo kansan keskuudessa kuollut, tai, mikä vielä pahempi, missä sitä ei edes ole vielä olemassa, siellä eivät sitä mitkään stipendit tai aineelliset lahjat voi herättää henkiin. Siihen vaaditaan paljon korkeampia ja jalompia kiihokkeita ja ennen kaikkea suurempaa intomielisyyttä itse kansassa.» Slöör katsoo, että mielenkiintoa «jotain suurta kohtaan» oli kuitenkin olemassa. «On totta, että emme voi valittaa mielenkiinnon kansallisuusasiaa kohtaan olevan kansallemme vierasta, vaikkakin tuntuu siltä,

³⁷ Några ord om fennomani och antifennomani II, kirj. D. E. D. Europaeus, Smällen n:o 7 16. 11. 1852. Kirjoituksen numeroinnista käy ilmi, että Europaeus oli jo aikaisemmin samana syksynä käsitellyt fennomaniaa, mutta syksyisistä numeroista on vain kaksi säilynyt.

³⁸ Några ord angående de bekanta hundrafemtio Rubel, Närmast i anledning af artikeln om fennomani och antifennomani, kirj. K. S.[löör], Smällen n:o 7, lisälehti, itse päänumero päivätty 16. 11. 1852. Lehden molemmat syyslukukaudelta säilyneet numerot löytyneet Kaarlo Slöörin papereista. Nyt ne ovat Viipurilaisen osakunnan papereiden joukossa HYK:ssa.

kuin se tällä hetkellä olisi horroksissa. Me haluamme kuitenkin syyttää tästä asiantilasta mieluummin niitä rajoitustoimenpiteitä, joihin korkeammalta taholta on ryhdytty sitä [kansallisuusasiaa] vastaan, kuin itse kansaa, jonka sydämissä me uskomme sen vielä palavan yhtä puhtaan ja lämpimänä kuin ennen muinoin. Edellyttäen siis, että mielenkiinnon herättäminen isänmaallisuuden asiaa kohtaan ei enää ole tarpeellista, vaan ainoastaan sen elvyttäminen, me kysymme vain, onko valittu tie oikea.» Stipendien alue oli liian laaja Slöörin mielestä: jos kotimaan tiede ja taide nousisivat, tekisivät ne sen ilman apurahojakin. Siksi hän suositteli korkoylijäämän muodostamista lainarahastoksi, jonka pääomaa jatkuvasti lisättäisiin ja joka päästäisi monen ylioppilaan tilapäisistä rahahuolista.

Näin oli 18-vuotias Kaarlo Slöör, joka oli saanut suomalaiskansallisen herätyksensä jo Viipurissa ja tuli myöhemmin tunnetuksi Kaarlo Santala nimisenä kirjailijana, tullut kansallistunteen olemassaoloa pohtiesaan kokonaan toisiin tuloksiin kuin vanhempi Herman Kellgren.³⁹ Kansallisuusasiaa kohtaan tunnettu mielenkiinto oli tuolla hetkellä vain «horroksissa», mutta syy tähän oli viranomaisten, jotka olivat ryhtyneet «rajoitustoimenpiteisiin». Tosin Slöör artikkelissaan puhuu kansasta ja sen osoittamasta mielenkiinnosta, mutta tähän kansaan kuuluivat kiinteästi ylioppilaat, ja joissakin kohdissa tarkoittaa Slöör selvästi kansa-sanallaan vain akateemisia kansalaisia. Näin ei henki osakunnissa suinkaan ollut alhaalla, kuten Kellgren oli väittänyt, vaan mahdollisuus luovaan suomalaisuustyöhön olisi ollut, jos osakunnat vain olisivat saaneet olla olemassa ja viranomaiset olisivat poistaneet rajoitusmääräyksensä. Tällainen johtopäätös voidaan tehdä Slöörin ajatusten perusteella, vaikka hän ei asiaa näin suoraan sanokaan. Tuskin johtopäätöstä venytetään liikaa, vaikka otaksutaankin, että Slöör uskoi myös osakunnan liberaalien olevan valmiit tulemaan mukaan rakentamaan suomalaisuustyöhön, kun se vain olisi heidän oman ohjelmansa mukaista ja kun siihen vain ilmenisi tilaisuus. — Epäilemättä Slöör oli huomattavasti oikeammassa kuin Kellgren, jonka ajatukset olivat Saiman aikakauden värittämiä.

Ei ole syytä kieltää Kaarlo Slöörin ajatusten omaperäisyyttä, mutta silti voitaneen ajatella, ettei hän yksin ollut edustamassa kantaansa suomalaisuuskytymyksessä, vaan oli keskustellut asiasta toisten viipurilais-

³⁹ Matrikkeli.

ten ylioppilaiden kanssa ja ehkä juuri sillä tavoin päätynyt mainittuun tulokseen. Tähän viittaa Kaarlo Slöörin nuoruuskin.

Mitään kiihkeitä suomalaisuuden vastustajia ei viipurilaisista ylioppilaista myöhemminkään tullut. Uudistusmiesten johtaja C. I. Qvistkin toimi myöhemmin kotimaakunnan pääkaupunkiin siirryttyään Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran puheenjohtajanakin, ja hänen toimikautensa tuli olemaan ehkä vilkkain ja saavutuksiltaan huomattavin seuran toiminnassa.⁴⁰ Näin Qvist asennoitui ja toimi siitä huolimatta, että hän vielä silloin oli sama liberaali kuin osakunnan päivinäänkin ja häntä voitaneen pitää ensimmäisenä huomattavana liberaalina sanomalehtimiehenä maassamme.⁴¹ Nämäkin tosiasiat tukevat edellä esitettyjä ajatuksia, joiden mukaan Viipurilaisen osakunnan liberaalien vastustus kohdistui vain määrättyihin fennomanian puoliin.

Viipurilaisen osakunnan kanta suomalaisuuskysymyksessä muodostui ennen pitkää passiiviseksi myötämielisyydeksi, joka jo ilmeni selvästi epävirallisen osakunnan toiminnassa. Tähän vaikutti ehkä ennen kaikkea maakunnallinen perinne, jonka ansiosta viipurilaiset ylioppilaat olivat oppineet pakostakin antamaan arvoa myös toisille kieliryhmille eikä vain omalleen.

6. KUN KRISTINUSKO YRITETTIIN MURSKATA

Perustuslaillisuuteen pyrkiminen osakunnan omassa ja koko ylioppilaskunnan piirissä oli ensimmäisiä viipurilaisten ylioppilaiden vapaamielisyyden ilmauksia. Samanaikaisesti ryhdyttiin perustamaan kansankirjastoja ja esittämään jyrkkiä arvosteluja vallitsevista valtiollisista ja poliittisista oloista. Edellisiä pyrkimyksiä myöhäisemmin ilmenee Viipurilaisessa osakunnassa uskonnollinen radikalismi, joka esiintyy osakunnan julkisuudessa vasta keväällä 1852. Koska uskonnolliseen radikalismiin kuului tällöin perinnäisten auktoriteettien hylkääminen hengellisen elämän alalla, niin on sen alkujuurat vietävä ainakin vuoteen 1848, jol-

⁴⁰ *Teperi*, Viipurin Suomalainen Kirjallisuus-Seura 1845—1895, käsikirjoitus, s. 53—54, 70.

⁴¹ *Mörne*, Liberalismens genombrott i den finländska pressen, s. 121—125. — *Juva*, emt., s. 103—135.

loin Viipurilaisessa osakunnassa verraten yleisesti asetuttiin vastustamaan aikaisempia käsityksiä omasta yhteisöstä, valtiollisesta asemastamme jne. sekä tunnettiin halua lähteä astumaan uusia teitä ja pystyttämään niille uusia viittoja.

Rakennusaineita uskonnolliseen vapaamielisyyteen tai jopa radikalismiin oli ollut saatavissa jo lähes pari vuosikymmentä ennen viipurilaisten ylioppilaiden asiaan innostumista. David Friedrich Strauss oli vuonna 1835 julkaissut teoksen «Das Leben Jesu», jossa kirjassaan hän esitti Uuden Testamentin katsomukset runollisiksi kuvauksiksi, joiden kirjoittamisen innoittajina olivat olleet osittain ajassa liikkuvat aatteet ja osittain Jeesuksen persoonan hänen opetuslapsiinsa tekemä valtava vaikutus. Se, mitä kirkko ja Raamattu kertoivat Kristuksesta ikään kuin historiallisena totuutena, pitää paikkansa ihmisyyden aatteena. Straussin työtä jatkoi, kehittäen sitä yhä kristinuskolle kielteisempään suuntaan Bruno Bauer, joka evankeliumikritiikeissään selitti kristinuskon syntyneen Roomassa ja Alexandriassa eikä suinkaan Palestiinassa. Bauer julistautui kielteisytydessään lopulta ateistiksi. Ludwig Feuerbachin pääteos «Das Wesen des Christenthums» ilmestyi vuonna 1841. Sen merkitys oli suurempi kuin Bauerin teosten, sillä se pystyi popularisoimaan uskonnollisen radikalismia ja saattoi sen siten laajempien piirien tietoon. Feuerbachin käsityskannat olivat nekin jyrkästi kristinuskon vastaisia. Jumala ei ole luonut ihmistä omaksi kuvakseen, vaan ihminen Jumalan omien ihanteittensa mukaiseksi. Kärjistäen voitaneen sanoa, että Feuerbachin mukaan ihminen oli todellinen «Luoja» ja kaikki muu uskonnon alalla hänen aikaansaannoksiaan. Raamattu ei näin ollen voinut olla mikään Jumalan ilmoitus tahdostaan.¹

Huolimatta hyvästä halustaan estää kaiken radikaalisen kirjallisuuden pääsy maahamme sensuuri ei siinä onnistunut, olipa se vielä niinkin epäjohdonmukainen, että esim. äsken mainittu Feurbachin teos ei ollut kiellettyjen kirjojen luettelossa. Ulkomailla matkustaneiden mukana kirjat levisivät Suomeen ja kirjeissä voitiin aina esittää tuoreita vaikutteita heräävistä aatteista, saattoipa sellainen ulkomailla matkaava mies kuin Snellman itsekin osallistua julkisen sanan palstoilla Straussista käytyyn

¹ Juva, Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa, s. 24—28. — Strauss, Das Leben Jesu II, s. 736—742. — Feuerbach, Das Wesen Christenthums, s. 6—7, s. 30—40.

kiistaan. Mahdollisuuksia saada herätteitä ulkomailta ei siis suinkaan puuttunut, ja akateemisissa piireissä käytiinkin jonkinlaista maltillista väittelyä uuden teologisen radikalismien ympärillä.²

Laajempiin piireihin aatteet eivät kuitenkaan ylettyneet ja tähän oli epäilemättä eräänä huomattavana syynä se, että vielä 1830-luvulla ja 1840-luvun alussa ei ollut olemassa riittävää kaikupohjaa uudelle julistukselle. Läntisessä Suomessa vallitsi yhtenäiskulttuuri, jonka puitteissa sivistyneistön piirissä kirkossa ja ehtoollisella käynti oli verraten yleistä. Myönteinen suhtautuminen kirkkoon ja sen oppeihin oli näiden vuosikymmenien ihmiselle kansalaishyve, ja valtionkirkon uskontunnustuksen loukkaaminen rinnastettiin keisaria, maan hallitusta ja perustuslakeja, hyviä tapoja ja lähimmäisen kunniaa vastaan tähdättyyn kirjoittelemiseen, joista kaikista saman lainpaikan mukaan oli määrätty rangaistukset. Kirkko oli näille ihmisille samanlainen auktoriteetti kuin maallinen esivalta, jota ei sitäkään juuri kukaan halunnut loukata. Papit käsittivätkin monesti olevansa yhtä suuressa määrässä valtion kuin kirkon palvelijoita ja seurakuntien kirkkoherroilla oli virallisestikin ehkä enemmän maallisia kuin hengellisiä velvollisuuksia. Pitäjien monitoimisten pitäjänkokousten puheenjohtajina olivat papit suorastaan, paitsi tuomiokapitulin, myös lääninsä kuvernöörin alaisia. Vuonna 1859 saatettiin todeta pappien olevan «kahdelta kolmasosalta seurakunnallinen johtaja, kuudesosalta maanviljelijä ja tuskin kuudesosalta pappi.» «Köyhäinhoito, lainamakasiini, kirkon- ja pappilanrakennukset, palovakuutusyhtiö, kuntakokoukset, kuvernöörin, kruununvoudin ja nimismiehen kanssa tapahtuva kirjeenvaihto, lukuisien luetteloiden ja lukemattomien todistusten kirjoittaminen sekä tuhansien tulevien ja menevien asiain hoitaminen varaavat hänen parhaan aikansa.» Kirkko ja valtio kulkivat työsarallaankin käsi kädessä ja yleinen alistuminen siihen, mihin jo oli totuttu, käänsi ihmisten ajatukset pois kaikesta uudesta.³

Epäilemättä se, mitä edellä on sanottu, koski myös osaltaan Vanhaa Suomea. Viipurilaisen osakunnan kotialuetta. Pappien asema oli samankaltainen, ja hiljainen paikallaan pysyminen sekä kirkon ja valtion yh-

² Juva, emt., s. 65—75. — *Gastrén*, Robert Tengström, s. 36, 78, 153. — *Rein*, Juhana Vilhelm Snellman I, s. 218—232, 247—263. — *Alfabetisk Catalog öfver den Utländska Litteraturens Förbudna alster 1830—1853*, Sensuuri-komitean arkisto, Bc 1—2, VA.

³ Juva, emt., s. 42—43, 156—159.

teistyy ulottui myös sinne. Mutta oli huomattavia eroavuuksiakin. Erinomaiset yhteydet Baltiaan, Saksaan ja Pietariin sekä toisaalta Ruotsin kaukaisuus henkistä kanssakäymistä ajatellen olivat kaikki yhdessä saaneet aikaan sen, että pääasiassa Ruotsista maahamme saapunut romantiikka ei juuri ollut ulottanut vaikutustaan Vanhaan Suomeen, vaan siellä oli vielä tällöin valistuksen rationalismi melkein täydessä voimassaan. Vuoteen 1843 asti käytännössä ollut realipohjainen koululaitos oli sekin ollut luomassa itäisen Suomen sivistyneistölle erilaista pohjaa kuin läntisen. Olojen erilaisuuden vuoksi eivät herännäisliikkeet olleet saaneet niin laajaa jalansijaa Vanhassa Suomessa kuin mitä oli laita «uuden» Suomen alueella. Vain suhteellisen suppea-alaista herännäisyyttä esiintyi Viipurilaisen osakunnan kotialueella. Näitä seikkoja on jo aikaisemmin käsitelty ja todettu myös Vanhan Suomen henkisen ilmapiirin vaikuttaneen siihen, että viipurilaiset ylioppilaat selvästi kaihtoivat pappisuran valitsemista jo ennen radikaalien uskonnollisten aatteiden näköpiiriin ilmestymistä. Karjalasta Helsinkiin saapuvalla ylioppilaalla oli näin ollen kokonaan toisenlaiset mahdollisuudet kuin läntisen Suomen opiskelijalla vastaanottaa niitä uusia henkisiä vaikutteita, jotka keski-Euroopasta 1840-luvun lopulla olivat maahamme saapumassa.⁴

Tarvittiin kuitenkin voimakas sysäys, että Viipurilainen osakunta olisi alkanut kiinnostua uusista radikaaleista uskonnollisista ajatuksista. Tähän, kuten niin moneen muuhunkin uuteen, antoi alun vuosi 1848. Samalla kertaa, kun valtiollinen hiljaisuus alkoi järkkyä ja usko auktoriteetteihin murtua monilla aloilla, saapuivat myös uudet uskonnolliset virtaukset. Itse uusien teologisten käsitysten kotimaassa, Saksassa, oli vuodesta 1830 muodostunut se vedenjakaja, jonka yli vanha saksalainen idealismi ei henkisesti vaikuttavana voimana jaksanut nousta.⁵

Hulluun vuoteen mentäessä oli kuitenkin uskonnollisen radikalismien alueella ehditty huomattavasti edetä. Saksalainen Carl Vogt oli jo vuodesta 1846 asti hyökännyt kaikkea luonnon teologista selittämistä vastaan. Hän julisti huomattavasti ennen Darwinia ihmissuvun polveutuneen apinoista ja selitti muutenkin Raamatun olevan jyrkässä ristiriidassa luonnontutkimuksen tulosten kanssa. Muillakin tieteen aloilla oli

⁴ Tämä kaikki on jo perusteltu aikaisemmin, ks. s. 46—49, 66—70.

⁵ *Lange, Geschichte des Materialismus*, s. 283. — Vrt. *Juva*, emt., s. 28—29.

esitetty uusia käsityksiä. Vuonna 1842 oli Robert Mayer lausunut ensi kerran energian häviämättömyyden lain. Geologian alalla Lyell oli esittänyt samojen luonnonlakien, jotka vaikuttivat nykyajassa, luoneen maapallon vuosimiljoonien kuluessa.⁶

Niille viipurilaisille ylioppilaille, jotka näkivät kaiken uuden mitä houkuttelevimmissa väreissä ja olivat innokkaita omaksumaan liekehtivän Euroopan vanhojen oppien tilalle uudet näkemykset, tarjosivat nyt luonnontieteet ja kriitillinen teologia voimakkaat aseet pian alkavassa taistelussa käytettäväksi.

Mutta nyt ei ollut kysymyksessä mikään yksinkertainen mielenosoitus tai demagoginen alas-huuto jollekin vanhalle ja aikansa eläneelle. Uutta tieteellistä katsomustapaa ei omaksuta yhtä nopeasti kuin valtiollisen vapauden vaatimusta. Pelkät Lukuyhdistyksessä luetut sanomalehdet eivät myöskään voineet antaa tarpeellista tietomäärää, jonka varassa olisi saattanut syntyä uusi vakaumus, sillä eihän oikeastaan ollut kysymys vähemmästä kuin uuden maailman luomisesta. Ei juuri oltu uskonnollisia, ei ainakaan heränneitä, ja uuden luonnonhistoriallisen katsomustavan vaistottiin olevan ilmassa. Kun osakunnan kansankirjastoihin halutaan ensi sijassa luonnontieteellisiä teoksia vuonna 1849, on se osoitus siitä, että uusi on saapumassa, mutta se ei ole vielä ehtinyt kiteytyä juuri uuden vaatimusta pidemmälle. Tuskin edes vielä selvästi tiedettiin, mitä tuo uusi olisi oleva. Uskonnollista välinpitämättömyyttä oli myös laajoissa osakuntapiireissä olemassa, mistä selvästi kertoo seehundien riehakas, estoton ja moraalista seikoista piittaamaton elämäntyyli.⁷

Paras todistus siitä, että uutta todella haluttiin, oli se, että viipurilaisista tuli nyt innokkaimpia radikaalisen kirjallisuuden hankkijoita.⁸ Mutta oli eri asia haluta uusia ja käänteentekeviä kirjoja ja saada niitä. Kirjatilauksia ei voitu tavallisissakaan oloissa toimittaa kädenkäänteessä, vaan ne saattoivat viipyä vuoden päivät. Nyt ei sitä paitsi voitu turvautua kirjakauppiaisiin sensuurin pelosta, sillä sen kirjallisuuden, joka tuli maahan laillista tietä tullikamarien kautta, sensuuriviranomaiset

⁶ *Juva*, emt., s. 28—30, 87—88.

⁷ *Tidskrift* n:o 3 19. 4. 1849. — Seehundilaisuudesta ks. edellä s. 175—176. — Ks. myös s. 208—210.

⁸ *Palosuo*, Piirteitä osakuntien kirjastojen toiminnasta, käsikirjoitus, HYK. Palosuon laatimista kirjalueteloista käy ilmi, että Viipurilaisella osakunnalla oli eniten radikaalia kirjallisuutta.

tarkastivat palauttaen kaikki epäilyttävät ja kiellettyjen luettelossa esiintyvät kirjat niiden lähettäjille.⁹ Näin ollen kesti jonkin aikaa, ennen kuin osakuntalaiset saivat yksityistä tietä kirjastoonsa radikaalisia teologisia ja luonnontieteellisiä teoksia. Sensuurin sallima Feurbachin «Das Wesen des Christenthums» saatiin jo vuonna 1849 ja saman tekijän kootut teokset seuraavana vuonna. Bauerin evankeliumikritiikit saapuivat kirjastoon vuosina 1850 ja 1851. Viime mainittuna vuonna olivat myös useat Vogtin teokset osakuntalaisten lainattavissa. Kaikki näinä vuosina hankittu kirjallisuus ei luonnollisesti voinut olla tyystin radikaalista, mutta useat luonnontieteelliset teokset, esim. Justus Liebigin «Die Thier-Chemie» ja Alex. von Humboldtin «Kosmos», avarsivat osakuntalaisten näkemystä. Myös useat maltillisemmat saksalaiset teologian uudistusmiehet, kuten esim. C. L. Michelet, olivat edustettuina osakunnan kirjastossa.¹⁰ Nyt oli jo mahdollisuus luoda kuva esiinpyrkivästä uudesta, ja heti alkuvuodesta 1852 murtautui uskonnollinen radikalismi Viipurilaisessa osakunnassa esiin. Kuten aikaisemmin v. 1849 silloinen oppositio oli perustanut ajatustensa julkisuuteen saattamiseksi oman äänenkannattajansa, Viipurilaisen Osakunnan Lehden, niin uskonnollisen radikalismiin julistajat halusivat saada hekin oman äänensä kuuluviin laajemmaltikin, ja niin syntyi osakuntaan toinen lehti jo lyhyen ajan kuluessa «Wiborgska Smällenin», Viipurin Pamauksen, alkaessa torstaina helmikuun 5. päivänä ilmestyä. Puolueettomuusvakuuteluistaan huolimatta oli lehdellä radikaalinen leima ja heti ensimmäisessä numerossa, ilmestymisilmoituksen jälkeen, oli uskonnollisen väittelyn alkajaiskirjoitus «Ajatuksia sielun olemuksesta.»¹¹

Kaksiosaisen, verraten pitkän kirjoituksen tekijä oli Anders Edvard Löfberg, Raudun kirkkoherran poika, jonka jo aikaisemmin on todettu

⁹ Alfabetisk Catalog öfver den Utländska Litteraturens Förbudna alster 1830—1853, Sensuurikomitean arkisto, Bc 1—2, VA.

¹⁰ Viipurilaisen osakunnan kirjaston luettelot, Y II 1, Y II 21. — Viipurilaisen osakunnan lainattujen kirjojen luettelo 1834—1852, Y II 4. — Vrt. Juva, emt., s. 84. Ferd. Chr. Baurin teoksia ei Viipurilaisella osakunnalla lainkaan ollut.

¹¹ Smällen n:o 1 5. 2. 1852, n:o 2 12. 2. 1852, n:o 9 22. 4. 1852. Säilyneiden kevätlukukauden numeroiden n. 80 sivusta käsittelee uskonnollista riitaa n. 50 sivua. Se, että lehti oli radikaalien hallussa, ilmenee 9. numerosta, Löfbergin artikkeli ensimmäisessä numerossa: Tankar om Själens Väsande. — Ks. 289—290.

esittäneen jyrkkiä valtiollisia ajatuksia vuoden 1849 Viipurilaisen Osakunnan Lehdessä. Tämäkin seikka tukee sitä ajatusta, että uskonnonvastaiset käsitykset tarvitsivat huomattavasti enemmän aikaa kypsyykseen kuin jyrkät poliittiset mielipiteet. Niin Löfbergillä kuin muillakin osakunnan vapaamielisillä olisi varmasti ollut tilaisuus esittää radikaalisia uskonnollisia käsityksiä jo vuonna 1849, mutta sen aiheisia kirjoituksia ei osakunnan lehteen ilmaantunut.¹² — Löfbergin artikkeli on tiettävästi ensimmäinen maassamme ilmestynyt voimakkaan radikaalinen uskonnonvastainen kirjoitus, joka oli tarkoitettu laajemmallekin yleisölle, tässä tapauksessa Viipurilaisen osakunnan jäsenille. Tämän vuoksi on syytä käsitellä Löfbergin ajatuksia verraten laajalti.¹³

Vaikka jo tuonnottain oli «akateemisen nuorison enemmän ajattele-
vassa osassa herännyt» oppositio «puhdasoppista ja ikuisesti muuttu-
matonta teologiaa» vastaan, ei Löfbergin mukaan lainkaan oltu käyty
asian ytimeen, vaan sitä vastaan oli koetettu hyökätä viisasteluilla ja
siten oli yritetty tehdä koko teologia naurunalaiseksi. Teologien oli ollut
helppo torjua tällaiset hyökkäilyt, sillä uskonnon vastustajien keskuudes-
sa oli tietämättömyys ollut suuri, eikä heidän huonoa menestystensä so-
pinut ihmetellä. Useiden luonnontieteellisten tutkimusten ja niiden so-
vellutusten ilmestymisen vuoksi oli nyt kuitenkin tilaisuus viedä taistelu
kokonaan toisille linjoille ja murskata uskonto tiedon aseina.

Löfberg oli ainakin omalta kohdaltaan koettanut huolehtia siitä, et-
tei häntä voitaisi syyttää tietämättömyydestä, sillä hän oli hyvin ahkera
lukija, ainakin mitä tulee osakunnan lainakirjastoon. Vuosina 1850—
1852 hän oli tutustunut kahteen Vogtin pääteoksiin kuuluvaan kir-
jaan, Humboldtin «Kosmokseen», lukenut Liebigiä ja opiskellut itse-
seen jopa astronomiaa. Edellisiltä vuosilta hänelle oli jo tuttu mm.
Hegelin filosofia, ainakin hän oli senkin osakunnan kirjastosta lainannut.
Löfbergin mielenkiinto ulottui myös kirjallisuudenhistorian alalle, aina-
kin Shakespearen hän tutustui. Sen sijaan ei hän lainkaan katsonut
aiheelliseksi lainata teologista ja historiallista kirjallisuutta osakunnan
kirjastosta, mikä puute kyllä tulee ilmi hänen hyökkäyksissään kristin-

¹² Löfbergin aikaisemmat kirjoitukset: Tidskrift n:o 7 24. 5. 1849, n:o 9 11. 10. 1849. — Ks. myös edellä s. 224—230.

¹³ Matrikkeli. — Koska *Mikko Juvalla* ei ole ollut käytettävissään Wiborgska Smälleniä eikä hän tunne edellä mainitussa kirjassaan vanhempia radikaaleja, täytyy Löfbergin kirjoituksen olla todennäköisesti vanhin.

uskoa vastaan. Sitä vastoin oli Löfbergin veli hyvin kiinnostunut kahdesta viimeksi mainitusta tiedonalasta, mutta hän olikin tullut osakuntaan jo vuonna 1842 ja oli ehkä juuri sen vuoksi toisen aikakauden miehiä aatteellisestikin.¹⁴

Kirjoituksensa ylheäksi motoksi Löfberg otti Döbelnin sanat Vänrikki Stoolin tarinoista: «Fritänkare jag näms, det är min heder, Friboren är jag, och jag tänker fritt.» Tältä pohjalta hän lähti käsittelemään aihettansa «avoimesti ja rehellisesti, kuten vapaamielisen miehen sopii.» Vähäiseen ei Löfberg tarttunut, sillä probleema sielun olemuksesta oli ratkaiseva hänen mukaansa ei enempää eikä vähempää kuin kysymyksen koko kristinuskon olemassaolosta. «Sisäinen vakaumus sen seikan tärkeydestä, että ainoastaan keskinäisellä vuorovaikutuksella ja ajatus-tenvaihdoilla voidaan tässä aikaansaada suurempi selvyys, on johtanut minut vastustamattomalla voimalla tähän niin tavattoman mielenkiintoiseen aiheeseen.»

Löfbergin pitkän ja osakuntalehden julkaisemaksi perusteellisen kirjoituksen ydin on se, että sielua irrallisena tekijänä ei ole olemassa, vaan että se on tiukasti sidottu aineeseen ja on sen funktio. Koska koko kristinuskko hänen mukaansa perustuu siihen, että on olemassa materiaasta riippumaton henki ja sielu — tällainen on jumala-käsitekin —, niin putoaa koko kristinuskolta pohja pois alta yhdellä kertaa.

Kirjoittaja ei vetoa kehenkään auktoriteettiin eikä mainitse mitään nimiä kirjoituksessaan, mutta kuitenkin hänen kirjoituksestaan puhuu Feuerbachin ja senaikaisten luonnontutkijain henki. Pitkään Löfberg selittää, kuinka on syntynyt ero hengen ja materian välillä. Muinaisina aikoina tätä eroa ei tunnettu, Kreikan jumalat olivat ihmisten kaltaisia, rakastivat, vihasivat ja ottivat osaa jokapäiväiseen elämään. Ihmisen kaltainen oli myös juutalaisten Jahve, joka katsoi voivansa painia Jaakobin kanssa, ja kun Elias otettiin taivaaseen, ei hänestä lähtenyt sinne vain henki, vaan hän nousi sinne «karvoineen kaikkineen . . . istuen tuli-vaunussa, joka oli valjastettu parilla suoraan Jehovan omasta tallista otetulla hevosella.»

Vähitellen kuitenkin usko vanhoihin jumaliin alkoi järkkyyä ja niin alettiin etsiä lohtua muualta, tulevaisuudesta. Näin tekivät jo Sokrates

¹⁴ Viipurilaisen osakunnan lainattujen kirjojen luettelo. Y II 4. — Matrikeli.

ja Platon ja näin vähitellen syntyi ikuinen henki katoavan materian vastapainoksi. Kuitenkin vasta kristinusko loi todellisen eron hengen ja materian välille. Koska materia oli saanut alkunsa jostakin, niin piti hengelläkin olla oma alkuperänsä. «Tämä alkuhenki on juuri kristittyjen henkijumala.» Keskiajalla vietiin tämä ajattelu huippuunsa ja erotettiin jyrkästi henki ja materia toisistaan. Ruumista piti kiduttaa ja piinata, että henki kirkastuisi. Tälle materiasta riippumattoman hengen luomiselle perustuu nyt koko teologinen tiede ja spekulatiivinen filosofia, jotka siis jo perusteistaan ja synnystään lähtien ovat väärällä pohjalla.

Nyt olivat kuitenkin luonnontieteet aloittaneet voittokulkunsa ja ilman muuta oli selvää, että toisaalta luonnontieteiden ja toisaalta teologian ja samoja metodeja käyttävän spekulatiivisen filosofian välille oli muodostunut selvä kuilu. «Luonnontieteellä on absoluuttinen materia, teologialla sitävastoin absoluuttinen henki tutkimuksensa kohteena; toinen näistä kahdesta julistaa vapaata tutkimusta, toinen pyhän Raamatun despoottista auktoriteettiä elämänperiaatteenaan. Toinen ilmaisee kaikki luonnon peitetyt suloudet ihailijainsa mielistyneille katseille ja kehoittaa häntä ennakkoluulottomalla luottamuksella etsimään ja saatamaan ilmi kaikki sen mittaamattomat aarteet. — Toinen sen sijaan hautautuu ainoa henkimailman ikuisesti sekaviin mysteerioihin.» Löfbergiä eivät kuitenkaan kiinnostaneet yksinomaan luonnontieteet ja niiden saavutukset, vaan ennen kaikkea oli kysymys niistä johtopäätöksistä, joita tieteen uusien aluevaltausten nojalla voitiin tehdä.

Auottuaan näköaloja taaksepäin, vedettyään rajoja vanhan ja uuden filosofian välille ja aina välillä huitaistuaan teologiaa ja sen absoluuttista henkeä ylimielisellä pilkkasanalla pääsee Löfberg viimein lopulliseen todisteluunsa käsiksi, osoittamaan henkeä yksinomaan aineen funktioksi. «Mutta lienee lupa kysyä, mikä oikeuttaa meidät uskomaan aineettoman olennon olemassaoloon. Mikä oikeuttaa meidät niin jyrkästi erottamaan ruumiin ja sielun, hengen ja aineen kaksi täysin erilaatuista substanssia, ikäänkuin eivät molemmat kaksi olisi nousseet esiin saman luonnon äidillisestä kohdusta. — Ja lopuksi, mikä oikeuttaa meidät uskomaan toisen näistä molemmista olevan lähtöisin luonnosta, mutta toisen alkuperän olevan ylliluonnollisen tai oikeammin luonnottoman. Käytännöllinen elämä sitä vastoin osoittaa kyllin selvästi, että sekä ruumis että sielu ovat sisäisesti keskenään yhdistettyjä, että sielu on riippu-

vainen ruumiista ja että ne pysyväisesti kulkevat käsi kädessä toistensa kanssa. — Mikä mahtaisi olla syynä esim. siihen, että lapsella, jonka ruumis ei vielä ole täydellisesti kehittynyt, myös sielu on alhaisella tasolla, että kun elimistö kasvaa ja kehittyy, myös sielu kehittyy yhä voimakkaammin, ja kun iän karttuessa elimistö yhä enemmän kuihtuu ja lähestyy lopullista hajoamistaan, myös sielunvoimat silminnähtävästi heikkenevät ja kuihtuvat. Mikähän mahtaisi olla syynä siihen, että sairauksissa, kun ruumis on heikentynyt, . . . myös sielun toiminnat lamaan-tuvat . . . Eikö kaikki tämä osoita ilmeisesti ja selvästi, että sekä ruumis että sielu ovat sisäisesti toisiinsa sidotut, vieläpä että ruumiin elimistö, s.o. aine luo varsinaisen pohjan ja edellytyksen sielun toiminnalle. — Vaikeata pitäisi olla . . . järkevälle ihmiselle käsittää, mitä ylipäänsä tämä aineeton henkiolento olisi. Siinä tapauksessa, että tämä todella olisi täysin itsenäinen olio, joka kykenee luomaan itsenäisesti ja ymmärtäväselle ihmiselle aistittavia tuloksia, niin täytyy sen välttämättömästi joko olla rajoitettu tiettyihin määrättyihin rajoihin tai kokonaan, ehdottomasti rajoittamaton. Jos tämä todella olisi suljettu joidenkin tiettyjen rajojen sisälle, niin pitäisi sen tässä tapauksessa ehdottomasti viedä jokin tila ja siinä tapauksessa sen pitäisi samalla lakata olemasta aineeton olento, sillä minun tietääkseni on ainoastaan aitoja aineellisia kappaleita, joista voidaan sanoa, että ne vaativat ja täyttävät tarkoin rajoitetun tilan. Jos taas henki tai aineeton sielu sitä vastoin olisi todella ehdottoman rajoittamaton, niin ei pitäisi olla hitustakaan, ei edes kaikkein pienintä atomiakaan koko maailmankaikkeudessa, johon ei se voisi mennä ja jonka tilaa se ei voisi täyttää, s.t.s. koko maailmankaikkeus sekä kaikki se, mikä siihen kuuluu, pitäisi siinä määrin täyttyä ja tulla täyteen siitä, että itse aine tulisi aineettomaksi. — Tästä käy selvästi ilmi, kuinka arvoton ja mieletön Kristittyjen henkiteoria itse asiassa on. Tällaisella mielenvikaiseilla teorialla ei ehdottomasti voi olla mitään muuta tukea, kuin ikivanha, mielikuvituksellinen haavekuva, jonka vuosituhansia vanha myytti on synnyttänyt — tosiaan aika heikko tuki, joka ensimmäisestä järkevästä ajatuksesta vajoaa kaaosmaiseen tyhjyyteen. Ikivanha, sokea ennakkoluulo on fanaattisella innolla yrittänyt tehdä materian joksikin alhaiseksi, rumaksi ja vihattavaksi. — Vain immateriaalinen henki on spiritualismin näkökannan mukaan ainoata jaloa, kaunista ja kohottavaa loppumattomassa maailmankaikkeudessa. Spiritualismin henki on tämän näkökannan mukaan järjen, esteettisen tun-

teen ja elämän peruste, materia sitä vastoin ehdottoman kuollutta ja elotonta. Tämä karkea ennakkoluulo aiheutuu siitä, että ikivanhoina aikoina on käännytty ajatukseen, ettei mikään muu voi olla aineellista kuin se, mitä voidaan koskettaa käsin ja purra hampaiden välissä. Ja kuitenkin ei kellekään ymmärtäväiselle ihmiselle pitäisi juolahtaa mieleen pitää valoa, lämpöä ja sähköä henkiolentoina ... Miksi ei näin ollen myöskin sieluntoiminta voisi olla ominaisuus, funktio tai ihmisen elimistölle kuuluva voima? Mutta spiritualismi voi tätä vastaan väittää, että valo, lämpö ym. ovat elottomia ilmiöitä, jotka ainoastaan koskevat elottomia esineitä ja joita ei voida soveltaa orgaaniseen, elävään luontoon, sillä spiritualismin ajatuksen mukaan on se korkean hengen varsinainen olinpaikka. Se on henki, joka on ainoa elävä ja elämää antava peruste orgaanisessa luonnossa ... Se on myös sama henki, joka kasvavassa puussa imee mehuaineet äidillisestä maasta ... Se on henki, joka vastustamattomalla voimalla ajaa veren ihmisen suonien läpi, se on aineeton henki, joka ihmeellisesti pitää ruumiin elimet jatkuvassa toiminnassa, joka palvelusaltiiden hermojen välityksellä johtaa tunteen aivoihin ...»

Lopuksi Löfberg lyö voimansa tunnossa esiin viimeiset todisteensa, joista ehkä eniten arvoa hän on antanut verensiirron keksimiselle. «Tiede on tässä suhteessa viimeksi kuluneina aikoina tehnyt sangen merkittäviä huomioita. Jos nim. voimakkaasti isketään suunta ihmiseltä, niin tulee hän yhä heikommaksi ja heikommaksi ja jos verenmenetys tulee kylliksi merkittäväksi, niin taukoavat samalla hengitys ja lihasten liikkeet ... Tällöin on siis spiritualismin mukaan ihmishenki jättänyt alhaisen aineen ja kohonnut korkealle eteeriseen tilaan. Eikö ole olemassa jäljellä mitään keinoa, oi korkea Henki, houkutella sinut kauniista tai vaastasi ja kahlehtia sinut viheliäiseen maahamme. Kyllä, on vielä jäljellä eräs keino! Ruiskutetaan tuoretta juuri toiselta ihmiseltä otettua verta näennäisesti elottomaan ruumiiseen — ja *mirabile dictu* elämä palautuu viheliäiseen inhimilliseen aineeseen ... Vieläkö voidaan vaatia hätkähdyttävämpää osoitusta sen väitteen oikeutuksesta, että ihmissielu on ihmisen elimistön aineellinen funktio?» Näin antaa Löfberg lukijansa ymmärtää, että sielun kuolemattomuutta ei voi olla olemassa, koska ei voi olla aineesta irrallista henkeä.

Jos Löfberg yksinkertaisesti olisi väittänyt, että luonnontieteiden käytämällä menetelmillä on mahdotonta todistaa sielun kuolemattomuutta

todeksi, olisi hän päässyt täysin samaan tulokseen. Sillä mitään muuta hän ei loppujen lopuksi väitä. Kun hän lisäksi kieltää kaikelta spekulatiiviselta ajattelulta — olkoonpa se sitten teologista tai filosofista — olemassaolon oikeuden, yrittää hän samalla temmata vastustajiltaan mahdollisuudet vastaväitteisiin. Löfberg ei tunnu tajuavan, että kutakin tieteen alaa on tarkasteltava sen oman metodin mukaisesti, vaan hänen kirjoituksestaan kuultaa rivien välistä yleistys: koska spekulatio on vienyt harhaan luonnontieteitä vuosisatojen aikana, se on tehnyt itsensä mahdottomaksi muillakin aloilla.

Voidaan myös todeta, että artikkeli on huomattava todistuskappale siitä, kuinka valtava murros muutaman vuoden kuluessa oli joidenkin ylioppilaiden tai ainakin kirjoittajan mielessä tapahtunut. Löfberg osoittaa sellaista mielipiteitten varmuutta, ettei voi jäädä mitään epäilystä hänen vakaumuksensa vilpittömyydestä. Ei ole enää kysymys mistään neologisesta kristillisen opin vääntämisestä tai sen muuttamisesta, ei liioin mistään valistuksen ylimalkaisesta kirkon- tai pappisvihasta, ei kysymys on nyt koko kristillisen opin täydellisestä murskaamisesta. Ja tämän Löfberg tekee omasta ja ilmeisesti myös aatteensa kannattajien puolesta täysin puhtain omintunnon ja tuntee itsensä uuden ja paremman puolesta taistelevaksi loistavan tulevaisuuden airueksi. Tätä osoittavat ennen kaikkea hänen monet huudahduksensa todistelujen välillä.

Luonnontieteiden ja teologian välisessä taistelussa on kysymys elämästä ja kuolemasta. «Niiden välillä ei mikään sovinto ole mahdollinen . . . Joko tiede on voittava ja teologia kukistuva ja silloin on meillä odotettavissa valon ja vapauden kultainen aika, silloin on tuleva ihmisuvun kaunein aikakausi, tai sitten on teologia, usko mörköihin, kummituksiin ja henkientutkijoihin voittava ja silloin on vanhassa Euroopassa vallitseva barbarian syvin yö ja Inkvisitioilla niin kuin myös Kerettiläis-Autodafeeilla on hyvinvoinnin päivät.» Ja vielä Löfbergin retorinen loppuveto: «Mutta Teologia ei tahdo eikä voi käsittää mitään todistuksia, Teologia voi ainoastaan ja vain uskoa. Voi hulluraukat herättää jo kerrankin näistä petollisista, mielikuvituksellisista unelmistanne! Katsokaa ympäriinsä ihanaan luontoon, siellä on teille totuuden koti, siellä on se taivas, jonka lapsellinen usko ja kuumetautinen mielikuvitus uskottelee teille olevan tulevassa elämässä! Ja nyt hyvästi ikuisesti sinä ylpeä, mysteerinen ihmishenki; hyvästi sinä ihmisen synkkä unikuva, jonka niin usein on onnistunut hämätä hänen kuumeisten mielikui-

ensa täyttämät aivot. Nyt vihdoin siis, kaksituhatuotisen kamppailun jälkeen on terveen ihmisjärjen kirkas valo ainaiseksi himmentänyt sinun väärän, vietteleväisen paisteesi.« — Ja ylioppilas Anders Edvard Löfberg olisi siis ollut se, joka yhdellä kirjoituksella olisi murskannut Suomen vuosisataisen kirkon.

Näin oli ensi kerran maassamme aloitettu osittaisessa julkisuudessa taistelu kristinuskoa vastaan ateismin puolesta. Taisteluhaaste oli siksi selvä ja niin jyrkkä, että olisi ollut luonnotonta, ellei se olisi herättänyt vastustusta tai keskustelua. Melkein turhaa on mainita, ettei tänä aikana eikä vielä paljon myöhemminkään olisi missään painetussa sanassa voinut kirjoittaa niin tavatoman jyrkästi kuin mitä Löfberg osakunnan lehdessä teki. Ensimmäisen vastaväittäjän Löfberg sai D. E. D. Europaeuksesta, joka ei kuitenkaan vastannut kirjallisesti, vaan hyökkäsi häntä vastaan kirjoituksen ilmestymisen jälkeen seuraavassa osakunnan kokouksessa.

Europaeuksen vastausta ei ole säilynyt, vaikka hän luki sen paperista, mutta sen sijaan on seuraavassa Pamauksen numerossa Löfbergin hyökkäys häntä vastaan.¹⁵ Europaeus tuskin oli erikoisluonteisena miehenä sopiva käyttämään ensimmäistä puheenvuoroa kristinuskon puolesta. Vaikuttaa todennäköiseltä, että Löfberg on oikeassa syyttäessään häntä persoonallisuuteen menemisestä ja asiattomuuksista. Europaeuksen vastaväitteet eivät ilmeisesti olleet osuneet asian ytimeen, vaan hän oli antanut tunteen johtaa itseään harhaan. Näin saattoi Löfberg tuntea olevansa lujalla pohjalla, ja itsevarmuus sekä ylimielisyys kuvastuukin selvästi hänen vastineessaan. Hän selitti vain halunneensa «veljelistä vastausta toisinajattelevilta», mutta sellaista ei ollut kuulunut. Kuitenkin Löfberg ryhtyi torjumaan joitakin Europaeuksen pääväitteitä. «Europaeus syyttää minua sepustuksessaan muun muassa vapautta vailla olevaksi siksi, että olin kyllin hävytön käyttäakseni aiheeni käsittelyssä tervettä järkeäni, jolla Europaeus ei jumala paratkoon tunnu olevan liikaa rasiutettu ja että en ole antanut sokeain satunnaisten oikkujen ja järjettömien päähänpiintymien johtaa itseäni. Edelleen syyttää hän minua suvaitsemattomuudesta, koska olen avomielisesti selostanut näkökohtiani ja koska olen koettanut tehdä tyhjäksi meidän päivinämme

¹⁵ Löfbergin kirjoitus: Till en försvarare af den blinda tron, Smällen n:o IV 26. 2. 1852.

yleisesti vallitsevia spiritualistisia harhakäsityksiä ja samoin esittänyt selvät todisteet kaikille väitteilleni. Jos vapaita ajatuksia ja vapaasti ilmaistua vakaumusta pidetään suvaitsemattomuutena, niin en todellakaan tiedä, mitä sitten enää voidaan kutsua suvaitsevaisuudeksi! ... Europaeus moittii minua mitä suurimmin, että olen täydellisesti surmannut ja tuhonnut kaikenlaisen tunteen rinnassani, hylkäämällä sokean, uskonnollisen uskon, sillä hänen käsityskantansa mukaan ovat tunte ja uskonto kaksi täydellisesti identtistä käsitettä, ja kuitenkin uskon minulla olevan täysin yhtä lämpimän tunteen *kaikelle kauniille ja jalolle* kuin jollakin Europaeus-nimisellä nuorukaisella [E. oli 6 v. vanhempi L:iä], vaikka en todellakaan ole alistanut järkeäni tunteen despoottisen kaikkivallan orjuuteen, niin kuin uskonto säätää.»

Löfberg valittaa, että keskustelu on mennyt persoonallisia ominaisuuksia koskevaksi, vaikka hän itse kyllä silminnähtävän mielellään lankeaa juuri samaan syntiin. Lopuksi hän toteaa, että hän ei ryhdy enää mihinkään keskusteluun muuta kuin asiallisella pohjalla. Löfbergin ensimmäinen artikkeli oli ollut varustettu vain nimimerkillä «L», mutta vastauksessa Europaeukselle on koko sukunimi alla. Tämä lienee tulkittava merkiksi vakaumuksen syvyydestä: hän katsoi voivansa vastata siitä omalla nimellään. Pamauksen kirjoitukset olivat yleensä nimettömiä tai sitten vain kirjainnimimerkillä varustettuja. Mahdollista on myös, että nimi on alla siksi, ettei koko lehden toimitus halunnut kirjoituksesta vastata sen herättämän kohun takia.¹⁶

Samassa Viipurin Pamauksen numerossa, jossa Löfberg vastasi Europaeukselle, sen lisälehdessä, oli Johan Albert Tengénin kirjoittama, erittäin perusteellinen vastaus, jonka hän oli otsikoinut «Uskovaisen tutkisteluiksi». Kun Löfbergin koko kirjoitus oli ollut 7½ sivua, käsittää Tengénin vastine lähes 16 tiheästi kirjoitettua sivua. Laajuutta ja perusteellisuutta siltä ei siis puutu, kirjoituksen sävy on korrekti ja sen sisältö asiallista.¹⁷

Kirjoituksensa motoksi Tengén oli valinnut Paavalin sanat toisesta korinttolaiskirjeestä, sen kolmannen luvun 17. jakeesta: «Missä Herran

¹⁶ Smällenin toimitus päätti 14. 4. 1852, että se vastaa vain nimimerkki-kirjoituksista. Nimestään vastaa kukin itse. Löfbergin kirjoitus oli ilmestynyt 26. 2. 1852. — Smällen n:o 9 22. 4. 1852.

¹⁷ Tengénin kirjoitus: En troendes betraktelser. (I anledning af artikeln om «själens väsende»), Bihang till Wiborgska Smällen n:o 4, 26. 2. 1852.

Henki on, siinä on vapaus.« Tengénin kirjoitus on sekä Löfbergin väitteiden polemisointia että myös omakohtaista selvittelyä uskon olemuksesta. Tässä lieenee tärkeintä päähuomion kiinnittäminen artikkelin poleemiseen puoleen. Usko ja tieto eivät ole Tengénin mukaan kaksi eri asiaa, vaan niillä on paljonkin yhtymäkohtia. Usko on suurimmalta osalta tunnetta, mutta on otettava huomioon, että Jumala-idean olemassaoloa tukevat myös niin luonnon- kuin historiantutkimuskin, mielikuvitus ja kunkin ihmisen omatunto. Kristillinen mielikuvitus ei suinkaan ole kulttuurin tuote, vaan sen olemassaolon edellytys. Tunne, tieto ja tahto ovat uskon kulmakivet. Tengén asettuu luonnollisesti puoltamaan spekulatiota ja sitä hyväkseen käyttävää tiedettä, mutta hän ei tee tätä suinkaan jyrkästi ja kiihkolla, vaan tieteellisen objektiivisesti varoittaen samalla tunteen liiallisesta korostamisesta, johon hänen mukaansa mm. Fichte ja Kant olivat syyllistyneet. Tengén siis torjuu Löfbergin ylimalkaiset väitteet spekulatiivisuuden turhuudesta ja epäobjektiivisuudesta. Myös hän selittää vääräksi kaikki ajatukset siitä, että kristittyjen Jumala olisi kaikkialla vallitseva ja oleva panteistinen käsite. Hän on persoonallinen, ei panteistinen kuten pakanallisten uskontojen, ja juuri tämän vuoksi on kristinuskon ainoa järkevä uskonto.

Persoonallisen Jumalan olemassaoloa eivät luonnontieteet voi suinkaan järkyttää. Voidaan tosin väittää, että maailman luominen on tapahtunut paljon ennen aikaisemmin otaksuttua aikaa, mutta voidaan myös käsittää kuusi luomispäivää kuudeksi aikakaudeksi. Olisi järjetöntä uskoa, että tiedostamaton henki olisi voinut tehdä luonnon järkeviä tekoja. Entä miten selitettäisiin ensimmäisten ihmisten ilmestyminen maailmaan? Sitä paitsi keksitään jatkuvasti yhä uusia ja uusia luonnonlakeja, jotka kumoavat edelliset. Kehityksessä ei sinänsä ole mitään ihmettä; elämä kehittyy, mutta sen takana on Jumalan johto. Myös sähkö ja valo ovat Jumalan luomia asioita.

Löfbergin käsitys vapaudesta on täysin luonnonnoton, sanoo Tengén, sillä vain siellä, missä on Jumala, on todellinen vapaus. Missä ei ole Jumalaa, siellä on syntiä, joka on seurauksena vapaan tahdon väärinkäyttämisestä. Kristinuskon mukaan ei kukaan itse voi luopua synnistä, siihen tarvitaan jumalihminen. Myös sielun kuolemattomuuteen uskomiseen tarvitaan jumaltietoisuutta.

Tämän jälkeen Tengén pääsee torjumaan vastustajansa pääväitteen, että sielu olisi yksinomaan aineen funktio. Jos voimat heikkenevät,

ei sielu voi näyttäytyä, mutta eihän tämä silti merkitse sitä, että henkeä ei olisi olemassa. Sielun ei suinkaan tarvitse olla aineesta riippuvainen, joskin on tunnustettava, että se voi näyttää olemassaolonsa vain materian avulla. Sähkö, lämpö ja valo ovat tietenkin olemassa, mutta ei materia silti suinkaan synnytä elämää, vaan on ehdottomasti olemassa aineesta erillisiä voimia. Löfbergin väitteeseen elämän palauttamisesta verensiirrolla katsoo Tengén voivansa sanoa vain sen, että hänen vasta-vaittäjänsä, niin luonnontutkijasta kuin haluaakin käydä, silti uskoو kaikkeen «sanomalehtien lörpötyksiin», sillä veri ei toki ole mitään itsestä ruumiissa, vaan saa alkunsa ruumiin toisista prosesseista eikä voi itsessään palauttaa elämää. Vaikka Tengén näin torjuu verensiirron mahdollisuuden, huomauttaa hän kuitenkin varovaisuuden vuoksi, että vaikka verensiirto voitaisiinkin suorittaa, niin ei se silti voi todistaa mitään sielun olemassaolosta. Se, ettei sielu voi näyttäytyä, ei silti merkitse sitä, etteikö se voisi samaan aikaan olla olemassa.

Useassa kirjoituksensa kohdassa Tengén käyttää Löfbergin sanontatapoja ja kärjekkäitä sivalluksia kääntäen ne niiden alkuperäistä esittäjää vastaan. Näin kirjoituksen loppuhuudahduksessakin: «Voi hulluraukat, vaikka Te myönnätte, ettei mikään maailmankaikkeudessa häviä [energian häviämättömyyden laki], vaan ainoastaan siirtyy toiseen olomuotoon, kuitenkin kiellätte oman järkevän henkenne kuolemattomuuden! Ei kevytmielinenkään voi edes leikillään poistaa ikuisuuden ajatusta, paheellisinkin, joka on vajonnut syvimpiin järjettömyyksiin, ja mietiskelee tekosytä kieltääkseen . . . kuolemattomuuden ja pilkkaa tätä ajatusta, hänetkin yllättää kuitenkin toisinaan elämässä vastoin tahtoaan ajatus Jumalasta ja ikuisuudesta; mutta *Te pöyhkeät luonnontutkijat* poljette kaikkein pyhimmän halveksien jalkojen alle ja yritätte tukahduttaa kuolemattoman henkenne oman todistuksen ja asetutte eläinten tason alapuolelle! Jääkää hyvästi, ja hyvästi kaikki teidän tyhjät ja järjettömät haaveenne ja haavekuvanne!!»

Jos Löfberg kuvaannollisesti sanoen oli Europaeuksen vastauksen jälkeen kuvitellut marssivansa voittajana areenalla haastaen lyötyä vihollista turhaan taisteluun, niin Tengénin vastineen jälkeen hän tuskin on tuollaista voinut ajatella. Nyt vasta todellinen taistelu alkoi. Tengénin esityksestä ei voinut selvitä puoleksi ylimalkaisilla huitaisuilla, vaan perusteellisempi asiain käsittely oli tarpeen. Hyökkäys oli kuitenkin paras puolustus, eikä «uuden valon ritari» jättänyt tilaisuutta käyttämättä.

«Hälyä ja hälytystä teologiien leirissä! Uusi Pietari Amiensilainen on aasillaan ratsastaen samoten kaikkien maiden halki noussut kehoittamaan kristittyjä puolustamaan uskottomien uhkaamaa pyhää hautaa. — Voi minua kadotettua syntisparkaa, häijy kiusaaja, ismisjärki, on kultaishalla kaunopuheisuudellaan saanut minut maistamaan kiellettyä, tiedon puussa kasvavaa hedelmää ja nyt herran enkeli teologian papin hahmossa salamoivalla miekalla ikuisiksi ajoiksi estää pääsyn teologian paratiisiin ja karjuu minulle tuomiopasuunan äänellä — 'loittone Saatanana' — Herraa Sinun Jumalaasi ei Sinun pidä viettelemän!»¹⁸

Suorastaan rienaava alku osoittaa Löfbergin yrittävän nyt «suurella huudolla» peittää pettymystään siitä, että hän ei selvinnytään niin helposti kuin epäilemättä oli uskonut. Europaeukselle osoitetussa vastauksessa oli vielä ollut enemmän asiallista puhetta kuin «huutoa», mutta nyt on selvästi vallalla demagogia ja pilkka. Löfberg selittää hyvin tienneensä saavansa kirjoituksellaan «Sielun olemuksesta» aikaan hirmumyrskyn teologiien leirissä. Muutoin ei hänen mielestään olisi voinut käydäkään, sillä hän ei edeltäjiensä tapaan hyökännyt teologiien knoppien kimppuun tai ryhtynyt halkomaan hiuksia jostain toisarvoisesta opinkappaleesta, vaan suuntasi iskunsa suoraan teologian «syvimpään ytimeen, sen perustaan ja teologisen taikauskon juureen.» «Herää! Herää! sinä vanhentunut, harmaahapsinen teologiaparka! elämäsi on vaarassa — Nouse eukkoseni ja valmistaudu, sillä pianhan on tuleva aika, jolloin niin kauan pilkkaamasi ihmisjärjen tuomiopasuuna on kutsuva sinut vastaamaan kaikista lukemattomista spekulatiivisista mielettömyyksistäsi, joilla sinä olet houkutellettu terveen järjensä menettäneitä ihmisparkeja. — Niin! laula sanaton joutsenlaulusi oi surkuteltava impiparke! se on oleva viimeinen huokauksesi kuolemanpelkoa uhkuvasta rinnastasi.»

Kun Löfberg oli ilmoittanut Europaeuksen vastineeseen tutustuttuaan turhaan odottaneensa «veljellistä vastausta toisinajattevilta», ei hänen omassa, Tengenille osoitetussa kirjoituksessaan ole juuri mitään jälkeä hänen kaipaamastaan «veljellisyydestä» enempää kuin asiallisuudestaakaan. Mutta ei edes äsken esitetyn retorisen alun jälkeen Löfberg mene asiaan, vaan ilmoittaa hieman epäjohdonmukaisesti, ettei hän ole

¹⁸ Den otrogenes försvar mot det theologiska korståget. Bihang till Wiborgska Smällen n:o 5 4. 3. 1852.

jaksanut parhaalla tahdollaankaan lukka perusteellisesti sitä teologista abrakadabraa, joka Tengénin kynästä oli valunut. Hän ilmoittaa myös, että tuossa vastineessa ei ollut ollut yhtään omaperäistä ajatusta, ei mitään alkuperäisyyttä, vaan koko kirjoituksen ainoa tarkoitus olikin ilmeisesti ollut tehota massiivisuudellaan. Kaikki ajatukset olivat olleet lainattuja joiltakin aikoja sitten kuolleilta erakoilta tai apostoleilta tai sitten oli vedottu joihinkin uudempiin teologeihin. Löfberg väittää myös, että Tengénin kirjoitus ei suinkaan ollut hänen kirjoituksensa kritiikkiä, vaan että vasta viimeisellä sivulla tämä meni asiaan. Se oli kuitenkin täysin ymmärrettävää, «sillä voidakseen kumota minun väittämäni, ei toisen härkä enää tässä kelpaa kyntäjäksi, vaan tässä kohden herra teologi oli pakotettu rasittamaan aivan omaa ajattelukykyään, niin rasittavaa kuin se hänelle lienee ollut.» Löfberg antoi ymmärtää olevansa itse omaperäinen ajattelija, vaikka hän suhtautui omiin «apostoleihinsa» ainakin yhtä kritiikittömästi kuin Tengén omiinsa. Dialektisesti tällainen veto oli kenties hyvä, mutta tosiasiallisesti oli vain kysymys siitä, että Löfbergille kelpasi yksinomaan luonnontieteellinen tutkimus metodeineen ja kaiken muun tutkimuksen hän oli valmis ilman mitään perusteluja tuomitsemaan «teologiseksi abrakadabraksi». Yhtä hyvin olisi Tengén voinut vaatia, että teologiseen väittelyyn ei ole lupa sekoittaa luonnontieteitä.

Lopulta Löfberg ilmoitti olevansa valmis vastaamaan vain siihen osaan Tengénin kirjoitusta, joka koski hänen «materiaalisuusteoriaansa», mutta lupasi samalla «ystävällisesti» pelagiolaisten, gnostikkojen ja semipelagiolaisten saavan levätä rauhassa haudoissaan. Löfberg väitti, että «herra Teologi» ei miltään osin ollut kumonnut hänen väitettään, että sielu on aineen funktio. Hän ei halua lainkaan puuttua siihen kohtaan, jossa teologi puhuu sielun kuolemattomuudesta, sillä hän ei ollut koskaan väittänyt mitään sielun kuolemattomuuden puolesta enempää kuin vastustanutkaan sitä. Näin Löfberg todellisuudessa väistää itse pääkysymyksen ja toistaa pääasiassa vain entisiä väitteitään.

Sekä Löfbergin että Tengénin ensimmäiset kirjoitukset olivat olleet asiallisia, mikäli jätetään niiden huudahdukset huomioonottamatta, mutta kun Löfberg hämmingissään tai osittaisessa ylimielisyydessään kuittasi Tengénin vastauksen suureksi osaksi ylimalkaisilla huitaisuuilla ja rienaavalla puhetavalla eikä ryhtynyt perusteellisesti käsittelemään hänen esittämiään näkökantoja, aleni keskustelun sävy huomattavasti.

Toisessa artikkelissaan Tengén myöntää Löfbergin olleen oikeassa väittäessään, ettei hänen kirjoituksensa ollut ollut mikään suoranainen vastine tämän artikkeliin.¹⁹ Hänellä oli pikemminkin ollut tarkoitus luoda «lyhyt yhteenvedo sisimmästä vakaumuksestaan». Myös oli Tengénin tarkoitus ollut auttaa Löfbergiä «oikealle tielle», mutta valitettavasti tämä ei ollut ottanut sitä vastaan, vaan yritti parhaansa mukaan pilkata auttajaansa. Koska Löfberg ei ollut vastannut hänen väitteisiinsä, ei hän halunnut turhaan pidemmälti kirjoittaa ja ilmoitti myös muille, että hän ei enää moiseen hyödyttömään väittelyyn ryhtyisi enempää Löfbergin kuin muidenkaan kanssa. Epäilemättä Tengén arvosteli tilannetta oikein katsoessaan, ettei mitään uutta ja asiallista enää voinut keskustelussa ilmaantua. Eri asia sitten oli se seikka, että Löfberg saattoi omalla tavallaan selittää vastustajansa halun keskustella vain asiallisella pohjalla.

Löfbergin vastaus Tengénin viimeiseen kirjoitukseen ilmestyi seuraavassa Pamauksen numerossa, ja jo sen otsake «Materialismin riemuvoitto» kertoi tekijänsä kiitettävistä demagogisista kyvyistä.²⁰ Myös sisällys oli samassa sävyssä kirjoitettua. Löfberg antoi yleisönsä tietää, että «herra Teologi» pakenee taistelukentältä, koska hän ei voi enää mitenkään puolustaa kantaansa ja hänen ainoa keinonsa puolustaa menetettyä asiaansa oli loukata Löfbergin persoonaa. Ilmeisesti hänen mielestään jokainen vastaväite oli henkilökohtainen loukkaus, mutta sen sijaan oli hänellä «totuuden miehenä» oikeus kirjoittaa vastustajansa vakaumuksesta kuinka rienaavasti tahansa. Parin sivun mittainen kirjoitus toi vain vähän uutta itse keskusteluun, mutta jotain siinä on silti huomion arvoista.

Erikoisesti tuntui Löfbergiin sattuneen Tengénin väite hänen suvaitsemattomuudestaan, koska hän parhaansa mukaan kääntää tämän väitteen vihaamaansa teologiaa ja kirkkoa vastaan. «Sinä sanot, ettei uskonto koskaan vielä ole hämmentänyt ihmisen ymmärrystä — ja kuitenkin on se juuri uskonnollinen fanatismi, joka on johtanut hirvittävimpiin mielettömyyksiin ja julmuuksiin joista Historia tietää kertoa.

¹⁹ Svar till Författarens af «själens väsende» kritik öfver artikeln «om en troendes betraktelser», Smällen n:o 6 11. 3. 1852.

²⁰ Materialismens triumph!, Smällen n:o 7 18. 3. 1852.

Miljoonia syyttömiä ihmisiä on houkuteltu kauas kotiseudultaan ympäriinsä vieraisiin maihin julman fanatismen seurauksena! Miljoonia on elävinä poltettu roviolla heidän aina silloin vallitsevasta opinkapaleista poikkeavan vakaumuksensa vuoksi! Miljoonia surkuteltavia kerettiläisiä on rääkätty mitä hirvittävimmissä kidutuksissa kuoliaaksi, koska heidän uskonnolliset mielipiteensä eivät onnettomuudeksi ole olleet sopuisuudessa massojen sokean uskon kanssa! Jokainen ihmissuvun historian lehti valuu syyttömien verta, syyttömien, jotka ovat kaatuneet uskonnollisen fanatismen sanomatonta kauhistusta herättävän julmuuden uhreina! Sama suvaitsemattomuus, sama sokea usko uhkaa vielä tänäänkin kaikkia eri tavoin ajattelevia ikuisella kadotuksella, vaikka sen mahti on nyttemmin murtunut ja sen maalliset työaseet, sellaiset kuin inkvisition kidutukset ja kerttiläisautodafeet, eivät enää ole sen käytettävissä!« Tässä Löfberg syyllistyi sinänsä vanhaan väitteeseen, jonka mukaan kristinuskon perusteiden väärinymmärtäminen, sen todellista henkeä ja käskyjä vastaan toimiminen, ihmisten maalliset valtapyytteet sekä heidän vajavainen kykynsä tehdä hyvää olisikin ollut itse uskonnon syytä. Mutta eihän kyseessä ollut — ainakaan enää tässä vaiheessa — asiallinen väittely, vaan fanaattinen omien käsitysten puolustus kaikin keinoin.

Epäilemättä oli Tengén kiistan asiallinen voittaja, mutta tällaisessa taistelussa tuskin asiallisuus aina vaikuttaa kaikkiin väittelyn seuraajiin. Kumpikaan ei varmaan kyennyt kirjoituksillaan käännyttämään montakaan, jos ketään. Aluksi Löfbergin kirjoitus oli voinut vaikuttaa horjuviin osakuntalaisiin, mutta Tengénin kiihkoton vastaus tuskin on ollut tehoamatta niihin, joilla itsellään oli oma uskonnollinen, vaikkakin ehkä heikko vakaumus. Toisaalta Löfbergin suuriäänisyys ja demagogia on hyvinkin voinut vahvistaa niiden uskoa, jotka jo alunperin, riidan alkaessa, olivat hänen kannallaan, mutta vastaavasti on hänen jyrkkyytensä täytynyt vieroittaa hänestä useita maltillisesti ajattelevia, vaikka heillä olisikin ollut uskonnollisia epäilyksiä.

Epäilemättä vaikutti joidenkin osakuntalaisten kannanottoihin inspektorin varaukseton asettuminen Tengénin puolelle jo heti tämän esitettyä osakunnan kokouksessa ensimmäisen vastineensa Löfbergin kirjoitukseen. Gabriel Rein mieltäni niin suuresti tuohon vastaukseen, «että taputti häntä olkapäälle, pyysi sitä lainaksi ja lupasi näyttää sen professori [Frans Ludvig] Schaumanille, sanoen sen kelpaavan vaikka väi-

töskirjaksi jumaluusopin tohtorinarvoa varten». ²¹ Toisaalta näyttäytyy Löfbergin ja kenties hänen kannattajiensakin vakaumus varsin lujaksi, sillä inspehtorin kannasta huolimatta — tai ehkä sen vuoksi — hyök-
käykset saivat vain entistä jyrkemmän sävyn.

Löfberg ja Tengén olivat siirtyneet viimeisissä kirjoituksissaan syr-
jään varsinaisesta uskontokiistasta alkaessaan väitellä suvaitsemattomuus-
desta ja vapaamielisyydestä. Tähän kiistaan joutuivat yhä laajemmat
osakuntalaisjoukot mukaan, ja näin taistelun uusi vaihe on omiaan,
paitsi valaisemaan itse maailmankatsomuskeskustelua, myös tuomaan
selvyyttä eri ryhmien voimasuhteisiin. Heti Löfbergin viimeisen kirjoin-
tuksen jälkeisessä Viipurin Pamauksen numerossa tehtiin voimakas hyök-
käys osakunnan kuraattoria, Herman Kellgreniä, vastaan. Tätä kirjoin-
tusta, joka on tunnettu vain kuraattorin vastauksen perusteella, on jo
edellisessä luvussa selostettu. ²² Tunteaton kirjoittaja oli väittänyt ku-
raattoria tarkoittaen, että «uusi uskonto [kansallisista pyrkimyksistä
ja pietismin erinomaisuudesta] on lähettänyt luoksemme lähetyk-
saarnaajiaan, michiä, jotka epäitsekkäästi ovat ottaneet tehtäväkseen
meidän käännättämistemme . . . »

Kellgren torjui ilman muuta ajatuksen, että hän olisi saarnannut
osakunnassa pietismiä enempiä kuin muutakaan samankaltaista oppia.
Kuitenkin hän asettui puolustamaan herännäisyyttä ja teki tämän juu-
ri suomalaiskansalliselta perustalta lähtien. Hän totesi, että pietismin
vastustajat «tekevät suuren erehdyksen tarkastellessaan ja tuomitessaan

²¹ S.[irén], Johan Albert Tengén, s. 78. — Sirén on kirjoittanut lainatun
kohdan epäilyksettä Tengénin kirjeen perusteella, sillä kaikki ne kirjeen tiedot,
jotka voi tarkistaa, ovat aivan oikeita. Kirjoituksessa mainittuja kirjeitä (s. 76—
77, 79) ei ole säilynyt Tengénin lukuisten jälkeläisten hallussa. Tengénin myö-
hemmistä vaiheista kertoo paitsi jo mainittu Sirénin kirjoitus myös *Takala* teok-
sessaan Suomen evankelisen liikkeen historia III, s. 134—136, 168, 396, 415. —
Eräs huvittava mahdollisuus olisi, että fennomaniaa kannattavat ja siis suomen
kieltäkin käyttävät Löfbergin vastustajat olisivat keksineet taistelun tiimellyk-
sessä sanontatavan «puhua lööperiä». Ruotsin kieli ei tunne mainittua sanontaa,
jonka ikää on vaikea määritellä.

²² Ks. s. 261—265. — Kellgrenin kirjoitus edellisessä numerossa olleen ar-
tikkelin johdosta sitaatteineen nimeltä Svar från en enskild till en enskild, Bihang
till Wiborgska Smällen n:o 9. Varsinainen numero päivätty 22. 4. 1852. Smällenin
8. numeroa ei ole lainkaan säilynyt.

pietismiä omalta kannaltaan katsoen, ottamatta lainkaan huomioon, että tämä ei ole syntynyt eikä tarkoitettu hänen sivistystasollaan olevia, vaan raakaa ja oppimatonta kansaa varten». Kellgren katsoi pietismin olevan kansan selvän vastalauseen «uskonnon laimeutta vastaan». Uskonto on myös ainoa ala, jolla kansa voi saada kosketusta taiteeseen ja pyrkiä löytämään kaunista. «Miksi siis ajatuksenvapauden puolustaja sen tuomitsee?» kysyy Kellgren. «Kirjoittajan olisi tiedettävä, että pietistejä ovat kansan keskuudessa ne, jotka ovat eniten perillä lukemisen vaikeasta taidosta ja vielä vaikeammasta käsittää luettu.»

Kellgren iskee myös tiukasti ajatuksenvapauskesustelun ytimeen. «Ihmeellistä on kuitenkin se ilmeisen liikahtamaton varmuus, jolla Kirj. sanoo: *Meillä* on todellinen vapautemme, *meillä* oma vakaumuksemme. Saarnatkoot lähetyssaarnaajat, *heidän vaivannäkönsä on turhaa!* Todella ihmeellistä! Yleisen humanistisen sivistyksen, ajatuksenvapauden puolustaja sanoo *dixinsä*, ja se on sanottu, jatkuvaa harkintaa ja tutkimista ei siedetä ja näiden meidän on sokeasti uskottava sitä — ja olta-va autuaita.»

Vaikka Kellgren ei voimakkaasti asioihin kantaa ottavana miehenä voinut tyynnyttää syntynyttä myrskyä ja vaikka hänen käsitystään herännäisyyden, pietismin, olemuksesta voidaan kritisoida, niin varmana voitaneen pitää sitä seikkaa, että hänen vastineensa suvaitsevaisuudellaan ja asiallisuudellaan, mutta myös voimakkuudellaan huomattavasti vahvisti maltillisten rintamaa maailmankatsomustaistelussa.

Hyökkäys kuraattoria vastaan synnytti osakunnassa aivan ilmeisesti (pöytäkirjoja ei ole tältä ajalta olemassa) voimakkaan kokousriidan, ja todennäköisesti osakunnan enemmistö tuolloin esitti vastalauseen Viipurin Pamauksen toimitustapaa vastaan ja vaati mainitunlaatuisten kirjoittelun lopettamista sekä lehteä osakunnan valvontaan. Tämä ilmenee siitä, että vain muutama päivä sen jälkeen, kun Kellgreniä vastaan julkaistu kirjoitus oli ilmestynyt, kokoontui Pamauksen toimitus omaan kokoukseensa. Tässä kokouksessa toimituksen enemmistö ilmaisi jyrkkänä kantanaan, että «se aina on pitänyt itseään täysin riippumattomana osakunnan kokonaisuudesta, että lehteä, joka syntyi ainoastaan yksityisten toimesta, ei koskaan voi pitää osakunnan elimenä, vaan ainoastaan keinona helpottaa ja edistää sen yksityisten jäsenten mielihyvänsä, jonka käsityksen toimitus edelleenkin päätti pysyvän

voimassa.«²³ Radikaalit hallitsivat siis nyt, kuten kolme vuotta aikaisemminkin, osakunnan julkista sanaa — tosin myöntäen auliisti sananvuoron vastapuolellekin —, mutta osakunnan kokouksissa näyttää maltillisempi suuntaus nytkin päässeen vallalle. Tilanne muistuttaa näin ollen jonkin verran Zilliacuksen viimeistä kuraattorivuotta, joskin on huomattava, että vuoden 1852 radikaaleille ei kuraattori näyttäytynyt samanlaisena kaiken pahan alkujuurena kuin v. 1849 oli ollut asian laita.

Edellä mainitussa Pamauksen toimituksen kokouksessa päätettiin myös, että lehden kaikki numerot olivat toimituksen yksityisomaisuutta, ja lehdet päätettiin luovuttaa säilytettäväksi C. I. Qvistille, toimituksen jäsenelle. Tästä voidaan tehdä se johtopäätös, että Qvist oli jälleen mukana radikaaleine ajatuksineen. Päätös osoittaa myös toimituksen varovaisuutta, sillä tällöin oli jo saattanut olla liikkeellä huhuja osakuntien lakkauttamisesta ja sellaisessa tapauksessa voitiin ajatella osakuntien paperien joutuvan viranomaisten käsiin. Kuinka tiukkaa ajatuksenvapauden kahlehtiminen yliopistonkin piirissä tuolloin oli, kuvastaa sekin, että Qvist väitellessään tohtoriksi Hegelin oikeusfilosofiasta vuonna 1853 oli pakotettu tyytymään varsin maltilliseen mestarin kritisointiin.²⁴

Radikaalien uskonnollisten ajatusten kannatus rajoittui tuskin kuitenkaan vain Pamauksen toimituksen piiriin, vaan sitä on täytynyt olla myös sen ulkopuolella. Jo vuodesta 1848 asti oli osakunta todella ollut käymistilassa ja jokaiseen asiaan, mitä siellä oli käsitelty, oli kiirehditty ottamaan joukolla kantaa. Näin on maailmankatsomuskiistassakin täy-

²³ Utdrag ur protokollet, förddt vid Redaktionen för Wiborgska Smällens sammanträde den 14. april 1852, Smällen n:o 9 22. 4. 1852. Lehti ilmestyi torstaisin. Toimittajien nimiä ei mainita pöytäkirjassa, vain Qvistin nimi, jolle päätettiin luovuttaa numerot. Toimituksen muiden jäsenten nimiä ei muullakaan tavalla ole voitu saada selville.

²⁴ Ks. edellinen nootti. — Myöhemmin esitetään sitä epävarmuutta, jossa juuri keväällä 1852 elettiin, kun yliopiston uudet säännöt olivat työn alla. Kuitenkin oli juuri huhtikuussa ollut «tällä rintamalla rauhallista». Ks. s. 299—300. — Qvistin väitöskirjasta: *Juva*, emt., s. 83. — Päätös luovuttaa Viipurin Pamauksen numerot Qvistille vei ne pitkälle odysseialle, joka päättyi vasta 101 vuoden kuluttua lääkintöneuvos Herman Lavoniuksen lahjoittaessa nuo numerot takaisin osakunnalle sen 300-vuotisjuhlan yhteydessä korvaamattomaksi avuksi osakunnan historian selvittämisessä. Lehdet ovat nyt osakunnan hallussa.

tynyt olla laita. Äsken jo todettiin, että kokouksissa maltilliset olivat epäilemättä voitolla, mutta se ei merkitse sitä, että niissä ei radikaaleilla olisi ollut omaa kannattajajoukkoaan. Tätä käsitystä tukee kuraattori Herman Kellgrenin lausunto juuri tästä ajasta: «Jos katsotte jälleen taaksepäin kuluneeseen vuoteen, niin luulen, ettette suinkaan voi olla tyytymättömiä tähän aikaan; kokouksiin on otettu vilkkaasti osaa, Osakunta on osoittanut elävänsä, se on antanut vaikutteita ja herätteitä...» Voi tuskin ajatella tällaista vilkkautta olleen olemassa, jos toinen tai toinen puoli olisi ollut selvästi alakynnessä. Tai ainakin osakunnalla olisi tuolloin täytynyt olla verraten yhtenäinen leima, mitä sillä nyt ei missään tapauksessa ollut. Löfberg itse oli sanonut, että teologiaa vastaan oppositiossa oli «akateemisen nuorison enemmän ajatteleva osa.»²⁵

Vaikka hyökkäys Kellgreniä vastaan oli aiheutunut eräästä hänen pitämästään puheesta, niin silti ei fennomanian ja pietismin yhdistäminen tunnu häntä vastaan hyökättäessä pelkästään tuohon puheeseen perustuvalta. Sillä on saattanut olla syvempiä syitä. Ensimmäinen Löfbergin vastustaja oli Europaeus, jonka työtä suomalaisuuden hyväksi jo aikaisemmin on laajasti selostettu. Hän kunnioitti esi-isien arvokasta hengenperintöä, ja hän suhtautui kunnioittavasti myös isiltä perittyyn uskoon. Johan Albert Tengén oli epäilemättä hänkin kielikysymyksessä saman hengen lapsia kuin Europaeus. Hän oli vasta toisen polven sivistyneistöä, sillä vaikka hänen isänsä olikin Vehkalahden kappalainen, niin isoisä oli ollut Sakkolan lukkar. Näin ollen ei voida ajatella, että hän olisi saanut kotoaan kovinkaan neologista perintöä, ja epäilemättä hän suhtautui suomen kieleen huomattavasti positiivisemmin kuin ne nuorukaiset, joiden suvut olivat monessa polvessa tottuneet vieraaseen kieleen. Kellgreninkin yhdistää edellisiin hänen suomalaiskansalliset sympatiansa ja voimakas toiminta niiden puolesta.²⁶ Näin voidaan todeta, että kaikki kolme uskonnollista radikalismia julkisesti lehden palstoilla vastustanutta osakuntalaista kuuluivat osakunnan pieneen, mutta juuri näihin aikoihin vireään suomalaisryhmään. Ehkä juuri tämä oli antanut tuntemattomalle radikaalille perimmäisen aiheen hyökätä ku-

²⁵ Kellgrenin jäähyväispuhe osakunnalle. Julkaistu: *Castrén*, Herman Kellgren, s. 352—355. — Ks. myös s. 314—315.

²⁶ Edellisessä luvussa selostettu sekä Europaeuksen että Kellgrenin työtä suomalaisuuden hyväksi. Tiedot Tengénistä matrikelista.

raattoria vastaan ja todennäköiseltä tuntuu, että raja uskonnollisissa kiistakysymyksissä noudatti ainakin osaksi samoja latuja kuin suomalaisuuskysymyksessään. Näin ainakin siten, ettei ketään vapaamielistä kuulunut suomalaisuusryhmään. Tähän seikkaan on jo viitattu edellisessä luvussa, ja käsitystä mainitunlaisesta rajan kulkemisesta tukevat myös myöhemmin esitettävät S. G. Elmgrenin päiväkirjamuistiinpanot.

Pääasiallinen taistelu uskonto- ja ajatuksenvapausriidassa käytiin keväällä 1852.²⁷ Seuraavana syksynä yritettiin heti alkuun estää samankaltaisen kiistan puhkeamista, sillä ensimmäisessä Viipurin Pamauksen numerossa esitetään vaatimus, että toimitus ei sallisi julkaista henkilöitä vastaan suunnattuja kirjoituksia. Varoittavana esimerkkinä mainittiin edellisen lukukauden pikkumaiset sanakiistat, jotka vain olivat omiaan «katkeroittamaan mieliä ja saattamaan puolueet toisiaan vastaan valaisematta lainkaan itse asiaa tai johtamatta siinä mihinkään tulokseen». Oppositiomiehet näkivät tällaisessa yrityksessä kuitenkin liiallista vapauden kahllehtimista, sillä he katsoivat «vapaalle yhdyskunnalle häpeälliseksi sietää sensuuria ja sen tähden vaativat rajoittamatonta puheen ja kirjoituksen vapautta. He eivät halunneet tunnustaa muuta sensuuria kuin omantunnon tuomioistuimen, johon he vetoivat. He katsoivat, että ne taistelut, joiden seurauksena persoonallisuuksiin meneminen oli, ainoastaan edistäisivät toimeliaampaa elämää Osakunnassa, sillä taistelu, he arvelivat, olisi sen varsinainen elämä.» Edellisten rivien kirjoittaja, Kaarlo Slöör, huomattava suomalaisuusmies itse, ilmoitti kunnioittavansa näitä mielipiteitä, mutta silti hän piti tärkeänä, että valtiossa olisi joitakin ajatuksen tuomareita, ja tällaisena hän halusi ennen kaikkea pitää yleistä mielipidettä. «Me tiedämme nyt liiankin hyvin, että mielipide meidän keskuudessamme on jo lausunut paheksumisensa kaikesta, mitä tulee persoonallisuuksiin menemiseen. Alistukaamme sen tähden kaikki sen tuomiopäätöksen alaisuuteen, älkäämme turhaan vedotko omaantuntoon, sillä se luopuu helposti vallastaan, milloin järki ajaa asiaa.» Kirjoituksensa päätti Slöör toivomukseen, että asiat taistelisivat, eivät miehet.

²⁷ Keväällä Europaeus oli jo tarjonnut rauhan kättä vastustajilleen pyytämällä anteeksi «toveri Mäkliniltä» ja Löfbergiltä, mutta tämä tuskin oli hillinyt kiistaa. Europaeuksen kirjoitus: En sjelfbetraktelse, kirjoittajaksi merkitty E—s, Smällen n:o 10 29. 4. 1852.

Kaarlo Slöör mainitsi kirjoituksessaan osan Pamauksen toimituksesta vaativan rajoittamatonta kirjoittamisen vapautta. Vaikka hän ei erikoisesti mainitse tuon osan kuuluvan toimituksen vähemmistöön, niin tuntuu kirjoituksen sävy siihen kuitenkin viittaavan. Näin ollen olisivat radikaalit joutuneet syksyllä 1852 alakynteen ei vain itse osakunnassa vaan myös sen julkisen sanan forumilla. Heidän otteensa heikkenemiseen on varmasti vaikuttanut se seikka, että Löfberg ei yliopiston luetelon mukaan ollut opiskelemassa syyslukukaudella 1852.²⁸

Uskonnolliset radikaalit ovat varmasti olleet sekä osakunnassa että sen ulkopuolella sangen näkyviä hahmoja. Näin kirjoitti vuonna 1853 huhtikuussa vireästi aikaansa seuraava sanomalehtimies ja aikaisempi länsisuomalaisten kuraattori (1846—1852) S. G. Elmgren päiväkirjaansa:²⁹

«Prof. [G. F.] Aminoff on tutkinnossa reputtanut 15 kappaletta kokelaita filosofiassa ja nämä kuuluvat niihin niin sanottuihin maailmanparantajiin, s.t.s ylioppilaiden keskuudessa olevaan kosmopoliittiseen ja ateistiseen ryhmään, joka on muodostunut viime vuosina varsinkin Viipurilaisten ja Uusmaalaisten keskuuteen. Heidän puoluepäällikkönään on pidetty maisteri Qvistiä, jolla on perusteelliset tiedot Hegelin filosofiasta [väitteli tästä aiheesta], mutta joka on sangen taipuvainen karkeaan materialismiin ja on uskonnollisesti Feuerbachin kannattaja. Yliopp. Löfberg osoitti eräässä geologisessa esitelmässä Lukuyhdistyksessä olevansa karkea materialisti ja voimakkaasti korostettu ateisti. Nämä maailmankansalaiset harrastavat etupäässä luonnontieteitä, joissa heillä on myös jonkin verran tietoja, mutta materialistiset mielipiteet, vastustavat innokkaasti suomalaisuusharrastuksia, jotka muka ovat liian ahdasrajaisia, samoin kaikkea, mikä vivahtaa uskontoon, sillä uskonnollisuus on heistä ahdasmielisyyttä. Uskonto, isänmaa, idealistinen filosofia, historiallinen traditio on heille kauhistus; ylimalkainen, säännötön ja hillitön vapaus sekä aineellisuuteen perustuva ennakko-
luulottomuus ovat heidän pääasiallisimpina tarkoituksiperinään ja

²⁸ Något om personligheter, kirjoittajaksi merkitty Karl Slöör, Smällen n:o 2 14. 10. 1852. Kevätkauden Pamauksen numerot oli luovutettu Qvistille. Syyskauden numerot jäivät Slöörin haltuun. Ks. tästä *Haltsonen*, Viipurilaisen osakunnan toimintaa keväällä 1857, s. 116—118.

²⁹ Elmgrenin muistiinpanot, s. 54. — Elmgren tehnyt mainitun muistiinpanon 26. 4. 1853.

ihanteinaan [aitoja seehundeja] sanalla sanoen: he ovat Voltairen ja Heinen koulukuntaa... Huomattavampia heistä on yliopp. Norden-skiöld, jolla sanotaan olevan hyvät opinnot luonnontieteissä, mutta joka muuten on ryhdytön ja arkisista asioista tietämätön, riidanhaluinen väittelijä... Enimmät heistä tuntuvat olevan varsin mitättömiä suunsoittajia.»

Elmgrenin käsityksiä maailmanparantajien yleisistä kannanotoista tukevat useat edellä selostetut Viipurin Pamauksen artikkelit, ja hänen voidaan näin ollen todeta tehneen uskonnollisen radikalismien pääpiirteistä luotettavia havaintoja. Toisaalta hänen muistiinpanonsa tukevat aikaisemmin esitettyjä johtopäätöksiä, kuten esimerkiksi suomalais-kansallisen liikkeen ja uskonnollisen radikalismien välistä suhdetta. Hän todistaa myös sen puolesta, että maailmanparantajat muodostivat oman laajan ryhmänsä juuri Viipurilaisessa osakunnassa, huolimatta siitä, että Pamauksen radikaaleista kirjoittajista voidaan nimetä vain Löfberg. Qvistin aktiivinen mukanaolo varmistuu myös, vaikka ei voida todeta hänen lehteen kirjoittaneenkaan. Ehkä hän halusi pysyä syrjässä varsinaisesta tulilinjasta lähestyvän väitöstilaisuutensa vuoksi, mutta osallistui silti Pamauksen toimitukseen, kuten varhemmin on todettu. Nordenskiöldin osuutta Viipurilaisen osakunnan maailmanparantajien toimintaan ei voida eritellä.³⁰

Yksityiskohdissa voidaan Elmgrenin käsityksiä kuitenkin kritisoida. Isänmaallisuuden kuuluminen radikaalien vieromien seikkojen luetteloon on voinut tulla mukaan vain joko tietämättömyydestä tai pikemminkin ehkä sen vuoksi, että Elmgren maailmanparantajia vieroksuesaan ja tuomitessaan ei uskonut heidän voivan lämmitä millekään jalolle aatteelle. Kaikkien kolmen mainitun Viipurilaisen osakunnan jäsenen isänmaallisuutta ei voi kukaan saattaa kyseenalaiseksi, siksi voimakkaasti he eri yhteyksissä esittivät kantansa asioihin. Ei ole myöskään mitään perustetta uskoa toisten maailmanparantajien ajatelleen isänmaastaan eri tavalla kuin johtajansa. Elmgren oli kuitenkin aikanaan huomattava suomalaisuusmies Herman Kellgrenin tapaan ja ehkä hän on syyllistynyt virhepäätelmään: kuka ei kannata suomalaiskansallista ajattelutapaa,

³⁰ Löfbergin ja Qvistin kirjoituksia siteerattu valtiollista liberalismia käsittelevässä luvussa. Nordenskiöld erotettiin myöhemmin yliopistosta isänmaallisten puheidensa vuoksi. Ks. s. 339—340.

hän ei ajattele isänmaallisesti.³¹ Mutta tuossa tapauksessa on ollut vika Elmgrenin isänmaallisuuden käsitteen ahtaudessa, ei radikaaleissa.

Myös henkilökohtaisissa arvioinneissa osuu Elmgren harhaan. «Ryhdyttömästä ja riidanhaluisesta» Nordenskiöldistä tuli ennen pitkää kuuluisa tiedemies ja koillisväylän purjehtija. Qvist esiintyi myöhemmin huomattavana ja arvostettuna sanomalehtimiehenä kotikaupungissaan, ja Löfbergin virkauraa voidaan luonnehtia vähintään normaaliksi, vaikka hänen verraten varhainen kuolemansa katkaisikin kesken hänen elämäntyönsä. Sen sijaan Elmgrenin maininta siitä, että useimmat maailmanparantajista ovat «mitättömiä suunsoittajia», sisältänee ainakin osittaisen totuuden, sillä radikaalien liikkeiden liepeille kerääntynee aina tuonkaltaista ainesta.³²

Elmgrenin päiväkirjamerkinnöistä käy myös ilmi, että voimakkaimman jalansijan uskonnollinen radikalismi oli saavuttanut Viipurilaisessa osakunnassa. Kaikki ne henkilöt, jotka hän nimeää, olivat viipurilaisia. Vaikka Elmgren ei mainitse yhtään uusmaalaisista, voitaneen kuitenkin arvella hänen mielessään olleen uusmaalaisen Carl Adolf Neoviuksen, joka oli pitänyt samana vuonna kuin Löfberg luonnontieteellisen esitelmän Akateemisessa Lukuyhdistyksessä. Tätä otaksumaa tukee se seikka, että Elmgren erikoisesti mainitsee Löfbergin materialismin ilmenneen Lukuyhdistyksessä, ja näin ollen tuntuisi luonnolliselta, että käsitys uusmaalaisien radikalismista olisi ainakin osittain myös saatu sitä kautta. Elmgren kuului yhdistyksen johtokuntaan ja hänellä oli paljon harmia tuosta luottamustehtävästään, sillä rehtori Wilh. G. Lagus teki hänestä ilmiannon ministerivaltiosihteerille Pietariin. Näin oli Elmgren syyttömästi saanut harmia Lukuyhdistyksessä pidetyistä esitelmistä, joten hänen vierova asenteensa maailmanparantajiin on tästäkin syystä sangen luonnollinen.³³ Neoviuksesta on kuitenkin huomattava, että hänen isänsä oli ollut kuolemaansa asti Sortavalan kirkkoherrana; pojan mahdollisen radikalismin juuret tuntuvat näin ollen löytyvän samalta suunnalta kuin viipurilaistenkin. Uusmaalaisen osakunnan tältä ajalta

³¹ Elmgrenin muistiinpanot s. VIII—IX.

³² Matrikkeli. — Ks. myös s. 320—329. — Nordenskiöldin elämäkertoista voitaneen tässä mainita omaelämäkerta «*Nils Adolf Erik Nordenskiöld*, Ur svenskt biografiskt lexikon» ja *Hedin*, Adolf Erik Nordenskiöld.

³³ *Palmén*, Sven Gabriel Elmgren, s. 22—28.

säilyneet asiakirjat eivät kerro uskonnollisen radikalismien ilmenemisestä.³⁴

Länsisuomalaisen osakunnan piirissä sen sijaan esiintyi juuri näihin aikoihin uskonnollista vapaamielisyyttä. Länsisuomalaisten mielipiteet erosivat kuitenkin sangen jyrkästi viipurilaisten kannanotoista. Ehkä huomattavin länsisuomalainen liberalisti C. J. Edelskiöld tunnusti ai-noastaan omaavansa «kauheat epäilyt maailmanhengen olemassaolosta», minkä lisäksi hän uskalsi epäillä hegeliläisen synteetin todenperäisyyttä. Hänen vaatimuksensa olivat niinikään kokonaan toista luokkaa kuin viipurilaisten radikaalien: «Mitä siksi esitän eräänä aikamme tarpeena on uskonnonvapaus, s.o. kirkon riippumattomuus valtiosta. Vapaa oli kristillinen kirkko syntyessään, vapaa se on oleva loppuessaan maan päällä. Miksi sekoittaa yhteen, mikä ei kuulu yhteen.»³⁵ Kuinka toisenlainen henki tästä huokuukaan kuin Löfbergin jyrkistä yrityksistä suistaa koko kristinusko muinaisuuden kuiluun.

Aivan tuntemattomia eivät uuden uskonnollisen vapaamielisyyden tai radikalismien aatteet olleet muissakaan osakunnissa. Jo syksyllä 1850 oli Savo-karjalaisessa osakunnassa keskusteltu aiheesta «Sisältääkö kristillisen Uskon yksi alkuperuste kyllin paljon tyydyttääkseen kaikkialla ja kaikkina aikoina ihmisen uskonnollista tarvetta.» Vaikka kysymystä valmistelemaan oli edellisessä kokouksessa oikein asetettu komitea, niin vain muutamat harvat osakuntalaiset osallistuivat keskusteluun. Kysymys ei oikeastaan päässyt alkua pidemmälle, sillä savo-karjalaisilla oli toki tärkeämpääkin — suomalaisuus ja sen edistäminen. Niinpä saivat tuon osakunnan jäsenet samana lukukautena keskustella aiheesta «Runebergin kirjalliset työt ja merkitys Suomen runoilijana» ja kuunnella Ahlqvistin esitystä suomen kielen ensimmäisestä tutkimusvaiheesta ennen v. Beckeriä.³⁶ Tytärösakunnassa olivat perusteet toiset kuin viipurilaisilla ja suuntaus sen mukaista. Huomattavaa on myös, että pohjalaiset,

³⁴ *Carpelan*, Helsingfors universitets studentmatrikel.

³⁵ *Juva*, emt., s. 83, 90—92. — Edelskiöldin mielipiteistä — hänkin vastusti fennomaniaa — ks. s. 258.

³⁶ Savo-karjalaisen osakunnan ptk:t 3. 10. 1850, 5. 12. 1850. Uskonnollisesta radikalismista ei *Waris* Savo-karjalaisen osakunnan historiassaan tiedä mitään kertoa. — Varsinainen uskonnollinen murros Savo-karjalaisessa osakunnassa tapahtui vasta 1870-luvulla. *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia s. 284—296. — Ks. myös *Lappalainen*, Aukusti Juhana Mela, s. 78—80.

jotka hyvinkin vilkkaasti liikehtivät omassa osakunnassaan uusien aatteiden alkuvuosina «perustuslaillisin tunnuksin», eivät jaksaneet innostua uskonnollisesta vapaamielisyydestä. Mutta heillä olikin herännäisyys saavuttanut kokonaan toisenlaisen aseman kuin Viipurilaisessa osakunnassa ja suomalaisuudenkin edistäminen oli sangen monille heistä suoranaisena sydämen asiana. Muuhun ei enää jäänyt aikaa eikä riittänyt mielenkiintoa.³⁷

Seuraava näytös viipurilaisten uskonnollisessa radikalismissa tultiin esittämään kotimaakunnan pääkaupungissa monine eri kuvaelmineen ja tällöin esitti pääosaa Carl Immanuel Qvist.³⁸

³⁷ *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 149–153, 177–186. — *Helanen*, Pohjalainen osakunta, s. 295–314.

³⁸ Tästä enemmän luvussa Viipurilaisen osakunnan perintö.

X Osakuntien lakkauttaminen

Kuten tunnettua oli Venäjän keisari ja Suomen suuriruhtinas Nikolai I jo valtaistuimelle noustessaan joutunut tuntemaan perusteellisia muutoksia vaativien, kumouksellisten oppien mukanaan tuoman vaaran, ja niin hänen koko hallitusjärjestelmänsä perustui tuon uhan torjumiseen. Kaikki, mikä suinkin vivahti vapaamieliselle, oli pannaanjulistettua Venäjän maassa. Koska uudet aatteet olivat syntyneet länsimailla, tunsu Nikolai I suurta epäluuloisuutta kaikkea sieltä tulevaa kohtaan.¹ Ulkomaalaisten saapuminen Venäjälle rajoitettiin minimiin ja yritettiin valvoa, ettei epäilyttäviä henkilöitä pääsisi salateitse maahan. Jo keväällä 1848 kiellettiin ulkomaille matkustaminen, ja vielä v. 1852 olivat niin tiukat määräykset voimassa, etteivät edes yliopiston opettajat saaneet matkustuslupaa ulkomaille, ellei esitetty matkan syyksi terveydellisiä seikkoja.² Valvonta kohdistettiin myös ulkolaiseen kirjallisuuteen ja, paitsi julkaistuja kiellettyjen kirjojen luetteloita, järjestettiin ankara sensuuri rajoille, että estettäisiin vaarallisina pidettyjen kirjojen pääsy maahan.³

Erikoisesti tunsu yksinvaltiassu tsaari syvää epäluuloa yliopistoja kohtaan. Hänestä kerrotaan, että hän kerran Moskovan yliopiston ohi ajaessaan olisi huudahtanut: «Kas tuossa on se sudenpesä!»⁴ Tällaiselta hallitsijalta ei saattanut odottaa suurta ymmärtämystä akateemis-

¹ *Schieman*, Geschichte Russlands unter Kaiser Nikolaus I, IV osa, s. 137—151. — *Osmonsalo*, Itsevaltiuden kausi, s. 111—130.

² *Nurmio*, Taistelu suomen kielen asemasta, s. 74—75. — *Castrén*, Herman Kellgren, s. 301. — *Palmén*, Vuoden 1852 yliopistosääntöjen synnystä s. 13—14. — Ministeri-*valtiosuhteerin kirjeet sijaiskanslerille* 15. 4. 1848, 27. 5. 1848, VA.

³ *Nurmio*, emt., s. 53—54. — *Palmén*, em. kirjoitus, s. 13.

⁴ *Nurmio*, emt., s. 104. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 251. — *Schauman*, Huru 1852 års universitetsstatuter tillkommo, s. 85.

ta vapautta tai tutkimuksen rajoittamattomuutta kohtaan. Ei ainakaan voinut odottaa sitä vuoden 1848 jälkeen, jolloin kaikkien tiedossa oli ylioppilaiden suuri osuus eri maiden, erikoisesti Itävallan, kapinallisiin melskeisiin. Kun Moskovan tarkoin valvotun yliopiston näkeminen saattoi tsaarin pahalle tuulelle, kuinka paljon vaarallisemmalta täytyikään silloin tuntua itsehallinnolla varustetun Keisarillisen Aleksanterin yliopiston opiskelijain osakuntien. Lisäksi ylioppilaat puhuivat vielä ruotsia, ja suhteet läntiseen naapuriin olivat monella sangen hyvät. Ja juuri Ruotsissa olivat vuoden 1848 tapaukset nostattaneet voimakkaita levottomuuksia ja kärjekkäitä uusien oppien mukaisia mielenilmauksia. Tosin on muistettava, että myönteinen suhtautuminen maahamme ja sen omalaatuisiin laitoksiin kuului aikaisemmin selostettuun periaatepolitiikkaan, mutta on otettava huomioon, että samalla pyrittiin myös pidättäytymään kaikesta sellaisesta, mikä voitiin tulkita olemassa olevan hallitusjärjestelmän tai sen toteuttajien arvostelemiseksi.⁵

Mutta mitään levottomuuksia ei puhjennut, vaikka oli kevät 1848. Vielä edellisenä lukukautena oli ollut tavallista rauhattomampaa, kuten eräs kirje kertoo: «Täällä kuuluu olleenkin tänä syksynä kummallisia rymyjä: moniaan rouvan helmet ovat nostetut korviin, kadun nurkissa kuulutaan monena yönä päräytetyn semmoisia sotäsäveliä, että koko korttierit ovat luulleet huoneensa kaatuvan...»⁶ Yliopisto oli saanut ennen joulua uuden sijaiskanslerin, Kaukasian vuoristokansoja vastaan taistelleen, maamme oloja vähän tunnevan kenraalimajuri Johan Mauritz Nordenstamin, joka kevään kuluessa syystä voi olla tyytyväinen valvomansa yliopiston nuorisoon. Tästä hyvästä käyttäytymisestä saivat ylioppilaat myös palkan. Heille annettiin 12 edellisenä vuonna eväty lupa saada viettää Kukan päivää, toukokuun 13:ta, kevään riemujuhlana.⁷ Näin päästiin viettämään tuo ikimuistettava Floran päivä, jolloin Maamme-laulu ensi kerran kajahti, jolloin Fredrik

⁵ *Nurmio*, emt., s. 73—83, 101—103. — *Palmén*, em. kirjoitus, s. 11. — *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 140.

⁶ Paavo Tikkasen kirje August Ahlqvistille 27. 11. 1847, SKSA.

⁷ *Pesonen*, J. M. Nordenstamin sijaiskanslerikausi Helsingin yliopistossa vv. 1847—1855, s. 90—94, käsikirjoitus tekijän hallussa. — *Palmén*, em. kirjoitus, s. 8. — *Waris*, emt., s. 232—235. — Pohjalaisen osakunnan ptk. 3. 5. 1848, 5. 5. 1848, 9. 5. 1848. — Uusmaalaisen osakunnan ptk. 9. 5. 1848.

Cygnaeus piti kuulun puheensa Suomen nimestä ja jonka juhlan Topelius sitten varusti mitä runollisimmalla sädekehällä.⁸

Hullu vuosi kului Helsingin ylioppilaiden osalta ainakin näennäisen rauhallisesti. Mutta seuraavana vuonna tahti muuttui. Jo helmikuussa esiintyi ensimmäinen vakava järjestyshäiriö, vakava Pietarin näkökulmasta tarkasteltuna. Kun M. A. Castrén oli palannut neljä vuotta kestäneeltä Siperian matkaltaan, olivat ylioppilaat järjestäneet hänen kunniakseen illalliset, joihin otti osaa lähes 300 ylioppilasta. Tunnelman siten myöhemmin illalla kohottua korkealle heitti «fennomanian surullisen hahmon ritari» Otto Palander punssilasinsa päin Hänen Majesteettinsa Nikolai I:n rintakuvaa, nokesi sille sitten sikarillaan viikset ja lopulta joi sen kanssa kaikessa ystävyydessä veljenmaljat.⁹

Pian sattui Pietarin hallituspiirejä vieläkin enemmän kuohuttanut tapaus. Kun Snellman oli pätevämpänä, mutta hallitusmiehille vastenmielisempänä syrjäytetty filosofian professuuria täytettäessä, saivat ylioppilaat aiheen tästä lähteä pitämään viran saajalle G. F. Aminoffille meluisat kissannaukujaiset. Samalla kertaa saivat opiskelevan nuorison äänekkäistä antimista osansa myös entinen viipurilaisten inspektori «moster» Ursin, joka oli konsistorissa äänestänyt Snellmania vastaan, sekä vihattu ja inhottu postitirehtööri Wulffert, jonka vakoilutoimet ja ilmiantopuuhat olivat herättäneet suuttumusta.¹⁰

Mielenosoitukset eivät kuitenkaan pysähtyneet tähän, vaan pian sai kissannaukujaiset osakseen myös kreivi C. G. Mannerheim, joka oli asettunut vastustamaan erään suomenkielisen tutkimuksen painattamista tiedeseuran julkaisuun. Vaikka Mannerheim kiirehti selittämään ministerivaltiosihtööri Armfeltille, ettei kysymyksessä suinkaan ollut poliit-

⁸ *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, s. 275—280. — *Helsingfors Tidningar* n:o 38 17. 5. 1848, n:o 42 31. 5. 1848. — *Morgonbladet* n:o 38 18. 5. 1848. — *Topelius*, Muistiinpanoja vanhasta Helsingistä, s. 96—104. — *Topelius*, Elämäkerrallisia muistiinpanoja, s. 134—135. — Ks. myös perusteellista kuvausta: *Havu*, Lauantaiseura ja sen miehet, s. 246—259.

⁹ Pohjalaisen osakunnan ptk. 3. 3. 1849. — Nordenstamin kirje Aleksanteri Armfeltille 27. 3. 1849, VA. — D. E. D. Europaeuksen kirje Aug. Ahlqvistille 28. 4. 1849, SKSA. — Palanderin teon taustasta ks. myös *Virkkunen*, Agathon Meurman I, s. 227—229. — *Suolahti*, emt., s. 135—136, 139—140.

¹⁰ *Rein*, Juhana Vilhelm Snellman I, s. 475—481. — *Palmén*, em. kirjoitus, s. 10.

minen mielenosoitus, oli tämä seikka omiaan yhdessä eräiden samoihin aikoihin sattuneiden tappeluiden kanssa lisäämään asioista päättävien virkamiesten entisestäänkin vihamielistä suhtautumista suomalaisiin ylioppilaisiin.¹¹

On olemassa useita lausuntoja, jotka kuvastavat maamme eri hallintomiesten suhtautumista ylioppilaisiin ja tietenkin myös heidän nauttimiinsa vapauksiin. Itse Nikolai I oli lausunut kuultuaan Aminoffia vastaan suunnatusta mielenosoituksesta: «Wienissäkin aloitettiin kissanaukujaisilla.» Ruhtinas Menšikov taas huomautti ministerivaltiosihtööri Armfeltille saatuaan tiedon Unkarin armeijan antautumisesta: «Kas tässä tapaus, joka raivostuttaa kaikkien yliopistojen, näihin luettuna erittäinkin myös Helsingin, professori-roistoja ja ylioppilaskerjäläisiä.» Vaikutusvaltainen paroni Klinkowström, joka lähetti Pietariin ylioppilaita koskevia ilmiantoja, totesi ylioppilaisissa olevan «l'esprit de Anjala Förbund». Mikäli paroni tällä tarkoitti ylioppilaiden itsenäisyysvaivoja, niin voidaan todeta hänen olleen oikeassa, siitähän ovat todisteena lukuisat viipurilaisten ylioppilaidenkin lausumat, vaikkakaan ei ole mitään tietoa siitä, että Klinkowström olisi tuntenut juuri nuo mieliteenilmaisut. Itse yliopiston piirissäkin oli olemassa suurta ymmärtämättömyyttä ylioppilaiden pyrkimyksiä kohtaan.¹²

Aikaisemmin 30-luvua on nimitetty pelon aikakaudeksi; voidaan sanoa, että 50-luvun taite oli sekin pelon leimaa kantava. Mutta nyt olivat sen vallassa toisetkin piirit kuin aikaisemmin. Yhteisen kansan ohella tunsivat korkeat, vastuunalaisissa virka-asemissa olevat hallinto- virkamiehet asemansa epävarmoiksi. Luonnollisesti tämä johtui vallankumousvaarasta ja sen pelosta, mutta siinä ei suinkaan ollut kaikki, ehkä ei aina tuo ajatus edes ollut määräävimpänä epävarmuuden tunteessa. *Nurmio* on vuoden 1850 kieliasetuksen syntyä tutkiessaan selvästi osoittanut, kuinka Menšikov toimi suomalaisen kirjallisuuden sensurointikysymyksessä melkein pä pelon aiheuttaman psykoosin vallassa. Hänen oli oman virkapaikkansa säilyttämiseksi saatava suomenkielinen kirjallisuus millä tavalla tahansa sellaiseen tilaan, ettei siitä aiheutuisi

¹¹ Rein vetosi osakuntiin selittäen juuri kreivi Mannerheimiin kohdistuvan pilkan olevan vaarallista osakunnille: Uusmaalaisen osakunnan ptk. 13. 11. 1849. — Ks. myös *Nurmio*, emt., s. 102—106.

¹² *Nurmio*, emt., s. 97, 102, 253. — *Schauman*, När Aug. Ahlqvist relegerade, s. 175—181.

hänelle harmia. Sama näkökanta oli epäilemättä muillakin korkeilla virkamiehillä, joskaan ei ehkä niin suuressa määrin kuin juuri Menšikovilla. Heidän tuli tehdä tiliä sattuneista vallankumoushengen ilmauksista eikä tuo selonteko aina muodostunut miellyttäväksi. Keisari Nikolai saattoi olla ministereilleenkin mitä työkein. Ylemmät virkamiehet taas luonnollisesti pitivät alaisiaan vastaavasti tiukalla. Ylioppilaiden vallattomuuksista johtuvien seurauksien pelko aiheutui monesti epäitsekästäkin syystä. Suomalaiset hallintomiehet näkivät pääasian, Suomen autonomian, olevan uhattuna joidenkin toissijaisten mielenosoitusten vuoksi, puhumattakaan itse yliopistoon kohdistuneesta uhasta.¹³

Epäilemättä Nordenstamin kuului niihin, jotka näkivät voimatoimenpiteissä keinon säilyttää rauhallisuus ja siten myös itse yliopisto koskemattomana epävarmoina aikoina. Mutta tähän ajatukseen sekoitui myös varmasti halu antaa Pietarin johtaville piireille se käsitys, että hän, Nordenstam, oli mies paikallaan ja voi vastata järjestyksen säilymisestä johtamassaan laitoksessa. Kun lukee Nordenstamin kirjeitä ministerivaltiosihteerille Aleksanteri Armfeltille, ei juuri voi tulla muuhun käsitykseen, sillä tälle hän on useimmiten halukas väheksymään sattuneita levottomuuksia ja tappeluita, kun sen sijaan hänen alaisensa saavat kyllä kuulla tapahtumien vaarallisuudesta. Sitä paitsi pidatti Nordenstam itselleen yksinoikeuden lähettää raportteja Pietariin sattuneista levottomuuksista, ettei niitä vain selostettaisi väärässä hengessä.¹⁴ Saattoipa Nordenstam mennä niinkin pitkälle, että hän selitti tuona aikana kiinnitettävän «poliittiselta kannalta huomiota jokaiseen vallattomuuteen ja luetaan se nykyisen nuorison viaksi ottamatta huomioon, että sellaista on tapahtunut 30 vuotta muistutuksesta ja ne sen kautta ovat tulleet tavaksi. Tähän voisi kenties lisätä, että useimmat niistä, jotka nyt tuomitsevat nuorison tekoja, ovat unohtaneet olleensa nuoria aivan toisena ajankohtana, ja että tämän johdosta tuomitsevat paljon ankaremmin nykyistä nuorisoa kuin heidän isänsä heitä.»¹⁵

Tällaisten olojen ja mielialojen vallitessa heräsi pahoja aavistuksia, kun toukokuussa 1849 asetettiin komitea tarkistamaan yliopiston vuon-

¹³ *Nurmio*, emt., s. 218—219, 222, 239.

¹⁴ Nordenstamin kirjeet Aleksanteri Armfeltille 27. 3. 1849, 29. 3. 1849, 15. 12. 1849, 20. 4. 1850, 27. 4. 1850, VA.

¹⁵ Nordenstamin kirje Aleksanteri Armfeltille 23. 3. 1850, VA.

na 1828 annettuja sääntöjä. Sen puheenjohtajana toimi kreivi Mannerheim ja jäsenenä oli mm. Nordenstam, myöhemmin myös Gabriel Rein. On huomattava, että komitea oli Mannerheimissä saanut puheenjohtajan, joka oli vakuuttunut vallankumousvaaran olemassaolosta.¹⁶

Ennen kuin komitea kuitenkaan edes kunnolla pääsi työnsä alkuun, ryhtyi Nordenstam toteuttamaan omia ajatuksiaan ylioppilaiden valvonnasta. Ajamalla itse asiaansa Pietarissa hän sai heinäkuussa 1850 vahvistetuksi «määräykset toimenpiteiksi järjestyksen helpottamiseksi yliopistossa». Määräykset loukkasivat yliopiston voimassa olevia sääntöjä, mutta Nordenstam ei välittänyt konsistorin vastalauseesta, vaan huomautti kylmästi, että «konsistori olisi menetellyt viisaammin, jos se olisi punnut nyrkkiä housuntaskussa, mutta kun viisaus ja maailmantuntemus ei aina liity oppineisuuteen, menetteli konsistori toisin.»¹⁷

Uusien valtuuksien mukaan lisääntyi sijaiskanslerin valta kurinpitoasioissa suuresti. Välittämättä vähääkään konsistorin vastalauseista käytti Nordenstam aikaisemman kurinpitolautakunnan rankaisuvaltaa, saaden toimenpiteilleen kanslerin — perintöruhtinas Aleksanterin, tulevan hallitsijan — täyden suostumuksen. Kurinpitolautakunnan hitaiden ja harkitsevien päätösten tilalle tulivat nyt Nordenstamin henkilökohtaisen «kenttäoikeuden» siekailemattomat tuomiot.¹⁸

Uudet määräykset toivat mukanaan paljon näkyvämpiäkin muutoksia Helsingin ylioppilaiden elämään, ennen kaikkea univormupakon ja pedellihallinnon.

Virkapukua olivat jo Turun ylioppilaat anoneet ja oli se heille annettukin vuonna 1817.¹⁹ Uusi virkapukumääräys perustui osaltaan siihen, että ylioppilaat erotettaisiin kaduilla helpommin muusta yleisöstä, joten heillä ei olisi mahdollisuuksia ainakaan tuntemattomina ai-

¹⁶ *Nurmio*, emt., s. 255—260.

¹⁷ *Schauman*, Huru 1852 års universitetsstatuter tillkommo, s. 91—98. — *Palmén*, em. kirjoitus, s. 12.

¹⁸ Yliopiston konsistorin ptk. 18. 9. 1850, 2. 10. 1850. — Uudet määräykset julkaistu *Palménin* em. kirjoituksen liitteenä, s. 33—36. — Yliopiston konsistorin ptk. 9. 11. 1850, 13. 11. 1850, 12. 12. 1850, HYA. — Nordenstamin kirje Aleksanteri Armfeltille 3. 12. 1850, VA. — *Schauman*, em. kirjoitus, s. 131—135. — *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 504—505. — *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa II, s. 13—14.

¹⁹ *Suolahti*, Akateeminen nuorisomme autonomiamme syntyäikoina, s. 27—28. — Ks. myös s. 292—293.

heuttaa epäjärjestystä. Ylimmät hallitusmiehet laskelmoivat myös, että köyhemmillä ei olisi mahdollisuuksia teettää itselleen univormua, ja siten säätykierto, jota ei pidetty suosittavana ilmiönä, rajoittuisi miniiniinsä. On myös esitetty sellainen käsitys, että virkapuvun pakolliseksi määrääminen olisi johtunut yksinkertaisesti Nordenstamin halusta käskää univormupukuista joukkoa. Juuri siitä syystä, että uutta määräystä pidettiin osana sijaishallinnon pakkohallinnosta, ei uusi univormu tullut suosituksi ja yleiseen käyttöön ylioppilaiden keskuudessa.²⁰

Eniten suuttumusta, pilkkaa ja vastustusmielialaa herätti ylioppilaiden keskuudessa kuitenkin Nordenstamin aikaansaama pedellihallinto. Koko järjestelmä oli sellaisenaan tuotu Venäjän yliopistoista²¹ eikä sillä ollut mahdollisuuksia juurtua suomalaiseen maaperään.²²

Uuden ylioppilasinspektorin, everstiluutnantti Hjärnen, jolla kerrottiin olleen takanaan tavallista hurjempi ja iloisempi upseeriura, johtamat pedellit saivat osakseen ylioppilaiden taholta naurua ja pilkkaa.²³ Pedellijärjestelmällä oli päinvastainen tulos, mitä sillä oli tarkoitettu. Missä tahansa pedellit kulkivatkin, siellä heräsi raisuissa ylioppilaissa heti kiusanteonhalu ja ontuvan everstiluutnantti Hjärnen jokapäiväiseksi työksi tuli hänen pedellejään härnänneiden ylioppilaiden rikkeiden selvittely. Halutun olojen rauhoittumisen sijasta tuli nyt entistä enemmän selkkauksia. Eivätkä nämä selkkaukset rajoittuneet yksinomaan vain pedellien härnäämiseen, vaan koko järjestelmä lietsoi ylioppilaiden jo ennestäänkin voimakasta oppositiomielialaa yhä suurempaan liekkiin. Tämä kohdistui ensi sijassa sitä miestä vastaan, joka oli tuonut yliopistoon vihatun venäläisen poliisivallan ja syrjäyttänyt osakuntien oman tuomiovallan. Sijaishallinnon Nordenstamin joutui näin ylioppilaiden silmissä vihatun sortovallan personoitumaksi. Kauan ei kestänytkaan,

²⁰ *Estlander*, *Ungdomsminnen*, s. 137—139. — Historiallis-kielitieteellisen ylioppilastiedekunnan ptk. 26. 5. 1853. — *Rein*, *Muistelmia elämän varrelta I*, s. 101—102. — Nordenstamin kirje Aleksanteri Armfeltille 30. 10. 1851, VA.

²¹ *Schieman*, emt. III, s. 224—228.

²² Savo-karjalaisen osakunnan ptk. 21. 11. 1850, 28. 11. 1850. — Länsi-suomalaisen osakunnan ptk. 24. 9. 1850. — *Waris*, emt., s. 244—247.

²³ *Waris*, emt., s. 244—248. — Elmgrenin muistiinpanoissa on lukuisia tapauksia pedelleistä ja Nordenstamista: s. 65, 15. 6. 1853; s. 72, 16. 9. 1853; s. 77, 24. 10. 1853; s. 82, 13. 11. 1853. — *Rein*, emt., s. 55—56.

ennen kuin Nordenstamiin kohdistuva vihamielisyys sai voimakkaita ilmenemismuotoja.²⁴

Vuoden 1851 alussa tuli perintöruhtinas Aleksanteri olleeksi 25 vuotta nimeänsä kantavan Helsingin yliopiston kanslerina. Tämän johdosta pyysi konsistori luvan saada viettää tapausta asiaan kuuluvien juhlallisuuksien. Koska Pietarin vallanpitäjille piti, vallankumousvaaran vielä ollessa olemassa, antaa sellainen kuva, että Helsingissä ei ainakaan mikään uhkaa laillista menoa, suunniteltiin juhlallisuuksista mahdollisimman komeat. Päivän huipputapaukseksi oli muodostuva suuret juhla-tanssiaiset sijauskansleri Nordenstamin luona. Sinne oli kutsuttu kaiken hienoston ja ylhäisön ohella myös 40 ylioppilasta.

Mutta ylioppilaat eivät lähteneetkään. Tekosyy kutsun eväämiseen saatiin siitä, että kutsukorteissa oli sekä Nordenstamin että hänen rouvansa nimi. Poisjäämistä ei siis voitaisi tulkita mielenosoitukseksi kansleri-perintöruhtinasta kohtaan, vaikka juhlan tarkoitus olikin viettää hänen toimintansa merkkipäivää. Tehty ratkaisu ei tietenkään voinut pysyä salaisuutena, ja «miltei rukoilemalla» koetti yliopiston rehtori Rein saada ylioppilaat luopumaan hänen käsityksensä mukaan turmiollisesta päätöksestä, jolla saattaisi olla mitä suurin vaikutus yliopistoon ja koko maahan. Ylioppilaat olivat kuitenkin järkkymättömiä. Vanhoista herroista oli tanssiaisiin muodostettava «nostoväki», mutta se ei juuri pystynyt juhlien tunnelmaa pelastamaan.²⁵

Kaikki edellä kerrottu saa vielä laajemmat mittasuhteet, kun vain Viipurilaisenkin osakunnan kohdalta tarkastellaan niitä miehiä, jotka kieltäytyivät kutsusta. Näiksi osakunnan edustavimmiksi jäseniksi oli tarkan seulonnan jälkeen valittu maisterit Christian Gustavson, Hjalmar Erik von Bonsdorff ja Wolter Casimir Palmroth sekä ylioppilaat Fredrik Lerche, Julius Alexander Forssman ja Alexander Neiglick. Näistä oli Lerche «vain» pietarilaisen kauppiaan poika. Kaikkien muiden vanhemmat kuuluivat virkamiehistöön tai papistoon. Gustavson oli osakun-

²⁴ *Schauman*, emt. II, s. 13—14. — *Heikel*, emt., s. 517. — *Estlander*, emt., s. 188—189.

²⁵ Nordenstamin tanssiaisista: *Palmén*, Nordenstamin tanssiaiset, s. 77—82. — *Schauman*, emt. II, s. 18—21. — *Nervander*, *Blad ur Finlands kulturhistoria*, s. 143—167. — *Suolahti*, Nuori Yrjö Koskinen, s. 183—186. — Kuinka tärkeää osaa ylioppilaat esittivät Helsingin seuralämässä ks. *Krohn*, Nuoren ylioppilaan kirjeitä, s. 33—34.

nan kuraattori. Kaikki kuusi olivat lainopin opiskelijoita, vaikka heistä kolme oli jo suorittanut filosofian kandidaatin tutkinno. Jokainen antautui hallinnon palvelukseen lopullisesti valmistuttuaan eikä heillä kellään, Palmrothia ehkä lukuunottamatta, voida osoittaa olleen vapaamielisiä sympatioita. Kaikilla olisi siis ollut mitä voimakkaimmat syyt välttää risti-riitaa maan mahtavien kanssa, mutta sitä he eivät tehneet. Nordenstamin pakkohallinnon on täytynyt herättää aivan erikoisen suurta suut- tumusta ja toisaalta on toverikurin täytynyt olla erittäin voimakas yksi- mielisen lakkopäätöksen toteuttamiseksi.²⁶

Jos ylioppilaat olivat olleet siinä uskossa, että Nordenstamin puoli- son nimi kutsukorteissa estäisi poliittisen selkkauksen syntymisen, niin he erehtyivät perusteellisesti. Sekä Rein että Nordenstam saivat molem- mat käydä selvittämässä asiaa Pietarissa. Maaliskuussa tuomittiin kaikki joukkomielenosoitukseen osallistuneet ylioppilaat erotettaviksi yliopis- tosta seuraavan syyslukukauden loppuun.

Nordenstam halusi kuitenkin ehkä ennen kaikkea itsensä vuoksi saa- da armahduksen tuomituille, hyvin tietäen, että mielenosoitus oli suun- nattu juuri häntä vastaan. Tuloksena hänen lähettämästään kirjelmästä olikin, että perintöruhtinas päätti ulottaa vain Haminaan asti suunnitel- lun matkansa Helsinkiin. Täällä hän kokoontuneille ylioppilaille ilmoit- ti suostuneensa armahtamaan, sijaiskanslerin nimenomaisesta pyynnös- tä, tuomitut ylioppilaat. Puheessaan hän lisäksi julkatoi uskonsa, että yli- oppilaat eivät vastedes rehellisinä suomalaisina unohtaisi velvollisuuksi- aan Venäjän keisarihuonetta kohtaan. Kun lisäksi korkea-arvoinen kans- leri samalla kertaa saattoi ojentaa valtakirjan ensimmäiselle suomen kielen professorille M. A. Castrénille, niin voitaneen sanoa, että pilvet näyttivät vähitellen väistyvän Helsingin ylioppilaiden taivaalta.²⁷

Kaikkien edellä selostettujen hallitusmiehiä kuohuttaneiden tapaus- ten aikana oli yliopiston sääntökomitea jatkuvasti tehnyt työtänsä ja maa-

²⁶ Armfeltin arkistossa VA:ssa Nordenstamin tanssiaisia koskevat paperit kokoelmassa Handlingar rörande allehanda studentaffärer. Näiden papereiden joukossa mm. luettelot osanottajista ja merkinnät, että kaikki olivat saaneet kutsun. Näissä papereissa myös ylioppilaiden kirjelmä, jossa kutsutut esittivät pitäneensä tilaisuutta yksityisenä.

²⁷ Edellisessä viitteessä mainittu osa Armfeltin arkistoa. — *Schauman*, emt. II, s. 21—23. — *Heikel*, emt., s. 504—507. — Muuten samat lähteet kuin viit- teessä 25.

liskuussa 1851 se sai mietintönsä valmiiksi. Huolimatta meteleistä, mielenosoituksista, varomattomista puheista ja hetken kiihkossa tehdyistä teoista uusi sääntöehdotus sisälsi osakuntien kohdalta vain vähäisiä muutoksia. Eikä noista toissijaisista muutoksistakaan päästy yksimielisyyteen. Ylioppilaita ymmärtävät rehtori Rein ja professori Laurell puolisivat mm. osakuntien oikeutta saada valita itse kuraattorinsa ja inspektorinsa perustellen tätä näkökantaansa sangen laajasti.²⁸

Asia näytti siis sujuvan myönteisessä hengessä, ja kun maaliskuussa vielä oli ollut suuri «sovintojuhla», voivat niin ylioppilaat kuin heitä kannattavat professoritkin perustellusti otaksua koko uudistuskysymyksen saavan kaikesta huolimatta suotuisan lopun. Jälleen kuitenkin erehdyttiin. Pietarissa joutui komitean mietintö konsistorin siitä antaman lausunnon kanssa kolmimiehisen toimikunnan käsiteltäväksi. Tähän kuuluivat ministerivaltiosihteeri Aleksanteri Armfelt, kreivi C. G. Mannerheim ja Viipurin läänin kuvernööri Casimir von Kothén. Näiden miesten tehtävänä oli tutkia esitystä ennen sen esittämistä keisarille.²⁹

Ratkaisevaksi tuli tässä kolmimiehisessä «tarkastuslautakunnassa» von Kothénin osuus. Hän oli mies, joka taantumushallinnon palveluksessa oli osoittanut huomattavaa intoa. Hänen toimestaan oli viipurilaisen Kanawa-sanomalehden julkaiseminen tehty mahdottomaksi, ja hän oli myös estänyt uuden suomenkielisen sanomalehden julkaisemisen Karjalan pääkaupungissa. Hän oli altis venäläisten pyrintöjen palvelija, mutta hänelle lieene laskettava eduksi se, että hän myös ajatteli samoin kuin toimi ja oli siis eräässä mielessä vakaumuksen mies.³⁰ Kothén tunsi suurta vastenmielisyyttä Helsingin yliopiston vapaita muotoja kohtaan; eihän sellaisia ollut Venäjänkään yliopistoissa. Hän esitti nyt Armfeltille ja Mannerheimille, että osakunnat kokonaan lakkautettaisiin ja niiden tilalle asetettaisiin venäläismalliset ylioppilastiedekunnat, joihin jako tapahtuisi opintosuunnan mukaan eikä maakunnallisella perustalla. Uudet

²⁸ C. J. Jägerhornin asiakirjakokoelma VA:ssa sijaiskanslerin sihteerinäoloajaltaan. Näissä asiakirjoissa yliopiston sääntökomitean mietinnön konseptit vastalauseineen; mm. Reinin ja Laurellin perustelut. — *Schauman*, Huru 1852 universitetsstatuter tillkommo, s. 162—165, 171.

²⁹ *Schauman*, emt., s. 174—179.

³⁰ *Nurmio*, emt., s. 18, 265—288. — *Meurman*, Muistelmia, s. 71. — Tavanomaisista käsityksistä poikkeavia mielipiteitä Kothénista on esittänyt *Lagerborg* kirjassaan Friherre Casimir von Kothén; ks. erikoisesti s. 49—66.

tiedekunnat tulisivat toimimaan kokonaan professorien johdolla, eikä niillä tulisi olemaan juuri lainkaan itsehallintoa. Armfelt ja Mannerheim suostuivat tähän esitykseen. Miksi? Kaukana ei ole se ajatus, että ylioppilaiden järjestämät kissanaukujaiset nyt vasta kantoivat hedelmää ja että ylioppilaiden toimeenpanemien järjestyshäiriöiden vuoksi kärsimään joutuneilla hallitusmiehillä ei ollut kovinkaan suurta halua ryhtyä taistelemaan niiden opiskelijain itsehallinnon puolesta, joiden rauhallisina pysymisestä ei heillä voinut olla erikoisen suurta varmuutta. Ei myöskään sovi sivuuttaa sellaista mahdollista vaikutinta, että Armfelt olisi katsonut ylioppilaiden rauhoittamisen mainitulla keinolla lopulta-kin koituvan maan itsehallinnon eduksi ja että näin voitaisiin pienemmästä vapaudesta tinkimällä saavuttaa suurempia etuja.³¹

Syyskuussa 1852 keisari hyväksyi yliopiston uudet säännöt kaikkine toimeenpanoasetuksineen. Ne tulivat astumaan voimaan vuoden 1853 alusta lukien. Kuuden osakunnan — Hämäläisen, Länsisuomalaisen, Pohjalaisen, Savo-karjalaisen, Uusmaalaisen ja Viipurilaisen — tilalle muodostettiin nyt uusien sääntöjen nojalla viisi ylioppilastiedekuntaa, jotka olivat historiallis-kielitieteellinen, fyysis-matemaattinen, lainopillinen, teologinen ja lääketieteellinen tiedekunta. Puhetta kokouksissa tuli johtamaan tiedekunnan varsinainen dekaani tai hänen poissaollessaan joku muu tiedekunnan professori. Käytännöllisiä ja talousasioita hoitamaan valitsivat professorit kuraattorin. Kokouksia tuli olemaan kerran viikossa ja niiden sisältö määriteltiin tieteelliseksi. Samasta pelosta, jota tunnettiin kaikkea vapautta kohtaan, oli lähtöisin muita uusien sääntöjen määräyksiä. Tärkein näistä lieenee filosofian oppituolin poistaminen yliopistosta. Venäjällä oli tämä «uudistus» jo aikaisemmin toteutettu. Tutkimuksen ja ajattelun vapaus oli siksi vierasta Nikolai I:n ajan Venäjällä, ettei filosofiaa, jonka tilille vapauspyrkimysten synnit mielellään luettiin, voitu sallia opetettavan. Samalla kun eri säännöksillä koetettiin saada yliopisto pakkopaitaan, muutettiin myös ylioppilastutkintoa. Nyt vaadittiin ennen varsinaisia Helsingissä suoritettavia kokeita julkisen oppilaitoksen päästötodistus tai kuulustelu. Yksityisten opettajien todistukset eivät enää kelvanneet. Varsinaista ylioppilastutkintoa vaikeutettiin niinikään. Filosofian maistereiden ylläpitämät ylioppilasleipo-

³¹ Armfeltin mainituissa (edellä viite 26) arkistossa v. Kothenin mietintö. — *Schauman*, emt., s. 177—186.

mot, joissa koetettiin mahdollisimman pian pönttää tarvittavat tiedot kokelaan päähän, olivat kieltämättä muodostaneet epäkohdan, mikä nyt korjaantui. Mahdottomalta ei tunnu ajatus, että tutkinnon vaikeutamisessa piili myös yritys estää rahvaan lapsien pääsyä opintielle, mikä esimerkiksi Mannerheimin aristokraattisiin mielipiteisiin olisi sopinut erittäin hyvin. Samaa tendenssiä oli ollut myös univormupakon säätämisessä.³²

Ylioppilailta, joita osakuntien lakkauttaminen ensi sijassa koski, ei oltu kysytty mitään. Mutta omassa keskuudessaan heidän kyllä sopi esittää mielipiteitään tapahtumista ja niiden syistä. Osakuntalaisten käsityksiä tapahtumien kulusta ja taustasta selvittänee A. Th. Saelanin kirjoitus lakkautuspäätöksen jo tultua tunnetuksi lokakuussa 1852. Jämsän kirkkoherran poika, Lappeenrannassa syntynyt, vuonna 1851 osakuntaan tullut Anders Thiodolf Saelan yhdisti Viipurin Pamauksessa osakuntien lakkauttamisen ja yliopistoon suunnatut iskut osaksi Suomea vastaan suunnitelluista toimenpiteistä.³³ «Yliopistosta on aloitettu ja pian kyllä käy uudistus yli koko maan. Juuri me otamme vastaan ensimmäisen iskun; juuri me muodostamme ikäänkuin kilven. Juuri meissä heijastuu maa; me olemme nuoriso, ja niin muodoin se täysi, tehokas voima, joka heittää maahan kaiken sen, joka asettuu sen tielle. Koko isänmaa luo meihin toiveikkaat silmänsä, se jättää vahvassa luottamuksessaan pyhän asiansa puolustuksen meidän käsiimme. Me olemme sen toivo, sen tuki, sen turva!» Saelan ei kuitenkaan tähdännyt suoranaiseen avoimeen vastarintaan, sillä olivathan Euroopan tapaukset jo tuohon mennessä kyllin selvästi osoittaneet, kuinka pienet mahdollisuudet suurillakin vallankumouksellisilla liikkeillä oli taistelussa taantumusta vastaan. Hän tuntee häpeää alistumisesta, mutta yrittää selittää kaiken parhain päin: «Mutta kuinka selitetään näiden muutosten vaitelias ja hiljainen vastaanottaminen; tämä melkein, niin kuin näyttää, vapaaehtoinen alistuminen vallan alle! Ei! ainoastaan ruumis taipuu, mutta sielu siinä toimii vapaana ja hillitsemättömänä. Me emme enää taistele melun ja käsivoiman tyhjillä ja turhilla aseilla, vaan se on ajatuksen voima,

³² Schauman, emt., s. 187, 194—197. — Heikel, emt., s. 508—512. — Schybergson, Studentorganisationer i Helsingfors på 1850-talet, s. 103—108.

³³ Tankar om tidens tecken, enfaldeligen framställda genom frågor och kanske svar, kirj. Th. Saelan, Smällen n:o 2 14. 10. 1852. — Matrikkeli.

joka vaikuttaa hitaasti, mutta voimakkaasti.« Ennen kaikkea Saelan vaatii, kuten niin monet tämän ajan kirjoittajat, yksimielisyyttä ja pienien riitaisuuksien lopettamista, koska kokonaisuuden voima niistä vain järkkyy. Mitä enemmän viranomaiset rajoittivat ylioppilaiden vapautta, sitä voimakkaammiksi kävivät myös vastalauseet ja sitä enemmän haaveiltiin vapauden takaisin voittamisesta. Viranomaisten toimenpiteillä oli päinvastainen vaikutus, kuin oli tarkoitettu.

Varmasti Saelan tulkitsti useiden ylioppilastoveriensä mielipiteitä tuomitessaan jyrkästi kaikki rajoittavat määräykset. «Hän [Venäjän keisari] on yrittänyt painaa alas itsenäisyyden tunnettamme univormujen määräämisellä . . . Hän tahtoo tehdä meidät koneiksi, automaateiksi, jotka pannaan liikkeelle ulkonaisella sysäyksellä, ilman mitään sisäistä myötävaikutusta.« Saelan yhdisti myös filosofian professuurin lakkauttamisen ja osakuntien vaihtamisen tiedekuntajärjestöihin saman tendenssin erilaisiksi ilmauksiksi. Luonnontutkijoita Venäjän keisari kyllä suositsi, koska he eivät voineet «tempautua irti laskelmistaan ja tutkia ihmisyyden salaisuuksia». Filosofia sen sijaan oli tsaarille «pääpeikko», jota hän erikoisesti pelkäsi. Välittömästi Saelan jatkoi: «Sen tähden hän myös haluaa uudistaa tämän vanhan yliopistomme; hän haluaa kääntää ajatuksemme sisäisestä ulkoiseen, hän haluaa sammuttaa vapauden ja itsenäisyyden lopunkin tunteen meissä, kuten hän luulee. Hän on huomannut myöskin ne sisimmät, voimakkaimmat siteet, jotka yhdistävät meitä toisiimme, nimittäin osakunnat, sillä niissä pidettiin jokaista toisensa veljenä, saman isän talossa syntyneenä, samojen tunteiden yhdistämänä, oltiin sanalla sanoen yksi yhteisö. Hän huomasi tämän pyhän liiton ja hän on sen murtanut, niin raadellut sen väkivalloin [med handens makt], sillä koskaan tiede ei voi yhdistää niin lujasti kuin tunne siitä, että ollaan yhden kokonaisuuden jäseniä ja työskennellään sen olemassaolon ja hyödyn puolesta.» Myöhempi kehitys osoitti Saelanin olevan oikeassa hänen suhtautuessaan epäilevästi tiedekuntien mahdollisuuteen toimia ylioppilaiden yhdyssiteenä.

Vaikka Saelanin kirjoitus henki tietoista, tahdon sävyttämää optimismia tulevaisuuden suhteen, ei se silti antanut mitään toivoa voida muuttaa lähimmän ajan kuluessa kohtalon kulkua ja pelastaa osakuntia. Tiedekuntiin nähden hän oli pessimistinen. Tuo mielipide oli varmasti siksi yleinen ja ylioppilaiden mielet siksi matalalla, että kuraattori Her-

man Kellgren katsoi aiheelliseksi ehkä juuri tästä syystä käyttää asiassa puheenvuoron.³⁴ Hänen selityksensä niistä syistä, jotka olivat saaneet aikaan osakuntien lakkauttamisen ja yliopistoon suuntautuneet taantumukselliset toimenpiteet, olivat kokonaan toiset, kuin mitä Saelan oli esittänyt. Kellgren katsoi kaiken johtuneen yksinomaan Euroopan levottomista melskeistä ja siitä pelosta, jota venäläiset vallanpitäjät tunsivat kaikkea edistyksellistä kohtaan. Filosofiaa vainottiin vain sen vuoksi, että vallanpitäjät uskoivat levottomuuksien olevan suurelta osaltaan sen ansiota. Mitään maamme yleistä venäläistämistä ei näin ollen saattettu odottaa; siinä suhteessa voitiin olla rauhallisia. Myöhempi tutkimus on tullut samaan tulokseen kuin aikalainen Herman Kellgren. Itse kenraalikuvernööri Menšikov oli maamme itsehallinnon puolella ja koetti suojella sitä. Vaikeaa on arvioida, kumpaa viipurilaiset ylioppilaat enemmän uskoivat, Kellgrenin maamme tulevaisuuden kannalta ehkä valoisampaa kantaa vai Saelanin esittämää pessimistisempää mielipidettä. Lukuisten itsenäisyys- ja vapaushaaveiden perusteella saattaisi luulla jälkimmäisellä tulkinnalla olleen laajemman kannattajajoukon.³⁵

Itse tiedekuntajärjestöistä oli Kellgrenin kanta sama kuin Saelaninkin, mutta hänen johtopäätöksensä asiasta olivat toiset. «On totta, tuskallista, katkeraa, että hajoitettiin veljesyhteisö, jossa me tähän asti olemme tottuneet ylioppilaina elämään ja vaikuttamaan — kaiken oppii parhaiten arvostamaan, kun sen kadottaa — mutta älkäämme tuomitko tiedekuntia, ennen kuin näemme, ettemme kykene luomaan niitä miksi-kään kelvollisiksi. Eikähän meillä loppujen lopuksi ole mitään valinnan varaa, ja koska meidän kuitenkin täytyy alistua välttämättömyyden lain alle, pitää meidän niin laajasti kuin on mahdollista olla herroja tämän välttämättömyyden yläpuolella.» Jos tiedekuntia pidetään kuol-

³⁴ Kellgrenin papereissa HYK:ssa on kirjoitus *Afdelningar och fakulteter*, josta selvästi ilmenee, että se on vastaus Saelanin kirjoitukseen. Voitaneen pitää varmana, että Kellgreninkin kirjoitus on ilmestynyt Viipurin Pamauksessa, vaikka tuota numeroa ei olekaan säilynyt. — Menšikovin asenteesta mm. *Nurmio*, emt., s. 219—222, *Osmonsalo*, *Fabian Langenskiöld I*, s. 70, 145—146. — Vrt. S. G. Elmgrenin ajatuksia näistä asioista, Elmgrenin muistiinpanot, s. 37—38.

³⁵ *Rein*, emt., s. 144—145. — *Tudeer*, Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä, s. 26—27. — Elmgrenin muistiinpanot, s. 41—44, 46. — *Holma*, Lisäpiirteitä 1850-luvun ylioppilaselämästä, s. 82—112. — *Schybergson*, em. tutkimus, s. 107. — *Heikel*, emt., s. 517.

leina syntyneinä, niin ne myös ovat niitä. Kellgren selittää, että jos tämä käsitys tulee yleiseksi, niin tiedekuntien tilalle on syntyvä salaisia yhdistyksiä. Tällaista kehitystä hän pitää onnettomana. Kuraattori oli näissä mielipiteissään sekä oikeassa että väärässä. Osoittautui, että tiedekuntiin voitiin luoda elävää henkeä, mutta ettei sitä läheskään aina haluttu tehdä. Pakolla lakkautetut osakunnat näyttäytyivät sitkeähenkisiksi. Tiedekuntien tilalle todella syntyivät muutaman vuoden kuluttua salaiset yhdistykset: epäviralliset osakunnat. Mikään onnettomuus tämä tuskin kuitenkaan oli, sillä sitä tietä pääsivät osakunnat jälleen muutamien vuosien kuluttua laillisiksi tiedekuntajärjestöjen sijaan.

Kellgrenin mielipiteisiin oli varmasti osaltaan vaikuttanut hänen käsityksensä osakuntien silloisesta tilasta. Hän oli näkevinään osakuntien hengen olevan alhaisella tasolla ja Snellmanin «yksinvallan vuosista» lähtien tapahtuneen ilmeisen taantumisen. On syytä mainita tässä yhteydessä, että itse Snellmankin asettui puoltamaan ylioppilastiedekuntia.³⁶

Vastarintaa tai alistumista. Kumpaa tahansa, lopullista tulosta ei se voinut muuttaa. Aluksi ei ollut edes siitä tietoa, mitenkä kävisi osakuntien omaisuuden. Suuria vaikeuksia syntyi toisaalta osakuntien välisissä neuvotteluissa, toisaalta oli myös epätietoisuutta siitä, mitenkä viranomaiset suhtautuisivat tehtyihin päätöksiin, sillä heillähän oli osoittautunut olevan lopullinen ratkaisuvallta.

Osakuntien ehkä huomattavimman omaisuuden muodostivat niiden kirjastot. Pitkien keskustelujen jälkeen viimein päädyttiin siihen, että kaikki kirjastot yhdistettiin ja jaettiin sitten uudelleen aineenmukaisessa järjestyksessä eri tiedekunnille. Kaikkia näin syntyneitä kirjastoja oli jokaisella ylioppilaalla oikeus käyttää. Kirjastoja yhdistettäessä tuli paljon kaksoiskappaleita ja nämä myytiin huutokaupalla, jolloin monella ylioppilaalla oli mainio tilaisuus kartuttaa kirjastoansa. Huutokaupoista saaduilla rahoilla ostettiin uusia kirjoja. Myynti ja uusien kirjojen ostaminen tapahtui tiedekunnittain.³⁷

³⁶ Vrt. *Waris*, emt., s. 257. — Snellmanin kanta ilmenee hänen puheestaan Pohjalaisessa osakunnassa, Pohjalaisen osakunnan ptk. 9. 11. 1852 ja kirjoituksesta Om fakultets- och de s.k. nationsförbindelserna vid Universitetet, *Litteraturbladet* n:o 10 1857. Snellmanin ajatuksista ks. myös s. 29. — Kellgrenin mielipiteestä osakunnista ks. s. 264—265.

³⁷ Sijaiskanslerin kirje konsistorille 22. 2. 1853 n:o 31, HYA. — Fyysis-

Vuonna 1857 yhdistettiin kaikkien ylioppilastiedekuntien ja lisäksi Akateemisen Lukuyhdistyksen kirjastot, ja näin syntyi nykyinen Ylioppilaskunnan kirjasto.³⁸

Osakunnan omaisuuden jakamisesta esiintyi monia erilaisia mielipiteitä. Samoin sisältyi paljon riitoja niihin keskusteluihin, joita eri osakunnat kävivät keskenään yhtenäisyyden saamiseksi omaisuuden luovutuskysymyksessä.³⁹ Osakuntien välinen eripuraisuus saattoi joistakin tuntua eron edessä ollessa masentavalta, niin ettei ihmettele Herman Kellgrenin lausumaa näistä riidoista: «Minä tunsin itseni haavoitetuksi sieluni syvyudessa, siksi, että Osakunnat piirsivät omalle haudalleen: 'Meidän viimeinen elonmerkkimme oli eripuraisuus.'»⁴⁰

Täysi yksimielisyys sen sijaan vallitsi osakunnan lopettajaisjuhlan suhteen. Siitä tehtiin Viipurilaisessa osakunnassa mahdollisimman komea päätellen siitä, että siihen varattiin osakunnan varoja kaikkiaan 74 ruplaa, mikä oli varsin suuri summa tuohon aikaan.

Erikoisesti on todettava, että osakuntalaisilla oli oman yhteisönsä piirissä tapahtuneesta toiminnasta sangen selvä käsitys. He pitivät Viipurilaista osakuntaa niin arvokkaana, että he aikana, jolloin suomalainen historiankirjoitus vielä oli lapsenkengissään, päättivät kirjoituttaa oman osakuntansa historian. Työ oli suunniteltu annettavaksi jollekin osakuntalaiselle, koska viimeisimmissä tilikirjan merkinnöissä todetaan pienempien lainojen kassasta varatun 30 hopearuplaa, että «se jätettäisiin honorariumina sille Osakuntalaiselle, joka kirjoittaisi Viipurilaisen Osakunnan historian osakunnan päätöksen mukaisesti.» Mitään tietoa siitä, tuliko tuo summa käytetyksi määrättyyn tarkoitukseen, ei ole olemassa. Tämän huomattavan mielenkiinnon osoituksen jälkeen sai ajatus osakunnan historian kirjoittamisesta olla levossa lähes sata

matemaattisen ylioppilastiedekunnan ptk. 13. 5. 1853. — *Krohn*, emt., s. 39. — *Elmgrenin* muistiinpanot, s. 45—46.

³⁸ *Heikel*, emt., s. 530.

³⁹ Pohjalaisen osakunnan ptk. 19. 10. 1852. — Uusmaalaisen osakunnan ptk. 12. 10. 1852, 19. 10. 1852, 1. 11. 1852, 9. 11. 1852, 16. 11. 1852. — Härmäläisen osakunnan ptk. 2. 11. 1852, 16. 11. 1852, 23. 11. 1852. — Konsistorin ptk. 17. 12. 1852, 23. 12. 1852, HYA.

⁴⁰ Kellgrenin puhe osakuntalaisille syks. 1852, julk. *Castrén*, Herman Kellgren, s. 352—355.

vuotta.⁴¹ Myös Pohjalainen osakunta päätti kirjoituttaa historiansa määräten jopa valmistumispäivänkin, mutta tulos tästä toimenpiteestä oli yhtä laiha kuin viipurilaisillakin. Mitään historiaa ei tietävästi syntynyt.⁴²

Olipa omaisuuden jaossa ollut kuinka paljon erimielisyyttä tahansa, lopettajaisjuhlissa tunnelma oli veljellinen ja harras. Juhlaa vietettiin marraskuun 27. päivänä. Puheen monivuotiselle inspektorille, Gabriel Reinille, joka 24 vuotta aikaisemmin oli kuraattorina huolehtinut Viipurilaisen osakunnan muutosta Turusta Helsinkiin, piti entinen kuraattori Henrik Wilhelm Zilliacus ja juhlarunon hänelle oli kirjoittanut Kaarlo Slöör.⁴³ Vastauspuheessaan inspektori «lämpimin ja arvokkain sanoin asetti nuorison sydämelle ne velvollisuudet, jotka aina ja kaikissa tilanteissa ovat ylioppilaiden edistymisen edellytyksenä jalossa, todessa ja kauniissa.»⁴⁴

Herman Kellgren kohdisti sanansa ennen kaikkea osakuntatovereilleen. Hän kosketteli puheessaan etupäässä niitä erimielisyyksiä, joita osakunnassa oli ollut myös hänen ja eri osakuntalaisten välillä. Hän katsoi kaiken olleen vilkkaan toiminnan ilmenemismuoto, ja jos joskus olikin tullut liikaa kiihdyttyä, oli se vain osoituksena siitä, että oli oltu koko sydämellä mukana päivän kiistoissa. Hänen loppusanansa olisi varmasti suurin osa osakuntalaisia ollut valmis allekirjoittamaan: «Minä erehtyisin nuorukaisen mielenlaadusta, ellette Te minun laillani joskus ajatellessanne taaksepäin tilannetta, jossa minä olen seissyt edessänne ja Te minun edessäni, mieluiten tulisi muistamaan niitä sanoja, jotka olen Teille tänään sanonut. Nuoren sydämen kaunis avu on unohtaa, mitä menneisydessä on katkeraa ja muistaa, mitä se on lahjoittanut iloa ja ihanuutta.»⁴⁵ Epäilemättä juuri sellaisesta kiihkeästi toimivasta osakunnasta, kuin Viipurilainen osakunta oli, saattoi sen jäsenten mieliin jäädä valoisia muistoja kiivaista otteluista, sillä vain se, missä nuori

⁴¹ Tieto juhlista ja historian kirjoittamisesta tilikirjasta. Menoerät aivan lopussa ja päivämäärättömiä. Viimeksi mainittu menoerä irtileikatulla lehdellä. Tilikirja Y II 8.

⁴² Pohjalaisen osakunnan ptk. 14. 12. 1852.

⁴³ *Rein*, Muutamia Viipurin läänin muistoja, s. 21—22. — *Rein*, Muistelmia elämän varrelta I, s. 57—59.

⁴⁴ Helsingfors Tidningar n:o 90 4. 12. 1852.

⁴⁵ Kellgrenin puhe: *Castrén*, Herman Kellgren, s. 352—355.

ihminen on täydellisesti mukana, saa pysyvän sijan muistoissa. Ja Viipurilainen osakunta oli pystynyt juuri viimeisinä vuosinaan antamaan jäsenilleen toimintaa.

Lopettajaisjuhlan puheista henkii vastaan surunvoittoista haikeutta, joka eron hetkellä täytti läsnäolevien mielet. Mikään hautajaisjuhla ei Viipurilaisen osakunnan jäähyväisjuhla kuitenkaan luonteeltaan ollut. Hilpeät ylioppilaslaulut olivat omiaan keventämään tunnelmaa, ja useissa osakuntien lopettajaisjuhlissa mukana ollut *August Schauman* kertookin, että «tuntui siltä kuin olisi silloin jo nähty uuden ylösnousemuksen olevan lähellä.»⁴⁶

Viipurilaisen osakunnan päätöksen — millainen se sitten olikin — omaisuutensa käytöstä ennen hajoamistaan syyslukukautena 1852 on täytynyt olla jossain määrin ehdollinen, sillä eihän vielä tuolloin tiedetty lainkaan sitä, mitä viranomaiset päättäisivät, ja heillähän oli osoittautunut olevan lopullinen ratkaisuvälä. Asioita hoitamaan olivat viipurilaiset valinneet valtuutetuikseen Carl Anders Zittingin, Demetrius Theodor Forssmanin ja Nils Adolf Erik Nordenskiöldin. Pian näille miehille tulikin huomattavasti työtä, kun vuoden 1853 alussa ilmoitettiin osakuntien saavan vapaasti määrätä omaisuudestaan. Samassa kanslerin kirjeessä annettiin myös tarkemmat määräykset, miten oli meneteltävä, jos osakunnat halusivat antaa rahavaransa yliopistolle. Tällöin oli niistä muodostettava ylioppilaiden stipendirahasto, jonka hoito tulisi kokonaan heistä itsestään riippumattomaksi. Rahaston johtokunnan muodostaisivat ylioppilastiedekuntien dekaanit ja loppullinen ratkaisuvälä olisi yliopiston konsistorilla. Hämäläinen ja Länsisuomalainen osakunta luovuttivatkin varansa lainarahastoksi professoreiden hoitoon.⁴⁷ Viipurilainen osakunta halusi kuitenkin kulkea omia teitään, kuten se oli muussakin toiminnassaan aukonut uusia uria.

Vasta niin myöhään kuin toukokuussa 1853 jättivät Viipurilaisen osakunnan valtuutetut, joiden nimet jo edellä on mainittu, lahjana osakunnan varat, 45:54 hopearuplaa käteisvaroja ja 262 hopearuplaa velkakirjoina fyysis-matemaattiselle ylioppilastiedekunnalle. Sille ei kui-

⁴⁶ *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa II, s. 44.

⁴⁷ Sijauskanslerin kirje konsistorille 22. 2. 1853 n:o 31, HYA. - - Fyysis-matemaattisen ylioppilastiedekunnan ptk. 13. 5. 1853. — Elmgrenin muistiinpanot, s. 46—48. - - Konsistorin ptk. 2. 4. 1853, 9. 6. 1853, 22. 3. 1854, HYA.

tenkaan annettu koko summaa, vaan se oli jaettu yhdeksään osaan, joista yksi oli tuleva lääketieteelliselle ylioppilastiedekunnalle ja muut tiedekunnat saisivat kaksi osaa kukin. Lääketieteellinen tiedekunta sai ilmeisesti sen vuoksi vähemmän kuin muut, että sen piirissä oli vähiten viipurilaisia opiskelemassa. Lisäksi luovutettiin ylioppilastiedekuntien käyttöön osakunnan silloiset huoneet, joista vuokra oli maksettu saman vuoden lokakuun 1. päivään asti.⁴⁸

Osakuntalaisten ajatuksenjuoksua varojen lahjoituskysymyksessä lieinee helppo seurata. Vanha vastarintahenki eli vielä viipurilaisten keskuudessa eikä näin haluttu «alentua» luovuttamaan osakunnan varoja sellaiseksi lainarahastoksi, jota yliopistoviranomaiset yksinomaan saisivat hallita. Luovuttamalla rahat ylioppilastiedekunnille saatettiin toivoa, että päästäisiin itse niistä määräämään, sillä epäilemättä alistuttiin jo osakuntien lakkauttamiseen ja haluttiin tehdä uusista yhteisöistä oman mielen mukaisia. Ehkä huoneiston luovutuksessa ajateltiin niinkään omaa vapautta; voitaisiin kokoontua vanhoissa tutuissa suojissa eikä yliopistolla. Rahojen luovuttaminen fyysis-matemaattiselle ylioppilastiedekunnalle johtui epäilemättä siitä, että tuohon yhteisöön oli kokoonnutunut huomattava joukko entisiä viipurilaisia vapaamielisiä, joiden voitiin uskoa vastustavan viranomaisten pakkovaltaa.

Mutta varat eivät olleetkaan niin vain luovutettavissa. Heti samassa kokouksessa, jossa niitä tarjottiin, luki tiedekunnan dekaani kanslerin kirjelmän, jossa selitettiin ehdot, joilla lahjoitus yliopistolle saatiin tehdä. Ylioppilailla oli kuitenkin heti vastaus valmiina. Ylioppilastiedekunnat ja yliopisto olivat kaksi eri asiaa, ja tässä siis oli voimassa se kanslerin kirjeen kohta, jossa annettiin osakunnille vapaa valta luovuttaa omaisuutensa, kelle tahtoivat. Jos tiedekunnat ja yliopisto olisivat sama asia, niin miksi sitten esim. fyysis-matemaattinen ylioppilastiedekunta ei saanut tuoda kirjoja tullitta maahan, kuten yliopisto teki. Niin pontevasti pitivät vanhassa vastustusvireessä olevat viipurilaiset puolensa, että dekaani lupasi tiedustella tässä kiperässä kysymyksessä Hänen Keisarillisen Korkeutensa Kanslerin mielipidettä. Asia jäi näin lepäämään yli kesän.⁴⁹

Kanslerin vastauskirjelmä pitäytyi kuitenkin entiseen. Ainoa mah-

⁴⁸ Fyysis-matemaattisen ylioppilastiedekunnan ptk. 13. 5. 1853. — Historiallis-kielitieteellisen ylioppilastiedekunnan ptk. 28. 4. 1853, 12. 5. 1853.

⁴⁹ Samat lähteet kuin edellisessä viitteessä.

dollisuus luovuttaa rahavarat tiedekunnalle oli antaa ne jo mainittuun lainarahastoon, jolloin ylioppilailla ei itsellään olisi ollut niiden käyttämisessä ratkaisuvaltaa.⁵⁰ Tähän eivät viipurilaiset halunneet alistua. Ennen sitten rahat kokonaan muuante kuin yliopistoon, mutta he halusivat pitää päänsä viimeiseen asti. Kelle sitten voitiin rahat luovuttaa? Aatteellisia yhdistyksiä ei todellakaan ollut Suomessa monia. Savo-karjalaiset olivat jo aikaisemmin lahjoittaneet omaisuutensa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle ja ilmeisesti tämän esimerkin nojalla viipurilaiset päättivät tehdä samoin. Tytörosakunta oli määrännyt varansa käytettäväksi matkarahojen antamiseksi jollekin «opiston opettelevaiselle, se olkoon oppilainen tai majisteri, joka on kotoisin eli syntyisin Savosta taikka siitä osasta Karjalaa, joka kuuluu nykyiseen Kuopion lääniin . . . runojen, laulujen, satujen, historiallisten tarinoiden ja laulantojen keräämiseksi näistä maakunnista.»⁵¹ Viipurilaisten määräämä tarkoitus omalle lahjoitukselleen oli aivan ilmeisesti jokin toinen, sillä — ja tämä lie-nee verraten ihmeellistä — SKS ei ottanut viipurilaisten lahjoitusta vastaan. Miksi? Siitä ei ole tietoa, sillä seuran pöytäkirjat ja muut paperit eivät kerro mitään koko tarjouksesta. Asiaan on kuitenkin uskottava, sillä tieto lahjan hylkäämisestä on SKS:n tuonaikaisen sihteerin antama ja hän jos kuka tiesi, mitä seurassa tapahtui. Ei ole myös mitään suuresti ihmeteltävää siinä, että asia ei esiinny pöytäkirjassa, sillä epäävää vastausta ei haluttu siihen merkitä.⁵²

Näin tapahtui se ihme, että Viipurilainen osakunta ei lopetakaan toimintaansa kokonaan silloin kuin toiset osakunnat, vaan jatkaa sitä vielä viisi vuotta. Tämän ajan on osakunnan lainarahaston täytynyt olla toiminnassa osakunnan varsinaisen lakkauttamisen jälkeen, ja on siitä epäilemättä annettu lainoja osakunnan entisille jäsenille korkoa vastaan. Kutka rahastoa hoitivat ja miten sen toiminta käytännössä kävi, siitä ei valitettavasti ole mitään tietoa, sillä osakunnan varat «ilmestyvät lähteisiin» vasta vuonna 1858. Tällöin osakunta näet lahjoitti kaikki varansa

⁵⁰ Fyysis-matemaattisen ylioppilastiedekunnan ptk. 13. 5. 1853. — Historiallis-kielitieteellisen ylioppilastiedekunnan ptk. 28. 4. 1853, 12. 5. 1853.

⁵¹ Savo-karjalaisen osakunnan ptk. luonnokset 25. 11. 1852, 2. 12. 1852, 8. 12. 1852 kokoelmassa Savo-karjalaisen osakunnan asiapapereita, tilejä, kuitteja vv. 1852—76. — *Waris*, emt., s. 254.

⁵² Elmgrenin muistiinpanot, s. 78, 24. 10. 1853.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran käyttöön. Lahjoitus käsitti ainoastaan velkakirjoja. Korkojen ansiosta oli tiedekunnille tarjottu summa 307:54 hopearuplaa ehtinyt kasvaa lähes sadalla ruplalla ja oli silloin jo 402:46 hopearuplaa. Lainat oli hoidettu hyvin, sillä seura sai ne melkein kokonaan — ehkä kaikkikin — perityksi.⁵³ Kuinka osakunnan lainarahaston hoitajille saattoi tulla mieleen varojen lahjoittaminen noin pitkän ajan kuluttua, on epätietoista. Lahjoituskirja oli «majisteri Wilh. Lavonion toimittama», joten hän on saattanut asiaan vaikuttaa. Lavonius oli vapaamielisesti asennoitunut suomenmielinen. Ehkä kuitenkin on eräs toinen seikka vaikuttanut ainakin yhtä paljon lahjoitukseen. Vuonna 1857 oli Carl Immanuel Qvististä tullut seuran varaesimies ja muutamaa kuukautta ennen lahjoitusta valittiin hänet esimieheksi.⁵⁴ Näin voitiin saada lahjoituksen taakse sekä entisen osakunnan fenno-maanit että myös liberalistiset ainekset, jos silloin vielä oli molempia lainarahastoa hoitamassa. — On myös syytä tässä yhteydessä mainita, että osakunta oli vuonna 1857 alkanut toimia epävirallisena ja että tämän yrittäksen osittainen lamaantumisen saattoi tuoda esille osakunnan lainarahaston lahjoittamisen. Wilhelm Lavonius toimi tässä lyhytaikaisessa laittomassa osakunnassakin, jossa hän oli yrittänyt kääntää osakuntalaisten huomiota juuri kotimaakuntaan.⁵⁵

Viipurilaista osakuntaa ei saatu pakkokäskyllä lopettamaan toimintaansa, vaikka se oli hajoitettu. Pääpaino lakkauttamisen jälkeisellä toiminnalla ei kuitenkaan ollut lainarahastossa, joskin se muodollisesti jatkoi osakunnan työtä elimellisimmin. Kun osakunta juhliensa jälkeen hajosi, tapahtui se hetkellä, jolloin minkäänlaista aatteellista lamaantumista ei vielä ollut näköpiirissä, vaan kaikki uusi odotti jatkuvasti kypsymistään ja muotoutumistaan. Viipurilaisessa osakunnassa meni joksikin aikaa lepoon yliopiston ehkä vilkkaimmin toimiva osakunta. Se siirtyi syrjään hetkellä, jolloin siinä vaikuttavien aatteiden teho ei ollut edes

⁵³ Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran ptk. 2. 11. 1858, 7. 12. 1858, 2. 10. 1860, SKMA. — Ottawa n:o 15 6. 10. 1860. Tässä numerossa mainitaan vielä kolmen velkakirjan olevan maksamatta.

⁵⁴ Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran ptk. 2. 11. 1858, SKMA. — *Teperi*, Viipurin Suomalainen Kirjallisuus-Seura 1845—1895, s. 54, 182, käsikirjoitus, tekijän hallussa.

⁵⁵ *Haltsonen*, Viipurilaisen osakunnan toimintaa keväällä 1857, s. 117. — Ks. s. 336—338.

ehtinyt lakikorkeuteensa. Osakunta oli kyllä pystytty korporaationa hajoittamaan, mutta sen entiset jäsenet ja heidän edustamansa ajatukset jatkoivat edelleen sitä työtä, joka kerran oli aloitettu vielä yhdessä oltaessa. Ennen kaikkea tuli tämän toiminnan jatkuminen näkyviin osakunnan kotialueen pääkaupungissa. Viipurilainen osakunta ei suinkaan ollut kuollut. Yli kaksisataavuotias Natio viburgensis eli ja vaikutti jatkuvasti.

XI. Viipurilaisen osakunnan perintö

Viipurilaisen osakunnan kotimaakunta kaupunkineen oli antanut ylioppilailleen sen verraten yhtenäisen pohjan, jolta osakunnan vireä toiminta voi kasvaa ja kehittyä. Erikoislaatuinen Vanha Suomi oli peilautunut osakunnan toiminnassa monella tavalla ja saanut sen jäsenet usein suhtautumaan ajan virtauksiin toisin kuin ne ylioppilastoverit, joille läntisen Suomen olosuhteet olivat luoneet oman taustansa. Tämä oli omalta osaltaan vaikuttanut siihen, että Viipurilainen osakunta oli monessa suhteessa kehittynyt eri suuntaan kuin muut osakunnat. On näin ollen vain luonnollista, että ne aatteet, jotka osakunnassa olivat vaikuttaneet, mutta joiden kehitys siinä oli väkivaltaisesti keskeytetty, pystyivät ehkä parhaiten juuri Viipurissa edelleen kehittymään ja voimistumaan.

Vuonna 1855 perusti Viipurissa Johannes Alfthan sanomalehden nimeltään «Wiborg tidning för litteratur, handel och ekonomi». Samana vuonna liittyi toimitukseen myös Carl Immanuel Qvist. Näin olivat jälleen yhdessä ne toverukset, jotka olivat Viipurilaisessa osakunnassa vuonna 1849 aloittaneet vapaamielisten aatteiden julistuksen.¹ Mutta tällä välin oli valtiollisella alalla jo ehtinyt tapahtua paljon. Krimin sota oli kääntynyt tappioksi huolimatta siitä, että monet olivat otaksuneet Venäjällä olevan tyhjentyvät voimavarat. Kaiken itsevaltiuden ruumiillistuma, tsaari Nikolai I, oli poismenollaan osoittanut, ettei mikään ole muuttumatonta. Vapaammat tuulet alkoivat puhallella ja pian uusi suuntaus alkoi näkyä meidänkin maassamme. Ennen kaikkea tämä ilmeni julkisessa sanassa. Nyt saatettiin julkaista sellaista, mitä muutamia vuosia aikaisemmin oli tohdittu vain hiljaa kuiskata.

¹ *Mörne*, Studier i Finlands press, s. 186—188. — *Mörne*, Liberalismens genombrott, s. 121—125. — *Ruuth*, Viipurin kaupungin historia II, s. 893.

Näin oli kumppanuksilla Alfthan ja Qvist hyvät mahdollisuudet saat-
taa julkisuuteen opiskeluaikojensa monet kiistat ja uudet aatteet. Eri-
koisesti tuli lehden toimituksessa merkittäväksi Qvistin osuus.²

Wiborgin kirjoituksiin tutustuttaessa voidaan empimättä sanoa, että
perusteet olivat samat kuin Viipurilaisen Osakunnan Lehdessä ja Vii-
purin Pamauksessa. Tietenkin ajatukset olivat nyt kypsyneempiä, niistä
tehdyt johtopäätökset ulottuivat laajemmalle ja asiat osattiin asettaa
useampiin yhteyksiin kuin aikaisemmin. Kuvaavaa tälle kehitykselle
on vertailu joidenkin Viipurilaisen Osakunnan Lehden ja Wiborgin
alkunumeroiden ajatusten välillä. Johannes Alfthan oli v. 1849 vaati-
nut talonpojille tarjottavaksi muutakin kuin vain hengellistä kirjalli-
suutta, sillä tällainen «kirjallisuus johdattaa kansaa sivistykseen». Alfthan
näki päävastustajanaan tuolloin pappien keskuudessa esiintyvän «pie-
tistisen haaveilun» ja juuri samasta seikasta syytti myös Qvist Wiborgis-
sa kansan heikkoa asemaa. Perusta on siis sama: kansan asema on huono
ja syynä siihen ovat uskonnolliset liikkeet, jotka ovat saaneet kansan
odottamaan «kaikkea ylhäältä taivaan lahjana». Mutta johtopäätök-
sissä on eroa. Kun osakunnassa aikanaan oli vain tyydytty herättämään
kansaa ja sivistämään sitä, niin nyt katsottiin lähitavoitteena olevan
taloudellisen nousun, joka puolestaan kyllä kohottaisi sivistystäkin.³

Kaiken perustana oli kuitenkin vapauden vaatimus. Qvist oli
aikanaan ajanut osakunnassa «perustuslaillisuutta» ja vaatinut yl-
häältä tulevaa holhousta lopetettavaksi ja kaikkien osakuntalaisten sa-
manarvoisuutta kokouksissa sekä enemmistön määräysvaltaa. Hänen
Viipurissa ajamansa vapauden vaatimus on saman sisältöistä. Nyt on
vain osakunnan ja koko ylioppilaskunnan tilalle astunut valtio, jonka
ohjausta ja säännöstelyä taloudellisellakin alalla pidetään pelkästään
pahasta olevan. Mutta Qvist ei nytkään saarnaa rajatonta individualis-
mia, vaan kuten hän oli ylioppilasaikanaan yrittänyt saada syntymään
vapaita yhteisöjä — «Seehundit» ja yhtynyt ylioppilasosakunta olivat

² Aikakauden yleistäustasta esim. *Osmonsalo*, Perustuslaillisen kehityksen
kausi, s. 167—169. — *Krusius—Ahrenberg*, Der Durchbruch des Nationalismus
und Liberalismus, s. 7—59.

³ *Tidskrift* n:o 3 19. 4. 1849. — Wiborg n:o 40 27. 5. 1856, n:o 19 7. 3.
1856, n:o 3 11. 1. 1856. — *Juva*, Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamieli-
syyden murroksessa, s. 98—102.

juuri tällaisia —, niin nytkin hän päätyy ylistämään kansalaisten oma-toimista yhteistyötä.⁴

Ennen muuta tuli Viipurilaisessa osakunnassa alkanut liberalismi kuitenkin jatkumaan Wiborgin palstoilla uskonnollisella alalla. Samoin perustein esitetyt radikaaliset uskonnolliset mielipiteet, jotka aikaisemmin olivat saaneet tilaa Viipurin Pamauksessa, esiintyivät nyt Qvistin ja Alfthanin julistamina Wiborgissa. Jo lähtökohta on Wiborgissa sama kuin aikanaan osakunnassa, sillä sekä Qvist että Löfberg lähtivät molemmat hyökkäämään luonnontieteen pohjalta. Tosin alkoi Löfberg hyökkäyksensä todistelemalla, että henki on aineen funktio, mutta osakunnassa oltiin kyllä tietoisia monesta muusta luonnontieteen ja perinnäisen raamatullisen käsityksen välisestä ristiriidasta. Löfberg itse piti Akateemisessa Lukuyhdistyksessä esitelmän geologian alalta osoittaen siinä olevansa «voimakkaasti korostettu ateisti» ja Tengén kristin-uskoa puolustaessaan katsoi tarpeelliseksi selittää kuuden luomispäivän merkitsevän heprean kielellä kuutta aikakautta.⁵ Keskustelun Raamatun arvovallasta avasi Wiborg lokakuussa 1856 julkaisemalla uutisen maan iästä. Uutinen päättyi pitämään maan ikänä 350 miljoonaa vuotta ja sen lopussa esitettiin kysymys: «Mihin joutuvat näitten lukujen edessä vanhat 6000 vuotta ja niihin liittyvät maanluomisteoriat.» Näin alkoi maassamme ensimmäinen täysin julkinen väittely uskonnollisen ja tieteellisen käsityksen välillä. Kuinka selvästi tällä väittelyllä on juurensa juuri Viipurilaisen osakunnan aikaisemmissa kiistoissa, käy ilmi siitäkin, että Wiborg sai ensimmäiseksi vastaväittäjäkseen Johan Baeckmanin, joka oli aikanaan ollut Viipurilaisen osakunnan jäsen, vaikkakaan ei ollut ollut osakunnassa juuri uskontokiistan kestäessä.⁶

Yhtäläistä Löfbergin ja Qvistin uskonnollisen radikalismien julistuksessa oli myös heidän tapansa suhtautua Raamattuun. Vaikka molemmat jyrkästi polemisivat sen käsityksiä vastaan, niin eivät he kuitenkaan pilkkaa sitä, vaan kohdistuu iva vastustajiin ja heidän tulkintoi-

⁴ Ks. s. 172—179, 204. — Wiborg n:o 35 9. 5. 1856, n:o 3 11. 1. 1856, n:o 47 20. 6. 1856. — *Mörne*, em. tutkimus, s. 121—125.

⁵ Ks. s. 282, 293—294.

⁶ Wiborg n:o 77 7. 10. 1856. — *Juva*, emt., s. 103—104. — *Borgå Tidning* n:o 39 27. 9. 1856. — Baeckman oli yliopiston luettelon mukaan opiskele-massa vain kevätlukukauden 1844, eikä joutunut osakunnassa uskonnolliseen väit-telyyn, kuten Juva olettaa.

hinsa. Löfberg näki aikaisemmissa hyökkäyksissä suurimmaksi virheeksi sen, että kiistaan ei oltu ryhdytty järjen, vaan pilkan asein, ja Qvist pyrki ymmärtämään Raamattua. Silti osasi Qvistkin kyllä käyttää ivan säilää: julkaistessaan Wiborgissa erään voimakassanaisen vastineen omaa kirjoitustaan vastaan ilmoitti hän sen tapahtuvan «lukijoilleen huviksi».⁷

Vaikka Qvist — päinvastoin kuin Löfberg — piti kristinuskoa sen alkuaikoina positiivisena ilmiönä ja vaikka hänen julistuksensa sen julkaisutavan vuoksi oli huomattavasti lievempisanaista kuin Löfbergin, päätyi hänkin yhtä jyrkkiin johtopäätöksiin kuin edeltäjänsä. Qvistkin näki taistelussa toisella puolen «kuolleet uskonnormit» ja toisella puolen «tutkimuksen vapauden». Hän ei myöskään epäile kummalle puolen voitto tulee kallistumaan, sillä teologiain vaino vapaata tutkimusta kohtaan osoittaa mitä selvimmin hänen mielestään, että totuus on heidät jättänyt. Mitään kompromissin mahdollisuutta ei Qvist nähnyt, vaan piti henkisen orjuuden ja ajatuksenvapauden välistä eroa, kuten hän kerran taistelua luonnehti, sovittamattomana.⁸ Näin on Qvistin aatteissa paljon samaa kuin Löfbergin julistuksessa Viipurin Pamauksessa.⁹

Wiborgin avulla levisi aikanaan Viipurilaisessa osakunnassa alkanut uskonnollinen radikalismi laajojen piirien tietoisuuteen. Qvistin toimitaja-aikana oli Wiborg huomattavasti edellä maan muuta lehdistöä journalistisen tasonsa ansiosta. Sen levikki oli varsin suuri; se ylitti kaikkien maaseutulehtien painosmäärät. Pääkaupungin ruotsinkielisistä lehdistä oli suurempi levinneisyys vain Finlands Allmänna Tidningillä ja Helsingfors Tidningarilla. Lehteä luettiin ja sen vastustajatkin myönsivät sen toimituksellisesti korkean tason.¹⁰ Mutta tämä ei merkinnyt, että Qvistin aatteisiin uskonnollisella linjalla olisi yhtä halukkaasti tartuttu. Kaikista tuona aikana julkisuudessa esiintyneistä kirjoittajista oli Qvist itse jyrkin ja pisimmälle radikalismissaan mennyt. *Mikko Juva* on epäilemättä oikeassa katsoessaan, että juuri liika jyrkkyys sai toiset liberaalit kaihtamaan Qvistin viitoittaman linjan suuntaa. Häntä syy-

⁷ Ks. s. 274. — Wiborg n:o 88 14. 11. 1856.

⁸ Wiborg n:o 90 21. 11. 1856, n:o 64 18. 8. 1857. — *Juva*, emt., s. 106—107, 120—123.

⁹ Ks. s. 274—280.

¹⁰ Wiborg n:o 90 21. 11. 1858. — *Mörne*, Studier i Finlands press, s. 186. — Borgå Tidning n:o 42 25. 10. 1856.

tettiin jopa suvaitsemattomuudesta, joka onkin ymmärrettävää, kun ottaa huomioon hänen kirjoituksiensa voimakkuuden. Esiintymällä lujasti tieteellisen maailmankatsomuksen puolesta Qvist samalla tuomitsi kaiken, mikä ei sopinut itsevaltiaan tieteen kaavoihin. On muuten merkillepantavaa, että juuri samasta suvaitsemattomuudesta oli aikanaan osakunnassa Europaeus syyttänyt Löfbergiä, ja kun Herman Kellgren hyökäten torjui häneen suunnattuja syytöksiä, joiden mahdollinen kirjoittaja Qvist voi olla, niin hänkin erittäin purevasti antoi ymmärtää taistelevansa suvaitsemattomuutta, s.o. Qvistiä, vastaan.¹¹

Epäilemättä osuutensa Qvistin saamaan heikkoon menestykseen uskonnollisen radikalismien alueella on myös sillä, että hän sai taistella verraten yksin. Löfberg ei esiinny Wiborgin palstoilla kertaakaan, eikä Qvistillä ole Alfthania lukuunottamatta rinnallaan ketään osakunnan aikaisista taistelukumppaneista. Kun tämä radikalismi lisäksi oli noussut itäsuomalaiselta pohjalta saksalaisen vaikutuksen alaisena, niin ei se voinut saavuttaa läntisessä Suomessa suuria kannattajajoukkoja, koska siellä olivat olosuhteet toisenlaiset. Länsisuomalainen uskonnollinen vapaa-mielisyys tulikin ratkaisevaksi myöhempää kehitystä ajatellen, sen jälkeen kun Qvist oli jättänyt Wiborgin toimituksen vuonna 1860.¹²

Qvist oli kuitenkin myös käytännön mies, eikä Wiborg suinkaan jäänyt syrjään, kun oli kysymys joidenkin päivänpolttavien kysymysten käsittelystä. Näin tuli Wiborg-lehdestä tässäkin suhteessa silta, joka välitti Viipurilaisessa osakunnassa aikanaan itäneet aatteet kotimaakuntaan ja koko maahan muuntaen ne monesti käytännöllisiksi tuloksiksi elämän eri aloilla. Wiborg-lehti taittaa peistä monessa eri yhteydessä käytännön elämää palvelevan koulun, teatterin, jopa Venäjällä asuvien heimoveljen parissa suoritettavan kulttuurilähetystyön puolesta. Etenkin kansanopetuksen alalla Wiborgin merkitys on saattanut olla huomattava, sillä sen vaikutusaikana luotiin maahamme koululaitos. Uno Cygnaeuskin on kirjoittanut ensimmäisen kerran uusista kasvatuspyrinnöistään juuri Wiborgissa vuonna 1857.¹³

Lehdessään oli niin Qvistillä kuin Alfthanillakin tilaisuus vain jul-

¹¹ *Juva*, emt., s. 133—135. — Ks. s. 280—281, 286—289.

¹² *Juva*, emt., s. 135.

¹³ Wiborg n:o 23 24. 3. 1857, n:o 72 19. 9. 1856, n:o 27 7. 4. 1857, n:o 41 29. 5. 1857, n:o 101 21. 12. 1855, n:o 82 24. 10. 1856.

kaista ajatuksiaan, ja kirjoitusten merkitys, niin painavia ja uusia uria aukovia kuin ne ovat olleetkin, on vaikeasti arvioitavissa. Viipurin Suomalaisessa Kirjallisuus-Seurassa oli mahdollisuus myös tehdä konkreettista työtä. Seuran varaesimieheksi Qvist valittiin v. 1857 ja esimieheksi hän tuli seuraavana vuonna. Näin alkaa seuran toiminnassa sangen suuria tuloksia tuonut «Qvistin aika».¹⁴ Juuri tällöin seura askarteli viipurilaisen liikemiehen Aatami Wilkkeen testamentin toteuttamistyössä. Wilke oli lahjoittanut seuralle huomattavan summan, jolla hän halusi perustettavan köyhien kansakoulun Viipurin tai Lappeen — Wilke oli kotoisin täältä — pitäjään.¹⁵ Tuskin erehtyy, jos katsoo, että Qvistin ajamiin aatteiden ansiosta Wilkkeen koulu sai vuonna 1860 sangen ajanmukaisen lukusuunnitelman, jossa selvästi näkyy tuon ajan liberalististen käsitysten vaikutus. Uskontoa oli vain kaksi viikkotuntia joka vuosi (koulussa oli yksi luokka, joka kesti kolme vuotta), historiaa saman verran, mutta maantietoa, johon tänä aikana voitiin ajatella kuuluvan yhteiskuntaopin, ensimmäisenä vuonna kuusi tuntia viikossa, toisena viisi ja kolmantena kolme.¹⁶

Viipurilaisessa osakunnassa monin eri tavoin ilmennyt liberalismi jatkui toisellakin suunnalla eikä yksinomaan Viipurissa. Jo aikaisemmin on selostettu, kuinka osakunta teki yrityksen luovuttaa varansa fyysimatemaaattisen ylioppilastiedekunnan holhottavaksi ja jaettavaksi.¹⁷ Tämä oli tuskin mikään sattuma. On täytynyt olla joitain päteviä perusteita siihen, että valittiin juuri tämä ylioppilastiedekunta viiden mahdollisen joukosta. Vastausta tähän ei ole mitenkään vaikea keksiä. Epäilemättä useat viipurilaiset ylioppilaat tunsivat, että juuri mainittu ylioppilastiedekunta tulisi lähinnä vastaamaan sen hengen jatkumisesta, joka oli heidän osakuntaansa elähdyttänyt. Lisäksi oli helppo päättää

¹⁴ *Teperi*, Viipurin Suomalainen Kirjallisuus-Seura 1845—1895, s. 54, 182, käsikirjoitus tekijän hallussa. — Ks. myös *Henriksson*, Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura kansankirjastojen auttajana, s. 28. Vrt. myös samasta kirjoituksesta s. 29—30.

¹⁵ Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran vuosikertomus 1848, SKMA.

¹⁶ Koulun säännöt VA:ssa senaatin anomusdiariossa 460/148 1859. — Koulun alkamisesta *Otawa* n:o 1 3. 7. 1860, n:o 15 6. 10. 1860. — Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran vuosikertomus 1861, SKMA. — Maantieteestä ja yhteiskuntaopista ks. s. 169—170.

¹⁷ Ks. s. 316—317.

varojen luovuttamisesta juuri fyysis-matemattiselle tiedekunnalle, koska vapaamieliset olivat jo ennen lahjoitusta onnistuneet saamaan osakunnan varoja hoitamaan kolme mainitussa tiedekunnassa opiskelevaa ylioppilasta. Eivätkä viipurilaiset ylioppilaat pettyneetkään, sillä vapaamielisyys eri muodoissaan tuli todellakin eniten pyrkimään esille juuri tässä tiedekunnassa. Fyysis-matemaattisen tiedekunnan kokouksissa ja sen lehdessä *Kemiska Harmonikanissa* saatettiin esittää niin jyrkkiä ajatuksia, että professorien oli pakko poistua kesken kokouksien, koska eivät puhtain omintunnon saattaneet kuunnella esitettyjä mielipiteitä. Lehden sensurointikysymys johti viimein siihen, että tiedekunnan sihteeri katsoi parhaaksi erota.¹⁸

Jaakko Numminen on tutkinut 1850- ja 1860-luvun liberalistista ryhmää ja saanut sen jäsenmääräksi 48 henkeä. Ydinjoukkona olivat näiden miesten keskuudessa ne, jotka allekirjoittivat vuonna 1858 Snellmanin ajatuksiin kohdistetun vastalauseen. Tämä oli hyökännyt Ruotsiin siirtyneitä emigrantteja ja heidän toimintaansa vastaan. Myöhemmin, vuodesta 1862, mainittu liberaalinen ryhmä kokoontui Helsingfors Dagbladin ympärille. Näistä 48:sta vapaamieliseen «kotteriaan» kuuluvasta oli 22 opiskellut fyysis-matemaattisessa tiedekunnassa ja 19:sta vuoden 1858 julistuksen allekirjoittajasta oli 13 mainitussa tiedekunnassa opiskellutta. Näin ollen voitaneen todeta, että viipurilaisten ylioppilaiden liberalismi on ainakin osiltaan periytynyt fyysis-matemaattisen tiedekunnan välityksellä maamme 1800-luvun loppupuoliskon valtiolliseen liberalismiin.¹⁹

Ehkä eniten konkreettisia tuloksia saavutti Viipurilaisen osakunnan aatteellinen perintö kansankirjastojen perustamisessa, joka työ osakunnassa oli aloitettu jo vuonna 1849. Tässäkin työssä oli merkityksellisintä C. I. Qvistin ja Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran toiminta. Epäilemättä on Qvistin mielessä jo hänen seuraan tultuaan ollut ajatus kansankirjastojen perustamistoiminnan jatkamisesta, sillä heti, kun seuran toimintaa kahlehtivat pakkosäännöt saatiin vuonna 1859 korvatuiksi uusilla, jotka eivät tällaista työtä estäneet, teki hän esityksen «ke-

¹⁸ Fyysis-matemaattisen ylioppilastiedekunnan ptk. 28. 10. 1853, 24. 3. 1853, 7. 4. 1854, 22. 4. 1854. — *Juva*, emt., s. 200.

¹⁹ *Numminen*, 1850- ja 1860-lukujen liberaalinen ryhmä, käsikirjoitus tekijän hallussa.

hoittaen Seuraa tarjoamaan apuansa kirjojen hankkimisessa sekä nitomisessa ja neuvomaan halullisille miehille seurakunnissa, miten rahoja kirjastojen perustamiseksi saataisiin, miten kirjastot parhaiten järjestettäisiin y.m.»²⁰

Asiaa valmistelemaan ja sitä eteenpäin viemään valittiin seuran tavan mukaan «lohkokunta», johon tuli mm. Fredrik Mikael Saukko, joka jo osakunnassa oli ollut mukana kirjastoja perustamassa.²¹ Näin sai alkunsa maamme ehkä suhteellisesti voimakkain ja eniten tuloksia tuottanut toiminta kansankirjastojen hyväksi. Sama henki, joka oli vallinnut viipurilaisten ylioppilaiden keskuudessa aikanaan, tuntui nyt saaneen huomattavan jalansijan Viipurin kirjallisuusseurassa. Seura kävi useitakin sanomalehtikiistoja kirjastojensa puolesta ja edusti aina niissä vapaamielistä kantaa. Seuran sanomalehti *Otawa* kertoi saavansa kirjastojen perustamista vastustavia kirjeitä usein, mutta julkaisi vain yhden, «jossa senkaltainen, kaiken sievemmittäin sanoen, vanhankansan-aikuinen mielenlaatu näyttää luonteensa kaikessa muhkeassa muodossaan». Kirje sisälsi vain yleisiä väitteitä siitä, että kansalle kyllä riittää se tieto, mitä se aikaisemminkin on saanut eikä se tarvitse enempää. Kirjoittajan kanta oli sangen selvä, mutta niin oli seuran vastauskin: «Kiittäkäämme Jumalaa, että meillä kaikki papit enään eivät niin ajattele, kuin yllä-olevasta näemme . . . » Lopuksi *Otawa* vielä toteaa: «Olisi siis hupainen kuulla mitä pahaa ne tiedolliset kirjaset, mitä meillä jo on, ovat tehneet Suomen kansan oikialle uskonnolle? Itse asiassa ovat ne olleet taikauksien ja epä-uskonnon kurittajina ja karkoittajina.»²² Uskonnon vastainen kanta ei seuralla siis suinkaan ollut, joskin se oli selvästi edistysellinen, mutta on toisaalta huomattava, että *Otawa* oli tarkoitettu juuri kansan syville riveille ja sen teksti oli myös sen mukaista. Kuitenkin on Qvistin aatteineen täytynyt saada huomattavaa kannatusta seuran taholta, mistä on osoituksena hänen näkyvä asemansa siinä.

²⁰ Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran ptk. 7. 9. 1859, SKMA. -- Uudet säännöt VA:ssa AD 974/148 1859. — *Teperi*, em. tutkimus, s. 44—48. — Vrt. *Henriksson*, em. kirjoitus, s. 29—30. Henriksson otaksuu tässä artikkelissaan Qvistin toimineen pääasiassa Ruotsista saatujen vaikutteiden varassa, Viipurilaista osakuntaa ei mainita lainkaan.

²¹ Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran ptk. 7. 9. 1859, SKMA.

²² *Otawa* n:o 16 13. 10. 1860, n:o 18 27. 10. 1860.

Seuran valitseman lohkokunnan jäsenet kävivät «kirjevaihtoon sovelijaan miehen kanssa kussaki ensin tämän läänin seurakunnassa», että näin olisi saatu kunkin pitäjän väestö oma-aloitteiseen toimintaan. Tässä mainostustyössä oli mitä parhaana apuna seuran oma sanomalehti *Otawa*, joka levisi erittäin halvan hintansa vuoksi ympäri Suomea. Seura näet julkaisi lehteään melko suurella tappiolla. Ehkä Viipurilaisen osakunnan seuralle lahjoittamat rahatkin näin olivat mukana auttamassa tässä kansan hyväksi tapahtuvassa julkaisutoiminnassa.²³ Tietenkin myös Qvistin Wiborg kehoitti lukijoitaan perustamaan kirjastoja, joskaan sen toiminta tässä asiassa ei saavuttanut läheskään samoja mittoja kuin *Otawan*, mikä onkin luonnollista lehtien eri lukijakuntia ajatellen.²⁴ Tulokset siitä vaivannäöstä, jossa melkeinpä kaikki seuran jäsenet olivat mukana, olivat sangen huomattavia.

Viipurista oli lähtenyt se kipinä, joka sai maakunnan ylioppilaat toimimaan kansankirjastojen hyväksi ja siellä myös tämä työ yhä laajeten jatkui samojen miesten ansiosta kuin osakunnassakin. Lopullinen tulos, yli puolisataa perustettua tai uudelleen toimimaan saatettua kirjastoa, kertoo todella suuresta saavutuksesta, kokonaisuutena katsoen maamme ehkä huomattavimmasta työstä kansansivistyspyrintöjen tällä saralla. Pitkäksi aikaa hankki Viipurin lääni johtoaseman, mitä tulee kirjastojen yleiseen tasoon. Vuodelta 1874 peräisin olevien tietojen perusteella laaditun tilaston mukaan oli osakunnan kotimaakunnan kirjastoissa huomattavasti enemmän kirjoja kuin muilla vastaavilla alueilla. Kun Viipurin läänissä oli kirjojen keskimääräisluku 343, Kuopion läänissä 312, Hämeen 257, Uudenmaan 243, mutta Oulun vain 168 ja Vaasan 188, niin voidaan todeta etumatkan olevan huomattavan. Kirjastojen lukumäärää on melkein mahdotonta verrata toisiinsa eri lääneissä, koska mainitut tiedot saattaisivat puutteellisina antaa virheellisen kuvan.²⁵

Niiden aatteiden ja toiminnan muotojen, jotka olivat saaneet alkunsa Viipurilaisessa osakunnassa, vaikutus jatkui näin eri tahoille haarautuen ennen kaikkea kotimaakunnan pääkaupungissa. Sekä liberalismi että

²³ *Teperi*, em. tutkimus, s. 130—137.

²⁴ Wiborg, n:o 104 31. 10. 1859, n:o 105 2. 11. 1859.

²⁵ *Teperi*, em. tutkimus, s. 138—143, 199—201.

suomalaisuus esiintyivät eri muodoissaan osakunnan voimakkaasti elävänä perintönä.²⁶ Kuten osakunnassa, oli myöhemmässäkin toiminnassa selvästi pääpaino edellisellä. Tämä kaikki on omiaan todistamaan, että Viipurilaisen osakunnan ylioppilaat todella kulkivat käsi kädessä oman maakuntansa kanssa. He olivat saaneet siltä omakseen sen vuosisatain aikana kehittämän omalaatuisen kulttuurimuodon, mutta he myös jatkoivat ja usein huomattavasti kehittivät sitä edelleen. Näin muodostuivat Viipurilaisen osakunnan vaiheet osaksi sen kotimaakunnan menneisyyttä, osaksi isänmaan historiaa.

²⁶ *Teperi*, em. tutkimus, s. 138—143, 199—201.

XII. Epävirallinen osakunta

1. OSAKUNTA-AATE LEIMAHTAA

Osakuntien vuonna 1852 tapahtunut lakkautus ei ollut mikään irrallinen ilmiö. Vainuten pienissäkin vapauksissa suurten, vallankumouksellisten toimien siemeniä oli hallitus tukahduttanut vapaamieliset pyrintö kaikkialla valtakunnassa ja erikoisesti yliopistoissa.¹

Koko ns. taantumushallintojärjestelmä oli suurelta osaltaan tsaari Nikolain henkilökohtainen luomus. Seurauksena tästä oli, että venäläisen virkavallan ja sivistyneistön välille syntyi kuilu, joka erotti ne toisistaan. Hallitsija kadotti sivistyneistön myötätunnon, ja kun hänen hallitusaikansa alkupuolen työtoverit kuolivat, ei sivistyneistöstä nousut ketään tilalle. Keisari sai tyytyä «kansliamiehiin», joilla ei ollut laajempaa valtiollista näkemystä. Venäjällä tästä kaikesta oli seurauksena, että hallinnon alalla vallitsi epäjärjestys, saamattomuus ja virkavaltaisuus. Tämä tuli selvästi näkyviin Krimin sodan kestäessä 1853—1856.²

Tätä taustaa vastaan voidaan ymmärtää se nopea muutos, jonka Nikolai I:n kuolema sodan vielä kestäessä vuonna 1855 aiheutti. Kruununperillinen Aleksanteri, hänen nimeään kantavan Helsingin yliopiston kansleri, oli saanut hyvän kasvatuksen, eivätkä häneltä olleet jääneet näkemättä Venäjän monet epäkohdat. Tämän lisäksi hänellä oli verraten vapaat mielipiteet valtiollisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä.

¹ *Platonov*, Venäjän historia, s. 406—407. — *Schiemann*, Geschichte Russlands unter Kaiser Nikolaus I, III osa, s. 224—226. — *von Gernet*, Die im Jahre 1802 eröffnete Universität Dorpat, s. 71—73. — *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 251—253. — *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 1—5.

² *Platonov*, *emt.*, s. 418—419. — *Osmonsalo*, Itsevaltiuden kausi, s. 111—112.

Tästä on osoituksena hänen Krimin sodan päätöksestä antamansa julistuksen lausuma: «Vahvistukoon ja kehittyköön Venäjä sisäisesti, oikeamielisyys ja lempeys vallitkoot sen oikeuslaitoksissa, herätköön kaikkialla ja uusin voimin valistuksen ja hyödyllisen toiminnan halu.» Valistuksen halu oli jo ollut olemassa sivistyneistössä keisari Nikolain aikana ja täten selittyy nopea henkisen elämän virkoaminen, joka heti Aleksanterin valtaistuimelle nousun jälkeen tapahtui. Kenenkään estämättä perustettiin nyt erilaisia yhdistyksiä yliopistoihin, ja vapaamielisyys kaikissa eri ilmenemismuodoissaan tuli päivän tunnuslauseeksi. Kun vielä poistettiin useita aikaisempia vapautta rajoittavia määräyksiä, niin tuntui todella siltä kuin vapauden hengetär olisi huumannut siipiensä havinalla Venäjän akateemisen maailman. Tarton saksankielinen yliopisto sai jo v. 1855 virallisen vahvistuksen vanhoille ylioppilaskorporaatioilleen, jotka edellisinä aikoina olivat olleet toiminnassa vain hiljaisesti suvaittuina laitoksina.³

Kaikki tämä tuli luonnollisesti tunnetuksi myös Helsingissä ja sen ylioppilaiden keskuudessa. Ehkä ennen muita oli juuri viipurilaisilla ylioppilailla parhaat mahdollisuudet saada ensikäden tietoja vapauden palaamisesta, sillä heillähän oli vanhastaan hyvät yhteydet Pietariin ja Tarttoon. Tarton vaikutuksesta heidän keskuudessaan kertoo juuri tältä ajalta se tieto, että viipurilaisten ylioppilaiden kokouksessa v. 1857 ehdotettiin lähempien suhteiden solmimista Tarton ylioppilaihin.⁴ Vaikka ajatus tuli torjutuksi — tarttolaiset ylioppilaat todettiin vieraiksi asumalleen maalle —, niin jo asian esille ottaminen todistaa sen puolesta, että tunnettiin kohtalonyhteyttä niihin ylioppilaihin, jotka omalta osaltaan olivat joutuneet kamppailemaan virallista hallitussuuntaa vastaan ja olivat nyt pääsemässä eteenpäin vapauden tiellä. Viranomaisten holhouksessa saatettiin nähdä yhteinen vihollinen toisellakin puolen rajaa, mitä todistaa se, että vuoden 1858 alussa saapui Helsinkiin Pietarin ylioppilailta kirjelmä, jossa he vedoten yhteisiin päämääriin ehdottivat yhteyden pitoa näiden kahden kaupungin välillä.⁵ Sen valossa, mitä ai-

³ *Platonov*, emt., s. 424—426. — *von Gernet*, emt., s. 79—81.

⁴ Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan pöytäkirjakatkelma pvm:ltä 3. 4. 1857, SKSA. Näiden Kaarlo Slöörin papereista löydettyjen katkelmien perusteella on *Sulo Haltsonen* julkaissut kirjoituksen Viipurilaisen osakunnan toimintaa keväällä 1857.

⁵ Fr. Saxbäckin kirje J. H. Juveliukselle 4. 3. 1858, julkaissut: *Juva*, Eräitä pohjalaisten ylioppilaitten kirjeitä, s. 418.

kaisemmin on esitetty ylioppilaiden suhtautumisesta Venäjään, ei ole ihmeellistä, että kirjelmä ei aiheuttanut suomalaisten ylioppilaiden taholta toimenpiteitä. Ja vaikka saattoi nyt tuntua siltä, että Venäjältä käsin voi puhaltaa muitakin kuin mustia pilviä tuovia tuulia, niin ei ole olemassa mitään todisteita siitä, että viipurilaisten ylioppilaiden kanta olisi mitenkään muuttunut. Tuskinpa suomalaisilla ylioppilailla oli mitään sitä vastaan, että vapaa ilmapiiri pääsi Venäjällä valtaan, mutta oli jo liian kauan tähyilty vapauden aatteita läntisellä taivaanrannalla, että olisi voitu aivan äkisti vaihtaa ilmansuuntaa.

Jos oli Venäjällä odotettu akateemisen vapauden koittoa, niin ei sitä oltu unohdettu Helsingissäkään, vaikka osakunnat olivatkin olleet lakkautettuina vuodesta 1852 alkaen. Sitä paitsi oli Helsingin yliopiston ylioppilailla ollut paljon sellaisia oikeuksia, jotka Venäjällä olivat puuttuneet. Oli Akateeminen Lukuyhdistys ja ennen kaikkea nautti itse yliopisto paljon suurempia oikeuksia. Lisäksi näytti uusi aika koittavan pian Keisarilliselle Aleksanterin yliopistollekin. Kenraali Nordenstam sai jo vuonna 1855 eron sijaiskanslerin tehtävistä ja hänen tilalleen tuli kenraaliluutnantti, vapaaherra Johan Reinhold Munck. Hän oli, päinvastoin kuin edeltäjänsä, suhteellisen vapaamielinen ja oli jo aikaisemmin kadettikunnan päällikkönä tottunut oikealla tavalla suhtautumaan nuorisoon. Hän oli myös hienosti sivistynyt, rehti ja isänmaallinen mies.⁶ Pian saatiin käytännössä nähdä uuden sijaiskanslerin suhtautuminen alaisiinsa ylioppilaihin. Maaliskuussa 1856 annettiin ylioppilastiedekunnille ennen osakunnilla ollut oikeus arvostella jäsentensä käytöstä heidän pyrkiessään yliopistoon ja siitä erotessaan. Samaten palautettiin ylioppilaille oikeus ylläpitää keskuudessaan järjestystä ja kuria ja samalla myös tuomita rangaistuksia havaituista rikkomuksista. Kun konsistori huhtikuussa antoi tarkemmat määräykset näiden asiain käytännöllisestä soveltamisesta, niin samalla merkittiin pöytäkirjaan, että konsistori täysin luotti ylioppilaiden kunniantuntoon.⁷ Uudesta suhtautumistavasta yliopistoon ja tieteen vapauteen kertoi kaikille myös se seikka, että J. V. Snellman nimitettiin vuoden 1856 alussa professoriksi.⁸

⁶ *Heikel*, Helsingin yliopisto, s. 518.

⁷ Konsistorin ptk. 5. 4. 1856. — *Vasenius*, *Författningar och beslut rör. Kejs. Alexanders-Universitetet i Finland*, s. 120. — *Heikel*, *emt.*, s. 521—522.

⁸ *Rein*, *Juhana Vilhelm Snellman II*, s. 38—44.

Nyt uskallettiin esittää julkisesti ajatuksia, joista ei Nikolain aikana aina oltu uskallettu edes keskustella. Niinpä, kun yliopisto mainitun vuoden syksyllä vietti keisari Aleksanterin kruunajaisia, pidettiin useita puheita, joissa tuotiin julki maassamme vallitsevia mielipiteitä. Merkittävien näistä oli professori F. L. Schaumanin puhe. Maamme perustuslakeihin vedoten hän uskalsi toivoa, että maamme säädyt kutsuttaisiin koolle ja että sensuuria lievennettäisiin. Nämä olivat rohkeita ajatuksia, jotka tulivat kaikkien tietoon, koska yliopisto oman sensuuri oikeutensa turvissa painatutti puheen, eivätkä viranomaiset katsoneet voivansa kieltää sitä kirjakauppojen välityksellä levittämästä.⁹

Vapaat ajat näyttivät todella olevan koittamassa, eivätkä ylioppilaat suinkaan halunneet olla tapahtumista syrjässä. Ja vapauteen, sellaisena kuin ylioppilaat sen käsittivät, kuului epäilemättä osakuntalaitos. Vaikka se oli lakkautettu, niin olivat osakuntalaiset edelleen pitäneet yhteyttä keskenään, ja voidaan otaksua, että uusia, maakunnasta saapuvia ylioppilaitakin oli otettu näihin veljespiireihin. Pätevin perustein voidaan ainakin viipurilaisten olettaa pitäneen jatkuvasti jonkinlaisia kokouksia, sillä eihän muuten olisi voitu omintakeisesti hoitaa osakunnan jäljelle jäänyttä kassaa ja antaa siitä lainoja.¹⁰ On myös todistuksia siitä, että ainakin savo-karjalaiset — entinen tytärösakunta — koontuivat lakkauttamisensa jälkeen.¹¹ Ja yhteydenpitohan oli toki helppoa tuohon aikaan. Vaikka ei olisi tavattukaan luennoilla tai ylioppilastiedekunnan kokouksissa, niin kohdattiinhan Akateemisessa Lukuyhdistyksessä, ja sieltä sopi mukavasti lähteä heimoveljien keralla viettämään iloista iltaa.

Huolimatta siitä, että ylioppilastiedekunnat olivat nyt tulleet toimintamuodoiltaan suhteellisen demokraattisiksi ja että niille oli palautettu edellä selostettuja, ennen osakunnille kuuluneita oikeuksia, eivät ne suinkaan saaneet ylioppilaiden läheskään varauksetonta hyväksymistä. Kuten luvusta Viipurilaisen osakunnan lakkauttaminen ilmenee,

⁹ *Heikel*, emt., s. 522—525. — *Rein*, emt. II, s. 117—125.

¹⁰ Ks. s. 316—318. — Ajatuksen uudelleen perustettavasta osakunnasta sanotaan syntyneen eräissä viipurilaisten kekkereissä 16. 3. 1857, joten yhteistä toimintaa on täytynyt olla, ainakin yhteisten illanistujaisien muodossa. Lähde sama kuin edellä viitteessä 4.

¹¹ *Waris*, emt., s. 259—260. — *Ruutu*, emt., s. 9—10.

pidettiin niitä alun perin viranomaisten pakkotoimenpiteiden luomina laitoksina, ja huolimatta siitä, että ne useassa tapauksessa saattoivat toimia vireästikin, suhtauduttiin niihin ehkä yhtä usein passiivisesti eikä haluttu luoda niihin todella elävää henkeä ja pysyvää toimeliaisuutta. Osakuntien vuosisataista perinnettä ei niin vain voitu tehdä olemattomaksi ja muuttaa useiden ylioppilaiden tunnepohjaista asennoitumista tiedekuntiin, vaikka kuinka pätevästi olisi todisteltu niiden etevämyyttä osakuntien rinnalla. Ei näin ollen ole mikään ihme, että ylioppilastiedekuntien kokouksista saatettiin esittää positiivisten lausuntojen ohella myös mitä murhaavimpia arvosteluja.¹² Viipurilainen Julius Krohn, vuoden 1853 ylioppilas, antaa tiedekuntakokouksista neljä vuotta yliopistoon saapumisensa jälkeen seuraavan kuvan: «Pistäytyminen jossakin tiedekuntakokouksessa saattaisi varmaan jokaiselle selväksi, ettei kaikki ole, kuten pitäisi. Odottaisi ylioppilaiden kokouksen olevan vilkkaan seuran, missä leikinlasku ja luottamuksellinen puheleminen vaihtelevat keskustelujen kanssa, joissa pohditaan ihmiskunnan ja isänmaan korkeimpia kysymyksiä — ja mitä näkeekään? Niin, kokoelman surkeita hautajaisnaamoja tiukkaan sulloutuneina sekavaksi tuolien ja ruumiiden joukkioksi; keskustelu ja kirjallinen elämä ovat ainoastaan puolipakolla esiinpuristettuja, edellisen rajoittuessa enimmäkseen kaksinpuheluksi dekaanin ja jonkun vanhemman jäsenen kesken. Ja mikä on tehnyt nuorukaisten kokoukset niin kuiviksi ja hengettömiksi? Vika on ennen kaikkea kokouksien virallisessa luonteessa, joka tuodessaan mukaan eräänlaisen kankeuden on ehkäissyt toverien keskinäistä lähenymistä. Ylioppilaat ovat tunteneet itsensä vaivautuneiksi ja vieraiksi, mistä on seurannut välinpitämättömyys tiedekuntaelämää kohtaan ja haluttomuus toimia sen hyväksi. Sitä paitsi on eräiden tiedekuntien omaksuma yksinomaisesti ammattikuntamaisen tieteellinen suunta estänyt vilkkaamman kirjallisen elämän kehittymisen.»¹³ Viktor Löfgren,

¹² *Schybergson*, Studentorganisationer i Helsingfors på 1850-talet, s. 258. — Myönteisestä suhtautumisesta em. tiedekunnan toimintaan kertoo myös *Holman* kirjoitus Lisäpiirteitä 1850-luvun ylioppilaselämästä, s. 85—112. — Tuntuukin siltä, että ylioppilastiedekunnat jaksoivat saavuttaa suosiota niin kauan, kun ei ollut toivoa saada osakuntia syntymään uudelleen. — Ks. myös: *Waris*, emt., s. 259—260. — *Ruutu*, emt., s. 6—7.

¹³ Julius Krohnin kirjoitus Studentlifvet höstterminen 1857 on hist.-kielitiet. ylioppilastiedekunnan ptk:n ohessa 25. 2. 1857. Julkaistu: *Schybergson*, Historisk-filologiska studentfakulteten i Helsingfors, s. 283—288.

viipurilainen ylioppilas vuodelta 1862, antaa historiallis-kielitieteellisen ylioppilastiedekunnan kokouksista masentavan kuvan. «Ylioppilastiedekunnat viettivät kituvaa elämää, ainakin useimmat... Kokouksiin saapui tavallisesti vain toistakymmentä miestä, joista useimmat olivat toisilleen ventovieraita. Keskustelunaiheita esitettiin, mutta harvoin mitään keskustelua syntyi muiden kuin dekanuksen ja kuraattorin välillä... Kaksi vuotta olin minä tämän ylioppilastiedekunnan pöytäkirjanpitäjänä, joka oli sängen helppo virka, kun pöytäkirja tavallisesti tuli hyvin lyhyeksi.»¹⁴

Kun kerran mielipiteet kävivät tähän suuntaan, niin tuntuu vain luonnolliselta se nopeus, jolla ylioppilaat olivat valmiit toimimaan heti, kun näkivät tilaisuuden siihen ilmaantuvan. Ensimmäisinä ehdivät pohjalaiset kokoontumaan. Helmikuun 24. päivänä vuonna 1857 he perustivat Pohjalaisen yhdistyksen (Österbottniska föreningen), jonka tarkoituksena oli «selvittää niitä yleisinhimillisiä kysymyksiä, jotka jokaisessa vaativat vastausta ja eritoten niitä, jotka ovat erottamattomassa yhteydessä tulevan toiminnan kanssa yhteiskunnan ja isänmaan palveluksessa».¹⁵ Muutamaa viikkoa myöhemmin otettiin maakunnallinen yhdistyminen puheeksi myös savo-karjalaisten keskuudessa heidän viettäessään lakkautetun osakuntansa vuosijuhlaa, «sen päivän muistoa, jona mainio maanmiehemme Matti Calonius aikansa otettiin jäseneksi silloiseen Viipurilaiseen osakuntaan». Maaliskuun 18. päivänä perustettiin uusi Savo-karjalainen osakunta.¹⁶

Alku osakuntien jälleenperustamisessa oli tehty, eivätkä viipurilaisukaan liikoja aikailleet. Jo ennen kuin savo-karjalaiset olivat ehtineet uudelleen järjestyä osakuntana, kokoontuivat viipurilaisetkin viettämään ehkä tavallisia kekkereitään Seurahuoneeseen, ja täällä tuli puheeksi myös Viipurilaisen osakunnan henkiin herättäminen. Päätettiin kokoontua maaliskuun 27. päivänä Berghällin talossa Fabianinkadun varrella ja tällöin sovittiin osakunnan uudelleenperustamisesta. Kokouksia päätettiin pitää joka perjantai. Puheenjohtaja valittaisiin joka kokoukselle erikseen läsnäolevista jäsenistä. Sihteerin tehtävistä piti saman osa-

¹⁴ *Lounasmaa*, *Elämäni taipaleelta*, s. 83—84.

¹⁵ *Holma*, *Piirteitä n.k. illegaalisen Pohjalaisen osakunnan elämästä*, s. 222—223.

¹⁶ *Ruutu*, *emt.*, s. 9—10.

kuntalaisen huolehtia kahdessa perättäisessä kokouksessa. Ensimmäiseksi puheenjohtajakseen valitsi osakunta N. A. E. Nordenskiöldin ja sihteerikseen Kaarlo Slöörin. Näin oli vanha ja kunnianarvoisa Viipurilainen osakunta jälleen toiminnassa.¹⁷

On merkillepantavaa, että kaikki kolme uudelleen perustettua osakuntaa halusivat toiminnassaan toteuttaa juuri niitä aatteita, joiden puuttumista tiedekunnista Julius Krohn oli valittanut. Pohjalaiset vetoavat isänmaalliseen kasvatukseen, savo-karjalaiset puhuvat tiedekuntalaitoksen «siteistä, pakosta ja esivallallisesta luonteesta» ja viipurilaiset haluavat tehdä demokratiasta totta valitsemalla kuhunkin kokoukseen jäsenistään puheenjohtajan. Myöhemmin samana vuonna herätettiin henkiin myös Uusmaalainen ja Länsisuomalainen osakunta.¹⁸

Viipurilaisen osakunnan perustamista valmistavassa kokouksessa oli päätetty kutsua jäseniksi kaikkia yliopistossa toimivia «docentes» ja «discentes», jotka olivat entisen osakunnan jäseniä tai joiden muuten voitiin katsoa siihen kuuluvan. Oli siis olemassa selvä ajatus siitä, että kysymyksessä oli todella entisen Viipurilaisen osakunnan henkiinherättäminen. Vaikka on olemassa vain summittainen luettelo tuon aikaisista osakunnan jäsenistä tai sitä lähellä olevista henkilöistä, niin voidaan jo tuonkin luettelon perusteella tehdä joitain johtopäätöksiä.¹⁹ Niiden 26 akateemisen kansalaisen joukossa, jotka Kaarlo Slöör katsoo mainitunlaisiksi henkilöiksi, on kahdeksan sellaista, jotka varmuudella ovat olleet entisen osakunnan jäseniä. Näistä neljä oli ollut erittäin aktiivisia osakuntalaisia. N. A. E. Nordenskiöld oli ollut osakunnan vapaamieliseen ryhmään kuuluva. Anders Thiodolf Saelan oli kirjoittanut Viipurin Pamaukseen leimuavan kirjoituksen osakuntien lakkauttamista vastaan. Wilhelm Lavonius ja Kaarlo Slöör olivat niinkään kirjoitelleet Pamaukseen, jälkimmäinen oli ollut syksyllä 1852 sen toimittajanakin. Kaksi ensinmainittua olivat näin ollen osakunnan vapaamielisen suunnan jatkajia, ja Kaarlo Slöör taas tähän aikaan mallittaisia suomalaisuusmiehiä.²⁰

¹⁷ Lähde sama kuin edellä viitteessä 4.

¹⁸ *Holma*, em. kirjoitus, s. 222. — *Ruutu*, emt., s. 9. — Ptk. 3. 4. 1857, SKSA. — Uusmaalaisen osakunnan ja Länsisuomalaisen osakunnan olemassaolo käy ilmi esim. edellä viitteessä 13 mainitusta Krohnin kirjoituksesta.

¹⁹ Pöytäkirja ja jäsenluetteloluonnos edellisessä viitteessä mainituissa Viipurilaisen osakunnan papereissa.

²⁰ Ks. näistä asioista s. 260—261, 266—268, 293—294, 309—311.

Valtiollisen ja poliittisen elämän vapautuminen oli saanut ylioppilaat siihen uskoon, ettei esteitä osakuntien jälleenmuodostumiselle tul-taisi asettamaan. Olihan Tartossa vanhat korporaatiot laillistettu, ja yhdistyselämä itse Venäjän yliopistoissa vilkastunut mitä voimakkai-min, miksi eivät siis Suomessakin asiat luistaisi samaa rataa. Syksyllä kokoonnuttiin entiseen tapaan, olivatpa kolme ensimmäiseksi uudelleenperustettua osakuntaa vuokranneet yhteisesti huoneistonkin, mikä sekin osoittaa, etteivät ne suinkaan halunneet sen suuremmin toimia salaseuroina.²¹ Pian kuitenkin sattui tapaus, joka tuntui saattavan tuol-laiset tilanteenarvioinnit häpeään. Lokakuussa 1857 kutsui yliopiston rehtori Gabriel Rein dekaanin, kuraattorit ja kolme ylioppilasta kusta-kin tiedekunnasta koolle ja ilmoitti, etteivät osakunnat olleet yliopiston ohjesäännön tuntemia laitoksia ja että niitä sen vuoksi oli syytä pitää laittomina yhdistyksinä. «Tämä isku aiheutti aluksi jonkinlaista neu-vottomuutta. Joskaan se ei kokonaan tullut odottamatta, niin oltiin siihen asti kuitenkin enemmän pidetty sitä ikäänkuin kaukaisena mah-dollisuutena kuin uhkaavana todellisuutena.»²²

Ylioppilaiden luottamus akateemisen vapauden ehkä täyteenkin pa-lautumiseen oli ollut liiallista ja tämä toi muassaan voimakkaan vasta-vaikutuksen. Oltiin hämmentyneitä eikä tiedetty mitä tehdä. «Tämä neuvottomuus ilmeni Viipurilaisen osakunnan kokouksessa, joka pi-dettiin jo mainitun puhuttelun jälkeisenä päivänä. Olisi ollut puheen-johtajan velvollisuus selvästi esittää asian tila sekä johtaa keskustelu ratkaisevaan päätökseen. Mutta koska osakunnan silloinen puheen-johtaja oli menettänyt mielenmalttinsa ja hänen neuvottomuutensa vai-kutti toisiin, ei tullut mitään varsinaista keskustelua; pidettiin varma-na, että osakuntaelämän nyt täytyi päättyä ja osakunnan hajaantua mitään päättämättä.» Ei tiedetä, kuka tuolloin oli viipurilaisten pu-heenjohtaja, mutta hänen säikähdyksensä ei kuitenkaan pystynyt osa-kuntaa lakkauttamaan. Toisissa osakunnissa oli asia otettu rauhallisem-min ja niin niiden päätökseksi tuli jatkaa kokouksia. Todettiin kuiten-kin, että juuri liika julkisuus — oman huoneiston vuokraaminen —

²¹ Vuokrakuitti Savo-karjalaisen osakunnan papereissa niteessä Asiapaperei-ta, tilejä, kuitteja 1852—1876.

²² *Schybergsson*, em. tutkimus, s. 289—290. Lainaus em. tutkimuksesta julkaistusta Julius Krohnin kirjoituksesta *Studentlifvet höstterminen 1857*.

oli pakottanut rehtorin puhutteluun ja kieltoon, ja niin päätettiin vastedes kokoontua jonkun toverin luona, «mitä ei hevillä voitaisi kieltää». Tällaiseen päätökseen yhtyi myös Viipurilainen osakunta, varsinkin kun rehtorin kiello ei osoittautunut lopultakaan aivan tinkimättömäksi.²³

Rehtorin kiello antoi kuitenkin aihetta muihin toimenpiteisiin osakuntien taholta. Koska osakunnat eivät saisi toimia laittomina, niin mikäpä estäisi anomasta niiden laillistamista. Kaksi viimeksi syntynyttä epävirallista osakuntaa, Uusmaalainen ja Länsisuomalainen, katsoivat kuitenkin, että anomus ilmeisesti olisi turha, mutta kolme aikaisemmin eloonherännyttä ja niin ollen ilmeisesti myös vakiintuneempaa osakuntaa hyväksyivät anomuksen lähettämisen, jota laatimaan valittiin kaksi jäsentä kustakin osakunnasta. Lopullisen kirjelmän, joka osoitettiin yliopiston korkealle kanslerille, laati todennäköisesti C. G. Estlander.²⁴

Kirjelmä oli laadittu suhteellisen varovaiseen muotoon. Tiedekuntia ei suoranaisesti pyritty mustaamaan, vaan jopa esitettiin, että ne jatkuvasti saisivat olla osakuntien rinnalla toimivina, tieteellistä mielenkiintoa ylioppilaissa edistävinä yhteisinä. Osakunnille tulisi sen sijaan kuulumaan jäsentensä siveellisen hengen kohottaminen. Kuinka laaja kannatus osakunnilla oli yliopistossa, käy ilmi siitä, että kaikki ylioppilastiedekunnat hyväksyivät anomuksen ilman muuta. Mutta vaikka voidaankin empimättä sanoa, että ylioppilaiden valtava enemmistö oli hankkeen takana, niin epäileviäkin ääniä tuli julkisuuteen.²⁵

Voiimakkaan mielipiteiden vaihdon sai ylioppilaiden kirjelmä aikaan konsistorissa, jossa esitettiin mielipiteitä puolesta sekä vastaan. Tiedekuntien paremmuutta puolsi innokkaasti mm. Snellman, joka katsoi tiedekuntien paremmin valmistavan nuoria tulevaisuutta varten, kun sitä vastoin osakunnat pohjasivat hänen käsityksensä mukaan menneeseen aikaan, yhteisiin koulumuistoihin, jopa lapsuuteen. Snellmanin kanta estää osakuntien laillistaminen saavuttikin konsistorissa vain niukan

²³ Krohnin em. kirjoituksesta. — Savo-karjalaisen osakunnan ptk. 21. 10. 1857. 28. 10. 1857, 11. 11. 1857, niteessä Asiapapereita, tilejä, kuitteja 1852—1876.

²⁴ Schybergsson, em. tutkimus, s. 290—293. — Schybergsson, Studentorganisationerna i Helsingfors, s. 116—125. — Ruutu, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 13—14.

²⁵ Schybergsson, Historisk-filologiska studentfakulteten, s. 258, 283—295.

voiton, mikä osoittaa, että ymmärtämystä ei osakuntiakaan kohtaan professorien keskuudessa puuttunut. Kuitenkin tuli konsistorin lopulliseksi kannaksi — ja tähän yhtyi Snellmankin — se, että osakuntien sallittaisiin toimia epävirallisina laitoksina tiedekuntien pitäessä jatkuvasti huolta ylioppilaiden virallisesta kanssakäymisestä. Yliopiston sijaiskansleri Munck antoi tälle päätökselle oman puoltolauseensa.²⁶

Anomus ei kuitenkaan Pietarissa tullut hyväksytyksi, sillä ministeri-valtiosihteeri Aleksanteri Armfelt, joka silloin toimi vt. kanslerina kansleri-perintöruhtinaan ollessa alaikäinen ja joka herkästi vaistosi, mitä Pietarissa oli saavutettavissa, ei katsonut olevan viisasta hyväksyä anomusta. Epäilemättä Armfeltilla oli tähän pätevät syyt. Valtiolliset näkökohdat olivat sanelleet yliopiston vuoden 1852 säännöt; ne olivat myös jatkuvasti estämässä niiden lievennyksiä. Eräänä pääsyyinä siihen, ettei Armfelt vielä katsonut voivansa esittää anomusta kanslerille, oli todennäköisesti sijaiskansleri Munckin ja kenraalikuvernööri Bergin välinen ristiriita, joka kehoitti mitä suurimpaan varovaisuuteen kaikessa, mikä koski yliopistoa.²⁷ Tuo ristiriita juonsi alkunsa jo vuodesta 1855, jolloin oli sattunut ns. Tammelanderin juttu. Mainitun niminen ylioppilas oli saanut sensuurin ohi kuljetettavakseen useita kirjoja Ruotsista Suomeen, mutta veikin ne kaikki ennen perille toimitamista kenraalikuvernöörille, joka lienee luvannut hänelle loistavan tulevaisuuden diplomaattuuralla. Tammelander joutui kuitenkin kiinni ja erotettiin yliopistosta suureksi harmiksi kenraalikuvernööri Bergille, joka tämän jälkeen etsi pontevasti tilaisuutta käydä yliopiston kimpuun ja siten saada Pietarin hallitusherrat uskomaan, etteivät Munckin johtamassa laitoksessa asiat sujuneet siten, kuin niiden olisi pitänyt. Pian hän saikin tähän epäluulon herättämiseen hyvän tilaisuuden, kun sattui «Töölön jupakaksi» kutsuttu tapaus. Eräissä kekkereissä Töölön ravintolassa oli v. 1855 laskettu viatonta pilaa kohottamalla maljoja silloisten vihollismaiden hallitsijoille, tekaisemalla sanaleikkejä mm. kreivi Bergin nimestä jne. Sinänsä viatonta juttua paisutettiin ja mm. N. A. E. Nordenskiöldiä rangaistiin. Kevään 1857 promootiossa sattui taas välikohtaus, samaisen Nordenskiöldin terottaessa ehkä liian pontevasti

²⁶ Konsistorin ptk. 18. 11. 1857. — *Litteraturbladet* n:o 10 1857. — *Heikel*, emt., s. 529—530. — *Schybergson*, em. tutkimus, s. 296—298.

²⁷ Sijaiskanslerin kirjelmä konsistorille 28. 1. 1858, HYA.

mieliin sitä kiitollisuuden velkaa, joka meillä oli Ruotsia kohtaan. Ruotsalaisten vieraiden läsnäolo teki tapauksen erittäin arkaluontoiseksi, ja Bergin puuttuminen asiaan vei sen tutkimisen Pietarinkin virastojen pöydille. Sinänsä suhteellisen vaatimattoman tapauksen paisuttelu johti siihen, että Nordenskiöld erotettiin yliopistosta ja hän siirtyi Ruotsiin suorittaakseen elämäntyönsä tuon maan palveluksessa. Näistä sattumuksista oli se seuraus, että Pietarista käsin saattoi näyttää vaarallista länteen suuntautumista olevan vallalla Helsingin ylioppilaiden keskuudessa, ja Armfeltin oli siis ainakin toistaiseksi vältettävä kaikkea, joka saattaisi antaa aiheutta yliopiston leimaamiseksi vaarallisten ajatusten keskukseksi. Ja tässä suhteessa «huonomaineisten» osakuntien armoihin ottaminen olisi saatettu tulkita juuri näin.²⁸

Vaikka Armfelt ei katsonutkaan anomuksen aiheuttavan omalta taholtaan mitään toimenpiteitä, niin ei hän vastauskirjeessään myöskään maininnut siitä, että osakunnat eivät silloisessa epävirallisessa muodossaan saaneet jatkaa toimintaansa. Vaikeneminen voitiin näin ollen tässäkin kohden katsoa hiljaisen myöntymyksen merkiksi, ja osakuntien jatkuvan olemassaolon tielle ei haluttu asettaa mitään esteitä.

Toiminta siis jatkui osakunnissa, tuntuipa se pääsevän parempaan vauhtiinkin, sillä rehtorin kiellon aiheuttamassa hämmennyksessä luovutetun osakuntien yhteisen huoneiston tilalle uskallettiin pian hankkia uusi, nyt Galetskin talosta Kolmikulman varrelta.²⁹ Tämä toiminnan vilkastuminen oli kuitenkin vain näennäistä, sillä lamaannus hiipi pian osakuntiin. *K. V. Holma* mainitsee vuonna 1859 Pohjalaisen osakunnan toiminnan olleen hyvin laimeata, kokousten osanottajia oli harvoja ja osakunnan lehti ilmestyi vain silloin tällöin. Samanlainen oli tilanne myös savolaisten parissa.³⁰ Tuntuu todennäköiseltä, että viipurilaistenkin kohdalla oli syksy 1858 lamaantumisen aikaa. Muuten tuskin olisi selitettävissä osakunnan rahaston lahjoittaminen Viipurin Suomalaiselle Kirjallisuus-Seuralle marraskuussa 1858. Jos osakunta

²⁸ *Nils Adolf Erik Nordenskiöld*, *Ur svenskt biografiskt lexikon*, (omaelämäkerta), s. 16—21. — *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa II, s. 130—142, 186—188. — *Rein*, emt. II, s. 199—205. — *Heikel*, emt., s. 518—521.

²⁹ Savo-karjalaisen osakunnan vuokratuoteissa on maininta, että 20. 11. 1858 maksettu 1/5 huoneiston vuokrasta, niteessä Savo-karjalaiselle osakunnalle tulleita kirjeitä, tilikirjoja, kuitteja ym.

³⁰ *Holma*, emt., s. 228. — *Ruutu*, emt., s. 20.

olisi ollut todella toimintakykyinen, olisi se varmasti halunnut kaitsea rahojaan itse. Vielä vuonna 1860 yritettiin osakunnan toimintaa saattaa käyntiin, sillä silloin tapahtui Savo-karjalaisen ja Viipurilaisen osakunnan yhdistyminen. Aloitteen tekijöinä olivat todennäköisesti ensinmainitut, sillä uusi yhteisö sai Savo-karjalaisen osakunnan nimen. Mitään vilkastumista ei kuitenkaan tämäkään yritys tuonut mukanaan, sillä ainoana seurauksena siitä lienee ollut, että uusi osakuntakin pian nukahti verenvähyyteen.³¹

Pääsyynä Viipurilaisen, niin kuin muidenkin osakuntien, toiminnan heikkouteen voitaneen pitää liiallista uskoa asian helppoon voittoon osakuntien uudelleenperustamisvaiheessa. Luotettiin siihen, että virallinen holhous oli jo lopullisesti irrottanut otteensa ylioppilaselämästä, pakolliset tiedekuntalaitokset eläneet aikansa ja vapaus koko maalle pian kaikilla aloilla koittamassa. Kun tässä tilanteen liian valoisassa arvioinnissa sitten petyttiin, ei enää jaksettu uskoa ja jatkaa osakuntien toimintaa. Niissä ylioppilaissa, jotka olivat olleet mukana jo lailisen osakunnan aikana, tuota uskoa ehkä enemmänkin oli, hehän olivat johtavina sieluina osakunnan perustamisvaiheessakin, mutta juuri v. 1858 useat heistä siirtyivät pois Helsingistä. Nordenskiöldin ura yliopistossa oli katkaistu jo edellisenä vuonna ja hän siirtyi pian lopullisesti Ruotsiin. Kaarlo Slööristä tuli v. 1858 Pietarin suomalaisten koulujen tarkastaja, joten epävirallisen osakunnan ensimmäinen puheenjohtaja ja sihteeri olivat poissa kumpikin omalla ilmansuunnallaan. Wilhelm Lavonius otti samana vuonna vastaan Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kuraattorin toimen, joten hänkään tuskin on paljon voinut aikaansa osakunnan hyväksi uhrata. Julius Krohn oli niin ikään poissa syksyn 1858 ja osan kevätkauttakin hän vietti Rautalammillä opiskellen suomea kansan parissa. Kun näinkin monta keskeistä henkilöä juuri vaikeimpana aikana oli poissa toiminnasta, täytyi sen pakostakin vaikuttaa lamaanuttavasti.³²

Merkityksettömänä ei Viipurilaisen osakunnan lyhyttä varsinaista toiminta-aikaa vuosina 1857—1858 suinkaan voida pitää. Tällöin näet

³¹ Ks. s. 317—318. — Ptk. 1. 5. 1864, 9. 3. 1867. — *Tudeer*, Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä, s. 30.

³² Matrikkeli. — *Krohn*, Nuoren ylioppilaan kirjeitä, s. 101—122.

syntyi juuri viipurilaisten ylioppilaiden keskuudessa ajatus näytelmäyhdistyksen muodostamisesta. Aloitteen tekijänä oli Carl Robert Mannerheim, joka jo aikaisemminkin, ennen Krimin sotaa, oli esiintynyt näppäränä näytelmäntekijänä ja amatööriesiintyjänä. Carl Robertin isä Carl Gustaf Mannerheim oli vv. 1834—1839 ollut Viipurin läänin kuvernöörinä ja vuodesta 1839 Viipurin hovioikeuden presidenttinä, jossa virassa hän toimi kuolemaansa, vuoteen 1854 asti. Suomen marsalkka Mannerheim on Carl Robert Mannerheimin poika.³³ Viipurilaisessa osakunnassa oli Carl Robert heti ensimmäisistä laittoman osakunnan kokouksista alkaen yrittänyt elvyttää lausunnallista harrastusta ja esittänyt runoja parissa alkukokouksessa. Näiden runojen joukossa oli mm. P. J. Berangerin «Poniatowski». Lähtökohtana oli Mannerheimillä ylioppilashuvien henkinen köyhyys, jota hänen mielestään olisi voitu juuri näytelmäyhdistyksellä parantaa. Mutta hän tähtäsi myös laajemmalle kaa-vaaillessaan lahjojen ja toiminnan kehittymisen voivan «panna alulle kotimaisen teatteriseurueen muodostamisen.» Viipurilaisten ehdotus sai hyvän vastaanoton myös muissa osakunnissa, ja marraskuun 16. päivänä 1857 kokoontuivat asiasta kiinnostuneet tiedekuntien huoneistoon, jossa ylioppilaiden näytelmäseura perustettiin suuren innostuksen vallitessa. Samalla päätettiin, «että lausuntaharjoituksia pidettäisiin, koska useimmat ylioppilaat olivat tähän taitoon niin vähän perehtyneitä. Sitäpaitsi päätettiin julistaa palkinto suomen- tai ruotsinkielisistä kotimaisista kappaleista (nim. alkuperäisistä), jotka jätettäisiin yhdistykselle, ja näitä arvostelemaan valittiin komitea, joka samalla tulisi toimimaan yhdistyksen johtokuntana.»

Jo muutaman viikon kuluttua yhdistyksen perustamisesta, joulukuun alkupäivinä, pidettiin ensimmäiset yleisölle tarkoitetut teatteri-illat. Ohjelmassa oli pari August Ahlqvistin suomentamaa runoa «Vänrikki Stoolista», eräs näytelmämonologi sekä tuolloin sangen suosittu ruotsalaisen kirjailijan August Blanchen näytelmä «Komedianterne». Molemmilla kerroilla oli ylioppilailla täysi yleisömenestys ja loppuunmyyty katsomo tiedekuntien salissa. Saavutettu menestys kehoitti jatkamaan aloitettua rataa.³⁴

³³ *Elgenstierna*, Den introducerade svenska adels ättartavlor V, s. 173—174. — *Schauman*, emt. II, s. 197—199. — *Ruuth*, Viipurin kaupungin historia II, s. 181—182.

³⁴ Edellä viitteessä 13 mainittu Krohnin kirjoitus. — Ptk. 3. 4. 1857, 17. 4. 1857, SKSA. — *Schauman*, emt. II, s. 197—199.

Juuri ylioppilaiden näytelmäseuran perustamisen jälkeen pääsi vauhtiin jonkin aikaa kytynyt ajatus oman talon rakentamisesta ylioppilaille, jotka näihin aikoihin asti olivat saaneet turvautua vuokrahuoneistoihin ja joutuneet usein maksamaan suuriakin summia huonetiloistaan. Näytelmäseura sai nyt lisää ilmaa siipiensä alle, sillä nyt oli olemassa päämäärä, jonka hyväksi saattoi työskennellä. Huhtikuussa 1858 annettiin kuusi näytäntöä yhteen menoon. «Pilettimyömälän edustalla miltei tapeltiin; 10—15 minuutissa kaikki oli loppuunmyyty.» Näytäntöjen ohjelmassa oli kohtauksia Schillerin «Don Carloksesta», Pietari Hannikaisen «Silmänkääntäjä» ja «Mannerheim & Kump. kirjoittama näytelmä, parodiia uudenaikaisesta oopperasta ja uudenaikaisesta draamasta» nimeltään «Ditt och datt». «Silmänkääntäjässä» sai helsinkiläinen teatteriyleisö ensimmäisen kerran kuulla suomen kieltä.

Sangen kohtalokkaaksi muodostui «Ditt och Dattin» esitys. Siihen kuului useita poliittisia piloja ja noissa olosuhteissa ehkä hieman arveluttavia päivän tapahtumiin kohdistuneita letkauksia. Yliopiston rehtori Gabriel Rein sekä myös varakansleri olivat ylimalkaisesti tarkastaneet näytelmän havaitsematta siinä mitään vaarallista, mutta silti muuttaman esityskerran jälkeen nousi täysi myrsky. Pietarin näkökulmasta katsottuna oli esitys enemmän kuin arveluttava ja ehkä liioittelevat puheet antoivat ymmärtää yliopiston olevan jälleen hengenvaarassa, eikä sitä millään voitaisi pelastaa ilman sovitusuhria. Täksi tuli Rein, joka oli jättänyt näytelmään tutustuessaan yksityiskohtaisen tarkastuksen vanhemmille ylioppilaille. Yleisessä hämmingissä saatiin Rein jättämään eroanomuksensa, johon myös suostuttiin ja hänen seuraajakseen tuli Adolf Edvard Arppe. Näin oli Viipurilaisesta osakunnasta lähtenyt aloite kehittyessään pannut vierimään kiven, joka kaatoi sen monivuotisen, mitä vaikeimpina aikoina epäkiitollista rehtorintointa hoitaneen entisen inspehtorin.³⁵

Kuten useimmasta viipurilaisten ylioppilaiden harrastuksesta, hyötyi kotimaakunta näyttelemisinnostuksestakin. Tuli tavaksi järjestää lomilla Viipurissa seuranäytelmiä osakuntalaisten voimin. Kaikesta päättäen oli esityksillä hyvä menestys ja niitä kovasti kaivattiin päätellen silloisen viipurilaisen sanomalehden Otawan kirjoittelusta myöhäisyyksyllä

³⁵ Krohn, emt., s. 100—101. — Heikel, emt., s. 531—532. — Rein, emt. II, s. 225—230.

1860: «Helsingistä joulujuhliksi palautuneet Viipurilaiset ylioppilaat ovat aina joskus ennen toimeen saaneet seura-naytelmiä huviksi ja mielen ylennykseksi ja kaiketi olisi niitä nytkin kotimaassamme kohtia, jotka näyttäisivät että semmoiset toimet ja teot olisivat tervetulleet hyvään tarkoitukseen; — mitähän, jos nytkin tuonnepäin toivoja luomme!»³³

Viipurilaiselle osakunnalle lienee kuitenkin näytelmäseuran perustamistakin merkityksellisempi ollut se yksinkertainen tosiseikka, että osakunta yleensä oli ollut parisen vuotta toiminnassa. Vaikka lähteet tuolta ajalta ovat hyvin niukat, niin käy niistä kuitenkin ilmi selvästi se, että useimmat merkittävistä, toimivista osakuntalaisista olivat niitä, jotka jo olivat olleet laillisen Viipurilaisen osakunnan jäseniä. Näin muodostui tuosta suhteellisen lyhyestä ajanjaksosta välittävä rengas entisen osakunnan ja vuonna 1864 uudelleen perustetun epävirallisen Viipurilaisen osakunnan välille. Traditiot eivät päässeet painumaan unohduksiin, sillä useita vuonna 1857 mukana olleita oli myös läsnä uudessa osakunnassa v. 1864.

2. VANHALTA POHJALTA UUELLEEN ELPYNYT OSAKUNTA JA SEN MIEHET

Ne valtiolliset olot, joissa Viipurilainenkin osakunta oli vv. 1858 ja 1860 sammunut, muuttuivat vähitellen. Vaatimukset oikeuksista ja vapauksista, joihin luottaen oli paria vuotta aikaisemmin niin pontevasti lähdetty liikkeelle, alkoivat nyt todella toteutua. Varsinkin vuosi 1860 oli elpymisen aikaa. Huhtikuussa antoi keisari manifestin, jolla kutsuttiin koolle säätyjen edustajia. Näiden tuli antaa lausuntonsa useista maalle tärkeistä kysymyksistä, jotka tarvitsivat ratkaisua, ennen kuin säädyt voitaisiin kutsua koolle. Useat näkivät tämän, ns. tammikuun valiokunnan koolle kutsumisessa loukkauksen perustuslakejamme vastaan, sillä ne eivät mitään sellaista valiokuntaa tunteneet, ja oli olemassa vaara, että koko valtiopäiväajatus joutuisi syrjään. Näin heräsi voimakas poliittinen toiminta, joka omalta osaltaan elvytti mielenkiintoa yhteisiä

³³ Ottawa n:o 20. 10. 11. 1860

asioita kohtaan. Pian saatiin hallitsijan taholta vakuutus, että valiokunta valmistelisi vain niitä esityksiä, jotka myöhemmin annettaisiin valtiopäivien käsiteltäviksi. Nyt voitiin perustellusti odottaa valtiopäiviä, ja valiokunnan jäsenten vaalit pitivät jatkuvasti mielenkiintoa vireillä. Vuoden lopulla sai monella taholla kiihkeätä vastustusta herättänyt kenraalikuvernööri Berg eron ja hänen seuraajansa, Suomessa jo aikaisemmin suosiota saavuttanut vapaaherra Platon Rokassovski, saattoi maamme saapuessaan tuoda tiedon, että säädyt todellakin tultaisiin kutsumaan koolle, kun tarpeelliset valmistelut oli saatu suoritetuksi. Vielä saman vuoden lopulla kumottiin useat poikkeuksellisissa oloissa annetut sensuuriasetukset, joten julkinen sanakin saattoi entistä paremmin pohdita maalle tärkeitä yleisiä kysymyksiä. Jo edellisenä vuonna oli vuoden 1850 asetus suomen kielellä julkaistavasta kirjallisuudesta lopullisesti kumottu.

Vuonna 1863 kokoontuivat valtiopäivät maassamme ensi kerran 54 vuoteen ja perustuslaillinen valtioelämä saattoi alkaa. Samana vuonna oli Snellman nimitetty senaattoriksi ja hänen oli onnistunut saada aikaan asetus suomen kielen asemasta virallisena kielenä. Voimakas kehityksen kausi näytti olevan alkamassa.¹

Vapaammat tuulet tuntuivat puhaltavan yliopistossakin. Varovainen ja vanhoillinen rehtori Arppe katsoi v. 1863 voivansa vahvistaa erikoiset epäviralliset säännöt yleisiä ylioppilaskokouksia varten. Vaikka oli olemassa sellainen käytännöllinen syy luvan antamiseen kuin yhteisen ylioppilastalon rakentaminen, saattoi tätä myönnytystä kuitenkin pitää suunnan muutoksena suhtautumisessa ylioppilaiden yhteisiin rientoihin, sillä asetuksethan eivät tuollaisia kokouksia tunteneet.² Tapaukset yliopistossa yhdessä valtiollisen elämän elpymisen kanssa antoivat ajattelemisen aihetta ylioppilaille, ja varmasti keskusteluissa vilahtivat esiin myös lakkautetut osakunnat. Tässä ei ole mitään ihmeellistä, mutta sen sijaan saattaisi oudoksua sitä, että ylioppilaat niinkin kauan odottivat monen osakunnan uudelleen perustamista, sillä toteuttavathan viipuri-

¹ *Osmonsalo*, Perustuslaillisen kehityksen kausi, s. 178—190. — *Rein*, Juhana Vilhelm Snellman II, s. 319—398. — *Schauman*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa II, s. 269—309.

² Ylioppilaskokousten sääntöluonnos niteessä Handlingar rörande studenternas sammankomster 1858—1867, HYYA.

laisetkin ajatuksen oman osakunnan uudelleenperustamisesta vasta v. 1864. Ehkä tähän on ennen kaikkea vaikuttanut aikaisemman epävirallisen osakunnan kuoleminen, mutta syitä on ollut muitakin. Viipurilainen siviililukio osoittautui epäonnistuneeksi kokeiluksi: vuosina 1858—1859 ei koulusta tullut ainoatakaan ylioppilasta ja seuraavan kolmen vuoden aikanakin vain 18.³

Tiedekuntien kituva elämä pani kuitenkin ajattelemaan osakuntia-kin. Olihan epävirallisia osakuntia jatkuvasti elossa ja niiden esimerkki kehoitti varmasti viipurilaisiakin seuraamaan. Saattoipa tapahtua niinkin, että mentiin jollakin syyllä vieraaseen osakuntaan, koska omaa ei vielä oltu perustettu. Näin teki viipurilaisista ainakin Viktor Löfgren, joka liittyi Pohjalaiseen osakuntaan. Mutta huolimatta siitä, että hän sai pohjalaisista useita hyviä tovereita, ei hän kuitenkaan viihtynyt siellä. «Minua tympästytti se ylpeyden henki, mikä riivasi niitä osakuntalaisia, jotka eivät itse mitään olleet, vaan ylpeilivät osakuntansa vanhalla maineella ja muiden ansioilla».

Maakunnallinen erikoislaatusuus vaikutti niin voimakkaasti, että oma osakunta tuntui ainoalta oikealta ratkaisulta. Muutamien tovereittensa kanssa ryhtyi Viktor Löfgren puuhaan ja huolimatta siitä, että viipurilaisia oli yliopistossa tuolloin suhteellisen vähän, saatiin osakuntaa perustamaan kolmisenkymmentä ylioppilasta, joista osa tosin ei ollut kotoisin Viipurin läänistä, mutta halusi silti tulla mukaan uudeleen perustettavaan osakuntaan. Alkuvuodesta 1864 saatiin asia päätetyksi ja 16. huhtikuuta 1864 piti osakunta ensimmäisen varsinaisen kokouksensa.⁴

Viipurilaisen osakunnan toiminta pääsi heti vauhtiin ja tästä kuuluu kiitos alkuajan johtomiehille. Suurin ansio voimakkaasta alusta lankeaa epäilemättä Wilhelm Lavoniukselle. Hän oli ainoa silloisen osakunnan jäsenistä, joka oli ollut mukana laillisessa Viipurilaisessa osakunnassa. Juuri se seikka, että hän oli tietoinen vanhoista traditioista, osoittaa osa-

³ *Hanho*, Suomen oppikoululaitoksen historia II, s. 121, 127—128. — [*Wahlroos*], Matriklarna för gymnasium i Wiborg. — *Lounasmaa*, Elämäni taipaleelta, s. 82.

⁴ *Lounasmaa*, emt., s. 81—83. — Ptk. 16. 4. 1864. Tässä ptk:ssa nimenomaan sanotaan: «Protokoll förd vid Wiborgska Afdelningens första sammanträde, Lördagen den 16 April 1864, efter dess återupprättande.»

kuntalaistenkin antaneen arvoa niille. Mutta osakunta-aate tuntuu olleen myös Lavoniukselle erittäin läheinen. Milloin tarvittiin esitelmöitsijää, juhlapuheen pitäjää tai muistosanojen lausujaa, niin aina hän oli valmis asettamaan aikansa osakunnan käytettäväksi. Kun syksyllä 1864 osakunnan huoneen vuokra tuntui liian korkealta, kutsui Lavonius heti osakunnan kokoontumaan luonaan. Ensimmäiseksi puheenjohtajakseen osakunta valitsi Thiodolf Reinin, joka silloin oli toiseksi vanhin osakuntalainen, koska oli tullut yliopistoon vuonna 1853. Mutta Rein oli virassaan vain kuukauden ja sitten olikin Lavoniuksen vuoro astua puheenjohtajan paikalle. Tehtäväänsä hän hoiti lähes kaksi vuotta. Myöhemmin hän oli useasti mukana kokouksissa osakunnan suosittuna vierana.⁵

Seuraajakseen Lavonius sai vapaaherra Otto Gerhard af Schulténin. Hän ei ollut viipurilaisia, vaan oli käynyt koulunsa Helsingissä, mutta hänellä oli paljon viipurilaisia ystäviä, ehkä ennen muita Viktor Löfgren, joka hänet osakuntaa perustettaessa lienee tuonut sinne mukanaan. Epäilemättä oli Schulténin persoonallisuus omiaan pitämään osakuntaa viireänä. Näin kertoo eräs sen ajan osakuntalainen: «Hän oli ikäänkuin toveripiirin luonnollisena keskipisteenä; kaikki katsoivat häneen ja katseet ilmaisivat vilpittöntä ihailua ja luottamusta. . . Hän oli harvinaisen vapaa kaikesta humbuugista, kaikesta prameilusta ja ontosta intoilusta. Hänen arvostelunsa oli terävää ja asiallista ja arkailematta hän lausui mielipiteensä silloinkin, kun se kävi hetken kuohahtelevia virtauksia vastaan. Puheenjohtajana hän oli varma, päättäväinen ja puolueeton. Hänestä oli luonnollinen asia, että jokainen teki, minkä voi toveripiirin ratoksi ja kehitykseksi ja että puheenjohtajan tuli yhteisharrastuksissa olla *primus inter pares*.» Otto af Schulténin eli Baronin, niinkuin häntä toveripiirissä kutsuttiin, vaikutus epäviralliseen Viipurilaiseen osakuntaan on ollut tavallista suurempi.⁶

⁵ Lavonius piti esitelmiä, alustuksia tai oli muuten toimivana henkilönä läsnä mm. seuraavina päivämäärinä pidetyissä kokouksissa: 1. 5. 1864, 15. 5. 1864, 18. 9. 1864, 1. 10. 1864, 18. 2. 1865, 25. 2. 1865, 3. 2. 1866, 25. 4. 1866, 20. 10. 1866, 27. 10. 1866. — Vastaavat ptk:t. — Lavoniuksen erosta ks. s. 378.

⁶ Ptk. 3. 2. 1866. — *Tudeer*, Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä, s. 84—86.

Niitä miehiä, jotka olivat omiaan toveripiirinsä keskushenkilöksi, oli epäilemättä myös Viktor Löfgren, joka sittemmin muutti nimensä Louasmaaksi. «Viktor Löfgren . . . edusti koko olennollaan sitä, minkä voi sanoa sen ajan ylioppilaan sisimmäksi ihanteeksi, sitä mikä hänessä oli syvintä, hänen pyrkimyksissään jalointa . . . Hän oli hilpeä toveri jos kukaan; mutta samalla: kuinka tulinen hän oli innostuksessaan, kuinka syvä ja vakava isänmaanrakkaudessaan; kuinka hänellä oli sielu avoinna kaikelle kauniille ja jalolle!» Viktor Löfgren toimi v. 1864 perustetun osakunnan ensimmäisenä taloudenhoitajana yli kahden vuoden ajan ja oli sen jälkeen vielä toista vuotta varapuheenjohtajana.⁷

Ehkä Viipurilainen osakunta epävirallisena aikana oli vieläkin homogeenisempi kuin laillisen yhteisön päivinä, sillä nythän oli siihen liittyminen täysin vapaaehtoista. Vähäinen jäsenmäärä sai lisäksi aikaan sen, että eri piirejä yhteisön puitteissa ei hevillä päässyt syntymään, vaan kaikki vaikuttivat toisiinsa muodostaen viipurilaisen hengen innoittaman yhteisön.

Oskar Emil Tudeer, vuoden 1867 ylioppilas, on antanut monista tovereistaan sängen havainnollisen kuvan. Tyypillinen «iloinen ylioppilas» oli Georg Wilhelm Balthasar eli Paavo. Hän «oli kaunis nuori mies, ruskettuneissa kasvoissa miellyttävä suoruuden ilme, huulillaan herttainen hymy, ryhti miehekäs, liikkeet reippaat, pää ylpeästi kenossa, suippo tyrolilaishattu painettuna kallelleen tiheään tummaan kiharatukkaan, rohkeasti ylöspäin väännetyt viikset ja terävä piikkiporta täydensivät voittajatyypin . . . Eikä ollut toveripiirissä hilpeämpää kumpania, — aina mukana missä iloa pidettiin, aina valmis yhtymään lauluun, oli sitten kaiutettava isänmaallisia marsseja tai laulettava viehkeä serenaadi jonkun kaunottaren ikkunan alla». Balthasar toimi Viktor Löfgrenin jälkeen pari vuotta osakunnan taloudenhoitajana saaden toiminnastaan suuret kiitokset osakunnalta.⁸ «Herkkä laulajasielu kuivahkon pinnan alla» oli Carl Erik Ahrenberg, joka toista vuotta toimi osakunnan sihteerinäkin. Hänen veljensä Jac. Ahrenberg oli osakunnan taiteilija, jonka kynästä oli lähtöisin monen senaikuisen osakunnan lehden numeron kuvitus; pystyipä lahjakas Jaakko, kuten hänen nimensä

⁷ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 83—84. — Ptk. 16. 4. 1864, 25. 4. 1866, 25. 9. 1867.

⁸ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 81—82. — Ptk. 25. 4. 1866, 25. 1. 1868.

tovereiden keskuudessa kuului, sepittelemään muotokauniita runojakin. Osakunnan sihteerinä toimi myös aikanaan M. A. Zitting, joka oli sukkela ja pureva väittelijä. Yleensä olivat osakunnan sihteerit virassaan tänä aikana suhteellisen vähän aikaa kukin. Tällaisia lyhytaikaisia sihteereitä oli myös «Pukki», G. W. Fagerlund, joka saattoi saada nuoren, osakuntaan tulleen civiksen hämmästyttämään, kun tämä esitettiin «pitkälle, veteläraajaiselle, näköään keski-ikäiselle, vieläpä elähtäneenäköiselle punssista hajahtavalle herrasmiehelle, jonka sanottiin olevan osakuntatoveri F.» Fagerlund toimi osakunnassa erittäin vilkkaasti ja oli eräs Viipurin Rinkelin uutterimpia avustajia. Useimmin hän kirjoitteli novelleja. Kuuden osakunnan silloisen sihteerin joukkoon kuuluu myös «koulunero C. J. Ignatius, teräväpäinen mies, joka vain huuliensa hienolla, ivan ja säälin sekaisella hymyilyllä näytti ilmaisevan ajatuksiansa maailman touhusta ja sen ihanteiden turhuudesta».⁹

Mutta oli toki muitakin kuin «maailmanmiehiä». Eräs tällaisista oli Edvard A. R. Salmén, Crassus, joka oli viimeinen epävirallisen osakunnan varapuheenjohtajista. Hän oli tanakka, pitkäpartainen ja harvapuheinen urho, joka varapuheenjohtajakautenaan oli jo 28 vuotta vanha. Harvasanainen oli myös «Ukko» eli Karl Oskar Hynén, joka oli taloudenhoitajana osakunnan tullessa laillistetuksi. Hänen «harvakseen

⁹ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 79—83. — Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan virkailijat olivat seuraavat. (Lähteenä käytetty osakunnan ptk:a)

<i>Puheenjohtajat</i>	<i>Varapuheenjohtajat</i>	<i>Sihteerit</i>
Thiodolf Rein	Aug. Reinhold Hirn	Karl Wilh. Weman
16. 4. -64—15. 5. -64	16. 4. -64—3. 2. -66	16. 4. -64—15. 5. -64
Wilh. Lavonius	Edv. Boehm	Karl Mort. Stenius
15. 5. -64—3. 2. -66	3. 2. -66—25. 4. -66	15. 5. -64—28. 1. -65
Otto Gerhard af Schultén	Viktor Löfgren	Carl Ignatius
3. 2. -66—syksy 1868	25. 4. -66—25. 9. -67	28. 1. -65—3. 2. -66
	Edv. Sallmén	Carl Ahrenberg
<i>Taloudenhoitajat</i>	25. 9. -67—syksy 1868	3. 2. -66—25. 9. -67
Viktor Löfgren		G. W. Fagerlund
16. 4. -64—25. 4. -66	<i>Rahastonhoitajat</i>	25. 9. -67—2. 11. -67
G. W. Balthasar	O. Sallmén	M. A. Zitting
25. 4. -66—25. 1. -68	25. 4. -66—13. 4. -67	2. 11. -67—syksy 1868
Karl Oskar Hynén	Edv. Carlstedt	
25. 1. -68—syksy 1868	13. 4. -67—syksy 1868	

lausutut sanansa aina osasivat pilkkuun, ja hyvin usein ne ratkaisivat asian. Hänellä olikin useilla käytännöllisen elämän aloilla paljon enemmän kokemusta kuin ylioppilailla tavallisesti on. Mutta yhtä painavana kuin hänen sanansa oli vakavissa neuvotteluissa, yhtä vastustamaton Ukko oli, kun hän joskus juhlailla vietettäessä, vakavamman ohjelman loputtua, karhun äänin ja elein johti suuremmoista vokaali- ja instrumentaali-kakofoniaa.»

Osakunnan jäsenmäärä oli sitä uudelleen perustettaessa vain kolmenkymmenen tienoilla, kuten jo aikaisemmin on todettu. Pienenä se pysyi jatkuvasti, ja vuoden 1868 syksyyn mentäessä kirjoitti osakunnan matrikkeliin nimensä vain 56 osakuntalaista. Matrikkeli ei kuitenkaan ole täydellinen, sillä kokousten pöytäkirjoissa vilahtelee tämän tästä siinä esiintymättömien osakunnassa toimineiden nimiä. Tuon ajan osakuntalaiset ovat myös ainakin parissa yhteydessä luetelleet jäseniä, jotka eivät esiinny matrikkelissa. Mutta huolimatta siitä, että nimikirja on epätäydellinen, voidaan silloista Viipurilaisista osakuntaa pitää jäsentensä lukumäärän puolesta pienenä. Mainittakoon vertailun vuoksi, että Savo-karjalaisen osakunnan matrikkeliin vastaavana aikana kirjoitti nimensä 143 osakuntalaista — eikä savo-karjalaistenkaan matrikkeli ole täydellinen.¹⁰

Mutta lienee niin, että yhteisön toimintaa ja elämää ei voida mitata sen jäsenmäärän perusteella. Ratkaisevaa on, millainen henki jäsenistössä vallitsee ja miten yhteisö on koostunut. Mitä suurempi on veljespiiri, sitä enemmän siinä on passiivisia jäseniä. Noita passiivisia jäseniä ei Viipurilaisessa osakunnassa kuitenkaan tuolloin tuntunut olevan, ja niinpä saatettiin todeta esim. vuoden 1867 ensimmäisessä kokouksessa useimpien osakuntalaisten olevan läsnä. Pienessä osakunnassa oli lisäksi mahdollista saada aikaan tosi toverillinen henki, kun kaikki saat-

¹⁰ Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan matrikkeli. — J. M. Salenius mainitsee eräässä kirjeessään, joka on Grotenfeltin kokoamien osakunnan historian lähteiden joukossa (Y II 21), että «osakunnan sihteerin hallussa ollut matrikkeli ei ole läheskään täydellinen. Olin siinä Viipurilaisessa osakunnassa vv. 1864—1867...» Hän jatkaa luetellen useiden henkilöiden nimiä, joita matrikkeli ei lainkaan tunne. — Osakunnan pöytäkirjoissa esiintyy myös nimiä, joita matrikkelissa ei ole. Näin esim. pöytäkirjoissa 16. 4. 1864, 12. 11. 1864, 26. 11. 1864, 4. 12. 1864. — Ks. myös *Tudeerin* em. kirjoitus, s. 31, 79—83 ja *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 49.

toivat tuntea toisensa. Useat olivat tuttuja entuudestaankin, sillä 54 matrikkeliin kirjoittautuneesta oli Viipurin lukiota käyneitä 38. Tämä oli luonnollisesti myös omiaan antamaan osakunnalle aito viipurilaisen leiman.¹¹

Täytyy ihmetellä sitä toiminnan vilkkautta, jonka pieni epävirallinen osakunta pystyi saamaan aikaan. «Alusta alkaen pidettiin miltei joka kokouksessa esitelmä tai esitettiin keskustelun pohjaksi teesi eli väittämä. Pidettiin selvänä asiana, että kukin voi opintojensa ja lukujensa alalta esittää tovereille jotain mieltäkiinnittävää, jotakin joka oli omiaan laajentamaan heidän näköpiiriään ja herättämään heissä harrastusta. Joskus luettiin ruotsiksi ote jostakin muunkielisestä merkkiteoksesta. Toisinaan taas esitettiin joku oma tutkimuksentapainen. Mielellään esittäjä koetti sanottavansa kärjistä, niin että se antaisi aiheen ajatustenvaihtoon.»¹² Ja ajatustenvaihtoa todella syntyi. Ei ihmetytä, jos sellaiset kysymykset kuin sanomalehtien suhde toisiinsa tai Suomen korottaminen kansakuntien joukkoon v. 1809 herättivät vilkkaan keskustelun, mutta kun sellainen syntyi myös maaveron poistamisesta tai aviottoman lapsen perintöoikeudesta ja muista osakuntalaisille suhteellisen vieraista kysymyksistä, niin silloin jo täytyy todeta tuon ajan viipurilaisten ylioppilaiden todella halunneen keskustella ja siitä myös jotain oppia. Omalta osaltaan vaikutti yleiseen viihtymiseen varmasti myös se, että kokouksissa tarjoiltiin aina teetä ja voileipiä, joiden ääressä juttu luisti kotoiseen henkeen, eikä kenenkään tarvinnut liikoja jännittää.¹³

Vilkkaasta toiminnasta on myös todisteena osakunnan silloisen lehden Wiborgska Kringlanin suhteellisen tiheä ilmestyminen. Lehti oli ollut jo olemassa v. 1860, jolloin Viipurilainen ja Savo-karjalainen osakunta olivat yhdistyneinä, ja heti osakunnan tultua uudelleen perustetuksi se syntyi jälleen. Lehden merkitys todetaankin 24. 4. 1864 ilmestyneessä ensimmäisessä numerossa ja asetetaan sen ilmestyminen suo-

¹¹ Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan matrikkeli. — Ptk. 19. 1. 1867. — [Wahlroos], Matriklarna för Gymnasium i Wiborg.

¹² Tudeer, em. kirjoitus, s. 39—40.

¹³ Ptk. 1. 10. 1864, 8. 10. 1864, 2. 2. 1867, 16. 2. 1867. — Tudeer, em. kirjoitus, s. 72.

raan verrannolliseen suhteeseen osakunnan elämän vireyteen. Monena lukukautena saatiinkin melkein joka kokoukseen uusi Viipurin Rinkeli.¹⁴

Hyvä kuva Viipurilaisen osakunnan vilkkaasta toiminnasta saadaan, kun verrataan sitä huomattavasti enemmän kuin kaksi kertaa suuremman Savo-karjalaisen osakunnan vastaaviin pyrintöihin. Savo-karjalaisen osakunnan haparointia kuvastaa sekin, että sen puheenjohtajat alati vaihtuivat.¹⁵ Kun selaillaan mainitun osakunnan tämän ajan pöytäkirjoja, niin ei voida välttää vaikutelmaa, että se ei pystynyt saamaan kokouksiinsa enempää jäseniään kuin Viipurilainenkaan osakunta.¹⁶ Maininnat kumpaisenkin osakunnan kokouksien jäsenmäärästä ovat kuitenkin siksi puutteellisia, ettei niiden perusteella ole saatavissa ehdottoman luotettavaa kuvaa. Sen sijaan voidaan verrata osakuntien lehtien ilmentymiskertoja toisiinsa. Kevätlukukauden alusta 1865 kesään 1867 mennessä ilmestyi 20 Savo-karjalaisen numeroa, mutta samaan aikaan saivat viipurilaiset Rinkelinsä 44 kertaa, vielä monesti edellistä lehteä laajempina numerona. Tietenkään ei voida lehtienkään perusteella mennä suoraan väittämään, että viipurilaiset olisivat ehdottomasti vilkkaammin toimivia kuin savo-karjalaiset, mutta jonkinlaisen kuvan se epäilemättä antaa ja ainakin todistaa sen, ettei jäsenmäärän vähyys sinänsä ollut viipurilaisilla vireän toiminnan esteenä.¹⁷

Eräissä yhteyksissä on aikaisemmin esitetty viipurilaisten poteneen jonkinlaista jäsenmäärän vähydestä johtunutta alemmuudentunnetta.

¹⁴ Kringlan 24. 4. 1864. — Vuonna 1864 ilmestyi, tai ainakin on säilynyt vain yksi numero, n:o 1 24. 4. 1864. 1865 ilmestyi 17 numeroa, 1866 17 numeroa, 1867 16 ja kevätlukukaudella 1868 kahdeksan numeroa.

¹⁵ *Ruutu*, emt., s. 24.

¹⁶ Savo-karjalaisen osakunnan pöytäkirjoissa on seuraavat merkinnät kokousten osanottajamääristä: 13. 2. 1865 24 henkeä, 1. 4. 1865 «vain muutama länsä», 3. 2. 1865 ainakin 23 henkeä, 17. 4. 1866 edellinen kokous oli jouduttu peruuttamaan, koska ei ollut tarpeeksi jäseniä paikalla, 19. 1. 1867 liian vähän väkeä, että olisi voitu pitää kokousta (huomaa kokousaika), 26. 1. 1867 17 jäsentä, 1. 2. 1868 13 jäsentä.

Viipurilaisen osakunnan kokousten osanottajamääristä pöytäkirjoissa seuraavia tietoja: 17. 4. 1864 noin 20 jäsentä, 24. 4. 1864 noin 25 henkeä, 25. 4. 1866 vähintään 16 henkeä, 25. 4. 1866 ainakin 17 henkeä, 3. 11. 1866 21 jäsentä, 19. 1. 1867 useimmat läsnä (vertaa samaa savo-karjalaisten kokouspäivää edellä).

¹⁷ Savo-Karjalaisen numerot. — Wiborgska Kringlanin numerot.

On katsottu, että vuoden 1860 yhtymiskoe molempien osakuntien välillä oli saanut savo-karjalaiset «pitämään viipurilaisia heikompana, yhtymistä erityisen kipeästi tarvitsevana puolena».¹⁸ Ehkä savo-karjalaiset näin ajattelivatkin, mutta se ei ollut viipurilaisten kanta asiassa. Vuodelta 1860 olevien lähteiden täydellisen puuttumisen vuoksi ei voida sanoa, kumpi puoli sen aikuisessa Savo-karjalaisessa osakunnassa, viipurilaiset vaiko savo-karjalaiset, olivat määräävämmässä asemassa. Kuitenkin se tieto, että Viipurin Rinkeli ilmestyi tuolloinkin, panee oletta-
maan, etteivät viipurilaiset olleet syrjässä silloisesta toiminnasta. Yhteisen osakunnan lakkaaminen oli omiaan viilentämään sisarosakuntien välejä. Vuonna 1864 olivat viipurilaiset ensiksi perustamassa omaa osakuntaansa ja savo-karjalaiset seurasivat heidän jälkiään vasta 1 ½ kuu-
kautta myöhemmin.¹⁹ Ennen sisarosakunnan uudelleenperustamista esit-
tivät muutamat viipurilaiset kokouksessaan, että osakunta yhdistyisi Sa-
vo-karjalaisen osakunnan kanssa. Perusteiksi esitettiin suurempi jäsen-
määrä ja tästä johtuvat mielipide-eroavuudet, jotka saattaisivat edis-
tää vilkkaampaa toimintaa uudessa osakunnassa. Osakunta kuitenkin
hylkäsi esityksen perustellen kantaansa pääasiassa sillä huonolla koke-
muksella, mikä vuoden 1860 yhdistymisestä oli. Kun savo-karjalaisessa
osakunnassa kolme päivää myöhemmin sen jäsenien taholta tehtiin vas-
taavaanlaatuinen aloite, oli se jo viipurilaisten aikaisemman päätöksen
vuoksi ilman muuta tuloksettomaksi tuomittu. Savo-karjalaiset hylkäsivät
aloitteen, sillä oli «ensin koetettava kulkea omin eväin, ja jos se ei kan-
nattaisi, olisi sittenkin aikaa viipurilaisten ystävyyttä anoa.»²⁰

On myös esitetty, että savo-karjalaiset saivat lisää pontta käsityk-
silleen Viipurilaisen osakunnan «vähäverisyydestä» siitä, että osakun-
nan sihteeri Karl Mortimer Stenius siirtyi kevätlukukauden 1865 alusta
tytörosakuntaan. Stenius oli toiminut sihteerinä syyslukukauden 1864.
Saataa hyvinkin olla perää siinä, että savo-karjalaiset pitivät tämän
johdosta emäosakuntaansa vähäverisenä, mutta heidän käsityksensä oli
pohjaa vailla. Siirtymiset osakunnasta toiseen eivät tuona aikana olleet
erikoisen harvinaisia. Karl Johan Hahl muutti Hämmäläis-osakuntaan
Savo-karjalaisesta 15. 10. 1866 ja samasta osakunnasta siirtyi pohjalaisten

¹⁸ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 60—61. — *Ruutu*, emt., s. 48.

¹⁹ Ptk. 16. 4. 1864. — Savo-karjalaisen osakunnan ptk. 3. 5. 1864.

²⁰ Ptk. 1. 5. 1864. — Savo-karjalaisen osakunnan ptk. 3. 5. 1864.

pariin Anders Viktor Helander syksyllä 1867. Muista osakunnista tuli viipurilaiseen ainakin Axel Waldemar Stenberg, joka oli aikaisemmin kuulunut Uusmaalaiseen osakuntaan.²¹ On myös muistettava, että Viipurilaisessa osakunnassakin oli useita, jotka vain henkilökohtaisista sympatioista tulivat siihen ja siinä toimivat. Syyt kuilun aukeamiseen entisten «veljesten» välillä olivat muut kuin toisen tai toisen osakunnan vähäverisyys.

Jo Savo-karjalaisen osakunnan perustavassa kokouksessa oli todettu yliopiston jakaantuneen kahteen eri leiriin «suomi ja ruotsihenkisiin», jonka vuoksi «olisi se senkintähden suotava, että Savo-Karjalaiset yhdistyisivät ruotsikiihkoisille vastakynttä pitämään».²² Viipurilaisessa osakunnassa puhalsivat toisenlaiset tuulet. Tämä osoittautui jo silloisessa vaiheessa ratkaisevaksi tekijäksi, kun Viipurilaisen osakunnan perustamista vasta suunniteltiin. Viktor Löfgren-Lounasmaa mainitsee muistelmissaan, että Julius Krohn oli pitänyt koko osakuntaa tarpeettomana, ja hän menikin sittemmin Savo-karjalaiseen. Ilmeisesti tämä johtui suhtautumisesta suomen kieleen. Tosin hänen nimensä ei esiinny kummankaan osakunnan matrikelissa ja hän käy silloin tällöin viipurilaisten kokouksissa ja juhlissa, mutta tällöinkin hän on siellä edistääkseen suomalaisuuden asiaa.²³ Viipurin lukiota käynyt Aleksanteri Rahkonen liittyi Savo-karjalaiseen osakuntaan aivan ilmeisesti fennomaanisten sympatioittensa vuoksi. Hän oli myöhemmin tunnettu suomenkielisenä runoilijana ja Viipurilaisen osakunnankin kokouksissa kehoitetaan tilaamaan hänen Sääskiä-nimistä runovihkoaan, että hän siten saisi kustantajan. Yleensäkin tuntuu Rahkonen verraten paljon olleen viipurilaisten parissa.²⁴ Vaikka viipurilaiset eivät olleet mitään svekomaaneja, eivät he juuri olleet fennomaanejakaan, mutta tämä tuskin auttoi silloin, kun oltiin tekemisissä suhteellisen kiihkeitten savo-karjalaisten kanssa. Ei

²¹ Savo-Karjalaisen Osakunnan Nimikirja. — Eroamisia vastakkaisten aatteiden vuoksi tapahtui Uusmaalaisesta osakunnasta 1868. Tästä ks. *Puntila*, Suomen ruotsalaisuuden liikkeen synty, s. 76—77. — Kringlan n:o 10 10. 11. 1866. — Matrikkeli.

²² Savo-karjalaisen osakunnan ptk. 3. 5. 1864.

²³ Ptk. 15. 4. 1865, 22. 4. 1865, 16. 2. 1867. — *Lounasmaa*, emt., s. 82.

²⁴ Savo-Karjalaisen Osakunnan Nimikirja. — Ptk. 16. 2. 1867. — *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 58. — Rahkonen mainitaan myös leikillisessä jutelmassa «Nisses testamente och begrafning», Kringlan n:o 5 21. 10. 1865.

näin ollen ole ihme, että Viipurilainen osakunta ei halunnut yhdistymistä savo-karjalaisten kanssa, kun puheenjohtaja ilmeisesti yliopiston viranomaisien toimeksiannosta sellaista tiedusteli tammikuussa 1867.²⁵

Välien rikkoutuminen veljesosakuntien välillä tapahtui maaliskuussa 1867. Savo-karjalainen osakunta oli kutsunut vuosijuhlaansa paitsi oman alueensa valtiopäivämiehiä myös kaksi Lappeenrannan ja Sortavalan porvarissäädyn edustajaa. Viktor Löfgren otti asian puheeksi osakunnan kokouksessa, ja yleiseksi käsitykseksi muodostui ajatus, että savo-karjalaiset halusivat kaapata osan viipurilaisten alueesta itselleen. Selvitellen historiallisin perustein osakunnan alueen kehitystä tulivat viipurilaiset siihen tulokseen, että osakunnan alueena on pidettävä koko Viipurin läänii, jonka väestö edustaa erikoista «suomalaiskansallisen leiman vivahdetta». Tämän alueen katsoi osakunta «omakseen» ja mikäli savo-karjalaiset suunnittelivat osakunnan syrjäyttämistä sieltä, niin «se on vallananastamista, jonka torjuminen lienee oikeutettua». Voimakassanainen ja kohtelias kirje päättyi seuraavasti: «Hartain toivomuksemme on ollut ja on rinnan Savokarjalaisen osakunnan kanssa toinen toistensa oikeuksia kunnioittaen työskennellä isänmaan hyväksi ja lähinnä Karjalan ja Savon tulevaisuuden hyväksi.» Kirjelmän olivat laatineet Viktor Löfgren ja August Reinhold Hirn. Näistä edellinen oli tunnettu suomalaisuusmiehenä.

Savo-karjalaisen osakunnan vastaus kuului seuraavasti: «Savo-Karjalainen osakunta on saanut kunnioitetun kirjoituksenne ja tahtoo siitä syystä ilmoittaa vaativansa itselleen oikeuden saada jäseniksensä vastaan ottaa sekä juhliinsa vieraiksi kutsua ketä tahtoo, neuvoa keneltäkään kysymättä. Jos Viipurin osakunta tämän menetyksemme kautta liian varhain kukistuu, niin emme voi muuta siihen asiaan tehdä kuin surkutella osakunnan kovaa onnea.» «Hämmästyneenä kuunteli osakunta kirjelmän lukemista», kertoo osakunnan pöytäkirja. «Antautumatta hyödyttömään väittelyyn Savo-karjalaisen osakunnan kanssa, joka ei näy tahtovan vastata avoimesti ja veljellisesti esitettyyn huomautukseen yhtä avoimella selityksellä, osakunta tahtoi vain ilmaista mielihapahansa siitä erittäin epähienosta tavasta, jolla kohdellaan toveripiiriä ja siitä lapsellisesta rehentelemisestä, josta kyseessä oleva Savokarjalaisen Osakunnan kirjelmä on todistuksena.» Näin tämän ajanjakson lo-

²⁵ Ptk. 19. 1. 1867.

pulla entisten veljesosakuntien kanssakäyminen päättyi riitasointuun, eivätkä lähteet tiedä kertoa mistään yhteistoiminnasta.²⁶

3. ENTISET AATTEET JATKUVAT — JA VÄLJÄHTYVÄT

Epävirallisessa Viipurilaisessa osakunnassa tunnettiin jatkuvasti kiinnostusta jo ennen lakkauttamista siinä esiintyneisiin aatteisiin ja toimiin. Millaiseksi viipurilaisten kanta oli suomalaisuuskysymyksessä muodostunut viimeisinä laillisen osakunnan vuosina, sellaisena se myös esiintyi epävirallisen osakunnan aikana. Tämä on omiaan osoittamaan, että viipurilaisten ylioppilaiden kanta perustui maakunnan ja sen olosuhteiden luomaan erikoislaatuisuuteen, eikä kysymyksessä ollut mikään hetkellinen päivän virtaus. Sangen osuvasti sanoo *O. E. Tudeer* viipurilaisten olleen suomalaisuuskysymyksessä 1860-luvulla «jonkun verran platoonisen suomenmielisyyden kannalla».¹ Tämä on tosiasiallisesti aivan samaa kuin aikaisemminkin. Suomalaisuudessa vastustetaan vain sen äärimmäistä siipeä, mutta periaatteessa se kyllä tunnustetaan oikeaksi. Mitään taistelua ei suomen kielen puolesta käydä, mutta milloin ajetaan kansansivistyksen asiaa, silloin ollaan valmiit samalla edistämään suomalaisuuttakin. Samoin on asian laita, jos kyseessä on jonkin isänmaallisen asian edistäminen siten, kuin osakunta sen silloin käsitti. Koska kielikysymys oli kuitenkin jo tällöin joutunut aivan uuteen vaiheeseen ruotsalaisuuden liikkeen synnyttyä, ei puuttunut ääniä, jotka olivat valmiit kieltämään koko kysymyksen käsittelyn vedoten siihen, että se on vain omiaan tuomaan riitaisuuksia osakunnan muuten niin leppoisaan veljespiiriin.

Epävirallinen osakunta erotti toisistaan suomen kielen käyttämisen ja kielikysymyksen. Mitään keskustelua ei herättänyt se seikka, että osakunnan senaikaissa lehdessä silloin tällöin julkaistiin suomenkielisiä kirjoituksia.² Kun Savo-karjalainen osakunta ilmoitti osakunnalle uu-

²⁶ Ptk. 9. 3. 1867, 30. 3. 1867. — Savo-karjalaisen osakunnan ptk. 9. 3. 1867. — *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 59—61. — *Ruutu*, emt., s. 47—48.

¹ *Tudeer*, Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä, s. 68.

² K. Wilkka [G. W. Fagerlund], Vapaaherran onnettomuus, Kringlan n:o 1 22. 9. 1865. — Kringlanissa n:o 2 30. 9. 1865 on kaksi suomenkielistä artik-

delleen syntymisestään suomenkielisellä kirjeellä, vastasivat viipurilaiset samalla kielellä, joskin mainittiin kirjeen laatimisen olleen «ikävää puuhaa».³ Mitään periaatteellisia keskusteluja ei myös näytä koskaan syntyneen siitä, onko vuosijuhlissa pidettävä suomenkielisiä puheita vai ei. Ilmeisesti kukaan ei halunnut edes vaihtaa mielipiteitä tällaisesta käytännöllisestä seikasta, vaikka suomenkielisiä puheita tiedetäänkin pidetyn vuosijuhlissa.⁴ Suhtautuminen suomen kieleen oli käytännöllisen ennakoluulotonta. Tähän vaikutti epäilemättä se, että useimpien osakuntalaisten on täytynyt viipurilaiseen tapaan osata jonkin verran suomea, koska muuten tuskin olisi selitettävissä se, että osakuntaan tuli niinä kahtena vuonna, jolloin sen tiedetään lehtiä tilanneen, yksi ruotsalainen lehti, Wiborgs Tidning, ja kaksi suomenkielistä, viipurilainen Ilmarinen sekä Kirjallinen Kuukauslehti.⁵

On myös otettava huomioon, että osakunnan johtomiehet olivat suopeita suomalaisuudelle. Wilhelm Lavoniuksen mielipide on jo aikaisemmin tullut esille, ja tuskin oli mitään epäilyksiä Thiodolf Reininkään kannasta, olihan hän Gabriel Reinin poika. Viktor Löfgren muutti myöhemmin nimensä Lounasmaaksi ja oli Uuden Suomettaren monivuotinen päätoimittaja. Mutta suomalaisuutta saattaa löytää sieltäkin, mistä sitä ei ehkä odottaisi tapaavansa. Osakunnan monivuotinen, helsinkiläinen puheenjohtaja Otto af Schultén, jonka suomen kielen taito oli heikko, ellei vallan olematon, halusi hänkin osata suomea. Yhdessä viipurilaisten Viktor Löfgrenin, Oskar Sallménin ja Nikolai Selinin kanssa hän oli kesän 1863 Rautalammilla suomea oppimassa ja hyväpäisyytensä ansiosta pääsikin tuloksiin. Rautalammilla Schultén sai «kirjaherran» nimen, koska hänen oli aluksi haettava apua sanakirjasta. Tärkeämpää kuin suomen kielen taito lienee tässä yhteydessä kuitenkin

kelia, toinen erään valkjärveläisen kansanmiehen valitus kansanrunouden häviämisestä ja toinen jälleen K. Wilkan kirjoitus Paavo Lyytikäisestä. — Neljä veljestä, satu, kirjoittaja tuntematon, Kringlan n:o 4 14. 10. 1865. Samassa numerossa niinikään tuntemattoman tekijän suomenkielinen tarina Pappi ja piru. — Suomalainen legendi, kirjoittaja tuntematon, Kringlan n:o 1 17. 2. 1866. — Peipponen, kirj. V. L.[öfgren-Lounasmaa], Kringlan n:o 4 15. 2. 1868. — Kringlanin kirjoituksista ks. myös *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 49—53, 80.

³ Ptk. 15. 10. 1864, 22. 10. 1864.

⁴ *Lounasmaa*, Elämäni taipaleelta, s. 83.

⁵ Ptk. 26. 1. 1867, 21. 9. 1865.

se, että halusi oppia suomea. Ehkä juuri tämä matka sai aikaan sen, että Schultén liittyi Viipurilaiseen osakuntaan, kun se seuraavana vuonna perustettiin uudelleen.⁶

Periaatteellisen keskustelun fennomaniasta ja svekomaniasta aloittaa helmikuussa 1865 Karl Oskar Hynén, sittemmin Hynninen, joka Viipurin Rinkelissä julkaisi asiaa koskevan kirjoituksen.⁷ Vaikka Hynéniä lienee pidettävä selvänä fennomaanina, oli hän kuitenkin myös viipurilainen ja hänen kantansa lienee juuri siksi kaikkea muuta kuin jyrkkä.

Pyrkimystä hankkia suomen kielelle sen luonnolliset oikeudet opetus- ja virkakielenä piti Hynén täysin oikeutettuna. Tätä työtä oli jokaisen isänmaanystävän puolustettava ja taisteltava sen puolesta. Mutta kuten Viipurin Pamauksen kirjoittaja toistakymmentä vuotta aikaisemmin näki Hynénkin varsinaisen fennomanian menneen vaatimuksissaan liian pitkälle. Taistelu oli fennomanian äärimmäisten pyrkimysten vuoksi muuttunut vihaksi ja kaiken ruotsalaisuuden vastaiseksi. Tahdottiin kaiken syöksemistä suomalaisuuteen, vaikka aika ei vielä ollut siihen sovelias. Tällainen radikaalisuus oli herättänyt eloon täysin vastakkaisen yksipuolisuuden, svekomanian. Fennomania halusi vaientaa kaiken vastarinnan ilman todisteita vain haukkumasanoihin turvautumalla, svekomania oli valmis pitämään kaikkia ruotsalaisuudesta poikkeavia mielialpiteitä venäläisinä sympatioina ja siis ilman muuta maan onnettomuutena. Oikean kannan vaikeassa kielikysymyksessä näki Hynén olevan kultaisella keskitiellä, johon molempien puolien oli tultava toisiaan vastaan ja ojennettava veljenkätensä: suomen kieltä ja suomalaista kansallisuutta oli kehitettävä, mutta myös Ruotsin historialliset ansiot oli tunnustettava.

Niin maltillinen kuin Hynénin kirjoitus olikin, katsoi Benjamin Alfthan sen kuitenkin sopimattomaksi osakunnan kokouksessa käsiteltäväksi, koska sen ratkaiseminen ei ollut onnistunut kokeneemmiltakaan. Lisäksi vetosi Alfthan fyysis-matemaattisen ylioppilastiedekunnan esimerkkiin selittäen, että mainituissa yhteisössä oli kielikysymys «syönyt kaikki muut ja siten tehnyt kokoukset väsyttäväksi ja ikäviksi». Alfthanin

⁶ *Lounasmaa*, emt., s. 59—63.

⁷ Några ord om Fennomanin och Svecomanin, kirj. C. O. H.[ynén-Hynninen], Kringlan n:o 2 11. 2. 1865.

kantaa vastustamaan asettuivat Viktor Löfgren ja Wilhelm Lavonius. Edellinen katsoi osakunnan olevan juuri väittelyitä varten, ja hän huomautti samalla, että näitä kysymyksiä olisi käsiteltävä siten, että ne johtaisivat johonkin tulokseen ja määräisivät mielipiteet osakunnassa. Tähän kantaan yhtyi myös Lavonius ja sanoi samalla olevansa varma siitä, että suomalaisuuskysymyksen käsitteleminen Viipurilaisessa osakunnassa ei tulisi johtamaan riitaisuuksiin kuten jossain muualla oli tapahtunut.⁸

Epäilemättä Lavonius tunsi viipurilaisensa hyvin ja pystyi oikein arvioimaan heidän suvaitsevaisuutensa määrän, sillä ei ole olemassa mitään todisteita siitä, että viipurilaiset olisivat ryhtyneet riitelemään tuosta mieliä kiihdyttävästä pulmasta. Osakunta oli enemmän kiinnostunut monesta muusta päivän kysymyksestä.

Niin selviä sympatioita kuin jotkut silloisen Viipurilaisen osakunnan jäsenet tunsivatkin suomalaisuuden edistämistä kohtaan, oli heidän joukossaan vain harvoja, joille fennomania oli suoranainen «hengen ja elämän kysymys». Näitä oli ennen kaikkea Julius Krohn, joka osakunnan vuosijuhlissa 9. 4. 1865 pitämässään puheessa moitti viipurilaisia ylioppilaita liian vähän suomalaisiksi. Vaikka puhe ei ole säilynyt, voidaan olettaa sen olleen jo asian sisällönkin puolesta hyökkäävä. Silti eivät osakunnan jäsenet tunnu erikoisemmin innostuneen kiistelemään asiasta enempää puolesta kuin vastaan. Kun väite otettiin osakunnan kokouksessa tarkasteltavaksi, tyydyttiin pöytäkirjan mukaan vain parhaasta päästä viittaamaan vallitsevaan tilaan. Tällöin esitettiin, että kun useat osakunnan jäsenistä eivät täysin hallitse suomenkieltä, niin liiallinen suomalaisinto vain aiheuttaisi hajaannusta ja epäyhtenäisyyttä; entisen Savo-karjalaisen osakunnankin hajoaminen v. 1860 oli aiheutunut pääasiallisesti juuri näistä seikoista. Kun vielä oli keskusteltu Krohnin ehdotamasta kotiseudun tutkimuksesta, todettiin, ettei enää viitsitä jatkaa, «koska aika oli jo pitkälle kulunut ja useat osakunnan jäsenistä näkivät pääsiäislampaan nälkää», ja koko kysymys lykättiin seuraavaan kokoukseen. Suomalaisuuskysymys tuntuu osakunnan pöytäkirjoista päätellen olevan toissijainen asia, mutta «pääsiäislammas» oli toista, siihen saattoi osakunta reippain mielin yhtyä.⁹

⁸ Ptk. 11. 2. 1865, 18. 2. 1865.

⁹ Ptk. 15. 4. 1865, 22. 4. 1865.

Kuten 1850-luvun alun Viipurilaisella osakunnalla oli fennomanian saarnamies Europaeuksessa, samoin tuntuu seuraavan vuosikymmenen viipurilaisilla ylioppilailla olevan Krohninsa. Molemmat yrittävät parhaansa, mutta kumpikaan ei tule kuulluksi. Samoin kuin Europaeus joutuu Krohnkin hakemaan hengenheimolaisensa muista osakunnista ja kuten edeltäjänsä löytää hänkin aateveljensä Savo-Karjalaisen osakunnan jäsenten joukosta ja oli myöhemmin heidän kuraattorinaankin.¹⁰

Koska suhtautuminen suomalaisuuteen oli epävirallisessa osakunnassa samanlaista kuin vastaavassa laillisessa yhteisössä noin vuosikymmentä aikaisemmin, niin on Krohnin ja Europaeuksen rinnastaminen tällöin luonnollista. Ilman väkivaltaa voidaan myös löytää muita samankaltaisuuksia suomalaisuuskysymyksessä. Slöörin ja Hynénin kirjoituksissa on suhtautuminen fennomaniaan samanhenkistä, vaikka asia, jonka puolesta kynään oli tartuttu, olikin erilainen. Mutta selvempiäkin yhtäläisyyksiä on olemassa. Vuonna 1850 tehtiin aloite suomen kielen ottamisesta osakunnan viralliseksi kieleksi; saman tyylinen ehdotus on olemassa myös epävirallisen osakunnan ajalta, joskin vähemmän jyrkässä muodossa. Huhtikuun 20. päivänä 1867 ehdotti näet osakunnan silloinen varapuheenjohtaja Viktor Löfgren, «että keskustelu seuraavassa kokouksessa kävisi suomeksi». Lyhyen pohdinnan jälkeen päätettiin toteuttaa ehdotus kokeeksi. Siis lyhyt keskustelu, jossa pöytäkirjan mukaan ei esiintynyt vastustavia ääniä lainkaan. Ei voida välttää vaikutelmaa, että koko kysymys otettiin vastaan suhteellisen välinpitämättömänä, sillä varmasti keskustelu muutoin olisi ollut hyvin vilkasta. Päätös tuntuu siis syntyneen ylen helposti, mutta yhtä helposti se myös tunnutaan unohdetun, kuten vastaavan laatuinen ehdotus 17 vuotta aikaisemmin. Löfgren joutui matkustamaan pois ja seuraavan kokouksen pöytäkirjassa viikon kuluttua ei näy jälkeäkään siitä, että keskustelua olisi käyty suomeksi.¹¹

Viipurilaisten suhtautuminen suomalaisuuskysymykseen ja kansanvivistykseen osoittaa samankaltaista osittaista jatkuvuutta. Tässä olikin osakunnalla perinteitä viralliselta ajalta vaalittavana, sillä olivathan osa-

¹⁰ *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 167. — *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 106—107, 129—133.

¹¹ Ptk. 20. 4. 1867, 27. 4. 1867. — *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 71. — Ks. myös edellä s. 249—252.

kuntalaisten puuhat kansankirjastojen perustajina kantaneet kauniin sadon. Kansankirjasia levittämällä oli osakunta 1840-luvulla antanut hyvän kuvan suomalaisen kansanosan valistamishalustaan. Kansankirjastojen perustamisen yhteydessä oli myös suunniteltu omaa julkaisu-toimintaa, vaikka suomenkieleen kohdistuneet sortotoimenpiteet olivat estäneet ajatuksen toteuttamisen. Ei edes osakuntien lakkauttaminen ja epävirallisenkin osakunnan puuttuminen ollut estänyt viipurilaisia ylioppilaita ajattelemasta maakuntaansa ja toimimasta yhteisönä sen hyväksi. Kevättalvella 1863 lahjoittavat he monia kappaleita maamme silloisia perustuslakeja käsitteleviä kirjasia talonpojille, jotka sitten Otawan palstoilla heille esittävät kiitoksensa.¹²

Aloitteen tekijänä kansanvalistustoiminnassa oli useamman kerran epävirallisessa osakunnassa Viktor Löfgren, joka jo keväällä 1866 ehdotti, että osakunta ryhtyisi kustantamaan suomenkielisiä kansankirjasia. Aihepiiriltään saattaisivat nämä kirjaset olla isänmaan historiasta ja lisäksi voitaisiin käsitellä kotiseudun asukkaiden tarpeita lähellä olevia aiheita. O. Sallmén vastusti ehdotusta ja selitti, että tuo puuha oli liian kaukana osakunnan harrastuspiiristä, jonka lisäksi vain harvat osakuntalaiset osasivat siksi hyvin suomea, että voivat sillä kielellä kirjoittaa. Tähän Löfgren huomautti, että jokaisen hyvän harrastuksen tuli olla osakunnan sydäntä lähellä ja mitä taas kielivaikeuksiin tuli, niin voi toki jokainen käännättää kirjoitelmansa, jolloin asia olisi autettu. Kysymyksen käsittely siirrettiin pari kertaa, mutta mitään tulosta yrityksestä ei näy olleen.¹³

Toisen yrityksen tekee Löfgren alkuvuodesta 1867, jolloin hän ilmoitti Vänrikki Stoolin tarinain suomeksi ilmestymisestä ja kehoitti samalla osakuntalaisia sitoutumaan sitä levittämään. Tällä kertaa oli tulos sangen hyvä, sillä jo ensimmäisessä kokouksessa merkittiin tilauslistaan sitoumus 153 kappaleen levittämisestä. Tähän tulokseen vaikutti se seikka, että koko suomennostyö lepäsi suurelta osalta juuri viipurilaisten harteilla. Aloitteen oli tehnyt Kaarlo Slöör ja innokkaimpana aatteen toteuttajana oli Julius Krohn. Ensimmäisen toimesta alkoivat «viisi vänrikkiä», Kaarlo Slöör, B. F. Godenhjelm, A. Törneros-Tuok-

¹² Ks. s. 207—224. — Lisätähti Otawalle, sanomille Wiipurista n:o 24 12. 6. 1863.

¹³ Ptk. 2. 5. 1866, 9. 5. 1866.

ko, Aleksanteri Rahkonen ja Julius Krohn pitää «vänrikkikokouksia», joihin kukin toi omia suomennoksiaan jättäen ne sitten tovereittensa korjattaviksi. Yhteistyön tuloksena valmistui Vänrikki Stoolin ensimmäinen osa vuonna 1867.¹⁴

Pian sen jälkeen, kun oli päätetty levittää Vänrikki Stoolin tarinoita, tuli uusi vastaavanlainen aloite Länsisuomalaisen osakunnan kirjelmän muodossa. Länsisuomalaiset ilmoittivat ryhtyneensä julkaisemaan ns. Penninkirjastoa «kunnioittaen kansansivistyksen jaloa asiaa yhtenä niistä korkeimmista harrastuksista», joiden puolesta ylioppilaat voivat toimia. Nyt pyydettiin viipurilaistenkin apua näiden kirjasien levittämässä. Osakunnan vastaus oli myönteinen, ja se otti vastatakseen 150 kappaleen jakamisesta. Näin suurien määrien levittämiseen eivät harvalukuisten osakuntalaisten voimat kuitenkaan tuntuneet riittävän, sillä alkuvuodesta 1868 lahjoitti osakunta jäljellä olevat kappaleet Penninkirjastoa ja Vänrikki Stoolin tarinoita Viipurin työhuoneelle, jonne ne myös kiitoksin vastaanotettiin.¹⁵

Kun osakunta oli päättänyt ryhtyä levittämään länsisuomalaisten julkaisemia penninkirjasia, ei asia kuitenkaan jäänyt sikseen tuossa kokouksessa, jossa siitä päätettiin, vaan se «antoi aihetta vilkkaaseen keskusteluun: eikö osakunta myöskin kykynsä mukaan, kuten Uusmaalainen ja Länsisuomalainen osakunta, voisi auttaa kansansivistyksen edistämistä julkaisemalla kansantajuisia pikkukirjasia suomen kielellä. Sen jälkeen kun useat jäsenet ilmoittivat olevansa halukkaita antamaan apua sellaisten kirjojen aikaansaamisen hyväksi, lopetettiin keskustelu siihen, että osakunta tiedustelisi poissaolevilta samoin kuin entisiltä osakuntaan kuuluneilta jäseniltä, tahtoisivatko he ottaa osaa tämän vuoden loppuun mennessä julkaistavien kansankirjasten toimittamiseen.»

Asiaa pidettiin jo niin varmana, että Länsisuomalaiselle osakunnalle lähetettävään vastauskirjelmään liitettiin ilmoitus uudesta aikeesta. Perusteluissa korostettiin erikoisesti sitä seikkaa, että viipurilaiset ovat aina innokkaasti harrastaneet kansansivistyksen asiaa. Etukäteen haluttiin varmistautua kirjasten levittämisestä ja pyydettiin länsisuomalaisia puo-

¹⁴ Ptk. 19. 1. 1867, 26. 1. 1867, 16. 2. 1867. — *Viljanen*, Runeberg ja hänen runoutensa. — *Tarkiainen*, J. L. Runeberg suomeksi, s. 40—42. — *Grotenfelt*, Om Runebergs arbeten i finsk öfversättning, s. 238—239.

¹⁵ Ptk. 19. 10. 1867, 25. 1. 1868, 15. 2. 1868. — Viipurin työhuoneesta esim. *Ruuth*, Viipurin kaupungin historia II, s. 865—866.

lestaan auttamaan heitä, «koska myöskin Viipurilainen osakunta on ajatellut tämän vuoden kuluessa aloittaa kansantajuisten pikkukirjasten sarjan julkaisemisen kykynsä mukaan edistääkseen isänmaan kansansivistyksen kohottamista».

Suurella touhulla aloitettu kiitettävä pyrkimys kansankirjasten julkaisemiseen jäi kuitenkin vain positiiviseksi mielenilmaisuksi, joka osoitti viipurilaisten olevan suosiollisia kansansivistyksen aatteelle. Ilmeisesti oli jo ensimmäisessä keskustelussa vilautettu ajatusta, että ensimmäisiksi osiksi saataisiin Julius Krohnin kirjoitus «Wattnet» ja osakunnan varapuheenjohtajan Viktor Löfgrenin «Sahara», joilla olisi mukavasti päästy alkuun. Tämä toive petti, sillä saatiin tietää molempien kirjoitusten olevan jo painossa. Osakunta ei kuitenkaan heti luopunut ajatuksesta, mutta tähän koko puuha alkuinnostuksesta huolimatta jäi.¹⁶

Syynä tällaiseen, kieltämättä noloon lopputulokseen voitaneen pitää, paitsi osakunnan pientä jäsenmäärää, sitä aatteellista tyhjiötä, jossa osakunta tällöin oli. Kansankirjastojen perustamista oli tukenut voimakas liberalistinen innostus, joka osakunnan tuolloin oli täyttänyt, mutta nyt olivat ne ajat ohi. Pitkäjännitteisyyttä, jota kirjasarjan julkaiseminen vaati, ei ollut olemassa, koska ei ollut mitään voimakasta aatetta kannustamassa yhä uusiin ponnistuksiin. Tilanne oli kokonaan toisenlainen kuin Uusmaalaisessa ja Länsisuomalaisessa osakunnassa, jotka olivat julkaisseet pikkukirjasia kansaa varten. Uusmaalaiset olivat vastakäänntyneitä svekomaaneja ja halusivat nyt esiintyä lähetyssaarnaajina rannikkorahvaan keskuudessa, ja jälkimmäisen osakunnan piirissä valitseva suomalaisuus taas oli saanut uutta intoa vastustajan voimistuesssa.¹⁷ Kumpikaan aate ei ollut saanut valtaansa viipurilaisia, ja liberalismin eri virtauksineen oli jo ehtinyt väljähtyä.

Kuinka määräävää jonkin aatteen olemassaolo oli työskentelyssä kansansivistyksen hyväksi, käy ilmi myös kansantajuisten luentojen pitäjien nimelistaa tarkasteltaessa. Näitä esitelmiä pidettiin joko yliopistolla tai jossain muussa sopivassa kokoontumispaikassa vv. 1863—1869. Mahdollisesti olivat luennot keskeytyksissä joinakin lukukausina. Vi-

¹⁶ Ptk. 13. 4. 1867, 20. 4. 1867, 27. 4. 1867 (tämän ptk:n ohessa osakunnan länsisuomalaisille lähettämä vastauskirjelmä). — *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 57—58.

¹⁷ *Puntila*, Suomen ruotsalaisuuden liikkeen synty, s. 73—74, 76—78.

purilaisista oli ehdottomasti innokkain esitelmien pitäjä Julius Krohn, joka oli vaihtanut saksalaisen äidinkieliensä suomeksi ja työskenteli vastakääntyneen innolla. Viktor Löfgren piti myös ainakin yhden esitelmän näissä tilaisuuksissa, mutta hän oli ehkä aatteellisin tuon ajan osakuntalaisista. Savo-karjalaiset suomalaisuusmiehinä olivat innokkaimpia näiden esitelmien pitäjiä.¹⁸ Periaatteessa ei Viipurilaisella osakunnalla tunnut olevan mitään esitelmien pitoa vastaan, ehdotettiinpa niiden pitämistä sitten Helsingissä tai kotiseudulla. Kun näet keväällä 1866 jälleen Viktor Löfgren esitti länsisuomalaisten ehdottaneen, että ylioppilaiden pitäisi antaa kotiseudullaan sisäluvun ja kirjoituksen opetusta kansalle, niin asiaa kannatti lämpimästi myös «Viipurilainen osakunta, joka täysin oivalsi sellaisen yrityksen jalon luonteen peläten kuitenkin, että vain harvat osakuntalaiset saisivat tilaisuuden noudattaa kehoitusta, koska enimmät oleskelivat kaupungeissa». Eräässä toisessa yhteydessä esitti Reinhold Hirn, että professorit «tekisivät hänen luullakseen paljon enemmän hyötyä, jos pari kertaa viikossa pitäisivät yleistajuisia esitelmää, joihin ei ainoastaan ylioppilailla, vaan myös yleisöllä olisi pääsy, sillä siten eikä unisilla luennoilla herätettäisiin tieteeseen kohdistuvaa harrastusta». Periaatteessa ei toki viipurilaisilla ylioppilailla ollut mitään kansansivistystä vastaan, mutta heti kun olisi tarvittu omaa toimintaa, silloin puuttui voimaa. Aatetta, käyttöainetta, ei enää ollut olemassa.¹⁹

Ehkä juuri voimakkaan suomalaisuuden harrastuksen puuttuminen osakunnan piirissä sai aikaan sen, että mitään huomattavaa yhteenkuuluvaisuutta alemman kansan kanssa ei tunnettu. Toisin oli tilanne niissä osakunnissa, joita innoitti taistelu suomen tai ruotsin kielen puolesta. Toisaalta on kuitenkin todettava, että Viipurilaisen osakunnan jäsenet tuntuvat hyvin ymmärtäneen velvoituksensa parempiosaisina suurten nälkävuosien aikana. Vuosina 1866 ja 1868, jotka olivat pahimpia, kieltäytyi osakunta viettämästä vuosijuhlaansa, ja osakunnan kokouksissa oli pysyvästi esillä lista, johon saatiin merkitä avustuksia hädääkärsivien hyväksi. Eivätkä nuo listat suinkaan jääneet tyhjiksi.²⁰

¹⁸ Ptk. 12. 10. 1867. — Suomalaisten kansantajuisten luentojen luettelo, HYK.

¹⁹ Ptk. 9. 5. 1866, 20. 10. 1866.

²⁰ Ptk. 10. 2. 1866, 21. 3. 1866, 19. 10. 1867, 25. 1. 1868. — *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 37, 71—72, 76.

Epävirallista Viipurilaista osakuntaa voidaan perustellusti pitää liberalistisesti asennoituneena. Veretön suhtautuminen suomen kieleen antaa tästä jo selvän kuvan. Kuitenkin on epävirallisella ja viimeisten laillisten vuosien osakunnalla suuri ero juuri siinä, miten ne suhtautuivat vapaamielisiin aatteisiin, vaikka myötämielisyys on yhteistä molemmille ajanjaksoille. 1860-luvun viipurilaiset ylioppilaat «panivat enemmän arvoa terävään älyyn ja rohkeaan, järkipäiseen kritiikkiin kuin kauniisiin tunteisiin. Oli kunnia-asia esiintyä seurustelussa käytännöllisenä, kylmän ivallisena maailmanmiehenä; yleensä tunne- ja fantasia-elämää kätettiin visusti maailman silmiltä».²¹ Näin kertoo mukana ollut, ja tällaisille miehille, jos heille, kuuluu vapaamielinen ajattelu. Mutta on seläistakin, mikä ei heille sovi, ja se on innostuminen. Kylmän ivallinen maailmanmies voi kritisoida ja epäillä, mutta taistelijaksi ei hänestä ole, ei sellaiseksi mieheksi, joka uhrautuisi aatteensa puolesta tai voimakkaasti innostuisi ja haluaisi käännä toisia omaan uskoonsa. Viimeisinä laillisen osakunnan vuosina oli liberalismi uutta ja toiminta aatteen puolesta sen mukaista: jyrkkää ja voimakasta. Puolitoista vuosikymmentä myöhemmin oli terävyys poissa ja sen tilalla latteutta.

Epävirallinen osakunta oli erittäin kiinnostunut valtiollisista, yhteiskunnallisista ja taloudellisista kysymyksistä, mistä kertovat ne monet esitykset ja keskustelut, joita osakunnassa käytiin. Voidaan sanoa, että poikkeuksetta niissä lukuisissa kysymyksissä, joita käsiteltiin, omaksuttiin vapaamielinen kanta. Pohdittaessa aviottomien lasten perintöoikeutta «hyväksyttiin periaate, että lapset eivät saa kärsiä vanhempien rikosten tähden».²² Käsitellessään Suomen valtio-oikeudellista asemaa puheenjohtaja Lavonius totesi Ruotsin vallan aikana vallinneen tasaveroisuuden maiden välillä ja maamme saaneen nauttia ajatuksen vapaudesta ja silloisissa oloissa kehittyneistä laeista. Tilanne olisi ollut kokonaan toinen, jos maamme olisi joutunut Saksan tai Venäjän despoottiseen hallintaan, josta Viro on oiva esimerkki. Yhtyminen Venäjään autonomian muodossa toi tullessaan paljon hyvää, mutta valtioelämässä tuli valitettavasti pitkäaikainen tauko, kun ei valtiopäiviä kutsuttu koolle.²³ — af Schultén esitti alustuksessaan maaveron poistamisesta sen seikan, että

²¹ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 48.

²² Ptk. 8. 10. 1864.

²³ Ptk. 18. 2. 1865.

Ranskassa on vaadittu tasaista verotusta sekä välttämättömyystarvikkeille mitätöntä, mutta ylellisyystavaroille sen sijaan suurta veroa.²⁴ Viipurin Rinkelissä saatettiin esittää niinkin uudenaikainen ehdotus kuin kulutusyhdistyksen perustamiskehoitus. Ehdotus oli hyvin perusteellinen monine laskelmineen, ja siinä pyrittiin saamaan osakuntalaiset vakuuttuneiksi siitä, kuinka edulliseksi tulisi oman ruokalan perustaminen, jos parikymmentäkin osakuntalaista ilmoittautuisi halukkaaksi yritykseen mukaan. Kirjoitus oli Georg Wilhelm Balthasarin ja Viktor Löfgrenin käsialaa. Ehdotus oli havainnollinen ja selvä todistus siitä, että osakuntalaiset pitivät kättänsä ajan valtimolla kiitettävän tarkkaavaisina, sillä yhtään kulutusyhdistystä ei maassamme vielä ollut, ja esimerkiksi Tanska sai ensimmäisen osuustoiminnallisen kulutusyhdistyksensä samana vuonna 1866, kun mainittu laaja kirjoitus Viipurin Rinkelissä ilmestyi. Kokonaan tuntemattomia eivät Suomessakaan osuustoiminnan perusteet enää tuolloin olleet, vaikka kulutusyhdistyksen perustaminen Helsinkiin edellisenä vuonna olikin täysin epäonnistunut.²⁵ — Nykyaikaisista vankeilaloista esitelmöidessään af Schultén piti rangaistuksen päätarkoituksena parantamista, mutta sen ohella myös pelkoa herättävä vaikutus oli otettava huomioon.²⁶ — Suomen ja Venäjän suhteita käsitellessään tuli af Schultén siihen tulokseen, että maamme hankala ja horjuva asema oli pääasiallisesti omaa syytämme, koska olimme liian hitaita ja leväperäisiä oikeuksiamme valvoessamme eikä meillä ollut viranomaisia, jotka olisivat voineet suojella erikoisolojamme.²⁷ — Kysymyksen siitä, miksi Suomi vuonna 1809 sai autonomian, alusti Edvard Boehm sanoen syyksi Aleksanteri I:n jalomielisyyden. Enimmät puhujat asettuivat jyrkästi vastustamaan alustajan kantaa ja esittivät syyksi suomalaisen vastarinnan, ajan hengen painon sekä Sprengtportenin ja Armfeltin toiminnan. Ruotsin asettamien rauhanehtojen todettiin vaikuttaneen asiaan vähiten.²⁸ Viipurin Rinkelissä julkaistiin syksyllä 1868 pieni palanen, jossa ilmoitettiin epävirallisen Uusmaalaisen osakunnan säännöissä olleen pykälän, joka määräsi erotettavaksi osakunnan jäsenen, joka oli ot-

²⁴ Ptk. 7. 10. 1865.

²⁵ Kringlan n:o 2 24. 2. 1866, n:o 3 14. 3. 1866. — *Aaltonen*, Kuluttajat yhteistyössä, s. 54—68.

²⁶ Ptk. 4. 11. 1865.

²⁷ Ptk. 22. 9. 1866.

²⁸ Ptk. 19. 11. 1865, 25. 11. 1865.

tanut laudaturin venäjän kielessä. Nyt ehdotettiin oman osakunnan silloiselle sääntötoimikunnalle, että laadittaisiin pykälä, jonka mukaan venäläisessä teatterissa käynyt olisi rangaistava «siveettömänä, säädyttömänä ja pahatapaisena» sopivalla tavalla.²⁹ — Syksyllä 1866 esitteli silloinen puheenjohtaja kunnallisen itsehallinnon kehitystä. Asia oli hyvin aktuelli, sillä juuri edellisenä vuonna oli annettu asetus kunnallishallinnosta maalla. Kunnallisen itsehallinnon juuret ulottuivat aina keskiaikaan, mutta hallitsijat, jotka eivät luottaneet kansan kykyyn hallita itseään, olivat ottaneet tuon oikeuden heiltä pois. Tarpeeton holhous oli nyt kuitenkin saanut väistyä yleisen mielipiteen painostuksesta, ja keskitetty hallintojärjestelmä oli huomannut edun, mikä koituisi siitä, että kunnan jäsenet saisivat itse hoitaa omat asiansa, «sillä itsehallinto muodostaa ja kehittää yksilöissä siveellistä vastuuntuntoa».³⁰

Ehkä edelliset esimerkitkin jo riittävät osoittamaan, että valtiollisiin, yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin kysymyksiin — sikäli kuin niitä käsiteltiin — asennoiduttiin vapaamielisesti. Suotta ei eräs tuon aikainen osakuntalainen toteakaan, että «puheena olevan ajan viipurilaiset olivat intomielin omaksuneet ajan optimistisen luottamuksen vapauden — ajatusvapauden, sanan vapauden ja valtiollisen vapauden — kiistämättömään oikeuteen ja voimaan».³¹ Toisaalta on myös todettava, että mitään pitkäaikaisia väittelyitä ei osakunnassa silloin näistä asioista synny ja että liberalismi, niin kuin kansanvalistuskin, tuntuu monesti vain muotiasialta. Niin lukuisia kuin selostukset alustuksista ja niitä seuranneista keskusteluista osakunnan pöytäkirjoissa ovatkin, ei niistä todellakaan pysty saamaan sitä kuvaa, että esitetyt ajatukset olisivat syntyneet voimakkaiden kamppailujen tuloksina. Ei, mielipiteet yleensä vain olivat, koska aika maassamme silloin oli niille suotuisa ja osakunta perinteellisesti oli ollut vapaamielinen. Tätä ei kuitenkaan ole käsiteltävä niin, että liberalismi olisi vain ollut kaunis vaippa, jonka voi heittää syrjään sopivan hetken tullen. Kyllä viipurilaisten vapaamielisyys oli todellista, joskaan se ei ollut kamppailuin saavutettua, vaan itsestään selvä asia. Ehkä «viipurilaiset kenties enemmän kuin muut osoittivat

²⁹ Kringlan n:o 5 24. 10. 1868. Tosin osakunnat olivat jo tällöin laillistettut, mutta se tuskin vie mielipiteenilmaisulta todistusvoimaa.

³⁰ Ptk. 27. 10. 1866.

³¹ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 76.

tasapuolista ymmärtämystä ja suvaitsevaisuutta eri tavoin ajattelevia kohtaan, — siis sitä tosivapaamielisyyttä, joka myöhemminkin melkein aina on ollut 'viipurilaisen hengen' tunnusmerkinä.« Näin *O. E. Tudeer*.³²

Tarkasteltaessa viipurilaisten 1860-luvun ylioppilaiden suhtautumista vapaamielisiin valtiollisiin ja yhteiskunnallisiin aatteisiin on myös otettava huomioon, että aika ei nyt ollut läheskään yhtä otollinen ylioppilaiden toiminnalle kuin 1848—1852. Nyt oli valtiopäivät kutsuttu koolle ja perustuslaillinen elämä oli elpymässä, nyt oli myös sanomalehdistöllä paljon enemmän vapautta kuin aikaisemmin. Tämä valtiollinen ja poliittinen kehitys kulki kuitenkin ikäänkuin ylioppilaiden ohitse. Laillisen osakuntalaitoksen viimeisinä vuosina olivat ylioppilaat voineet tuntea olevansa etulinjassa isänmaata puolustamassa. Vain he olivat voineet vapaasti kirjoitella omissa lehdissään, vain he olivat voineet lähteä pitämään kissannaukujaisia vihattujen miesten ikkunain alle. Nyt oli tullut varttuneemman väen aika. Vaaleihin, valtiopäivien toimintaan, sanomalehtiin kirjoittamiseen ei juuri tarvittu ylioppilaita. Aiemmin oli ollut osakuntien lakkauttaminen edessä ja isänmaan tulevaisuus harmaa, nyt tiedettiin ja tunnettiin monenmuotoisten uudistusten olevan jo tulossa. Mielet olivat iloisessa odotuksen vireessä — ja ylioppilaat syrjässä.³³

Huomattavasti selvemmin kuin valtiollinen liberalismi näyttäytyy uskonnollinen vapaamielisyys Viipurilaisessa osakunnassa 1860-luvulla. Tällöin on kuitenkin tehtävä selvä ero noiden kahden perättäisen vuosikymmenen suhtautumistavassa. Kun uskonnollinen liberalismi esiintyy 1850-luvun alussa voimakkaasti hyökkäävänä ja jyrkkänä suuntana, joka halusi saattaa koko kristinuskon muinaismuistojen joukkoon, niin viitisentoista vuotta myöhemmin on tuo ajattelutapa muuntunut latteaksi uskonnolliseksi välinpitämättömyydeksi ja kielteisyydeksi.

Epävirallinen osakunta oli vapaaehtoisuuteen pohjautuva yhteisö. johon jäseniksi tulivat ne, jotka siihen halusivat liittyä. Teologeja ei juuri tullut epäviralliseen Viipurilaiseen osakuntaan. Jos aikaisemmin on voitu puhua teologian kammosta viipurilaisten keskuudessa, niin nyt voi-

³² *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 77.

³³ *Castrén*, Helsinki kulttuurikeskuksena, s. 507. — *Osmonsalo*, Perustuslaillisen kehityksen kausi, s. 164—204.

daan puhua teologikadosta. Osakunnan matrikkeliin kirjoitti kevästä 1864 lähtien syksyyn 1868 mennessä 56 jäsentä nimensä. Näistä antautui papiksi neljä henkeä. Tämä merkitsee 7.1 prosenttia. Laillisen viipurilaisen osakunnan aikana 1828—1852 oli papiksi antautuneitten määrä 21.5 %. Vaikkakaan eivät kaikki osakunnassa olleet merkinneet nimeään matrikkeliin, ei ole olemassa mitään todisteita siitä, että epävirallisessa osakunnassa olisi ollut enemmän papin uralle myöhemmin antautuneita kuin nuo mainitut neljä. Viipurilaisen *osakunnan* kohdalla on luku 7,1 jatkuvasti ainakin yhtä todistusvoimainen, vaikka tiedetäänkin kaikista yliopistossa läsnäoleviksi merkityistä Viipurilaisen osakunnan alueelta kotoisin olleista ylioppilaista olleen vuonna 1865 teologeja 13 prosenttia.³⁴ Osakuntaan kuuluneista neljästä teologista ei ole yhtään sellaista, jonka virkaura voitaisiin luonnehtia täysin normaaliksi. Karl Anton Emerik Antell, joka vihittiin papiksi vuonna 1871, oli vv. 1881—1882 ja 1895—1896 virastaan erotettuna juoppouden vuoksi, eikä hän koskaan päässyt edes kappalaiseksi. Henrik Vilhelm Salenius vihittiin papiksi 1868 ja kierteli sen jälkeen ympäri maata eri papinviroissa, mutta oli alituisesti virkavapaana. Lopulta hänet nimitettiin Uukunien kappalaiseksi, mutta hän oli jatkuvasti virkavapaana melisairauden vuoksi. Emanuel Teodor Modeen suoritti fil. kand. tutkinnon 1864, oli sen jälkeen opettajana Pietarissa ja Hämeenlinnassa, suoritti teologisen erotutkinnon 1876 ja tuli Tyrön kirkkoherraksi Inkeriin vuonna 1882. Anders Johan Hougberg vihittiin papiksi 1865, jolloin hän tuli isänsä apulaiseksi Lappeen seurakuntaan, jossa toimessa hän kuoli 1869.³⁵

Epävirallisessa Viipurilaisessa osakunnassa ei juuri annettu arvoa teologialle, «sangen yleinen oli se käsitys, että se oli kerrassaan ulko- ja alapuolella valistuneen miehen harrastuspiiriä».³⁷ Sama kertoja, *O. E. Tudeer*, on kerran maininnut, että hän oli sangen suuresti hämmästynyt, kun oli kuullut erään tuttavansa käyneen kirkossa.³⁷ Oltiin maailmanmiehiä; ja kun seurataan niiden alustusten käsittelyä, jotka jotenkin

³⁴ Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan matrikkeli. — *Colliander*, Suomen kirkon paimenmuisto 19:n vuosisadan alusta nykyaikaan I. — Taulut 3 ja 4. — *Juva*, Rajuilmalla, s. 121.

³⁵ *Colliander*, emt. II, n:o 143 palsta 160. — Matrikkeli. — *Collianderin* kokoelma VA:ssa n:o 1461, 2357, 2974.

³⁶ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 53.

³⁷ Suullinen tieto prof. Lauri O. Th. Tudeerilta.

sivusivat kristinuskoa, ei voida välttää toteamukselta, että tosiaan tunnettiin oltavan uskonnon yläpuolella, jopa niin, ettei katsottu edes aiheelliseksi voimakkaasti hyökätä sitä vastaan. Kun F. V. Fabritius esitti näkökohtia Muhammedin elämästä ja eräs nuori osakuntalainen hairahdutti kysymään, uskoiko esitelmöitsijä todellakin muhammedilaisessa uskonnessa olevan jotain jumalallista, niin «kylläpä valistuksen loistavilla kukkuloilla seisovat vanhat urhot osasivat musertavalla pilkallaan nolata nuorukaista, joka oli esittänyt niin lapsellisen kysymyksen!»³⁸ Yhtä ulko-kohtaista oli osakuntalaisten suhtautuminen silloin, kun af Schultén alusti kysymyksen kristinuskon leviämisestä Intiassa ja Kiinassa. Esittäjä puolusti Montesquieun kirjoituksen perusteella jesuiittain menettelytapaa, jonka mukaan he käännystyössään sovelsivat opetuksen asukkaiden omien moraalikäsitysten mukaisiksi. Esitystä seurasi vilkas keskustelu, josta kuitenkin saa sen käsityksen, että se pääasiassa oli keskustelua sen itsensä vuoksi. Pian keskustelu muuttuikin pelkäksi kaskuiluksi, «josta puheenjohtaja sai aiheen... kutsua osakunnan luokseen nauttimaan lasillisen punssia, jonka ystävällisen kutsun osakunta kokonaisuudessaan otti kiitollisena vastaan».³⁹

Erikaisen voimakasta pappien, enempää kuin uskonnonkaan pilkkaa ei osakunnassa tunnu olleen, mutta pieniä ja selviä huitaisuja kyllä esiintyy Viipurin Rinkelin palstoilla. «Suomalaisessa legendissa» kerrotaan, kuinka Kristus ja Pietari olivat matkalla Suomen maaseudulla, kuinka heitä ei tunnettu ja mitenkä isäntä sitten läimäytteli Pietaria saadakseen tämän riiheen eloa puimaan.⁴⁰ Jostakin ruotsinmaalaisesta sanomalehdestä katsottiin aiheelliseksi liimata Rinkeliin leike, jossa otikon «Kristus ja Pietari matkalla» alla kerrottiin tarina näyttelijä Zimmermanista, joka rahapulassa pestasi kapakkarengin Pietarin osaan mainitussa näytelmässä ja sitten itse toisessa nimiosassa katosi kassan kanssa tiehensä.⁴¹ Eräässä Rinkelin numerossa on runo nimeltä «Risti tuli», jossa vähemmän kunnioittavasti puhutaan papiksi opiskelusta ja siitä, kuinka viimein valmistuttua voi saada pahasta vaimosta itselleen todella ristin.⁴²

³⁸ Ptk. 15. 2. 1868. — *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 44—45.

³⁹ Ptk. 4. 4. 1866.

⁴⁰ Kringlan n:o 1 17. 2. 1866.

⁴¹ Kringlan n:o 6 9. 3. 1867.

⁴² Kringlan n:o 8 16. 3. 1867.

«Niitä näitä» otsikon alla julkaistaan kerran pilkkalaulu, joka tuntuu olevan vanhahtavaa tyyliä muutenkin kuin aiheeltaan. Siinä näet pilkataan Lutheria:

«Jag spottar och jag ler
Åt Luthers skrifter fler.»

Ja vastaavasti kehutaan paavia:

«Han salighet besitter
som påfvens lära gitter.»⁴³

Artikkelissa «Muistoja eräältä vaellukselta kesällä 1860» antaa tuntematon kirjoittaja tapaamansa maalaispapin lausua: «Ymmärtäkää minut kuinka haluatte, mutta te ette ole minun laillani elänyt kahtakymmentäkahdeksaa vuotta talonpoikien parissa. Minä tunnen heidät pohjiaan myöten. Sivistys pilaa heidät, tekee heidät puoliherroiksi, laiskureiksi ja lurjuksiksi. Talonpoikaislurjus, joka osaa kirjoittaa, käyttää taitoaan konnnankoukkujen tekemiseen; toinen, joka lukee sanomalehtiä ja kirjoja, imee itseensä ylenkatsetta uskontoa kohtaan, levittää vaarallisia oppeja, kieltää... Jumalan ja koko maailman, antaa peeveliä laeille ja asetuksille — sanalla sanoen, tulee pahemmaksi kuin pakana. Talonpojan ei tarvitse osata lukea enemmän kuin sen verran, että hän ymmärtää uskonnonopettajansa, psalmikirjan ja raamatun...» Ja kirjoittaja jatkaa: «Minä huomasin pian, että minulla oli edessäni yksi niistä 'Herran palvelijoista', joille kansanvalistus on hulluus ja sanomalehdet 'pahennus'.» Vaikka kirjoittaja oli kuinka yrittänyt selittää omia näkökantojaan, eivät ne olleet vaikuttaneet mitään. Kuitenkin on huomattava, että kirjoittaja ei vedä tästä mitään yleisempiä johtopäätöksiä eikä hän myöskään pyri laajentamaan tapaamansa papin mielipiteitä kaikille hengen miehille ominaisiksi.⁴⁴ Eräässä toisessa kirjoituksessa kerrotaan seurakunnan papista, joka aamutuimaan saapuu häistä täytenä käkenä aiheuttaen suurta häiriötä.⁴⁵ — Kertaakaan ei Viipurin Rinkekin muuten monipuolisessa aineistossa käsitellä pappeja tai uskontoa myötämielisessä ja rakentavassa hengessä.

⁴³ Kringlan n:o 2 2.2. 1867.

⁴⁴ Kringlan n:o 6 9. 3. 1867.

⁴⁵ Min morbrors elfva förargelser, Kringlan n:o 6 18. 11. 1865. — Pappien pilkka jatkuu vielä senkin jälkeen, kun osakunta on laillistettu. Tästä ks. *Juva*, Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa, s. 318—319.

Koska liberalismi oli menettänyt alkuaikojensa terän ja väljähtynyt eri ilmenemismuodoissaan, on luonnollista, että «seehundilaisuus» sen sijaan voimakkaasti kukoisti. Tässä tuskin on mitään ihmeellistä, vaan voitaneen sitä pitää sängen luonnollisena kehitystapahtumana. Valtiollisessa liberalismissa ei juuri voitu enää hyökätä. Uskonnollinen vapaa-mielisyys oli murtanut kaikki uskonnon asettamat esteet elämän nautis-kelun tieltä, eikä suomalaisuuden tai kansanvalistuksen eteenkään tehty työtä. Mitäpä silloin enää olisi ollut muutakaan jäljellä kuin seehundi-laisuus. 1850-luvun alussa oli ollut toisin. Silloin oli taisteltu aatteen puo-lesta ja itsekin omaksuttu aate taisteluin, mutta nyt oli liberalismi ole-massa vallitsevana tapana ja itsestään selvänä asiana. Poikkeuksia tie-tenkin oli, mutta «vallitsevan käsityksen mukaan ylioppilaalla ei ollut ainoastaan oikeus vapaasti, syvin siemauksin nauttia elämää, hän oli sii-hen miltei velvollinen. Tällä alalla pitivät Bacchus ja Venus valtik-kaa.»⁴⁶ Huolimatta siitä, että Viktor Löfgren mukana olleena sanoo, et-tei viipurilaisten keskuudessa enää seehundeja ollut ja etteivät he «yleen-sä olleet niitä, jotka pahimmin Bacchusta palvelivat»⁴⁷, ei voi välttää tekemästä johtopäätöstä, että hummaileva elämä ja elämöintikin olivat monesti pääsisältönä ns. ylioppilaselämässä. «Turmiollinen oli se monen ylioppilaan käyttämä tapa, että aamupuolella pistäydettiin Kappeliin 'mustaa hevosta' (portviinin nimellä käypää sekoitusta) juomaan tai Cataniin 'stenborgareja' tahi 'päivänsäteitä' ottamaan». Ja eräs toinen todistaa tuon ajan viipurilaisista ylioppilaista, että «kyllä punssilla oli useiden jokapäiväisessä elämässä (juhlatilaisuuksista puhumattakaan) jotenkin suuri sija.»⁴⁸

Ehkä vieläkin innokkaampaa kuin Bacchuksen palvonta oli se suit-sutus, jota Venus sai osakseen. Tässä suhteessa «ei tovereiden keskuu-
dessa vallitseva mielipide tietänyt juuri mistään periaatteesta eikä liioin edesvastuuntunnostakaan, joka olisi pidättänyt heitä noudattamasta»
«lemmen ilojen» houkutusia. Osakunnassa saattoi olla tilaisuuksia, «jol-loin viikkokokouksen jälkeen lausuttiin tunnussana: nyt joka mies mu-kaan (siihen tai siihen Venuksen palvelijattarien pesään)! ja jolloin koetettiin todistaa nuorille tovereille, ettei heistä ikinä tule miehiä, jol-

⁴⁶ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 77.

⁴⁷ *Lounasmaa*, emt., s. 89—90.

⁴⁸ *Lounasmaa*, emt., s. 89. — *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 78.

leivät sillä tavalla hanki kokemusta ja elämäntottumusta; ja varsinkin saatiin usein kuulla, ettei ylioppilaasta voinut tulla kunnon toveria, jollei hän ollut empimättä mukana *kaikissa* toverien iloissa — ja niistä johduvissa huolissa.« Tuskinpa tämän todistuksen jälkeen enää ihmettelee, miksi epävirallisessa Viipurilaisessa osakunnassa viihtyi niin harva teologi.⁴⁹

Viipurin Rinkelin palstoilla saattaa silloin tällöin esiintyä kirjoituksia, joista käy ilmi selvä «seehundilainen» henki. Eräs osakuntalainen tutustuttaa ilmeisesti hyvällä asiantuntemuksella osakuntatoverinsa Pietarin kaupungin «pimeisiin puoliin» kolmessa numerossa jatkuvassa kirjoitussarjassa.⁵⁰ Erään toisen kerran on Rinkelissä Helsingin ilotytöt jaettu uusiin ryhmiin paitsi asuinpaikkansa myös sen mukaan, mitä alkoholilaatuja he mieluiten nauttivat, jolloin mm. «Robertojen» kerrotaan juovan olutta pahemmin kuin Sinebrychoffin renkien. Tämä nimimerkki «Pukin» kirjoitus sai kuitenkin aikaan pienen jälkinäytöksen osakunnan todetessa maisteri Hirnin ehdotuksesta sellaisten kirjoitusten olevan sopimattomia osakunnan lehteen pantavaksi.⁵¹ Lukuisat Rinkelissä julkaistut pikkupalaset antavat myös selvän kuvan tuon ajan osakuntalaisten harrastuksista. Varsinkin sanoi-lauselmat ovat paljonpuhuvia. «Nu ä' du ändå en söt flicka', sa' Baron, när han klappa om lilla Teres.« — «'Urvägen! jag har fyra biljetter', sa' Selin åt Kejsaren, dansa på landtdagsbalen» — «'Bättre lycka nästa gång', sa' Lindeman, fria, fick korgen.« — «'Gammal vän är bäst', sa' Crassus, gick till Catani.« — «'God morgon, Lindh', sa Indrenius, laga kortbordet i ordning» — «'Den förbannade filosofin', sa' Carlstedt, då hans flamma gifte sig.« — «'Ei mitään, ei mitään, tänäpä nä taas tanssittiin', sa' Widell, gick hem.« — «'Natt och dag lika bra', sa' baron om flickorna.« — «'Nå, ta' mej f—m', sa' Ibel.« — «'Alla barn i början', sa' Palander, låg under bordet.«⁵²

Kuvaavaa niille pikku palasille, joita Rinkelissä tämän tästä julkaistiin, on myös «Kylmyyden vaikutuksia». «Crassus ja Indrenius kävelivät tässä päivänä muutamana huvikseen Pohjois-Esplanaadi katu,

⁴⁹ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 78.

⁵⁰ Kringlan n:o 1 28. 9. 1867, n:o 2 2. 11. 1867, n:o 3 9. 11. 1867. Kirjoitussarjan kirjoittaja on nimimerkki Ingrikko, E. W. Palander.

⁵¹ Kringlan n:o 2 29. 9. 1866. — Ptk. 29. 9. 1866.

⁵² Kringlan n:o 1 22. 9. 1866, n:o 10 10. 11. 1866, n:o 5 29. 2. 1868.

aurinko paistoi, ilma oli leuto ja rännit valuivat niin paljon kuin ehtivät. Jo olivat he onnellisesti kulkeneet ohi Filianderin, Kleinehin ja seurahuoneen — ja lähestyivät Magittoa, kun Crassus sanoi värjötellen 'hyi hitto kuinka kylmää' — no niin todellakin, puuskahti Indrenius ehkä menemmekin tuonne sisään lämmittämään.« Erään kerran päättää kirjoittaja Nissen ja Nassen Bacchusta ja Venusta sivunneen keskustelun seuraavaan tapaan: «Jos ajattelet, Nisse, järkevästi, niin lähdemme Opriksen uhraamaan Bacchukselle lasin totia ja sitten hm, hm.»⁵³

Tuolla kaikella piittaamattomuudella oli tietenkin oma negatiivinen vaikutuksensa. Läheskään kaikki eivät kestäneet tuollaista elämää tai se tempasi heidät niin mukaansa, etteivät siitä enää irti päässeet. Eipä ollut vallan harvinaista rikostenkaan polulle hairautuminen, mitä aikaisemmin ei laillisen osakunnan aikana tiedetä tapahtuneen. Syksyllä 1864 osakunta erottaa Anders Sattelinin. Koska asia uhataan jopa antaa lainopillisen tiedekunnan kuraattorin käsiteltäväksi, niin mistään pikku rikkeestä ei voi olla kysymys. Kun Sattelin kuitenkin lupaa matkustaa pois kaupungista, niin osakunta heltyy ja jopa kerää rahasummankin hänelle matkarahoiksi ja velkojen peittämiseksi. Tosin rahasumma luvataan antaa hänelle vasta hänen kaupungista lähtiessään ja aikakin määrätään ultimaatumien luontoiseksi.⁵⁴ Seuraavan kevään aikana tulee osakuntaan uusi vastaavanlainen juttu, kun todettiin G. R. Grotenfeltin tilanneen usealta Helsingin kauppiaalta tavaroita äitinsä nimissä ja luovuttaneen ne sitten epämääräisille naikkosille. Vaikka Grotenfeltin isä suorittikin maksut, niin poika erotettiin kuitenkin osakunnan jäsenyydestä. Tässäkin tapauksessa oli osakunta antanut Grotenfeltille määräajan, minkä sisällä asia oli hoidettava uhalla, että se muutoin annettaisiin lainopilliselle tiedekunnalle tutkittavaksi. Koska Grotenfeltin nimi ei enää tämän jälkeen esiinny yliopiston luetteloissa, voidaan uskoa hänen opintojensa keskeytyneen, kuten muidenkin erotettujen.⁵⁵ Osakunnan jäsen F. W.

⁵³ Kringlan n:o 11 30. 11. 1866, n:o 3 8. 2. 1868.

⁵⁴ Anders Sattelin ei ole merkinnyt nimeään osakunnan matrikkeliin. Hän kävi Viipurin lukiota ja tuli yliopistoon 1858. Yliopiston luttelon mukaan hän oli opiskelemassa vain syyskauden 1859 ja 1861. — [Wahlroos], *Matriklarna för gymnasium i Wiborg*. — Ptk. 5. 11. 1864, 12. 11. 1864, 19. 11. 1864, 20. 11. 1864, 26. 11. 1864, 4. 12. 1864. — Yliopiston luettelot.

⁵⁵ Ptk. 1. 4. 1865, 15. 4. 1865, 22. 4. 1865. — Yliopiston luettelot.

Lindh syöllistyi puolestaan ilmeiseen vekselin tai sen nimikirjoituksen väärentämiseen. Huolimatta osakunnan toistuvista selvitysvaatimuksista ei Lindh suvainnut edes vastata sille, minkä vuoksi osakunta erotti hänet.⁵⁶

Epävirallisen osakunnan suorittamien erottamisien on katsottu olevan positiivisia todisteita tuon ajan kunniakäsitteistä ja siitä, kuinka osakunta varjeli mainettaan, ettei mikään päässyt toveripiiriin arvoa alentamaan.⁵⁷ Epäilemättä on asia näin, sillä eivät toki mitkään säännöt pakottaneet osakuntaa menettelemään mainitulla tavalla. Samoin tietenkin kohottaa osakunnan arvoa se, että langennutta koetettiin auttaa. Mutta tapauksia voidaan tulkita toisestakin näkökulmasta käsin. Osakunnalta jäi kokonaan huomaamatta, että se tuomitsi seurauksien eikä syiden mukaan. Yksikään ääni ei noussut selittämään erottamistuttujen yhteydessä eikä muulloinkaan, että juuri osakunnan hellimä rajaton vapaus ja sen toteuttaminen Bacchuksen ja Venuksen «palvomisineen» oli omiaan murskaamaan moraalisen selkärangan heikoimmilta yksilöiltä, ei vain «sallituilla» alueilla, vaan elämässä yleensä. Jäljet eivät tuntuneet pelottavan ketään.

Rajatonta vapautta ei toteutettu ilman korvausta. Sangen monet huomattavista osakunnan jäsenistä eivät lainkaan valmistuneet tai sitten heidän ylioppilasaikansa venyi suhteettoman pitkäksi. Osakunnan varapuheenjohtaja Edv. Sallmén erosi yliopistosta 15 vuoden opintojen jälkeen tutkintoja suorittamatta. Samoin kävi myös G. W. Fagerlundille, jonka «Pukki»-nimimerkillä varustettua kirjoitusta edellä on selostettu. «Ihanneylioppilas» Georg Wilhelm Balthasar, joka toimi parisen vuotta osakunnan taloudenhoitajanakin, erosi kymmenen vuoden opiskeluaian jälkeen mitään tutkintoa suorittamatta rahojensa loputtua ja velkojensa noustua liian suuriin summiin. Ehkä kuitenkin surullisin kuva ajan hengen vaikutuksesta johtuneesta rappiosta nousee eteen, kun tarkastellaan ihaillun ja kunnioitetun epävirallisen osakunnan puheenjohtajan Otto af Schulténin kohtaloa, miehen, jolla loistavalahjaisena piti olla suuri tulevaisuus edessään. «Nousi varjoja, joita ensin tuskin huomattiin, mutta jotka pian taajenemistaan taajenivat. Ne koituivat siitä toveruuden ja elämänilon käsityksestä, joka puheena olevan ajan yli-

⁵⁶ Ptk. 20. 10. 1866, 17. 11. 1866, 8. 12. 1866.

⁵⁷ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 34.

opistonuorison keskuudessa oli niin yleinen ja myös viipurilaisten johtomiesten piirissä pääsi valtaan . . . Himot, joilla uhmamielin oli leikitty, muuttuivat valtiaiksi, jotka laskivat uhrinsa raskaisiin kahleisiin, — kahleisiin, jotka jätyivät heidän jaloimpia elinvoimiansa. — — — Vähitellen kävi selväksi, ettei elämä ollutkaan toteuttava niitä kauniita toiveita, joita Otto af Schulténin harvinaisen suuret lahjat näyttivät oikeuttavan. Tuli pa se aika, jolloin ajattelevien toverien oli enää mahdotonta sulkea silmiänsä katkeralta totuudelta: osakunnan ensimmäisten aikojen ihaillun sankarin vaikutus oli enää vain turmioksi; hänestä ei enää ollut toveripiirin johtamieheksi.« Näin kävi Schulténin ja niin kävi myös monen muun. Päinvastaisiakin tapauksia tietenkin oli ja näistä lienee huomattavin useasti mainittu Viktor Löfgren-Lounasmaa. Mutta hän olikin osakunnan huomattavin suomalaisuuden puolesta taistelija. Ehkä juuri myöte-mielisyys fennomaniaan sai aikaan sen, että hän ei ollut niin seehundilaisuuden vaikutuksille altis kuin monet muut. Löfgren ei ollut ivallinen maailmanmies, vaan toimi aatteensa innoittamana.⁵⁸

4. OSAKUNTIEN LAILLISTAMINEN

Osakunnat olivat epäilemättä syntyneet siksi, että tiedekuntalaitos, joka oli ylempää tulleella käskyllä asetettu v. 1852 niiden tilalle, ei kyennyt tyydyttämään ylioppilaita. Jos elämä tiedekunnissa jo aikaisemmin oli ollut kituvaa, niin täytyi osakuntien syntymisen vaikeuttaa sitä entistä enemmän. Tämä ei suinkaan voinut jäädä akateemisilta isiltä huomaamatta. Lisäksi oli osakuntien ja yliopistoviranomaisten suhde sangen nurinkurinen jo yksinomaan siitä syystä, että osakuntia ei virallisesti ollut edes olemassa. Jos yliopiston rehtorina olisi vielä ollut Gabriel Rein, olisi osakuntien vastainen kehitys saattanut mennä kivottomasti, mutta Reinin seuraajan A. E. Arppen aikana ei näin käynyt.

Jo kevätlukukauden alussa 1861 Arppe oli puheessaan katsonut ylioppilastiedekuntien olevan ylioppilaiden soveliaimpia yhdistysmuotoja. Tällöin oli Rietrikki Polén Mehiläisessä vastannut Arppelle osakuntia

⁵⁸ *Tudeer*, em. kirjoitus, s. 79—87.

puolustaan.¹ Yliopiston avajaisissa v. 1865 pitämässään puheessa Arppe hyökkäsi ylioppilaita vastaan syyttäen varsinkin vanhempia ylioppilaita siitä, että he halusivat vain politikoida ja ajaa omia valtiollisia mielipiteitään, mutta siveellisyydellä ei ollut mitään väliä. Osakunnan puheenjohtaja Lavonius otti asian käsiteltäväksi, ja yleinen mielipide osakunnassa oli, että rehtori oli puhunut ylempää tulleesta käskystä, eikä hänen puheessaan ollut perää.²

Uuden hyökkäyksen osakuntia vastaan suoritti Arppe yliopiston kevätlukukauden avajaisissa 1866. Luotuaan katsauksen ylioppilastiedekuntien syntyyn hän totesi, että ne sen jälkeen, kun olivat saaneet itsehallinnollisia oikeuksia, olivat toimineet hyvin. Hän lausui mielipiteenään, että osakunnat olivat anastaneet oikeuksia, jotka kuuluivat tiedekunnille. «Sellaiset lainvastaiset pyrkimykset eivät ole kunniaksi yksityiselle kiihoittajalle yhtä vähän kuin niillä on odotettavissa mitään kiihosta yhteiskunnan taholta». Puhuja katsoi osakuntajaossa piilevän myös «eripuraisuuden siemenen, josta voi sukeutua oloja, joista varmaan kukaan ei halua tulla vastuunalaiseksi». Olipa Arppe näkevinään osakuntalaitoksen koko kansan perustuksia jäytävänä voimana. «Kansakuntamme ei ole kyllin suuri ja voimakas tarvitakseen vielä pirstoutua eri kansakuntiin; antautumalla sellaiselle pirstoutumiselle alttiiksi, panee se vaakaan koko olemassaolonsa.»

Arppen lausumat syytökset olivat vakavaa laatua, sillä esittihän hän osakunnat suorastaan lainvastaisiksi julkisessa puheessa. Lisäksi puhe vielä painettiin ja sitä myytiin hätää kärsivien hyväksi. Asia oli tehty julkiseksi, ja koska laittomuutta ei tietenkään voitu suvaita, merkitsi se sitä, että jonkin ratkaisun osakuntien kohdalla täytyi tapahtua. Kun ei voitu ajatella laittomien osakuntien jatkavan toimintaansa, oli vain kaksi mahdollisuutta: joko lakkauttaa tai laillistaa ne.³

Viipurilaisessakin osakunnassa ymmärrettiin se, että osakuntia vastaan oli esitetty voimakkaita syytöksiä. Heti helmikuun alussa otti osakunnan puheenjohtaja Wilhelm Lavonius asian esille ja pitkässä puheessaan torjui Arppen linkoamia syytöksiä. Tiedekuntalaitoksen kituvaisuuteen eivät suinkaan olleet osakunnat syyppaitä, eivätkä ne esiintyneet vihamielisesti tiedekuntia kohtaan. Osakunta veti puoleensa ylioppilaita siitä

¹ Mehiläinen n:o 1 1861, Kirje tammikuulta.

² Ptk. 22. 9. 1865.

³ *Arppe*, Vid inskriptionen i K. A. Universitetets Solennitets-Sal.

syystä, että nuori ylioppilas «mieluummin etsi sellaisia yhdistyksiä, joissa molemminpuolinen yhteiselämä oli vapaampaa ja luontevampaa ja jonka jäsenet eivät olleet vain samoilta seuduilta, vaan joiden kanssa hän myös olisi tutumpi». Lopuksi Lavonius lausui toivovansa, että jos osakunnan jäsenet joutuisivat tekemisiin rehtorin kanssa, niin he mieluummin avoimesti ja selvästi ilmaisisivat ne syyt, miksi he olivat osakuntaan liittyneet, kuin mielenosoituksellisesti vaatisivat oikeuksia osakunnille, koska he viime mainitussa tapauksessa enemmän vahingoittaisivat kuin hyödyttäisivät osakuntien asiaa.

Samassa kokouksessa Lavonius ilmoitti eroavansa osakunnan puheenjohtajan toimesta ja samalla osakunnan jäsenyydestä. Syyksi tähän ilmoittaa kokouksen pöytäkirja sen, että Lavonius oli nyttemmin astunut valtion virkaan. Viran, lainopillisen tiedekunnan ylimääräisen suomen kielen professuurin, oli Lavonius kuitenkin saanut jo edellisellä vuonna, ja hänellä olisi näin ollen ollut mahdollisuus erota jo aikaisemminkin. Todennäköiseltä tuntuu näin ollen, että todellinen syy oli Arppen hyökkäys osakuntia vastaan ja se, ettei Lavonius katsonut voivansa asettaa virkauraansa vaaranalaiseksi jäämällä ikäänkuin virallisesti osakuntaan. Voimakas polemisointi rehtorin puhetta vastaan ja Lavoniuksen ero olivatkin Viipurilaisessa osakunnassa ainoat näkyvät seuraamukset Arppen hyökkäyksestä.⁴

Jos vertaa tätä reagointia vuoden 1857 vastaaviin tapauksiin, niin ero oli suuri. Silloin oli Viipurilainen osakunta päättänyt lopettaa kokoontumisensa, mutta nyt osakunta jatkaa toimintaansa melkein niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Nyt olivat kuitenkin toiset ajat valtiopäivineen ja suurempine sanomalehdistön vapauksineen. Enää ei yksi puhe voinut hätkähdyttää ainakaan näkyvästi osakuntaa ja sen jäseniä. Voitiinhan sitä paitsi rehtorin puhe tulkita niinkin, että osakuntien lailistamista harkittiin, koska laittomuuden tilaa ei kerran rehtorin mukaan enää voitu sallia. Todennäköistä onkin, että ainakin osa ylioppilaista käsitti asian näin. Tällaiseen tulkintaan osittain oikeuttaa myös silloisten ylioppilaskokousten puheenjohtajan Helsingfors Dagbladissa julkaisema pitkä vastakirjoitus, jossa hän julkisesti eväsi Arppen väitösten totuudellisuuden. Tuskin olisi tällaista kirjoitusta haluttu saattaa julkisuuteen, jos olisi pidetty luultavana, että se vaikuttaisi epävirallisten

⁴ Ptk. 3. 2. 1866. — Matrikkeli.

osakuntien hajoittamiseen. Voitiin myös otaksua, että Arppen oli täytynyt ottaa selvää korkeammalta taholta osakuntien elämisen mahdollisuuksista ennen puhettaan, eikä mikään tuntunut viittaavan siihen, että tältä taholta olisi haluttu osakuntien «päätä vadille». Joskin aikajisemmin Pietarissa oli epäilty ylioppilaiden olleen voimakkaiden skandinaavisten virtausten läpitunkemia, niin ei sellaista enää juuri voitu otaksua, sillä olihan koko maa todistanut luotettavuutensa v. 1863 Venäjän ollessa ahdingossa Puolan voimakkaan kapinan vuoksi.⁵

Arppe olikin kirjoittanut jo ennen avajaispuhettaan ministerivaltiosihteeri Aleksanteri Armfeltille ja selostanut epävirallisten osakuntien asemaa hänelle. Hän oli ilmoittanut, ettei voinut vastata siitä laittoimuuden tilasta, joka oli päässyt syntymään, kun osakuntia ei oltu haluttu hajoittaa. Viisaimmaksi menettelyksi katsoi Arppe juuri osakuntien laillistamisen. «Mutta voikohan toivoa armollista hyväksymistä tätä tarkoittavalle esitykselle.» Näin oli Arppe pannut alulle asian kaikessa hiljaisuudessa ja hiljaisesti se myös kypsyi. Ilmeisesti ratkaistiin asia periaatteellisesti siinä audienssissa, jonka Aleksanteri II myönsi hänelle marraskuussa samana vuonna.⁶ Pian tämän jälkeen Arppe näet antoi ylioppilaiden ymmärtää, että osakuntien laillistaminen olisi mahdollista, jos ylioppilaat sitä halusivat. Saadakseen asian alulle teki Arppe joulukuussa 1866 konsistorissa virallisen aloitteen esittämällä, että tiedekuntien dekaanit rehtorin puheenjohtolla laatisivat kysymyksestä lausunnon ja esityksen. Viimeistään 19. päivänä tammikuuta on osakunnan täytynyt saada tieto näistä suunnitelmista, sillä silloin vastasi Viipurilainen osakunta mainitun komitean tiedusteluun, haluaisiko se yhdistyä johonkin muuhun osakuntaan, jos laillistamisesta tulisi tosi.⁷

Arppen pyytämä lausunto valmistui maaliskuussa 1867 ja siinä esitettiin osakuntien laillistamista siten, että ne toimisivat rinnan ylioppilastiedekuntien kanssa. Toukokuussa oli asian käsittely ehtinyt niin pitkälle, että konsistori voi lähettää esityksensä sijaiskansleri Bernh. Indreniukselle edelleen toimitettavaksi.⁸

⁵ Helsingfors Dagblad n:o 23 29. 1. 1866. — *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 27—29.

⁶ Rehtori Arppen kirje Aleksanteri Armfeltille 1. 1. 1866, VA. — *Ruutu*, emt., s. 31.

⁷ Konsistorin ptk. 10. 12. 1866, HYA. — Ptk. 19. 1. 1867.

⁸ Konsistorin ptk. 16. 3. 1867, 11. 5. 1867, HYA.

Asia ei kuitenkaan ollut vielä läheskään selvä. Vararehtori Palménia vastaan tehty mielenosoituksellinen päätös, joka johtui yleisten ylioppilaskokousten valvonnasta, katkaisi keväällä 1867 rehtori Arppen ja ylioppilaiden välit. Laillistaminen näytti lykkääntyvän, kuten ilmenee Viipurilaisen osakunnankin pöytäkirjoista.⁹ Eikä vastainen kehitys suinkaan ollut omiaan parantamaan ylioppilaiden ja Arppen välisiä suhteita. Vuonna 1868 herätti Arppen avajaispuhe jälleen kiihtymystä ylioppilaiden piirissä. Tällöin hän näet oli asettunut puoltamaan sitä, että määrättäisiin aika, jonka kuluessa tutkinnot oli suoritettava.¹⁰ Pian sattui lisäksi tapaus, joka johti ylioppilaiden julkiseen vastalauseeseen rehtoria vastaan. Kun Upsalan ylioppilaat olivat lähettäneet Helsingin ylioppilaskunnalle osoitetun tervehdyssähkeen, niin Arppe itse vastaanotti sen ja luovutti avattuna tiedekunnille, koska virallista ylioppilaskuntaa ei kerran ollut. Tapaus leimattiin melkein postivarkaudeksi, ja osakunnissa kiersi ankara vastalause allekirjoittamista varten. Viipurilaisista ylioppilaisista melkein (sana on pöytäkirjassa sihtööri M. A. Zittingin alleviivaama) kaikki allekirjoittivat protestin, mikä sitten julkaistiin Helsingfors Dagbladissa ja Hufvudstadsbladetissa, mutta ilman allekirjoituksia vain ilmoittaen, että 252 allekirjoittanutta on olemassa. Ne ylioppilaat, jotka eivät olleet allekirjoittaneet, saivat lähiviikkoina kuulua kunniansa akkamaisesta käytöksestään.¹¹

Ei myöskään jätetty käyttämättä tilaisuutta pilantekoon. Viipurin Rinkelissä oli helmikuun alussa ilmoitus, jossa tehtiin tiedettäväksi, että suurenmoista panoraamaa voi joka päivä käydä katsomassa halvalla hinnalla. Ensimmäisessä näytöksessä saadaan nähdä keisarillinen Aleksanterin yliopisto maagillisessa valaistuksessa, ja kaiken yläpuolella hohtavat voimakkaina sanat: akateeminen vapaus. Toisessa näytöksessä levittää katsojan eteen laaja aavikko, mutta horisontissa kangastavat kauneina loistavat näyt, kuten ylioppilaskunnan uudelleenjärjestäminen, osakuntien laillistaminen ym. Joukko ylioppilaita syöksyy eläköötä huuhtaen tätä kangastusta kohden. Kaikki katoaa. — Loppunäytöksessä val-

⁹ Ptk. 16. 3. 1867. *Ruutu*, emt., s. 32—33.

¹⁰ Erittäin perusteellinen keskustelu asiasta osakunnassa pöytäkirjan mukaan 18. 1. 1868.

¹¹ Helsingfors Dagblad n:o 33 10. 2. 1868. — Hufvudstadsbladet n:o 33 10. 2. 1868. — Ptk. 8. 2. 1868, 22. 2. 1868.

tioneuvo Arppe ja varakansleri ovat parhaillaan repimässä rikki ylioppilaslippua. Kun he ovat saaneet työnsä loppuun suoritetuksi, puhkeaa rehtori puhumaan: «Komedia on lopussa», ja varakansleri lisää: «Minä olen tehnyt, mitä ihminen ja kenraali voi.»¹² Tällöin oli osakuntien laillistaminen kuitenkin jo todennäköisesti päätetty.

Maaliskuun 26. päivänä päivätyssä kirjeessä kanslerinvirasto näet ilmoitti, että hänen majesteettinsa oli suvainnut tehdystä anomuksesta säätää, että ylioppilaat oli jaettava osakuntiin, ja 8. päivänä toukokuuta 1868 antoi sijaiskansleri lähempiä määräyksiä siitä, miten virallisten osakuntien toiminta jälleen alkaisi.¹³ Vaikka määrättiin, että osakunnille nimitettäisiin inspehtori ylemmältä taholta, niin kuitenkin osakunta sai lausua toivomuksensa inspehtorin suhteen vielä sinä keväänä. Viipurilainen osakunta toivoi inspehtorikseen professori Jakob Johan Wilhelm Lagusta, joka nimitettiin toimeen.¹⁴

Viimeisen kokouksen epävirallinen Viipurilainen osakunta piti 17. 9. 1868 päättäen tällöin luovuttaa lailliselle osakunnalle matriikkelinsa, pöytäkirjansa ja muut paperinsa sekä myös lainarahastonsa. Uusi ajanjakso oli alkanut.¹⁵

Epäilemättä suuri osa ylioppilaista otti lailliset osakunnat iloiten vastaan. Mutta ilmeiseltä myös tuntuu, että tuo ilo ei ollut täysin yksimielistä. Huhtikuun lopulla 1868 katsoi civis Löfgren olevan aihetta keskustella siitä, olisiko osakunnan kokouksia lainkaan pidettävä laimean osanoton ja mitättömän harrastuksen vuoksi. Siis juuri kun osakuntien laillistamisesta on viimeinkin tullut tosi, tuntuu harrastus omaa osakuntaa kohtaan suuresti laimenevan.¹⁶ Syitä ollaan löytävinään huoneiston epäviihtyisyydestä sekä vanhempien ja nuorempien osakuntalaisten välille muodostuneesta kuilusta. Mutta aikaisemmin ei osakunnan huoneisto ollut ollut sen kummempi, ja nuoria ja vanhoja ylioppilaita oli aina ollut. Ei, syyt olivat toisia. Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan jäsenet olivat tyytyväisiä omaan osakuntaansa ja siihen henkeen, mikä siinä vallitsi. Vapaaehtoisuus oli luonut osakunnasta homo-

¹² Kringlan n:o 3 8. 2. 1868, lisälehti.

¹³ *Vasenius, Författningar och beslut rör. Kejs. Alexanders-Universitetet i Finland 1852—1887*, s. 251—252, 255—256.

¹⁴ Ptk. 14. 5. 1868.

¹⁵ Ptk. 17. 9. 1868.

¹⁶ Ptk. 25. 4. 1868.

geenisen yhteisön. Ja nyt tämä kaikki loppuisi. Osakunnasta tulisi virallinen laitos, jonka esimiehenä olisi viranomaisten nimittämä inspehtori eikä enää muiden jäsenten vertainen toveri, *primus inter pares*. Inspehtorille kuului lisäksi määrätyn 1200 markan palkkio toimestaan, «sitenhän inspehtoreista on tehty sijaiskanslerin käytyreitä». Osakuntaan olisi vastaisuudessa kaikkien liityttävä, joten siinäkin suhteessa tulisi virallisuutta: kaikki ylioppilaat osakuntiin palkallisen viranomaisen holhottavaksi. Tällaisia epäilyksiä saattoi syntyä monen sellaisen mielessä, joka oli viranomaisten toimenpiteissä tottunut näkemään akateemisen vapauden vastakohdan. Ja uudistus oli lähtenyt rehtori Arppesta, johon ei lainkaan luotettu. Vanhojen osakuntalaisten joukossa oli niitä, jotka laillistamisen jälkeen vain harvoin kävivät kokouksissa.¹⁷

Eräs ajanjakso Viipurilaisen osakunnan monikirjavissa vaiheissa oli joka tapauksessa peruuttamattomasti ohi. Uudelta pohjalta syntyi uusi Viipurilainen osakunta uusine pyrintöineen.

¹⁷ *Tudeer*, Uudestaan laillistetun Viipurilaisen Osakunnan järjestelyvuodet, s. 5. — Samaa henkeä on ollut myös epävirallisessa Uusmaalaisessa osakunnassa. Ks. tästä *Hartman*, *Ur den illegala Nyländska afdelningens historia*, s. 304.

Lähdeluettelo

I PAINAMATTOMAT LÄHTEET

1. HELSINGIN YLIOPISTON KIRJASTO (HYK)

Acta Nationum Studiosorum

A. Viipurilaisen ja Savo-karjalaisen osakunnan arkisto

Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan matrikkeli 1864—1868 (Y I 2).

Kaukomieli, Wiborgska Afdelningens Veckoskrift 1870 (Y I 26).

Kustavi Grotenfeltin kokoamia lähteitä Viipurilaisen osakunnan historiaa varten (Y II 21).

Stadgar för Wiborgska Nation vid Kejserliga Universitetet i Åbo, antagne på Landskapsmöte den 2 ndra December 1852 (Z II 2).

Sääntöjä ja sääntöehdotuksia 1800-luvulta (Y II 19).

Tidskrift för Wiborgska Afdelningen 1849 (Y I 23).

Wiborgska Kringlan 1864—1870 (Y I 24—26).

Wiborgska Smällen syksyllä 1852 (E I 42).

Viipurilaisen osakunnan kantoluettelot (uppbörds-längd) (Y II 6).

Viipurilaisen osakunnan kirjaluettelo noin vuodelta 1850 (Y II 21).

Viipurilaisen osakunnan kirjaston lainauskirja 1824—1846 (Z II 20).

Viipurilaisen osakunnan kirjaston luettelot (Y II 1—3).

Viipurilaisen osakunnan kirjaston tilikirja (Y II 5).

Viipurilaisen osakunnan lainattujen kirjojen luettelo 1834—1852 (Y II 4).

Viipurilaisen osakunnan pöytäkirjat 1802—1868 (Y I 3—6).

Viipurilaisen osakunnan sekalaisia papereita (Y II 27).

Viipurilaisen osakunnan tilikirjat 1815—1852 (Y II 7—9, 14).

Muista osakunnista Savo-karjalaiselle osakunnalle tulleita kirjeitä, tilikirjoja, kuitteja y.m. 1852—1876 (Z II 32—33).

Savo-Karjalainen 1865—1867 (Z II 27—29).

Savo-karjalaiselle osakunnalle tulleita kirjeitä (Z II 10).

Savo-karjalaisen osakunnan julkaisemia «Lukemisia Suomen kansan hyödyksi» koskevia asiakirjoja (Z II 12).

Savo-Karjalaisen Osakunnan Nimikirja 1864—1868 (Z II 24).

Savo-karjalaisen osakunnan pöytäkirjat 1837—1852, 1864—1870 (Z II 1, 25, 38).

B. Muiden osakuntien ja ylioppilastiedekuntien arkistot

Hämäläisen osakunnan pöytäkirjat 1844—1852 (I VIII 32).

Länsisuomalaisen osakunnan pöytäkirjat 1846—1852 (I VIII 22—23).

Pohjalaisen osakunnan pöytäkirjat 1832—1852 (I IX 6—7).

Saikk, Rufus, Länsisuomalaisen Osakunnan Historia II, käsikirjoitus (Z VI 54).

Satakuntalaisen osakunnan pöytäkirjat vuodesta 1832 1840-luvulle (I VII 33).

Suomalaisten kansantajuisten luentojen luettelo vuonna 1863 (Z VI 14).

Uusmaalaisen osakunnan pöytäkirjat 1848—1852 (I VII 9).

Fyysis-matemaattisen ylioppilastiedekunnan pöytäkirjat 1853—1858 (Z III 50).

Historiallis-kielitieteellisen ylioppilastiedekunnan pöytäkirjat 1853—1861 (Z III 47).

Yksityiskokoelmat

Fabian Collanin päiväkirjat ja almanakkamuistiinpanot.

Herman Kellgrenin kokoelma.

D. E. D. Europaeukselle, Gabriel Reinille ja Robert Tengströmille tulleita kirjeitä.

Palosuo, K. U., Piirteitä osakuntien kirjastojen toiminnasta vv. 1828—1852, käsikirjoitus.

2. HELSINGIN YLIOPISTON ARKISTO (HYA)

Asuntoluettelo (Logis-Lista) 1828—1852.

Konsistorin asiakirjat 1832—1833.

Konsistorin pöytäkirjat 1824—1867.

Kurinpito toimikunnan pöytäkirjat (Handlingar i disciplinära mål) 1849.

Sijaiskanslerin kirjeet konsistorille 1853 ja 1858.

Ylioppilastodistukset liitteineen.

3. HELSINGIN YLIOPISTON HISTORIAL LIS-KIELIT IETEELLINEN LAITOS

Mäkelä Valter, Sosiaali-historiallinen tutkimus Haapaniemen topografikuntaan ja Suomen kadettikuntaan 1812—41 otetuista oppilaista, laudaturtyö.

4. *HELSINGIN YLIOPISTON YLIOPPILASKUNNAN ARKISTO (HYA)*

Akademiska Läseföreningens Stadgar och Protokoller 1846—1870.
Handlingar rörande Studenternas vid Universitetet i Helsingfors samman-
komster samt Organiseringen af Finlands Studentkår Åren 1858—1867.

5. *VALTIONARKISTO (VA)*

Armfeltin arkisto: J. M. Nordenstamin kirjeet Aleksanteri Armfeltille ja ns.
Nordenstamin tanssiaisista koskevat paperit niteessä Handlingar rörande
allehanda studentaffärer. — A. E. Arppen kirjeet Aleksanteri Armfeltille.
Collianderin kokoelma.

Jägerhornin kokoelma: C. J. Jägerhornin asiakirjakokoelma yliopiston sijais-
kanslerinsihteerikaudelta 1849—1875.

Poliittisluontoisia asiakirjoja: Underdånigt betänkande angående nödvän-
digheten af att införa ryska rikets grundlagor i alla Ryssland under-
lydande provinser; föredraget i närvaro af Kejsaren, uti rikskonseljen i
december 1846 af ledamoten i sagde konselj, inrikesministern, greve
Leo Perowsky (II n:o 73).

Sensuurikomitean arkisto: Alfabetisk Catalog öfver den Utländska Littera-
turens Förbudna alster för år 1830 till år 1853.

Sensuuriylhallituksen arkisto, saapuneet asiakirjat 1845.

6. *SAVO-KARJALAN MAAKUNTA-ARKISTO (SKMA)*

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran pöytäkirjat 1847, 1858—1860.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran vuosikertomukset 1848 ja 1861.

7. *SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN ARKISTO (SKSA)*

Epävirallisen Viipurilaisen osakunnan pöytäkirjakatkelma vuodelta 1857.

D. E. D. Europaeuksen kirje Aug. Ahlqvistille.

Kaarlo Slöörin kokoelma, sekalaisia papereita, Kl. n:o 8189.

Rietrikki Polénin kirje Paavo Tikkaselle.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran matrikkeli.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pöytäkirjat 1852.

Paavo Tikkasen kirjeet August Ahlqvistille.

8. *RUOTSALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN ARKISTO (RKSA)*

C. E. Aspelundin elämäkerralliset muistiinpanot.

C. J. Jägerhornin muistiinpanot ylioppilasajaltaan 1839—1842.

9. YKSITYISTEN HALLUSSA

Carl Fredrik von Bornin päiväkirjat, niteet VII—XXIII rekistereineen vuosilta 1829—1834, Sarvilahden kartanon arkistossa.

Numminen, Jaakko, 1850- ja 1860-lukujen liberaalinen ryhmä, esitelmä Suomen historiallisessa seurassa 1952, käsikirjoitus, tekijän hallussa.

Pesonen, Leo A., J. M. Nordenstamin sijaiskanslerikausi Helsingin yliopistossa, vv. 1847—1855, tekijän hallussa.

Teperi, Jouko, Viipurin Suomalainen Kirjallisuus-Seura 1845—1895, laudaturtyö, tekijän hallussa.

Wiborgska Smällen keväällä 1852, käsinkirjoitettu osakuntalehti, Viipurilaisen osakunnan hallussa.

Viipurilaisen osakunnan matrikkeli, käsikirjoitus, Viipurilaisen osakunnan hallussa.

10. SUULLINEN MUISTITIETO

Suullista muistitietoa Lauri O. Th. Tudeerilta.

II PAINETUT LÄHTEET

1. SANOMA- JA AIKAKAUSLEHTIKIRJALLISUUS

Borgå Tidning 1856. — Finlands allmänna tidning 1848. — Helsingfors Dagblad 1866, 1868. — Helsingfors Tidningar 1846, 1849, 1852. — Hufvudstadsbladet 1868. — Kanawa 1845, 1846, 1847. — Mehiläinen 1861. — Litteraturbladet 1857. — Ottawa 1860, 1863. — Saima 1846. — Sanan-Saattaja Viipurista 1841. — Suometar 1849, 1851. — Wiborg 1855, 1856, 1857, 1859. — Wiborgs Tidning 1865. — Wiburgs Wochenblatt 1827, — Åbo Morgonblad 1821.

2. MUU KIRJALLISUUS

Aaltonen, Esko, Kuluttajat yhteistyössä, Suomen yhteisen osuuskauppaliikkeen vaiheet vuoteen 1917 ja katsaus edistysmielisen osuuskauppaliikkeen toimintaan sen jälkeen, Hki 1953.

Ahrenberg, Jac., Människor som jag känd I, Hfors 1904.

Akiander, Matthias, Om donationer i Wiborgs län, Hfors 1864.

Andersson, Otto, Nuori Pacius ja Helsingin musiikkielämä 1830-luvulla, Jyväskylä 1938.

Annala, Vilho, Suomen lasiteollisuus 1681—1931, Hki 1931.

Anttila, Aarne, Kansallinen herääminen ja kielitaistelu, Suomen kulttuurihistoria IV, Jyväskylä 1936.

- [*Arppe, A. E.*], Vid inskriptionen i K. A. Universitetets Solennitets-Sal den 17 januari 1866 af Universitetets n.v. Rektor, Hfors 1866.
- Arwidssonista Snellmaniin, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 105, osa III, Tampere 1929.
- Aspelin-Haapkylä, Eliel*, Muoto- ja muistikuvia III, Hki 1914.
- Bergholm, A. H.*, Abraham Poppius, Suomi III, Hki 1899.
- Björklund, Joh.*, Suomen papisto 1800-luvulla erityisesti silmälläpitäen pappistarettia ja sen tyydyttämismahdollisuuksia, Hki 1939.
- B.[lomqvist], A. R.*, Palanen Viipurilaisen osakunnan historiaa, Kaukomieli III, 1900.
- Viipurilaisen osakunnan inspektorit, Kaukomieli III, Hki 1900.
- Blomqvist, Th.*, De nordiska regeringar och studentmötet 1843, Historisk Tidskrift 1919.
- Blomstedt, Kaarlo*, Historia, muinaistutkimus, maantiede, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831—1931, Suomi V 12, Hki 1931.
- Blomstedt, Yrjö*, Suomesta kotoisin olevat ylioppilaat Tarton yliopistossa 1802—1852, Genos 1949.
- Bonsdorff, Carl von*, Muutto Turusta Helsinkiin, Helsingin yliopiston alkua ajoilta, Porvoo 1928.
- Carpelan, Tor*, Helsingfors Universitets studentmatrikel 1828—1852 I—II, Hfors 1928—1930.
- Castrén, Gunnar*, Helsinki kulttuurikeskuksena, Helsingin kaupungin historia III:2, Hki 1950.
- Herman Kellgren, SSLS 302, Hfors.
- Robert Tengström, SSLS 63, Hfors 1904.
- Castrén, Liisa*, Adolf Ivar Arwidsson isänmaallisena herättäjänä, H:ki 1951.
- Turun ylioppilaat ja venäläinen varusväki 1810- ja 1820-luvuilla, Hist.aikak. 1933.
- Cederberg, A. R.*, Matthias Akiander, Kansanvalistusseuran Elämäkertoja 26, Suomalaisuuden merkkimiehiä IV, Hki 1917.
- Vanhan Suomen ja muun Suomen välinen yhteys Uudenkaupungin rauhan jälkeen, Muutamia sukutieteellisiä muistiinpanoja, Suomen sukututkimusseuran vuosikirja XVIII 1934, Hki 1936.
- Colliander, O. I.*, Suomen kirkon paimenmuisto 19:n vuosisadan alusta nyky aikaan I—II, Hki 1910—1918.
- Dahlström, Svante*, Åbo brand, Studier i Åbo stads byggnadshistoria intill 1843 I, Åbo 1929.
- Danielson-Kalmari, J. R.*, Tien varrelta kansalliseen ja valtiolliseen itsenäisyyteen III, Porvoo 1930.
- Elgenstierna, Gustaf*, Den introducerade svenska adels ättartavlor V, Stockholm 1930.
- S. G. Elmgrenin muistiinpanot, julkaissut *Aarno Maliniemi*, Suomen historian lähteitä II, Hki 1939.

- Engelhardt, Roderich von*, Die Deutsche Universität Dorpat in ihrer geistesgeschichtlichen Bedeutung, Dorpat 1932.
- Estlander, C. G.*, Ungdomsminnen, Hfors 1918.
- Feuerbach, Ludwig*, Das Wesen des Christentums, Durchgesehen und neu herausgeben von Wilhelm Bolin, Stuttgart 1903.
- Frommet, Boris*, Otserki po istorii studentsestva v Rossii, St. Peterburg 1912.
- Gernet, A. von*, Die im Jahre 1802 eröffnete Universität Dorpat und die Wandlungen in ihrer Verfassung, Dorpat 1902.
- Grotenfelt, Ossian*, Om Runebergs arbeten i finsk öfversättning, Johan Ludvig Runebergs hundraårsminne, SSLS 62, Hfors 1904.
- J. Grots brevväxling med P. Pletnjov* angående finska förhållanden vid medlet av 1800-talet II, SSLS 119, Hfors 1915.
- Gummerus, Jaakko*, Pappispuute Suomessa 19:nnellä vuosisadalla, Teologinen Aikakauskirja 1920.
- Haavio, Martti*, Kansanrunouden keruu ja tutkimus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831—1931, Suomi V 12, Hki 1931.
- Haltsonen, Sulo*, Juhana Stråhlman, Virittäjä 1949.
- Runoretki Inkeriin v. 1853, Suomi 107:4, Forssa 1957.
- Theodor Schvindt, Kansatieteilijä ja kotiseuduntutkija, Hki 1947.
- Viipurilaisen osakunnan toimintaa keväällä 1857, Kaukomieli IX, Lappeenranta 1942.
- Hanho, J. T.*, Suomen oppikoululaitoksen historia I—II, Porvoo—Helsinki 1947—1955.
- Hannikainen, O.*, Vanhan Suomen eli Viipurin läänin oloista 18:lla vuosisadalla, Hki 1888.
- Hans Kejslerliga Majestäts Nådiga Statuter för Dess Alexanders-Universitet i Storfurstendömet Finland*, Gifne i Helsingfors den 1 October 1852, Hfors 1852.
- Hartman, Torsten*, Ur den illegala Nyländska afdelningens historia, Album utg. af Nyländingar, Hfors 1891.
- Hasselblatt, A.—Otto, G.*, Album Academicum der Kaiserlichen Universität Dorpat, Dorpat 1889.
- Havu, I.*, Lauantaiseura ja sen miehet, Hki 1945.
- Hedin, Sven*, Adolf Erik Nordenskiöld, Stockholm 1926.
- Heigel, K. Th. von, Hausenstein W.*, Nationalitetsrörelsens tidsålder, Världshistoria VI, Stockholm 1921.
- Heikel, Henrik*, Mittauden Oppi-Kirja, jossa löytyy Ensimmäinen Kirja Eukliidoksen Alkeista enennetty Muistutuksilla ja lisäyksillä kuin myös sovittamisilla kaikellaisiin toimituksiin, Hki 1847.
- Heikel, Ivar A.*, Helsingin yliopisto 1640—1940, Hki 1940.
- Heinricius, G.*, Om Adolf Ivar Arwidssons förvisning från Åbo akademi och bortflyttning från Finland, SSLS 88, Hfors 1909.
- Uttalanden av finländare om personer och förhållanden i Sverige 1817—21, SSLS 96, Hfors 1911.

- Helander, B. H.*, Piirteitä neologian vaikutuksesta Suomen Kirkollisiin ja Uskonollisiin oloihin 18:nneen vuosisadan keskivaiheilta 19:nneen vuosisadan keskivaiheille, Hki 1901.
- Helanen, Vilho*, Pohjalainen osakunta vv. 1828—1852, I osa 1828—1837, Porvoo 1937.
- Hellgren, Kirsti*, Sippolan historia, Myllykoski 1957.
- Henriksson, Karl-Erik*, Juho Pynnisen herätysshuodon satavuotismuisto, Pynnisen perintö, Hki 1946.
- Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura kansankirjastojen auttajana 1859—1865, Yhteiskunta I, Hki 1949.
- Ylioppilaat pitäjänkirjastoja perustamassa sata vuotta sitten, Yhteiskunta II, Hki 1950.
- Hirn, Sven*, Imatra som natursevärdhet till och med 1870, Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk, H 102, Hfors 1958.
- Hjärne, Rudolf*, Från det förflutna och det närvarande, Teckningar från Upsala akademi på 1830- och 1840-talen, Westerås.
- Holma, Harri*, Lisäpiirteitä 1850-luvun ylioppilaselämästä, Joukahainen XV, Hki 1918.
- Holma, K. V.*, Piirteitä n.k. illegaalisen Pohjalaisen osakunnan elämästä, Hist. aikak. 1907.
- Hultin, Arvid*, Borå gymnasi historia I, SSLS 154, Hfors 1920.
- Härkönen, Pekka, Särkisilta, Paavo, Kiuru, Paavo* (toim.), Lumivaara, kotiseudun kuvia ja maisemia, Lahti 1952.
- Ignatius, K. E. F.*, Gabriel Rein, Hist. ark. 7, Hki 1881.
- Jaakkola, Jalmari*, Vanha Satakuntalainen Osakunta yliopiston siirryttyä Helsinkiin, Satakunta III, 2. p., Vammala 1928.
- Johansson, Runar*, Skandinavismen i Finland, SSLS 214, Hfors 1930.
- Joutsenlahti, Toivo*, 100-vuotias Virolahden kirjasto, Kirjastolehti 1950.
- Jutikkala, Eino* (toim.), Suomen historian kartasto, Porvoo—Helsinki 1949.
- Suomen talonpojan historia, Porvoo—Helsinki 1942.
- Vapaudenaika, Suomen historian käsikirja I, Porvoo—Helsinki 1949.
- Juva, Einar W.*, Eräitä pohjalaisten ylioppilaiden kirjeitä 1850- ja 1860-luvulta, Hist. ark. 44, Hki 1920.
- Juva, Mikko*, Rajuilmalla, suomalaisen kahdeksankymmenluvun synty, Porvoo 1956.
- Suomen sivistyneistö uskonnollisen vapaamielisyyden murroksessa 1848—1869, Hki 1950.
- Jääskeläinen, Lempi*, Hieman kirjoista ja kirjastoista vanhassa Viipurissa, Kansanvalistus ja Kirjastolehti 1940.
- Jörgensen, Arne*, Nikolai I ja yliopiston kirjasto, Helsingin yliopiston alkua ajoilta, Porvoo 1928.
- Kaasalainen, Väinö* (toim.), Sakkolan historiaa, Pieksämäki 1951.
- Kallio, O. A.*, Viipurin läänin järjestämisestä muun Suomen yhteyteen, Hki 1901.

- Kansallinen elämäkerrasto III, Porvoo 1930.
- Karttunen, U.*, Sortavalan kaupungin historia, Sortavala 1932.
- Keisarillisen Majesteetin Armollinen julistus erikoisista seuroista eli yhdistyksistä Suomessa, annettu 4. 6. 1849.
- Keisarillisen Majestäatin Armollinen Julistus 21. 10. 1827.
- Kiuru, Paavo*, Kivennapa, muistelmia ja kuvia entisestä kotiseudusta, Pieksämäki 1952.
- Kojo, Oiva, Valkolahti Aili* ym., Kuolemajärvi, historia, muistelmia ja kuvauksia, Vammala 1957.
- Koskull, Walter von*, De tyska tidningarna i Wiborg på 1820—1830-talen, Historisk tidskrift för Finland 39, 1954, Hfors 1953.
- Krohn, Julius*, Nuoren ylioppilaan kirjeitä 1850-luvulta, Hki 1918.
- Krohn, Kaarle*, Kansallinen herätys Viipurissa 1840-luvulla, Suomalainen Suomi 1917.
- Toimihenkilöt ja toiminnan puitteet, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831—1931, Suomi V 12, Hki 1931.
- Krusius-Ahrenberg, Lolo*, Der Durchbruch des Nationalismus und Liberalismus im politischen Leben Finnlands 1856—1863, Hki 1934.
- Kujala, Lauri*, Ensimmäiset pitäjänkirjastot maassamme kansallisen herätyksen aikana, Hist. ark. 42, Hki 1935.
- Kähönen, Ester* (toim.), Terijoki, Lahti 1951.
- Lagerborg, Rolf*, Friherre Casimir von Kothen (1807—80) enligt aktstycken och brev, Hfors 1953.
- Lagus, Wilh.*, Åbo akademis studentmatrikel 1740—1827, Hfors 1895.
- Laitinen, A. A. A.*, Impilahden pitäjän ja seurakunnan historia, Sortavala 1938.
- Lange, Friedrich Albert*, Geschichte des Materialismus, Iserlohn 1866.
- Lappalainen, Eevert* (toim.), Heinjoki, Hki 1955.
- Lappalainen, Pekka*, Aukusti Juhani Mela, Uranaukaisijan elämä, Turku 1959.
- L.[aurén], L. L.*, Minnen från skolan och universitetet, Stockholm 1877.
- Lindberg, Carolus*, ja *Rein, Gabriel*, Asemakaavoittelu ja rakennustoiminta, Helsingin kaupungin historia III:1, Hki 1950.
- Lindqvist, Rafael*, Suomi 1800-luvun puolivälissä venäläisen matkailijan silmin, Suomen Matkailu n:o 2 1942.
- Lounasmaa, V.*, Elämäni taipaleelta, Muistelmia, Porvoo 1910.
- Luettelo Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran jäsenistä, Viipuri 1876, HYK.
- Maliniemi, Aarno*, Suomalaisen Kauniskirjallisuuden Yhdyskunta (1848—1849), Hist. aikak. 1936.
- Meurman, Agathon*, Muistelmia I, Hki 1909.
- Neljännes vuosisata takaperin, Kirjallinen Kuukauslehti 1869.
- Miljukov, P.*, Otserkii po istorii ruskoj kul'tury II:2, Paris 1931.
- Montonen, Paavo*, Kanneljärvi kahdeksan kylän pitäjä, Lohja 1957.
- Mustelin, Olof*, Studier i finländsk historieforskning 1809—1865, SSLS 361, Borgå 1957.

- Mäntyharjun seurakunnan taipaleelta, 350-vuotismuistojulkaisu 1595—1945, Jyväskylä 1945.
- Mörne, Arvid*, Liberalismens genombrott i den finländska pressen, SSLS 214, Hfors 1930.
- Studier i Finlands press, SSLS 112, Hfors 1913.
- Nervander, E.*, Blad ur Finlands kulturhistoria, Hfors 1900.
- Nissilä, Viljo*, Viipurilainen osakunta I, Turun akatemian aika 1640—1827, Hki 1953.
- Nordenskiöld, Nils Adolf Erik*, omaelämäkerta, Ur svenskt biografiskt lexikon, Stockholm 1877.
- Nordenstreng, Sigurd*, Fredrikshamnns stads historia III, Fredrikshamn 1909.
- Nurmio, Yrjö*, Taistelu suomen kielen asemasta 1800-luvun puolivälissä, Porvoo—Helsinki 1947.
- Nyberg, Paul, Z.* Topelius, Elämäkerrallinen kuvaus I, Porvoo—Helsinki, 1950.
- Osmonsalo, Erkki K.*, Fabian Langenskiöld I, Hki 1939.
- Itsevaltiuden kausi, Suomen historian käsikirja II, Porvoo—Helsinki 1949.
- Perustuslaillisen kehityksen kausi, Suomen historian käsikirja II, Porvoo—Helsinki 1949.
- Suomalaiset papit palveluksessa Venäjällä ja Venäjän palveluksessa Suomessa, Hist. ark. 50, Hki 1944.
- Palmén, E. G.*, Helsinki 1800—1900, Hki 1907.
- Muutamia kirjeitä 1830- ja 1840-luvuilta, Hist. ark. 19, Hki 1905.
- Nordenstamin tanssiaiset v. 1851, Hist. ark. 24 II, Hki 1914.
- Sven Gabriel Elmgren, Hist. ark. 30, Hki 1922.
- Vuoden 1852 yliopistosääntöjen synnystä, Hist. ark. 25, Hki 1915.
- Pesonen, Leo A.*, Vallankumouskevät 1848 Helsingissä, Uusimaa III, Hki 1945.
- Pikoff, E.*, Landsmän i ryska marinen 1808—1918, Suomen sukututkimusseuran julkaisuja XIV, Hki—Hfors 1938.
- Pipping, Hugo E.*, Finlands ställning till skandinavismen, SSLS 157, Helsingfors 1921.
- Platonov, S. F.*, Venäjän historia, Hki 1933.
- Puntila, L. A.*, Suomen ruotsalaisuuden liikkeen synty, Hki 1944.
- Puramo, Eino*, Itä-Suomen vesitiekysymykset 1800-luvulla erikoisesti Saimaan kannavaa silmällä pitäen vuoteen 1870, Hki 1952.
- Pynnisen perintö, toimittanut Suomen kirjastoseura, Hki 1946.
- Pärssinen, Jaakko*, Kasvatusopilliset virtaukset ja koululaitoksen kehitys Vanhassa Suomessa vuosina 1801—1843, Hki 1911.
- Pärssinen, Jakob*, Die Einwirkung der deutschen Pädagogik auf die Begründung und das Leben der deutschen Lehranstalten (1805—1843) im «Alten Finnland», Weimar 1927.
- Rajainen, Maija*, Vanhan Suomen koulut I, Hki 1940.
- Ramsay, Anders*, Från barnår till silverhår, Hfors 1904.
- Muistoja lapsen ja hopeahapsen II, Porvoo 1908.

- Rein, Th.*, Gabriel Rein, Kansanvalistusseuran Elämäkertoja 26, Suomalaisuuden merkkimiehiä IV, Hki 1917.
- Juhana Vilhelm Snellman I—II, 3. painos, Hki 1928.
- Muistelmia elämän varrelta I, Hki 1918.
- Muutamia Viipurin läänin muistoja, Kaukomieli V, Porvoo 1912.
- Rosén, R.*, Vanhan Suomen säätyläistä, Suomen sukututkimusseuran vuosikirja XXXII, Hki 1948.
- Ruuth, J. W.*, Viipurin kaupungin historia I—II, Viipuri 1908.
- Ruutu, Martti, A. J.* Europaeus koulukysymyksen ajajana 1850- ja 1860-luvuilla, Hist. ark. 47, Hki 1940.
- Savo-karjalaisen osakunnan historia II, Hki 1939.
- Viipurin hovioikeuden perustaminen, Hist. ark. 43, Hki 1937.
- Saarenselkä, A. R.*, Turun palo v. 1827. Kaksi Imm. Ilmonin kirjettä A. I. Arwidssonille, Hist. ark. 22, Hki 1911.
- Sachs, Hertha*, Erik Gabriel Melartin und deutsche Gymnasium in Finnland, Deutsch-evangelisch in Finnland 1930.
- Salminen, Väinö, D. E. D.* Europaeus, Suomi IV 4, Hki 1906.
- Suomalaisten muinaistarustojen historia, Hki 1934.
- Salokas, Eino*, Liperin pitäjän historia I, Hki 1930.
- Sarkanen, Jaakko* (toim.), Muolaa ja Äyräpää vv. 1870—1944, Hki 1951.
- Sauramo, Hannes*, Piirteitä Viipurin kaupan historiasta, Finlandia vuosikirja 1927, Hki 1928.
- Schauman, Aug.*, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I—II, Jyväskylä 1924—1925.
- Schauman, G.*, Huru 1852 universitetsstatuter tillkommo, SSLS 140, Hfors 1918.
- När Aug. Ahlqvist relegerades. Ett bidrag till fennomanins historia, Historisk Tidskrift för Finland 1918.
- Schiemann, Th.*, Geschichte Russlands unter Kaiser Nikolaus I, III—IV, Berlin 1913—1919.
- Schulman, Hugo, och Nordenstreng, Sigurd*, Finska Kadettkårens elever och tjänstemän, Hfors 1912.
- Schybergson, M. G.*, Historisk-filologiska studentfakulteten i Helsingfors 1853—1863, SSLS 140, Hfors 1917.
- Studentorganisationer i Helsingfors på 1850-talet, Historisk Tidskrift för Finland 1917.
- Selkä, Väinö* (toim.), Säkijärvi kautta aikojen, Hki 1952.
- Selkänen, Unto* (toim.), Valkjärvi, pitäjä kohtaloitten Kannaksella, Lahti 1953.
- Simonen, Selkä*, Antrea, Hki 1951.
- S.[irén], K. G.*, Johan Albert Tengén, Kotimatalla, Evankelinen kalenteri vuodelle 1892, Hki 1891.
- Sirkkä, K.*, Usikirkko muistelmina ja kuvina, Vammala 1955.
- Sohlström, Gösta*, Några minnesblad ur Akademiska Sängföreningens historia 1840—1915, Hfors 1915.

- Strauss, David Friedrich*, Das Leben Jesu, kritisch bearbeitet I—II, Tübingen 1837.
- Suolahti, Eino E.*, Akateeminen nuoriso autonomiamme syntyaikoina, Hist. aikak. 1952.
- Suolahti, Gunnar*, Nuori Yrjö Koskinen, Porvoo—Helsinki 1933.
- Vanhempi fennomania ja Suomen itsenäisyyden aate, Turun Suomalaisen Yliopistoseuran Vuosikirja 1921.
- Suomela, Kl. U.*, Helsingin yliopiston voimistelulaitos 1834—1934, Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen juhlaulkaisu 1834—1934, Hki 1934.
- Takala, Lauri*, Suomen evankelisen liikkeen historia III, Hki 1948.
- Takolander, Alfons*, Erik Gabriel Melartin, hans liv och verksamhet, Ekenäs 1926.
- TalviOja, Kuuno A.*, Jaakko Juteini ja hänen kirjallinen toimintansa I, Heinola 1915.
- Tarkiainen, V., J. L.* Runeberg suomeksi, Valvoja 1904.
- Suomalaisen kirjallisuuden historia, Hki 1934.
- Tigerstedt, K. K.*, Savolax-Karelska afdelningens historia, SSLS 63, Hki 1903.
- Tigerstedt, Örnulf*, Kauppahuone Hackman, erään vanhan Viipurin kauppia-suvun vaiheet 1790—1879 II, Hki 1952.
- Topelius, Guy*, Unga landsmän i Ryssland på 1840-talet, Tammerfors 1935.
- Topelius, Zacharias*, Dagböcker, julk. Paul Nyberg, II—III, Hfors 1920—1921.
- Elämäkerrallisia muistiinpanoja, julk. Paul Nyberg, Hki 1923.
- Muistiinpanoja vanhasta Helsingistä, Kootut teokset XII, Porvoo—Helsinki 1932.
- Självbiografiska anteckningar, utgivna av Paul Nyberg, Hfors 1922.
- Tudeer, Lauri O. Th.*, Viipurilainen osakunta 1848—1950, Kaukomieli VIII, Viipuri 1937.
- Die Wiburgsche Stadtbibliothek 1807—1819, Kirjallisuuden tutkijain seuran vuosikirja VIII, Hki 1945.
- Piirteitä yhteisistä ylioppilasyhteisöistä sata vuotta sitten, Aika 1914.
- Tudeer, O. E.*, Piirteitä epävirallisen Viipurilaisen osakunnan elämästä (1864—1868), Kaukomieli V, Porvoo 1912.
- Uudestaan laillistetun Viipurilaisen Osakunnan järjestelyvuodet 1868—1876, Kaukomieli VII, Viipuri 1935.
- Ulman, H.*, Europa under reaktionens tidsålder, Världshistoria VI, Stockholm 1921.
- Valkonen, O.*, Kuusi miespolvea Heinriciuksia, Kaukomieli n:o 1 1950.
- Waris, Heikki*, Helsingiläisyhteiskunta, Helsingin kaupungin historia III:2, Hki 1951.
- Savo-karjalaisen osakunnan historia I, Hki 1939.
- Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä, Tilastollinen tutkimus säätykier-rosta Suomessa 1810—67, Hist. ark. 47, Hki 1940.
- Vasenius, Johan*, Piirteitä kirjastotoiminnasta Viipurissa, Viipurin kaupungin kirjasto, toim. Aarne Ervi, Viipuri 1933.

- Vasenius, Valfrid*, Författningar och beslut rör. Kejs. Alexanders-Universitetet i Finland 1852—1887, Hfors 1889.
- *Zacharias Topelius III*, Hfors 1918.
- Werkko, K.*, Tietoja ja mietteitä Suomen kansa- ja lasten-kirjastoista ynnä lukuyhdistyksistä ja luennoista, Jyväskylä 1879.
- Vanhimmista kansankirjastoriennoista Suomessa, Kirjastolehti 1913.
- Wiherheimo, Onni—Rein, Gabriel*, Kunnalliselämä, Helsingin kaupungin historia III:2, Hki 1951.
- Viika, Impi*, Vpl. Pyhäjärvi, kappale kannakselaisvaiheita, Turku 1950.
- Viipurin Suomalaisen Kirjallisuus-Seuran vuosikertomus* 1861, Viipuri 1861, HYK.
- Viljanen, Lauri*, Runeberg ja hänen runoutensa 1837—1877, Porvoo—Helsinki 1948.
- Virkkunen, Paavo*, Agathon Meurman, Henkilö ja elämäntyö I, Hki 1935.
- Virtanen, Artturi*, Suomen kirjakaupan ja kustannustoiminnan vaiheita, Hki 1958.
- Wuorinen, John H.*, Nationalism in Modern Finland, New York 1931.
- Yliopiston luettelot* 1828—1868.
- Ylönen, Aulikki*, Kirvun kirja, Hki 1954.
- Zeybergk, Ola*, Om bokförlag och bokförläggare i Finland, Hfors 1958.

Henkilöhakemisto

- Agricola, Mikael 138
 Ahlqvist, Gust. Joh. 94
 Ahlqvist-Oksanen, August 132, 163,
 167, 227, 235, 296, 342
 Ahrenberg, Carl Erik 348—349
 — Jac 42, 348
 Akiander, Matthias 12, 82, 106, 154,
 221—222, 262
 Aleksanteri I 12, 20, 143, 224, 366
 Aleksanteri II 37, 245, 303—304, 330
 —331, 333, 379
 Alfthan, Anton 96, 122
 — Benjamin 358
 — Fredrik 122
 — Johannes 173—178, 180—187,
 208, 210—212, 215, 219, 222—
 223, 229, 237, 320—322
 Allén, Ulrica, «Kahvi Maija» 84, 158
 Alopaeus, Andreas 65
 — Magnus Fredrik 65, 67
 Aminoff, G. F. 196, 246, 293, 300—
 301
 Andersson, Anders 56, 77
 Antell, Karl Anton Emerik 369
 Appelroth, J. A. A. 216
 Argelander, F. W. A. 99
 Armfelt, Aleksanteri 147, 300—302,
 307—308, 339—340, 379
 — Kustaa Mauri 366
 Arppe, A. E. 343, 345, 376—382
 Arwidsson, Adolf Ivar 151—152, 155,
 157
 — Sten Sture 109, 128, 152
 Backman, Carl 32—33
 Baeckman, Johan 322
 Balthasar, Georg Wilhelm 348—349,
 366, 375
 Bauer, Bruno 133, 269, 273
 Baur, Ferd. Chr. 273
 Becker, Reinhold von 296
 Beranger, P. J. 342
 Berg, F. W. R. 339—340, 345
 Bergbom, J. E. 168
 Björhn, Gustaf Emanuel 113, 208
 Blanc, Louis 133
 Blanche, August 342
 Blomgren, Otto 52
 — Otto Gustaf 77
 Boehm, Edvard 349, 366
 Bonsdorff, Evert Julius 94—95, 103—
 106, 113, 134
 — Hjalmar Erik Gabriel von 305
 — Johan 104
 — Pehr Adolf von 99
 — suku 65
 Borenius, Henrik Gustaf 103, 106, 113,
 153
 Born, Carl Fredrik von 22, 121, 148,
 155—156
 Burghausen, Carl Gust. 176
 Bruun, Kr. 42
 Cajan, J. F. 209, 211
 Calonius, B. O. 184
 — Matthias 136, 335
 Carlstedt, Edv. 349

- Castrén, M. A. 227, 262, 300, 306
 Catani, Florio 84
 — Thomas 85
 Collan, Fabian 237
 Cygnaeus, Anders Reinhold 65, 67
 — August 207
 — Fredrik 82, 113, 169, 172, 175, 179, 201, 237, 299—300
 — Johanna 82
 — Uno 82, 94—95, 324
- Darwin, Charles 271
- Edelskiöld, C. J. 258, 296
 Eklöf, H. J. 18—19
 Elmgren, S. G. 44, 202, 239, 292—295
 Engel, Carl Ludwig 14, 85
 Estlander, C. G. 338
 Euklides 160—161
 Europaeus, Anders Josef 69, 205
 — D. E. D. (Taneli) 75, 132, 161—162, 166—167, 208, 250, 253—256, 260, 266, 280—281, 283—284, 291—292, 324, 360
 — suku 65
- Fabritius, F. V. 370
 — Johan Gabriel 77
 — suku 65
 Fagerlund, G. W. 349, 356, 375
 Feuerbach, Ludwig 133, 269, 273, 293
 Fichte, J. G. F. 282
 Forsberg, C. H. 118
 Forsblom, Erik 71, 110, 251
 Forssman, Demetrius Theodor 108—109, 315
 — Julius Alexander 305
 Forsström, M. E. 116
 Frankenhäuser, Fredrik Christian 74, 158
 Franzén, Frans Mikael 133
 Frey, Alexander Reinhold 78
 Frosterus, R. V. 20
- Gadd, N. F. 184
 Godenhjelm, B. F. 361
 Gottlund, C. A. 166, 206,
 Grot, Jakob 226, 228
 Grotenfelt, G. R. 374,
 Groundstroem, Joh. 234—235
 Gråberg, G. A. 173, 187, 246
 Gustavson, Christian 73, 103, 107, 158, 178, 180, 188—189, 196, 201, 208, 250, 305
 Gylden, Nils Abraham 54, 109, 113
- Hackman, Johan Friedrich 187
 — Viktor 122, 187
 Hahl, Karl Johan 353
 Hall, Alfred 116
 Hallonblad, J. J. 109
 Hannikainen, Pietari 164, 205, 343
 Harthin, C. A. 183
 Hegel, G. W. F. 257, 274, 290
 Heikel, Henrik 160—161
 Heine, Heinrich 294
 Heinrici, Andreas 65
 Helander, Anders Viktor 354
 Helanen, Vilho 24, 124
 Hertz, Johannes 215—216, 221
 — Nils Henrik 52
 Hilander, Abel 15
 Hipping, Andreas Johan 222
 Hirn, August Reinhold 141, 349, 355, 364
 Hjärne, G. A. 304
 Holma, K. V. 340
 Hornborg, Anders Henrik 52
 Hougberg, Anders Johan 369
 Humboldt, Alex. von 133, 273—274
 Hynén-Hynninen, Karl Oskar 349, 358
 Hyrén, Fredrik 78
 Hyrynen, Johan 78
 Häyrén, Fredrik 77
 Häyry, Tapani 77
- Ignatius, C. J. 349
 — K. E. F. 101

Ignatius, suku 65
 Indrenius, Bernh. 379
 — Emanuel 373—374

Juteini, Jaakko 43, 69
 Juva, Mikko 274, 323
 Jägerhorn, C. J. 80

Kant, Immanuel 282
 Karhu, Henrik Gustaf 113
 Katariina II 224
 Kellgren, Herman 44, 48, 103, 107,
 149—150, 168, 237, 252—254,
 261—265, 267, 288—289, 291,
 294, 310—314
 Klinkowström, Otto Wilhelm 301
 Komonen, Anders 113
 Korhonen, Henrik 65
 Koskinen, Yrjö 162, 173, 215, 250
 Kothen, Casimir von 307
 Krogius, Carl Adolf 184
 Krohn, Julius 39, 82, 334, 336, 341,
 354, 359—364
 Kruskopf, Fredrik Konstantin 96, 103,
 106, 149
 — Petr. Adolf 82

Lagus, Jakob Johan Wilhelm 381
 — Wilhelm Gabriel 25, 27—28, 30,
 295
 Lamartine, Alphonse de 133
 Laurell, A. A. 30, 307
 Laurén, L. L. 175
 Lavonius, Herman 290
 — Magnus 71
 — Wilhelm 137—138, 167, 182, 187,
 189, 260, 318, 336, 341, 346—
 347, 349, 357, 359, 365, 377—378
 Leistenius, Jakob Gabriel 140
 Lerche, Fredrik 78, 305
 Liebig, Justus von 133, 273—274
 Lilius, Gustaf 100
 Lille, B. O. 30, 108—109, 115, 139

Lindeberg, Anders 72
 — Henrik August 72
 Lindelöf, Johan August 135
 Lindh, Anton 77, 123
 — F. W. 374—375
 Lindström, G. I. 162
 Linsén, Juhana Gabriel 25
 Ling, Pehr Henrik L. 136
 Lundan, W. L. 133
 Luther, Martti 371
 Löfberg, Anders Edvard 183, 185, 229
 —230, 234, 237, 252, 257, 273—
 276, 278—288, 291—296, 322—
 324
 — suku 65
 Löfgren-Lounasmaa, Viktor 91, 138,
 176, 223—224, 334, 346—349,
 354—355, 357, 359—361, 363—
 364, 366, 372, 376, 381
 Löfström, Carl Johan 149, 158, 244
 Lönnrot, Elias 54, 166, 262
 Lyell, Charles 272

Macaulay, Thomas Babington 132
 Maconi (Makkonen), Nils 75
 — Paul 75
 Maijanen, Antti 216
 Makkonen, Antti 252
 Mannerheim, Carl Gustaf 300—301,
 303, 307—309, 342
 — Carl Gustaf Emil 342
 — Carl Robert 342—343
 Mansner, Alexander Wilhelm 72
 Mayer, Robert 272
 Melart Fredrik 139
 Melartin, Erik Gabriel 23—26, 29—
 30, 34, 46, 48, 99, 139, 153
 — Fredr. Napoleon 67, 94, 106, 109,
 124
 — Konstantin 67
 — suku 65
 Mennander, Edvard 116
 Menšikov, A. 143—144, 226, 250, 301
 —302, 311

- Meron, Fredrik Wilhelm 182—185
 Metternich, K. W. N. L. von 143
 Meurman, Agathon 158
 Michelet, C. L. 273
 Modeen, Emanuel Teodor 369
 — Filip 52
 Montesquieu 370
 Munck, Johan Reinhold 332, 339
 Mäklin, Fredrik Wilhelm 292

 Napoleon I 143
 Neiglick, Alexander 305
 Neovius, Carl Adolf 295
 Nervander, J. J. 54
 Nevander, Olof 77, 121
 Nikolai I 37, 60, 143—144, 146—147,
 237, 298—302, 308, 320, 330—
 331, 333
 Nordenskiöld, Nils Adolf Erik 74, 128,
 132, 244, 258, 294—295, 315,
 336, 339—341
 — Nils Otto 55, 73
 Nordenstam, Johan Mauritz 83, 299
 302—306, 332
 Nordström, O. M. 96, 144, 158
 Norring, J. G. 127
 Numminen, Jaakko 326
 Nurmio, Yrjö 301

 Osmonsalo, Erkki K. 143
 Otta, Joachim 136
 Paasonen, Antti 56, 77
 Pacius, August 56, 74
 — Fredrik 74, 135
 Palander, Otto 253, 300
 Paldani, Bernhard 183—185
 — Oskar 183—186
 Palmén, J. Ph. 380
 Palmroth, Georg Johan 83, 183, 185
 — W. C. 83, 173, 180, 196, 201,
 305—306
 Perovski, Leo 144—145, 224—226
 Pesonius, G. L. 108—109, 131, 173,
 188
 — J. W. 96

 Pietari I 38, 224
 Pipping, F. W. 88, 95, 118
 Plate, Georg Ernst 48
 Platon 276
 Polén, Rietrikki 44, 376
 Poppius, Abraham 166
 Porthan, Henrik Gabriel 241, 260
 Posse, Knut 141, 142
 Puputti, Th. 119
 Purgold, Ludwig 48
 Pynninen, Juho 205—208, 212, 214,
 222

 Qvanten, Emil von 175
 Qvist, Carl Immanuel 108—109, 131—
 132, 173—178, 180, 182—188,
 196—197, 201—202, 204, 206,
 208, 214—215, 219, 230—234,
 237, 240, 242, 244—245, 247—
 249, 260, 268, 290, 293—295,
 297, 318, 320—328
 — Carl Johan 52, 69, 174

 Rahkonen, Aleksanteri 354, 362
 Rechenberg, Alexander von 44—45
 Rehbinder, Robert Henrik 12, 17, 19,
 147
 Rein, Gabriel 12, 15, 22, 24, 26, 29,
 31, 54, 82, 85, 92, 95, 98, 100—
 105, 108, 122, 128, 152—155, 162,
 177, 180, 185—186, 199, 219, 237,
 287, 301, 303, 306—307, 314, 337,
 343, 357, 376
 — Thiodolf 41, 82, 84, 236, 244, 347,
 349, 357
 Relander, Adolf 77
 Renqvist, Edvard 116, 249—250
 — Henrik 249
 Ridderström, Knut David 110, 251
 Rokassovski, Platon 345
 Rosenborn, Erik Johan 52
 — R. Fr. 74
 — W. C. M. 109
 Rudbeck, Erik—Salmelainen, Eero 32

- Runeberg, Johan Ludvig 54, 128,
132—133, 149, 155, 296
- Ruuth, J. W. 47, 50
- Saelan, Anders Thiodolf 264, 309—
311, 336
- A. O. 158, 180
- suku 65
- Sairanen, Anders 78
- Paul 78
- Salenius, Henrik Vilhelm 369
- J. M. 141, 350
- Sallmén, Edvard A. R. 349, 375
- Oskar Alexander Petter 349, 357,
361
- Sattelin, Anders 374
- Sattler, C. A. 100
- Gustaf 78
- Saukko, Fredrik Mikael 108—109, 167,
188, 208, 218, 327
- Schauman, August 145, 170—171, 315
- Frans Ludvig 287, 333
- Schildt-Kilpinen, Volmar 161
- Schiller, Friedrich von 343
- Schmidt, G. 118—119
- Schultén, Otto Gerhard af 347, 349,
357—358, 365—366, 370, 375—
376
- Schwindt, Paul Theodor 65
- Schytte, A. 133
- Selin, Nikolai 357
- Shakespeare, William 132, 274
- Sjögren, Antti Juhana 166
- Slöör (Santala), Kaarlo 167, 176, 266
—268, 292—293, 314, 336, 341,
361
- Snellman, J. V. 25, 29, 54, 147, 156—
159, 161, 163—165, 167, 191, 196,
227, 229, 244, 246—248, 263, 265,
300, 312, 326, 332, 338—339
- Sokrates 275
- Soldan, Carl Erik 109
- Spirgatis, Woldemar 54
- Sprengtporten, Y. M. 366
- Stenberg, Axel Waldemar 354
- Stenbeck, G. L. 18
- Stenbäck J. M. 18
- Stenij, Bengt Olof 117
- Stenius, Karl Mortimer 349, 353
- Stewen, Cas. 109
- Constantin 103—106
- Strauss, David Friedrich 256—258,
269
- Strengell, Carl Albert 184—185
- Stråhlman, Juhana 41
- Sue, Eugène 248
- Sundwall, Johan Matthias 30, 95, 97,
99, 104
- Suolahti, Gunnar 172, 250
- Svaetichin, Alexander 20
- Takolander, Alfons 24
- Tammela, O. 339
- Tapenius, Carl Nils Anders 94, 109
- Tavast, Alexander 122
- Carl Christopher 158
- C. T. 122
- Wilhelm 184—185
- Tengén, Johan Albert 281—288, 291,
322
- Niklas Emanuel 77, 122
- Tenkanen, Tuomas 77, 122
- Tesche, Alexander 41
- Thieme, August 47
- Thiers, L. A. 133
- Tigerstedt, K. K. 158
- Tikkanen, Paavo 163, 167, 209
- Tilly, Anton 122
- Toikka, David 72
- Tolvanen, Olavi 77, 121
- Topelius, Zacharias 32, 44, 102, 141,
169, 175, 187, 230, 237, 300
- Tovén, Mikael 77
- Trapp, Fredrik Eugen von 55, 78
- Robert von 39, 55
- Trede, Alexander Ludvig 71
- Tudeer, Oskar Emil 175—176, 348,
356, 368—369

- Tuovinen, Johan 77
 Törneröos-Tuokko, A. 361—362

 Uimonen, Aksel Gottfried 45
 Ursin, Nils Abraham af 17, 20—25,
 30, 88—89, 98—99, 124, 196,
 300

 Wahl, Alexander 187—188
 Wahlberg, Carl Fredrik 54
 — C. E. 173, 178, 183—185, 232—
 234, 237, 244
 Wahllund, Catharina 84
 Weman, Karl Wilh. 349
 Weilin, Alexander Georg 228
 Wilke, Aatami 325
 Vinter, Gust. Fredr. 15
 Vogt, Carl 133, 271, 274
 Voltaire 294
 Wulffert, A. 44, 196, 300

 Zakrevski, A. A. 143—144
 Zilliacus, Henrik Wilhelm J. 103, 106
 —108, 131, 169—173, 178—183,
 185—186, 188—189, 195—196,
 199—200, 208, 237, 246—247,
 290, 314
 — Peter Wilhelm 52
 Zitting, Carl Anders 188, 208, 221,
 315
 — Johan Magnus 52
 — M. A. 349, 380
 — suku 65

 Öhman, Alexander Constantin 211—
 212
 — Eva Maria 249
 — Knut 78
 Öhrstedt, Johan 239, 243
 — Johan Henrik 239
 Örn, Georg Alexander 78
 — Robert Isidor 78

Referat

DIE WIBURGER LANDSMANNSCHAFT 1828—1868

Die Wiburger Landsmannschaft, *Natio viburgensis*, wird in den Papieren der im Jahre 1640 gegründeten Akademie zu Turku erstmalig im Jahre 1653 genannt. Die früheren Geschieke der Landsmannschaft hat Viljo Nissilä in seinem Buche *Viipurilainen osakunta 1653—1827* (= Die Wiburger Landsmannschaft 1653—1827) geschildert.

Nachdem die Stadt Turku im Jahre 1827 durch eine Feuersbrunst fast völlig zerstört worden war, wurde die Akademie 1828 mitsamt ihren Landsmannschaften nach der neuen Landeshauptstadt, Helsinki, verlegt. Fortan hiess sie Kaiserliche Alexander-Universität. Die nach dem Revolutionsjahr 1830 von den Studierenden angezettelten Unruhen veranlassten die Universitätsbehörden, auf Mittel zur Beruhigung der Studierenden zu sinnen, und als ein derartiges erachtete man das Teilen der grossen Landsmannschaften, zu denen auch die Wiburger gehörte. Die Wiburger Landsmannschaft zählte damals etwa 100 Mitglieder. So wurde 1833 bestimmt, die Wiburger Landsmannschaft in zwei Teile zu gliedern. Die Studenten des von ihr abgetrennten Gebietes Savo und Nordkarelien bildeten die Savo-Karelische Landsmannschaft.

Das neue Gebiet der Wiburger Landsmannschaft sollte einen einheitlichen Charakter annehmen. Zu ihm gehörte das sog. Altfinnland oder die Bezirke, die 1721 und 1743 an Russland abgetreten, nach 1812 aber wieder an Finnland angeschlossen worden waren. Die aus ausserfinnischen Gebieten kommenden Studenten sollten auch in die Wiburger Landsmannschaft eintreten. An Russland angegliedert, war Altfinnland dem Baltikum nebengeordnet, dessen Bewohnern zugesagt worden war, dass ihnen Gesetze, Religion und Privilegien unverändert erhalten bleiben sollten. Die Verhältnisse des Gebietes hatten sich in mancher Hinsicht in anderer Richtung als die des in den schwedischen Reichsverband aufgenommenen Finnland entwickelt. Die deutsche Kultur hatte ganz Altfinnland das Gepräge verliehen, und die Umgangssprache der Gebildeten war auch noch im frühen 19. Jahrhundert grossenteils das Deutsche, das bis zum Jahre 1843 ebenfalls die Unterrichtssprache der höheren Schulen war. Da man die Sachkenntnis der Gebildeten Altfinnlands bei der Lösung mancher Probleme der Wiedervereinigung auf zuweilen sogar barsche Weise übergang, führte das zu einem Abschliessen vom übrigen Finnland sowie zu kultureller und ideeller Verschlüssung, Erscheinungen, die noch durch die geschwächten Verbindungen nach Dorpat und der dortigen Schulkommission stark gesteigert wurden.

So wirkte im Heimatgebiet der Wiburger Landsmannschaft der Rationalismus der Aufklärung auch dann noch fort, als sich die zunächst über Schweden hereingekommene Romantik im übrigen Finnland schon weit ausgebreitet hatte. Die wiburgischen Studenten kamen somit dazu, bevor sie die Universität bezogen, in ihrer Heimatprovinz einen anderen geistigen Wuchsboden als die Studenten

des übrigen Finnland zu erhalten, und ihre Stellungnahmen sollten auch in der Landsmannschaft Spuren folgen, die von denen der übrigen Studierenden abwichen.

In die Wiburger Landsmannschaft schrieben sich in den Jahren 1828—1852 376 Studenten ein, von denen 74 % aus der Heimatprovinz stammten. Aus Tabelle Nr. 7 gehen die Heimatsorte der Mitglieder der Landsmannschaft hervor. Aus Altfinnland begab man sich zum Studium auch anderswohin als nach Helsinki. Auf der Universität Dorpat waren in den Jahren 1828—1852 21 Studenten aus dem Heimatgebiet der Landsmannschaft. Auch auf der Medizinischen Akademie zu Petersburg und auf der Kadettenschule zu Hamina waren Schüler aus Altfinnland. Die Anziehungskraft von Dorpat, Petersburg und Hamina erklärt, dass sich aus dem Heimatraum der Wiburger Landsmannschaft verhältnismässig weniger Jünglinge als aus den übrigen Provinzen zum Studium nach Helsinki begaben. Ferner bestand eine weitere Ursache dieser Erscheinung darin, dass man damals bei weitem nicht immer eine akademische Bildung als für die Söhne der Wiburger Kaufleute notwendig erachtete, sondern sie ins Ausland schickte, um praktisch zu lernen. Die je Semester geltende Mitgliederzahl der Landsmannschaft ist aus Tabelle Nr. 2 und das Reifeprüfungsalter aus Tabelle Nr. 3 zu ersehen.

Aus der eigentlichen Oberschicht der Bevölkerung (in den Tabellen Nr. 3, 6, 8 und 9 Gruppe I) kamen etwa 69 % der Studierenden in die Landsmannschaft. Wenn man ferner in Betracht zieht, dass aus dem Bereich des Geschäftslebens (in den obengenannten Tabellen Gruppe III) etwa 16 % der Mitglieder herrührten, und wenn man weiss, dass zu dieser Gruppe wiburgische Grosskaufleute gehörten, die ihrer gesellschaftlichen Stellung nach sehr hoch einzuschätzen waren, so ist festzustellen, dass die Wiburger Landsmannschaft auf Grund der Herkunft ihrer Mitgliedschaft eine recht homogene Gemeinschaft ausmachte.

Etwa zwei Drittel der in die Landsmannschaft gekommenen Studenten bestanden eine akademische Abschlussprüfung. Nach den mit Erfolg abgelegten Examina verteilten sich die wiburgischen Studenten folgendermassen:

Theologen	81 oder 21,5 %
Juristen	74 oder 19,7 %
Feldmesser	37 oder 9,8 %
Studierende der Philosophischen Fakultät	34 oder 9,1 %
Mediziner	17 oder 4,5 %
Zur militärischen Laufbahn übergegangen	21 oder 5,6 %
Gestorben oder geisteskrank geworden in der Studienzeit	18 oder 4,8 %
Aus sonstigem Grunde nicht ausstudiert	94 oder 25,0 %

Die meisten der Jünglinge, die nicht ausstudierten, waren aus der Geschäftswelt in die Landsmannschaft gekommen (s. Tabelle Nr. 4).

Nach Tabelle Nr. 9 vergingen bis zum Bestehen des Examens durchschnittlich 5,8 Jahre. Die längste Zeit erforderte das Examen des Lizentiaten der Medizin (13,8 Jahre), und am schnellsten kam man zum kleineren Kameral- (3,2 Jahre) sowie zum Feldmesserexamen (3,4 Jahre).

Die wiburgischen Studenten, die nach Beendigung ihrer Studien eine solche gesellschaftliche Stellung erlangten, dass sie zweifellos dem Kreise der Oberschicht zugezählt werden konnten (in Tabelle Nr. 6 Gruppe I), verteilten sich der Herkunft nach folgendermassen:

Eigentliche Oberschicht (Gruppe I)	220	74 %
Untere Beamten und Angestellte (Gruppe II)	18	6 %
Bürger (Gruppe III)	43	14 %
Bauern und körperliche Arbeit (Gruppe IV)	15	5 %
Ausländer (Gruppe V ₂)	2	1 %

Nach den im Jahre 1828 bestätigten Hauptsatzungen der Universität war die Landsmannschaft eine aus Männern bestehende Pflichtkorporation, über die das Konsistorium der Universität eine beinahe vollständige Bestimmungsgewalt innehatte. Doch war der Passus über die Landsmannschaften so allgemein gehalten, dass ihre Stellung sich auf mancherlei Weise herausbilden konnte. In einer Zeit, wo man der Ansicht war, dass die Autonomie und die Zukunft des ganzen Landes in höchstem Masse von dem genauen Befolgen der alten Traditionen und der Gesetze abhängig sei, hielt man sich auch bei den Landsmannschaften an das, was in früheren Zeiten in Kraft gestanden hatte. So durften die Landsmannschaften eine recht weitgehende Selbstverwaltung beibehalten. Sie besaßen das Überwachungs-, Bestrafungs- und Besteuerungsrecht über ihre Mitglieder, sie durften selbst ihre Mitglieder gutheissen und dadurch sogar einem Aufzunehmenden den Zutritt zur Universität ablehnen, welches Recht die Wiburger Landsmannschaft allerdings nicht ausgenutzt hat. Auch durfte die Landsmannschaft ihren Kurator und ihren Inspektor selbst wählen. Der bedeutendste unter den Kuratoren und Inspektoren der Wiburger Landsmannschaft war in dem besprochenen Zeitraum *Gabriel Rein*, der 1828—1834 Kurator und 1835—1852 Inspektor war. Sein Lehrfach war Geschichte. Ferner durfte die Landsmannschaft ihre eigenen Satzungen aufstellen. Ihre ersten Satzungen hatte die Wiburger Landsmannschaft schon in der Turkuer Zeit im Jahre 1825 erhalten. Diese Satzungen wurden in den Jahren 1843 und 1850 erneuert. Bei dieser Erneuerung bestand eine deutliche demokratische Tendenz: das einzelne Mitglied erhielt beim Beschliessen über die Angelegenheiten der Landsmannschaft immer mehr Gewalt, was eine Widerspiegelung der gleichzeitig in Europa ausgetragenen Kämpfe und Bestrebungen um das Stimmrecht bedeutete.

Als Korporation vereinigte die Landsmannschaft die Studierenden einer und derselben Provinz und half ihnen auf mancherlei Weise. Einmal wöchentlich fand eine Versammlung statt, auf der offizielle Angelegenheiten behandelt, neue Mitglieder in den Kreis der Gemeinschaft aufgenommen und den Abgehenden ein Zeugnis für gute Führung und erwiesenen Fleiss gegeben wurde. Die Versammlungen waren auch Geselligkeitsabende, auf denen man Freunde traf, in- und ausländische Zeitungen las, sang und diskutierte. Vom Jahre 1849 ab erschien auf den Versammlungen von Zeit zu Zeit ein handgeschriebenes Blatt. Das wichtigste unter den Festen der Landsmannschaft war das Jahresfest. Bis zu den 1840er Jahren feierte die Landsmannschaft ihr Jahresfest am 9. März, an welchem Tage sich Matthias Calonius im Jahre 1757 hatte immatrikulieren lassen. Der heutige Jahresfesttag der Landsmannschaft, der 5. März, geht auf das Jahr 1866 zurück und wird zur Erinnerung an den Tag gefeiert, an dem sich das Organisationskomitee, das eingesetzt worden war, um für die Vereinigung Altfinnlands mit den übrigen Finnland Sorge zu tragen, zum erstenmal versammelt hat.

Die Bibliothek der Wiburger Landsmannschaft umfasste im Jahre 1850 um 1300 Bände. Sie enthielt vorwiegend Lehrbücher, aber auch eine beträchtliche Menge schöngeistiger Literatur und nach dem Revolutionsjahr 1848 in recht reichlichem Masse von der Zensur verbotene Schriften über die neueren Ideen in Europa. Von den anwesenden Mitgliedern der Wiburger Landsmannschaft benutzten alljährlich in den Jahren 1834—1852 75 % die Bibliothek. In derselben Zeit wurden an Büchern je Benutzer 5,3 St. entliehen.

Auch hatte die Landsmannschaft ihren eigenen Darlehensfonds, aus dem jedes ihrer Mitglieder wenigstens einmal während seiner Studienzeit ein Darlehen erhalten konnte. Desgleichen besorgte die Landsmannschaft ihren Mitgliedern auch Bürgschaften für ihre Darlehen.

Nach der Teilung der Wiburger Landsmannschaft war die Tätigkeit in ihr ein

Jahrzehnt verhältnismässig still. Die in der studentischen Jugend schlummernde Kraft und Energie erhielten Ausrichtung und Betätigungsprogramm erst durch die von J. V. Snellman 1844 eingeleitete nationale Erweckungsarbeit. Die Wiburger Landsmannschaft nahm in ihrer Gesamtheit Snellmans völkische Ideen, die auf allseitige Entwicklung der finnischen Sprache und des finnischen Nationalgefühls abgesehen waren, begeistert entgegen. Im Herbst 1844 verkündete die Landsmannschaft ihren Mitgliedern eine Art jährlichen Aufsatzwettbewerb, der vorwiegend nationale Stoffe betraf. Man hoffte, die Mitglieder der Landsmannschaft würden Lehrbücher ins Finnische übersetzen, finnische Volksüberlieferungen und -sagen sammeln, Erläuterungen zu Schlachtfeldern, Denkmälern, Naturbildungen abfassen, Beiträge zur Synonymik der finnischen Sprache liefern, die Anfangsgründe der Grammatik der finnischen Sprache auf finnisch darstellen und Schilderungen von bedeutsamen Zeiten in der Geschichte des Vaterlandes geben. In dieser Wettbewerbsverkündung, die nur wenig Ergebnisse zeitigte, sind deutlich Spuren der Erweckungsarbeit Snellmans wie auch der früheren zugunsten des Fintentums geleisteten Wirksamkeit zu erkennen.

Die Zeit, in der das Fördern der finnischen Sprache beinahe ausschliesslich das Interesse der wiburgischen Studierenden in Anspruch nahm, endete bald. Die Geschehnisse des «Tollen Jahres» wandten die Aufmerksamkeit der wiburgischen Studenten stark den staatlichen und politischen Fragen zu.

In den Kämpfen, die durch die Ereignisse des Jahres 1848 in der Wiburger Landsmannschaft verursacht wurden, bildeten sich zwei Parteien heraus, die Gemässigten und die für liberale Ideen eintretenden Radikalen, die auch rote Bergpartei genannt wurden. Die vom Kurator *H. W. J. Zilliacus* geführten Gemässigten wollten in der politisch heikelsten Lage alles vermeiden, was bei den Behörden Verdacht erregen könnte. Die Radikalen erblickten in der Vorsicht des Kurators nur Pedanterie und ein demütiges Anlehnen an die Ansichten verhasster Staatsmänner, und sie forderten für die Landsmannschaft ein «Grundgesetz», neue Statuten, die allen unparteiische Rechte verbürgten. Zutiefst beabsichtigten im Kreise der Landsmannschaft die Konstituierenden, die gesamte Landsmannschaft unter ihre Bestimmungsgewalt zu bringen. Anführer der Radikalen waren *Carl Immanuel Qvist* und *Johannes Alfthan*. Sie gründeten in der Landsmannschaft 1849 ihr eigenes handgeschriebenes Organ, *Tidskrift för Wiborgska Afdelningarna*, worin sie sich für ihre eigenen Absichten einsetzten. So beginnen in der Landsmannschaft die starken Parteikämpfe, in denen die Radikalen nicht nur Erneuerung der Statuten auf die von ihnen gewünschte Weise, sondern auch Entlassung des Kurators fordern. Als Ergebnis der Streitigkeiten werden die genannten Anführer der Radikalen unter Benutzung einer Kneipenrauerei als Vorwand auf einige Monate relegiert, auf der anderen Seite aber bekommt die Landsmannschaft auch ein neues «Grundgesetz». In diesen Statuten, die jedoch nichts eigentlich Neues in die Landsmannschaft bringen konnten, wurde jedem Mitglied Redefreiheit auf den Versammlungen, das Stimmrecht bei den angestellten Abstimmungen sowie das Recht zugesichert, der Landsmannschaft Vorschläge jeglicher Art zu machen. In den Statuten suchte man auch die Gewalt des Kurators formal einzuschränken. Festen Fuss fassten die vom Jahre 1848 mitgebrachten Ideen auch in der Ostbottnischen Landsmannschaft. Dagegen hatte die Landsmannschaft von Uusimaa ihnen gegenüber eine zurückhaltende Stellungnahme bewiesen.

Die Liberalen der Wiburger Landsmannschaft wollten ihre Ideen auch über ein weiteres Gebiet ausbreiten, und in diesem Sinne suchten sie ein den verschiedenen Landsmannschaften gemeinsames Organ zu gründen oder forderten eine vereinigte Studentenschaft. Letztens sollte diese Arbeit dazu dienen, liberale Ideen zu verbreiten und im Kreise aller Studierenden der Universität zu einer massgebenden Stellung zu gelangen. Infolge der Zurückhaltung einiger Lands-

mannschaften führte der Plan zu keinem endgültigen Ergebnis, sondern nur drei von den sechs Landsmannschaften der Universität, nämlich die Savo-Karelische, die Westfinnische und die Wiburgische, kamen untereinander darüber überein, wie sie für ihren Teil die aufgeworfenen alle Landsmannschaften angehenden gemeinsamen Fragen lösen würden. Wenn die Landsmannschaften nicht schon im Jahre 1852 aufgehoben worden wären, hätte auf der Grundlage dieses Vertrages an der Kaiserlichen Alexander-Universität eine vereinigte Studentenschaft entstehen können.

Die Mitglieder der Wiburger Landsmannschaft gedachten auch in ihrer Heimatprovinz liberalistische Ideen auszubreiten, und in diesem Sinne unternahmen sie es, in Altfinnland Volksbibliotheken zu gründen. Da die Bibliotheken finnischsprachig waren, schlossen sich den Radikalen in dieser Wirksamkeit auch diejenigen Mitglieder der Landsmannschaft an, die zu den Gemässigten gehörten, zugleich aber warmherzig für allseitiges Fördern der finnischen Sprache eintraten. Da auf finnisch erst sehr wenig solche Bücher erschienen waren, die den Zielsetzungen der Liberalen halfen, blieb die Bücherauswahl der Bibliotheken beschränkt. Bücher religiösen Inhalts umfassten sie nicht. Auch plant man das Verlegen und weiteres Verbreiten von Büchern, aber die Wirksamkeit stock, als der Inspektor dem gegründeten Finnischen Leihbibliotheksverein die Tätigkeitseignung versagt. In der ersten Halbjahresperiode hatte der Verein 16 Bibliotheken gegründet, aber aus der Folgezeit liegen über diese Angelegenheit keine Angaben vor. Die unmittelbare Tätigkeit und die mittelbaren Einflüsse des in der Landsmannschaft arbeitenden Leihbibliotheksvereins brachten zustande, dass das Län Viipuri in der Anzahl wie auch im Umfang der Gemeindebibliotheken dem übrigen Finnland voraus war.

Auch forderte man in der Wiburger Landsmannschaft in schroffem Ton politische Freiheit für Finnland. Am konsequentesten äusserte derartige Gedanken C. I. Qvist, der in seinem Artikel über die Revolution und den Freiheitskampf Ungarns im Blatt der Landsmannschaft in der Entwicklung der östlichen Staaten unseres Erdteils drei verschiedene Phasen darstellte. In der ersten Phase forderte man Rechte für die eigene Sprache des Volkes, in der zweiten wurde das Hauptgewicht auf soziale Reformen sowie wirtschaftliche Entfaltung gelegt, und in der dritten wurde das gesamte Gemeinwesen einer Neuordnung unterzogen sowie Demokratie und nationale Autonomie verwirklicht. Finnland, meinte Qvist, befinde sich erst in erster Phase, aber er glaubte, auch die Durchführung der dritten Phase sei in Finnland nur eine Frage der Zeit. Verwirklichung der nationalen Unabhängigkeit und sozialer Reformen wurde in den Spalten des Organs der Landsmannschaften auch von den übrigen Studierenden vorausgesagt und gefordert.

Das Unterdrücken des Freiheitskampfes und der revolutionären Bewegungen Ungarns machte den Forderungen politischer Unabhängigkeit in der Wiburger Landsmannschaft kein Ende, vielmehr setzten sich die Skripta mit gleichem Inhalt noch in dem 1852 in der Landsmannschaft veröffentlichten Blatt Wiborgska Smällen fort.

Staatliche und politische Freiheit erspähten die wiburgischen Studenten aus südlicher Richtung. Für sie bildete Schweden keine Brücke, über welche die Ideen eingewandert wären. Unter ihnen konnte ebensowenig der Skandinavismus Fuss fassen.

Die vom Jahre 1848 mitgebrachten Ideen fanden so stark in die Wiburger Landsmannschaft Eingang, dass das frühere, nach den Ideen Snellmans ausgerichtete Fördern des Fintentums in eine untergeordnete Stellung geriet. Zwar traten die Radikalen der Landsmannschaft u. a. für das Bestellen der von Snellman herausgegebenen Zeitschrift warmherzig ein, während die Gemässigten Widerstand leisteten; sie waren eifrig dabei, Volksbibliotheken zu gründen, aber das

Fördern des Finentums war jetzt nur ein Teil eines grösseren Ideenkomplexes und nicht einmal am wichtigsten. Eine starke finnische Partei hat sich in der Wiburger Landsmannschaft nicht gebildet. Im Jahre 1850 beschloss die Landsmannschaft, dass ihre Protokolle am liebsten auf finnisch geschrieben und dass «alles, was die Landsmannschaft betraf, am liebsten auf finnisch verhandelt werden sollte». Zu einem praktischen Ergebnis hat der Beschluss nicht geführt. Die wiburgischen Studenten hatten nichts gegen das Anwenden der finnischen Sprache, aber aktive Arbeit für sie gedachten sie im allgemeinen nicht zu leisten.

Am spätesten erscheint von den liberalen Ideen in der Wiburgischen Landsmannschaft der religiöse Radikalismus, denn die ersten Aufsätze über ihn sind aus dem Jahre 1852. Die Religion konnte man nicht angreifen, ehe man die sie kritisierenden oder sie ablehnenden Aufsätze kennengelernt hatte, und diese begann man erst nach dem Jahre 1848 reichlicher zu beschaffen. Den Angriff gegen das Christentum leitete in der Landsmannschaft in den Spalten von Wiborgska Smällen *Anders Edvard Löfberg*, der 1849 im Blatte der Landsmannschaft politische Freiheit gefordert hatte. Löfbergs Artikel ist wahrscheinlich der erste in Finnland erschienene stark radikale religionsfeindliche Aufsatz, der sich auch an ein weiteres Publikum gewandt hatte. Löfberg erstrebt nichts Geringeres als ein völliges Vernichten des Christentums. Er ist der Ansicht, dass die letzten Leistungen der Naturwissenschaften es unmöglich machen, an die Unsterblichkeit der Seele und die Existenz Gottes zu glauben. Als bedeutendster Gegner stellte sich Löfberg *Johan Albert Tengén*, der in seinem gründlichen Aufsatz und der darauffolgenden Polemik dessen Auffassungen widerlegte. Auch der späte berühmte Durchsegler der Nordöstlichen Durchfahrt, N. A. E. Nordenkiöld, gehörte zu den religionsfeindlichsten Radikalen der Landsmannschaft, die von ihren übrigen Studierenden als «Weltverbesserer» bezeichnet wurden. — Am stärksten verpflanzten sich die neuen staatlichen, politischen wie auch religionswidrigen Ideen unter den Studenten von Helsinki gerade in die Wiburger Landsmannschaft, deren Mitglieder schon in ihrer Heimatprovinz einen empfänglichen Boden für neue Ideen erhalten hatten.

Die Landsmannschaften wurden im Jahre 1852 durch die studentischen Fakultäten ersetzt. So kam auch die Wiburgische Landsmannschaft dazu, ihre Tätigkeit aufzugeben zu einer Zeit, als die Kraft der in ihr wirkenden Ideen noch nicht einmal ihre Gipfelhöhe erreicht hatte. Gerade vor ihrer Auflösung war die Wiburger Landsmannschaft die vielleicht am lebhaftesten tätige Landsmannschaft der Universität gewesen. Die Gründe dafür, die Einrichtung der Landsmannschaften aufzuheben, waren politischer Art. Wegen der von den Studierenden zuwege gebrachten Demonstrationen gedachten die Behörden die Studierenden einer schärferen Beaufsichtigung zu unterstellen, und so gab man die autonomen Landsmannschaften auf und ersetzte sie durch die studentischen Fakultäten der Universität, in denen die Studierenden der scharfen Überwachung ihrer Lehrer unterstanden.

Der Einfluss der Wiburger Landsmannschaft setzte sich nach ihrer Auflösung vor allem in der Hauptstadt ihrer Heimatprovinz, in Viipuri, fort. Die früheren führenden Persönlichkeiten der Radikalen in der Landsmannschaft, Johannes Alfthan und C. I. Qvist, gaben dort vom Jahre 1855 an die Wiborg benannte Zeitung heraus, die in jenen Zeiten ihrem journalistischen Niveau nach den übrigen Zeitungen Finnlands voraus war. Die Liberalität der Regierungszeit Alexanders II., der den Thron bestiegen hatte, liess es zu, dass die Zeitung Wiborg Artikel veröffentlichte, wie man sie in den Jahren 1849—52 nur in den unzensurierten Blättern der Studenten hatte erscheinen lassen können. Aus Anlass der Wiborg begannen alle Zeitungen Finnlands Fragen der religiösen Liberalität zu behandeln, und die Auseinandersetzung verfolgten weite Kreise der Gebildeten Finnlands. Bedeutsam ist der Einsatz der Zeitung Wiborg bei der Schaffung des Volksschulwesens in

Finnland, und der Vater dieses Volksschulwesens, Uno Cygnaeus, veröffentlicht in ihr viele Artikel darüber. Auch als Verbreiter der Ideen des wirtschaftlichen Liberalismus haben Qvist und Alfthan eine bedeutende Arbeit geleistet. Begreiflicherweise war der Standpunkt der Zeitung Wiborg auch in staatlichen und politischen Fragen liberal.

Nachdem C. I. Qvist im Jahre 1857 Vorsitzender der Finnischen Literaturgesellschaft zu Viipuri geworden war, begann sie 1859 Volksbibliotheken zu gründen, womit sie die in der Wiburger Landsmannschaft angefangene Arbeit fortsetzte. Insgesamt vollbrachte die Gesellschaft über ein halbes Hundert Neugründungen und Wiedereröffnungen von Volksbibliotheken. Unter der Leitung von Qvist erlebte die Wiburger Literaturgesellschaft ihren betriebsamsten Zeitabschnitt.

Die im politischen und staatlichen Leben Finnlands sich bedeutsam auswirkende liberalistische Gruppe übernahm im späten 19. Jahrhundert das Erbe der freisinnigen Ideen der Wiburger Landsmannschaft über die Physisch-Mathematische Fakultät. Zu dieser studentischen Fakultät gehörten nämlich nach dem Auflösen der Landsmannschaften eine beträchtliche Anzahl der wiburgischen Radikalen.

Wie bereits angeführt, bedeutete der Regentenwechsel ein Wehen freierer Winde im gesamten Reiche. Da die Landsmannschaften durch ein behördliches Dekret aufgehoben waren, so waren die Studierenden bei weitem nicht immer zufrieden mit den studentischen Fakultäten, sondern schon im Jahre 1857 entstanden die ersten inoffiziellen Landsmannschaften, unter ihnen die Wiburger. Doch vermochte die starke erste Begeisterung der Tätigkeit keine Dauer zu verleihen, vielmehr hörte schon im folgenden Jahre die Wiburger Landsmannschaft auf. Im Jahre 1860 betätigte sich diese Landsmannschaft zusammen mit der Savokarelischen.

Im Jahre 1863 trat in Finnland der Reichstag nach 1809 zum erstenmal zusammen. Die gesamte staatsbürgerliche Tätigkeit bekam dadurch neue Anregung, und als Ausdruck derartiger Gesinnung entstanden 1864 abermals auf ungesetzlichem Wege Landsmannschaften. Danach hörten sie nicht mehr auf. Die inoffizielle Wiburger Landsmannschaft zählte etwa fünfzig Mitglieder, und sie arbeitete sehr rego. Einmal wöchentlich wurden Versammlungen abgehalten, und auf ihnen erschien beinahe immer ein handgeschriebenes Blatt. Auch hatte die Landsmannschaft ihren eigenen Darlehensfonds und ihre jeweils auf ein Jahr gewählten Funktionäre. — Die Ideen, welche die Mitglieder der amtlichen Wiburger Landsmannschaft beschäftigt hatten, wirkten auch in der nichtamtlichen weiter, aber in dem Verhalten zu ihnen bestand ein beträchtlicher Unterschied. In der Ausgangszeit der offiziellen Landsmannschaft waren die Ideen neu, die Gemüter empfindlich angriffslustig gestimmt und der Kampf heftig gewesen, jetzt dagegen hatte man die Ideen als schon ohne weiteres klare Tatsächlichkeiten hingenommen, und so herrschte in den Kreisen der Landsmannschaftler eine ideelle Auflockerung. Epikureischer Lebensgenuss, Religionsverneinung als Axiom, passive Willfährigkeit gegen den Gebrauch der finnischen Sprache und sarkastisch weltmännische Selbstsicherheit waren die Richtlinien, denen die wiburgischen Studenten 1864—1868 nachgingen.

Die zu starker Wirksamkeit gelangten Landsmannschaften wurden im Jahre 1868 wieder legalisiert, und die studentischen Fakultäten standen beiseite.

Taulut n:o 1—n:o 10

T a u l u n : o 1. Viipurilaisen osakunnan jäsenet 1828—1852 ryhmiteltyinä ylioppilastodistuksen ja ylioppilaaksitulovuoden mukaan

Vuosi	Viipurin lukio	Porvoon lukio	Helsingin lukio	Turun katedraaliskoulu ja lukio	Pietarin saksalainen pääkoulu	Kuopion lukio	Tallinnan lukio	Tarton yliopisto	Heidelbergin yliopisto	Haminan kadettikoulu	Yksityisopettaja	Tuntematon	Yhteensä
1828	2	3									1		6
1829	4	7		1							12		24
1830	12	4									13		29
1831	1	2									13	1	17
1832	7	5					1				26		39
1833		8									20		28
1834	4										3	1	8
1835	2	1									6		9
1836	1										2		3
1837	2		2								6		10
1838	1	1						1			5		8
1839	1	1	2								9		13
1840	2		2								8		12
1841	3	4									4		11
1842				1							5		6
1843	2	3									5		10
1844	2	2	1					1			4		10
1845		1									8	1	10
1846	4	4		1					1		7		17
1847	3	4						1			9		17
1848	2	3									12		17
1849	5	5				1					10		21
1850	2	3									2		7
1851	3	4	2			1				1	15		26
1852	1	2									15		18
Yht.	66	67	9	2	1	2	1	3	1	1	220	3	376
													Vuosittain keskimäärin
													23.8 ylioppilasta
													Vuosittain keskimäärin
													9.2 ylioppilasta
													Vuosittain keskimäärin
													17.6 ylioppilasta

Lähteinä käytetty HYA:ssa säilytettäviä ylioppilastodistuksia liitteineen ja Viipurilaisen osakunnan käsikirjoituksena olevaa matrikkeliä.

T a u l u n : o 2. Viipurilaisen osakunnan ja yliopiston opiskelijoiden lukumäärät lukukausittain ja eräinä ajanjaksoina 1828—1852

Vuosi	Viipurilaisessa osakunnassa lännäolevia jäseniä		Yliopistossa kaikkiaan län- näolevia opiskelijoita.	
	Kevätluku- kausi	Syysluku- kausi	Kevätluku- kausi	Syysluku- kausi
1828		61		329
1829	69	61	345	423
1830	83	83	421	407
1831	88	¹	425	—
1832	85	97	406	425
1833	99	48	422	389
1834	49	45	448	401
1835	48	48	468	438
1836	52	42	470	414
1837	39	42	428	424
1838	43	42	458	451
1839	41	42	447	444
1840	40	35	463	403
1841	37	39	401	414
1842	40	41	437	429
1843	41	42	451	433
1844	40	41	423	414
1845	36	36	399	400
1846	43	46	399	422
1847	52	45	414	385
1848	41	Ei ilm. luett.	406	—
1849	62	68	469	476
1850	59	65	457	460
1851	67	68	459	492
1852	61	69	442	464

Aika	Lukukausittain keskimäärin opiskelijoita		Viipurilaisen osakunnan jäseniä opiskelijoiden koko määrästä %
	Viip. osakunnassa	Yliopistossa	
1828—1833	77.4	399.2	19.4
1834—1845	41.7	431.6	9.7
1846—1852	57.4	441.9	13.0
1828—1852	53.6	427.6	12.5

¹ Yliopisto oli suljettuna koko lukukauden koleran vuoksi.
Lähteenä käytetty yliopiston luetteloita 1828—1852.

T a u l u n : o 3. Viipurilaisen osakunnan jäsenten ylioppilaaksituloikä verrattuna syntyperään

Ylioppilaaksi- tuloikä	Isän yhteiskunnallinen asema																							yht. %													
	A ₁	A ₂	A ₃	B ₁	B ₂	C ₁	C ₂₁	C ₂₂	C ₃₁	C ₃₂	C ₄	C ₅	C ₆	D ₁	D ₂	I A—D	II ₁	II ₂	II ₃	II 1—3	III ₁	III ₂	III ₃			III ₄	III ₅	III ₆	III 1—6	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV 1—3	V ₁	V ₂	V ₃	V 1—3
14—16 v.	3	3		1	1			3	1					3		15							3				3									18	4.8
17—19 v.	5	6	17	13	31	2	5	28	13	2	4			16		142	3	4		7	4	4	13		8	1	30		1		1		3	3	183	48.7	
20—22 v.	3	1	2	4	23	1	2	29	22					3		90	6	4		10		2	12		7	2	23	4	1		5		10	10	138	36.7	
23—25 v.				1	4	1	1	1	3					1		12	3	1	2	6			1		1		2	9		9		2		2		31	8.2
26—29 v.																						1		1		2	2		2		2				4	1.1	
30—																										2	1		1		1			1		2	0.5
	11	10	19	19	59	4	8	61	39	2	—	4	—	23	—	259	12	9	2	23	4	6	30	—	17	3	60	16	2	—	18	—	16	—	16	376	100

Lähteenä käytetty Viipurilaisen osakunnan käsikirjoituksena olevaa matriikkeliä. Jaottelusta ks. taulu n:o 10.

T a u l u n : o 4. Viipurilaisen osakunnan jäsenien suorittamat tutkinnot verrattuna syntyperään 1828—1852 ¹

Suoritetut tutkinnot	Isän yhteiskunnallinen asema																																							
	A ₁	A ₂	A ₃	B ₁	B ₂	C ₁	C ₂₁	C ₂₂	C ₃₁	C ₃₂	C ₄	C ₅	C ₆	D ₁	D ₂	I A—D	II ₁	II ₂	II ₃	II 1—3	III ₁	III ₂	III ₃	III ₄	III ₅	III ₆	III 1—6	IV ₁	IV ₂	IV ₃	IV 1—3	V ₁	V ₂	V ₃	V 1—3	yht.	%			
Teol. tutk. ja teol. erotutk.	1		1	2	9	1		19	13	1		1		1		49	6	3	1	10			3		3	1	7	6			6					72	} 81	21.5		
Teol. tutk. ja fil. kand. tutk.				1	2			3	2							8							3		3								1	1	9					
Tuom.,kam. ja mol. oik. tutk.	4	4	10	6	19	1	3	7	6	1				3		64		1		1		3	3		1		7	1			1	1					74	} 37	19.7	
Maanmitt. tutk.			1	3	9		1	3	5					5		27		1		1	1	1	2		1		5	3	1		4									
Lääk. lis. ja kir. kand. tutk.	2	1	3		2		1	3	1			1				14		1		1					1		1						1					17	} 34	4.5
Fil. kand. ja fil. lis. tutk.	1	1		3	4			13	1							23	1	1		2			6		2		8	1			1									
Sot.uralle siirtynyt		1		1	3			3	2					4		14						1	1		1	1	4		1			2		2				21	} 18	5.6
Kuollut tai mielisairaaksi kesken opintojen	1	2			2		1	3	1			1		3		14	1	1		2			1		1		2													
Ei mitään tutkintoa	2	1	4	3	9	2	2	7	8			1		7		46	4	1	1	6	3	1	14		7	1	26	5				5		11		11	94	} 112	29.8	
Yhteensä	11	10	19	19	59	4	8	61	39	2		4		23		259	12	9	2	23	4	6	30		17	3	60	16	2		18		16		16		376			100
Tutk. suor. % koko ryhmästä	72.7	60.0	78.9	78.9	76.3	50.0	62.5	78.7	71.8	100.0		50.0		39.1		71.4	58.3	77.8	50.0	65.2	25.0	66.7	46.7		47.1	33.3	46.7	68.8	50.0		66.7		18.8		18.8					

¹ Tämän taulun selitykset ovat taulujen n:o 9 ja n:o 10 yhteydessä.

T a u l u n : o 5. Viipurilaisen osakunnan jäsenten alueellinen jakaantuminen eräinä ajanjaksoina 1828—1852

	1828—1833		1834—1852		1828—1852	
	luku	%	luku	%	luku	%
Viipurilaisen osakunnan alue	65	45.5	172	73.8	237	63.0
Savo-karjalaisen « «	51	35.7	3	1.3	54	14.4
Uusmaalaisen « «	8	5.6	15	6.4	23	6.1
Hämäläisen « «	11	7.7	1	0.4	12	3.2
Länsisuomalaisen « «	4	2.8	3	1.3	7	1.9
Suomen ulkopuolinen «						
Inkeri	—		10		10	
Viro ja Baltia	2		10		12	
Muu Venäjä	2		18		20	
Saksa	—		1		1	
Kaikkiaan maamme ulkopuolelta	4	2.8	39	16.7	43	11.4
	143	100	233	100	376	100

Tämä taulu on yhteenveto taulusta n:o 7.

T a u l u n : o 6. Viipurilaisen osakunnan jäsenet 1828—1852. Ylioppilaiden ylöhemmin saavuttama yhteiskunnallinen asema verrattuna isän yhteiskunnalliseen asemaan

[illegible]

T a u l u n : o 7. Viipurilaisen osakunnan jäsenten kotipaikkakunnat 1828—1852

Ensisijaisesti kotipaikkakunta määrätty yliopistoon ilmoittautuessa jätetyn papintodistuksen mukaan. Jos papintodistus puuttuu, on kotipaikaksi otettu syntymäpaikkakunta (3 tapausta) tai vanhempien kotipaikka (2 tapausta). Alueet vuoden 1846 osakuntien alueista annetun asetuksen mukaan.

Viipurilaisen osakunnan alue				Savo-karjalaisen osakunnan alue				Länsisuomalaisen osakunnan alue				Suomen ulkopuolinen alue			
Seurakunta		1828—1833	1834—1852	Näistä talonpoikia	Seurakunta		1828—1833	1834—1852	Näistä talonpoikia	Seurakunta		1828—1833	1834—1852	Jäänyt Suomeen	Palannut rajan ulkop.
Hamina	1	19			Kuopio	7	—			Turku	4	1			
Käkisalmi	1	10			Mikkeli ³	8	2	1		Pori	—	1			
Lappeenranta ¹	2	5			Iisalmi	3	—			Kökar	—	1			
Savonlinna ²	1	10			Joroinen	1	—			Yhteensä	4	3			
Sortavala	2	9			Juva	1	1			Uusmaalaisen osakunnan alue					
Viipuri	16	39			Kaavi	1	—			Seurakunta	1828—1833	1834—1852			
Antrea	1	—			Karttula	1	—								
Heinjoki	—	1			Kesälahti	1	—			Porvoo	3	1			
Hiitola	3	2			Kitee	1	—			Kirkkonummi	—	1			
Impilahti	1	3			Leppävirta	5	—			Lapinjärvi	2	—			
Jaakkima	2	2			Liperi	5	—			Mäntsälä	—	1			
Johannes	—	2			Nurmes	1	—	1		Sipoo	1	—			
Joutseno	—	1			Pieksämäki	2	—			Siuntio	1	1			
Jääski	1	1			Rantasalmi	7	—	1		Yhteensä	8	15			
Kaivumaa	1	1			Ristiina	1	—	1		Inkeri					
Koivisto	—	2			Sulkava	1	—			Kattila	—	2	1	1	
Kuolemajärvi	—	2			Tohmajärvi	3	—			Koprina	—	1	1	1	
Laptee	—	1			Yhteensä	51	3	4		Kupanitsa	—	1	1	1	
Lemi	1	—			Hämäläisen osakunnan alue					Tuutari	—	1	1	1	
Luumäki	1	—	1		Seurakunta	1828—1833	1834—1852			Tyrö	—	5	4	1	
Muolaa	—	3							Viro						
Mäntyharju	5	6	1							Narva	—	1	1	1	
Parikkala	—	5	1							Tallinna	2	3	2	3	
Pyhtää	—	2								Riianua	—	1	1	1	
Pyhäjärvi	1	—								Paide	—	1	1	1	
Rautjärvi	—	1								Muu Baltia					
Rautu	2	3								Riika	—	2	2	2	
Ruokolahti	2	4								Wolmar	—	1	1	1	
Ruskeala	—	1								Venäjä					
Sakkola	—	4			Hämeenlinna	1	—			Pjatigorsk	—	1	1	1	
Savitaipale	5	3	1							Pietari	2	13	8	7	
Suojärvi	—	1			Heinola	2	—			Moskova	—	1	1	1	
Säkkijärvi	—	6			Iitti	1	—			Katarinenstadt	—	3	3	3	
Sääminki	5	3	3		Lammi	1	—			Saksa					
Taipalsaari	2	2	2		Laukaa	1	—			Hampuri	—	1	1	1	
Uusikirkko	1	5			Orimattila	1	—			Yhteensä	4	39	20	23	
Valkeala	2	5			Padasjoki	1	—								
Vehkalahti	1	1	1		Rautalampi	2	—								
Viipurin mlk.	1	—	1		Saarijärvi	1	—								
Virolahti	1	4			Viitasaari	—	1								
Yhteensä	65	172	12		Yhteensä	11	1								

¹ Lappeenrannan kaupunki kuului Lappeen seurakuntaan.

² Savonlinnan kaupunki kuului Säämingin seurakuntaan.

³ Mikkeli sai kaupunkioikeudet 1838.

T a u l u n : o 8. Vöpurilaisen osakunnan jäsenten jakaantuminen eri yhteiskuntaryhmien kesken isän aseman perusteella eräinä ajanjaksoina 1828—1852

Aika	Varsinainen säätyläisväestö I								Alemmat toimen- haltijat II		Porvaristo III		Talonpojat IV		Ulko- maalaiset V ₂		Kaikki yhteensä I—V	
	Virkamiehet A—B		Papisto C		Upseerit D		Yhteensä A—D		luku	%	luku	%	luku	%	luku	%	luku	%
	luku	%	luku	%	luku	%	luku	%										
1828— 1833	49	34.3	50	35.0	14	9.8	113	79.0	12	8.4	7	4.9	9	6.3	2	1.4	143	100.0 (38.0)
1834— 1845	23	20.9	39	35.5	6	5.5	68	61.8	6	5.5	21	19.1	8	7.3	7	6.4	110	100.0 (29.3)
1846— 1852	46	37.4	29	23.6	3	2.4	78	63.4	5	4.1	32	26.0	1	0.8	7	5.7	123	100.0 (32.7)
1828— 1852	118	31.4	118	31.4	23	6.1	259	68.9	23	6.1	60	16.0	18	4.8	16	4.2	376	100.0 (100.0)
1834— 1852	69	29.6	68	29.2	9	3.9	146	62.7	11	4.7	53	22.7	9	3.9	14	6.0	233	100.0 (62.0)

Jaottelu perustuu tauluihin n:o 1, n:o 6 ja n:o 10. — Suluissa on mainittu, montako prosenttia luku on aikakauden 1828—1852 kokonaisjäsenmäärästä.

Taulu n:o 9. Vöpurilaisen osakunnan jäsenten suorittamat tutkinnot verrattuna opiskeluajan pituuteen 1828—1852

Suoritetut tutkinnot	Tutkinnon suorittamiseen käytetty aika vuosissa																						Tunte- maton aika	Keskimääräi- nen aika vuosissa	Tutkintoja yhteensä
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22		
Teologian tutkinto ¹	1	3	19	13	6	4	1	3					1											4.3	51
Teologinen erotutkinto ¹	2	2	3	4	3	3	1				2						1								21
Teologian tutk. ja filosofian kandidaatin tutk.				1	1			1	1	1			1	1	2										9
Tuomarin tutkinto				3	10	11	11	4	1	1				1									2		81
Tuomarin tutk. ja suurempi kameraalitutkinto				1	1	3		2	1	1	1									1					44
Tuomarin tutk. ja molempien oik. kand. tutk.											1	1													11
Suurempi kameraalitutkinto					4	1	1	1				1													2
Pienempi kameraalitutkinto	1	1	3	3	1																				8
Maanmittarin tutkinto	3	8	13	8	2	1	1	1																	74
Lääketieteen lisensiaatin tutkinto														3	5	4						1			37
Kirurgian kandidaatin ja maisterin tutkinto ²				1				1	1						1										13
Filosofian kandidaatin tutkinto					1	5	9	8	1	2	1	1													4
Filosofian lisensiaatin tutkinto					1				1				1	1	1	1									17
Tutkintoja yhteensä	7	14	43	46	33	29	19	10	5	4	6	6	9	7		1				1		1	2	5.8	243
Sotilasalalle siirtynyt		4	4	5	2	2	2																2	3.0	21
Kuollut tai mielisairaaksi kesken opintojen ³ ..		1	2	3	2	4	2	2		1													1	4.5	18
Ei mitään tutkintoa	2	20	13	14	18	7	4	4	2	2	1	1	1										5	3.6	94
Kaikki yhteensä	2	32	33	65	68	46	37	25	12	8	5	7	7	9	7		1			1		1	10	5.0	376

¹ Teologian tutkinto tarkoittaa tässä kuten Wariksen Savo-karjalaisen osakunnan historiassakin olevassa vastaavassa taulussa (s. 302—303) teologisessa tiedekunnassa harjoitetuista opinnoista saatua todistusta, joka oikeutti pääsemään suorittamaan teologista tutkintoa tuomiokapitulissa. Teologisesta erotutkinnosta annettiin asetus 4. 3. 1846.

² Kirurgian kandidaatin ja maisterin tutkinto suoritettiin lääkintöhallituksessa yliopistollisten opintojen jälkeen. Waris, Savo-karjalaisen osakunnan historia, s. 302.

³ Tähän ryhmään on luettu kaikki ne, jotka tutkintoa suorittamatta ja virkaan tai toimeen astumatta ovat kuolleet tai tulleet mielisairaiksi kesken opintojen tai viiden vuoden kuluttua ylioppilaaksi tulosta.

T a u l u n : o 10. Yhteiskunnallinen ryhmittely¹

Signum

Virka- tai yhteiskunnallinen asema

Ryhmä I

Julkinen virka tai vapaa ammatti (yliopistosivistys tai vastaava)

A Ylempi virkamieskunta

- A₁ Maaherra, senaatin ja hovioikeuden jäsen, keskusviraston tirehtööri, ministerivaltiosihteeri, senaatin esittelijäsihteeri.
- A₂ Laamanni, kihlakunnan tuomari.
- A₃ Senaatin protokollasihteeri, reistraattori, kamreeri, kanslisti, viskaali ja kielenkääntäjä, keskusvirastojen jäsen, hovioik. sihteeri ja viskaali, lääninsihteeri ja -kamreeri, -maanmittari, -agronomi, pormestari.

B Alempi virkamieskunta

- B₁ Keskusviraston sihteeri, kamreeri ja viskaali, maanmittari, metsänhoitaja, tullinhoitaja, lääninrahastonhoitaja, varalääninsihteeri ja -kamreeri, sotatuomari, vankilanjohtaja, senaatin kopisti ja kamarikirjuri, hovioik. ylimäär. viskaali ja notaari, varatuomari.
- B₂ Kruununvouti, postimestari, asemapäällikkö, makasiininhoitaja, maistraatinsihteeri ja notaari, pankinkasööri, vuorimekaanikko, sairaalan-toimitsija, nimismies, henkikirjuri, sotakasööri, läänin- ja kaupunginviskaali.

C Papisto, opettajisto, vapaan ammatin harjoittajat

- C₁ Yliopiston, korkeakoulun opettaja.
- C₂₁ Piispa, lääninrovasti, pappissäädyn jäsen, kaupunkiseurakunnan kirkkoherra.
- C₂₂ Maalaisseurakunnan kirkkoherra.
- C₃₁ Kappalainen.
- C₃₂ Pitäjänapulainen, apulaispappi, armovuodensaarnaaja.
- C₄ Oppikoulun opettaja.
- C₅ Lääkäri, apteekkari.
- C₆ Kirjailija, taiteilija, sanomalehtimies ym. vapaan ammatin harjoittaja.

D Upseeristo ja vastaava

- D₁ Upseeri.
- D₂ Aateline tilanomistaja.

Ryhmä II

Toimenhaltijat ja pikkuvirkailijat (alempi sivistys)

- II₁ Lukkari, koulunopettaja, koulumestari.
- II₂ Kunnan- ja käräjäkirjuri, vahtimestari, kaupunginpalvelija ja -vouti, järjestysmies, siltavouti, poliisi, rajaratsastaja, tullimies, parmaaaja, postinkantaja sekä muu alempi posti-, vankila-, tulli- ym. virkailija.
- II₃ Aliupseeri.

Ryhmä III

Liike-elämä

III ₁	Tehtaan-, ruukin- ja sahanomistaja, -johtaja, -isännöitsijä, pankinjohtaja.
III ₂	Tehtaan-, ruukin- ja sahan kasööri, kirjanpitäjä, asioitsija, konttoripäällikkö.
III ₃	Kauppias, ravintoloitsija, raatimies.
III ₄	Laivuri, merikapteeni, perämies.
III ₅	Käsityöläismestari, teollisuuden työnjohtaja.
III ₆	Aateliton tilanomistaja, rusthollari.
-

Ryhmä IV

Ruumiillinen työ

IV ₁	Talollinen, talonvuokraaja, talonpoikainen rusthollari, maalaiskäsityöläinen.
IV ₂	Työmies, kirvesmies, merimies, kalastaja.
IV ₃	Torppari, muonarenki, loinen.
-

Ryhmä V

V ₁	Muu.
V ₂	Ulkomaalainen.
V ₃	Tuntematon.
-

k	Kuollut kesken opintojen tai viiden vuoden kuluessa ylioppilaaksi tulosta.
r	Rappiolla, «ent. yliopp.»
m	Mielisairas.
-

¹ Jaottelu vastaa seuraavien tutkimusten ja teosten vastaavia ryhmiä: *Waris*, Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä, s. 214—215; *Waris*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, taulu 8; *Helanen*, Pohjalainen osakunta, taulukko n:o IV:n yhteydessä ja *Ruutu*, Savo-karjalaisen osakunnan historia, taulu 7.